– 318 –

SZOCIALIZMUS

SZOCIÁLDEMOKRATA FOLYÓIRAT

HATODIK ÉVFOLYAM

1911—1912

SZERKESZTETTE

KUNFI ZSIGMOND

BUDAPEST, 1912

KIADJA A NÉPSZAVA KÖNYVKERESKEDÉS, VIII, CONTI-UTCA 4. SZ.

TARTALOMJEGYZÉK.

I.

CIKKEK, TANULMÁNYOK.

Ágoston Péter. Külföldi mezőgazdasági szövetkezetek 4
— Milyen állást foglaljunk el a mezőgazdasági szövetkezetekkel szemben? 54
— Az agrárprogram 167
— A városi törvény tervezete . . 402
— A szindikalizmus 454, 492
Bárd Imre. Gazdasági és politikai munkásmozgalom Amerikában 529
Beer M. A zsidó egyistenség keletkezéséről 461
Böhm Vilmos. Gyáripari kizárás . 193
— Szociálpolitikai kongresszusok 547
Braun Lily. A berlini nagy konfekciós-sztrájk 75
Bresztovszky Ernő. A kivándorlás 117
— A mezei napszám és a kivándorlás 257
— A városok statisztikája 347
Buchinger Manó. A diadalmas pártagáció 145
— A dolgozó Románia 449
C. A szociáldemokrata párt iskolareformja 505
Csizmadia Sándor. Az agrárprogramm 13
Földi Vándor. A lélektanról 314
Garami Ernő. A szakszervezeti harc határsorompói 441
Gergely Győző. Kropotkin 214
Halasi Béla. A cukor 109
Kósa Miklós. Az amerikai kivándorlás nemzetközi mérlege . . 310
— Az angol választójogi reform . 467
— A belga munkáspárt kulturakciója 513
Kummer Fritz. Képek az angol bányászsztrájkról 321, 351
Kunfi Zsigmond. Az igazi forradalmár 1
— A munkásság és a nacionalizmus 49
— Történelmi mértékkel 214
— A tömegek beszéde 337
Kunfi Zsigmond. Fabriciustól Pavlikig 385
— A véderőreform 433
Lővy Ödön dr. Az agrárprogram és a szövetkezeti kérdés 97
L. V. Z. A szocializmus mint kulturhatalom 106
Marczevicz Lajos. Hogyan él a külföldön az ipari munkás . . 554
Ormos Ede. Munkásoktatás külföldön 64
— Egy földmunkás élete 155
Pogány József. Az olasz szocialista párt válsága 446
Pór Ödön. Az olasz termelő-szövetkezetek 201
Rab Pál. Szent István 162
— Árpád 365
Rehbein Franz. Napszámos igában 370
Reinhold Ferdinánd: Munkások és sport 559
Révész Mihály. Egy véres esztendő 19
— Följegyzések a magyar munkásmozgalom történetéből . . 249, 303
— Nyolc esztendő békéje 537
Rhind Ino. A munkásosztály küzdelmének tragédiája 391
Rónai Zoltán. A faji kérdés 289
S. Kovács Dezső. A budapesti villamosközlekedés panamái . . . 58
Surányi Lajos. A milliók megszervezése 264
Schubert Zsigmond. Hogyan élnek a budapesti asztalosmunkások 29
Szántó Béla. A közuti közlekedés és a budapesti villamosvasutak 359
Székely Artur. Az iparfelügyelet mérlege 214
Szende Pál. A jövő vámpolitikája 481
Tolstoj Leo. Egyenlőség 123
Vajda Imre. Adatok a nagybirtok szociológiájához 259
Vince Sándor. Absztinensek a szeszről 127
— Az alkohol és a bűnözés . . . 398
Weltner Jakab. A német szociáldemokrata párt kongresszusa . 543
* A németországi keresztény szakszervezetek 151

II.

A NAGYVILÁGBÓL.

A kínai forradalom programmja . 34
Egy angol szociáldemokrata vezér emlékiratai Marxról 72
Herzen Sándor 266
Egy költő bányamunkás. 270
Angol szocialistaképző gimnáziumok 415

III.

SZEMLE.

1. ELMÉLETI SZOCIALIZMUS.

A drágaság és a munkabérek. . . 40
A drágulás és a közvetítő kereskedelem 85
Kedves elvtárs, tanuljon olvasni! . 130
A drágaság és a szegényebb háztartások 133
Bocsánatkéréssel kezdem írásomat 173
A munkabér magassága 227
Bocsánatkérésre nincs szükségem 230
A kartellek 273
A kartellek monopoliuma 330
A kartellár alakulása 377
A kartellek és a munkásság gazdasági harcai 419
Az osztályok keletkezése 470
Az ideologia 516
Kereskedelmi mérleg jelentősége 561

E rovat közleményeit *Somogyi Béla* és *Varga Jenő* írták.

2. SZAKSZERVEZETI MOZGALOM.

Szakszervezeti ház 88
A németországi szakszervezetek gazdasági harcai 1910-ben . . . 88
A szakszervezeti tanács titkársága 134
A vas- és fémmunkások szövetsége 134
Az amerikai munkásszövetség . . 135
A magyarországi szakszervezetek 1911-ben 185
A németországi szakszervezetek 1911-ben 186
Nemzetközi szakszervezeti mozgalom 1910-ben 186
Évi jelentések 231
A sütőmunkások szakszervezetének fölfüggesztése 275
Az angol szakszervezetek fejlődése 276
A proletár 277
Szakszervezeteink 1911-ben 332
A német bányászsztrájk 333
A magyarországi munkások gazdasági harcai 1911-ben 472
Az asztalossegédek kollektiv szerződése 473
A nyomdászok szervezetének ünnepe 518
Az angol szakszervezetek politikai tevékenysége 520
Szakszervezeti harcok jövő kilátásai 564

E rovat közleményeit *Weltner Jakab* és *Jászai Samu* írták.

3. POLITIKAI MUNKÁSMOZGALOM.

Az olasz pártgyűlés 44
A brit szocialista pártok egyesülése 45
Svéd szociáldemokraták győzelme 46
Az angol szociáldemokrata párt fölosztása 188

E rovat közleményeit *Gárdos Sándor* és mások írták.

4. SZOCIÁLPOLITIKA.

A német birodalmi biztosító törvény. 42, 91, 140, 180, 283
Szociálpolitikai irányu egyesületek 89
A munkanélküliség elleni biztosítás Belgiumban 90
Üzemi balesetek 1909 és 1910-ben 138
Balesetek és az alkohol 177
A balesetbiztosítás anyagi részéről 179
A reakciós Ausztria 183
Budapesti lakásviszonyok 277
Az angol bérminimumról szóló törvény szövege 280
Szociálpolitika a szakszervezetekben 335
Nyilvános jellegű közhatósági munkáskőzvetitőink 379
A gyermekmunka szabályozása . 421
A főváros szociálpolitikai programmja 424
Néhány adat a német munkásbiztosítás 1910. jelentéséből 426
Építőipari munkásvédelem 521
Munkanélküliség elleni biztosítás Stuttgartban 525

E rovat közleményeit *Böhm Vilmos* írta.

5. KÖZSÉGI POLITIKA.

A munkaviszony szabályozása a városi közmunkákban 227
A kötelező ravatalozás 566

E rovat közleményét *Szántó Béla* írta.

6. SZÖVETKEZETI MOZGALOM.

A nemzetközi szövetkezeti kötelék 93
Nagybevásárló és trust 94
A nagybevásárló szövetkezetek forgalma 95
Szövetkezeti kiállítás Berlinben . . 95
Áralakító munka az élelmiszerpiacon 479
Az osztrák fogyasztási szövetkezetek 480
A szövetkezetek iránti bizalom megnyilvánulásáról 527
Anglia szövetkezeti mozgalma 1911-ben 528
Szövetkezeti kiállítás Berlinben . . 528
A főváros munkásságának szövetkezetéről 575
Olaszország 576
Szövetkezeti termelés fejlesztése Angliában 576
Szövetkezeti mozgalom Svájcban 576
Szövetkezeti mozgalom számokban 576

E rovat közleményeit *Gál Benő* és *Peidl Gyula* írták.

7. SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGŰGY.

A munka ártalmai 430
Nyári betegségek 477
Rákbetegség és foglalkozás 570

E rovat közleményeit *Pach Henrik dr.* írta.

8. ANTIALKOHOLIZMUS.

A magyarországi munkásmozgalomban 47
Élettartam és absztinencia 48
Az alkohol és a bűnözés 48
Az alkoholizmus Angliában 48
Az állam és az alkohol 95
A 36-órás korcsmaszünet 143
Hibaigazítás 233
Balesetek és alkohol 233
A hétköznapi bérfizetés 236
A magyar alkoholtermelés és fogyasztás 285
Az absztinensek és a szociáldemokrácia 383
Az alkoholkapitalizmus 475
A sörtermelés emelkedése 476
Férfiak és nők alkoholizmusa . . 476
Az alkohol mint családromboló . 525
Az alkohol és a papok 526
A fejenkénti tiszta szeszfogyasztás aránya az 1900—1905. években 526
Az alkohol és az elmebaj 526
Az alkohol és a mezőgazdasági termelés 573
Községi politika és alkohol 573
Az alkohol gyilkol 574
Elivott milliók 574
Az alkohol és gyermekhalálozás 574

E rovat közleményeit *Böhm Vilmos* és *Vince Sándor* írták.

9. KULTURA-ÁLKULTURA.

A magyar falu népe 190
A szellemi és testi munka különbségének problémája 238
A vallás és a statisztika 287
Schubert Zsigmond 422

E rovat közleményeit *Breszlovszky Ernő*, *Kunfi Zsigmond* és *Varga Jenő* írták.

Idegen szerzők írásait *Gárdos Sándor*, *Marczevicz Lajos*, *Schöner Dezső* fordították.

VI. évfolyam 1911-12 3. szám

Az agrárprogramm és a szövetkezeti kérdés.

Irta *dr. Lőwy Ödön.*

Az agrárprogramm nehezen bontakozik ki a tervezgetések homályából. Ez egészen természetes is. Lelkiismeretes, a tudomány mai eredményének őszintén megfelelő és a jövőt szolgáló programmot adni rendkívül fáradságos és alapos munkát igényel. Kérdés már most, hogy a fáradozás arányban áll-e az elérhető eredménynyel? És még inkább a kérdések kérdése, hogy az eredmény, a munkálatok és tervezgetések gyümölcse, a magyar szociáldemokrata agrárprogramm nyomában kél-e egy hatalmas, a mezőgazdaságban foglalkozók nagy részét megmozgató, munkára serkentő és harcosaink táborába besorozó mozgalom. Mert a két dolog szorosan összefügg. Azért sürgetik a türelmetlenkedő elvtársak mindannyian az agrárprogrammot, mert ettől várják a földmunkásmozgalom nagyarányu föllendülését. Azért türelmetlenkednek mindannyian, mert elégedetlenek a szociáldemokrata földmivesmozgalom mai állapotával. Nem azért kell nekik bizonyára agrárprogramm, hogy nagy cikkeket irhassanak és vitákat rendezhessenek, hanem azért, mert ettől várják a földmivesmozgalom hajnalhasadását. Hiszen szó sincs róla, a vitatkozás, a kérdések megbeszélése minden körülmények között nagy haszonnal jár a pártmozgalomra, de az agrárprogramm elkészitésétől a türelmetlenkedő elvtársak többet várnak, mint a vitás kérdéseken való vitatkozásoktól, mert ettől ugyanis a földmivesmozgalom hatalmas lendületü kifejlődését remélik. És ha őszintén követelik, az is kell, hogy legyen az álláspontjuk: uj agrárprogramm megujhodott, szélesebb körü földmivesmozgalmat jelent. A réginél kiválóbb eredményü mozgalmat és sok ezer uj pártharcost. Mert, ha nem ez volna azoknak az álláspontja, akik türelmetlenek a mai földmivesmozgalommal szemben, akik siránkoznak a mai állapotokon és főleg az uj programmot türelmetlenül követelik, akkor csak rosszakaratu akadékoskodók volnának.

A türelmetlenkedő elvtársak szemében az uj programm csaknem csodatévő szer, melynek hiánya oka a mult letargiájának és meg-

nyitja a jövő fejlődés nagyszerű perspektiváját. Itt a tévedés. Az agrárprogramm a földmunkásmozgalmon nem fog semmit sem változtatni, mert annak mai állapotát mélyen fekvő gazdasági és politikai okok determinálják. Amint ezek a körülmények megváltoznak, szédületes gyorsasággal fog haladni a földmívesmozgalom is. Igazuk van Weltner és Csizmadia elvtársaknak abban, hogy nem kell agrárprogramm. A pártprogramm ma éppen elégséges arra, hogy emellett erős és egészséges mozgalmat csinálhassunk. Mindenki megtalálhatja emellett a maga munkakörét, ha dolgozni akar. Még amiatt senki sem akadt el a mozgalomban, mert nincs agrárprogramm. Sem az agrárkérdés tudományos megállapításai, sem a mozgalom tényei nem elégségesek arra, hogy egy hosszabb időre szóló szociáldemokrata agrárprogrammot nyélbe üssünk. Először nagy, erős mozgalom szükséges, amely megteremti, valósággal kivájja a saját fejlődésének utját. Ez a mozgalom megteremti a programmját is. Ehez szükséges azután még a földmíves- és agrárpolitika sok kérdésének tudományos taglalása és megvitatása, ami még nálunk hiányzik. Nagy hátrányára van azonban a tudományos vitatkozásnak, ha az mindjárt programmkészítés céljaira történik.

Ha végig nézünk az összes programmokon és Kautsky fölállította követeléseken is, akkor azt látjuk, hogy nagyon sok olyan követelés van bennük, ami valósággal a pártprogrammhoz tartozik. Ha az agrárprogrammba fölveszünk olyan általános követeléseket, melyek a pártprogrammba tartoznak, akkor amellett, hogy szükségtelen ismétlésekbe esünk, még azt is dokumentáljuk, hogy a földmunkásmozgalom egész más társadalmi és gazdasági törvényszerüségeken nyugszik, mint a szocializmus ipari ágazata. Mi magunk szakítjuk ketté a mozgalom egységét és elismerjük, hogy Marxnak a gazdasági élet fejlődésére vonatkozó megállapításai a mezőgazdaságra nem érvényesek. Pártszempontból éppen ezért egyáltalán veszedelmes az agrárprogramm létesítése, mert azt a hitet keltheti magukban az elvtársakban is, hogy mások a fejlődés törvényei az iparban és mások a mezőgazdaságban. A földmivelésre vonatkozó speciális követeléseket föl lehet venni a pártprogrammba is.

Hogy az agrárprogrammban, — ha már készítünk ilyet — az ipari és mezőgazdasági fejlődés különbözőségének látszatát elkerüljük, szükséges, hogy határozottan állást foglaljunk az üzemkérdésben is. Jelenlegi vita őszintének e tekintetben éppen nem mondható. Az üzemek értékének megállapításáról és a mezőgasdasági fejlődés jövőjéről még alig esett szó. Ha a kisüzem a jövendő üzem formája, akkor ezt a körülményt határozottan emeljük ki. Mutassunk rá arra, hogy a mezőgazdasági fejlődés különbözik az iparitól. Ha pedig a nagy- és kisüzem együtt vagy együttes alakzatban egymás mellett képezi a fejlődés alapját, ezt a körülményt is domboritsuk ki érthetően.

Ismerjük körülményesen valamennyien a Kautsky és Dávid-féle vita magját. Vannak mind a két iránynak az elvtársak között hivei. Egyet azonban figyelmen kivül hagynak azok, akik a kisüzem jövőjévben biznak. Nem hihető ugyanis, hogy lehetne olyan

vélemény, amely például a mai magyar kisüzemet és kisbirtokot egymagában, amint áll, a nagy üzemekkel egyenlő értékűeknek tartaná. Sőt még külföldön sem tartja egymagában egyenlő értékünek senki, hanem csak a szövetkezeti forma alátámasztásával. A dán, német különböző formáju szövetkezetek ezrei biztositják a kisüzemnek a nagy üzem előnyeit. A lényeget tekintve pedig mi más a szövetkezeti formában összetartott kisüzem összesítése, mint nagyüzem. Itt a lényeg a fontos. Miért kell a kisüzemeket szövetkezetekkel alátámasztani, ha annyira életerősek? A nagyüzem erre nincs ráutalva. És ha az igy egyesitetett kisüzemeket tekintjük, akkor látjuk, hogy a szövetkezeti formában való üzemegyesités nem más, mint a bérfizetés valamelyes átalakult formája a munkás termelésének fokozására. Ezt a nagyüzem is elérheti, ha a tulajdonos hányadokban kiadja a földjét és behozza a nyereségrészesedést. A nagyiparban sem ismeretlenek ezeknek a formáknak behozatalára irányuló törekvések, amelyekkel nagyszivü gyárosok a kizsákmányolási rátát akarják emelni. Az ipari munkások ma már egész Európában visszautasitják a munkáltatók ilynemü fizetési módozatait, azonban a mezőgazdaságban ugy látszik folyton terjed ez a formáció, amit ugy fejeznek ki, hogy a kisbirtokos verejtékes igyekezetét egyesiteni kell a nagy üzem előnyeivel. Szóval a szövetkezeti formában egyesitett kisbirtok nem más, mint nagyüzem. A kisbirtokos nem más, mint a szövetkezeti nagyüzem alkalmazottja és amig az ipari nagyüzem különböző javitott bérformákkal óhajtja a munkaerőt jobban kihasználni, addig a kisbirtokos a szövetkezeti bérformával saját és családja munkaerejének megfeszitésével akar helyzetén javitani.

A szövetkezetek segélyével hitelszerzésre, bevásárlásra, eladásra, terményföldolgozásra, állattenyésztésre egyesitett kisüzemek közgazdaságtani szempontból mégis csak egészen más természetüek, mint a különálló saját sorsukra bizott üzemecskék. A pártprogramm, esetleg az agrárprogram ilyen értelemben foglalkozhat a kisbirtokosokkal is. Különösen foglalkozhat nálunk, ahol még a kisbirtokosok javára semmi hatékonyabb szövetkezeti mozgalom nem tapasztalható és ahol a vidéki gazdasági egyesületek, melyek nagyobb részben kisgazdákból állanak, tisztára az Omge fiókjai. A pártprogrammban ugyis van számos olyan követelés, ami a kisgazdáknak is javára szolgál. Ezekhez hozzá lehetne még fűzni a szövetkezeti termelés előmozditását célzó intézkedések létesitésének sürgetését.

Sok szó esett az agrárprogrammal kapcsolatban a szövetkezeti kérdésről is. Éppen ideje is volt már nem csak az agrárprogrammal, hanem az egész pártprogrammal kapcsolatban is ezzel a kérdéssel alaposabban foglalkozni, mint eddig. A földmunkásmozgalom vizsgálatakor szükségből ráfanyalodtunk a szövetkezeti mozgalom értékének megállapitására és a létesitendő különböző válfaju szövetkezeteknek a mozgalomba való bekapcsolására. De nem elégséges és nem is célravezető a szövetkezeti kérdést egyedül a földmunkásmozgalom szempontjából elbirálni, hanem az összmozgalom szem-

pontjából kell a kérdést szemügyre venni és ezzel összefüggően kell tárgyalni. Annak a mezőgazdasági elágazását, fejlődésének eshetőségét és megalakításának módozatait. De különben is a fogyasztási szövetkezetek épp olyan fontosak az összmunkásság szempontjából és az ipari termelőszövetkezetek konstrukciójának alapos ismerete nélkül nem lehet a mezőgazdasági termelőszövetkezetek kérdéséhez hozzányulni.

Az agrárprogramm előkészítésére kiküldött bizottságnak még akkor is, ha nem fogja megcsinálni az agrárprogrammot, nagy érdeme lesz, hogy megbolygatta a szövetkezeti kérdést, igaz ugy, hogy céljához képest természetesen csak a mezőgazdasági oldalát méltatta figyelemre, de ezzel kapcsolatban kénytelenek leszünk annak egészével is foglalkozni. Pártmozgalmunk eleddig nagyon mostohán bánt a szövetkezeti kérdéssel. Pedig ez a politikai és szakszervezeti mozgalom mellett és azokkal kapcsolatban nagy erővel szolgálja a munkásság sorsának javitását.

A szövetkezeti mozgalom értékének a földmunkásmozgalomra és a mezőgazdasági termelésre vonatkozó megállapitásánál, a fogyasztó- és termelőszövetkezet megkülönböztetést használjuk, bár elméleti szempontból mélyebbre nyul az Oppenheimer ajánlotta ezen megkülönböztetés, vagyis a vásárló- és eladószövetkezetek, ugy, hogy ő például a régebbi fölfogással szemben az épitőszövetkezeteket a vásárló-, a raktárszövetkezeteket az eladószövetkezetek közé sorolja.

A földmunkásmozgalom fejlesztésének szempontjából nagy jelentősége van a fogyasztószövetkezetnek. Az ipari munkásság fogyasztóképességében hatalmas erő rejlik, amelynek tudatos fölhasználásával alapot teremthetünk a pártmozgalomnak a földmunkások soraiban. Öntudatos, szervezett munkásokból létesített fogyasztószövetkezet normális viszonyok között valóságos gazdasági hatalommá lehet. Magához kapcsolhatja a földmunkásokat sokféle alakban. Az a fontos, hogy először a nagyobb ipari központokban, városokban létesitsünk ilyeneket, azután ki a falvakba. Sok helyütt vannak kisebb helyeken is derék földmunkás és ipari munkásaink, akik a politikai és szakmozgalomban a mostoha viszonyok között ugyszólván tétlenségre vannak kárhoztatva, de éppen a szövetkezeti mozgalom tekintetében nagyon szép és maradandó munkát végezhetnek. Mert éppen az a szövetkezeti mozgalom nagy előnye, hogy látható és rögzitő erejü munkát végez. Es ezeket a fogyasztási szövetkezeteket már nagyon kevés emberrel lehet kezdeni. Helytelen azoknak az álláspontja, akik mindjárt áruházat akarnak a legkisebb faluban. Dehogy is, a java emberek álljanak össze, gyüjtsenek csekély alaptőkét és azután neki a jövőnek. Egész Belgium át van hálózva szocialista fogyasztási szövetkezetekkel és eldugott falvakban 30—40 munkás már a saját sütődéjéből kapja a kenyerét. Az a nehéz aprólékos munka edzi és erösiti a harcosokat. És a belga párt rendkivül megbecsüli ezeket a kis szövetkezeteket. El kell olvasni a belga vezető elvtársak tanulmányait és szinte elcsodálkozik rajta az ember, hogy milyen szeretettel foglalkoznak egyes apró fogyasz-

tási szövetkezetekkel és mennyire dicsérik zseniális alapitóikat és vezetőiket. Igaz, hogy ennek a munkának az a következménye, hogy a legkisebb falvakban is a saját palotájukban gyüléseznek a munkások és a saját kávéházukban találkoznak. Ezek a népházak az öntudatos munkások szervezett fogyasztásából emelkedtek. Semmi kétség az iránt, hogyha nálunk a községekben létesitenénk ilyen népházakat szövetkezeti alapon és lapokat tarthatnánk, akkor azt a földmunkások is szivesen látogatnák.

A földmunkásokat és kisbirtokosokat természetesen csak lassanként lehet a fogyasztási szövetkezetek tagjainak megnyerni, mert ezek rögtön szeretnék az évtizedek fáradságos munkájának eredményeit látni és természetesen minden árucikket rögtön sokkal olcsóbban szeretnének beszerezni, mint más boltokban. A szövetkezeti árpolitika pedig nem annyira olcsóbb árakra, mint inkább nyereségrészesitésre törekszik. Egy darabban adja vissza az elért hasznot. Az ipari munkásság természetesen nagyobb önfeláldozással tud várni az év végéig, sőt néhány évig és az osztalékot a szövetkezet jövő fejlődésére is forditja. Bizony az ipari munkásság önfeláldozó működésére van szükségünk a földmunkásság szervezésénél. Mert ha hatalmas városi szövetkezetek keletkeznek az Általános fogyasztási szövetkezettel, mint központi nagyban bevásárló szövetkezettel kapcsolatban, akkor a városi munkásság fogyasztó ereje a földmunkások között nagyszerü eredményeket produkálhat.

Belgiumban kis szocialista szövetkezetek mint a Persévérance Nivellesben, Maison du Peuple Dinantban és Auvelaisban szekereikkel bejárják a környéket és a földmunkásokat kint a mezőn kenyérrel látják el. Mindezek nagyon kis szövetkezetek és a Prévoyance hautfaysi fogyasztási szövetkezet mintájára alapitották őket, pedig ez a mintául szolgáló szövetkezet is nagyon kicsi. Hautfays kis falu kizárólag földmüvesekből álló 800 lakossal, 1897-ben alapitották 4100 frank alaptőkével, 1900-ban már a haszon 5171 frank volt, amelyből 100 frankot a szocialista sajtónak, 200 frankot az antimilitarista propagandának, 5%-ot az agitációnak adták, a többi pedig a házépitési alapra maradt vissza.

A fogyasztási szövetkezeteket a földmivesekhez legközelebb Belgiumban a La Justice fogyasztási szövetkezet hozta Waremmeben. 1898-ban alapitották 150 taggal, 1899-ben 280, 1900-ban 3600, 1901-ben 435, 1902-ben 485 tagja volt. A forgalma is nőttön nőtt és 1902-ben 100.000 frank áru kenyeret adott el, mig összforgalma 200.000 frank és nyeresége majdnem 20.000 frank volt. Az árucikkeket, azonkivül röpiratokat szekéren küldte ki a környékbe. 1902-ben a földmives tagok részére megkezdte a terményelárusitást. Eladott pedig ebben az évben 17.000 kilogramm árpát, 80.000 kilogramm tengerit, 300.000 kilogramm lisztet és ugyancsak vásárolta tagjaitól a Vooruit és a Populaire számára a terményeket.

A legsötétebb Flandriában a gandi hatalmas munkásszövetkezetnek, a Vooruitnak árnyékában, Zeleben is alakult szövetkezet. Egyik alapitó tag a következőket irta Vanderveldenek az alapitásáról: „Nemde hősies elhatározás, amely eszméért az elvtársak

Gandban ki is nevettek bennünket. A nevetés hirére megesküdtünk, hogy csak azért is a saját sütött kenyerünket esszük Zeleben. És nekünk, a merész esküvőknek, nem volt több, mint ezer frank tőkénk. Vajmi csekély, de a Vorruit adott nekünk egy ócska talyigát, azután vettünk 100 frankért egy jó öreg lovat szerszámmal és 10 frankért egy kutyát egy kis talyiga elé. A Vooruit küldött 10 zsák lisztet és nekivágtunk a munkának." Es most lássuk az eredményeket. 1902-ben már 7000 kilogramm kenyeret sütöttek hetenként és a saját házukban az elárusitóhelyen kivül kávéház, olvasóterem, ünnepi terem is volt.

Mégis csak mások ezek a fogyasztási szövetkezetek, mint az utcasarki krájzlerájok. Igazán csodálattal kell adóznunk a munkásság lelkes és önfeláldozó munkájának, kitartásának, amelylyel sok helyütt ezeket az intézményeket létrehozta. Ha a földmivesek közül csak csekély számban is lehet találni olyanokat, akik vállalják ennek a munkának terheit és átitatódik ebben a küzdelemben agyuk azzal a meggyőződéssel, amely az ipari munkásság sok tagjába már valósággal beidegződött, akkor ezekben a jövő földmunkásmozgalom már teljesen megbizható agitátorokat és szervező erőket nyer. Ez már kétségkivül figyelemreméltó eredménye a fogyasztási szövetkezeti mozgalomnak.

A fogyasztási szövetkezeteknek igazi jelentősége azonban főleg abban a gazdasági erőben és hatalomban nyilvánul meg a maga teljességében, hogy üzleti forgalmának nagyarányu emelkedésével a tagjainak szükségletét alkotó cikkeket, esetleg nagy részüket a saját üzemében termelheti. A fogyasztás szervezése itt érezteti igazi jelentőségét. Ezen a ponton láthatjuk, hogy milyen erő rejlik a fogyasztókban és egyszersmind konstatálhatjuk azt is, hogy nemcsak a termelésre való közvetlen behatás utján, hanem a fogyasztás utján is tud a munkásság már a termelésre a szakszervezeti követeléseken tul is impozánsan befolyni.

A munkásság fogyasztása nagy mértékben a föld terményeire van rautalva és éppen azért a fogyasztási szövetkezetek nagyarányu akciót indithatnak a földmunkások között, mezőgazdasági termelőosztályaik fölállitásával. Egy csapásra többet tehetnek a mezőgazdasági szövetkezetek létesitése tekintetében, mint amit a mezőgazdasági szövetkezetek maguk évek hosszu során keresztül elérnének. Mert a multnak tapasztalatai és a tények logikai kapcsolata is amellett szól, hogy a nagy szükséglettel, tőkével és hozzáértéssel biró fogyasztási szövetkezet lehet a mezőgazdasági szövetkezeti termelés igazi és természetes megalapitója. A biztositott és tőkeerős fogyasztáshoz nem kell más, mint föld és ember. A többit mind elvégzi az alapitó szövetkezet. Igazán szinte furcsán hangzik, hogy mezőgazdasági termelőszövetkezeteken törjük a fejünket, amelynek létesitése nagyon sok erőkifejtést igényel, sikere csak problematikus, akkor, amikor a városokban az előkészitést más irányban a biztos siker reményében megkezdhetjük. Lehetetlen a mezőgazdasági szövetkezek értékét a földmunkásmozgalom szempontjából megbirálni ugy, hogy megnézzük, mi is van a külföldön és aszerint

fölvenni az agrárprogrammba, amint ott kettő vagy három sikerült vagy nem sikerült. Sokkal mélyebben van ennek a kérdésnek a gyökere. Itt azt kell vizsgálni, hogy a szövetkezeti forma alkalmas-e a társadalmi termelés progresszív irányban való lendítésére, alkalmas-e a pártmozgalom fejlesztésére és hogy a mai társadalomban az óhajtott formákban megvalósítható-e, vagy milyen formákban valósítható meg egyáltalán. E tekintetben nagyon sok zavart tapasztalhatunk főleg a termelőszövetkezetek disztinkciója körül. Holmi eladó, bevásárló szövetkezeteket termelőszövetkezeteknek neveznek és ugyancsak ilyennek gondolják a fogyasztási szövetkezetek termelőosztályait, sőt a részvénytársaságokat is. Ebből keletkeznek azután olyan vitatkozási zavarok, amelyeket alig lehet eloszlatni. Itt hajszálfínom megkülönböztetésekkel kell dolgozni. Ezen célra elsősorban állapítsuk meg tehát, hogy mi is a termelőszövetkezet? Nem más, mint a közös munkában résztvevő tagok teljes önkormányzatán nyugvó, minden idegen gyámkodástól ment és minden munkás szabad be- és kilépésén nyugvó társulás. Ezek a termelési szövetkezet legfőbb ismertető jelei. Egyik legfontosabb kritérium az önállóság. A szövetkezet önrendelkezési joggal bírjon, ne avatkozzék ügyeinek intézésébe semmiféle idegen befolyás. Maga állapítsa meg alapszabályait, munkarendjét, szóval saját sorsának intézését.

Az önkormányzatnak elengedhetetlen kelléke a demokratikus alapelven nyugvó vezetés is, mert ha a termelőszövetkezet élére egy teljhatalommal felruházott igazgató kerül, aki az autonómia szerveitől függetlenül, saját belátása szerint intézkedhet, akkor ez a társulás csak egy bérforma változat, de nem igazi szövetkezet. Másik fontos kelléke a termelőszövetkezetnek, hogy csak saját tagjai legyenek egyuttal munkásai is, mert máskülönben megoszlanak a tagok részvényesekre és munkásokra, ami már a részvénytársaság formájához hasonlit.

Végül szükséges a be- és kilépés szabadságának biztosítása — természetesen az önvédelemhez szükséges intézkedések biztosításával —, mert különben egy zárt társulássá válik, amilyen a részvénytársaság.

Nézzük most már, hogy működhet egy ilyen termelőszövetkezet? Tegyük föl, hogy tagjai lelkes, derék elvtársak és munkások, az üzlet elég jó viszonyok között indul és megrendeléseket is kap. Gyorsan föllendül, természetesen ujabb meg ujabb megrendelések következnek, mert a lelkes, javamunkások kitünő termékeket készitenek. A fejlődő üzletmenet azonban szükségszerüleg uj munkások alkalmazását teszi szükségessé. Tagokat hirtelenében nem lehet eleget szerezni, a munkásoknak nincs igen erre a célra pénzük, igy kénytelenek bérmunkásokat alkalmazni. Ez már ujabb nehézségeknek lesz okozója. A bérmunkásoknak a szövetkezet a szakszervezetileg megállapitott bért fizeti és munkájukból profit fakad éppen ugy, mint a kapitalista üzemekben. Ha most már egy vagy több bérmunkás fölöslegessé válik, akkor elküldik őket éppen ugy, mint a gyárból válság idején. Most már mi lesz a létrehozott profittal? Ez szorosan összefügg a tagmunkások bérfizetésének formája-

val. Milyen legyen a tagok bére? A szakszervezetek természetesen megkövetelik, hogy a szövetkezeti tagoknak meglegyen a megállapított bérük. Ennél nagyobb lehet, de kisebb nem. Ha a hasznot a tagok között szétosztják, akkor természetesen nagyobb lesz. Azonban ez rögtön nem történhetik meg, hanem csak a haszonnak bizonyos időközi elszámolása alkalmával. Tehát a bér ennek törlesztésére szolgáló előleg jellegével bír. Ez azonban csak nagyobb lehet, mint a szakszervezeti tarifa szerint való bér, kisebb azonban nem, mert abba a szakszervezet semmi körülmények között sem mehet bele, főleg nem a termelőszövetkezetnél, melyben a munkásság emancipáló és példaadó törekvései a legszebben kell, hogy megnyilatkozzanak, hogy a kifizetett munkabérek a szokásosnál kisebbek legyenek, mert a tarifális bér be nem tartása még kivételképpen is az illető iparágban demoralizáló hatású volna. Most már mi történjen a keletkezett haszonnal, amely két részből áll: a tagok saját munkájának és az idegen munkának hasznából. A saját munkájuk hasznának elosztása akár az időbér, akár akkordbérjövedelem alapján történik, olyan bérforma, amelyet a szakszervezet nem akceptálhat, mert a szervezett munkásság egyöntetűen üldözi ezeket a bérformákat, amelyek bérleszorító hatása nyilvánvaló és csak a kizsákmányolás fokának emelésére alkalmas. De azonkívül nem is gondolható ilyen teljes nyereségelosztás csak nagyon kis termelőszövetkezeteknél, ahol a munkásnak jutandó haszonrész rendkívül csekély. Amint idegen munkás is van foglalkoztatva az üzemben és az üzem nagyobb, már a haszon szétosztása olyan kapitalisztikus jellegű, amelyet a munkásságnak csak üldözni lehet, de támogatni nem. Az idegen munkást a nyereségben meg egyáltalán nem lehet részesíteni, mert arra még mindig nem fődöztek föl rendszert, amely csak megközelítően is megfeleljen az igazságos felosztás elvének.

Ahol a nyereségben való részesítést megkísérelték, az elosztás mindig csak ötletszerűen történt és relative a bért föltétlenül lenyomta. Node egy ilyen virágzó szövetkezetnél szó sem lehet arról, hogy a szokásos béren fölül a tagok a nyereségben részesedjenek, mert a munkásság sarkalva a szövetkezet nagyszerű sikerétől és a nagyobb bértől, mind nagyobb és nagyobb számban lép be a szövetkezetbe. Kérdés, tetszik-e most már ez az uj helyzet a tagoknak? Alígha. A részjegyek értéke időközben magasra szökkent és maguk szeretnék megtartani a szerzett előnyöket. Az uj jövevények pedig veszélyeztetik a részjegyek fölszökő értékét, sőt a munkabéreket is. A régi tagok természetszerűen szeretnék elzárni a sorompókat, de hát ez nem lehetséges — pedig ez eddig a legtöbb esetben így történt —, de tegyük föl, hogy a tagok olyan lelkes emberek, hogy osztályuk jövőjének alárendelik egyéni önös érdeküket, vagy mondjuk attól félnek, hogy elzáró törekvésükben egy szakszervezeti bojkott megakadályozza őket. Azonban mi történik válság esetében? A tagok munkaidejét csökkenteni kell, hogy mind dolgozhasson vagy egyenként tartalékba kell őket helyezni. Most már vannak dolgozó és nem dolgozó tagok is. Itt már szó sem lehet nyereségelosztásról, mert akkor egyik tag zsákmányolná ki a másikat és a munkanél-

küliek — igaz, hogy csak kényszermunkanélküliek — élveznék a dolgozók munkájának eredményét. Ez már ugyan azonos volna a részvényesek gazdasági helyzetével. Ez meg igazán nem lehet célja a szociáldemokrata intézményeknek. Mi történne most már egy ujabb fölvirágozás esetén a munkanélküli tagokkal. Mind ujra alig mehetne vissza a szövetkezethez, tehát idegen munkásokat kellene alkalmazni. Különben is időközben a krizis alatt munkanélkülivé lett tagok eladnák részjegyüket, amit vagy csak már régi tag vagy idegen tőkés venne meg. Nem kell külön részletezni, hogy ez a tény is rögtön megszüntetné a termelőszövetkezetet, mint demokratikus és a fogalmi disztinkciónak megfelelő intézményt és részvénytársasággá változtatná. Lenne igy benne dolgozó tag, aki részvényes is, csak tisztán részvényes és azonkivül részvény és tagsági jog nélkül álló idegen munkás. Mi másra vezet ez, mint a legpőrébb kapitalista vállalkozásra. Ha meg a termelőszövetkezet kimondaná, hogy csak a dolgozó munkásnak lehet részjegye és a részjegy a szövetkezet beleegyezése nélkül el nem idegenithető, amely eset ugyan jogilag nehezen konstruálható, hanem inkább ugy létesithető, hogy a szövetkezet beleegyezése nélkül senki tag nem lehet, akkor a munkanélküli szegény tagok föltétlenül követelnék a fölszámolást, vagy veszni hagynák részjegyüket, ami az önfeláldozásnak olyan foka, hogy mint gazdaságtani logikai összefüggés egyáltalán nem használható, legföljebb mint filantropikus tény vehető tekintetbe, de már magában bizonyitaná, hogy a mai társadalom gazdasági életében a termelőszövetkezet be nem kapcsolható, állandóan külső formájának, valamint belső tulajdonságainak megőrzésével fenn nem tartható. A kapitalisztikus társadalmi rend a termelőszövetkezetet teljesen átalakitja, lényegét magához hasonlóvá teszi. Nem is képzelhető el, hogy a mai termelési rend keretében egy egész más termelési rend lábrakaphasson. A tapasztalati tények igazolják az elméletet és vitán kivül áll, hogy olyan termelőszövetkezeti formát nem tudnak kieszelni, hogy abban egy szocialista termelőszövetkezet lényege is megmaradjon.

A kapitalisztikus termelési rend pusztító hatásait kizáró szervezés lehetetlen voltán feneklik meg a termelőszövetketkezet, bár a többi panaszok is alaposak, különösen a hitel, a piac, a fegyelemnek és a munkaszervezésnek hiánya. Szerintünk ezek az akadályok még leküzdhetők volnának.

Nézzük a dolog másik oldalát. Nem lehetséges-e, hogy a termelőszövetkezetekkel való kisérletezés kielégitőbb eredményekkel járhat a mezőgazdaságban? Oppenheimer ugy állitja föl a kérdést, miután kimutatja, hogy ipari termelőszövetkezetek nem életképesek: vagy lehetséges a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket megalakitani és föntartani és igy megoldani a szociális kérdést, vagy át kell térni a kommunizmus utjára? Pedig a mezőgazdaságban sem lehet a termelőszövetkezeteket állandóan föntartani, mert ott is a kapitalizmus az ur. Igaz, hogy a többi bajok közül a piac hiánya nem játszik olyan nagy szerepet, mint az iparíaknál.

A jövendő munkatervből ki kell küszöbölni a termelőszövet-

kezetet, amelyre forditott fáradozás, munka és időfecsérlés. Helyesebb irányban biztosabb eredményeket érünk el. Mindenkor számolni kell azzal a körülménynyel, hogy a kapitalisztikus termelési rend korában élünk. Éppen azért a mezőgazdaságban akár a fogyasztási szövetkezet, akár a szakszervezet alakitson termelőosztályokat. Körültekintően számot vetve a viszonyokkal. Erős központi vezetés és kemény fegyelem szükséges az üzemben, emellett nagy gondot kell fordítani természetesen a tagok osztálytudatos nevelésére. Sőt siker esetében a hasznot erre a célra kell fordítani. Milyen nagyszerű dolog lenne, ha a földmüvesek szakszervezetének, vagy az Általános fogyasztási szövetkezetnek volna valahol egy nagy birtoka, ott a munkásoknak előadásokat lehetne tartani és más kulturális intézményekről lehetne gondoskodni.

Ami magukat a kisbirtokosokat és csökevény üzemüket illeti, mi ne törődjünk velük. Ne tenyésszünk kisbirtokosokat, de ne is mentsük őket. A szövetkezetekkel egyesitett kisbirtokokat, mint amelyek a nagy üzem modern átalakult formái és a jövő fejlődésének utvonalába esnek, támogathatjuk. Vandervelde, aki pedig a mezőgazdasági kérdésekben Kautsky álláspontján van, a következőket irja a kisbirtokosok szövetkezeteiről: A mezőgazdasági szövetkezeteknek különböző formái, legyenek azok, mezőgazdasági ligák, vagy szövetkezeti tejgazdaságok, akár felekezethez tartozók, akár felekezetnélküliek, hatholikusok vagy szocialisták egyaránt alkalmasak a mezőgazdaság eliparosodására és a kisparaszt részére biztositják a kapitalista nagyüzem egyes előnyeit, elterjedésük magával hozza a gépek, a mütrágya és az észszerű termelési módok használatát.

A mezőgazdaság eliparosodása pedig a szocializmus térhódítását és megerősödését jelenti a föld népének soraiban.

A szocializmus mint kulturhatalom.

Amikor a mult század első felében Angliában és Franciaországban a munkásmozgalom föllendült, még az olyan ember is, mint Heine, aki egyébként rokonszenvvel fogadta, a modern barbarizmus egy fajtájának tekintette, amelynek az a rendeltetése, hogy az egész meglévő kulturát megsemmisitse. Ma már lehetetlenség, hogy akár egyetlen világosan gondolkozó embernek is, aki figyelemmel van a tényekre, ilyen fölfogása legyen; bárhol veszélyeztette a haladást, humanizmust, tudományt vagy müvészetet a barbár reakció, a védők seregében elsőkként ott voltak a fölforgatók. De ennek ellenére bizonyos, hogy a hatalmon levők és iskolázottak tudatlan, csak előitéletektől és ösztönöktől vezetett tömegében még ma is hasonló félelem uralkodik. Látják a munkástömegeket, durva és müveletlen beszédjükkel és modorukkal, piszkos kezeikkel és ruháikkal, az élettől kemény arcvonásaikkal, a szemekben pedig,

ha nem az elcsigázott igavonó állat tompa egykedvűségét, akkor az uralkodó osztály ellen irányuló gyűlöletnek az éles villámait és a harcikedvnek a tüzét lobogni. És ha aztán elgondolják még, hogy ezek az emberek, ezek az egykori rabszolgák, majdan a társadalom urai lesznek, hogy a felsőbb osztályok védtelenül ki vannak nekik szolgáltatva, anélkül, hogy a rendőrség vagy a kormány védelmükre sietne, akkor bizonyára ugyanolyan borzongás fut rajtuk keresztül, mint amilyen Olaszország művészetet kedvelő városi lakosságát fogta el, amikor kapuik előtt az északról jövő barbár hordák ütöttek tanyát. És egyre siránkoznak gyönyörű kulturánk fölött, amelyet veszedelem fenyeget a proletariátus részéről, amelynek megsemmisülése a szocializmus győzelmével közeleg.

Nincs igazuk. Az ő félelmük csupán az a forma, amelyben a kizsákmányolt néptömegekkel szemben elkövetett nagy bűneik kifejezésre jutnak. Mindenki, aki nem téveszti szem elől a valóságot, aki a mai kultura lényege és alapja felől csak egy pillanatnyira is gondolkozik és a világ fejlődéstörvényeit szemléli, könnyen beláthatja, hogy ilyen félelemre a legcsekélyebb ok sem forog fönn. Igen, ezek a durva, rongyos, műveletlen és megvetett proletárok, ők valóban a magasabb kultura hordozói.

Nem azért törekszenek magasabb kulturára, mert bensőleg tulajdonképpen műveltebbek és civilizáltabbak, mint az uralkodó osztályok. A saját érdekükben kénytelenek egy uj termelési mód kiküzdésére törekedni, hogy megszüntessék az elviselhetetlen nyomoruságot. És ez az uj gazdasági rend az emberiségnek magasabb kulturfokra való emelését jelenti. Igy kapjuk meg azután a magyarázatát annak a látszólagos ellentmondásnak — amely sok művelt embernek a szocializmustól való félelmét is megmagyarázza — hogy az emberiségnek éppen arra az osztályára hárul a magasabb kultura teremtésének feladata, amely minden kulturából ki van közösítve.

A szocializmus a munkásságra nézve materiális szükségszerűség, hogy a kizsákmányolás türhetetlen nyomása alól megszabadulhasson. És a szocialista gazdasági rendnek előitélet nélkül való szemlélete magától vezet rá, hogy milyen tekintetben és mi által mulja fölül kulturája toronymagasságnyira a mai társadalmat.

Ha a változás semmi másból nem állana, mint abból, hogy a munka szervezettségének nagyobb bősége és a kapitalista kizsákmányolás megszüntetése következtében a nyomoruság és a szegénység eltünnek, már egymagában ez is óriási különbséget jelentene. Mert ezáltal a mai kultura, amely most egy kicsiny csoportnak a kiváltsága, az egész nép számára hozzáférhetővé válnék. Művelődés, fejlődés, tudományokkal és művészetekkel való foglalkozás csak ott lehetséges, ahol megfelelő idő és anyagi életbiztonság állanak rendelkezésre. Éhes gyomor és gondoktól agyongyötört fej nem törődnek velük. A szocializmus azt jelenti, hogy az egész nép számára először nyilik meg a kulturához vezető ut.

Ebben azonban egyuttal kemény kritikája is foglaltatik az emberiség mai, állitólag veszélyeztetett kulturájának. A mai kultura csak egy kicsiny csoport kulturája és ennélfogva nem kultura. Ki ne

ismerné annak a finom műveltségű rabszolgatartónak a történetét, aki pompás művészi alkotásokban gyönyörködött, mialatt valamelyik halálra korbácsolt néger rabszolgájának rémült üvöltése zugott a füleibe? Ez a kép visszatükrözi az egész mai polgári kulturát. Mindazok, akik pompában élnek és kulturájukkal dicsekednek, de eközben közömbösen haladnak el embertársaik szegénysége, nyomorusága, kétségbeesése, mocska és szenvedése mellett, lelki durvaságról, benső barbarizmusról tesznek tanuságot, amely egész mai dicsőített kulturánkra rásüti a fölületesség, a csillogó értéktelenség bélyegét. És ha mentséget is találunk számukra abban, hogy ez ma nem lehetséges másként, még akkor is hiányzik minden joguk arra, hogy harcra tüzeljenek ezért a „kultura"-ért a szocializmus ellen, amely igazi kulturát akar teremteni.

A szocialista kultura nemcsak abban különbözik a polgári kulturától, hogy általános, hanem benső tartalma is más. A szocialista kultura egészen uj viszonyba hozza az embert a természettel, külső életföltételeivel és embertársaival.

Az ember büszkén nevezi magát a világ urának. De csak a lehetősége van meg reá, a valóságban nem az. Ennek a szegény világ urának még a saját léte sem biztos; ha nem a ma nyomorusága, akkor a holnap gondjai, a jövő bizonytalansága következtében lesz a puszta létért való harc, a legelemibb önfentartási erő mindent uraló szenvedélylyé. Es ez a szenvedély ész nélkül hajtja az embert előre, aki utjában kiméletlenül letiporja gyöngébb embertársait. A büszke világ urának ugy kell küzdenie életföntartásáért, mint az állatnak; az ő segitségével létrejött társadalmi hatalommal szemben tehetetlen. Van ugyan némi tudománya, amely szolgálatába hajtja az összes természeti erőket és módot ád neki arra, hogy fölösleget termeljen mindannyi számára, de még nem találta meg az ehhez szükséges szervezetet és ezért technikai hatalma csak zavarólag hat. Ezt a szükséges szervezetet megteremti a szocializmus. A szocializmus az élet föntartásához szükséges összes javak termelését a tudománynak tudatosan szervezett eszközévé formálja, ugy ahogy ma egy gyáron belül szervezik tudatos célszerüséggel a termelést. Ezzel biztositva lesz a társadalom összes tagjainak megélhetése; az ember állati létföltételekből átlép valóságosan emberi létföltételekbe. A nyomoruság és szegénység kikuszöbölésével megszabadul szelleme egy ólmos, agyvelejét összesajtoló nyomástól, amely megakadályozta őt abban, hogy szabadon gondolkozzék. Büszkén és szabadon emeli föl fejét; most valójában ura a földnek. Es ezzel megkezdődik tudásának és akaraterejének olyan gyors fejlődése, amely a természet fölött való hatalmát nem sejtett módon fokozza majd.

Ez a fordulat egyuttal az embereknek egymáshoz való viszonyát is egészen átalakitja. Az egyesnek most a maga léteért az összesség ellen kell harcolnia; az összetartozandóság érzését, az erkölcsöt elnyomja az önzés, az önfentartásból folyó kétségbeesett versengés. Az emberek konkurrensekként, ellenségek gyanánt állanak egymással szemben, közömbösek embertársaik bajai iránt, mert

ők maguk okozzák ezeket a saját létükért folytatott küzdelemben. A szocializmus egygyé forrasztja az összes népeket, egyetlen munkaszervezetet alkot belőlük, amelynek tagjait már nem választják el egymástól ellentétes érdekek. Az érdekközösség, a szolidaritás, az a szoros kapcsolat, amely eddig csak kisebb csoportokban, törzsekben, népekben, osztályokban volt meg, átfogja majd akkor az egész emberiséget. Amit a kereszténység hirdetett és amire az emberek jobbjai törekedtek, anélkül, hogy megvalósíthatták volna, az összes emberek testvérisége valóra válik a szocialista gazdasági rendben.

A világorganizáció hiánya a legijesztőbb módon nyilvánul meg mostanában az államok ellentétes érdekeiben és a háborus veszedelmekben. Minden ország burzsoáziája állig fölfegyverzi magát és csak világhatalomra, hódításokra és idegen népek brutális leigázására gondol. Es mialatt a templomban a földön való békességről zeng ajkuk zsolozsmát, szíveikben azt gondolják: békesség esztelenség. Ezzel szemben a szocializmus a világbékét, az emberiségnek egyetlen világszervezetté való egységesítését jelenti, amely egyedül képes arra, hogy a világ továbbfejlődésének nagy föladatait végrehajtsa.

Azok a hatalmas osztályharcok, amelyek alatt most a civilizált államok testei vonaglanak, csak előhírnökei és kezdetei annak a nagy világforradalomnak, amely az emberiséget átvezeti majd az igazi emberi műveltség korszakába. A munkásmozgalomnak sokat gyalázott forradalmi jellegében vannak megtestesítve azok a nagy célok, amelyek föl fogják emelni az emberiséget a legmagasabb kulturfokra. (*L. V. Z.*)

A cukor.

Irta *Halasi Béla.*

A cukor az emberi testnek szénhidrát utáni szükségletét elégíti ki. Az embernek az elveszett anyagok pótlására és hőmérsékletének föntartására bizonyos mennyiségű szénhidrátra van szüksége, amelyet különböző tápszerek alakjában vesz föl. A tejnek például 88% víz és 6% cukortartalma van s ez utóbbi adja meg tápláló erejét.

Amióta a cukor mint külön tápszer ismeretes — Európában tulajdonképpen csak a répacukor gyártásának fölfedezése óta, ami a XVIII. század vége felé történt —, a kész (finomított) cukor fogyasztása a legalkalmasabb módja a szénhidrátok fölvételének. A cukor tápereje igen jelentékeny, nagyobb mértékben fogyasztva, erősíti az idegzetet és a test ellentálló erejét. Jellemző, hogy a legujabb időkben katonai körök kísérleteket tesznek, hogy cukoradagok állandó kiosztásával a katonaság teljesítő képességét fokozzák. A kávé és tea fogyasztásának elterjedése óta kiválóan nagy jelentőségre emel-

kedett. Az általános jólét emelkedését egész megbizhatóan megítélhetjük a cukorfogyasztás mértékéből. Hübner egy statisztikája szerint az analfabéták száma az egyes országokban fordított arányban van a cukorfogyasztással. Az angol állampolgár fejenkénti cukorfogyasztása az 1909. évben 98 kilogramm, a németé 19·53; Magyarországon a lakosságra fejenként jutó fogyasztás négy kilogramm.

Ez utóbbi szám megdöbbentő kicsiny volta mellett az első pillanatra meg sem lep. Hiszen jól ismerjük nyomoruságunkat, tudjuk, hogy a szegénység és élelmiszeruzsora az alsóbb osztályok táplálkozását állati fokra sülyesztik és csak a szeszfogyasztás terén állíjuk a versenyt a külfölddel. Állattenyésztő nép lévén, nagyobb a husdrágaság nálunk, mint az ipari államokban: ezt is tudjuk.

A cukornál azonban még egy körülmény jön tekintetbe. Magyarország és illetőleg a monarchia cukorrépa-termelő és a termelt cukorrépát föl is dolgozó államok. Magyarországon például az 1909/10. évben körülbelül 26 millió métermázsa cukorrépából körülbelül 3 millió métermázsa nyerscukrot állítottak elő, amelyből belföldön csupán 1,370.000 métermázsát fogyasztottak el, míg a többi külföldre szállították. Magyarország, ugyszintén Ausztria is a termelt és földolgozott cukornak csupán egyharmadrészét fogyasztják el, kétharmadrészét pedig külföldre viszik. A monarchia a cukorgyártás tekintetében Német- és Oroszország után a harmadik helyen áll és a világ répacukorprodukciójának 16—18%-át adja. A magyar cukoripar híres és virágzó. A fejenkénti cukorfogyasztás pedig négy kilogramm. A magyar cukor Magyarországon jelentékenyen drágább, mint azon államokban, a hova kiviszik, a cukoradó beszámitása nélkül is; a legutóbbi árjegyzések szerint mázsánként körülbelül 20 koronával drágább. A cukorkartell a belföldi cukorárakat oly magasan tartja, hogy lehetővé tegye a külföldre veszteséggel való kivitelt!

A cukoradó Magyarországon mázsánként 38 korona, tehát körülbelül annyi, mint amennyi egy métermázsa finomitott cukor világpiaci ára! A magyar államháztartásnak a cukorból, még a mai csekély fogyasztás mellett is, több mint 50 millió korona évenkénti bevétele van.

De a nyugati államok munkássága is, amelyekben nem ily siralmas állapotok vannak, panaszkodik a cukorárak fogyasztástbénitó magassága miatt. Az osztrák parlamentnek a drágaság orvoslására kiküldött bizottsága a sacharin szabad forgalomba hozatalalát javallja a cukordrágaság enyhitésére.

S amidőn az elmult hetekben Oroszország jelentkezett és tekintettel nagyon bő cukorrépatermésére, szemben a többi államok gyenge terméseredményeivel, kérte a brüsszeli konvencióba szerződött államoktól, hogy évenként 300.000 tonnával több cukrot vihessen ki ezen államokba, mint amennyire ezen szerződés szerint (amelyhez 1907-ben csatlakozott) jogositva volna: a cukorgyárak ijedten tiltakoztak és államaikhoz fordultak segitségért.

Egy-két mozzanatot ragadtunk ki a fentebbiekben a cukornak,

e fontos táplálóknak, termelése és fogyasztása köréből. Tünetek ezek, de bennük kifejeződnek gazdasági rendünknek jellemző és visszatérő betegségei.

Valóban, a cukorkérdésben benne foglaltatik a mai termelési rend, állami politika és osztályelnyomás egész mai rendszere. Igy van ez a külföldre vonatkozólag és még inkább a magyar cukoripar tekintetében, amelynek keletkező ipari történelmében klasszikus helyet foglal el a cukoripar fejlődése. Ilyen értelemben a cukorkérdés nagy szemléltető erejével általános jelentőséget nyer és a következőkben ismertetett jelenségek gazdasági rendünknek szomoru tükörképét nyujtják.

*

A világ cukorszükségletét kétféle cukorral, nádcukorral és répacukorral elégíti ki. Nádcukor csak meleg (de nem tropikus) éghajlat alatt termelhető. Nádcukrot főként két zónában termelnek, Nyugat-Indiában, az Antillák szigetcsoportján, főképpen Kuba szigetén és Dél-Amerikában; a másik zóna az angol India és Jáva szigete. A nádcukor előállítása Kelet-Indiában vette kezdetét. Kuba, az Antillák gyöngye, a mult évben 1,550.000 tonna nádcukrot termelt, az amerikai tőke által gazdagon felszerelt kitünő finomitókban és még nagy területek állanak e célra rendelkezésére. Ezt a nádcukrot Amerika fogyasztja. Angol-India nádcukor termelése az 1910/11. évben 2,250.000 tonna; ennél is fontosabb, mert sokkal jobb minőségü a jávai nádcukortermelés a maga 1,230.000 tonna hozamával az 1910/11. termelési évben.

A répacukrot Európában termelik, erősebben a XIX. század eleje óta, amidőn Napoleon szárazföldi zárlata a nádcukor behozatalát megakadályozta és cukorrépa-termelésre késztette az egyes államokat. Két földövben termelik; nyugaton Észak-Franciaország, Belgium, Holland, a másik öv Németország, Ausztria-Magyarország és Oroszország. Első helyen áll Németország, ahol az Elbe és Odera folyók mentén, Szászországban, Brandenburgban óriási területek vannak cukorrépa termelésére fordítva.

A répacukor a világ cukorfogyasztásának ellátásában egyre nagyobb szerephez jut; mig 1852-ben az összes fogyasztásnak csak 14%-a, 1899-ben már 64%-át teszi ki. (Ide nem számítva a gyarmatokban elfogyasztott és mennyiségére nézve nem ellenőrizhető nádcukrot.) Ezóta a nádcukor termelése nagyobb lendületet vett, ugy hogy ma a répacukorral körülbelül egyenlő mennyiségben kerül fogyasztásra. Az 1910/11. termelési év végén nádcukor 8,416.000 tonna, répacukor pedig 8,380.000 tonna termeltetett.[1]

A cukorrépa termelése a belterjes földmivelésre való áttérést követeli. Szükségessé teszi a talaj mély megszántását, gyakori és gondos kapálását és mig egyrészről az ugart fölöslegessé teszi, másrészt utónövényeinek, főként az árpának terméshozama tapasztalás szerint kedvező. A cukorrépatermelés ennélfogva produktiv és jövedelmező termelési ág volna. De a birtokeloszlás aránytalansága itt is szomo-

[1] Franz Schuttek: Der internationale Zuckerhandel. 1912.

ruan megdönti a várakozásokat. Minthogy nagyobb tőkebefektetést és a család munkaerejét meghaladó megmunkálást követel, a kisgazdák egyáltalán nem vagy kevés eredménynyel üzik. A cukorgyárak a cukorrépát nagymennyiségekben vásárolják a nagytermelőktől. Ezeket viszont az értékesítésben a cukorgyárak kartellje, amely a répa árát meghatározza, akadályozza. A magyar cukorgyárosok országos egyesületének 1911. évi jelentése őszintén megvallja, hogy a cukorgyárak prosperálása legfőképpen a termelőkkel szemben főnnálló árkartellre vezethető vissza. A termelők szervezetlenségük folytán nem tudnak nagyobb ellentállást kifejteni. Ujabban a nagyobb cukorgyárak házi kezelésben állitják elő a cukorrépát, nagy területeket bérelnek vagy vesznek erre a célra. Magyarországon 1910-ben 130.000 kat. hold földön termeltek cukorrépát. A mezőgazdasági munkabérek nem kedvezőbbek, mint a szemtermelésnél; a kivándorlás ezekről a területekről éppen olyan erősen folyik, mint máshonnan. A szerencsi cukorgyár körzetében levő nagy területeken a cukorrépa mivelését a rohamosan fokozódó kivándorlás egyenest veszélyezteti. Eképpen a gyönyörű reményekre jogositó cukorrépatermelés előnyeit nem a nép széles rétegei, hanem a cukorrépához olcsó áron jutó nagy gyárak vagy legjobb esetben a nagybérlők vagy nagybirtokosok élvezik.

A cukorgyárak természetüknél fogva csak nagy tőkével rendezhetők be; átlag ötmillió korona egy-egy gyár álló és forgó tőkéinek összege. Magyarországon 1909-ben 23 cukorgyár működött, amelyek 14.577 férfi és 2789 női munkást foglalkoztattak. A magyar gyárak átlag nagyobbak és több munkást foglalkoztatnak, mint a külföldiek, nagyobb termelési körzettel is birnak; míg egy-egy magyar gyár átlag négyszer akkora cukorrépatermelő területnek répáját dolgozza föl, mint a külföldi, átlag 2·78-szor több cukrot nyer. Ennek oka pedig nem külső természeti körülményekben rejlik, hanem a cukorgyárak osztalékpolitikájában, a 15—20%-os osztalékokban, amelyek folytán a cukorbárók részvényeinek értéke háromszorosára emelkedik ugyan, de a legtökéletesebb berendezéseknek, amely a répa cukorhozamának (az ugynevezett „rendement"-nek) növekedését idézné elő, vagy a termelést javitaná, megteremtésével kevesebbet törődik.

Igy a termelés. Lássuk most, ami tulajdonképpen érdekel minket, a kész cukortermékek értékesitésének és a cukorfogyasztásnak állapotát.

A cukorgyárak keletkezésének idejében Európa államai kezdettek már letérni a szabadkereskedelmi irányzattól a védővámok utjára és a különféle belföldi iparágakat magas védővámokkal védték meg a külföld versenyétől. A gabonavámokkal egyidejüleg és azok folytonos emelkedésével együtt emelkedően magas védővámok biztositják a belföldi terméknek a belföldön való elhelyezését és minthogy a külföldi és olcsóbban, kedvezőbb föltételek mellett termelt áru a magas vámtétel és a szállitási költségek összegével drágábban juthat a fogyasztóhoz, az „iparpártolás" jelszavával a fogyasztást ez idő óta megdrágitották.

Az agráriusok ezen a ponton mindig megtudtak egyezni a gyárosokkal. Nem ellenezték az ipari védővámokat, hogy ennek ellenében nyugodtan emelhessék gabona és állatvámjaikat.

A cukorgyárosoknak különös alkalmuk volt, hogy a védővámokra vonatkozó igényeiket, amelyeket a szolgálatukban álló kormány és parlamenti gépezet egyébként is gondosan istápol, — érvényesíthessék. Hivatkoztak a nádcukor versenyére, amely a gyarmatokból behozva, a répacukor árát mélyen lenyomja s a cukorgyártást Európában megbénithatja. Valóban, némi áresést okozott a kedvezőbb termésü évek nádcukor-konkurrenciája, bár a védővámokat miképp sem indokolta.

Azonban a védővám nem volt elég; egy raffinált jutalom-rendszert állitottak föl a gyárosok részére minden külföldre kivitt cukormennyiség után. Ezen kiviteli jutalmakat prémiumoknak nevezték és különféle alakban léteztek, közvetlen és közvetett, nyilt és fátyolozott prémiumok. Védővám és kiviteli jutalom szilárdan összefüggő rendszere volt ez a cukoripar favorizálásának. Azonban a prémiumok osztogatásában az államok, amelyek cukrot gyártanak, követték egymást, ha nem is egyenlő mértékben. A helyzet tehát ugy alakult, bogy a termelő államok lakói drágán kapták a cukrot, mert a külföldi cukrot nem engedte be a védővám. És hogy a belföldi konkurrencia ne mérsékelje az árakat, arról gondoskodott a cukorkartell, a kartellalakulások egyik legősebbje. Reitzer Gyula, a selypi cukorgyár volt főnöke, ki a cukorkérdést a gyárosok érdekeinek szempontjából számos jeles munkájában megvilágitja, tiszteletreméltó őszinteséggel elismeri, hogy a prémiumok és a cukorkartell tették lehetővé Magyarországon azt, hogy a belföldön elért busás nyereségek folytán *veszteséggel* szállithattak cukrot külföldre! Hovatovább azonban a legtöbb európai állam elkezdett cukortermeléssel foglalkozni és igy a prémiumok a cukorgyáraknak nyujtott ajándék gyanánt szerepeltek. Csupán Anglia és a balkáni államok cukorszükségletének ellátására vonatkoztak ezután a prémiumok, ezen a területen akarták tartani a versenyt a nádcukorral.

A prémiumok hálózata igen bonyolult volt. Elsősorban szerepeltek a nyilt prémiumok. Ausztriában és Magyarországon például minden nem külföldre kivitt cukor után a kincstár megtérített 4 korona 60 fillért a cukorgyárnak, ugy azonban, hogy a jutalom összege előbb 10 millió, majd 18 millió koronát meg nem haladhatott. Ha a kivitt mennyiségek után a jutalom nagyobb volt, aránylagos visszatérítésnek volt helye. Mig azonban Ausztriában ez a visszatérítés progressziv kulcs alapján történt és a cukormennyiségek növekedésével nőtt, addig nálunk minden métermázsa után ugyanazon összeget kellett visszatéríteni, akármennyit is vitt ki az egyes cukorgyár. Ezt csupán a nagy gyáraknak nyujtott különös kedvezmény föltüntetése végett említjük meg. Egyébként azonban a 18 millión fölül kapott jutalomösszeg visszafizetése nem nagy gondot okozott a cukorgyárosoknak; ott volt a kartell, amely a belföldön srófolván az árakat, könnyü szerrel eszközölte a visszafizetést!

Igy tartott az édeni állapot évtizedeken át. Anglia azonban, amely állam tudvalevőleg nem termel cukrot, de annál nagyobb mértékben fogyasztja azt, utját állta a prémiumos rendszer folytatásának. Igaz, hogy az angol fogyasztó a prémiumok folytán olcsóbban jutott a külföldi cukorhoz; az is kétségtelen, hogy az Angliában teljes mértékben érvényesült szabad kereskedelmi rendszer logikája azt követelné, hogy a behozott áruk a lehető legolcsóbban jussanak a fogyasztóhoz, ha mindjárt egy más állam prémiuma következtében is.

Történetesen azonban Anglia ezen a ponton a világbirodalmi, imperialista érdekek alapjára helyezkedett. Meg akarta védelmezni gyarmatainak nádcukortermelését. Megfenyegette tehát az európai répacukrot termelő államokat, hogy ha a prémium-rendszerről le nem mondanak, akkor különbözeti vámot fog vetni cukraikra a prémium erejéig. Másfelől az is vezethette Angliát a jutalom-rendszer elejtésére, mert az áralakulások természete szerint végeredményében nem esik az egész prémium a fogyasztó javára, hanem annak egy része, mint ajándék, a gyáros kasszáját duzzasztja s ezt a részt végül is a fogyasztó fizeti meg!

Igaz, hogy a jutalmak elleni különbözeti, megtorló vámot is végeredményében a fogyasztó fizeti meg. Ennek hasznát azonban nem a termelő gyáros, hanem a közvetítő kereskedelem látja. Ugyanis az áralakulások ismert tünete szerint a kereskedő a nem jutalmazott, tehát a büntető vámmal nem sujtott cukrot a szükséglet határáig ugyanazon áron adja el, mint a kivitelnél jutalmazott és igy retorziós vám alá esőt.

Hosszas és eredménytelen tárgyalások után végre az 1902. évi brüsszeli konvencióban megegyezés jött létre a jutalmi rendszer megszüntetése tekintetében. Az ellentállás igen erős volt, mert a prémiumok elejtésével karöltve járt, mint természetes következmény, a védővámoknak nagyfoku mérséklése. Rendkivül jellemző a magyar cukorgyárosok elkeseredésére és egyben arra a hazafias és emelkedett szellemre, amelylyel a hazai ipar és a fogyasztó közönség érdekeit szem előtt tartják, hogy egész komolyan tárgyalták azt a tervet, hogy a cukrot denaturálják, azaz emberi fogyasztásra alkalmatlanná tegyék és a mezőgazdaságban takarmánynak használják. Igy tulajdonképpen kevesebbet veszitenének, ugy mondották, pláne, mert a denaturálás által a világpiacon a cukorfölöslegek tömege meggyérülne és igy a világpiacár emeléséhez a kinálat csökkenése folytán hozzájárulnának. Természetesen, a denaturálás elkeseredett tervéből semmi sem lett, de másrészt, mint látni fogjuk, a cukorgyárosok se veszitettek, a régi árak meg nem sokat változtak.

A brüsszeli cukoregyezségben a következő államok vettek részt: Ausztria-Magyarország, Németország, Belgium, Francia-, Olasz- és Spanyolország. Az egyezség eltörölte a közvetlen és közvetett kiviteli jutalmakat, részletesen fölsorolván, hogy melyek tekintendők közvetett jutalmaknak. Ez a fölsorolás azonban távolról sem zárja ki annak kijátszását. Bár amidőn az egyezmény elfogadása és törvénybeiktatása után Ausztria-Magyarország kontingentálni akarta

az egyes gyárak szerint fölosztva a belföldi cukorfogyasztást, ezen „állami vezetőség alatt álló“ (Reitzer) kartellt a szerződő államok az egyezménybe ütközőnek mondották és meghiusitották — másféle burkolt prémiumok, főképpen kedvezményes vasuti díjtételek, refakciák alakjában ma is léteznek.

A magyar cukorgyárak nagy hatalmát és befolyását bizonyitja, hogy a mult évi vasuti tarifafölemelés alkalmával a cukor maradt az egyetlen cikk, amelynek díjtételei a régiek maradtak.

A védővámokat a konvenció 6 frankra szállitotta le. Ennyivel tehát, valamint a szállitási költségekkel fölülemelkedik a belföldi fogyasztási ár a világpiacár fölé. De többel is! A termelés szabálytalansága, a készletek bizonytalansága, a szédületes tőzsdei spekulációk és végül a magyar eladási kartell szervezettsége módot nyujtanak, hogy a belföldi ár még magasabbra emeltessék.

A cukor világpiacárának alakulása a mai termelési rend anarchiájának hü kifejezője. Csak egy jellemző eset a sok közül: az 1909/10. évi óriási áremelkedés. Egy vakmerő spekuláns, Santa Maria, megszerezte magának az összes európai cukortermelésnek körülbelül 10%-át, fölhasználva azt a körülményt, hogy az árképződést elmulasztották kellően figyelembe venni a fogyasztás növekedésével kapcsolatban. Minthogy Oroszországnak rossz termése volt, óriási áremelkedés állott be. A termelés erre fokozódott, a fogyasztás visszavonult, Santa Maria készletei nem fogytak el és a következő termés jónak igérkezett: beállott a nagy ársülyedés.

A brüsszeli egyezményhez Oroszország 1907-ben csatlakozott; megtartotta közvetett — az adózási rendszerében gyökeredző — jutalomrendszerét, de a következő öt év tartamára a szerződött államokba csupán 1,000.000 tonna, évenként 200.000 tonna kivitelt engedtek meg részére. Ennek fölemelését kéri most évenként 600.000 tonnára Anglia hathatós támogatása mellett, amely a fogyasztók részére a cukrot olcsóbbá akarja tenni. Előreláthatólag kompromisszum jön majd létre; a folyó évre a kontingenst fölemelik, bár kisebb mérvben és ezután évenként fognak a fölemelés tekintetében határozni.

Anglia viszont fölmentést kapott azon kötelezettsége alól, hogy az önálló gyarmataiból behozott és kiviteli jutalmat tartalmazó cukorra büntető vámot vessen ki.

A kiviteli jutalmak eltörlése folytán az állam pénztárában maradt az az összeg, amit eddig jutalmak fejében kifizettek. Mi sem volna természetesebb, minthogy ezen jövedelemtöbbletet a cukoradó csökkentésére fordítsák és ezzel a lakosság cukorfogyasztását előmozdítsák. Németország valóban erre is használta föl a kiviteli jutalom eltörlését és 14 márkára szállitotta le métermázsánkint. Most 10 márkára akarják ismét leszállitani. Nálunk azonban, a megfordított progresszív adó hazájában, ahol a földadó bagatell összegben kontingentálva van, maradt a régi 38 koronás cukoradótétel. Pedig az államincstár minden valószinüség szerint nem veszitene bevételeiből, ha a cukoradót mérsékelné, mert a cukoradó olcsóbbodása a fogyasztásnak olyan emelkedését vonná maga után, amely a külön-

bőzetet bőségesen kipótolná. Németországban 1903-ban a fogyasztási adót leszállították. Míg 1902-ben a fogyasztás 729.000 tonna volt, az adó leszállítása után a belföldi fogyasztás meglepően emelkedett és 1908-ban már 1,122.000 tonnára rugott.[1]

Az adóbevételekkel kapcsolatban említjük meg az Ausztriából behozott cukor után fizetendő illeték u. n. surtaxe kérdését. Ez ugyan, látni fogjuk, hogy nem is bevétel, de ismertetnünk kell, annak példázására, hogy minden eszköz jó a fogyasztási cikkek árának emelésére és hogy miben állanak nálunk a nemzeti vívmányok.

Amidőn a szerződött államok meghiusították az osztrák és magyar területekre az adózott cukor forgalmának kontingentálását, megegyezett a monarchia két állama, hogy az egymásnak küldendő cukorküldemények után a fogyasztó állam javára a küldő állam illetéket és pedig 100 kilogramm finomított cukor után 3 korona 50 fillért fog fizetni és ezt évvégenkénti elszámolással átutalják egymásnak. Ez azonban csak papiron maradt, az átutalás nem történt meg. Az 1907. évi hírhedt koalíciós kiegyezés azután nemzeti vívmányként hirdették, hogy a 3 korona 50 filler illetéket (surtaxe) ezután a küldő állam valóban át fogja utalni az uj kiegyezés értelmében. Mindössze annyit tett még a kiegyezés, hogy ezen illeték alól kivett az Ausztriából Magyarországba irányuló forgalomba 223.000 métermázsát, Magyarországból Ausztriába küldött mennyiségből pedig 50.000 métermázsát. Minthogy pedig ezen mennyiségek körülbelül megfelelnek annak, amennyit a két ország egymásnak küldeni szokott, — bár Ausztria legujabban e kontingensen felül küldött cukrot Magyarországba, — a „nemzeti vívmány" egészen illuzórius, az államkincstár az illetékmentesség folytán alig jut bevételhez ezen a cimen. De mégse teljesen hiábavaló. Egy szerepet mégis betölt ez a surtaxe. Sikerült a magyar kartellnek az osztrákkal egyetértően a cukorárakat azon surtaxe és a Budapest-Wien közötti vizi ut szállitási költségeivel felemelni és minthogy a magyar cukorárakat a magyar cukorkartell irányitja, az osztrák cukorkartell a surtaxementes cukor árát felemelte szintén ezen összeggel.[2] Ez a magyarázata annak, hogy a magyar cukorgyárak eltürik, hogy a belfogyasztás egy jelentékeny részét az osztrák gyárak szolgáltassák. Osztozni a hasznon az osztrák sógorral a magyar fogyasztó bőrére, ami ezt lehetővé teszi: nemzeti vívmány, akik ezt teszik: hazafiak s aki elősegíti: a magyar állam.

[1] Friedrich Naumann: Neudeutsche Wirtschaftspolitik 1911. 192. old.
[2] L. Budapester Presse: Zur Zuckerfrage 1911 december 22. szám.

A kivándorlás.

Irta *Bresztovszky Ernő.*

Egy Neményi Bertalan nevü fiatalember könyvet irt a kivándorlásról „A magyar nép állapota és az amerikai kivándorlás" cimen és munkáját az akadémia dicsérettel tüntette ki egy pályázaton. Ezt a dicséretet valószinüleg nem szorgalmas adatgyüjtésével és sok tekintetben alapos fejtegetéseivel érdemelte ki a szerző, hanem azzal a kissé meglepő állitással, hogy a kivándorlás oka nem a munkásbőség és az alacsony bér, hanem a munkáshiány, amelyet az extenziv mezei gazdálkodás idéz elő. Az ok eltávolitása lévén az okozaton a segités módja, a kivándorlás apasztásának nem azt a módját kivánja Neményi követni, amelyet a radikális gondolkodásu politikusok eddig elsősorban kivántak: ipari munkaalkalmak gyarapitását és ezzel a mezei bérek fokozását, hanem elsősorban intenzivebb mezei gazdálkodást, amely lehetővé teszi a nagyobb bérek fizetését és azután „belső gyarmatositást", parcellázást.

A munka minden hibái ellenére legértékesebb lévén mindazok között, amelyek mostanság a kivándorlás kérdéséről nálunk megjelentek, nem lesz érdektelen a gondolatmenetét alaposabban ismertetni.

A kivándorlás oka bonyolult valami. Az abszolut nyomor nem indító oka, hanem gátlója, hiszen a koldusbot árából nem lehet kivándorolni. A némi kis vagyon éppen ebből a szempontból előmozditója is lehet a kivándorlásnak. Nem is a vagyon kérdése a döntő, hanem a munkaerő értékesithetőségének problémája. Azért vándorol ki inkább a földmives, mert kevésbé tudja értékesiteni munkaerejét az ipari munkásnál. Az amerikai demokrácia is vonzóerő. Ezen előzmények után megállapitja a szerző:

Igen fontos jelenség, hogy kivándorlásunk főoka mindinkább a meggazdagodás utáni vágy lesz és a végső nyomoruságtól Amerikába üzöttek arányszáma egyre csökken. Ma már és ezőrvendetes tünet, 5 kivándorló közül 4 nehézség nélkül meg tudna élni itthon is, de meg akar gazdagodni. Kivándorlóink 60%-a ingatlannal bir és akárhány kivándorló parasztgazdáról tudok, akinek birtoka 3—4000 koronát ér. Ez a körülmény mutatja, hogy az abszolut nyomor Magyarországon egyre csökken, de annál inkább növekszik a relativ nyomoruság; tudniillik a nép igényei a nagyobb műveltséggel rohamosan emelkednek és a gazdasági viszonyok javulása ezekkel nem képes lépést tartani.

Hogy menyire téves ez a következtetés, amelynek alapja egyszerüen az a tény, hogy a kivándorláshoz utiköltség és a partraszálláskor megnövelt minimumu pénzösszeg szükséges, azt fölösleges sokat hangsulyozni. Az igényeket éppen ellenkezőleg lefokozta az utóbbi két évtizedben a drágaság a városban is, a falun is. Az abszolut nyomor növekedése mellett szól az is, hogy már a telkes gazdák is kénytelenek kimenekülni és minthogy nekik még van utiköltségük, nagyobb lesz az arányuk a kivándorlók között a teljesen pénztelen, jórészt itthon maradni kénytelenek hátrányára.

A szerző ezután azt az állitást is megkockáztatja, hogy a faji

jellegnek is jut szerep a kivándorlásban. A francia faj például nem kivándorló fajta és inkább a városokba tömörül. Vajjon mit tenne a francia faj, ha, mint a magyar, a városokban nem kapna munkát?

A müveltség, az irni-olvasni tudás befolyását a kivándorlásra, bevallása szerint, nem tudja számszerüleg kimutatni a szerző.

Az ügynökök rábeszéléseinek hatásáról tulzott hirek vannak forgalomban. A szerző ez ügyben körkérdéssel fordult a főszolgabirákhoz, amelynek ez lett az eredménye:

Szemben azon közkeletü tévhittel, hogy a kivándorlási ügynökök elárasztják az egész országot, tanuságot tesznek ezek a jelentések arról, hogy a legtöbb vidéken egyáltalán nincs terük az ágenseknek. 48%-a a beérkezett válaszoknak kategorikus „nem"-mel felel arra a kérdésre, hogy garázdálkodnak-e kivándorlási ügynökök vagy ügynökségek az illető járásban. 12%-a a kérdést félreértve, a hozzátartozók stb. jóhiszemü rábeszélését emliti, ami most nem tartozik ide. 11%-a az informáló főszolgabiráknak nem mer határozottan tagadó választ adni és csak annyit mond, hogy biztos tudomása nincs róla és eljárás ellenük még nem volt folyamatban. 7% irásbeli csábitgatásokról tud, de ezek a postai lefoglalás által ártalmatlanokká tétetnek, 8% azt mondja, hogy nem közvetlenül, hanem közvetve, a korcsmáros, a szatócs stb. utján müködnek, kik az ügynököknek bünrészesei, de jellemző, hogy ezek közül az egyik hozzáteszi: „de ezek nélkül is megy a kivándorlás". 14% végre határozottan állitja, hogy ügynökök müködnek a járásban és nagymérvü kivándorlást idéznek elő.

Ime ez az, amivé a tények világitásában az ügynököknek tevékenysége összezsugorodik. Nem mondom, hogy garázdálkodásuk fölött egyszerüen napirendre lehetne térni, mert végre is ott, ahol tényleg folytatják lelkiismeretlen üzelmeiket, a végső, közvetlen okot a kivándorlásra mégis az ő csábitgatásaik képezik.

Az ügynökségek kiirtását mégis állami föladatnak minősiti ugyanaz a szerző, aki még a rémlátó főszolgabiráknak is csak 14%-áról állapitja meg, hogy tudnak az ágensek müködéséről, aki kimutatja a helyi adatok alapján ezt is:

Ha tehát, mint ezen fejtegetésekből kitünik, az ismerős, világlátott atyafiaknak a hiresztelései is hatástalanok maradnak ott, ahol a gazdasági viszonyok a népet nem predesztinálják az Amerika iránti fogékonyságra, akkor mennyivel természetesebb még, hogy a gyakran vadidegen ügynökök teljesen tehetetlenek a néppel szemben.

A mezőgazdasági munkabérek s a kivándorlás közötti összefüggésről ezeket állapitja meg: amely megyékben legalacsonyabbak a bérek, ott alacsony a kivándorlás aránya is, mert nehéz a kivándorlás költségeit előteremteni. (Ime, az abszolut és relativ nyomorról föntebb idézett elmélet öncáfolata!) Amely megyékben legmagasabb a bér, ott igen nagy különbségek vannak az arányszámok között, amiből azonban nem következik az, hogy hibás „az a felületes szemlélet, mely egyszerüen odakonkludált, hogy a kivándorlás legfőbb oka, hogy nem elég magasak a napszámbérek". A fölületesség inkább annak a figyelmen kivül hagyásában van, hogy némely megyében éppen a kivándorlás emelte a béreket (Árva, Liptó), máshol (Bács-Bodrog) a kisbirtok és városi munkaalkalom is segit csökkenteni a kivándorlást.

Az ipari munka csökkenti a kivándorlást, de a szerző szerint nem azzal, hogy magasabb bért fizet, hanem azzal, hogy inkább függetleníti a munkást s a magyar ember már faji jellegénél fogva is szabadságszerető. Azután:

Nem annyira az évi kereset nagysága az irányadó, mint annak megoszlása, mert a takarékosság és a jövedelem előrelátó beosztása a népnél rendszerint hiányozván, a mezőgazdasági munkák szünetelésének hónapjában hamar elfogy a pénz és akkor a kivándorlásra kerül a sor. Igy történik azután, hogy nem a munkanélküli téli hónapokban, hanem az azokat követő tavasziakban, midőn a pénz rendszerint már elfogyott, legtetemesebb a kivándorlás. Az ipar ellenben független az évszakoktól s már ezáltal is bizonyos fokig visszatart a kivándorlástól.

Ne feledjük el: maga a szerző állapította meg, hogy mikor „elfogy a pénz", akkor nem is kerülhet kivándorlásra a sor, mert nincs miből. A gazdasági hatóerőnek lebecsülése és ideológiai momentumoknak előtérbe tolása gyilkosa a szerző logikájának.

A birtokviszonyokban látja a szerző a kivándorlás végokát. A kötött birtok elsősorban hibás:

Magyarországon is azon megyékből, melyekben a hitbizományoknak legnagyobb kiterjedésük van, föltünően erős a kivándorlási arány is. Természetesen nem lehet elvárni, hogy ez a viszony mindenütt matematikai pontossággal tünjék ki, mert hisz ez a körülmények rendkivüli összetettsége mellett nem is volna lehetséges. Bereg, Sopron, Árva, Zemplén, Gömör azon vármegyék, melyekben legerősebben vannak a hitbizományok elterjedve; ennek megfelelően a kivándorlási arányszám 10·6, 7·1, 19·2, 24·1, 14·3‰. Kivételt tesz Moson, melyből bár területének egyötödrésze hitbizomány, csak 2·5‰ a kivándorlási hányad és Zala-, melynek majdnem egyhatoda hitbizomány s a kivándorlás mégis csak 3·5‰; ez utóbbinál azonban a szabálytalanságot megmagyarázhatja az a körülmény, hogy Zalában az egygyermekrendszer rendkivül el van terjedve s ilyképpen a kivándorlás pótléka gyanánt szerepel.

A meg nem kötött nagybirtokon pedig kevés a munkaalkalom, a megmunkálás extenziv, amint ez az érdekes összeállítás is mutatja:

	Törpe-gazd.	Kis-gazd.	Közép-gazd.	Nagy-gazd.
Hány kat. hold területre esik egy hold szántóföld	1·61	1·49	1·75	3·12
Hány hold területre esik egy szarvasmarha	2·28	5·10	10·15	17·65
Hány hold területre esik egy ló	8·04	12·73	41·02	106·14
Hány hold területre esik egy sertés	1·75	5·74	11·19	14·25
Hány hold területre esik egy baromfi	0·29	1·20	3·64	13·34
Hány hold területre esik egy méhköpü	14.74	45·—	137·37	539·55
Hány hold területre esik egy darab szarvasmarhára redukált háziállat	1·42	3·06	6·24	9·74
Hány hold területre esik egy darab eke vagy cultivator	7·—	12·—	27·—	28·—
Hány hold területre esik egy darab borona — stb. stb.	8·—	13·—	45·—	61·—

Mindennek pedig ez a következése:

A nép egyrésze tehát nem tud földhöz jutni. De nemcsak ez a baj, hanem emellett az idegen föld is, melyet megmunkálni kénytelen, a legkedvezőtlenebb

gazdasági viszonyok között van s így nem is biztosíthat emberséges megélhetést munkásainak.

A művelési ágak megoszlása s a kivándorlás aránya között való viszony is azt igazolja, hogy az extenzív földmívelés a munkaalkalmak csökkentése révén növeli a kivándorlást, amelynek másodrendű okai közül fölemlíti a szerző az adórendszert is.

Áttérve az amerikai viszonyokra, alapos cáfolatát adja a szerző annak a balhítnek, hogy Amerikában a magas bérnívó mellett az árak nívója is magas. A helyzet az, hogy Amerikában összehasonlíthatatlanul jobban fizetik a munkást, de a pénz vásárlóereje azért nem kisebb. Az amerikai munka minőségéről azt írja, hogy túlzottak a munka nehézségéről terjesztett hírek is, a munkanap pedig rövidebb. Az összehasonlítás Amerika javára üt ki s míg ez a helyzet változatlan, addig Amerika a kivándorlás előmozdítója lesz.

A kivándorlás okainak nem mindig logikus, de érdekes és sok adatot szolgáltató fejtegetése után a kivándorlás hatásának kutatására tér át.

A kivándorlás elsősorban nagy gazdasági veszteség. A szerző szerint minden főinött kivándorlóval 5000 koronát veszít az ország, ami minden kivándorlóra átlag 4000 koronát jelent. Vagyis egyötödmilliós évi kivándorló-veszteség 800 millió korona pénzbeli veszteségnek felelne meg. Ehez járul még az a 70—80 millió, amit a kivándorlók magukkal visznek. Ez a veszteség azonban megtérül: „a kivándorlók ugyanolyan százaléka jön vissza vagyonnal, amilyen százaléka vagyontalanul vándorolt ki (70%)". Évente körülbelül 200 millió kerül e réven Magyarországba postán s a visszavándorlók is hoznak vagy 500 koronát fejenként. Minthogy a kivándorló csak munkaerejének egy töredékét hagyja Amerikában, a visszavándorlást tekintetbe véve, a kivándorlás pénzügyi mérlege kedvező az ország közgazdaságára.

A munkáltatókra nézve veszedelem a kivándorlás, mert munkáshiányt okoz (mi úgy látjuk: nem munkáshiányt, hanem a munkástartalék csökkentését okozza s a bajuk nem az, hogy kevés a munkáskéz, hanem az, hogy jobban kell megfizetniök). Abban azonban igaza van a szerzőnek, hogy a kivándorlás éppen a legmunkaképesebb, legértékesebb munkáselemeket vonja el a gazdáktól

s így az emigránsok számának puszta regisztrálása még nem fejezi ki az egész veszteséget. Ha egy községből valamely évben minden századik ember vándorol ki, akkor ez a község munkaerejének talán egytized részét veszíti el.

A kivándorlók kétharmadrésze férfi, háromnegyedrészük 20—49 éves javakorbeli. Ezt a veszteséget a szerző országos csapásnak látja, sőt hozzáfűzi a drágaságot, mint okozatot is:

Magyarországon, melynek egyik legnagyobb szerencsétlensége az extenzív gazdálkodás, a jelen viszonyok között, a birtokrendszer gyökeres és teljes megváltozásáig, az egyetlen út az intenzívebb gazdálkodás felé a munkaerő bősége volna. Igaz, hogy a fentebbi mérhetetlen hátrányokkal szemben, melyek sok helyütt direkt egyértelműek a magyar mezőgazdaság megbénulásával, egy-két körülmény élénk vigasztalást is nyujthat, így főképp az, hogy a munkáskéz hiánya gépek beszerzésére indít, ami emeli a termelés nívóját. De, sajnos, ilyen jótékony

hatásról csak igen kevés helyről kapok hírt, mert hiszen ennek előföltétele a tőke, pedig ez az a második gazdasági tényező, aminek bőségével Magyarország egyáltalán és pláne a magyar mezőgazdaság legkevésbé dicsekedhetik. Ellenben mihelyt nincs tőke s azonfölül vállalkozási szellem, a jó hatás a maga ellenkezőjébe csap át s a nívó emelkedése helyett elhanyagolt termelés, pangás következik be. Pedig a mezőgazdaság pangása nálunk egyértelmű száz- és ezerféle más gazdasági bajjal. Nyomában jár mindenekelőtt a drágaság, melyet én in ultima analysi nem birok másnak tulajdonítani, mint annak, hogy nem termeltetik elég gabona az országban 20 millió ember számára. S emellett még kivisznek a termelt mennyiség egy részét.

Minthogy mi azt hisszük, hogy senki sem bizonyította még be a munkáshiány abszolut voltát s csak a munkástartaléknak béremelő csökkenését látjuk, ezzel a fölfogással vitáznunk is nehéz. Az bizonyos azonban, hogy a mezőgazdaság gépi erővel való üzésének előrehaladását éppen a kivándorlás mozdítja elő az amerikai aranyözönnel, amely a parcellázás révén közép- és nagybirtokosok kezébe jut. Hogy ezt a vagyont s ezenfölül a még nálunk is előteremthető tőkét oly ritkán fektetik a mezőgazdaság gépüzemüvé tételébe, az éppen annak igazolása, hogy még most is, a megnövekedett bérek mellett sem olyan sok haszonnal kecsegtet a kézi erőnek géppel helyettesítése. A mezőgazdasági munkástartalék még magasabb foku csökkenése lenne szükséges ahhoz, hogy a mezőgazdaságnak ezt a „pangását" a mezőgazdasági gépüzem megszüntesse. Ami pedig a drágaságot illeti, azt talán már fölösleges is bizonyítani, hogy nem lehet a „pangás" s igy közvetve a kivándorlás következménye. Mert bármennyire is „pang" a mezőgazdaság, a 35—45 millió métermázsás évi buzatermések exportpolitika nélkül nem idézhetnének elő ilyfoku áremelkedést. Nem az ember után vándorol ki a gabona, hanem az ember emigrált a gabona után: ez a logikai, sőt időbeli sorrend is.

A kivándorlás különben — igy vallja a szerző — nem jár minden vidéken szükségszerüen munkabérnöveléssel. Ez is csak azt igazolja, hogy a kivándorlás nem okozott abszolut munkáshiányt, sőt helyenként a tartalékot sem csökkentette annyira, hogy emelje a béreket.

A népesedés s a kivándorlás viszonyának statisztikai alapon való vizsgálata után fölveti szerző a kérdést: érdemes volna-e a hazai városokba tömörülést előmozditani a kivándorlás megakadályozására? A „mezőgazdasági érdekek" egyik magyar monomaniakusának logikájával — nemet mond a kérdésre:

A városbavonulás ugyanis az ipar nyereségét jelenti a földmiveléssel szemben és nyilvánvalóan ennek rovására. Már most a földmivelés keservesen megérzi ezt a veszteséget, az ipar pedig nem látja hasznát, mert hiszen különben már rég virágzó nagy iparral kellene birnunk. Ez a látszólag paradox tény némi magyarázatra szorul. Ennek magva pedig az, hogy ipar csak abból a fölöslegből állhat fenn, amit a földmivelés produkál. Ha a föld munkása szegény, akkor nincs pénze iparí termékek fogyasztására és akkor hiába állítja föl valamely ország a legáthághatatlanabb vámsorompókat, hiába praktizálja az iparpártolás minden nemét, összes fogását, melyekből ma már egy százakra menő listát lehetne összeállítani, — ha a földmives szegény, akkor az ipar béna marad.

Ebből az következik, hogy a földmívesek tömegének: a mezőgazdasági munkásságnak jövedelmeit kell fokozni, iparcikk-fogyasztóvá kell tenni, aminek viszont egyik módja az, hogy a városba tömörülés elé sem kell akadályt gördíteni csak azért, mert a Magyarországon ipari munkássá lett városbavándorló nem megy, nem is mehet vissza a faluba parcellát vásárolni. A mezőgazdasági érdekeknek ez az egyoldalu kidomborítása, bármilyen talmudista logikáju elméletbe öltöztessék is, nem a mezőgazdasági népesség, hanem a nagybirtokosság érdekeinek érvényesítését szolgálja még az olyan demokratikus fölfogást hangoztató emberen keresztül is, mint a szerző.

A városbatömörülés helyett ajánlott módszer: a „belső kolonizáció". Ma a szerző szerint

nevetséges volna azt gondolni, pedig egyes tapasztalatlan, makacs szocialisták nagyon szeretik hangoztatni — hogy az alacsony munkabéreket a földbirtokos önkényesen szabja meg, ő, aki ötszörösét fizethetné, éhezni hagyja munkásait. Szó sincs róla: a mai irracionális, extenzív gazdálkodás mellett a földbirtokos nem fizethet többet az inkriminált bérnél s felelősség csak azért terheli, mert a saját és munkásai ezen lehetetlen helyzete dacára sem nyit tért az intenzivebb gazdálkodásnak birtokai földarabolása által. Nagyon helyesen jegyzi meg Hegedüs Lóránt, hogy ha a földbirtokosok a ma fönnálló viszonyok mellett arra kényszerittetnének, hogy munkásaik bérigényeinek eleget tegyenek, akkor — munkásaik helyett ők vándorolhatnának ki. Nyilvánvaló ennélfogva, hogy ha mégis némi csekély béremelést ki lehet a gazdától erőszakolni, ő ezt beszámitja a termelvény árába s igy amit mint termelő nyer a munkás, azt elveszíti mint fogyasztó. Egyik vagy másik oldalról tehát mindig, de legtöbbnyire mindkét oldalról szenved; ennek következtében tömegesen kivándorol, miáltal ujabb munkáshiányt idéz fel: megvan a végzetes, megszakithatatlannak látszó circulus vitiosus.

A földbirtokos tehát ne fizessen nagyobb bért, hanem — igyekezzék lefölözni a visszavándorlás hasznát birtoka földarabolása révén. Ezenfölül: állami közvetítéssel juttassák földhöz a kivándorlásra szorulókat. Ez volna a „belső gyarmatositás", amelyet az iparosodás helyett a szerző a kivándorlás megakadályozása végett ajánl. Az bizonyos, hogy ez az orvosszer nem ártana a nagybirtokosoknak, mert a mai földárak mellett kitünő üzlet, de azt már nem mernénk egész biztonsággal állitani, hogy a tőkétlen nincsetlenekre, akik Amerikában pénzt takaríthatnának meg, alkalmasabb lenne a kivándorlásnál, sőt a hazai iparban dolgozásnál is. Ezenfölül kétséges, hogy intenzivebbé tenné-e a földmivelést, hiszen még mindig eldöntetlen kérdés a nagy és kis mezőgazdasági üzem fölényének problémája a mezőgazdasági intenzivitás tekintetében.

Szóval: ez a könyv, amelynek adatai jó szolgálatot tesznek a kivándorlással foglalkozóknak, célt tévesztett, hamis vágányra került. A mezőgazdaság maniákusai — talán akaratuk ellenére — oly eszközöket ajánlanak a kivándorlásnak s az ország egyéb sebeinek gyógyitására, amelyek csak elüszkösitenék a sebeket.

Egyenlőség.[1]

Irta *Tolstoj Leó.*

Az isten szelleme az emberi élet alapja, amely egy és ugyanaz minden emberben. Ezért kell az embereknek egyenlőknek lenniök.

I. Az egyenlőtlenség helytelensége.

Az ókorban azt hitték, hogy különböző emberek, sötét és világosvérüek születnek, akiknek egy része ur, a másik része szolga. Azért hittek ebben a beosztásban, mert istentől eredőnek gondolták. Ez a durva és káros babonás hit, habár más formában, a mai napig is fönnáll.

*

Csak meg kell figyelni a keresztény népek életét, amelyek részben olyan emberekből állanak, akik egész életüket elbutító, gyilkos, haszontalan munkában töltik, részben olyanokból, akik a semmittevéstől és az összes lehető élvezetektől már megcsömörlöttek, hogy elámuljunk az egyenlőtlenségnek azon az irtózatos fokán amelyhez emberek jutottak, akik keresztényeknek vallják magukat és különösképpen azon a hazugságon, amely egyenlőséget hirdet olyan életföltételek közepett, amelyek a legborzalmasabb és nyilvánvaló egyenlőtlenségükkel rémületet keltenek.

*

A hinduk vallása volt a legrégibb és legmélyebb vallások egyike. Az ok, amiért nem lett belőle világvallás és nem hozta meg azokat az eredményeket, amelyeket hozhatott volna, az volt, hogy egyenlőtlennek nyilvánította az embereket és kasztokra osztotta őket. Embereknek, akik egyenlőtleneknek tartják magukat, nem lehet igazi vallásuk.

*

Még meg lehetne érteni, hogy az emberek egyenlőtleneknek tartják magukat, mert az egyik erősebb, nagyobb, vagy okosabb, bátrabb, bölcsebb, jobb, mint a másik. Csakhogy rendszerint nem azért osztják az embereket osztályokba és tartják egy részét magasabbrendünek, a másik részét alacsonyabbrendünek. Egyenlőtleneknek tartják őket, mert az egyiket grófnak, a másikat parasztnak hivják, az egyik finom ruhában, a másik bocskorban jár.

*

Korunkban már rájöttek, hogy az emberek egyenlőtlensége babonás hit és bensőleg elitélik ezt a babonás hitet. Azok az emberek azonban, akikre ez előnyös, nem tudnak tőle megválni és akiknek nincs belőle előnyük, nem tudják, hogyan távolitsák el ezt a babonás hitet.

*

[1] Tolstoj még utolsó napjaiban is dolgozott. Ebből az időből való Az élet útja című munkája, amelynek egyik fejezetét alkotják az itt közölt sorok. Tolstoj ugyan más szemmel nézte a világot és más nézőpontból fogta föl az egyenlőség kérdését is, mint a szocializmus, de azért mindenkit érdekelhetnek ennek az igazi kereszténynek a gondolatai.

Ha az egyenlőtlenségnek ez a babonás hite nem létezne, akkor az emberek nem követték volna el azokat a szégyenletes tetteket, amelyeket elkövettek és amelyeket szakadatlanul még mindig elkövetnek, mert nem tartják az összes embereket egyenlőknek.

II. Az összes emberek testvérek.

Ostobaság, ha valamelyik ember jobbnak tartja magát másoknál; még nagyobb ostobaság, ha valamelyik nép különbnek tartja magát más népeknél. Emellett az összes népek, legalább a többségük, ebben az irtózatos, ostoba, veszedelmes hitben élnek.

*

Zsidók, görögök, rómaiak méltónak tartották, hogy öldökléssel nemcsak a saját népük függetlenségét óvják meg, hanem más népeket is leigázzanak, mert a saját népüket istenválasztott népének, a többieket ellenben filisztereknek, barbároknak tartották. Még a középkorban, még rövid idővel ezelőtt, az elmult század végén elhihettek ilyesmit. Mi már nem hihetjük.

*

Aki az élet jelentőségét és értelmét fölfogja, nem is érezhet mást egyenlőségnél és testvériségnél embertársaival szemben.

*

Mielőtt osztrák, szerb, török, kinai valaki, mindenekelőtt ember, azaz értelmes, szerető lény, akiknek föladata csak abban áll, hogy rövid földi élete alatt teljesitse rendeltetését. Ez azonban egészen világos: szeresd embertársaidat.

*

A gyermek jóakaróan barátságos mosolygással üdvözli társait, tartozzanak azok bármelyik rangosztályhoz, felekezethez vagy néphez. A felnőttek azonban, akiknek pedig okosabbnak kellene lenniök a gyermekeknél, amikor másokkal találkoznak, előbb meghányják-vetik magukban az illetők rangbeli és fajbeli hovatartozandóságát, vallását és eszerint bánnak azután velük. Nem hiába mondta Krisztus: Legyetek olyanok, mint a gyermekek.

*

Krisztus azt tanitotta az embereknek, hogy a saját és más népek között való különbségtevés csalás és káros. Az a keresztény, aki ezt megértette, nem követhet el gonoszságot idegen népekkel szemben és nem igazolhatja többé az ellenük elkövetett erőszakosságokat azzal, hogy ezek a népek rosszabbak a saját népénél. A kereszténynek tudnia kell, hogy az idegen népektől való elkülönités rossz és kisérlet a gonoszságra; ezért tudatosan nem támogathatja ezt a törekvést.

A kereszténynek tudnia kell, hogy az ő jóléte nemcsak a saját népe, de az összes népek élétével van összefüggésben; a keresztény tudja, hogy az országhatár és a törvények által, amelyek az ő egyik vagy másik néphez való tartozandóságát megállapitják, nem szenvedhet sérelmet az összes emberekkel való közössége; tudja azt is, hogy az összes emberek mindenütt testvérek és ezért egyenlők.

III. Az összes emberek egyenlők.

Egyenlőség annak az elismerése, hogy az összes embereknek egyforma joguk van az egész világ összes természetes javaira, egyforma joguk van a közösségből származó összes javakra és egyforma joguk van egyéniségük tiszteletben tartására.

*

Az embernek a valódi „én"-je szellemi. Es ez az „én" az összes emberekben ugyanaz. Miképpen lehetnek tehát az emberek egyenlőtlenek?

*

Krisztushoz egykor elmentek az anyja és testvérei. Nem tudtak hozzáférközni, mert sok ember állt körülötte. A jelenlevők egyike fölismerte őket, Jézushoz lépett és szólt: „Anyád és testvéreid künn állanak, hozzád akarnak jönni." Ekkor Jézus így szólt: „Az én anyám és testvéreim azok, akik Atyám akaratát megértik és teljesítik." Ezek a szavak azt jelentik, hogy az értelmes ember előtt, aki fölfogja rendeltetését, nem létezhetnek embereket elválasztó különbségek és kiváltságok.

*

A gyermekeken kívül senki sem valósítja meg az életben az igazi egyenlőséget. Milyen gonoszul cselekszenek azok a felnőttek, akik ezt a szent érzést szétrombolják a gyermekekben és arra tanítják őket, hogy vannak híres, gazdag emberek, akikkel szemben tiszteletet és szolgák, munkások, koldusok, akikkel szemben leereszkedést kell tanusítanunk.

*

Azért vagyunk az élettel elégedetlenek, mert nem ott keressük a boldogságot, ahol az nekünk megadódott.

Ebben van minden bajnak a forrása.

Nekünk megadódott az élet összehasonlíthatatlan boldogsága összes örömeivel. De mi azt mondjuk: az örömök nem elégítenek ki bennünket. Megszerzik nekünk a legnagyobb örömet: az emberekkel való érintkezést az egész világban. De mi azt mondjuk: én a saját boldogságomat, a családomét és a népemét akarom.

*

Korunkban valaki még oly müvelt, tanult, a legmüveltebb vagy egyszerü munkás, filozófus, tudós, tudatlan, gazdag, koldus lehet — korunkban minden ember tudja, hogy az összes embereknek egyforma joguk van az életre és a világ jávaira; hogy az egyik nem jobb, vagy rosszabb a másiknál, hanem hogy valamennyien egyenlők. Emellett mindegyik ugy él, mintha nem tudná ezt. Ilyen erősen van még elterjedve az egyenlőtlenség téves hite.

IV. Az összesek egyenlőségének elismerése lehetséges: az emberiség közeledik feléje.

Az emberek törekszenek arra, hogy törvényeik előtt az egyenlőséget keresztül vigyék, de nem akarnak tudni az örök törvény

által meghatározott egyenlőségről, amelyen emberi törvényeikkel keresztül gázolnak.

*

Azt mondják: egyenlőség lehetetlen. Ellenkezőleg, azt kell mondani: keresztények között egyenlőtlenség lehetetlen.

Nagyokat nem lehet kicsinyekkel, erőseket gyöngékkel, éleselméjűeket tompaeszűekkel, szenvedélyeseket hidegvérűekkel egyenlővé tenni. Azonban egyformán kell kicsinyeket és nagyokat, erőseket és gyöngéket, okosakat és ostobákat tisztelni és szeretni.

*

Azt mondják: az emberek egy része mindig erősebb, a másik gyöngébb, egy része eszesebb, a másik ostobább lesz. Éppen azért, mert egy része erősebb és okosabb a többieknél, a jogoknak egyenlőknek kell lenniök. Ha az ész és a testi erő egyenlőtlenségén kívül a jogra vonatkozó egyenlőtlenség is főnn áll, akkor a gyöngék elnyomatása fokozódni fog.

*

Ne hidd, hogy az egyenlőség lehetetlen, vagy hogy csak a távoli jövőben lehetséges. Menj a gyermekekhez tanulni. Már most azonnal lehetséges minden ember számára. Te magad megvalósíthatod az egyenlőséget a saját életedben mindazokkal az emberekkel szemben, akikkel érintkezel. Csak ne tanusíts azokkal szemben, akik nagyra és magasan állóknak tartják magukat, különös tiszteletet és különösképpen: tanusítsd ugyanazt a tiszteletet, amelyet másokkal szemben, a kicsinyekkel és alacsonyan állókkal szemben tanusítasz.

V. Annak a számára, aki szellemi életet él, az összes emberek egyenlők.

Az egyiket magasabb rendünek, a másikat alacsonyabb rendünek, valamennyit egyenlőtleneknek csak az tarthatja, aki csupán testi életet él. Aki szellemi életet él, annak a szemében nem létezhetik egyenlőtlenség.

*

Krisztus kinyilatkoztatta az embereknek azt, amit már ugyis tudtak: hogy az összes emberek egyenlők, mert egy és ugyanaz a szellem lakozik bennök. Az emberiség azonban már régi idők óta annyira megoszlott magasranguakra, gazdagokra, munkásokra, koldusokra, hogy az összesek egyenlőségéről való tudatuk ellenére ugy éltek, mintha nem tudtak volna erről semmit és azt mondják, hogy nem lehet mindenki egyenlő. Tanuljatok a gyermekektől! A gyermek épp ugy tiszteli az ország leghatalmasabb urát, mint a legegyszerűbbet. Cselekedjetek ugy, mint ők. Bánjatok minden emberrel szeretetreméltóan és barátságosan, valamennyivel egyenlően.

*

A szeretet a keresztény számára olyan érzés, amely mindenkinek jót kíván. Sok ember számára azonban a szeretet valami egészen ellenkezőt jelent. A szeretet olyan emberek számára, akik csupán állati életet élnek, az az érzés, amely arra készteti az anyát,

hogy gyermekeinek jóvolta érdekében egy dadának a szerződésével megvonja egy másik gyermektől az anyatejet; az apát, hogy éhező emberektől elvegye az utolsó falat kenyeret, csakhogy gyermekeinek gondtalan jövőt biztosítson; az az érzés, amely arra készteti őket, hogy másokat, akik nem tartoznak érdekkörükhöz, megkárosítsanak; az az érzés, amely arra ösztökéli őket, hogy az embereket egymásra uszítsák és öldöklést rendezzenek a különböző népek között. Ezek az érzések nem a szeretet érzései, mert azok az emberek, akik így éreznek, nem tartják az embereket egyenlőknek. Az emberek egyenlősége nélkül nincs valódi szeretet.

*

Az egyenlőtlenséget nem lehet a szeretettel egyesíteni. A szeretet csak akkor szeretet, ha mint a nap sugarai, egyenlően kiterjed mindarra, ami birodalmába tartozik. Ha az egyikre kiterjed, a másikat azonban kizárja, ez azt mutatja, hogy ebben az esetben nem szeretetről, hanem valami másról, hozzá hasonlóról van szó.

Absztinensek a szeszről.[1]

Irta *Vince Sándor.*

Az alkoholkérdés irodalma egyre növekvő lendülettel gyarapszik. A kérdés kezd kinőni a harmad- és negyedrangu szürke társadalmi problémák közül és hova-tovább általános lesz azon — első tekintetre talán furcsának is látszó — felfogás, hogy az alkoholkérdés immár nem negyedrangu társadalmi, sőt nem csupán társadalmi kérdés többé, hanem kérdése a proletárság osztályküzdelmeinek, a szociáldemokrácia mindennapos kis- és nagy harcainak, melyeknek jobbra vagy balra dőltét sok esetben sulyosan és messzehatóan befolyásolja az alkoholnak társadalmi életünk minden megnyilvánulására gyakorolt hatása. Ezen egyre sürübben feltüremlő életmegnyilvánulásnak hatása és mutatója dr. Schacherl 63 oldalas, tartalmas és értékes füzete is, mely a statisztika szigoruan objektiv eszközeivel dolgozik ugyan, de agitációs irássá lendülve száll síkra az alkohol romboló hatásai ellen.

Szorgos és türelmes munkával szedi össze dr. Schacherl 91 a szesztől tartózkodó szociáldemokratának az alkoholról való felfogásait, az alkoholhoz való viszonyát, életkorát, nemét, családi állapotát; vallomását arról, hogy mióta, miért lett absztinens, ha ismét visszaesett az ivási szokásra, miért és mennyi időre történt ez; milyen egészségi állapotban él absztinenciája óta; milyen viszonylatba került absztinens volta előtt, éppen az ivási szokás miatt a rendőrséggel, az igazságszolgáltatással, munkáltatójával, mily mennyiségü és minőségü italt fogyasztott absztinens volta előtt;

[1] Dr. Schacherl: Abstinenten Beichten, Wien. 1911.

mennyit fogyasztott tanonc korában; szokványosan ivott-e, vagy rendszerint; ittak-e szülei alkoholt; voltak-e családjában részegségi esetek, alkoholokozta betegségek, mily hatását érzi absztinens voltának előbbi viszonyaihoz képest, hogy nyilvánul meg e hatás a munkánál, kedélyállapotában, kulturviszonyaiban, szórakozásaiban; barátai mily szemmel nézik absztinens voltát; gyermekei, kik absztinenciája után születtek, egyformán egészségesek-e testileg és szellemileg; egyéb az absztinenciát illető, önmagán vagy másokon szerzett tapasztalatai milyenek, egyéni és általánosságot illető vonatkozásban?

E kérdéstömeget még néhánynyal megtoldva 14 fő- és 17 mellékkérdésként statisztikai kérdőívek formájában a stájer antialkoholista munkásszövetség 106 tagjának adta ki megválaszolásra, kik közül 91-en pontosan és az összes kérdésekre megadott feleletel a kívánt terminusra megküldték.

A kérdéseket megválaszolók minden foglalkozási ágból rekrutálódtak és 17—60-ig terjedő életkoruak, 9-en nők és 82-en férfiak voltak.

A tény, hogy minden szakma képviselve volt az absztinensek között, bizonysága annak, hogy mily gyönge lábon áll azoknak érvelése, akik bizonyos, ugynevezett nehéz foglalkozásu munkásoknál a munka nélkülözhetetlen szurrogátumának tartják az alkoholt.

A 91 válaszoló közül 37 nős volt, kik közül 25-nek felesége is absztinens.

Az absztinensek közül 10-en 3 éve, 14-en 7 éve, 12-en 9 éve, 1 tag 12 éve absztinens. Többen a párt által szervezett sörbojkott óta tartózkodnak a szesztől.

Sokan egészségük ápolása miatt, sokan pénzügyi okokból, igen sokan azonban, mint az az adott válaszokból kitünik, azért lettek absztinensek, mert meggyőződtek róla, hogy az alkohol mily gyilkos ellensége az emberiségnek, főleg pedig a proletárság fölszabaditó harcának.

A válaszok közül 25-ben, tehát 25%-nál nagyobb tömegben azt olvassuk, hogy az alkohol következtében az illetők az igazságszolgáltatással, a rendőrséggel vagy a munkáltatókkal kerültek kollizióba. E szám milliónyi proletár szomoru sorsának, szerencsétlenségének, betegségének, sok-sok proletárcsalád nyomorának jajkiáltása is egyszersmind.

Azon feleletek, melyek az absztinencia előtt fogyasztott italok mennyiségéről és minőségéről szólnak, mutatói annak a szomoru állapotnak, hogy a proletárok soraiban legnagyobb mértékben a sör, ivás divik annak a hazug és hamis hitnek alapján, hogy a sőfolyékony kenyér. Kitünik a feleletek kapcsán az is, hogy a proletárok nemcsak a munkaszüneti, hanem hétköznapokon is isznak é-hogy legtöbben az ivási szenvedelmük kielégithetése végett keves sebbet esznek, ruházatukon és lakásukon takarékoskodnak azért-hogy minél többet költhessenek alkoholra.

A gyermekekben és tanoncokban szintén szörnyen pusztit az alkoholméreg.

A szülők alkoholizáló szokásait illetőleg a feleletek zöme azt mondja, hogy az egykor iszákos, később absztinensekké lett munkások szülői rendszerint szeszszel éltek. A válaszadók negyedrészénél (25%) azt a feleletet kapta dr. Schacherl, hogy a szülők vagy nagyszülők rendszerint alkoholizáltak. A szülők és nagyszülők között az esetek 25%-ában fordultak elő különféle alkoholista bántalmak és betegségek. Az esetek néhányából az is megállapítható, hogy az atya alkoholizáltsága egyszerűen öröklődött.

Az absztinencia hatásáról írt feleletek megerősítik azokat a buzgó törekvéseket és azt a lankadatlan agitációt, melyet az absztinensek folytatnak a proletárságot az alkoholivás rut szokásától eltéritendő. A testi és szellemi élet területein kivül a proletárság életmódjában, igényeiben és kulturájában előidézett és igen előnyös változásokat bizonyitják azok a feleletek, melyeket az absztinensek a szesztől való tartózkodás általános hatásaiként közölnek. Egy uj életszinvonal keltetőjeként, uj vágyak, uj szórakozások, uj és magasabb kulturélvezetek termelőjeként jelentkezik a feleletekben az absztinencia.

A nem absztinens munkásoknak az absztinensekkel szembeni viselkedéséről szóló feleletek azt igazolják, hogy a munkásság nem viselkedik elegendő és köteles toleranciával azon elvtársakkal szemben, akik nem hódolnak az alkoholfogyasztás testet és szellemet ölő, gyilkos szokásának. Mint minden uj idea és törekvés, az absztinencia is ki van téve a gunynak és üldözésnek, de mint minden gunyolt és üldözött, de az emberiség jólétét szolgáló eszme, ez is megnyeri, ha lassan is, a maga polgárjogát és tömegeit.

Végül lelkes megjegyzéseket tesznek a kérdezettek az antialkoholista agitáció szükségét, indokoltságát, helyességét, eredményes voltát és a munkásmozgalom küzdelmeit előmozditó hatását illetőleg.

Az érdekes és értékes füzet összeállításával dr. Schacherl hasznos és értékes munkát végzett. Szomoru és sajnálatos állapot, hogy a magyarországi munkásmozgalom keretén belül nem fejlődött még ki akkora antialkoholista munkásréteg, hogy az ily értékes füzet magyar nyelvre ültetése közszükségletet jelentsen. A munkásmozgalom iránt érdeklődők, az agitáció mindennapi magvető munkásai, a szakszervezetek alkalmazottai és mindenki, aki a munkásmozgalom kérdései iránt érdeklődik, élvezettel és haszonnal forgathatja e füzetet, mely irójának nagy szorgalmáról, a kérdést ismerő és szerető tájékozottságáról tesz tanuságot, hasznos és értékes munkát fejtvén ki egyszersmind a proletárság egyik irányban, az alkoholtól való fölszabadítása érdekében.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

Kedves elvtárs, tanuljon olvasni! Varga Jenő elvtársamnak ajánlom ezt, aki a Szocializmus VI. évfolyamának 2. számában „A drágulás és a közvetítő kereskedelem“ cím alatt kioktatásokkal szolgál a Népszavának, de iskolamesteri szerepében azt árulja el, hogy nem tud olvasni, legalább is a Népszavát nem tudja olvasni, vagy nem tudja tárgyilagosan olvasni. Varga cikkére nekem kell néhány észrevételt tennem, mert azok a Népszava-cikkek, amelyek Varga elvtársat iskolamesterkedésre indították, részint én tőlem származnak, részint az én kezemen mentek keresztül.

Előbb azonban Varga cikkének a történetéről kell egy szót mondanom. V. elvtárs a Népszavához hozta a cikkét. Nem ezt a cikket, hanem egy olyat, amelyből még erősebben kiabált a szándékos olvasninemtudás és amelyet a Népszava egyik cikkírójához címzett gorombaságok díszítettek. Ez akkor történt, amikor a Népszava javában verekedett a városi kisárusítás érdekében, amelyet a demokraták teljesen megakartak buktatni. A szerkesztővel való megbeszélés után megmondtam V. elvtársnak, hogy taktikailag helytelen dolog volna, ha most, mikor kifelé verekszünk, itt bent is összeküllönböznénk ezen a kérdésen és ezzel gyöngítenők álláspontunkat; hanem várjon V. a városi közgyűlés utánig, akkor kiadjuk a cikkét; de mivel ő elméleti kérdést akar tisztázni és ehhez nem szükséges a goromba, pökhendi hang, dolgozza át az írását. Ehhez az állásponthoz akkor is ragaszkodtam, amikor V. azzal fenyegetődzött, hogy máshová viszi a cikket. Pár nappal a közgyűlés előtt találkoztam vele. „Átdolgozta a cikket?“ — kérdeztem. „Nem.“ — „Hát ne is dolgozza; szerdán lesz a közgyűlés, amelyen döntenek a községi élelmiszerárusítás dolgában, azután változatlanul közöljük a cikket.“ — V. elvtárs azt mondta: jól van; de a cikket nem hozta el, hanem megjelentette a Szocializmusban... javított kiadásban.

Ezek után a dologra térhetek. V. elvtárs a következőket állapítja meg:

1. „A tőkések és nagybirtokosok szolgálatában álló tudományos és napisajtó sokféle módon igyekszik a drágulás miatti elégedetlenséget az uralkodó osztályokról elháritani... részben ugy, hogy a drágulásért a felelősséget a közvetítő kereskedelemre, első sorban a kiskereskedőkre háritják... a Népszava is egészen az agráriusok mintájára kezelte több cikkben ezt a kérdést, véleményem szerint nem a Marx-féle közgazdaságtan kellő figyelembevételével és nem is a valósággnak megfelelően.“

Ezzel a megállapitással szemben a valóság az, hogy a Népszava soha sem igyekezett — „a tőkések és nagybirtokosok szolgálatában álló“ sajtó módjára — „a drágulás miatti elégedetlenséget az uralkodó osztályokról elháritani.“ Nem tette ezt azokban a cikkekben sem, amelyek V. elvtárs elégedetlenségét kiváltották. De azt igenis megállapította a Népszava máskor is, a szóban levő cikkekben is, hogy a drágaságnak egyik oka a közvetítő kereskedelem, még pedig ennek minden fajtája. A szóban levő esetben nem a drágaság összes okainak elméleti megállapitása, hanem a drágaság egyik okának gyakorlati elháritása volt napirenden. Arról volt szó, hogy a főváros a fogyasztóknak néhány fontos élelmi szert házi kezelésben fog árusittatni önköltségen és ezzel egyrészt a városi áruhelyeken vásárlókat közvetetlenül juttatja olcsóbb élelmiszerekhez, másrészt a kisárusokat

az árak mérséklésére szorítja. Ez volt a cél. Ezt a demokraták meg akarták akadályozni. A Népszava pedig védte ezt a tervet a demokratákkal szemben. Másról nem volt szó. Oktalanság volna a prohibitív természetű agrárvámokról ereszteni meg elméleti villámokat, amikor az a kérdés nem volt napirenden, hanem a drágaság egyik oka ellen irányuló egyik akciót kellett megvédeni. Azt V. elvtárs is elismeri, hogy a közvetítő kereskedelem drágítja az élelmiszereket. Miért ítéli tehát el azt, hogy a közvetítő uzsora korlátozására irányuló akciót a Népszava erélyesen támogatja?... Ha a Népszava csak egy szóval is mondta volna, hogy a drágaságnak a közvetítő kereskedelem az egyedüli oka, vagy ha ezt akár csak a sorok közt akarta is volna éreztetni, akkor V. elvtársnak igaza volna; de így a valósággal ellenkezik V. elvtársnak az az állítása, hogy a Népszava „egészen az agráriusok módjára kezelte több cikkben ezt a kérdést".

V. elvtárs is elismeri — éppen ugy, mint a Népszava —, hogy a közvetítő kereskedelem is megdrágítja az élelmiszereket; ezt állítják az agráriusok is, de mert az agráriusok is állítják, azért az igazság nem szűnik meg igazság lenni. Persze hármunk között lényeges különbségek vannak. Az agráriusok csak a közvetítő kereskedelmet okolják a drágaságért, vagy, ha keresnek és találnak is egyéb okokat is, a magyar földbirtokpolitikát és agrárius vámpolitikát teljesen ártatlannak tüntetik föl. Hogy a Népszava is ezt tette volna, azt jóhiszemű ember nem állíthatja. Persze a Népszava nem lehet annyira vak, hogy valamely igazságot elhallgasson vagy a visszájára fordítson, csak azért, mert azt az agráriusok agrárius érdekből vallják és hirdetik. A „L'Humanité" — francia elvtársaink lapja, melyet Jaurès szerkeszt — bizonyára nem agrárius lap, mégis egyik decemberi vezércikkében Compère-Morel számadatokkal bizonyítja, hogy Franciaországban a husdrágulásnak aránylag csekély része esik csak a termelők javára, nagyobb részét pedig a közvetítők zsebelik be. Nem állítom, hogy ez nálunk is igy van — ámbár talán érdemes lenne a dolognak a mélyére nézni —, csak azt mondom ujra, hogy nem szégyen és nem bűn valamit igaznak elismerni, amit az agráriusok is igaznak hirdetnek.

Amit V. elvtárs a föntidézett állításokhoz még hozzáfűz, az fölösleges szóbeszéd. Mindenki tudja, hogy a közvetítőhasznot nem a nagytermelők javára, hanem a fogyasztók javára kell kikűszöbölni; továbbá, hogy a termelőnek fizetett ár és a kicsinyben való ár között most főnnálló különbséget teljesen megszűntetni nem lehet, mert az áruknak kicsinyben való szétosztása olyan funkció, amelyet valakinek el kell végeznie, ingyen pedig nem végezheti el sem a munkások fogyasztási szövetkezete, sem a városi árucsarnok.

Ámde más az, ha a szétosztás munkáját fölösleges számu önálló közvetitők végzik, akik nem munkadijra hanem profitra pályáznak és a minőség és mennyiség tekintetében való visszaélésektől sem riadnak vissza és más a fogyasztószövetkezet meg a község, mert ezek csak kellő számu munkást alkalmaznak, akiknek nem áll érdekükben, hogy a fogyasztók rovására visszaéléseket kövessenek el vagy a konjunkturákat kihasználják. Azonkivül a munkás-fogyasztószövetkezet meg a községi árusitás a fogyasztók ellenőrzése alatt áll és az esetleg elérhető nyereséget is a fogyasztók javára fordítja valamilyen formában. Ahhoz pedig kétség sem fér, hogy a fogyasztószövetkezet is, meg a község is sokkal gazdaságosabban, olcsóbban és a higiénikus követelményeknek is megfelelőbben végzi az áruk szétosztását, mint az a 2—3—4 közvetitő, akiknek a kezén az áru keresztülmegy, mig a termelőtől a

fogyasztóhoz jut. Hogy a szétosztás munkáját csak a nagy szövetkezet tudja jól elvégezni, ez igaz. De talán egyetlenegy munkásszövetkezet sem kezdte nagyban, mindeniket csak fokozatosan növesztette meg a munkásság öntudatos áldozatkészsége.

Igaza van V. elvtársnak abban is, hogy a közvetítő kereskedelem mindig drágította az élelmiszereket. De hiszen szegénység és szolgaság is „mindig" volt és ha régebben nem küzdöttek ellene erélyesen, abból nem következik, hogy most se küzdjünk. És mivel a közvetítő kereskedelem tulságos drágító hatása ellen való küzdelemre egy darabka alkalom kínálkozott, a Népszavának ezt az alkalmat meg kellett ragadnia. Nincs azonban igaza V. elvtársnak abban, hogy a közvetítő kereskedelemből „az árak mostani hirtelen fölszökését semmi módon magyarázni nem lehet". Ezt csak akkor hinném el neki, ha számokkal bizonyítaná. Nem bizonyítja; ellenben a Népszava több élelmiszerre nézve — tapasztalati adatok alapján — bebizonyította.

2. Most következik az „elmélet". V. elvtárs ugyanis a valósággal ellenkező, célzatos beállításon kívül elméletet is nyujt. A Népszava azt állította, hogy az élelmiszerkiskereskedőknek a tulságos elszaporodása erősen fokozza a drágaságot. V. elvtárs ezt abszurdumnak mondja és — mint valami büszke fölfedező — hivatkozik a Marx-féle közgazdaságtanra, amely szerint az eladási árakat a verseny szabja meg, „a profithányad kiegyenlítésére való törekvés", „mindenütt, ahol nincs kartell". Az élelmiszerkiskereskedésben pedig Budapesten nincsen kartell. Tehát — mondja — a Népszava tétele szerint: minél kevesebb lenne a kereskedő, annál lejebb szállanának az árak és ha egész Budapesten csak egy kereskedő volna, akkor volna a legnagyobb az olcsóság; ez pedig abszurdum.

Hát ez csakugyan abszurdum, ha játszani akarunk a szavakkal. Csakhogy V. elvtárs megfeledkezett egy másik árszabályozó tényezőről: a keresletről és kínálatról. Ha ezek egyensulyban vannak (és nincs kartell), akkor a verseny hatása dönt. Ámde éppen az a baj, hogy kűlönösen Budapesten, de Magyarország minden más városában is, már néhány év óta a főbb élelmiszerekben sokkal kisebb a kínálat, mint a kereslet. Minek versenyezzen tehát az árusító, mikor ugyis tudja, hogy nincs elég áru és a fogyasztó okvetlenűl rászorul? Ha az árusítók egy része lejebb menne is az árakkal, ez a másik részt teljesen hidegen hagyná; mert ez tudja, hogy a fogyasztóknak szükségük van az ő készletére is, tehát kénytelenek lesznek megadni a követelt árakat... ha birják; igenis: ha birják, mert ha a kínálat tulságos kicsiny, akkor tulajdonképpen csak a fogyasztók vásárlóképessége vet határt az áraknak.

Tény az, hogy Budapesten — és valószínűleg a többi városokban is — óriási arányban nő a kisárusítók száma; ezt Budapestre nézve megdöbbentő módon igazolja az 1890. és 1900. népszámlálási adatok összehasonlítása. (Azt hiszem, igazolni fogja az 1910. népszámlálás is.) Mivel pedig nem emelkedett hasonló arányban az általuk forgalomba hozott élelmiszerek mennyisége, világos, hogy ugyanazon a mennyiségen sokkal nagyobb összeget kell nyerniök, hogy megélhessenek. (Elég lesz egy példa. A burgonya pár év előtt 5—8 fillér volt; most pedig — a Népszavában is közölt adatok szerint — 5—8 fillér a különbség a termelőnek és a kisárusnak fizetett ár között! Tehát a közvetítők régente beérték kilónként 1·5—3 fillérrel, most pedig 5—8 fillért szednek... És, anélkül, hogy ad absurdum akarnám vinni a közismert és alapjában igaz tételt, melyre V. elvtárs hivatkozik, merem állítani, hogy mindaddig míg az árukínálat sokkal kisebb, mint a keres-

let, a kisárusok számának növekedése — vagyis a „verseny" emelkedése — emelni fogja az árakat. Mert hiszen a közvetítők üzletet akarnak kötni minden áron. A nagyközvetítők a termelőnél egymásra licitálnak. (Így szerzett legutóbb árut egy budapesti uj tejrészvénytársaság a Központi Tejcsarnokszövetkezettel szemben.) Sok esetben azután a középkereskedők tesznek fölfelé menő ajánlatokat a nagyoknak, a kicsinyek a közepeseknek, mert mindegyik áruhoz akar jutni. És mivel mindegyik tudja, hogy a fogyasztóknak föltétlenül szükségük van az összes rendelkezésre álló árura: az árakat odáig emelik, ameddig a fogyasztók vásárlóképessége fölér. És ha ez az ár nem biztosit elég profitot, mert a termelő, meg az első és második kéz lehetőleg mindent bezsebelt, akkor következik a minőségbeli hamisítás és — ha lehet — a mennyiségnél való csalás. Ilyen eszközökkel pedig sem a fogyasztási szövetkezet, sem a községi árusítás nem dolgozhatik, nem is akarhat dolgozni. Ha tehát ezek versenyt támasztanak a közvetítőknek és ezen verseny következtében a közvetítők kénytelenek a fogyasztók kiuzsorázásában alacsonyabb mértéket alkalmazni és ha emiatt ezeknek egy része elpusztul, illetőleg produktiv foglalkozásra kényszerül: ez olyan eredmény, amelynek csak örülhetünk és amelyet elő kell mozditanunk.

... Tanulságok: 1. Olvasni kell tudni. 2. Nem jó, ha az ember annyira elfogult, hogy az elméletnek csak az egyik oldalát akarja látni.

Somogyi Béla.

A drágaság és a szegényebb háztartások. A frankfurti „Soziale Museum" hivatalos adatok alapján kiszámította, hogy 1910 augusztusától 1911 augusztusáig mennyivel emelkedtek Frankfurtban az élelmicikkek árai és hogy a drágaság már is milyen hatással volt a szegényesebb háztartásokra. Az adatokból kitudódott, hogy a zsir és a margarin 16%-kal olcsóbb lett, a hus, sonka és szalonna ellenben éppen olyan drága, mint volt az elmult esztendőben, mert a marha- és a borjuhusárak emelkedését az alacsonyabb disznóhusárakkal ellensulyozták. A többi élelmicikkek árai azonban erősen emelkedtek. A vaj 14·40, sajt 15·50, tojás 16, tej 16·10 és kávé 21·5 százalékkal lett drágább. Továbbá a gyümölcsért 40, a főzelékekért 59 és a burgonyáért 70 százalékkal kellett többet fizetni, mint az elmult esztendőben. Ezek az adatok számokban fejezik ki azt, amit mindenki a saját zsebén érez. A vizsgálódásokat azután kiterjesztették az egyes szegényesebb háztartásokra, hogy megtudják, vajjon ezek az áremelkedések mit jelentenek a kis jövedelmü családokra? Az alábbi adatokból tehát megtudjuk, hogy mennyi többkiadást okozott egyedül a drágaság ebben az egy esztendőben. A számitás alapjául három frankfurti átlagos háztartást vettek. Még pedig:

I. Postaalkalmazott: 2 felnőtt, 1 gyermek, jövedelem 1087 márka.

II. Kőművesmunkás: 2 felnőtt, 3 gyermek, jövedelem 1534 márka.

III. Munkafőlügyelő: 2 felnőtt, 4 gyermek, jövedelem 2418 márka.

És a számitások eredménye a következő:

	Többkiadás	Márka
I. háztartásban	5·45% =	59·—
II. „	7·94% =	122·—
III. „	4·26% =	103·—

Ezek a számok kötetekre menőt beszélnek annak, aki olvasni akar belőlük. Nézzük csak például a II. háztartást, a kőművesmunkás költségvetését, akinek feleséggel és három gyermekkel évi 1500 márka jövedelemből kell megélnie. Az ő többkiadása 122 márka, tehát eddigi jövedelmének majdnem tizenkettedrésze. Ha már most ez az ember ugy akarna élni, amint eddig élt, akkor még egy olyan hónapra volna szüksége, amelyben csak bevétele van, de kiadása nincs. Mind a

három háztartás közül ez érzi meg legjobban a drágaságot, mert a többieknél aránylag kisebb a többkiadás. Meg is kapjuk a magyarázatot. A II. háztartás a husra viszonylag a legkevesebbet költ, csak 7·15 százalékot, szemben az I. háztartás 12·88 és a III. háztartás 8·70 százalékával, de ehelyett legtöbbet költ burgonyára 8·42 százalékot, mig a többiek 3·37 és 2·89 százalékot. Itt van a dolog csattanója: a drágaság azokat sujtja legérzékenyebben, akiknek eddig is leginkább korlátozni kellett kiadásaikat. Mert a kőművesmunkásra nézve nem jelent az semmit, hogy a hus ára nem emelkedett, mivel eddig is olyan drága volt már, hogy csak néha-napján volt szabad hust ennie. De most a drágaság a burgonyára és a főzelékfélékre is kiterjed, tehát azokra az élelmicikkekre, amelyekkel leginkább él a szegény ember és ezt érzi meg legjobban.

—

Szakszervezeti mozgalom.

A szakszervezeti tanács titkárságának fejlesztését már a legutóbbi szakszervezeti kongresszus is szükségesnek tartotta. Ezért kimondotta, hogy mihelyt az anyagi viszonyok megengedik, még egy titkár alkalmazandó, akinek feladata, hogy az agitációt vezesse. A szakszervezeti tanács dicséretes gyorsasággal hajtotta végre ezt a határozatot. A legközelebbi napokban már megválasztják az uj titkárt és igy joggal remélhető, hogy a szakszervezeti mozgalom központi főladatait a közel jövőben eredményesebben végzik, mint eddig. Ez a fejlődés előre látható volt. A szövetségek megerősödésével olyan teendők hárultak a központi titkárságra, amelyeket egy ember nem végezhetett el. Az alkalmazott titkárt az adminisztratív teendők és az elengedhetetlenül szükséges statisztikai munkálatok annyira igénybe vették, hogy nem tőrődhetett a szervezetek bajaival, nem működhetett közre kellő módon a felmerült vitás dolgok, a kitört viszályok elintézésében és a nagyobb gazdasági harcokba sem folyhatott be olyan mértékben, amint az szükséges lett volna. A kifejlett gazdasági szervezetekkel biró államokban ez talán nem olyan nagy baj, mint nálunk. Ahol a szövetségek elég erősek arra, hogy ügyeiket maguk intézzék, ahol az alkalmazottak önállóan tudják a gazdasági harcokat vezetni, ott a központ közreműködését nélkülözhetik. Nálunk azonban a legnagyobb szövetségek kivételével, csaknem mindenütt szükség volna a szakszervezeti tanács titkárságának közreműködésére és irányitására. Számos könnyelmü bérharc elmaradt volna, ha a szakszervezeti tanács titkársága kellő idővel rendelkezik arra, hogy a szervezetekkel a szükséges összeköttetést megtartsa és ezzel magának a harcok irányitására befolyást biztositson. De ha ettől el is tekintünk, még akkor is nagy teendői lesznek az uj titkárnak, illetőleg a titkárságnak az agitáció területén. Számos iparágban a munkások tizezrei szervezetlenek és a létező szövetségek nem rendelkeznek a kellő anyagi és szellemi erővel, hogy a szervezetet megerősitsék. A szakszervezeti tanács titkárságának főladata az, hogy a nagy szövetségek erejét felhasználja a tengődő szervezetek megerősitésére. Fontos főladat a vidéki szakszervezeti mozgalom egységesitése és a szervezetek kiterjesztése olyan területekre is, amelyeken eddig nem birtak gyökeret verni. Reméljük, hogy az uj titkár alkalmazása a legnagyobb bajokat megszünteti és a szakszervezeti mozgalom fejlődésére üdvös hatással lesz.

—

A vas- és fémmunkások szövetségének legutóbbi rendkivüli közgyülésén a tárgyalások legnagyobb részét a szövetség vezetősége és központi alkalmazottai között kitört viszály tárgyalása foglalta le. A vezetőség azt vitatta,

hogy az alkalmazottak nem teljesítették hivatásukat olyan módon, amint az tőlük joggal elvárható lett volna, az alkalmazottak viszont azt akarták bizonyítani, hogy a központi vezetőség működése volt helytelen és a szervezetben mutatkozó bajok ennek tulajdoníthatók. A közgyűlés ebben a kérdésben nem tudott érdemleges határozatot hozni, hanem egy választott bíróság kiküldésével akarta megállapíttatni az igazságot. A választott bíróság a szakszervezeti tanács, a szociáldemokrata párt vezetőségének, a volt központi vezetőségnek és az alkalmazottaknak 3—3 kiküldöttjéből alakult meg. Ez a bíróság beható tárgyalások alapján megállapította, hogy a kitört viszály a központi alkalmazottak, illetőleg főleg két alkalmazott helytelen irányu működése okozta s nekik tudható be az, hogy a vas- és fémmunkásszövetség megakadt a fejlődés útján. Az ítéletnek legérdekesebb része az, amelyben a bíróság megállapítja, „hogy a központi tisztviselők szolgálati kötelességeiket hanyagul teljesítették és a vezetőség határozatainak végrehajtását passzív ellentállással hátráltatták". Ezt a határozatot a bíróság egyhangu döntéssel hozta és ugyancsak egyhangulag mondta ki a határozat indokolásául a következőket: „A bíróság a tanuvallomásokból azt a meggyőződést merítette, hogy a szövetségi tisztviselők attól kezdve, hogy e vezetőségből kihagyták őket, nemcsak kedvetlenül végezték dolgukat, hanem a szövetségi irodában a pontos és rendes ügykezelés minden követelményét figyelmen kivül hagyták, sőt pozitív mulasztásokkal a szövetség anyagi megkárosítására is alkalmat szolgáltattak. Habár a bíróság elismeri, hogy ezen viselkedésük egyik indító oka sértett önérzet volt, a főkérdésre, a tanuvallomások és a tisztviselők saját bevallása alapján, csak igenlőleg lehetett felelni." Kitűnik ebből az ítéletből, hogy a központi alkalmazottak a szervezetben ugyanugy dolgoztak, mintha valamilyen tőkésnél állottak volna alkalmazásban. Azért, mert a közgyűlés nem választotta be őket a vezetőségbe, „betűszerinti értelemben" teljesítették kötelességeiket, vagyis figyelmen kivül hagyták azt, hogy a munkásmozgalmat lelkesedéssel, áldozatkészséggel és önfeláldozással kell szolgálni, még akkor is, ha vélt sérelmeink vannak, hogy a mozgalom fejlesztésére minden körülmények között teljes erőnkkel kell törekednünk. A vas- és fémmunkások szövetségének központi alkalmazottai elfelejtették, hogy számos munkás van, akit a mozgalomban sérelmek érnek, de annak ellenére, hogy működésükért nem huznak fizetést, mégis tovább dolgoznak, mert öntudatos meggyőződésük sarkalja őket a munkára. Nem emlékszünk arra, hogy a munkásmozgalomban a vas- és fémmunkások központi tisztviselőinek viselkedéséhez hasonló előfordult volna. Ezért valószínű, hogy a választott bíróság sulyos ítélete a vas- és fémmunkásoknál is rendet teremt és a helyes utra vezeti azokat, akik legszentebb kötelességeiket figyelmen kivül hagyták. A dolgot csak az enyhíti, hogy nem az összes tisztviselőket érinti az ítélet, hanem csupán azt a két alkalmazottat, akik ezt a lehetetlen és elítélendő mozgalmat vezették. A többi tisztviselő csak a helytelenül magyarázott szolidarítás áldozata.

Az amerikai munkásszövetség (American Federation of Labor) harmincegyedik évi közgyűlését 1911 november 13-án tartotta meg Atlantában (Georgia állam). A kongresszuson 89 központi szövetség, 20 helyi szervezet, 67 szakszervezeti kartell, 25 állami központi szervezet volt képviselve 346 küldöttel. A kongresszust a helyi hatóságok üdvözölték, amit nem szabad csodálnunk, mert a Gompers vezetése alatt álló szövetséget senki sem vádolhatja meg, hogy az ugynevezett „föl-

forgató" irányzatot szolgálja. Compers 60 sűrűn telenyomott nagyoldalu füzetben tárgyalja az utolsó év eseményeit. A jelentés bevezetésében kiemeli, hogy a szervezetek legfontosabb főladata az, hogy a munkásságot most segitsék arra, hogy a munkabérét fölemelje, a munkaidejét megrövidítse, az egészségét és életét megvédelmezze és minden zsarnokságtól megszabadítsa, amely a munkást rabszolgává sülyeszti. Az amerikai munkásszövetség mindenkor vonakodott attól, hogy ezt a meggyőződését főladja és helyébe „a társadalmat védő vagy a társadalmat szétromboló tervek közül egyet elősegitsen." Ebben az értelemben a munkásszövetség konzervativ, mert tudja, hogy csak álmodozás, ha azt prédikáljuk, hogy egy varázsszóval uj társadalmat alakithatunk. Valótlan azonban az, hogy a munkásszövetség olyan értelemben is konzervativ, hogy a politikai berendezések mélyreható megváltozására irányuló javaslatok ellen küzdjön. „Mi mindent meg akarunk tartani, ami az ország jólétét előmozditja és a néptömegek érdekeit szolgálja és mindent változtatni akarunk, ami az országnak, illetőleg a tömegnek kárt okoz. Meg akarunk szüntetni minden előjogot, a tiszta demokráciát akarjuk diadalra segiteni, azt akarjuk, hogy a munkás munkájának teljes értékét megkapja . . . Az európai munkásmozgalom története az utolsó években az Utópia országtól való eltávolodást jelenti és közeledést ahoz a taktikához, amelyet az amerikai munkásszövetség követ. Az átalakulás reformok és nem társadalmi katasztrófák utján jön létre . . . A lehető legnagyobb egyéni szabadság, a szegénység megszüntetése, a lehető legjobb termelőmód, a jólét egyenlő elosztása elérhető, ha megtartjuk a legjobbat, amit a civilizáció nyujt és fokról-fokra megszüntetjük összes káros kinövéseit."

Ez az a vizenyős elmélet, amelyet Gompers hirdet és a melynek alapján az amerikai munkásszövetség működik. Arról a jelentés nem mond egy szót sem, hogy a „lehető legjobb termelőmód" a kapitalista világrend alapján nem jöhet létre. Gompers arról is megfeledkezik, hogy az európai modern munkásszervezetek sohasem hirdették, hogy a társadalom egy „varázsszóval" átalakitható és egyetlen szervezet sincs, amely az Utópia államot akarná fölépiteni. Azonban ez még nem jelenti azt, hogy az európai szervezetek olyan értelemben dolgoznak „reformokkal" a társadalmi átalakuláson, mint az amerikai munkásszövetség. A modern európai szervezetek az osztályharc alapján állnak és kivétel nélkül a termelőeszközök társadalmositását követelik Csak ennek a célnak elérését akarják elősegiteni a reformok követelésével és igy minden reform, amelyet az uralkodó osztályok akarata ellen kivivnak, forradalmi jelentőségü. Az amerikai munkásszövetség békés munkája a reformokért csak az osztályellentétek enyhitésére és a munkások osztálytudatának elhomályositására alkalmas.

Az amerikai munkásszövetség az elmult esztendőben 194.623 taggal gyarapodott. A szövetséghez tartozó szervezett munkások száma 1,756.735. Ez a szám nem is tulságosan nagy, ha figyelembe vesszük, hogy a tagok száma már 1904-ben 1,676.200 volt. A szövetseghez tartozó munkások között a tanult ipari munkások elenyésző kisebbségben vannak. Főleg ennek tulajdonitható, hogy a Gompers-féle „minden politikai párttól független" működést tovább folytathatják. Azonban még igy is nagy áramlatok vannak a szövetség modern átreformálására és az elnöki diktatura megszüntetésére. A kongresszus tárgyalásai — különösen a „Civic Federation"-ra vonatkozó indítványnál — azt mutatják, hogy nem az európai munkásszervezetek alkalmazkodnak majd az amerikai

munkásszövetség taktikájához, hanem az utóbbi fog modern irányban fejlődni.

Az amerikai munkásszövetség statisztikai fölvételei igen hiányosak. Igy például azt sem lehet megtudni, hogy a szervezeteknek hány munkásnő tagja van. A gazdasági harcról és a segélyezésekről sincs kimerítő jelentés. Az összes központi szervezetek és a 700 helyi szervezet közül csak 74 szövetség és néhány helyi szervezet küldött jelentést. Ezek a szervezetek összesen 1359 sztrájkmozgalmat vezettek, amelyekben 170.526 munkás vett részt. Teljes eredménynyel végződött 642 sztrájk, egyezséggel 90, eredménytelenül 93, ismeretlen eredménynyel 273 sztrájk. A jelentés befejezésekor még folyamatban volt 261 sztrájk. A sztrájkokkal javított a helyzetén 104.655 munkás, eredménytelenül harcolt 16.179 munkás. A sztrájkokra 1911-ben 4,709.551 dollár volt a kiadás. Megjegyzendő, hogy ez a szám nem teljesen megbízható, mert a jelentést beküldő szervezetek számos nem ebbe a rovatba tartozó kiadást is itt számoltak el. A segélyezésről 77 szervezet tett jelentést, amely szerint a kifizetett összegek következők:

	A szövetségek száma	Összeg
Az elhaltak hátramaradottjainak nyujtott segély . .	71	1,521.306 dollár
Betegsegély	19	818.557 „
Szerszámbiztositás	3	5.649 „
Utassegély	8	58.784 „
Munkanélküli segély	16	218.743 „

A munkásszövetség központjának összes bevétele 1911-ben 182.189 dollár, a kiadások összege 175.524 dollár, a szövetség készpénzvagyona 189.580 dollár.

A kongresszus 12 napig tartott és jobbára belső szervezeti ügyekkel foglalkozott. A jelentések között érdekes volt az, amelyben Duncan a Budapesten megtartott nemzetközi értekezletről számolt be és részletesen foglalkozott az anarcho-szocialisták és a szindikalisták dolgaival. A „Civic Federation"-ra vonatkozólag három oldalról is benyujtottak határozati javaslatot. A legrövidebb így hangzik:

„Tekintettel arra, hogy ebben az országban egy Civic Federation név alatti ismert szervezet létezik, amely állítólag arra a célra alakult, hogy a tőkések és munkások érdekeit összhangzásba hozza;

tekintettel arra, hogy intézmények és szervezetek, a személyekhez hasonlóan, nem a nyilatkozataik után, hanem tényleges működésük alapján ítélendők meg;

tekintettel arra, hogy a Civic Federation több vezetőségi tagja és többen, akiket ez a szervezet pénzzel támogat, a munkásmozgalom ellenségei és a szervezetek szétrombolásán dolgoznak,

kimondja az amerikai munkásszövetség 31. évi kongresszusa, hogy mindazokkal a munkásalkalmazottakkal szemben, akik a Civic Federation tagjai, a legélesebb rosszalását fejezi ki."

Gompers és társai ez ellen az indítvány ellen dolgoztak és megmenekültek a rosszalástól. A kongresszus 118.510 szavazattal 49.240 szavazattal szemben — 100 tagonként egy-egy szavazat — az összes a Civic Federationra vonatkozó határozati javaslatokat elvetette. Az amerikai munkásszövetségre még csak néhány jellemző dolgot kell megemlitenünk. Az egyik az, hogy a kongresszus két határozati javaslat közül — az egyik tiltakozik a hadihajók épitése ellen, a másik azt követeli, hogy a hadihajókat a magántőkések elkerülésével az állami üzemekben épitsék — azt fogadta el, amely a hadihajók épitését szükségesnek tartja, ha azok az állami üzemekben készülnek. A postások szervezete a portó leszállitása ellen tiltakozott — mert a postánál ebben az esetben az alkalmazottak kárára takarékoskodnának —, az erre vonatkozó határozati javaslat ellen 80-an, mellette 34-en szavaztak. Ha még megemlitjük, hogy a kongresszuson ellentmon-

dás nélkül vették tudomásul, hogy az ugynevezett „munkásvasárnap“ a — vasárnapi pihenő — érdekében a papság is dolgozik és „munkásokat is meghivtak a templomokba, hogy a munkásvasárnapról beszéljenek“, akkor elmondtunk: mindent ami bennünket a megtartott kongresszuson érdekel.

Weltner Jakab.

Szocialpolitika.

Üzemi balesetek 1909 és 1910-ben. Az Országos Pénztár 1910. évi jelentése megdöbbentő adatokkal szolgál az üzemi balesetek számának folytonos növekedéséről. A biztosításra kötelezett üzemek 1908-ban 20.077 balesetet jelentettek be az Országos Pénztárnál, 1909-ben 24.405-re, 1910-ben pedig 38.535-re emelkedett a bejelentett balesetek száma. Ezekből az adatokból megállapítható, hogy az emelkedés az egyes évek között rendkivül feltünő; 1909-ben 5672 balesettel, 1910-ben pedig 14.130 balesettel több bejelentés érkezett, mint az előző évben; illetve 1909-ben 28·2%-kal, 1910-ben pedig 57·8%-kal több bejelentett baleset fordult elő, mint az előző években.

A fönti adatok azonban csak az üzemi balesetekre vonatkoznak. Egyéb baleset 1910-ben 69.653 esetben fordult elő, az üzemi balesetek számát az egyéb címeken bejelentett balesetek 31.028 esettel fölülmulták.

A balesetek számának rohamos emelkedése részben a legutóbbi évek pontosabb adatszolgáltatásával van összefüggésben, másrészt azonban valószinű, hogy az 1910. évi jobb gazdasági konjunktura következtében beállott fokozottabb termelés — a nálunk szokásos hajcsárrendszer és a védőkészülékek hiánya folytán — volt elsősorban okozója a balesetek föltünő megszaporodásának.

A baleset esetére biztositottak száma 1909-ben 631.625, 1910-ben pedig 731.320 volt. Összehasonlítva a biztositottak és a balesetek közötti arányt, azt találjuk, hogy 1909-ben a biztositott tagok 3·8%-a, 1910-ben pedig 5·2%-a szenvedett üzemi balesetet, tehát a nagyobb taglétszámhoz viszonyítva, a balesetek százalékos aránya 1·4%-kal emelkedett. A taglétszám 1910-ben 99.695 taggal, azaz 15·8%-kal emelkedett, a balesetek száma 24.455-ről 38.535-re szökött föl, azaz 42·1%-kal szaporodott.

Az agyonhajszolt, kizsákmányolt ipari munkásságnak életét, testi épségét, egészségét és munkaképességét kell állandóan fokozottabb mértékben veszélyeztetnie, hogy az óriási haszonnal dolgozó kapitalisták profitja biztositva legyen.

Ipari csoportok szerint a balesetek a következőképpen oszlanak meg: Faipar és csontipar 7612 (az összes balesetek 19·7 %-a), gép-, szerszám- és műszeripar 7161 (18·5%), szállitás és raktározási ipar 4872 (12·6%), épitőipar 4257 (11%), fémfeldolgozó üzemek 3594 (9·3%), sör és sörteipar 1039 (2·6%), vegyészeti ipar 794 (2%), fütő és világító anyagok gyártásával foglalkozó iparok 707 (1·8%) balesettel szerepelnek a kimutatásban. A többi üzemcsoportokban a balesetek száma csoportonként ötszázon alul maradt.

Az összes balesetet szenvedett munkások közül 1910-ben 36.510 (94·7%) férfi és 2025 (5·3%) nő volt.

Az üzemi balesetek 1909-ben (az 1910. évi idevonatkozó adatok még nem állanak rendelkezésünkre) az összes balesetek 78·6%-ánál (19.167 esetben) 1 hónapnál rövidebb, 11·6%-ánál (2825 esetben) 2 hónapnál rövidebb, 5·0%-ánál (1216 esetben) 4 hónapnál rövidebb, 0·6%-ánál (163 esetben) 4 hónapnál hosszabb ideig tartó munkaképtelenséget idéztek elő; 343 esetben, az összes esetek 1·8%-ánál, halállal végződött a baleset. Véres, öldöklő háboruk rémes pusztitásával vetekszik a

kapitalista ipari termelés munkásgyilkoló rendszere.

Nyomoruságos színben tünteti föl szocialis viszonyainkat az a körülmény, hogy a balesetet szenvedett tagok közül 1909-ben 50—59 éves tagokra 1554 baleset, 1910-ben 2364 baleset, 60—69 éves tagokra 1909-ben 461, 1910-ben 669 baleset, 70 éven fölüli tagokra 1909-ben 65 és 1910-ben 104 baleset jutott. A szabadság szigetén az élet keserves munkájában agyonsanyargatott agg munkások aggkori és rokkantbiztosítás hiányában kénytelenek életüket munkaképességük utolsó percéig, testi épségük örökös veszélyeztetésével az ipari harcmezőn eltölteni.

Érdekes adatokat találunk a balesetek időpontját föltüntető statisztikai táblázatban. A táblázat kimutatja, hogy a sérültek a balesetet megelőzőleg a baleset napján hány órát töltöttek munkában.

A rendelkezésre álló adatok szerint az 1910. évben történt balesetek közül azon sérültek száma, kik a balesetet megelőzőleg 1 óránál kevesebb időt töltöttek munkában 1280 volt. A baleset előtt 1—2 órai időt töltött el a munkában 5997, 2—3 órai időt 4364, 3—4 órai időt 4324, 4—6 órai időt 6116, 6—8 órai időt 5498 sérült. Azoknak a sérülteknek a száma, kik a balesetet megelőzőleg 8 óránál több időt töltöttek munkában 9393 volt. Ezek az adatok fényesen igazolják a munkaidő megrövidítését célzó törekvéseink jogosságát s bizonyítják, hogy a napi munkaidő hosszuságával egyenes arányban szaporodnak az ipari balesetek is. Minél hosszabb a napi munkaidő, annál jobban kifárad a munkás, annál erősebben csökken megfigyelőképessége, annál kevésbé tud figyelemmel lenni a szükséges elővigyázati intézkedésekre, tehát annál nagyobb a baleseti valószinűség is.

Munkáltató körök és polgári antialkoholisták számtalanszor megcáfolt érveit, melyek szerint a legtöbb balesetet az alkohol idézi elő (mely állításukat a vasár- és ünnepnapot követő napok, balesetstatisztikájával szeretik indokolni), frappánsan megcáfolják az idevonatkozó adatok.

1910-ben a balesetek közül 2221 baleset (5·8%) vasár- és ünnepnapra, 7391 (19·2%) vasár- és ünnepnapot követő kétköznapra és 28757 baleset (74·6%) egyéb hétköznapokra esett. Tehát e napokra is átlag a balesetek 18·9%-a jutott. A balesetek tulnyomó részét a munkást agyoncsigázó tulhosszu munkaidő, a védőkészülékek hiánya és az üzemekben meghonosodott hajcsárrendszer és nem főképp az alkohol idézi elő.

Érdekes összehasonlitást találunk a jelentésben a németországi, az ausztriai és a magyarországi balesetstatisztika között. E szerint a német birodalomban 1908-ban 23,767.000, Ausztriában ugyanazon évben 3,161.139, nálunk pedig 631.625 munkás volt baleset esetére biztositva.

Németországban a biztositottak 2·8%-át, Ausztriában 4·1%-át, nálunk 1910-ben 5·2%-át érte baleset.

Németország és Ausztria fejlett iparában tehát aránylag kevesebb baleset fordul elő, mint nálunk, mely körülmény elsősorban a fokozottabb iparfölügyeletben és a védőkészülékek nagyobb arányu alkalmazásában találja magyarázatát.

A kapitalizmus uralma alatt folyó intenziv gépipari termelés, a munkaerő kizsákmányolásán alapuló termelési rend lehetetlenné teszik a folyton szaporodó balesetek teljes kiküszöbölését. Kétségtelen azonban, hogy az állami iparfölügyelet erőteljes föllépése, védőkészülékek kényszerü alkalmazása némileg csökkenthetné az ipari balesetek számát. Nálunk sajnos e téren nincs kilátás javulásra, mert az állami iparfölügyelet legfőbb feladatának az iparfejlesztést

tekinti, ennek űrügye alatt teljesen elhanyagolja a munkásvédelem, az előzetes balesetelhárítás szükségszerű föladatait. Csak erőteljes politikai és gazdasági munkásszervezetek kényszeríthetik az államot eme fontos föladatának becsületes teljesítésére.

—

A német birodalmi biztosítási törvény. (Folytatás.) Az uj törvény legreakciósabb része a betegsegélyző pénztárak szervezetéről szól. Az összes polgári pártok összefogtak az autonómia letörésére, különösen a munkások vezetése alatt álló helyi pénztárak ellen indítottak irtó hadjáratot. A szervezet kérdésében a munkások befolyását igyekeztek a pénztárakban ellensulyozni.

Ugy a helyi, mint az ugynevezett Landeskrankenkasse-k az igazgatóság és a választmány vezetése alatt állanak. A helyi betegpénztáraknál és a Landeskrankenkasse-knál a választmány legfeljebb 90 tagból áll. A választmányban és az igazgatóságban a munkások kétharmad, a munkáltatók egyharmad arányban vannak képviselve. A választmány tagjai nem lehetnek egyuttal igazgatósági tagok is. A választmányi tagokat egyrészről az összes nagykoru munkáltatók, másrészről az összes nagykoru munkások csoportonként választják. A választmány tagjai önmaguk köréből választják meg az igazgatóságot.

Az általánosságban mezei munkások biztosításával foglalkozó Landeskrankenkasse-k igazgatóságának, illetve választmányának választását az agráriusok befolyására a törvény kiveszi az érdekelt munkások hatásköréből és átruházza a pénztár kerületéhez tartozó községi képviselőtestületekre. Eme rendelkezés folytán e pénztárak természetesen elvesztették önrendelkezési jogukat.

Az igazgatóság elnökét saját kebeléből választja. A választás csak abban az esetben érvényes, ha a munkás és munkáltató tagok többsége az elnök személyében megegyezett. Ha egyszeri választásnál az elnök személyében nem jön létre megállapodás, a választás a legközelebbi ülésre halasztandó; ha végérvényes választás ezuttal sem jönne létre, a biztosító hivatal rendel ki ideiglenesen az igazgatóság élére elnökőt. A kirendelt elnök csak addig vezeti a pénztár ügyeit, mig a munkások és munkaadók többsége meg nem állapodik az elnök személyében. Ideiglenesen kirendelt elnök nem lehet biztosított munkás, ha a munkaadók többsége a kirendelt személye ellen kifogást emel, viszont nem lehet munkáltató, ha a munkások többsége kifogásolja az elnök személyét.

Érdekes és figyelemreméltó rendelkezése a törvénynek, mely szerint a pénztárak, a járulékokkal hátralékban levő munkáltatókat, aktiv és passziv választójogaktól alapszabályszerüleg megfoszthatják.

A vállalati és ipartestületi betegpénztárak külső szervezete hasonló a helyi pénztárakhoz, azzal a különbséggel, hogy a választmány legfeljebb 50 tagból állhat. Az igazgatóság elnöke a vállalati pénztáraknál a vállalat tulajdonosa, illetve annak helyettese, ipartestületi pénztáraknál az ipartestülettől megválasztott elnök. A vállalati pénztáraknál a munkáltató, illetve a pénztár élnöke ugy az igazgatóságban, mint a választmányban az alapszabályokban a munkások részére megállapitott szavazatok felével bir. Ha a látszat szerint e pénztárakban a munkások többsége a törvényben biztositva is van, kétségtelen, hogy az autonómia a valóságban nem létezik, mert a munkáltató személyes jelenléte és akarata mindig döntő befolyással van a gazdaságilag tőle függő igazgatósági tagokra, akiknek existenciája a munkáltató elnök kénye-kedvére van bizva. Emellett a munkáltató befolyása érvényesül az igazgatóság, illetve a vá-

lasztmány választásánál is. A munkáltató befolyásának biztosítására különben a törvény világosan kimondja, hogy vállalati pénztárakban biztosított önkéntes tagok sem aktív, sem passzív választójoggal nem bírnak.

Az ipartestületi pénztárak számára a törvény biztosítja azt a jogot, hogy a munkások és munkáltatók többségének beleegyezésével alapszabályszerűleg paritásos képviseletet állapíthatnak meg.

Az összes pénztárak megalakulásuk után kötelesek az alapszabályokat a törvényben előírt módon elfogadni. Az alapszabályokat a helyi és Landeskrankenkasse-knál a pénztár területéhez tartozó községi képviselőtestületek, a két fél meghallgatása után, a vállalati pénztáraknál a munkáltató a munkások meghallgatásával, ipartestületi pénztáraknál az ipartestület a segédválasztmány meghallgatásával illetve bevonásával állapítja meg.

Az alapszabályok a segélyek és járulékok mérvét, az igazgatóság és a választmány hatáskörét, a költségvetés és zárszámadások elkészítésének módját tartalmazzák.

Az alapszabályok jóváhagyás céljából a biztosítási főhivatalhoz terjesztendők fel, amely a közigazgatási tanács teljes ülésében tárgyalja azokat. Az alapszabályok jóváhagyása csak abban az esetben tagadható meg, ha a törvénnyel ellenkező rendelkezéseket tartalmaznak.

A választmány hatáskörébe tartozik a költségvetés és zárszámadás megállapítása, illetve felülvizsgálása, az igazgatóság ellenőrzése, megállapodások és szerződések kötése, pénztári befizetőhelyek felállítása, a pénztár főloszlatásának illetve más pénztárral való egyesülésének ügyei. A két utóbbi esetben hozott határozatok csak abban az esetben érvényesek, ha azokhoz a munkáltatók és munkások többsége hozzájárul. A járulékoknak $4^1/_2{}^0/_0$-ig való felemeléséről és ennek keretén belül az ellátmány javításáról szóló alapszabálymódosításoknál, egyszerű többség határozata is elégséges.

Ingatlanok vétele és eladása, alkalmazottak szolgálati szabályzata, kórházak és üdülőtelepek létesítése ügyében hozott igazgatósági határozatok csak a választmány jóváhagyása után érvényesek.

Alkalmazottak választásánál az igazgatóság munkás és munkáltató tagjainak többsége dönt. Ha a két fél többsége alkalmas jelöltben nem tud megállapodni, a választás a legközelebbi ülésre halasztandó. A másodszori választásnál az egyszerű kétharmad többség szavazata is elegendő. Ha azonban a kétharmad többség sem volna elérhető, a biztosítási hivatalnak joga van egy évi időtartamra ideiglenes alkalmazottat állítani. Ha egy év leforgása alatt a kétharmad többség nem állapodik meg alkalmas jelöltben ez esetben az ideiglenezen megbízott alkalmazott véglegesítendő.

Az igazgatóságtól megválasztott alkalmazott véglegesítése a biztosítási hivatal jóváhagyása alá terjesztendő. A megválasztott tisztviselő véglegesítése csak kétségtelenül megállapított egyéni megbízhatatlanság esetén vonható meg. Véglegesítés kérdésénél politikai és vallási tekintetek nem lehetnek irányadók; a hivatali időn tul teljesített politikai vagy vallási működés nem befolyásolhatják a tisztviselő véglegesítését. A törvény 354 §-ának 6. bekezdése értelmében megválasztott alkalmazott csak a munkások és munkáltatók többségének határozata értelmében bocsátható el a pénztár szolgálatából.

.

A pénztárak bevételeit elsősorban a heti járulékok képezik, melyeknek egyharmadát a munkáltatók, kétharmadát a munkások fődőzik. Ipartestületi pénztáraknál a választmány munkás és mun-

káltató tagjainak többsége elhatározhatja a járulékok 50—50%-os megosztását.

Az egyes pénztárak alapszabályai a veszélyesebb iparágakra, — sőt egyes üzemekre — vonatkozólag is a rendesnél magasabb járulékot állapíthatnak meg. A törvénynek eme rendelkezése célszerűnek minősíthető, csak annyiban igazságtalan, amennyiben veszélyesebb iparágakban foglalkoztatottt munkásokat is megterheli a nagyobb járulékkal.

Az alapszabályok továbbá megengedhetik a családtagok betegellátás céljaira a családos biztositottaktól pótjárulékok szedését. Oly pénztáraknál, melyek hét napra fizetnek táppénzt, a járulék hét napra vethető ki.

A törvényben megállapított legmagasabb járulék az alapbér 6%-a, amely azonban abban az esetben fölemelhető, ha a rendes járulékokból a törvényben megállapított minimális ellátmány költségei nem volnának fedezhetők. Ha a Landeskrankenkasse-knál a vállalati és testületi pénztáraknál a 6% nem volna elegendő a minimális ellátmány költségeinek fődözésére, ez esetben a különbözetet a vállalati pénztáraknál a munkáltatók az ipartestületi pénztáraknál az ipartestület és a Landeskrankenkassek-nál a pénztár területéhez tartozó községi képviselőtestületek fődözik.

A munkáltató a járulék kétharmad részét a munkás béréből levonhatja, köteles azonban a járulékot legkésőbb 30 napon belül befizetni. A törvény 398. §-a értelmében a pénztárak vagyoni érdeke szempontjából a biztosító hivatal elrendelheti, hogy a járulékkal hátralékban levő munkaadóknál foglalkoztatott munkások a járulékot közvetlenül fizessék be a pénzárnál, mely intékedésről az illetőt munkáltató, az illetékes közigazgatási hatóság és a biztositott munkások is értesitendők.

A törvény 532 §-a szerint 300 márkáig terjedő pénzbüntetéssel, vagy ennek megfelelő szabadságvesztéssel sujtandók azok a munkáltatók, akik a törvényben illetve az alapszabályokban meghatározott magasabb járulékot szednek, akik a pénztár fölszólítása után három napon belül a kivetett járulékot nem fizetik le, vagy a biztositó hivataltól elrendelt járuléklevonási tilalomról munkásaikat nem értesitik.

*

A pénztárak e törvényben meghatározott minimális és maximális ellátmányt nyujthatják tagjaiknak. A rendes ellátmány közé tartozik a keresetképtelenséggel járó betegség negyedik napjától számított maximális 6 márkában megbatározott alapbér feléig terjedő, egy éven belül 26 héten át szolgáltatandó osztályok szerint beosztható táppénzsegély, továbbá a betegellátás, ennek keretében az orvosi segély, orvosság, kisebb értékű gyógyeszközök, mint szemüveg, sérvkötő stb. Ha a beteg tizenhárom heti orvosi kezelés alatt táppénz-segélyben nem részesül, a betegség további folyamán huszonhat heti táppénz-segélyre jogosult. Ezenkivül kórházi vagy házi ápolásban is részesülhet a biztositott, mely utóbbi esetben a pénztár betegápolót is köteles a beteg tag rendelkezésére bocsátani. Kórházi ápolás esetén féltáppénz nyujtandó.

A rendes betegsegélyen felül az alapszabályok megállapithatnak további huszonhat heti táppénzt, egy évig terjedő a pénztár költségén eszközölhető üdülőtelepen való tartózkodást, nagyobb gyógyeszközök utalását a táppénznek az alapbér 75%-áig terjedő fölemelését, a betegsegélynek a keresetképtelenséggel járó betegségi eseteknél a betegség első napjától való nyujtását. Az alapszabályok elrendelhetik, hogy a házi ápolásban részesülő biztositott fölgyógyulásához szükséges élelmezésben részesüljön, továbbá, hogy házi vagy kórházi ápolás

esetére a teljes táppénz jogosultságának kimerítése után is féltáppénzben részesüljön.

A terhes nőknek a táppénz összegéig terjedő nyolc heti terhességi segély nyujtandó, ebből legalább hat hét a szülés utáni időben folyosítandó. Terhes nők a pénztár költségén gyermekágyas otthonokba küldhetők, szükség esetén házi ápolásban részesitendők, mely esetben orvos és szülésznő bocsátandó rendelkezésükre.

A biztosított terhes nőket illető ellátmányon kivül alapszabályokban biztosítható a biztosított férfiak nejének szülésznői és orvosi segélyezése.

Terhes nők hat hónapi tagság után, ha a terhesség következtében munkaképtelenekké válnak, a táppénz összegéig terjedő hat hétre szóló terhességi segélyben részesithetők. Szoptatás idejére maximálisan 12 hétre féltáppénz nyujtható.

A temetkezési segély minimális összege az alapbér huszszorosa, az alapszabályok e segély összegét az alapbér negyvenszeresére emelhetik föl.

Ezenkivül az alapszabályok a pénztár teherviselő képességének arányában rendelkezhetnek a családtagok betegápolása, a biztosításra nem kötelezett családtagok elhalálozása esetén temetkezési segély nyujtása tárgyában.

Megjegyezzük, hogy a törvények a maximális segélyeket illető része nem fikció. Az autonómia jegyében fejlődő németországi pénztárak törekvése eddig is odairányult, hogy a minimális segélyeken fölül engedélyezett magasabb segélyekben részesitsék tagjaikat. A Szocializmus mult év októberi számában[1] erre vonatkozó részletes adatokat is közöltünk, melyek bizonyságot tesznek arról, hogy az autonóm pénztárak önrendelkezési jogaikat a törvény legszélsőbb határáig a biztositottak jobb ellátására használtak ki.

A kevésbé életképes kisebb taglétszámu pénztárak anyagi fejlődésére való tekintettel a törvény módot nyujt a pénztáraknak, közös szervezetben való egyesülésére. A pénztári szövetségek közös célok elérésére tagjaik arányában viselik a szövetségi költséget. A szövetségek célja orvosokkal, gyógyszerészekkel és kórházakkal kötendő előnyös szerződések létrehozása, közös betegápolás, üdülőtelepek létesitése, bizonyos nagyobb arányu vagy veszélyességü, betegségek anyagi terheinek vagy azok leküzdésére szükséges költségeknek közös viselése.

E szövetségek szervezete hasonló helyipénztárak szervezetéhez; közös igazgatóság és választmány vezetése alatt állanak. A pénztári szövetségek a közös teherviselés elve alapján természetesen lényegesen elősegitik a pénztárak fejlődését, anyagi megerősödését, illetve a tagok jobb ellátására irányuló törekvések érvényesülését.

Lapunk legközelebbi számában a törvénynek az orvoskérdések és a baleset biztosítására vonatkozó részét ismertetjük. *Böhm Vilmos.*

[1] Lásd Szoc. VI. évf. 12. szám, 573. old. „Adatok a német munkásbiztositás köréből."

Antialkoholizmus.

A 36 órás korcsmaszünet. Az alkohol tömegmérgező hatása ellen folytatott küzdelmek szélmalomharcok meddőségére lesznek mindaddig kárhoztatva, amig az államnak, mint az uralkodó osztályok politikai végrehajtó organizációjának főjövedelme lesz az alkoholból, ezen elsőrendü és páratlanul ruganyos adóalanyból kihozható adóbevétel. Ám az európai kontinens több északi államának, különösen a skandináv államoknak törvényes rendelkezései és társadalmi uton és eszközökkel teremtett alkotásai bizonyitják, hogy a mai államnak sincs már okvetlenül szüksége az alkoholizált tömegekből kipréselendő adójövedelemre, de nincs szükségük az alkohol okozta degeneráltságra és tömeg-

tudatlanságra sem, ahhoz, — hogy az államrend mai szervezete biztonságban maradjon. Sőt az uj, a szociálpolitikai felfogásban élő államkormányzat szerte a nyugat kulturállamaiban mindenütt keresi az eszközöket, melyekkel az óriási károkat okozó nemzetvagyonpusztító alkohollal szemben felvehetné a küzdelmet.

Az antialkoholista törekvések egyik sarkalatos követelése a 36 órás vasárnapi korcsmai munkaszünet. Kétségtelen tény, hogy a 36 órás korcsmazárás nem fogja ez alkoholmérgezett tömegeket a csuf ivási és részegeskedési szokásoktól eltéríteni. Kétségtelen, hogy a földnek tudatlanságban tartott minden kulturától megrabolt népe a 36 órás zárás hatása alatt nem fogja egy-kettőre, rövid idő alatt pótolni mindazt, amit évszázadok gazságai elraboltak tőle. Az is bizonyos, hogy a 36 órás korcsmai szünettel a hétköznapi ivások borzalmas, családokat romboló, börtönöket szaporító exkurziói sem fognak megszüntettetni.

De valószínű és kétségtelen tapasztalatok bizonyítják, hogy a 36 órás korcsmaszünetnek nagy szociális és gazdasági hasznát látná éppen a proletárság, melynek szociális életszínvonalát és gazdasági helyzetét az alkohol nagy mértékben lerontja.

A gyáripari balesetek statisztikája bizonyítja, hogy a 36 órás vasárnapi korcsmazárásra igen — igen sürgős szükség van, mert a balesetek nagy számának legnagyobb százaléka éppen a hétfői napra esik.

A rendőri kihágási statisztika szerint a rendőrségnek szombaton este és vasárnap van legnagyobb elfoglaltsága és a rendőrségi fogdák a hétfői napon szoktak tulzsufoltak lenni.

A szombati bérkifizetés a korcsmák üzleti életének forgalmán is látható. És éppen a korcsmák az alkoholnak ezen közvetítői, az alkoholtőke ezen jól megfizetett kerítői, az a hőmérő, melyen pontosan lemérhetők ama borzalmak, melyeket a szombati és vasárnapi korcsmalátogatások szülnek és nevelnek.

És bár kétségtelenül bebizonyított tény, hogy az államnak lehet is és van is módjában e veszedelmet elhárítani, csökkenteni, — az állam nem teszi ezt. Sőt. Hevesmegye törvényhatósága körlevélben szólította fől az összes törvényhatóságokat a vasárnapi korcsmazárásra vonatkozó határozathozatalra és íly értelmű a kormányhoz leendő felterjesztésre. A körlevél még tárgyalás alá sem került a többi törvényhatóságban, a pénzügyminiszter leirata már ott volt a hevesi törvényhatóság asztalán, melyben leintette Hevesmegye ezirányu mozgalmát. Szabolcsmegye törvényhatóságának a vasárnapi korcsmaszünetre vonatkozó rendelkezését gróf Tisza István egykori belügyi miniszter azon indokolással semmisitette meg, hogy: „A népnek vasár- és ünnepnapokon nincs más szórakozó helye mint a korcsma s azt nem lehet tőle elzárni.“

Nem is lehet. Két okból nem. Először mert minél kevesebb alkohol fogy el, annál kevesebb a fogyasztási adó jövedelem, tehát annál hamarabb kerül sor gróf Tisza István és társai földjeinek megadóztatására, — másodszor, mert minél kevesebb az alkohol fogyasztás, annál több a kulturigény, annál többnek kell tehát lenni a bérnek és annál rövidebbnek a munkaidőnek — még a gróf Tisza István birtokán is.

E két sulyos és alapos indok igazán feleslegessé tesz minden szociálpolitikát. Ha ugyanis a két miliárdos költségvetésü magyar birodalom heti 36 órán át nem szedhetné ki megmérgezett, agyonbódított polgárainak zsebéből a pálinka és más szeszesitalok után járó garasokat — talán még a nagyhatalmi állása is belerendülne az igy előálló jövedelemcsökkenésbe.

Vince Sándor.

VI. évfolyam 1911-12 4. szám

A diadalmas pártagitáció.

Irta *Buchinger Manó.*

„. . . . Lépésről-lépésre szívósan és kitartással nyomulnak előre, kudarcok nyomán sem vesztik el bátorságukat, a rossz ügyért való lelkesedéssel és áldozatkészséggel előbb utóbb lebirják a legnagyobb akadályokat. Amig csak az a cél, hogy a talajt felszántsák, csendben dolgoznak a szociáldemokraták, akár csak az egérkék, hogy az ellenség figyelmét fel ne keltsék és a kiszemelt áldozatokat el ne vadítsák. De ha a talajt alaposan felszántották és előkészítették, akkor lecsapnak. Egymás után robbantják a lerakott aknákat, az ellenség meglepődik, elámul és szótalan. Mire elképedéséből felébred, a csatát már el is veszítette . . ."

(Részlet Hobe plébánosnak a német katolikus munkásegyletek kerületi gyülésén elmondott beszédéből.)

A németországi szociáldemokrácia választási győzelme, historiai jelentőség tekintetében csakugy, mint szédítő arányaiban van akkora, hogy nem vádolhatna bennünket senki kishitűséggel, ha itthoni szegényes állapotainkat tekintve, egyetlen fájdalmas sóhajjal zárnók le e lezajlott nagyszerű hadakozásnak az aktáit. Emellett azonban bizonyos az is, hogy a csendes megadás vagy lemondás nem volna az a méltó érzés, amelylyel az Internacionale ezen történeti diadalát fogadnunk kell. A németek győzelme a gazdaságosan összegyüjtött energiának, fáradságos és pihenést nem ismerő kitartó munkának, példabeszédessé vált kötelességérzetnek és áldozatkészségnek szinte számtani pontossággal előre sejtett eredménye. És ámbár a mi viszonyaink bármenynyire különbözők, összehasonlitást semmi tekintetben nem tűrők, a ragyogó példa mégis csak olyasvalamire kötelez bennünket, amit ugy fejezhetünk ki: „Gehet und tuet desgleichen . . ."

Ezt a nagy erkölcsi követelést a magunk sajátos viszonyaira alkalmazva, a fölhozható ellenvetéseket természetesen annál jogosabbnak és tiszteletreméltóbbnak tartom, amennyiben az állapotok és az elérhető eredmények különbözőségére magam is utalok. Magyarországon alig találunk több lakost, mint amennyi Német-

országban az ipari proletár népesség. A német munkás átlagos kulturnivójára is nem csekély irigységgel tekinthetünk, ha összehasonlítjuk a magyar munkáséval. Évtizedek óta a legfontosabb politikai jogok birtokában, Németország ipari proletársága oly politikai iskolázottságra tett szert, ami után mi szintén még csak törekszünk. Ez mindmegannyi tény, amelyről fölösleges a vitatkozás.

Am ha mindezt tekintetbe is vesszük, a németországi szociáldemokrata párthoz tartozó munkásoknak kitűnősége és kiválósága még akkor is bizonyítható, helyesebben szólva még ekkor is sok szóra érdemes. Még akkor is külön és sokszor kidomboritandó az a körülmény, hogy Németország öntudatos proletársága nem mindig volt abban a helyzetben, hogy harcait a maiakhoz hasonló szerencsés körülmények között vivja. A nagy példaadás éppen abban a körülményben keresendő, hogy a németországi szociáldemokrácia minden adott helyzetben, sokszor keserves körülmények között is megállta helyét és mindig hősiesen verekedett.

Ennek az állitásnak legklasszikusabb bizonyitékát talán abban a mindvégig egyenletes, jóformán megszakitás nélküli előrenyomulásban láthatjuk, amelyről a németországi szociáldemokrácia dicsteljes története szól, jóllehet a német munkásság is kénytelen volt megbirkózni mindazokkal az akadályokkal, mindama gyermekbetegségeknek nevezett bajokkal, amelyeket ott találunk minden mozgalom kezdeténél. A németországi szocialisták már 1874-ben is, amikor a Lassalleánusok és az Eisenachiak két pártra szakadt táborában küzdöttek, 351.000 szavazattal maguk köré gyüjtötték az összes szavazatra jogosultak 6%-át. Innét számitva azután még a testvérharcnál is keservesebb kálváriajárása kezdődik a németországi osztálytudatos munkásságnak. Kezdődik a hirhedt kivételes állapot. A legközelebbi, az 1877. évi választási mozgalom előkészitésében már a becstelen emlékü Tessendorf, az „én ügyeszeim" egyik leghirhedtebbje, is résztvett, még pedig a magyar proletárság által eléggé ismert eszközökkel, amelyek közé az is tartozott, hogy 1876-ban a pártot hol egészében, hol egy-egy helyen — akárcsak magyar szolgabirák diktátuma után történt volna — „bezárták" vagy „betiltották". És elvtársaink 1877-ben 493.000 szavazatot hódítva, az 1874-ben kapott szavazatok számát mégis jelentékeny mérvben megszaporitották. A hirhedt kivételes állapot igazi keserveinek vázolása nem ennek a cikknek keretébe tartozik. Egy-két jellemző adatnak fölidézése is csak a helyzet hivebb megrajzolására szolgál.

Hogy Bismarck vérebei a kivételes állapot lehetőségeit bőségesen kihasználták, sőt még ennél is többet tettek, abban nem kell kételkedni. Hiszen erről a németországi szociáldemokrácia történetének megfelelelő fejezeteiben vérlázitó adatokat halomszámra találunk. Mehring szerint[1] mintegy 1300 folyóiratnak oltotta ki az életét a szocialista törvény, mintegy negyedfélszáz szervezetet rom-

[1] Franz Mehring: Geschichte der deutschen Sozialdemokratie.

bolt össze, az ezret meghaladja azoknak a száma, akiket családostól az országból kikergettek és a kiszabott büntetések összege is meghaladja az ezer esztendőt. Ha még meggondoljuk azt is, hogy a szocialista törvény betűi szerint avagy a törvénytől való félelme miatt nyomdatulajdonos nem akadt, aki szocialista röpiratot vagy újságot készítsen, nem akadt vendéglős, aki helyiségét szocialista összejövetelre odaadta volna, ha elgondoljuk, hogy 1879-ben a a német parlamentnek már akkor is olyan számottevő tagja, mint Bebel, nem mondhatott beszámoló beszédet a drezdeni választói előtt, akkor hozzávetőleg elképzelhetjük, hogy 1878-tól a Bismarck-féle szennyes törvény bukásáig, 1890-ig, németországi elvtársaink milyen lehetőségek között voltak kénytelenek harcolni.

És a kivételes állapot, amelynek kezdetén elvtársainknak 437.000 szavazatuk, 50.000 szakszervezeti tagjuk, 42 politikai és 14 szakszervezeti közlönyük volt, ugy végződött, hogy 1890 február 20-án 1,427.000 volt a szocialista szavazatok száma (több, mint bármely más politikai párté), a szakszervezeti tagok száma is közben fölszaporodott 200.000-re, aminél szintén illik megemlékezni arról, hogy ez ezer és ezer akadály leküzdésének fényes eredménye. Ezen akadályok között is akadunk egy-egy ismerősre, mint amilyen a többiek között az volt, hogy a német hatóságok szerint a „szakszervezetek politizáltak" és ezért voltak 12 évig kiirtandók.

És ime, mindezek dacára fönnakadás nélküli az előretörés, céltudatos biztos haladás, bámulatos izmosodás és erősödés minden téren. Ha ezek láttára merünk beszélni arról, hogy a németországi szociáldemokrácia nagy tömegei igenis kiváló tulajdonságokat és kiváló rátermettséget visznek a németországi proletárság osztályharcába, akkor ez már azért sem különcködés vagy elfogultság, mert e tekintetben az egész Internacionale egy véleményü.

Ismételten volt már szó azokról az eszközökről is, amelyekkel a németek korábbi győzelmei és a mostani mindent fölülmuló győzelem is elérhető volt. Az agitációs politikai szervezeteknek tökéletesitését célzó törekvésből és az agitációs politikai aprómunka teljesitéséből — nem tulzás ezt állitani — németországi elvtársaink egyszerüen kultuszt teremtettek. Az ugynevezett „Kleinarbeit", a nagy tömegek, a valóságos pártösszesség által végezhető és végzett munka sikereik első föltétele és sikereik titka. Nem szólván az egyéb természetes követelésekről, a párt hüséges és arravaló emberének azt tekintik és aszerint itélik meg, hogy ezt az aprómunkát elvégzi-e s hogy vajjon hol és milyen mértékben teljesitette. Hogy ez Németországban igy van, abban senki sem kételkedhetik, aki az ottani pártszervezeti viszonyokat csak némileg ismeri. Sokszor az ellenfél itélete is értékes és alkalmas arra, hogy a valóságot visszatükröztesse. Ilyen bizonyitékoknak bizvást elfogadhatjuk ezt az alábbi hivatkozást, amely a németországi szociáldemokrácia erős ellenfelétől ered (az ultramontán „Germánia" 1907. évi julius 27-iki számában volt olvasható) és igy szól:

Nálunk a centrum pártban még mindig hiányzik a céltudatos és szervezett politikai apró-munka. Ámbár az utóbbi években sok minden megjavult, de még

mindig sokkal több a megjavitani való. A politikai életben szivesen kisérlik meg a kifelé mutatós, nagy és feszes föllépést; egy-egy nagygyülést „fényes előadóval" olybá tekintenek, mintha ez volna a főcél, pedig ez mégis csak csemege a politika asztalán, ritkán kapjuk és nem is lehet belőle megélni, még egy pártnak sem. A politikai apró-munka ez a tápláló és erős napikoszt, nem lustit és nem romlaszt, mindent felőlel és a párteszményt táplálja.

Aki meg akarja tanulni, hogy ezt hogyan végezze, vegye elő a szociáldemokrata ujság egy-egy számát, ott megtalálja a mintáját ennek az apró-munkának.[2]

A viszonyok ismerete alapján állithatjuk, hogy a hatalmukat erősen féltő német csuhások utalása teljesen és tökéletesen igaz és helytálló. A nagy és leirhatatlan fáradságot igénylő agitációnak csak az egyes alkalmazottakra vagy a párt nagy embereire való rábizását: ezt a német szociáldemokrata sohasem tanulta meg és nem is ismeri. A legkeservesebb korszakban oly kevéssé ismerte ezt a pató-páli tulajdonságot, mint ahogy ma sem ismeri.

Bebelnek 1879-ből való dresdeni esetéről föntebb már megemlékeztem. Kiegészitésül itt kell még megemlitenem, hogy a hiteles történet szerint a dresdeni elvtársak a betiltott beszámoló napján egy-két óra alatt elárasztották a várost és a proletárok lakásait röpiratokkal, amelyek a beszámoló beszédet pótolták. Az ilyen munka nálunk ma még — sajnos — vagy probléma számba megy, avagy ügyet sem vetünk rá. A németeknél hőstettnek tekintették akkor és a kötelesség minimumának, jobban mondva legfőbb kellékének tekintik ma is.

A németországi szociáldemokrata párt ma természetesen félelmetesen nagy apparátussal indulhat harcba. A párt központi közlönyének, a Vorwärtsnek az 1911. évi pártjelentés szerint 157.000 előfizetője (35.000-rel több mint az előző évben) volt. És a pártnak ezenkivül még 80 napilapja van. 75 választókerületben tudott a párt titkárokat alkalmazni. A párt tanitói csak az elmult egy évben 400 tanfolyamot és ezenkivül mintegy 3000 előadást szerveztek, amely tanitásnak anyaga különös tekintettel volt a bekövetkezendő választásokra. Ám a párt tagjai 35.000 taggyülésen beszélték meg a párt dolgát, oly beállitással, hogy miképpen teljesithetik ők maguk a pártra váró nagy föladatot. Megjelentek 13.163 népgyülésen és szétosztottak egy esztendőben, tisztára a képviselőválasztásokat előkészitendő 33 millió röpiratot és eladtak 3 milllió röpiratot, hogy egyebet hamarjában ne is emlitsünk.

A németországi szociáldemokrata párt óriási apparátusa ugy van beállitva és berendezve, hogy minden párttag dolgozzék és necsak „a kiválóbbak". Ha nem igy lenne, akkor a nagy apparátus sem volna kielégitő, ha egyáltalán mozgásban maradhatna. Négy és egynegyed millió szavazatot összegyüjteni és 110 mandátumot meghódítani a különben legkedvezőbb politikai konjunktu-

[2] Mindkét idézet A. Erdmann „Die Sozialdemokratie im Urteile ihrer Gegner" cimü könyvéből való.

rában is lehetetlen volna, ha az agitációs munkában nem venne részt a szó szoros értelmében a pártnak minden egyes tagja. Ilyen vagy amolyan munkát, egyre megy, de tényleges pártmunkát teljesíteni mindenki köteles. A tulzás vádja ellen könnyedén tisztázhatom magam, csak arra kell hivatkoznom, hogy az egy-egy választókerületben lakó elvtársak olyan intenziv agitációt kénytelenek teljesíteni, amely 200.000—300.000 választóra s e között 100.000—150.000 szocialista választóra kell hogy kiterjedjen. A berlini IV. választókerületben a híres „Flugblattverteilung"-ot legutóbb végignéztem. E választókerületet az elvtársak 209 agitációs kerületre osztották. Egy-egy ilyen agitációs kerület 20—25 házra terjed ki. A jelzett estén 7 és 8 óra között mind a 209 helyen jelentkezett a 20—25 ház egy-egy bizalmiférfia, hogy a röpiratot a házban lakók számára átvegye. Különkülön röpiratot adott a lakásokba, aszerint, hogy ipari munkás, kisiparos, vagy kiskereskedő, avagy állami-, postai-, vasuti alkalmazott, vagy ilyesféle volt-e a szavazó. Ha az illető bizalmiférfi nem jött volna a röpiratért, lajstromon nyilvántartott helyettesről is gondoskodott az agitációs kerület vezetősége. Megemlitésre méltónak tartom még azt is, hogy a Vorwärts aznapi száma mindössze annyit közölt, hogy „a IV. választókerületben Flugblattverteilung lesz". Hogy hol, azt csak meglehetős utánjárással sikerült napközben megtudnom.

A IV. Wahlkreis-ban, amit szintén meg kell emliteni, tulajdonképpen komoly küzdelme a pártnak nem is volt és a röpiratosztással (amelyet végignéztem, az a választási mozgalomban már a harmadik volt) elvtársaink tulajdonképpen csak a szavazatszaporitásra törekedtek. A röpiratosztást végző elvtárs a helyiségből csak akkor távozott, amikor a kerületvezető a párttag-könyvben a röpiratosztás tényét aláirásával igazolta.

Ilyen intenzivitással és az elgondolható legapróbb részletekre kiható figyelemmel folyt az agitáció azokban a választókerületekben is, ahol a jelölt és a párttagok vetekedhettek abban, hogy a párt számára a választókerülethez tartozó 3—400 községet meghódítsák. A párt a legutóbbi jelentésében 836.562 párttagról számol be. A fentieket tekintetbe véve, ki merne tehát kételkedni abban, hogy a választási küzdelem előkészitésében, a fő- és a pótválasztás napján a németországi szociáldemokrata párt minden egyes kimutatható tagja részt vett.

Aki a német munkások mai eredményeit távolról nézi, könnyen azt hiheti, hogy a német munkás a világ legtermészetesebb dolgának azt tekinti, hogy egy-egy pártakció alkalmával — ha ezirán a pártlapban fölhivást olvas — elmenjen az illető vendéglőbe, hogy onnét röpiratot vigyen ki, hogy minden módon agitáljon, hogy a választás napján szocialistára szavazzon. Hiszen nagyjában a német proletárnak már tényleg ez a gondolkodása. Csak egy fontos körülményről nem szabad megfeledkeznünk, ez pedig a következő: azt, hogy a munkás a szocialista lapot kapja a házhoz, előbb keserves nagy munkával kellett kiküzdeni a — kevesebb elvtársnak. Azt, hogy

az agitáció egy-egy estén egy kerületben 209 vagy százszor annyi apróbb centrumból indulhasson diadalmas utjára, a „lokalbojkottok" és az ehez hasonló fejezetek alatt elmondható harcok hosszu éveiben tudták kivívni, ismét csak a — kevesebbek. És csak mert mindig dolgoztak, mert apró semmiségeknek látszó föladatok megoldásában is föl tudták ismerni a nagy célt, mert következetesen szociáldemokrata öntudatuktól áthatottan ugy itélték meg a föladatot és egymást is, hogy a párt, az eszme és a nagy ügy érdekében teljesített munka — legyen az bármily kicsinek és jelentéktelennek látszó — nem lehet eredmény nélkül; csak igy és csak ezért jutottak föl arra a szédítő magaslatra, amelyen ma állanak és amelyre áhitattal és csodálattal tekint a világ minden szociáldemokratája.

Nagyjában ez az, ami jól kell, hogy emlékezetünkbe véső dj ék, ha a mostani páratlan nagy diadalról becsülettel meg akarunk emlékezni. A németek sem találkoztak kevesebb akadálylyal és kevesebb keserüséggel a kezdet kezdetén, mint mi idehaza. Ha az agitáció számára ma milliós összegek fölött rendelkeznek, ők is fillérekkel kezdték. Ha a mindenfajta vérszopó uzsorások és elnyomók üzelmeit ma már fenséges nagy megmozdulással tudják megakasztani, volt idő, amikor csak egyenként, embertől-emberhez való agitációval tudtak tábort gyüjteni. Bismarcknál véresebb kiméletlenséggel a magyar betyár szolgabirák sem tudnak jogokat kobozni. Több ravaszsággal és osztálygyülölettel a Tisza Pisták és a fekete grófok fajzata sem zárkózik el a népjogok elől, mint a bajor klerikálisok vagy a porosz junkerek. Németországi elvtársaink mégsem lankadtak, százszor és ezerszer indultak ostromra.

Mindebben persze nem volt boszorkánykodás. Általában véve talán „szerencsésebb" körülmények között harcoltak német elvtársaink, de ennek a szerencsének ők maguk voltak kovácsai. Kitünő szerszámot forgattak: elsőrendü kötelességérzetet, rendithetetlen meggyőződést abban az irányban, hogy igazi értékeket csak a — munka termel. Tudták, hogy előbb vagy utóbb — de valamikor biztosan — ennek a tengernyi aprómunkának nagy hasznát fogják látni. Az állandó lelkesítés és lelkesedés nagy hatalmas tüzét élesztették, a híres szalmalángot — a példa mutatja — nem sokra becsülték.

A németországi keresztény szakszervezetek.[1]

A mostani németországi birodalomgyülési választásoknál a centrum-párt belehajszolta a választási küzdelembe az általa alapított keresztény szakszervezetekben tömörült munkásokat is, akik rendkívül erős agitációt fejtettek ki a centrum-párt jelöltjei érdekében. Ez aktuálissá tette ismét a keresztény szakszervezeteket és ezek működési irányát. Nem lesz érdektelen tehát, ha fejlődésüket és irányukat közelebbről megvizsgáljuk.

Körülbelül két évtized előtt alapították a keresztény szakszervezeteket. Azzal az egyenes célzattal, hogy a centrum-pártnak a katolikus munkástömegekre való befolyását állandóan biztosítsák. Amikor azonban ez a terv sehogysem hozta meg a várt eredményeket, mert nagyobb munkástömegek nem akartak ezekhez a szakszervezetekhez csatlakozni, a centrumnak végre el kellett magát szánnia és az 1907-iki birodalomgyülési választásoknál már egész sereg munkásjelöltet állított föl a veszélyeztetett kerületekben, akik közül néhányat meg is választottak.

A centrum-szakszervezetek tulajdonképpen „keresztény szakszervezetek"-nek nevezik magukat. Tagjaik között találunk is néhány ezer evangelikus vallású munkást és alapításukban annak idején evangelikus lelkészek is közreműködtek. De ezeknek a befolyása mindvégig jelentéktelen volt. A keresztény szakszervezetek irányadóbb egyéniségei mindig a katolikusok közül kerültek ki és a vezetés még ma is tulnyomóan katolikus elemek kezeiben van. Az evangelikus munkásságot csupán ugynevezett Mitläufer-nek és térítésre szolgáló objektumnak tekintik, csak megtűrik maguk között — amíg ezt a katolikus egyház megengedi nekik. Mert az egyház tulajdonképpen sohasem akart két felekezethez tartozó munkásokból álló és kölcsönösségen alapuló szervezetekről tudni, hanem csak tisztán katolikus szakszervezetekről. Az evangelikus elem csak a Ruhr-vidék vegyes felekezetü viszonyai következtében került beléjük és a szétforgácsolódás veszedelme nélkül már nem tudták volna őket kirekeszteni. A katolikus körök valójában csak katolikus szakszervezetekre gondoltak. Ezt ajánlotta az 1891-iki „Rerum novarum" kezdetü pápai encyklika is, amikor az egyre erősbödő és már az egyház érdekeit is fenyegető szocializmus ellensulyozására a keresztény munkásegyleteken belül alakitandó katolikus szakosztályok fölállitását javasolta. A pápai encyklika alapján aztán még ugyanabban az évben Oberdörffer nevü káplán alapszabálytervezetet készitett, amely szerint a fölállitandó katolikus szakosztályoknak csak katolikus munkások lehetnek a tagjai és csak katolikusok választhatók meg disztagoknak. Mindazonáltal puszta tervezgetésnél egyéb sokáig nem történt, mig csak az 1893-iki birodalomgyülési választások a „szocialista veszedelmet" ujból föl nem idézték. Külö-

[1] A „Handbuch für sozialdemokratische Wähler 1911" cimü müből való ez a fejezet, amely a keresztény-szocialis törekvések természetére tanulságosan világit rá.

nösen a Ruhr-vidék hatalmas munkástömegeiben és itt is leginkább a bányászok között volt erős forrongás észlelhető. Hogy ezeket a munkástömegeket ne kerithesse hálójába a szocializmus, gyors cselekvésre volt szükség. Ebben a kivánságban aztán a katolikusok nemcsak az evangelikusokkal, de a munkáltatókkal is találkoztak, akiknek a körmeit még erősen égette a bányamunkások sztrájkjának a tüze. Azonban tisztán katolikus társládák alakitása nem volt lehetséges, ezt maguk a bányamunkások sem akarták, akik nagy sulyt helyeztek arra, hogy szervezetük mindenekelőtt az ő anyagi érdekeik védelmére alakuljon. Igy létesült aztán katolikus és evangelikus lelkészek, továbbá a munkáltatók és a bányahatóságok közreműködésével az első keresztény bányamunkások szakegylete, amelynek harci programmja nem a munkáltatók, hanem a szociáldemokrácia ellen irányult. De kárba veszett az alapitók minden igyekezete, mert a szakegylet már az alapitását követő második esztendőben anyagi támogatásban részesitette a piesbergi sztrájkolókat. Nem volt ebben semmi különös. A tisztán szakmájuk érdekeivel foglalkozó munkásokat osztályérdekeik fölismerésére és a munkáltatók ellen való harcra vezette még ez a torzszervezet is. A bányamunkások szakegylete két szempontból vált példaadóvá a keresztény szakszervezetek számára. Először vallásközi, másodszor harci jellege miatt. A vallásköziség kérdése körül támadt harcnak még most sincs vége és ez még sulyos megpróbáltatás elé állitja majd a keresztény szakszervezeteket, amelyekre a bányamunkások szakegyletének harci készsége nagy hatással volt.

Az 1899-ben Mainzban tartott első keresztény-szakszervezeti kongresszus olyan határozati javaslatot fogadott el, amely szerint a keresztény szakszervezetek vallásközi alapon állanak és politikával nem foglalkoznak, a sztrájkot pedig csak végső fegyvernek tekintik. Akkor még a munkás és a munkáltató között való békéről álmodoztak. Egy esztendő azonban elégséges volt ahoz, hogy ez az álom szétfoszoljék. A Frankfurtban tartott második keresztény kongresszuson már el kellett ismerniök, hogy a tőke egyáltalában nem tesz különbséget keresztény és szociáldemokrata munkások között, már szabad szervezetek és központi ellentállási pénztár létesitéséről beszéltek és összeférhetetlennek jelentették ki a politikával nem foglalkozó keresztény szakszervezeteknek a szociáldemokrácia ellen való küzdelmét. Erre más szervezetek hivatottak.

A frankfurti kongresszus vitái mintegy jel volt arra, hogy a centrum most már beleavatkozzék a keresztény munkásmozgalomnak tulságosan szakszervezeti irányu fejlődésébe. Két irányzat alakult ki ekkor. Az egyik irányzat — ebben a porosz püspökök voltak többségben — a radikális fejlődés okát a vallásköziségben és a szakszervezeteknek az egyháztól való függetlenségében látta és arra törekedett, hogy a mozgalmat visszaterelje az 1891-iki pápai enciklika alapjára és tisztán katolikus szakosztályok föllállitását sürgette. A másik irányzat, amelynek a németországi katolikus népegylet („Volksverein für das katolische Deutschland“) vezető emberei és a „Kölnische Zeitung“ voltak a szószólói, bizonyos foku

mozgásszabadságot ugy a vallás terén, mint gazdasági dolgokban föltétlenül szükségesnek tartott ugyan, mindazonáltal előnyösnek vélte, ha a jövőben a keresztény munkásmozgalmat katolikus támogatással, anyagi segítéssel és mandátumokkal jobban a centrumhoz láncolják. A keresztény szakszervezeteknek erre rendelkezésükre bocsátották a katolikus népegylet összes agitációs eszközeit, hirlapjait, röpiratirodalmát és a bányamunkások szakegyletének elnöke, Brust Ágoston, országgyülési, Giesberts János pedig birodalomgyülési mandátumot kapott. Igy csináltak a keresztény szakszervezetek vezetőiből ultramontán érdekek zászlóvivőit, igy vélték elejét venni annak a veszedelemnek, hogy ezek az emberek, akiket a szakszervezeti küzdelem szorosabb érzelmi kapcsolatba hozott a szociáldemokrata szakszervezetekkel, egy napon cserbenhagyják a katolikus lobogót és magukkal rántsák a katolikus munkások ezreit. Mialatt aztán a keresztény szakszervezetek lassanként terjeszkedtek, fölcseperedtek a katolikus szakosztályok is. Elkeseredett küzdelem fejlődött most a két klerikális szakszervezeti irány között. Ebből a küzdelemből, amelynek során majdnem teljesen megfeledkeztek arról, hogy nekik a szociáldemokrácia ellen is kellene küzdeniök, a keresztény szakszervezetek kerültek ki győztesekként. És nemcsak azért, mert az övék volt a fejlődöttebb gyáriparral rendelkező vidék, hanem azért is, mert tagjaiknak anyagi érdekeivel többet törödtek, mint amazok. Teljesen a szabad szervezetek mintájára rendezkedtek be. Központot létesitettek, bevezették a segélyezést, szaklapokat adtak ki, hivatalnokokat alkalmaztak, sőt az agitáció módszereit is a legapróbb részletekig utánozták, közben itt-ott radikális álláspontra is helyezkedtek a munkáltatókkal szemben, ugy hogy ezek nem éppen ritkán veszedelmesebbeknek jelezték őket, mint a szabad szervezeteket. A katolikus szakosztályok ezzel szemben, a szervezkedés szempontjából, teljességgel jelentéktelen alakulások voltak. Mindenben a papságtól függtek. Hiszen legtekintélyesebb szószólójuk, Savigny mondta, hogy a katolikus munkásokban nincs meg az erkölcsi képesség arra, hogy önállóan intézhessék sorsukat. Szervezeteiknek ennélfogva az egyházra kell támaszkodniok, hogy a papság irányithassa gazdasági törekvéseiket is. De ha a szervezkedés szempontjából keveset is jelentenek a szakosztályok (taglétszámuk 1907-ben 20.000-re rugott, szemben a keresztény szakszervezetek 274.000 tagjával), a keresztény szakszervezetek terjeszkedésében mégis komoly akadályoknak bizonyultak. Amig ugyanis az utóbbiak 1900-tól 1908-ig csak 186.000 taggal szaporodtak, addig a szabad szervezetek taglétszáma ugyanebben az időben 1,185.000-rel növekedett. Az ellentét köztük egyre jobban élesedett.

Kiméletlen sajtóhadjárat indult meg a keresztény szakszervezetek vallásközisége, semlegessége, valamint függetlensége és sztrájktaktikája ellen, ami természetesen nem maradt válasz nélkül. A katolikus szakosztályosokat — szervezetbontással, árulással és sztrájktöréssel vádolták és megsemmisitő harcot hirdettek ellenük. Ezalatt aztán a vállalkozók is föladták azt a reményüket, hogy a keresztény szakszervezeteket hullámtörő gátnak használhassák föl a szabad szerve-

zetek ellen és komolyan hozzáláttak egy uj szakszervezeti irányzat, az ugynevezett sárga szervezetek létesítéséhez, amelyeknek egyebeken kivül az a föladatuk is volt, hogy a keresztény szakszervezeteknek a hazafias munkásfogásra irányuló spekulációját is megsemmisitsék.

Ebben a kereszttüzben aztán a keresztény szakszervezetek hirtelen irányt változtattak. Eszükbe jutott, hogy nekik „nemzeti kötelességeik" vannak és hogy tulajdonképpeni létcéljuk a szociáldemokrácia ellen való harc. A Breslauban tartott (1906) hatodik keresztényszakszervezeti kongresszuson már szembeszökően kifejezésre is jutott ez az irányváltozás a keresztény szakszervezetek szövetsége elnökének, Schiffernek a következő szavaiban:

„Valójában nemzeti szervezet vagyunk; müködésünk az állam és a nép javát szolgálja. Szervezkedésünkkel meg akarjuk mutatni a kormánynak, a hatóságoknak és a nyilvánosságnak, hogy Németországban a vallásellenes és a főnnálló államforma ellen küzdő szociáldemokratákon kivül más munkások is vannak."

És Stegerwald, a szövetség főtitkára már egyenesen a polgári pártok védelmi csapatává avatta a keresztény szakszervezeteket, amikor igy szólt:

„Látjuk, amint szociáldemokrata oldalról minduntalan sárba rántják a polgári pártokat, épp ugy a vallási ideálokat is és igy az önfentartás érdekei kényszeritenek bennünket arra, hogy ezeket a támadásokat visszaverjük, különben minden nem szociáldemokrata munkásmozgalom elveszti maga alól a talajt."

Már ekkor megfeledkeztek Giesbertsnek, a frankfurti első nemzeti munkáskongresszuson (1903) tett következő kijelentéséről:

„A szociáldemokráciával veszekedjenek azok, akik nagyra növelték, azok, akik helytelen szociálpolitikájukkal a szociáldemokráczia karjaiba kergették a német munkásságot. Mi elsősorban munkások vagyunk és az összes munkások a mi osztályostársaink, akikkel egyformán nyomasztó szociális viszonyok között szenvedünk. Munkásoknak érezzük magunkat és praktikusan kell dolgoznunk, hogy kiküszöbölhessük azt az ellenvetést, mintha csak a szociáldemokráciának volnának munkáskövetelései."

Feledésbe ment az a barátság is, amely a ruhrvidéki bányamunkások óriási sztrájkja alkalmával a tőke ellen vivott együttes küzdelemben kifejezésre jutott. De ennek ellenében minden alkalommal, ahol a keresztény szakszervezetek egyenjoguságát a legcsekélyebb mértékben kétségbevonták, önálló eselekvéssel és sztrájktöréssel fenyegették a szabad szervezeteket. És most már csak egy lépés hiányzott ahoz, hogy a centrumpárt kapitalista irányzata teljesen urrá legyen a keresztény szakszervezetek fölött. És urrá lett. A mult évi mainzi katolikus nagygyülésen Uebel centrumpárti képviselő a következő szavakkal jelentette be a győzelmet:

„Itt Krisztus, az ott antikrisztus! Amióta ez a harci jelszó a munkásság soraiban is fölhangzott, azóta a keresztény munkásság magasabb életcélt is ismer, mint csupán az anyagi javakért való küzdelmet ... A Krisztus-gárdához Németország keresztény mun-

kásságának is tartoznia kell. Nekünk bizonyára nem szabad elhanyagolnunk a munkások anyagi helyzetének gondozását, de fontosabb az ideális javakért való küzdelem. Imádkozzanak szorgalmasan, hogy kisértésbe ne essenek és méltóknak találtassanak azokhoz a nagy föladatokhoz, amelyekkel a Gondviselés fölruházta önöket. Nekem mindig az az érzésem, hogy mi napjainkban sokat politizálunk és filozofálunk, de keveset imádkozunk. A mi nagy vezéreink szorgalmas imádkozók voltak. A rózsafüzér kell, hogy a keresztény munkásnak mindennapi fegyvere legyen."

Egy földmunkás élete.[1]

Irta *Ormos Ede.*

A munkáséletrajzok sorában, amelyet Göhre elvtárs 1893-ban indított meg, ez a könyv a negyedik. Amikor a keleti Pomerániában született és Schleswig-Holsteinban küzködő földmunkás élete föltárul előttünk, az első, legerősebb gondolatunk az, hogy lényegileg semmi különbség sincs ennek és a magyar föld rabjának élete között. A munkásság helyzetének nemzetközi azonossága a tőkés termelőrendben és így érdekeinek nemzetközi közössége kapott ebben a könyvben is hangos bizonyitékot s a nemzetiségi, faji ellentéteket kiélező nacionalista reakció élesen szóló cáfolatot. Az ilyenféle kiszólások, hogy: náiunk nincs talaja a szocializmusnak, a magyar nép józansága nem veszi be a külföldi maszlagot stb. szappanbuborékként pukkannak szét az előtt, aki látja, hogy a szociáldemokrácia legtelevényebb földjén, Németországban lényegileg ugyanazok az agrárfeudális érdekek és erők, amelyek ma még Magyarországon tulsulyban vannak, nem tudták megakadályozni az ipari kapitalizmus fejlődését s ezzel nem tudták megakadályozni azt sem, hogy a szocializmus bevonuljon a mezőgazdasági munkásság közé is.

A német földmunkás fáradságos, szenvedéses életét irta meg Rehbein, a maga élete kis és nagy eseményeiben, legtöbbször szürke, nyomott, nagyon ritkán derüs hangulataiban, tragikus küzdelmeiben társai millióinak sorsát festve elénk, igaz közvetlenségével, meleg érzésével, az egyén és a környezet viszonyát szabályozó természeti törvényszerűséggel ugyszólván „plein air" hatást keltve. Nem száraz elbeszélést, nem fotográfiát kapunk, nem tények és helyzetek leirását. A küzdő, a verejtékező és szenvedő munkás eleven alakja mozog előttünk, érezzük igába fogott testének fáradságos vonaglását, vergődő lelkének rabságát, emberméltóságának gyötrő lealázottságát, családi gondjait, — mindezt azok között a sulyositó körülmények között, amelyek a földmunkás sorsát még elviselhetetlenebbé teszik, mint az ipari munkásét.

---

[1] Franz Rehbein: Das Leben eines Landarbeiters. Herausgegeben und eingeleitet von Paul Göhre. Diderich, Jena. 1911.

Mint egy szabómester gyermekét, a szülői házban a zűllő kisipar nyomorusága veszi körül. A hetvenes évek elején a varrógép még gyülöletes ujmódi találmány a szegény szabó előtt, akinek nincs pénze a drága jószághoz. Egy tallér (három márka) már valóságos kincs annak, aki szintén szegény és fukar kisparasztoknak kézzel varrja az olcsó ködmönt. Az iparos büszkesége legföllebb abban nyilatkozhatott meg, hogy kávét reggelizett (inkább csak cigórialevet), nem rántottlevest, mint a napszámosok. Főtáplálékuk a burgonya, amelyet maguk termelnek. A kis darab földet ugy szerzik ehez, hogy egyetlen kecskéjük vagy sertésük trágyáját kihordják a paraszt földjére, de a gyermekeknek az utcáról is szedegetni kell a lovak és tehenek hátrahagyott müveit, mert mennél többet viznek a földre, annál nagyobb területet kapnak. A tüdővészes apa mellett, aki hamar el is hal, az anya mosni jár. A 12 éves Franz Rehbein havi két márkáért minden reggel iskola előtt a pap egész családjának és kosztos diákjainak cipőit, ruháit tisztitja, később a diákok esti ivásainál mint inas szerepel havi három márkáért.

A burgonya, a legfőbb terméke ennek a vidéknek, már az iskolából munkába szólitja a proletárgyereket. A burgonyaszedés itt az, ami gabonatermő tájon az aratás. A fölnőtt napszáma 50, a gyermeké 25 fillér volt Rehbein első burgonyaszedésénél. Az anya örült a magas bérnek, tavaly 5—5 fillérrel kisebb volt. Amikor a föld urát, a nagyságos urat gyönyörü lován megpillantja, a levett kalappal görnyedő többi munkások között fején felejti a kalapját. Az ur ráförmed: „Nem tanultad meg az iskolában, hogy a tökfődőt lekapd?“ Aztán maga elé rendeli az anyját s erre is rákiabál: „Tanitsd meg ezt a kölyköt, köszönjön a földesurnak!“

De azért ott marad a birtokon egy beteg béresgyerek helyettesként, az istállóhoz épitett nyomoruságos béreslakásban a szülők és négy gyermek mellett. A salétromos falra az ujjaival irhatta a nevét.

Az „inspektor ur“ szidja-pocskolja, üti-veri a munkásokat, nőt és férfit egyaránt s mind türik ezt, örülve, hogy ki nem dobja őket. A burgonyaszedés befejezését „burgonyalakodalom“-mal ünneplik meg s csodálkozva jegyzi meg, hogy ugyanazok az emberek, asszonyok, leányok tánc közben mosolyogva hizelegtek a hozzájuk leereszkedő gonosz hajcsáruknak, akinek elmaradhatatlan lovaglóostorát majdnem valamennyien érezték. A mulatság vége: általános részegség.

Tizennégy éves korában hat garas napszámra Szászországba viszi egy ügynök ökörhajtónak egy cukorgyárba. Negyvenötödmagával ment az utra. A berlini váróteremben mindenféle nemzetiségü munkáscsapatokkal találkozik („ja sogar Ungarn und Slovaken“), Hamburgban — mások példájától buzditva — megszökik az ügynöktől, mert megtudja, hogy a cukorgyárban keserves sors vár reá s elszegődik tehénpásztornak egy kisgazdához a nyári félévre tizenkét tallérért. Jóravaló paraszt a gazdája, akire kellemesen gondol vissza; de az élet valósága szerint veri szét azokat a fellengzős, érzelmes hazugságokat, amelyeket a természetért

rajongó írók a pásztorélet gyönyörűségeiként zengenek. A pásztorgyerek élete nemcsak fülemüledalból, holdvilágból, bogárzümmögésből, zöld fűbársonyból és napfényben csillogó harmatcsöppekből áll, hanem ott kezdődik, hogy kakaskukorékolás előtt már a fejéshez kell sietni, azután a disznókat etetni, a jószágot itatni. A májusi reggel nem éppen kellemesen hűvös-harmatos félhatkor, amikor tarisznyával a nyakában kihajtja a jószágot. Akármilyen szépen csicseregnek, fütyörésznek is a madarak, ez csak a költőket heviti, de nem a szegény kis pásztor térdig meztelen lábait. Juniusban már nem olyan hűvös a harmat, de jön helyette a bögöly s a vadul szétfutó csorda után a lelkét is kiszaladhatja a szegény fiu. Jönnek azután a nyári esők, a záporok és az országos esők, amelyek ellen csak egy rossz zsák a pásztor oltalma. Szerencse, ha az égi háborutól meg nem riadnak a barmok, de ez is gyakran megesik. Mindehez járul a teljes magányosság, amelyben a pásztorgyerek él hajnaltól késő estig. Gyötri az unalom, mert a legtöbb gazda azt sem engedi meg, hogy könyvet vigyen magával, hiszen hogy vigyáz akkor a jószágra? Bőgés, röfögés, bégetés, mekegés, ezeket a hangokat hallja egész nap a madárcsicsergés mellett.

És ezeket a jobbára 12—14 éves gyermekeket hajnali 4 órakor már kizavarják az ágyból s esőben, napsütésben estig künn maradnak a legelőn. Nem csoda, ha az ismétlő iskolában, amely hetenként két félnapra szólítja el őket a jószág mellől, mind elalusznak. A legelőn is elnyomja őket sokszor az álom, csak az ütlegtől és bérlevonástól való félelem tartja őket sokszor ébren, hogy a tilosba ne eresszék a marhát. Ily viszonyok között — állapitja meg szerzőnk — erkölcseik elvadulnak, az egész napi unalom és magányosság eltompitja lelkűket minden nemesebb érzés előtt s vad ösztöneik állatkinzásban, madárfészkek pusztitásában, sokszor veszedelmes csínyekben törnek ki, amilyent néhányat el is mond.

Egyetlen fénypontja ennek a szürke és fárasztó életnek a vásár. Most kerül először uj ruha a testére. Ebben büszkélkedve nézi meg az óriási hölgyet és a bódék egyéb nevezetességeit.

Télire már nem kellett a pásztorgyerek a kisparasztnak. Nehéz szivvel bucsuzott a jó helyről, ahol szabad volt olvasnia a gazda ujságát.

Egy grófi uradalomba került mint béreslegény, 25 tallér évi bérért, ami a második évben 5 tallérral javul. Itt is hajnali 4 órakor kezdődik a robot s tart télen 6, nyáron 7, 8, 9 óráig este. Lélekölő egyformasággal. Tulfeszitett munka — kivéve az aratást — nincs, az étkezés is meglehetős, a bánásmód sem olyan durva, kegyetlen, mint Pomerániában. A halálos unalom azonban a fiatal munkásokat, legényeket, lányokat egy év után mind elkergeti innen. Az öregebb, állandó cselédség a „hidegvér" emberi tipusává poshad, amely gondolkodás nélkül huzza az igát, a beszédet is a „jooo" és „neee"-ből álló párbeszédre szoritva. Minden szellemi mozgás, amely az embert magasabb értelmi színvonalra emeli, teljesen hiányzik itt. Rehbein egy egész év alatt egyetlen egyszer látott ujságpapirost, ami vélet-

lenül kiesett az inspektor zsebéből. Igy válik ez az állandó munkás valóságos igásbarommá. (Érthető, ha a földesurak az ilyen „állandó tűzhely" szerint akarják osztogatni a választójogot.) De annyi joga nincs, mint az állatnak: betegnek nem szabad lennie, mert akkor irgalmatlanul kidobja még az olyan „humánus" inspektor is, mint ebben a grófi uradalomban volt. Fölháborító eseteket olvasunk erre vonatkozólag a könyvben.

A legborzasztóbbak ugy itt, mint mindenütt, a munkások lakásviszonyai. A szó szoros értelmében sokkal jobb dolga van ebben a tekintetben is a jószágnak. Nem nagyon esztétikus, de érdemes megemlíteni az irónak azt a panaszát, hogy ha fölkelés előtt a fekvő szomszédja a nyujtózkodás természetes jogával élt, erről ő szaglása utján szerzett igen kellemetlen tudomást. A kályhanélküli munkásodukból a hideg az istállókba kergette az embereket.

Idegen munkásokat is hozat aratásra az uradalom, mert ezek egyrészt olcsóbbak, másrészt alázatosabbak. Férfiakat, nőket, gyermekeket együtt, egyik oldalán nyílt juhakolban szállásolják el, amely még az eső ellen sem védi őket. Piszkosabbak ezek a sátoros cigányoknál. Amikor megérkeznek, ruháikat a földbe ássák egy éjszakára, hogy a tetveket elpusztítsák. Az aklot kifüstölik, az aratókat megfürösztik a gödrökben s az első éjszakát meztelenül töltik a friss szalmában, ahová pokrócokba, zsákokba takaródzva futnak a fürdőből. A nők sírva zugolódnak olykor, de a férfiak fatalizmussal mondják: „Mit tegyünk? Ha csak valami kicsivel kapnánk otthon többet, nem jönnénk idegenbe."

„Én bennem — irja Rehbein — már akkor föl-föltámadt a kérdés: Ki a felelős ezekért a rettenetes dolgokért?"

A munka akkordban folyt, ami azt jelenti: végkimerülésig.

Az inspektor ezeket tartotta minta-embereknek. „Ha az idevalók is ilyenek volnának, — mondotta — akkor vinnék valamire." Az öreg béres erre odavágta: „Mégis különös, hogy ezek az aratók otthon még sem vergődnek zöldágra, hanem ide kell vándorolniok, ahol az itteni munkások, minthogy nem hagyják magukat, valamivel jobb viszonyokat teremtettek. Ha mi is olyanok lennénk, mint ők, akkor itt is ugy fordulna a sor, mint ott náluk, Keleten."

A beszélgetésbe beleszólt Rehbein is, akinek az inspektor (a régi, elhalt „humánus" inspektor utóda) egy pofonnal válaszol s az érvelést bottal akarja folytatni, amit csak az öreg béres közbelépése akadályoz meg. Az ilyképp mindinkább „pomeránivá" fajult holsteini uradalmat két évi szolgálat után örömmel otthagyja Rehbein.

Életének legkeservesebb korszaka következett ezután. Egy lelketlen, gonosz, csaló, jómagabíró parasztgazdához szegődik, aki hozzáméltó boszorkányfajta életepárjával és nagy kamasz fiával együtt gyötri. Munka az elcsigázásig, pokoli bánásmód és ronda táplálék. Ostobaságig menő becsületből ki akarja mégis huzni az esztendőt, de később már valóságos apátia ejti meg s nincs ereje sem a védekezésre. Az év végén távozni akar, de a gazda ugy elszámolja a bérét, hogy ő maradna adós a gazdának. A városból

hozott ruhaneművel egyszerűen megcsalja, kétszeres árat számítva. A padlásföljáróról a kétmázsás zsák sulya alatt leesett, akkor valami háziszerrel bedörzsölte a térdét, azt mint gyógyszert számítja föl a paraszt. Külön fölszámítja a mosást, a csizmasarkalást és így tovább. Önmaga is „megbocsáthatatlan butaság"-nak bélyegzi, hogy mégis ott maradt még egy évre. Egy pár nyájas szó feledtetett vele minden aljasságot. Az első évi 35 tallér helyett most 45 tallért ígért neki a paraszt s ő megmaradt, holott azon a tájon 60—70 tallér volt az olyan koru legény bére. A második év csak annyiban volt jobb, hogy a gazda megengedte két ujságának olvasását. De a 18 éves fiatalember már nem türte az ütleget. A gazda fia valami semmiségért ostorral vág rajta végig a szántásnál. A béres visszaüti a maga ostorával s otthagyja a tanyát. Jobb helyre kerül; de egy hét mulva hatóságilag visszavezetik. Ujra elmegy, megint visszaviszik, de inkább lemond minden béréről és így szabadul.

Ezután már nem türi a munkáltató komiszságait. A katonaság előtti gazdája meglátta, hogy este az ő ujságát olvassa. Ráförmed, hogy nem a cselédnek járatja ő lapot, egyébként is okosabb, ha a cseléd nem töri a fejét az olvasással, csak törje a csontját a munkával. Rehbein szó nélkül visszaadja neki az ujságot, de olyan tekintettel, amelyből a megvető választ ki kellett olvasnia.

Ettől kezdve vége volt a barátságnak. Rehbein gyakrabban eljárt este a tanyáról s nem kért erre engedélyt, hanem egyszerűen bejelentette, ugyanigy a vasárnapi távozását is. A paraszt ezen borzasztóan fölháborodott, de Rehbein megmagyarázta neki, hogy egy huszéves férfi oda megy a szabad idejében, ahova akar. S ezzel a tilalom ellenére eltávozott.

„Ki itt az ur, én vagy te" — ez volt másnap a gazda jó reggeltje. Rehbein erre azt felelte, hogy mindenekelőtt ne tegezze őt, ha azt akarja, hogy ő is udvariasan beszéljen vele. Dühében följelentéssel fenyegetődzött a gazda, majd jóindulattal magyarázgatta, hogy verje ki fejéből azokat a bolond gondolatokat, mintha az ur és szolga egyforma ember volna. De ettől kezdve tisztességesebben viselkedett.

Csak röviden érintsük a dragonyosoknál Metzben töltött három évet. A katonaélet rondaságai és szenvedései sokkal ismertebbek, sem hogy azokkal bővebben kellene foglalkoznunk. Ebben igazán él a nemzetközi egyenlőség. A följebbvalók minden becsület- és szeméremérzést kiölnek az emberekből, így nem csoda, hogy a kaszárnya a „szemérmetlenség és erkölcstelenség főiskolája" gyanánt él Rehbein emlékében. De emlékszik a századosa bucsubeszédére is, amelyben arra figyelmeztette a szabaduló katonákat, hogy jó hazafiak maradjanak és ne hagyják magukat félrevezetni a szocialista népbolondítóktól. Hogy milyen hatása volt e szavalatnak, mutatja ez a bucsudaluk:

Nun stossen wir, vivat, die Gläser,
die traurige Zeit ist vorbei!

A több szabadság, a magasabb munkabér, a városi élet azt a tervet keltették benne, hogy a katonaság után mint ipari munkás

próbáljon szerencsét. De a városi élet nyugtalansága, a munkanélküliség réme, másrészt a mezei munka és a természet szeretete mégis visszakergették és visszahívták a földre. És a piros-pozsgás parasztlányok is jobban húzták a szívét vissza a parasztéletre, mint a halvány városi fehérnép.

De az elszászi s általán a délnémet törpe- és középgazdaságokban nem kíván dolgozni. Az étel sem ízlik úgy itt. Ment tehát vissza északra, Schleswig-Holsteinba, második hazájába. Harminc tallérért elszegődik a téli félévre egy szokatlanul művelt paraszthoz, aki nem csak újságokat járat, hanem könyvtára is van. A gazdálkodásban is egészen modern volt. Kísérleteket nem kockáztatott ugyan, de mások tapasztalatait fölhasználta s nagyon szeretett magyarázgatni, főként Rehbeinnak, mint első béresnek Itt ismerkedett meg Dórájával, későbbi feleségével, aki szintén itt dolgozott s akivel „egy egész évig tartó mézesheteket" élt. Egy év után, minthogy a házassághoz egy kis pénzt akartak gyűjteni, magasabb bérért máshová mentek, mivel egy helyre nem lehetett, hát külön-külön. Itt Rehbein az ehetetlen koszt miatt összetűzött a gazdával, de már olyan erős és ravasz legény volt, hogy ő tudta vérig boszantani a fukar parasztot. Sőt amikor a tizenhárom éves béresgyereket, akit Rehbein reggel félhatig szokott az ágyban hagyni, a gazda négy órakor kizavarta és bottal megverte, — torkon ragadta s úgy vágta a trágyába, hogy alig tudott bevánszorogni a lakásába. A gőgös paraszt annyira röstelte a dolgot, hogy föl sem jelentette, hanem hamarosan elbocsátotta — teljesen kifizetve.

Ettől kezdve mint napszámos élt tovább. A 25 éves ember inkább kitette magát és feleségét a „szabad" munkást fenyegető munkanélküliségnek és nyomornak, sem hogy tovább is úgy a más lábakapcája legyen, mint az állandóan alkalmazott földmunkás. A napszámos és az ilyen állandó munkás közötti különbséget oly találóan fejtegeti, hogy könyvének ezt a részét érdemes lesz legközelebb e helyen közölnünk. Érdekes, hogy a tulajdonképpeni földmunkás napszámosok bérmozgalmait az ipari munkanélküliség elől közéjük menekülő gyárimunkások szítogatják. Ezek kezdenek sztrájkolni s ennek hasznát látják nem csak ők maguk, hanem a többi munkások is.

A munkanélküliség: ez az átka a „szabad munkásnak". „Micsoda érzés ez: fiatalon, erősen, munkanélkül ülni a kuckóban, mikor az ember annyira szeretne dolgozni. Valósággal szégyelünk kimenni az utcára . . . Elfojtott dühvel nézzük a kövér parasztokat, akik nem törődve a napszámosok növekvő nyomorával, járnak mulatságaik után. Prüszkölő paripáik oldalbordáit nem lehet a hájtól megszámlálni, míg a mi nadrágszíjunkat mindennap beljebb kell szorítani. Különös gondolatok lepik meg az embert. Itt ül a nyomorult éhenkórász ember, dolgozni szeretne; de azok, akiknek a nyáron sílány bérért eladta magát, közönyösen vonogatják széles vállaikat — mit tehetnek ők arról, hogy nincs szükségük munkásra?

Tragikusan fejezte be ezt a bizonytalanságában fokozottan nyomoruságos napszámos életet. A gőzcséplőgépnél dolgozott, mint etető.

Vállalta a veszedelmes munkát, mert óránkint tiz fillér bértöbbletet jelentett s kellett a pénz a három gyerekre. Egy kévével együtt bekapta a cséplő dobja a jobb karját. „Munkás sors! Reggel egészségesen, vidáman, erősen jöttem el hazulról s délben már nyomorék vagyok." 28 éves ekkor. Az operáció után örökre bucsut mondott a mezőknek.

Eddig tart Rehbein önéletirása.

Élete további folyamát Göhre irja meg a könyv előszavában. A baleseti életjáradék nagyon kevés volt az öttagu családnak, cérnával, szalaggal házalt tehát vagy „koldult", mint ő maga mondta egyszer, majd Kielben ottani pártlapunk kihordója lett feleségével együtt. És ekkor megindul az a megkapóan szép szellemi fölszárnyalás, amelynek értékes bizonyitéka ez a könyve s amilyenre számos példát mutat a szocializmus kultureereje. Megtanul irni a balkezével s néhány év mulva már a Vorwärts munkatársa, 1907-től kezdve pedig a berlini szakszervezeti tanács hivatalnoka. 1909 március 14-én halt meg, özvegyet s hat neveletlen gyermeket hagyva itt.

Bizonyos, fejtegeti Göhre, hogy ha a balsors nem üzi el a földmunkából, nem irhatja soha meg igy ezt a könyvet, ha egyáltalán megirta volna. De azért későbbi ujságirói foglalkozása mit sem rontott azon a természetes zamatosságon, azon a friss kedélyen, azon a föltünően realisztikus életfölfogáson és becsületességen, amely a földmunkást jellemzi s amely benne mind iróí jelességgé szürődik le.

Könyvének az irodalmin tulmenő szociális jelentősége abban áll, hogy a maga szellemi fejlődésének példáján mutatja meg: mint jön hozzánk, szociáldemokratákhoz, a munka minden hőse, aki a baromi igát, a rabbilincset utálja. Fejlődésének arra a szakára gondolunk most, amelyet még mezei munkában töltött. A bigott vallási nevelés sem tudta benne elfojtani a kérdést, amikor serdületlen korában hányta-vetette a sors, hogy: miért nem segit rajta az isten? A szocializmusról egy cipész beszélt neki legelőször, de zavarosan, nem tudta fölkelteni érdeklődését. De mikor a zürichi Sozialdemokrat cimü lap kezébe került, amelyet a szocialista törvény idején ugy csempésztek be, egyszerre világosság gyuladt elméjében. És ettől kezdve olvasott olthatatlan lelki szomjuságggal, ettől kezdve szociáldemokrata volt, de ugy is azzá tette volna a katonaság „minden agitáció nélkül, ha józan esze van az embernek".

Érdemes volna még arról is irni, hogy mily meleg szeretettel foglalkozik anyjával, feleségével, mily költői hangulatokat támaszt benne a természet nagysága és mily őszintén és hozzáértéssel ragaszkodik magához a mezőgazdasági munkához.

Az a földmunkásosztály, amelynek bár az átlagon fölüli emberei igy ki tudnak emelkedni a nyomorból, a sötétségből, a maga egészében sem maradhat ott már sokáig.

A szocializmus vezeti ki onnan.

Szent István.

Irta *Rab Pál.*

A magyar történelemnek számos olyan alakja van, akit a történelmi közkézen levő müvek hamis világításban tüntetnek föl, akit a közvélemény ennélfogva hamis színben lát. Ezek közül időrend tekintetében nem az első ugyan, de egyike a legnevezetesebbeknek István király. Az első magyar király hamis színben való beállítása szoros összefüggésben van történelmünk ez egész korszakának félreismerésével s a kereszténység befogadásának helytelen megvilágításával. De szoros összefüggésben van ez magának a kereszténységnek félreismerésével is. A kereszténységet ugy fogják föl s ugy tekintik a történetirók, mintha a IX. század kereszténysége és a XVII. vagy még későbbi századok kereszténysége egy s ugyanaz volna. Elfelejtik, hogy a keresztény egyház nem lehetett akkor egyedül dogmákat hirdető, szertartásokat végző, a tulvilági üdvösséggel törődő „üdvintézet". Elfelejtik, hogy a kereszténység jelentőségét csak akkor itélhetjük meg helyesen, ha azt látjuk meg benne, amit az akkori primitiv emberek benne láttak. A földmivelés s ipar mesterét, a szükséges s kivánatos cikkek közvetitőjét, a beteg orvosát, a tanitót, a babonák elleni óvszerek ismerőjét; a tanácsadót kell benne látnunk, sőt a kezdetleges esztétikai szükséglet kielégitőjét, a kezdetleges színházat és hangversenyt.

Nem lelkületben és erkölcsben különbözik leginkább a bevándorló magyarság az itt talált szlávoktól, hanem abban, hogy emezek ismerik a nyugati kultura kifejlesztette ujabb szükségleteket s ezek kielégitésének módját. A keresztény vallás össze volt nőve a kulturával s ezért aki kulturát keresett, a kereszténységben találta azt föl. Az aki a házban lakás előnyét megismerte a sátorban való tanyázás fölött, az kétségkivül a legnagyobb házba, a templomba is szivesen ment. Az aki a téli magtár előnyét megismerte, bizonyosan szivesen csatlakozott a magtár őrzőjének, a keresztény papnak táborába is. A rendszeres étkezés, a biztos lakás, a meleg téli ruházkodás, a jobb páncél stb. és ami nem utolsó: diszesebb öltözetü papok, fényes istentisztelet, ez volt a kereszténység a IX. és X. században. A kezdetleges viszonyok közt még jobban összenőtt a kereszténység a kulturával, mint arra szükség lett volna, mert az egyetlen kulturember a pap volt.

A kereszténység e nagy szétfolyása mellett nem csoda, ha egyegy kulturintézmény vagy követelés a legkülönbözőbb elemeket hozta össze a kereszténységben. A keresztény erkölcs sem alakult még ki, a vallás parancsai sem voltak olyan szigoruak, mint a kereszténység megszilárdulása után. A papok elsősorban a külső sikert nézték, sok embert iparkodtak maguk köré csődíteni. A pogány áldozatokat sem kifogásolták, a pogány erkölcsöket sem. Egyszóval a kezdetleges kereszténység olyan volt, mint minden mozgalom kezdetben lenni szokott: türelmes a megszokott s ellenzett felfogásokkal vallókkal szemben.

A magyarság is a X. században olyan volt a kereszténységgel szemben, mint az a nép, mely az ujitás helyességét már érzi, de irányát meg nem érti. A nyugati kalandozások alatt nemcsak a kulturát tanulták megismerni a magyarok, hanem isteneikben való hitükben meg kellett inogniok, mert minden áldozat dacára a keresztények kezdtek erősebbek lenni. Köztudomásu pedig, hogy a primitiv ember agyában az áldozat az istennek díja. Az is köztudomásu, hogy a primitiv ember sok istent hisz. Ha tehát kedvenc istene gyengének bizonyul a harcban, akkor könnyen pártol át más istenhez. A magyaroknak a műveltséghez és a keresztény istenhez való átpártolása igy eléggé előkészült az alatt a két emberöltő alatt, amely körülbelül a 960-ik évig eltelt. Egymagában a kereszténység fölvétele nem is volt valami nagy dolog előttük. Amint hogy a legprimitivebb fokon álló népek fiainak fejedelmeiktől való elpártolása nem okoz lelkiismeretfurdalást, de a két vagy három vagy még több istennel való barátkozást éppen nem tartják hátrányosnak. Ezt az általános tapasztalatot speciálisan a magyarokra nézve megerősíti Konstantinus, aki szerint több magyar vezér (előkelő) megkeresztelkedett Bizancban, de azért otthon pogány isteneknek áldozott.

Az általános viszonyokon kivül előmozditotta a kereszténység elfogadását sok külső tényező is. Igy a morvákkal, a keleti császársággal való szövetség, a salzburgi érseknek az a törekvése, hogy a Dunántult megtartsa saját egyházi hatósága alatt s igy ez neki adózzék; a prágai és passaui püspököknek az a törekvése, hogy maguknak megszerezzék. Majd már a bajorokkal való szövetkezés a X. század közepén, mely bizonyosan többször és kölcsönös érintkezéssel is járt. Ennek révén és a salzburgi érsek aspirációjára való tekintettel bizonyosan több térítő is jött az országba. Valószinü, hogy nem egy papot elvittek magukkal a nyugatra portyázásaik alkalmával tolmácsként is és talán ezeknek a befolyására vezethető vissza, hogy templomok kirablásával nem vádolják a magyarokat. Erre vezethető vissza, hogy a papokat, akik az ilyen portyázások alkalmával eléjük álltak és beszéltek hozzájuk, nem bántották.

Eszerint tehát a kereszténységre való áttérés, azaz a szertartások átvételének és a megkeresztelkedésnek a X. században nem lehettek nagy akadályai. Különben is az nem is volt olyan lényeges, mint a vele járó szolgáltatások, amelyeket a papok a hatalmasabb isten oltalmáért követeltek. Az ős vallás papjai ugy látszik kevesen voltak s valami nagy ellenállást kifejteni nem tudtak. Aminthogy a pogányság vallási harcáról nem is tudunk, csak a királyság harcáról egyes törzsek ellen, melyek önállóságukat feláldozni nem voltak hajlandók.

A kereszténység befogadása semmi más, mint a győzőknek a legyőzöttekhez való alkalmazkodása, semmi más, mint Magyarországnak a nyugati kulturába való bekapcsolódása. Ezt a bekapcsolódást pedig siettette az a körülmény, hogy nem rabolhatván tovább a nyugaton, kénytelenek voltak a nyugatiakhoz hasonló életmódra áttérni. Ez már Géza fejedelemsége idején megtörténtnek látszik. Alighа küldött volna különben Ottó császárhoz követeket

s aligha kereshetett volna fia részére a bajor hercegi udvarban feleséget. Ez minden esetre a keresztény papok befolyásának eredménye, akik a fejedelmet teljesen befolyásolták. Másrészről Géza azért kereshetett idegen hercegi feleséget fiának, mert már az egész magyarság fölötti hatalmat sikerült magának biztosítania, legalább annyiban, hogy megtudta akadályozni a kalandozásokat, melyek ellen bizonyosan azért foglalt állást, hogy saját hatalmát megvédje, a megtorló nagy nyugati seregek ellen. E célból neki már kellett maga körül harcosokat tartania, akiket ő még a magyarok közül választott s akik még nem is voltak tudatában annak, hogy a portyázásnak örökre vége. Valószínű, hogy saját honfiai féken tartása még elég dolgot adott, mert bizonyos az, hogy a letelepedés még mindig nem volt általános. De valószínű, hogy a határok megerősítésére is kellett már gondolni a nyugatról jöhető ellenségeskedés ellen is, de még inkább keleten. A fejedelem katonasága legalább a nyugaton a be- és kitörők ellen egyaránt védte a határokat.

Ugyanaz a mi Magyarországon történik Európa többi pogány népeinél is ugyanez időben megy végbe. Északon Norvégia, Dánia és Svédország, keleten Orosz- és Lengyelország lesz kereszténynyé. Spanyolországban meggyöngül a kalifa hatalma s a keresztény fejedelmek nyomulnak előtérbe. Délen a bizanci császár megtöri a bolgárokat, nyugaton a szász király a császárságot megint tekintélyre emeli. Mindenfelé a kereszténység jelvényei győzedelmeskednek. A keresztény papok a nagy centrális fejedelemségek keletkezését mozditják elő a barbárok közt, akik közül egy-egy hatalmas ambiciózus vezért használnak fel céljaikra. Ez az egyedüli uralomra törő vezér a magyarok közt Géza volt, aki a papok, majd nyugati harcosok segitségével egyedül uralkodó vezérré lett, az ország pedig elfogadta a keresztény istent. Amig csak külsőségekről volt szó, addig nem is ütközött nehézségbe a kereszténység és egyedüli fejedelemség, csak amikor ezen a cimen mindenkitől tizedet is követelt a papság, akkor keletkeztek a fizetés megtagadása miatt a fegyveres összeütközések. Ennek kora azonban már a XI. században esik. A papság ugyanis, mely az uj keresztényekkel szemben az ajándékot hozó jótevő volt, a megerősödöttnek látszó keresztényben már csak adóalanyt látott. De meg a magyarságnak egyházi hovatartozandósága fölött még a salzburgi érsek és passaui püspök versengvén, nem rendezkedhetett be végleg egyik sem. Később meg a prágai püspök szerette volna fenhatósága alá venni az egész országot, mint egyházmegyét. Ami megint megakasztotta egyidőre a megoldást.

A keresztény vallás elterjedésével Pilgrin passaui püspök már 974-ben VI. Benedek pápához intézett levelében dicsekszik éppen azért, hogy ő kapja egyházmegyéjeként. Azt állitja, hogy papjai már ötezer előkelő magyart téritettek meg. Miért a világ minden tájáról odahurcolt rabszolgák most már szintén gyakorolhatják vallásukat. E levél szerint a magyarok közül már csak kevesen maradtak a pogány hiten. Ha nem is igaz minden, amit Pilgrin a pápának ir, de az bizonyosan igaz, hogy a magyarok a keresztény papokat nem bántották, s hogy a rabszolgák és az adófizető földmives szol-

gák mind keresztények voltak. Viszont az is igaz, hogy a kereszténység lényegét nem értették s a pogányságot teljesen még egy század mulva sem vetették le a magyarok. De a külföldi kalandozás megszünt. Megszünt, de nem a kereszténység hatása s igy ennek folyamányaképp, hanem a kereszténység felvételével egyidőben és együtt, mint más tényezők folyamánya. Pilgrin levelének tartalmát látszanak megerősiteni a keleti források is, melyekben a X. század közepe tájáról szintén azt olvassuk, hogy sok előkelő magyar volt keresztény.

A fent emlitett három főpapon kivül, akik a nyugati egyházat képviselték, itt volt még a keleti egyház is, amely a térités munkája mellett az ország fölötti hatalomért versengett. Talán helyesebb volna azt mondani, amely az ország fölötti fönhatóságért a térités révén versengett. A nyugati egyház részéről föllépő versengők közül először a passaui püspök volt tulsulyban. Ezért nyerte Géza fia az István nevet (a passaui székesegyház védszentje ugyanis István vértanu volt). Ezért kapta István a bajor fejedelem leányát feleségül. Tudjuk, hogy a házasság egyik legnagyobb akadálya a keresztény vallás szerint a vallás különbözősége. Pedig Géza felesége keresztény volt. Géza családjának tehát szintén kereszténynek kellett lennie. Udvara ugyancsak az volt, mert a papokkal már Géza alatt is számos külföldi lovag jött. De keresztény volt az előkelőség legnagyobb része, mint az egykoru forrásokból tudjuk. Csakhogy nem volt keresztény az állam berendezkedése, nem volt föltétlenül ur a fejedelem, vagy ha az is volt, nem volt király. Nem volt keresztény a biráskodás, és nem volt keresztény az adóztatás. Ez a munka várt Istvánra.

István szerzi meg a koronát, István hozza be a keresztény adóztatást. Csak folytatja apja művét s befejezi, ezért látszik az elfogulatlanok előtt is ő a nagyobbnak. Ő látszik az ujitónak s nem apja Géza. Őt tüntetí föl ujitónak az elfogult nyugat, mert ő tömegesebben hozta külföldről a lovagokat, ő alatta szedi az egyház először a tizedet. Sőt a tizedszedési jogért ő vivja az első harcokat a fizetni nem akarókkal, helyesebben azokkal, akik népeiknek a teherrel való megterhelése ellen felkelnek, mert ez az ő jövedelmüket kevesbitette.

Csak nem képzelhető másképp az, hogy a Dunántul keljenek föl István ellen, azon a Dunántulon, melynek keresztény volta meg sem változott a magyarok honfoglalásával. Amelynek keresztény lakossága a XI. században tizedet nem adott, mert nem volt, aki be tudja hajtani a versengő egyházfők közül. A hivatalos történetirás ugy tüntetí föl a dolgot, mintha Koppány a pogány vallás érdekében kelt volna föl, pedig csak gazdasági kérdés: a tized volt az ütköző pont. Ezért Koppány leveretése után István legelső intézkedése, hogy Somogy mindenből, még a gyermekekből is tizedet tartozik adni a pannonhalmi apátságnak, amely már Géza előtt megvolt. Hogy mennyire nem a keresztény eszmének harca volt ez a pogánysággal, mutatja az is, hogy a Dunántul volt a legtöbb püspökség és apátság és pedig kétségkivül azért, mert az országnak ez a része egészen keresztény volt. Nem a hitet kellett a pogány hitetlenek ellen, hanem a keresztény zsebet a pogánynyal szemben

védeni. István az ő nyugatról jött lovagjainak tanácsára s ezek számára, hivatalokat létesített a nyugat mintájára. Földeket adott, az egyházakat gazdagon megajándékozta. Rövíden tehát, a külföldi világiakat és egyházíakat a magyarok fölé tette. Ezért nevezték a krónikások méltán a Koppány ellení harcokat a németek harcának a magyarok ellen. Ő veszi át a nyugatí urakkal együtt a nyugatí törvényeket és ő emelí a papokat minden világí fölé, külön biztosítván ezt az elsőbbséget a neki tulajdonított törvényekben.

István nevéhez fűzik azt a törvényt, mely kötelez minden tíz falvat, hogy templomot építsen. Tudní kell, hogy mit jelentett a templom a IX. században. Egy nagy jövedelmet hajtó vagyontárgyat, mert a népnek az offertorium alatt mindenféle ajándékot kellett az oltárra letenní. Nem szólva a felszereléskor adandó marháról és földről.

Amíkor tehát azt olvassuk, hogy például a Tíszántul megjelent Gellért püspök elé az íspánok terelték a népet, hogy megkeresztelje őket, akkor kell látnunk, hogy az egyhází és világí hatalom összeműködött. Amíkor István király a jövevényeket különösen ajánlja fía fígyelmébe, akkor azt az ellentétet domboríta kí, mely a magyarok s ídegenek között az ő korában volt. Amíkor azt mondja, hogy gyönge és törékeny az egynyelvű ország, akkor csak a királyí hatalomra gondol, amelynek főtámaszaí a belső ellenséggel szemben a külföldí barátok.

Nem bocsátkozva annak a tárgyalásába, hogy az István királynak tulajdonított törvények és rendelkezések mínd az övéí-e vagy sem, az bízonyos, hogy a papok azért emelték mindenek fölé s főleg apja fölé, mível ő volt az, akí vagyont juttatott nekík s akí a tízed szedésí jogot a magyarok ellentállásával szemben biztosította. Érdemeí ílyenformán kétségkívül nagyok, de nem szellemí téren, nem a hít terjesztése, hanem a papí hatalom megalapítása terén. És semmí sem jellemezheti a XI. század papjaínak anyagías gondolkodását jobban, mínt az, hogy Istvánt a szentek közé emelték, amíkor az apát, a kereszténység befogadóját, egészen elfelejtették.

Az egyház tízedszedésí jogára vonatkozólag a fönt elmondottakat élénken megvílágítják még az István halála után történtek. Péter, ígaz hogy ídegen s ezért nehéz a helyzete, de azért az ellenkírálynak, Aba Sámuelnek, akí keresztény volt, nem kellett volna az egyházzal ellentétes álláspontot elfoglalnía. Már pedíg közísmert tény, hogy Aba Sámuel az egyházzal szembe helyezkedett. Míben helyezkedett volna szembe, ha keresztény volt s maradt ís, csak a vagyoní kérdésekben, ugy mínt Géza tette?! Csakhogy Géza még megelégedhetett azzal, hogy nem adott, Aba Sámuelnek nem egyszer már el kellett vennie a kapottat. Ezért hozták rá ísmételten az ídegen seregeket s végűl ezért végezték kí. Aba kívégeztetése után megínt nem lelkí ügyekre, hanem bírtokügyek tekíntetében rendelkezík a győző bajor Henrík. S így beígazolódík az első lépéstől kezdve, hogy a lelkíekben keresztény magyarság zsebe elejétől kezdve kívánatosabb terület volt az egyházíak szemében. A Koppány lázadása s az Aba Sámuel királysága nem a keresztény eszme,

hanem a keresztény adóztatás és vagyonelkobzás elleni törekvések kiéleződése. Szt. Istvánnak a kereszténynyé lett magyarok között már nem az íge, hanem a papi hatalom és zseb érdekében kell fáradnia.

Ezzel persze nem mondottuk azt, hogy a magyarság át volt hatva a keresztény eszméktől, hogy a pogány szokásokat levetette, hogy már nem áldozott pogány isteneinek is. Nem. Mert a magyarok megtérését is csak ugy lehet tekinteni, mint más népét, egy lassu folyamatként, melynek első lépését először csak a vezetők, az értelmesebbek s előkelők tették meg, de amelyet siettetett az a körülmény, hogy rabszolgáik s az itt talált népek tulnyomó részben keresztények voltak.

Ugyanaz az ok, amely a Koppány-lázadást előidézte, volt oka a Vatha-féle lázadásnak is, amelyben a források szerint ez volt a jelszó: „... le kell vágni a dézsmálókat (tizedszedőket), ... Az adónak, Péterrel, németjeivel és olaszaival együtt vesszen az emléke mindenkorra."

Az agrárprogramm.

Irta *Ágoston Péter.*

I.

Az agrárprogramm leglényegesebb kérdése tulajdonképpen a földmunkások szervezésének kérdése. Ez viszont azon mulik, hogy miképpen sikerül olyan előnyöket biztositani vagy legalább is az elérhető jövőben kilátásba helyezni, amelyek a földmunkásoktól követelt áldozatokkal az ő fölfogásuk szerint arányban állanak. Materialista létünk dacára megfeledkeztünk eddig erről a szempontról s ezért nincs s nem is lehetett meg ez irányu munkánknak a kivánt sikere. Kénytelenek vagyunk annak a ténynek megállapitására szoritkozni, hogy az eddigi szervezeti forma nem felelt meg s ezért a földmunkások körében a szervezés nemhogy nem haladt, de visszafejlődött. Kicsinyes szempont volna a visszafejlődés okát a mozgalom vezetőinek személyében keresni, ami a történelmi materializmus szemüvegének hiányát is jelentené. Ha meg volna vagy a mozgalom belső ereje, vagy a mozgalomnak remélhető előnye, akkor volna mozgalom is. Azzal tisztában kell persze lennünk, hogy a belső inditó erő megteremtése nem tőlünk függ. Nem marad más hátra, mint a mozgalom révén elérhető előnyök tanulmányozása s ezeknek ismertetése. Tulajdonképpen olyan munka, amely a természetes fejlődés utjába esik maga is s viszont a munka maga is csak a természetes fejlődés utjának megvilágitása. Ha ezt a munkát szubjektive tekintjük, akkor ez a munka programmkészités és agitáció.

Ami természetes fejlődés eredménye, az tünhetik emberi munká-

nak is. Ami bekövetkezett volna agitáció nélkül is, az nyomon követheti az agitációt. Ami azonban meg sem látszott volna, ami ki nem bontakozott volna, ami öntudatlan lett volna, az láthatóvá, öntudatossá lesz az agitáció nyomán s nem egyszer megesik, hogy ami még be nem következett volna, az már bekövetkezik az agitáció folytán. Ilyenkor hiányzik az eseménynek önmagában rejlő ereje, amit azonban az emberek lelkesedésszülte ereje bőven pótolhat.

Agitáció tehát kell. Ha pedig kell agitáció, akkor az agitáció utját is meg kell állapitani. Ezt az utat sokkal inkább, mint az utasnak az iránytü, az agitátornak a programm állapitja meg. A programm több az iránytünél, mert maga az irány. Eredményes agitációhoz tudnia kell az egész pártnak, hogy mely irányban kiván haladni. Ezt az irányt megadja a pártprogramm. De a pártnak vannak közelebbi céljai is, az ezek felé vezető utak is megjelölendők. Ez utak iránya sokszor eltérő lesz egymástól s a végcéltól, a mint majd a szükség követeli. Ezért aligha lesz módunk akár most, akár később is olyan irányt szabnunk magunk elé, melytől majd soha sem fog kellení eltérni. Az az akcióprogramm, amelyet most megállapithatunk tehát, semmiesetre sem végleges. Igen gyakran fog még változni. Éppen ezért nem is kell a végső célok és azok elérésének eszközeit leszögezni benne.

Ránk nézve egy tétel kétségtelen s ez az, hogy semmiféle szervezés bizonyos gazdasági előnyök kilátása nélkül, vagy mint Jócsák K.[1] elvtárs mondja, anélkül, hogy a földmives munkásokat gazdasági érdekszálakkal a mozgalomhoz füzné — nem lehetséges. Ha ez a munkásmozgalom megdönthetlen tanulsága, akkor már is van egy biztos alapunk, amelyen tovább haladhatunk. Ezt a tanulságot magában látszik foglalni Csizmadia S.[2] elvtársnak az agrárprogrammokról adott kitünő összeállitása és a „Világszabadság"-beli cikke is.[3] Ez a tanulság volt az inditó oka annak, hogy a pártkongresszus a programm összeállitásának szükségességét kimondotta.[4] Ezt a határozatot azonban könnyü volt meghozni. De bajos volt a bizottságban eredményre jutni afölött, hogy milyen programmot készitsünk: párt- vagy akcióprogrammot? Milyen álláspontot foglaljon el a programm a szövetkezetekkel szemben? Fölvehet-e olyan intézkedéseket, amelyek nemcsak az abszolut nincsenetlenekre vonatkoznak.

A bizottság most már tisztában van azzal, hogy nem ad agrárpártprogrammot, mert ez talán csakugyan azt a vélelmet ébresztheti,[5] hogy a szocialista ipari munkáspárt más, mint az agrárpárt. S nem ad azért sem, mivel agrárprogrammunk elvi része, vagyis

[1] A földmunkások szervezésének lehetőségei. (Szocializmus V. évf., 2. sz.)
[2] Szocializmus V. évf. 12. sz.
[3] L. II. évf., 24. s köv. sz.
[4] Ezzel a párt már eleve megadta a feleletet dr. Lőwy Ő. elvtárs cikkének első részére. V. ö. Az agrárprogramm és a szövetkezeti kérdés. (Szocializmus. VI. évf., 3. sz.)
[5] V. ö. Lőwy idézett cikkét.

irányítója csak az lehet, ami a párt elvi álláspontja. De tisztában van azzal is a bizottság, hogy ahoz, hogy valamely mozgalom a maga fejlődésének utját kivájja, szükséges ennek az utnak legalább hozzávetőleges megjelölése és a vájásban segédkezők jutalmának kitűzése is.

II.

A bizottság a második kérdésre vonatkozólag is megegyezett már, de egyáltalán nem állapodott meg a harmadik kérdésre nézve. A kongresszusnak is ez lesz a legnagyobb főfeladata, mert tagadhatatlan, hogy mindkét álláspont érdekében sulyos elméleti argumentumokat lehet fölhozni. Akik azonban az utóbbit teszik, elfelejtik, hogy akkor, mikor az akcióprogramm készitését tartja valaki helyesnek, az elméletet már ő maga tizedrangra szoritotta le s igy következetlen, amikor az elmélet érveit fölemeli az elsőrangu tényezők sorába. Az akcióprogramm érdekében csak gyakorlati érveket lehet érvényesiteni. Keressük meg ezeket elsősorban a külföldi agrárprogrammokban.

Végignézve ezeket a programmokat, az első szembetünő körülmény az, hogy a külföldi pártok majdnem kivétel nélkül politikai eszközökkel, illetve a parlament utján kivánnak célt érni, mig a földmunkások szervezésének eszközeivel vagy egyáltalán nem, vagy igen keveset foglalkoznak. Ezt a körülményt a mi szempontunkból hibának kell tartanunk, mert amint tapasztalatunk mutatta, igy a mi földmunkásainkat szervezni nem tudjuk. Sem az angol Fabian Society, sem a belga vagy a francia párt, vagy a többi pártok programmjának az a követelése, hogy a községi földeket szaporitani kell, vagy az erdőket állami tulajdonba venni, vagy a vadászati törvényt módositani kell stb, nem olyan természetü, amely a földmunkásokat lelkesitené, azért, mert ezeknek és sok más követelésnek hasznát átlátni nem tudhatják.

Mégis gondolkozásra kell, hogy késztessen az a körülmény, hogy ezek a követelések és sok, a mezőgazdaságot előmozditó más kivánságok szerepelnek a szociáldemokrata pártok programmjaiban, sőt például a német, olasz, francia párt programmja nem mellőzi a kisgazdák követeléseit sem, sőt a német és olasz programm a kisgazdák szövetkezeteiről külön is szól.

Nem azért emlitem a külföldi agrárprogrammoknak ezt a részét, mintha ezt a körülményt a magam igazának bizonyitására ki akarnám használni. Távolról sem, mert hiszen a külföld viszonyai a kisbirtokosoknak ezt a figyelembe vételét indokolhatják. Csak azért emlitem ezt, mivel nyilvánvaló, hogy a mi agrárprogrammunkba is feltétlenül kell olyen követeléseket beállitani, melyek magának a földmüvelésnek előmozditására szolgálnak. De viszont ennél a követelésnél ügyelni kell majd arra, hogy ezeket ne a nagybirtokok érdekében valósitsa meg az állam. Azután mert már tisztázottnak látszik az a kérdés, hogy a szövetkezetek elől nem lehet s nem is szabad elzárkóznunk. Ha pedig ezzel tisztában vagyunk, akkor tisztában kell lennünk azzal is, hogy a legtöbb

szövetkezet megalakulásához tőke kell. Eszerint tehát nem zárhatjuk ki azokat a mozgalomból s a szövetkezetekből, akiknek valamilyen formában rendelkezésére áll a tőke. Eszerint a kisbirtokosokat sem.

Az ipari munkások szervezése küzdelmében felnőtt elvtársak talán megütődnek azon, hogy a földmunkásmozgalomban olyan lényeges szerep jut a termelőszövetkezeteknek, míg az ipari munkások mozgalmában ilyen szerepet nem juttatnak a termelőszövetkezeteknek. Ennek oka nagyon egyszerű, mert a kapitalisztikus ipari termelés mai fokán olyan nagy tőkére van szükség, hogy ennek összehozása munkásfillérekből lehetetlen. Másrészt pedig azért lehetséges a földmivesszövetkezeteknek ilyen szerepe, mivel ezen szövetkezeteknek éppen a tőke legnagyobb részét igénylő földet nem kell megszerezniök.

De meg azért is jut ilyen nagy szerep, mivel a föld megmveléséhez vagy annak forgalomba hozásához szükséges munka elvégzésére szolgáló gépeket igen sok földbirtokos már ma sem veszi meg, hanem ezek a gépek vállalkozókéi. Továbbá azért is, mert a földmunkásokat nagyobb veszély fenyegeti a földről való leszorulás folytán, mint az iparíakat. Miután továbbá aránylag könnyen szerezhetnek a földmunkások egy-egy gépet, vagy könnyen vállalhatnak együtt egy nagyobb kubikosmunkát, mert a kompániában, csoportban való munkavállalás itt nem szokatlan, éppen azért ezeknél a munkáknál a szövetkezetbe való összeállás már csak a létező viszonyoknak jogi formába öntése.

Amikor tehát a földmunkások e részét szövetkezetekbe akarjuk összesíteni, akkor csak egy bizonyos, eddig föl nem használt formát akarunk kihasználni. Eszerint a szövetkezet tulajdonképpen csak szervezési forma. Ha ez a forma beválik, amire nézve nem lehet kétségünk, ha az ily természetű olasz szövetkezetek[1] eredményeit látjuk, akkor a szövetkezeti mozgalom a magyar földmívesmunkás-mozgalomnak olyan formájává lesz, melynek rendkívüli előnye még az is, hogy teljesen független a közigazgatási hatóságoktól s a kereskedelmi és szövetkezeti törvény oltalma alatt állva, függetlenül és szabadon működhetik.

Egészen határozottan ezeket a szövetkezeteket állítjuk tehát homloktérbe s nem a földbérlő szövetkezeteket, melyek szervezése s működésben tartása rendkívüli intellígenciát, óriási erélyt, a résztvevők részéről pedig nagy belátást követel. E mellett pedig állandóan azzal a veszélylyel fenyeget, hogy egészen átalakul kapitalisztikus szervezetté. Miután már most a földbérlőszövetkezetek nem okvetlenül, csak valószínűleg nem fognák a párt céljait mindig szolgálni, éppen azért ellenük elvileg nem foglalhatunk állást. Ezt annál kevésbé, mivel egyenesen ebből a célból s a mi viszonyainkra való alkalmazhatóságuk szempontjából nem is vizsgálta még senki a már működőket a helyszínén.

---

[1] V. ö. Pór Ödön: Az uj társadalom felé című cikksorozatát a „Világszabadság" 1911. évi 18. s köv. számaiban.

Az azonban, ugy látszik, most már nem vitás, hogy a földmunkásoknak olyan szövetkezetekben való szervezése, melyek egy-egy munkára vállalkoznak, saját gépükkel, szerszámukkal és saját munkaerejükkel, helyes és célravezető. Miért is elsősorban kubikos- és gépszövetkezetekbe kell egyesíteni a földmunkásokat. A gépszövetkezetekkel kell legelőbb próbálkozni, de nem szabad az aratós más gépektől sem idegenkedni, amely esetben a mezőgazdasági munka végzése lassan egészen a szövetkezetek részére volna biztosítható. A cséplőgép-szövetkezet létesítése nem is nehéz, mert már ma is nagyon sok gépész saját gépén mint vállalkozó csépel. Ha e szövetkezeteket felhasználjuk a földmunkások helyes tömörítésére, amit a tagok helyes megválogatásával el lehet érni, akkor a szervezésnek olyan eszközévé lesz, mely esetleg az egyleti formát is hivatva lesz pótolni. Ha pedig a többi földmunkásra kiterjeszthető, akkor olyan előnyökkel kecsegtet, hogy már is egy szebb jövő hajnalát várhatjuk tőle. Ennek egyik nem eléggé hangsulyozható oka pedig: függetlenség a közigazgatási hatóságoktól.

III.

Láttuk a külföldi agrárprogrammokból, de látnunk kell a dolgok mai állapotában is, hogy a kisbirtokosoknak a munkásoktól való elválasztása, vagy éppen egyenes kirekesztése a pártból nem volna s nem is lehet helyes. Sem praktikus, sem elméleti indokokat addig, amig még a kisbirtokosnak fogalmát körülirni sem sikerült, erre fölhozni nem lehet. Bármilyen indokokot hozzon föl valaki a kisbirtokosok mellett, azt csak olyan indokkal lehet megcáfolni, mely indok egyuttal az a körülí vitát is magában foglalja, hogy a kérdésben levő csakugyan kisbirtokos-e vagy sem. Ezért tehát, de meg azért is, mivel az agrárprogramm a földmunkások szervezésének kérdését kell hogy szem előtt tartsa, a programmban a földmunkások elsősorban veendők figyelembe s a kisbirtokosok csak annyiban, amennyiben az ő érdekük a földmivelés általános érdekével találkozik. E tekintetben a külföldi s különösen az olasz példa követendő mintául szolgálhat.

Bármilyen sok eldöntendő részletkérdés fekszik is tehát még a kiküldött bizottság előtt, annyi bizonyosnak látszik, hogy a legnehezebb kérdéseken tul vagyunk. Ennek pedig az agrárprogrammon kivül még az a nem eléggé méltányolható előnye is van, hogy a párt a maga községi programmjának előkészitéséhez is hozzáfoghat, sőt az volna célszerű, hogy ha most e két programmot párhuzamosan készittetné el. Ugy az agrár-, mint a községi programmnál is ugyanaz tartandó szem előtt, hogy a munkásság számára, illetve ennek érdekében készül. A munkás fogalma azonban olyan határozottan nem irható körül, hogy olyanok, akiket egyik-másik már nem tart munkásnak, e fogalmi csoportba ne vonassék bele. Mindazok, akik más számára bérért dolgoznak, munkások; mindazok, akiknek megélhetését főleg bérért végzett munka

biztosítja, munkások; mindazok, akik nem egyedül saját tőkéjük járulékából, hanem munkájuk jövedelméből élnek, munkások.

Munkás a nincsetlen proletár, a házas zsellér, munkás lehet a kisgazda is s ha birtoka nem ad elegendő jövedelmet arra, hogy munkaerejének lekötése nélkül megéljen. Munkás a napszámos, a gépész, a kapus, a mérnök, a szedő, a díjnok, az iktató, az igazgató, a gazda, az ispán, a kasznár stb. Munkás az, aki a két kezét s az is, aki az eszét adja bérbe. Sokszor az, aki az eszét adja bérbe, nem tekinti magát munkásnak; sokszor az, aki csak a két kezét adta bérbe, urnak tekinti magát. Sok komornyik urnak, sok gyári mérnök munkásnak tekinti magát. Sok számadó juhász és tehenesgazda sértésnek tekinti, ha a juhászbojtárral együtt a munkások közé sorozzák.

A szociáldemokrata párt nem egyedül a máról holnapra élők pártja s nem is követeli tagjaitól, mint az őskereszténység, hogy vagyonukat dobják el maguktól. A teljesen biztos exisztenciák éppen ugy helyet foglalhatnak benne, mint a bizonytalan jövőjűek. A durva kézi munkát végző éppen ugy, mint a szellemi munkás. A vagyontalan is éppen ugy, mint a vagyonnal rendelkező. Csupán azt követeli meg tagjaitól, hogy a termelési eszközök társadalmosítását, mint célt vallják s a közéletben e szerint cselekedjenek. Másrészről azonban azt is tudja a párt, hogy a fejlődést nem lehet megakadályozni, legfeljebb késleltetni s tudja azt, hogy éppen ugy siettetni is lehet. A pártprogrammnak és a pártmozgalomnak ez a siettetés a célja. Ebből a célból bizonyos eszközöket használ és tömegeket mozgósít; minél tökéletesebbek ezek az eszközök s minél nagyobbak a tömegek, annál biztosabb a siker.

Emellett azonban ne felejtsük el azt sem, hogy a kisbirtokos és a kisbérlő között megállapodott viszonyok mellett nincs is különbség. Az egyik is, a másik is a maga egyéni életét éli, egyéni független munkáját végzi. De maga a szervezett munkás is tulajdonképpeni[1] bérlőszövetkezetben, amelyben nagygazdasághoz hasonlóan munkamegosztás mellett müvelik a bérelt földet, előzetes nevelés nélkül nem használható. Kénytelenek leszünk a bérlőszövetkezetek előtt még sok más szövetkezetet létesiteni, amelyekből a kisbirtokosokat nem lehet kizárni, kénytelenek leszünk egyéni kisbérleteket is támogatni s igy elveinkből némi engedményeket tenni. Eppen ugy, mint ahogy a kapitalisztikus nagybirtok fejlődése ellenében a feudális történeti nagybirtok pusztulását látjuk örömmel. Hiába vetik szemünkre az elveinkhez való hütlenséget. Nem hütlenség, hanem belátás, a helyes és megfelelő utnak megválasztása az első kérdés.

Azok, akik olyan nagyon félnek a kisbirtokos-elemtől, a történelmi materializmus szemüvegét nélkülözik. Mert az a tapasztalat, hogy a nép föld után vágyik, egyéni tulajdont akar, helyes ugyan, de ez tulajdonképpen annyit jelent: a nép biztos megélhetést akar. Ha a földmivesnek nemcsak a föld, hanem a termelési szervezet

[1] V. ö. szerző cikkét a Szocializmus VI. évfolyam 2. számában.

maga fogja a biztonságot nyujtani, akkor majd nem fog földet kivánni. Eszerint már most kétségtelen, hogy nincs semmi okunk arra, hogy a kisbirtokosok ellen foglaljunk állást, sőt hogy ezekben végső törekvéseink számára segitő csapatokat nyerünk. Csak abba a hibába ne essünk, hogy a kisbirtokosokat s ezek érdekét helyezzük a programm központjába. Ez a veszély azonban a szociáldemokrata pártot, azt hiszem, nem is fenyegetheti.

IV.

A kiküldött bizottság nem tudván végleg megállapodni a kisbirtokosokkal szemben elfoglalandó álláspont tekintetében, nem is lesz abban a helyzetben, hogy az idei pártkongresszusnak a programm tervezetét bemutassa. Ezt a késedelmet talán nem is fogják fölróni neki akkor, mikor a külföldi testvérpártok sem dicsekedhetnek eddig végleges agrárprogrammal. De nem is szabad, hogy fölróják, mert a megfelelő előkészités mindenesetre ér legalább is annyit, mint a rosszul vagy csak hevenyészve elkészitett programmtervezet. Ez a körülmény persze nem lehet akadálya, sőt éppen előmozditója annak, hogy azok az elvtársak, akiknek van agrárprogrammtervezetük, azt a pártlapokban közzétegyék.

SZEMLE.

Elmélet és agitáció.

Bocsánatkéréssel kezdem irásomat. Bocsánatot kérek azoktól az elvtársaktól, akik ebben a rovatban megjelenő irásaimat állandóan olvasni szokták, akik minden hónapban azzal a várakozással szokták a Szocializmust fogadni, hogy ebben a rovatban a marxizmus valamely részét népszerű formában átirva fogják olvashatni, vagy valamely aktuális kérdés tárgyalását marxista szellemben, hogy ez alkalommal személyes ügyeimmel hozakodom elő: meg kell tennem, noha nem szivesen teszem; többször nem fog előfordulni.

Somogyi elvtársam igen nagy haragra lobbant, mert folyóiratunk decemberszámában birálni mertem a Népszava néhány cikkét, amelyet ő irt vagy jóváhagyott. Haragra lobbant, mert «iskolamesterkedem».

Tisztázzuk ezt a kérdést előbb általánosságban.

A szociáldemokrata munkásmozgalom célját kétféleképp lehet szolgálni; agitációval és tudományos buvárkodás-tanitással.

Tisztelem, becsülöm az agitátorokat, akik népgyüléseken szónokolnak, éjt, napot összetéve bejárják az országot, szembeszállnak szolgabirákkal, csendőrökkel; tisztelem az agitáció névtelen hőseit, akik a kisebb-nagyobb műhelyekben szervezik a munkásokat; tisztelem a napisajtó munkásait is, akik — mint Somogyi elvtárs is — nap-nap után irással töltik éjszakáikat, akik amellett — mint Somogyi elvtárs is — a szóbeli agitációban, szervezésben is részt vesznek.

De azt hiszem, a munkásmozgalomnak szüksége van olyan emberekre is, akik a kenyérkeresésben tul főnmaradó idejüket nem a mindennapi agitációra

fordítják, hanem a tudományos továbbképzésre. Akik eredetiben olvassák a nagy szocialista teoretikusok műveit, amit az agitáció által lefoglalt agitátorok tulnyomó részben nem tehetnek, mert nincs rá idejük; akik figyelemmel kisérik a polgári tudomány fejlődését; akik régi irásokat forgatnak, statisztikával bibelődnek; akik a kapitalizmus Marx utáni fejlődését igyekszenek megismerni: szóval akik elmélettel foglalkoznak. És bizony, az ilyen emberek csak ugy érnek valamit a munkásmozgalomnak, ha tanulmányaik eredményét népszerű formában közlik, ha szükség esetén „iskolamesterkednek". Éppen mivel az agitátorok tulnyomó többsége nem tudja mind a két munkát elvégezni — magam hallottam egy vezető elvtárstól, hogy néha még a Neue Zeit elolvasására is csak éjjel tud magának időt szakitani —, szükséges a munkamegosztás, szükségesek az olyan emberek, akik állandóan elmélettel foglalkoznak, akik állandóan tájékoztatják az agitáló elvtársakat népszerű nyelven a tudományos kérdések fejlődéséről.

Én a magam részéről évek óta elméleti tanulmányokkal foglalkozom. Nem igyekszem zajos szerepet játszani a pártban, nem veszek részt a mindennapi agitációban, csak ha éppenséggel elkerülhetetlen, ha olyan dolgot kell végezni, amit a vezető elvtársak ítélete szerint más nem tud olyan jól elvégezni, mint én. Viszont szót szoktam kérni elméleti kérdésekben, mert azt hiszem, hogy a munkásság fölvilágositását szolgálom általa. És ha ez olyan formában történik, hogy másnak a nézetét kritizálom, ezért elvtársak nem szoktak egymásra megharagudni.

Engedjék meg olvasóim, hogy egy példával szolgáljak.

A Neue Zeit november 17-iki számában birálat alá vettem a polgári közgazdászok és szocialista irók által egyaránt elfogadott azt a tételt, hogy a jelenlegi drágaságot — legalább részben — az aranytermelésben beállott változások idézték elé. Különösen részletesen bíráltam Otto Bauer elvtársnak, a kiváló osztrák teoretikusnak, ebbeli nézeteit.

Cikkem végén majdnem ugyanazt irom Otto Bauer nézetéről, amit a Szocializmusban a Népszava szóbanforgó cikkeiről:

„Ha polgári érdekek harcosai ragaszkodnak ehez a nézethez . . . ugy náluk van értelme a dolognak: ők a drágulásért a felelősséget egy messzefekvő, elérhetetlen technikai tényezővé igyekeznek áthárítani. A proletár érdekek harcosai részéről azonban ennek semmi értelme sincsen, ha ugyan fejtegetéseim helyesek."

Bauert személyesen egyáltalán nem ismerem; a világon semmi okom sem volt őt személyében bántani; nem tudom, miért tartja S. elvtárs magára nézve sértőnek azt a kifejezésmódot, amit Bauer — privát értesülésem szerint — egyáltalán nem tartott sértőnek? Miért vitt be személyeskedést ebbe az elméletnek szánt rovatba? Holott én éppen azért tompitottam le annyira kritikám hangját, hagytam ki belőle minden személyes árnyalatot, mert láttam, hogy S. elvtárs érzékenykedik és fáj neki a bírálat.

Pedig én eddig egész másforma embernek ismertem őt, mert éppen ő egy más alkalommal igen nagy önkritikának jelét adta. Elmondom az esetet.

A kopenhágai kongresszus idején történt. Garami, Kunfi, Weltner a kongresszuson voltak, a Népszava néhány más munkatársa szabadságon volt vagy betegeskedett. Igy történt, hogy engem behivtak a szerkesztőségbe kisegitőül, amint ez már máskor is előfordult.

A kongresszuson Garami beszédet tartott a cseh szeparatizmus ellen. Másnap a Magyar Hirlap egy „Apropos cseh szeparatizmus" cimű rendkivül perfid vezércikkben azzal vádolta meg a magyar szociáldemokráciát, hogy

külföldön a nemzeti egységet hirdeti, míg idehaza a magyarság ellen harcol.

A cikkre felelni kellett. A munka fölosztásánál S. elvtárs — ő volt a szerkesztő — magára vállalta a válasz megírását. Dolgom végeztével bementem hozzá. Azzal fogadott, hogy hallgassam meg, mit írt, ő úgy érzi, hogy nem jó az írása. Fölolvasta a cikket — és miután késznek nyilatkoztam a válasz megírására —, az egészet a papírkosárba dobta. Én pedig azt gondoltam magamban: Micsoda kitűnő ember ez a S. elvtárs, hogy ennyi kritikával képes saját írását megbírálni, eldobni a kész dolgot és egy fiatalabb embert kérni meg a megírására. Kellemetlen csalódás ért, hogy most ennyire berzenkedni látom, mivel csak én tartom véleményét helytelennek, ő maga pedig nem.

Még egyetlen személyes dologra akarok kitérni.

Azt hiszem, hogy S. elvtárs most, midőn haragja bizonyára már elhűlt, maga sem óhajtja, hogy komolyan vegyem abbeli tanácsát, hogy tanuljak meg olvasni. Csak arra a gyanusításra — igazán legjobb akarat mellett sem találok enyhébb megfelelő kifejezést —, hogy én a Népszavát nem tudnám tárgyilagosan olvasni, akarok néhány megjegyzést tenni.

Immár több mint öt éve állandó külmunkatársa vagyok a Népszavának. Ha úgy éreztem, hogy valami fontos mondani valóm van, megírtam a cikket és beküldtem vagy bevittem a szerkesztőségbe. Csak igen-igen ritkán fordult elő, hogy nem közölték, rendesen valamiféle taktikai okból, mint a szóbanforgót is. Viszont nem egyszer előfordult, hogy a szerkesztő elvtárs fölszólított, hogy írjak néhány cikket valamely aktuális közgazdasági kérdésről, amelyeknek megírására véletlenül senki sem vállalkozott a szerkesztőségben. Több mint négy éve már, hogy Garami elvtárs formálisan fölszólított, legyek a Népszava belmunkatársa, azóta éppen S. elvtárs animált egy ízben, hogy lépjek be, nem vállaltam el, éppen mert elméleti dolgokkal szeretek foglalkozni. Viszont több ízben, ha a N. meg volt szorulva munkatársak dolgában — nyári szabadságolás, betegségek vagy kongresszusok miatt —, 6—8 hétig is mint belmunkatárs készségesen kisegítettem a szerkesztőségben. Az elvtársak megítélésére bízom, hogy miféle értelme lehet ilyen körülmények közt S. elvtárs azon állításának, hogy én nem tudom a Népszavát tárgyilagosan olvasni? Rájuk bízom annak a megítélését is, megfelel-e az elvtársi viszonynak, ha S. elvtárs, aki a köztem és a Népszava közt fönnálló szoros viszonyt épp úgy ismeri, mint én magam, úgy tűnteti föl a dolgot, mintha én csak könyörgéssel vagy fenyegetéssel, vagy az ő jóindulatu protekciója révén írhatnék valamit a Népszavába.

Végül — igen röviden — rátérek S. elvtárs néhány tárgyi ellenvetésére.

Azt mondja, bizonyítsam számokkal, hogy az árak mostani hirtelen fölszökését nem lehet a közvetítő kereskedelemből magyarázni, mert ő másképp nem hiszi el.

Próbáljunk bizonyítani.

Az összes élelmiszerek tíz év óta átlag körülbelül 30 százalékkal emelkedtek. Budapesten körülbelül 900.000 ember él, ha egy ember évi élelmiszerszükségletét átlag 200 koronára teszük — bizonyára minimális összeg, napi 55 fillér —, úgy Budapest évi élelmiszerkiadása évente

180 millió korona.

A 30 százalékos áremelkedés tehát évente

54 millió koronát tesz ki.

Gondolják-e az elvtársak, hogy az a Budapesten élő néhány ezer fűszeres, zöldségeskofa, cukorkaárus stb. zsebelte be ezt az évi 54 milliónyi kiadástöbbletet? Hisz akkor már mind gazdag

ember volna, holott jól tudjuk, hogy javarészük proletárexisztenciát folytat.

Somogyi elvtárs azt az általánosan elismert tényt, hogy a kiskereskedők profitja nem emelkedhetik tul az átlagprofiton, később maga is elismeri, de egyet csavarván a dolgon, azt állítja, hogy a szaporodó közvetitők mindegyike áruhoz akarván jutni, egymás között fölverik az árat; a haszon a termelőé, a teher a fogyasztóé: a fogyasztók ugyanis kénytelenek, „amig az ár vásárló képességük határát el nem éri", minden árt megadni, mert a kereslet állandóan nagyobb, mint a kinálat.

S. a tejet hozza föl példaként; egy olyan árut, amelynek szállitása csak egy bizonyos körzetből lehetséges, amelyet raktározni és hirtelen szaporitani nem lehet; itt lehetséges a fönt leirt tünemény. A legtöbb és legfontosabb élelmiszereknél azonban ez nem áll; ezeknél annyi árut hoznak a piacra, amennyit ez — a termelésben kialakult árviszonyok szerint — fölvenni és megfizetni képes. Az ilyen áruknál, amelyek tetszés szerinti távolságból szállithatók és fölraktározhatók, az ilyenforma drágitásról nem lehet szó. Lisztet tömegesen visznek el Budapestről, vágójószágot, a fölhajtottból szintén; cukor, kávé, krumpli, száraz főzelékek, rizs fölös mennyiségben kerülnek piacra. Csak tejnél és néhány csak friss állapotban értékesithető főzelék- és gyümölcsfélénél áll meg S. elvtárs azon állitása, hogy a szükségletnél kisebb mennyiséget hoznak föl Budapestre és a kereskedők egymásra licitálják az árakat.

Ha a közvetitő kereskedelem illetéktelenül drágitja az árukat, ez semmiesetre sem a kiskereskedők körében történik, mert tulnagy a verseny, hanem a nagykereskedők által, mert tulkicsi a verseny. Legyen szabad S. elvtársat a kereskedelmi miniszterium leiratára figyelmeztetni, melyben a főváros hatóságát értesiti, hogy a vásárcsarnokba címzett élelmiszeráruk részére tovább is 10% szállitási engedményt ad, mert a főváros közönsége kéri. De figyelmezteti a fővárost, hogy ez nem mérsékeli az árakat, mert a vásárcsarnoki nagykereskedésben nincs verseny, három-négy nagykereskedő uralkodik a piacon, akik az árakat diktálják, a vásárcsarnokba érkezett árukat — ha sok érkezett — titokban visszaküldik a pályaudvarra és elszállitják Budapestről. Szóval itt is a verseny hiánya, nem a verseny tulhajtott volta a főbaj.

S. elvtárs azt a példát hozza föl a kiskereskedők árdrágitására, hogy régente 1·5—3 fillér differencia volt a burgonyánál a termelő által kapott és a fogyasztó által fizetett ár között, most pedig 5—8 fillér. De elfelejti azt, hogy a közvetitő kereskedelem haszna — mint minden vállalaté a kapitalista társadalomban — nem a kilogrammok vagy rőfök szerint, hanem az áru ára szerint alakul. Ha a burgonya ára megduplázódik, akkor a kereskedő haszna is normálisan kilogrammonként megduplázódik, mert most ugyanannyi burgonya megforgatásához kétannyi tőke kell, mint előbb, két akkora tőke után pedig két akkora profit is jár. Igy a kapitalista termelés immanens törvényei szerint az áruk drágulásával a közvetités dijának is drágulni kell.

Azt hiszem, ezzel S. elvtárs összes tárgyi érveire — hisz ilyen bizony kevés van cikkében — megfeleltem.

Befejezésül az elvtársak megnyugtatására megjegyzem, hogy ezt a vitát S. elvtárssal semmi körülmények között sem folytatom tovább, mert ugy vélem, hogy sem ők, sem magam nem okulnának belőle semmit. A kérdés elméleti és gyakorlati része, ugy vélem, tisztázva van, személyes ügyekkel pedig csak igazán kivételesen szabad ebben a rovatban foglalkozni.

Dr. Varga Jenő.

Szociálpolitika.

Balesetek és az alkohol. A Szocializmus legutóbbi száma furcsa meglepetésben részesítette figyelmes olvasóit. Az adatgyűjtés és anyagszolgáltatás rovatában, a Szemlében, két különböző tárgy kapcsán, a balesetek és az alkohol közötti összefüggésről két részben adatokra támaszkodó, ellentétes állítás látott napvilágot. Ugyanazon folyóiratban megjelenő ellentétes vélemények nálunk nem tartoznak a ritkaságok közé; e gyakorlat a nálunk természetes legszélesebbkörű véleményszabadság elvénél fogva nem is kifogásolható. Kifogásolandó azonban oly értelmű adatszolgáltatás, mely, akár a dicséretes cél érdekében is, nem létező adatokra hivatkozik és ezzel ellentétbe kerül és önkénytelenül megcáfolja az adatokra, a valóságra épített megállapítást.

Ám beszéljenek helyettem a tények. A Szocializmus VI. évfolyamának 3. számában a Szemle rovat Szociálpolitikai című részében „Üzemi balesetek 1909—1910. években" cím alatt a következőket írtam:

„1910-ben a balesetek közül 2221 baleset (5·8%) vasár- és ünnepnapra, 7391 baleset (19·2%) vasár- és ünnepnapot követő hétköznapra és 28.757 baleset (74·6%) egyéb köznapokra esett. Tehát e napokra is átlag a balesetek 18·9%-a jutott. A balesetek tulnyomó részét a munkást agyoncsigázó tulhosszu munkaidő, a védőeszközök hiánya és az üzemekben meghonosodott hajcsárrendszer és nem *főképp* az alkohol idézi elő." (Az igazság kedvéért megállapítom, hogy a „főképp" szót a szerkesztő elvtárs tudtomon kívül írta be a cikkbe, még e megszorítást is fölöslegesnek tartom.)

Ugyanezen szám „Antialkoholizmus" című szemlejében Vince Sándor elvtárs az alábbiakban elmélkedik az alkohol és a balesetek közötti összefüggésről: „A gyáripari balesetek statisztikája bizonyítja, hogy a 36 órás vasárnapi korcsmazárásra igen-igen sürgős szükség van, mert a balesetek nagy számának legnagyobb százaléka éppen a hétfői napra esik. (Az eredeti cikkben a ritkított rész nem volt föltünően szedve. — A cikkíró.)

Félreértések kikerülése végett mindenekelőtt megállapítom, hogy természetesen eszemágában sem lehet a minden szervezett munkás, sőt minden modern polgári szociálpolitikus sarkalatos követelését, a 36 órai korcsmazárást ellenezni; ugyancsak távol áll tőlem a szándék, az antialkoholisták igazán hasznos agitációját bármiképpen is gáncsolni. Minden valamirevaló szakszervezeti tényező tudja, hogy a modern munkásmozgalomnak csak hasznára válik, ha a kapitalizmus egyik legerősebb támasza, az alkoholizmus, népbutító, testet-lelket lenyűgöző káros társadalmi nyavalyája elleni küzdelem erősödik.

Ellenben szükségtelennek tartom, hogy e küzdelmet fölöslegesen — akár tulbuzgóságból, akár más tiszteletreméltó indokoktól vezéreltetve — a munkásságra, sőt nyugodtan állíthatom, a szakszervezeti agitációra nézve káros és ami fő, valótlan agitációs anyaggal támogassuk.

Vince elvtárs állításának bizonyítéka, miszerint a balesetek számának legnagyobb százaléka a hétfői napra esik, tehát az alkohol következménye volna, csak a munkáltatók fantáziájában, hazug fegyvertárában létezik, az igazságnak egyáltalán nem felel meg.

Hol találta Vince elvtárs a tőle idézett, azonban adatait ravaszul elhallgató gyáripari statisztikát? Én bevallom őszintén, nem találtam sehol. Pedig kerestem a magyar iparfelügyelők jelentéseiben, az Országos Pénztár és Budapesti Kerületi Pénztár kimutatásaiban, a kormány, illetve statisztikai hivatal legutóbbi, az ipari balesetekről szóló kiadványában, sőt külföldi anyagot is áttanulmányoztam, azonban Vince állí-

tását, — „mely szerint a balesetek nagy számának legnagyobb százaléka éppen a hétfői napra esik“ — adatok sehol sem erősítik meg. (Mellesleg megjegyzem, hogy a Szocializmus színvonala érdekében sem volna szabad oly forrásra hivatkozni, mely nem tartalmazza az idézett adatokat.)

Ha azonban adatokra van szükség, azzal is szolgálok. A statisztikai hivatal legutóbbi, 1907. évről szóló, az ipari balesetekre vonatkozó jelentése 16.438 ipari balesetről emlékezik meg. Ezekből vasár- és ünnepnapra esik 5·9%, ünnepnap utáni napra 3·2%, hétfőre 19·1%, szombatra 18·5% egyéb napokra összesen 71·4%. A külön fel nem sorolt négy hétköznap az ünnepek leszámításával tehát 17·85%-os átlagban szerepel a kimutatásban.

Az Országos Pénztár 1910. évi jelentése szerint 38.535 baleset közül 19·2% a baleseteknek vasár- és ünnepnapot követő napokra, 18·9% pedig átlagban egyéb hétköznapokra esett. Ha az utóbbi adatoknál az évi 20—25 ünnepnap-utáni napon föltételezhető baleseteket leszámítjuk (nem is a statisztikai hivatal 3·2%-a arányában), csak 1—2%-ba számítva, akkor a hétfői napra még kevesebb baleset esik, mint a többi munkanapokra. Az ünnepnapokat követő hétköznapokkal együtt tehát a különbözet a szombat vagy egyéb hétköznap és hétfő között 0·3—0·6 százalék. E különbözet magyarázata azonban nem az alkoholban keresendő.

Kétségtelen, hogy ugy mint a munkások vigyázatlanságának, az alkoholnak is van némi szerepe a balesetek gyakorisága körül. E szerep azonban csak másodlagos lehet. Ki merné közülünk a munkások vigyázatlanságát, mint a balesetek egyik főokozóját beállítani. Miért tesszük ezt éppen az alkohollal? Talán mert ez az állítás a kapitalista sajtó évtizedes hazugságaiból szűrődött le? Elfelejtjük, hogy a polgári sajtó és a polgári tudósok (ha mindjárt antialkoholisták is) hűséges cselédei az őket hizlaló tőkének? Ők olyan közvéleményt és olyan «tudományt» csinálnak, amilyent gazdájuk követel. Ők az állítólagos tudomány módszerével bizonyítják, hogy a balesetek legnagyobb részét az alkohol okozza. Pedig e tudományuk hazug.

A kisebb balesetek nagy része, a rossz védőkészülékek következtében igen gyakran a pihenőnapot követő napimunka természetes gyakorlatlanságában, az ujra megindított gépek kézhezállításában leli magyarázatát. Ezt különben minden műhelymunkás tapasztalatból tudja. A fizikai és a szellemi munka is pihenőnap után nehezebben indul, hiányzik belőle a hétköznapi folytonosság, mely a gyakorlatot és ezzel a biztonságot növeli. Ezt talán Vince elvtárs is tapasztalta.

A balesetek legnagyobb számát — a legnagyobb bajtól — a védőkészülékek hiányaitól eltekintve, amire még visszatérünk, a tulhosszu munkaidőben való foglalkoztatás következtében beálló fizikai és szellemi kifárasztás okozza. Erre vezethető vissza, hogy a pénteki és szombati nap átlag több balesettel szerepel, mint a többi hétköznap. Erre vonatkozólag szives figyelmébe ajánlom Vince elvtársnak az Országos Pénztárnál rendelkezésére álló adatokat.

A balesetek valódi oka, azonban a munkáltatók kapzsisága és lelkiismeretlensége, az iparfölügyelet hiányossága következtében főnnálló minden képzeletet fölülmuló munkásgyilkoló termelési rendszerünkben keresendő. A kapitalizmus a gyors és olcsó termelésre berendezkedve irtózik a védőkészülékektől, a lelkiismeretlen épitkezés, ezzel kapcsolatban hajcsárrendszer, tulhosszu munkaidő — mind együttvéve napokra való tekintet nélkül, hétfőn ugy mint szerdán vagy szombaton — gyilkolják

sorra-rendre a munkásokat, szaporítják ijesztő mérvben a balesetek számát.

Az iparfölügyelők 1910. évi jelentése félreérthetetlen munkáltatói pártossága mellett is kénytelen a munkáltatói lelkiismeretlenségnek számos példáját beismerni. Az iparfölügyelők a gyárvizsgálatok alkalmával 10.000-nél több hiányt találtak. E hiányok kétharmad része a munkások egészségét és testi épségét veszélyeztető munkáltatói hanyagságnak és lelkiismeretlenségnek a természetes következménye. Ebben a körülményben és nem az alkoholban keresendő a balesetek nagy számának valódi oka.

Nekünk nem szabad a könnyebb antialkoholista agitáció kedvéért elfogadnunk a munkáltatók elvét, mely szerint a „baleseteket a munkások tulságos alkoholélvezete okozza". Az ő álláspontjuk érthető. Ők a profit kedvéért, a balesetek elhárítását célzó kiadásokat okozó előzetes rendelkezések megakadályozása céljából el akarják terelni a kőzfigyelmet a munkáltatói lelketlenségről, minden gyalázatosságukat a védekezni nem tudó munkások alkoholizmusára keník.

E céljukat mi nem segíthetjük elő; elsősorban, mert az alkohol és a balesetek közötti összefüggés oly értelemben, mintha a balesetek legnagyobb százalékát az alkohol okozná, valótlan; — másrészt mert az antialkoholizmus eszméjének propagálására annyi érv áll rendelkezésünkre — különösen Vince elvtárs rendelkezésére —, hogy egy kis megerőltetéssel ez a gyönge, könnyen megdönthető és alapjában véve valótlan állítás igazán nélkülözhetővé válik. Hiszem és tudom, hogy Vince elvtárs fegyvertára kűlönb harci eszközöket is tartogat. Ezekkel hadakozzék, ezek alatt szívesen mellette harcolunk.

—

A balesetbiztosítás anyagi részéről. A szeretet törvényének nevezték el Kossuth-Szterényiék az 1907. évi XIX. törvénycikket. Elviselhetetlen terhekről, a magyar ipar versenyképességének veszélyeztetéséről költöttek regéket a munkáltatók a törvény életbeléptetése előtt — a valóságban alamizsnaszerű baleseti járadékok, filléres anyagi „terhek" döntik halomra polgári kőrök hazugságait.

Az Országos Pénztár három évről szóló összehasonlító adatai igazolják az alamizsnatörvény elnevezést. 1908—1910 években összesen 83017 üzemi balesetet jelentettek be az Országos Pénztárnál. A balesetet szenvedettek közül 1910 december 31-ig 3756 személy élvez állandó baleseti járadékot (az előző év 2320 járadékosával szemben) évenként összesen 672.782 korona összegben. Egy járadék 1910. évi átlagos összege 179 azaz egyszázhetvenkilenc korona; az emelkedés az előző évvel szemben évi 4, azaz négy korona.

Németországban 1908-ban az egy személyre eső átlagos évi járadék 248·32 korona, 1909-ben 252·41 korona volt. Nálunk a baleseti járadék összegét elsősorban a munkabérek alacsony volta, másodsorban az évi keresmény maximális 60%-ig terjedő beszámíthatósága csökkenti. Németország pld. a biztosítottak átlagos évi keresete 1907-ben 1100·75 korona volt, 1908-ban 1117·92 koronára, 1909-ben 1122·78 koronára emelkedett. Ezzel szemben nálunk 1909-ben 714 korona, 1910-ben pedig 726 korona volt a biztosítottak átlagos évi keresete. Ha az átlagos keresetben mutatkozó differenciához hozzászámítjuk a németországi törvény ama rendelkezését, mely szerint az évi kereset 65%-áig terjedhet a maximális járadék, akkor megértjük, hogy mi okozza az átlagos járadékok közötti óriási különbséget.

Az 1908—1909. években megállapított

összes járadékok 61·6%-nál 1200 korona alul, 38%-ánál 900 korona alul maradt az évi állandó járadék megállapításánál figyelembe vehető évi keresmény. Eszerint a sérülések arányában — a 60% figyelembevételével — a sérültek 61·6%-ánál legfőljebb 720 korona évi keresmény, a sérültek 38%-ánál legfőljebb 540 korona évi keresmény vétetett számítás alapjául.

E nyomoruságos alapszámítás mellett 1909-ben az összes sérültek 44%-ánál 10—20%-ig terjedő, a sérültek 20·6%-ánál 20—30%-ig terjedő, 9·3%-ánál 31—40 %-ig terjedő munkaképesség-csökkenést állapitottak meg, tehát az összes sérültek 74%-a részére az amugy is nyomoruságos évi keresmény 60%-nak legfőljebb 40%-át állapitották meg évjáradékként.

Ezt az alamizsnát nevezik nálunk balesetbiztositásnak.

A balesetbiztositás költségeit viselő munkáltatók terhei a következőként alakultak:

Évben	Összes balesetbiztositási költségek
1907—1908-ban	1,313.363·48 K-ra
1909-ben	4,926.718·31 „
1910-ben	6,555.889·17 „

a 3½ év alatt összesen 12,795.970·96 K-ra rugtak, mely összegből azonban csak 4·3 millió korona folyt be, a hátralékos 8·5 millió korona még behajtandó.

Tévedések elkerülése céljából megemlitjük, hogy e szép összegnek is csak egy csekély töredékét fordították segélyezésekre, a nagyobb részt kezelési költségek és a törvényben megállapitott különféle tartalékolások emésztették föl. Összehasonlitás céljából ideiktatjuk a segélyezési és kezelési költségek arányát.

Évben	Kezelési költségek korona	Segélyezések korona
1907—1908 ban	408.167·48	291.353·10
1909-ben	695.963·73	943.537·57
1910-ben	1,072·120·43	1,578·891.17
1907—1910-ben	2,176.251·64	2,813.781·84

koronát emésztettek föl.

Tehát három és fél év alatt kerek számban alig 640 ezer koronával nagyobb összeg esett a balesetet szenvedett munkások segélyezésére, mint a balesetbiztositási kezelés költségeire.

Tény, hogy az évek folyamán ez az arány, valamivel kedvezőbb lesz, kétségtelen azonban, hogy a lassu mederben folyó járadékmegállapitások és az alacsony járadékok nem nagyon viselik meg a balesetbiztositás terhei alatt „nyögő“ munkáltatóinkat.

A fönti adatokból is megállapitható, hogy a magyar ipari munkásság egy évi betegpénztári járuléka tulszárnyalja a munkáltatók 3½ évi balesetbiztositási költségeit. A kizsákmányolt munkásság közvetlen szociális terhei is nagyobbak, mint a kizsákmányoló munkáltatóké.

Ezek az adatok is kétségtelenül bizonyitják, hogy a magyar balesetbiztositási törvény közönséges szociális szemfényvesztés, teljes egészében becsületére válik Kossuth-Szterényieknek és a magyar osztályparlamentnek.

A német birodalmi biztositási törvény. (Folytatás.) A pénztárak és orvosok közötti viszonyt szerződés szabályozza. A hirhedt leipzigi orvosszövetség agitációja, a szabad orvosválasztás törvénybe iktatása érdekében megtört a pénztárak anyagi teljesitő képességén. A törvény azonban kötelezi a pénztárakat, hogy anyagi erejükhöz mérten legalább két orvos közötti szabad választást biztositsák beteg tagjaik számára. Sürgős esetekben a tagnak joga van távolabb lakó orvost is hivatni, mely esetben az esetleges többköltségeket az érdekelt tag viseli.

Ha a pénztárakkal szemben hatalmaskodó orvosszövetség beavatkozása folytán a pénztár nem köthetne szerződést orvosokkal, vagy a szerződött orvosok fölmondják a szolgálatot, a biztositási főhivatalnak joga van elrendelni, hogy

a tagok orvosi segély helyett a táppénz kétharmadáig terjedő pénzsegélyben részesüljenek; sőt bizonyos esetekben elrendelhető, hogy a beteg tagok a kórházi ápolás jogosultságát szabályozó 184. § figyelmen kívül hagyásával kórházba utaltassanak.

A gyógyszerészekkel a pénztárak szintén szerződéses viszonyba kötelesek lépni, ezzel szemben azonban a gyógyszerészek kötelesek a legfelsőbb felügyeleti hatóságtól megjelölt árengedményben részesíteni a velük szerződött pénztárakat.

A törvény balesetbiztosítási része az ipari, mezőgazdasági és a tengeri balesetbiztosítás módozatait külön külön tárgyalja. Az idevonatkozó általános rendelkezéseket a következőkben ismertetjük: Balesetbiztosítási kötelezettség alá esnek az összes gyárak, üzemek, bányák, építkezések, gyógytárak, fürdőüzemek, hadsereg és hadítengerészet üzemei, halászat, állattenyésztés, közlekedési és szállítóiparok, raktárnoki vagy pincekezelői alkalmazottak, kereskedelmi üzemekkel kapcsolatos árucsomagolás, raktározás, mérlegelés, a kereskedelmi tengerészet, mezőgazdasági üzemek stb. alkalmazottai.

Gyárnak tekintendő minden üzem, mely tárgyakkal dolgozik, vagy tárgyat földolgoz, üzemében legalább tíz munkást foglalkoztat, vagy robbanó szerekkel dolgozik vagy robbantó szereket gyárt, villamos erőt előállít vagy pedig továbbít, mely állandóan használ elemi vagy állati erővel hajtott gépeket. E törvényes korlátokon kívül álló üzemek a birodalmi biztosító hivatal rendeletére szintén bevonhatók a balesetbiztosítási kötelezettség hatálya alá. Az általános kisüzemi jelleget mindenkor a birodalmi biztosítási hivatal határozza meg.

A törvényben felsorolt és utóbb besorozandó üzemcsoportok összes alkalmazottai — munkások, segédek, tanoncok, hivatalnokok — amennyiben évi fizetésük nem haladja meg az 5000 márkát, baleset esetére biztosítandók.

A biztosítás elsősorban üzemi baleset esetére szól, azonban a biztosítás más szolgálat vagy házimunka közben előforduló balesetre is kiterjed, ha e munkát a biztosított a munkáltató vagy annak meghatalmazottja rendeletére végzi el. Az üzemvezetőség részéről eltiltott cselekmény elvégzése közben bekövetkezett baleset is üzemi balesetként kezelendő. Bíróilag üldözendő vétség közben előálló baleset esetén azonban a kártalanítás teljesen vagy részben megvonható.

A balesetbiztosítás szervei a szakszövetkezetek. Szervezetükről és összeállításukról szóló rész a legreakciósabb az egész törvényben. A szakszövetkezetek területenként és ipari szakcsoportonként, továbbá mezőgazdasági és kereskedelmi tengerészeti csoportonként alakítandók. A szakszövetkezetek vezetése, igazgatása kizárólag az érdekelt munkálatokra van bízva. A biztosítottak a szakszövetkezetek ügyeinek intézéséből teljesen kizárattak, csak bizonyos, a törvényben felsorolt, az üzemek biztonságát célzó kérdések intézésénél kell közreműködésüket igénybe venni.

A törvény elrendeli, hogy a szakszövetkezetek kötelesek az egész ipar, bizonyos esetekben egyes ipari csoportok vagy üzemek részére balesetek elhárítását célzó rendelkezéseket előírni. E rendelkezések ellen vétő munkáltatók ezer márkáig, munkások hat márkáig terjedő büntetéssel sujthatók. Az ily rendelkezéseket tárgyaló szakszövetkezeti igazgatósági ülésekre a biztosítottak választott képviselői — a munkáltatótagokkal egyenlő számban, korlátlan tanácskozási és szavazati joggal — meghivandók. Az üzemek berendezéséről és baleseti ügyekről, a technikai felügyelők által évenként előterjesztendő jelentések tár-

gyalásához a biztosítottak képviselői szintén behívandók. Ezen az együttes ülésen tárgyalandók a balesetek elhárítására szolgáló előzetes intézkedések. A biztosítottak képviselőit a biztosítási főhivatalhoz tartozó ülnökök közül a szakszövetkezetekhez tartozó üzemek munkásai választják. A balesetek elhárítását célzó szakszövetkezeti rendelkezések csak a birodalmi biztosítási hivatal jóváhagyása után válnak jogérvényessé.

Baleset következtében beálló teljes munkaképtelenség esetén a biztosított évi keresetének kétharmad részéig terjedő járadék alakjában nyujtandó kártalanításban részesül.

Részleges munkaképtelenség esetére a munkaképtelenség százalékos arányában, a teljes járadékhoz viszonyítva, részleges járadék állapitandó meg. A járadék a baleset napjától számított 13. hét után válik esedékessé, ezt megelőzőleg a gyógyitási költségeket a betegsegélyző pénztárak fődözik. A 14-ik héttől kezdve, ha a balesetet szenvedett teljesen munkaképtelen és idegen segitségre vagy ápolásra szorul, erre az időre a kártalanitás az évi kereset teljes összegéig terjedhet.

Az évi kereset megállapitása a balesetet megelőző egy évi kereset alapján történik. Az üzemben eltöltött utolsó év átlagos napi keresete 300 munkanappal szorozva adja meg a sérült munkás évi keresetét. Ha a gyár vagy vállalat általánosságban évenként 300 napnál kevesebb ideig van üzemben, ez esetben az átlagos napi kereset a hasonló üzemek évi átlagos foglalkoztatási idejével szorzandó.

Az évi keresetnek 1800 márkát meghaladó része a járadék megállapitásánál csak egyharmadrészben számitható. Ha az átlagos napi kereset 300-szorosa kisebb, mint a legalább 21 éves munkások helyben szokásos évi keresete, ez esetben a járadékmegállapitásoknál az utóbbi veendő számitás alapjául.

Halálos baleseteknél a hátramaradottak az évi kereset tizenötödrészéig terjedő temetkezési segélyben részesülnek, mely azonban 50 márkánál kevesebb nem lehet; járadékként megállapitandó az özvegynek haláláig vagy ujra való férjhezmeneteléig az elhunyt évi keresetének egyötödrésze és minden gyermek után 15. életévének betöltéséig egyegy további ötödrész. Törvénytelen gyermek csak abban az esetben kap járadékot, ha az elhunytat a gyermek eltartására törvényes kötelezettség terhelte. Az özvegy és a gyermekek együttes járadéka legfőljebb az elhunyt évi keresetének haromötödéig terjedhet.

Női biztosítottak gyermekei, akár törvényesek, akár törvénytelenek, minden esetben jogosultak a járadék alakjában nyujtandó kártalanitásra. Nagyapáig terjedő főlmenő ágon és unokáig terjedő lemenő ágon való rokonok, ha nagyobbrészt az elhunyt keresetére szorultak, összesen legfőljebb az évi kereset egyötödéig terjedő évi járadék alakjában nyujtandó kártalanitásban részesülnek. A kártalanitási eljárás eléggé körülményes. A baleseti bejelentés után a biztosított vagy annak képviselője és az érdekelt szakszövetkezet bevonásával az illetékes rendőri hatóság vizsgálatot indit a tényálladék és az igényjogosultság megállapitása céljából. A vizsgálat alapján a munkáltatók vezetése alatt álló szakszövetkezet a biztosítottak kizárásával hozza meg a kártalanitás ügyében határozatát. A közvetlen tehervíselés szempontjai vezérelték a német parlamentet a törvény ilyértelmű megalkotásánál, a rekciós többség nem vett tudomást arról, hogy a munkáltatókra kivetett járadékösszeg közvetve is a munkásokat terheli, mert a munkabérnek képezi alkotórészét; továbbá, hogy a balesetbiztositási terhek egy tekintélyes részét, a 13 heti gyógyeljárás költségeit közvetlenül is a munkások viselik.

A szakszövetkezetek határozatai ellen az igényjogosult fölebbezhet a biztosítási hivatalhoz, másodfokon a biztosítási főhivatalhoz, bizonyos esetekben a birodalmi biztosítási hivatalhoz. A törvénynek idevonatkozó részét kivonatosan első cikkünkben[1] ismertettük.

A járadékot élvező az ideiglenes járadékmegállapítást követő első két évben a munkaképességét illetőleg bármikor megvizsgálható és a járadék megváltoztatása elrendelhető. A végleges járadék megállapítása után a változtatás ügyében az eljárás mindenkor csak egy év letelte után kezdeményezhető. A balesetokozta munkaképtelenség fokozódása esetén az igénylő is kérheti a járadék fölemelését. Ha a járadék nem haladja meg a teljes járadék 20%-át, a szakszövetkezet, a biztosító hivatal beleegyezésével, végkielégítésben részesítheti a járadékost. A végkielégítésként járó tőke nagyságát egységesen a szövetségtanács szabályozza.

A balesetbiztosítás költségeit a szakszövetkezetek tagjaikra kivetendő járulékokból fedezik. Minden szakszövetkezet a törvényben megállapított kulcs alapján, a biztosítási költségekkel együtt beszedendő, e célra kivetett tartaléktőkét tartozik gyűjteni. A tartaléktőkének egyelőre megállapított időben az előző évben kifizetett járadékok háromszoros összegéig kell terjedni. A tartaléktőkék célja megakadályozni az évenként kirovandó balesetbiztosítási költségek tulságos emelkedését. A szakszövetkezet köteles tartaléktőkéjének 25%-át német állampapírokba fektetni. A törvénynek eme rendelkezésével a kormány biztos piacot szerez a német államadósság elhelyezésére. A szakszövetkezetnek joga van azonban a tőkének egy részét szanatóriumok, kórházak, üdülőtelepek céljaira is felhasználni.

Befejező közleményünkben a törvénynek rokkantbiztosítási részét ismertetjük.

Böhm Vilmos.

[1] Szocializmus.

A reakciós Ausztria ismét hallat magáról. Az ottani kereskedelemügyi miniszter e napokban rendeletet bocsátott ki, melyben szabályozni kívánja azon módokat, amelyek mellett a nyomdaiparban munkateljesítmény végezhető. A rendelet, melynek lényegesebb részét kivonatoljuk, nagyrészt előmozdítja majd, hogy a nyomdákban higienikus állapotok legyenek.

Ennél a rendeletnél is látszik, menynyire fontos a munkásság számára a politikai hatalom megszerzése, mert enélkül ott sem látott volna soha napvilágot hasonló szellemű rendelet. A rendelet fontosabb részeit a következőkben közöljük:

I. Rendelkezések a sokszorosító ipari üzemek berendezéséről.

A helyiségeknek világosaknak, jól szellőztethetőknek és fűthetőknek kell lenniök. Azoknak a helyiségeknek, melyekben a sokszorosító iparhoz tartozó ágak üzetnek, oly terjedelműeknek kell lenniök, hogy minden egyes munkásra legalább is 15 m^3 levegő űrtartalom és 3 m^3 hely jusson. Az ily helyiségeknek, amennyiben az építési szabályrendelet nem kíván nagyobb magasságot, legalább három méter magasnak kell lenniök.

Uj üzemeket — ilyeneknek tekintendő a helyiségváltoztatás is —, kivéve a nehéz rotációs és más nehéz nyomdai gépek helyiségeit, pincehelyiségben engedélyezni nem szabad.

Oly munkák elvégzésére, melyekkel nagyobb meleg- vagy porképződés van egybekapcsolva — mint például a tömőntőt, a szedőgép, a betűöntődékben a betűk kikészítése és leszerelése —, külön helyiségeknek kell rendelkezésre állaniok, melyek a többiektől elkülönítendők. Bronzírozást (aranyporral) külön helyiségben kell végezni és ott, ahol sok aranyozni való van, ezen munka a port magába szívó géppel eszközlendő.

Minden helyiségnek, melyben sokszorosító munka végeztetik, sima és hézagmentes padozattal kell bírnia, melyet a szükséghez képest, de évenként legalább kétszer, a por keletkezését meggátló anyaggal kell ujból beereszteni és azonkivül is ugy készitendő el, hogy könnyen felmosható legyen.

Oly üzemekben, melyekben több mint 20 munkás van foglalkoztatva, mosdó- és öltözőhelyiségeknek kell lenniök, utcai és munkaöltönyök számára elkülönített helyről tartozik a munkaadó gondoskodni. A helyiségeknek temparálhatóknak kell lenniök.

II. Különleges üzemi rendelkezések.

Üzemben levő gépen a hengereken való munkateljesitmény, valamint spieszek lenyomása nincs megengedve. Az ilyen munka csak akkor végezhető, ha a nyomtató gép nincs üzemben.

Tüzveszélyes folyadékoknak (terpentin, benzin, spirítusz stb.) csak a mindenkori napi szükségletnek megfelelő mennyiségben szabad a munkahelyiségben lenniök.

Nők egyáltalán és férfi segédmunkások 16 éven alul a nyomógépnek lábbal való taposásához nem alkalmazhatók. Ugyszintén festéktartó és hengerek tisztitásához és mosásához nem alkalmazhatók. (Tanoncok, tekintet nélkül a korra, nyomógépet taposhatnak, ellenben ha még nem érték el a 16 éves kort, szekrények kifuvásához és az aranyozáshoz nem alkalmazhatók.)

A munkahelyiségek padlói naponta — a munkaidőn kivül, ha lehetséges, nedves uton — tisztitandók.

A rendszeres használatban levő szedőszekrények három havonként fujtatógéppel portalanitandók.

A munkaadó saját költségén tartozik gondoskodni arról, hogy a munkásoknak megfelelő munkaöltönyük legyen, valamint ezek tisztittatása is az ő föladata. Továbbá gondoskodni tartozik arról, hogy a munkásoknak a mosdáshoz szappan, kefe, meleg viz és mindegyiknek külön-külön törülközö álljon rendelkezésére. Minden öt munkásnak külön mosdó adandó.

III. A fölügyeletről való rendelkezések.

A munkaadó tartozik ezen rendeletet, ugyszintén a munkahelyiségek nagyságát és köbtartalmát föltüntető kimutatást a munkatermekben kifüggeszteni.

A politikai hatóság orvosai tartoznak legalább negyedévenként egyszer a munkásokat megvizsgálni, vajjon nem mutatkoznak-e az ólommérgezés tüneteí. A vizsgálat a munkaidőn kivül, de semmiesetre sem különórák után eszközlendő.

Az orvos tartozik azokat az egyéneket, kiknél betegségi tüneteket észlelt, a betegpénztár orvosához utasitani.

A betegpénztári orvosok névjegyzéke a munkahelyiségben kifüggesztendő.

Minden balesetről az üzletvezetőség rögtön értesitendő.

Ezután fölsorolja a rendelet a büntetési rendelkezéseket, amelyek arról tanuskodnak, hogy nem kiván irott malaszt lenni, mert bizony azok a munkaadók, akik ellenkezésbe jutnak a rendelettel, elég magas birsággal sujtatnak.

A mi kormányunk, iparfölügyelőink, de munkáltatóink is tanulhatnának ebből a rendeletből éppen eleget. Az utóbbiak például megtanulhatnák azt, hogy az ipar nem megy tönkre, ha a munkások egészségét megóvják, még akkor sem, ha az a munkáltatóknak néhány hatosba kerül. Az előbbiek viszont megtanulhatják ebből a rendeletből azt, hogy amikor a munkások Magyarországon hasonló védelmet kivánnak, akkor nem muszáj őket izgatóknak tekinteni és nem okvetlenül szükséges rendőrt és tolonckocsit rájuk szabaditani. Mert tudniillik nálunk ez a szokás. *Pr.*

Szakszervezeti mozgalom.

A magyarországi szakszervezetek 1911-ben. Még nincsenek ugyan teljesen megbízható adatok a magyarország szakszervezetek fejlődéséről, de azért az előzetes jelentésekből már megállapítható, hogy a szervezetek 1911-ben is fejlődtek. A kedvezőbb gazdasági viszonyok már 1910-ben is megakasztották a szakszervezetek hanyatlását, az elmult esztendő pedig határozottan a fejlődés éve volt, mert valószínű, hogy a szakszervezetek legalább tizer uj tagot nyertek. De nemcsak ezen a téren nyilvánul meg a szakszervezeti mozgalom megerősödése. Az elmult esztendő a gazdasági harcokra is kedvező volt. A legtöbb szervezet ugy a fővárosban, mint a vidéken nagy eredményeket vívott ki a munkások részére. Különösen kiemelendők az építőmunkások győzelmes harcai és az építőmunkás-szövetség nagyarányu fejlődése. Az építőmunkások az elmult esztendőben majdnem négyezer tagot nyertek és 16 vidéki városban kötöttek kollektiv szerződést. Ez azért nagyjelentőségű, mert a kutyaszövetség hatalmának teljes megtörését jelenti. Az építőiparosok szervezete főleg a kollektiv szerződések kötése ellen hadakozott, tehát az a tény, hogy a vidéki építőmesterek mégis megkötötték a nagyobb városokban a kollektiv szerződést, azt jelenti, hogy cserben hagyták a kutyaszövetséget. A szervezetek anyagi erejét is fokozta a gazdasági föllendülés. A nagyobb szövetségek kivétel nélkül kiheverték azokat a bajokat, amelyek a krizis idején az óriási nagyságu munkanélkülisegélyezés folytán támadtak és az elmult esztendőben tetemes összeggel gyarapitották pénztári készleteiket.

Az egyes szervezetek fejlődésének most megállapitható jelentőségteljesebb mozzanatai a következők: Az ácsok szövetsége számos uj csoportot alakított, hét kollektiv szerződést kötött és nagy agitációval 350—400 taggal szaporította a taglétszámot. A cipészek küldött-közgyülése a tagdijakat 20 fillérről 30-ra emelte és ezzel a határozattal a szövetséget lényegesen megerősitette. A szervezet 13 városban kötött kollektiv szerződést és körülbelül 600—800 uj tagot nyert. A legnagyobb eredményeket, amint már emlitettük, az épitőmunkások érték el. A szövetség taglétszáma 1911. év végén körülbelül 14.000. A tagszaporulat 3500—4000. A szervezet 16 városban kötött kollektiv szerződést. A famunkások szövetsége az ország minden jelentős városában kollektiv szerződésekkel biztositotta a tagok gazdasági érdekeit és intenziv agitációval körülbelül 1000 uj tagot nyert. A festőmunkások 11 városban kötöttek kollektiv szerződést és körülbelül 40%-kal emelték a taglétszámukat. A földmunkások 600 uj tagot nyertek. A szövetségnek már novemberben 3000 tagja volt. A gabonamunkások 6 kollektiv szerződést kötöttek, körülbelül 300 uj tagot nyertek. A kávéssegédek szervezete, amelynek működését a belügyminiszter 15 havi fölfüggesztés után ismét lehetővé tette, több mint 300 tagot nyert. A könyvkötők ugy a fővárosban, mint a vidéken győzelmes bérharcokkal emelték az árszabályt és kollektiv szerződésekkel biztositották a tagok érdekeit. A nyomdászok szintén kiváló eredményeket értek el és a fővárosi, valamint a vidéki árszabály kiküzdésével biztositották a szervezet fejlődését. A budapesti nyomdai munkásoknak majdnem 99%-a, a vidéki nyomdai munkásoknak pedig 80%-a dolgozik árszabályhű nyomdákban. A magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak a fővárosban megerősödtek. A taglétszám 1200. A szabómunkások a tagok számát hatszázzal emelték és győzelmes harcaikkal nagy engedményekre kényszeritették a munkáltatókat.

Ennyi állapitható meg az előzetes je-

lentésekből. A végleges jelentések még csak hónapok mulva jelennek meg és akkor a hiteles adatokból fogjuk igazolni, hogy a magyarországi szakszervezetek az egszséges fejlődés utján vannak.

—

A németországi szervezetek 1911-ben. Még a német szakszervezeti mozgalom eredményeiről sincsenek meg a végleges jelentések, de az már most is megállapitható, hogy az elmult esztendő a békés fejlődés és a győzedelmes harcok esztendeje volt. A gazdasági föllendülés nem volt kedvező a szervezetekre, mert az év második felében a külpolitikai bonyadalmak a munkaviszonyokat kedvezőtlenül befolyásolták és nagyban emelték a munkanélkűliek számát. A németországi szakszervezetek egészséges alapját bizonyitja, hogy ennek ellenére a taglétszám még sohasem emelkedett olyan mértékben, mint 1911-ben. A központi szervezetek taglétszáma 1910 végén 2,128.021 volt. Az 1911. év harmadik negyedének leszámolásai alapján a taglétszám 2,378.034-re emelkedett, ami 14·65%-os emelkedésnek felel meg. Ha ezt a százalékot vesszük alapul, akkor a taglétszám az év végéig körülbelül 2.440.000, az emelkedés tehát 312.000. A legutóbbi két esztendőben a német szervezetek 550.000 taggal szaporodtak. Valószinű, hogy 1912-ben elérik a három milliós taglétszámot. A legnagyobb eredményeket az ipari szervezetek érték el. Az épitőmunkások szövetsége 63.650 uj tagot nyert, az emelkedés 25·9%-nak felel meg. A vas- és fémmunkások 62.520 uj tagot nyertek, az emelkedés 14·3%. A teherszállitók 45.283 tagot, az emelkedés 32%. A gyári munkások 22.069 tagot, az emelkedés 13·5%. A famunkások 18.117 tagot, az emelkedés 11·2%. A szövőmunkások 11.659 tagot, az emelkedés 10·2%. A jelzett hat szervezet 1910-ben az összes tagok 61·2%-át képviselte és 1911-ben erre a hat szervezetre esik a tagok szaporodásának 74·4%-a. Az elmult esztendő gazdasági téren is nagy eredményeket hozott, mert a szervezetek számos győzelmes bérharcot küzdöttek végig. A vas- és fémmunkások Berlinben és Szászországban, a famunkások Hamburgban óriási áldozatokkal tudták csak a munkások jogait érvényesiteni. A nyomdászok és könyvkötők békés uton ujitották meg a kollektiv szerződést.

—

Nemzetközi szakszervezeti mozgalom 1910-ben. A szakszervezeti mozgalom központi titkárainak Budapesten megtartott értekezlete elhatározta, hogy a nemzetközi jelentés ezentul a szervezetek évi zárlatát követő esztendőben jelenik meg. Ennek köszönhetjük, hogy a szakszervezetek 1910. évi fejlődéséről már most számolhatunk be. Igaz ugyan, hogy a határozat folytán a jelentés hiányai fokozódtak, tehát most sem vagyunk abban a helyzetben, hogy az egész világ szakszervezeti mozgalmának teljes képét láthassuk és abból következtetéseket vonhassunk le. Azonban bizonyos, hogy a központi nemzetközi titkárság idővel az összes szervezeteket rábirja a pontos jelentésre.

A szakszervezeti mozgalom az elmult esztendőben is lényegesen fejlődött. Bár egyes államok nem tudatták a taglétszámukat, az előző évek adataiból mégis megállapitható, hogy a szervezett munkások száma 1910-ben meghaladja a tiz milliót. Ez a szám azonban nemcsak a modern szakszervezetek tagjainak számát foglalja magában, hanem a keresztényszociálisok és a nacionalista irányu szervezetekét is. Igaz, hogy ezek a szervezett munkásoknak csak egy elenyésző töredékét képviselik. Ezért, ha figyelembe vesszük, hogy 1911-ben csak a német szakszervezetek háromszázezer taggal szaporodtak, akkor megállapithatjuk, hogy ma már a modern szakszervezetek taglétszáma is meghaladja a tiz milliót.

Az 1910. évi jelentés adatai, amint már említettük, hiányosak, mert Belgium, Románia és az Egyesült-Államok nem küldtek jelentést. Ezeknél az államoknál tehát az 1909. évi adatokat kellett a jelentésbe bekapcsolni. Már a mult esztendőben megírtuk, hogy a szakszervezetek fejlődését tekintve, valószínűnek látszik, hogy 1910-ben a szervezett munkások száma meghaladja a tíz milliót. A jelentés 1910-re 10,089.430 szervezett munkást mutat ki. Az egyes államok között a szervezett munkások száma a következőképpen oszlik meg: Németország 2,688.144 (2,447.578). Zárjel között mindenütt az 1909. évi adatokat közöljük. Angolország 2,347.461 (2,405.746), Egyesült-Államok 1,710.433 (1,710.433), Franciaország 997 ezer 350 (977.350), Olaszország 783.538 (783.538), Ausztria 451.232 (455.401), Hollandia 143.850 (145.000), Belgium 138.928 (138.928), Dánia 123.864 (121.295), Svédország 121.180 (148.649), Svájc 93.797 (112.613), Magyarország 86.778 (85.266), Norvégia 47.453 (44.233), Spanyolország 40.984 (40.984), Finnország 24 ezer 928 (24.928), Bulgária 18.753 (18.753), Románia 8515 (8515), Szerbia 7418 (4418), Horvátország 6805 (4361), Bosznia-Hercegovina 6269 (4470). Ezekhez az adatokhoz hozzá kell vennünk Ausztráliát 239.293 munkással és Argentinát 22.457 munkással.

A fejlődést igazolja az, hogy 1907-ben 8,029.980 tagja volt a szervezeteknek; 1908-ban 9,308.157; 1909-ben 9,845.243 és 1910-ben 10,089.430 volt a szervezett munkások száma. A nemzetközi titkársághoz 1904-ben még csak 2,333.261 szervezett munkás tartozott; 1910-ben pedig 19 állam központi szervezete 6,212.406 (6,008.262) munkással.

Érdekes a jelentésnek az a része, amely azt mutatja ki, hogy az ipari munkásoknak hány százaléka van az egyes államokban szervezve. Sajnos, csak 9 állam küldött be ilyen adatokat. Ezek szerint: Dániában az ipari munkások 50·50 százaléka van szervezve, Németországban 31·57, Norvégiában 24·36, Svédországban 22·51, Angliában 19·80, Magyarországon 18·51, Svájcban 17·05, Bosznia-Hercegovinában 13·06 százaléka és végül Olaszországban az ipari munkások 12·03 százaléka. Az 1907. évi jelentésből megállapítható, hogy Ausztriában az ipari munkások 20·21 százaléka volt szervezve. A kimutatás szerint 273.763 nő volt a szervezetekben. Megjegyzendő, hogy a szervezett nők számát csak 10 állam mutatja ki. Még Angolország és az Egyesült-Államok sem tüntetik föl a szervezett munkásnők számát.

A szakszervezetek bevételeiről és kiadásairól szóló jelentés nagyon hiányos. Csak 14 állam 5,315.402 taggal küldött be jelentést. Öt állam 4,500.000 taggal hiányzik a jelentésből. Természetes, hogy a számok jelentőségét nagyon lerontja az, hogy nagyon fontos államok adatai hiányoznak a jelentésből. A jelentést beküldött államokban és pedig Angliában, Hollandiában, Dániában, Svédországban, Norvégiában, Finnországban, Németországban, Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában, Horvátországban, Magyarországban, Szerbiában, Svájcban és Olaszországban a szervezeteknek összes bevétele 148,635.057 márka; kiadása 140,010.680 márka volt. A szervezetek készpénzvagyona 1910 végén 187,991.935 márka volt. Segélyezésekre kiadtak a szervezetek 69,694.503 márkát, sztrájkokra és kizárásokra 27,862.400 márkát. A segélyezési ágak között első helyen áll a munkanélkülisegélyezés, amelyre 29,416.312 márkát adtak ki. A betegsegélyezésre a kiadás 21,229.155 márka. A rokkantsegélyezésre 8,671.314 márka. Utassegélyre 4,186.499 márka. Temetkezési segély 3,734.427 márka. Egyéb segélyezésre 2,456.796 márka. Sztrájkokra és kizárásokra a legtöbbet, éppen ugy, mint az előző években, most is Németországban költötték el. Sztrájkra

és kizárásra a kiadás Németországban 21,992.774 márka volt, holott Angliában erre a célra csak 3,161.816 márka kellett és a többi államokban az ilyen irányu kiadás sehol sem érte el az egy millió koronát.

A közölt adatok korántsem mutatják azt a kolosszális munkát, azt az erőt, amelyet a fölszabadulásáért küzdő munkásság képvisel. Ahol a kapitalizmus megvetette lábát, ott mindenütt nyomában van a szervezett munkásság is, hogy a kizsákmányolás hatását csökkentse és megalkossa azt a lehetőséget, amely a munkásságot megszabaditja az elnyomatástól. A szakszervezetek nemcsak a segélyezés terén dolgoznak nagy eredménynyel, nemcsak a gazdasági harcok erejével működnek a munkásság helyzetének javitásán, hanem a tagok müveltségének és osztálytudatának emelésével is fokozzák a munkásosztály erejét. A taglétszám emelkedése azt jelenti, hogy évről-évre nagyobb lesz az az erő, amely a kapitalisták világrendjének megszüntetésére törekszik. *Weltner Jakab.*

Politikai munkásmozgalom.

Az angol szociáldemokrata párt fölosztása. Az elmult esztendő utolsó napján történt, hogy a régi angol szociáldemokrata párt (azelőtt föderáció: S. D. P., illetve S. D. F.) egész csöndben beolvadt az ujonnan alakult brit szocialista pártba (British Socialist Party). Ezzel Angolország munkásmozgalmának olyan korszaka záródott le, amely a nemzetközi proletariátus fölszabadító harcának egyik legérdekesebb fázisai közé tartozik.

A S. D. F. megalakulása legalább egy negyedszázaddal előzte meg a maga idejét. Nevezetes körülmények voltak azok, amelyek ennek a szervezetnek a sorsát már előre meghatározták. Angliának a világpiacon elfoglalt hatalmi állása bizonyos mértékig már megrendült. Az Atlanti-óceán tulsó partján fekvő nagy köztársaság hatalmas lépésekkel haladt előre az indusztrializálódás utján, olyan hatalmas lépésekkel, hogy a farmerek szükségét látták külön pártban való tömörülésüknek és Henry George megkezdte a földbirtok államositása érdekében való agitációját. Másrészt pedig az ifju, alig tiz esztendős német birodalom is mozgósitotta már ipari erőit, ugy hogy Angliában nemsokára hallani lehetett már a Fair Trade jelszava mögé rejtőzött védvámos követelések első csatakiáltásait. Ezzel alapjában megrendült az angol liberalizmus. És valóban, csakhamar tanui lehettünk az első modern imperialisztikus hadjáratnak, amelyet egy liberális kormány indított Egyiptom ellen, néhány évvel később pedig Irország önkormányzatának kérdése miatt, a liberális párt kettéválásának.

Anglia gazdasági világhatalmának az eltolódása és burzsoáziájának a belső átalakulása mindamellett lassu processzus volt. És sem a burzsoázia, sem a munkásosztály nem voltak ennek tudatában. Amikor tehát Hyndmann, aki müvelt és őszinte radikális politikus volt és aki konzervativ környezetből fejlődött ki — tehát olyan környezetből, amely hagyományosan antikapitalisztikus volt és amelyet ezenkivül a Beaconsfield-féle diplomáciának imperialisztikus pénzügyi müveletei csak megerősitettek a kapitalizmus elleni gyülöletében — 1881-ben megalakitotta a „demokratikus föderáció"-t — eleinte igy nevezték —, akkor ez sokkal inkább néhány semerre kivezető utat nem találó polgári ideológusnak az ösztönzésére történt, semhogy a kor gazdasági és politikai viszonyainak avagy a munkásságnak a követelménye lett volna.

Az idők folyamán sikerült ugyan a föderációnak a proletariátus soraiból is hiveket szerezni és a nyolcvanas évek végén, valamint a kilencvenes évek elején majdnem ugy látszott, mintha végre képes volna a munkásság töme-

geit is maga köré gyűjteni. Ez azonban illuzió volt. A világpiacon látszólag még mindig Angliáé volt az elsőbbség, az angol burzsoázia még mindig ugy vélte, hogy a saját erejéből képes a külföldi versenynyel szembeszállni és ennélfogva még mindig békeszerető és engedékeny volt a munkássággal szemben, amely igy még mindig a burzsoázia szellemi és politikai befolyása alatt állott. Hiába kisérelte meg a föderáció ritka áldozatkészséggel és összes erőinek a fölhasználásával, hogy a néptömegekben fölébressze az osztálytudatot és igy megnyerje őket a szocializmus számára: a kispolgári fölfogással átitatott és trade-unionjaival elsáncolt munkásság megdönthetetlen sziklaként állott vele szemben.

Hogy ebben a vezetők hibáinak is része lett volna? Kétségtelen, hogy a S. D. P. vezetői sok hibát követtek el. De vajjon más vezetők alatt másképp lett volna? Marx és később még inkább Engels, akik a S. D. P. vezetői és taktikájuk iránt nem nagy bizalommal viseltettek, Aveling és Eleanore Marx, valamint Will Thorne utján több kisérletet tettek, hogy uj mozgalmat és uj szervezeteket teremtsenek. Az F. A. Sorgeval való levelezésükből még ma is kiolvashatjuk azt a nagy reménységet, amelylyel ezeket a próbálkozásokat kisérték. És mi volt az eredmény? Valamennyi mozgalom és valamennyi szervezet hajótörést szenvedett, még mielőtt erőre kaptak volna! Ezzel szemben a S. D. F. még továbbra is fönnállott, sőt lassanként fölszivta a disszidens szervezetek tagjait. Az Avelingek, a Thornok, a William Morrisok, a Baxok és mások, akik Engelstől inspirálva, saját erejükkel próbálkoztak meg, hogy a tömegek életébe uj mozgalmakat vigyenek és ezeket uj alapokon szervezzék, mindannyian visszakerültek a S. D. P.-ba. Csak 1893-ban sikerült az első — ugyancsak Engels támogatásával — életképes konkurrens szervezetet megalapitani: az „Independent Labour Party"-t (I. L. P.), amely még a ma napig is fönnáll.

De vajjon több eredménynyel működött ez, mint a S. D. P.? Bizonyos, hogy szellemi és társadalmi vonatkozásban közelebb állt a munkástömegekhez. Erkölcsös, szentimentális volt, kevéssé vallásos is, opportunisztikus, sőt megtagadta ökonómiai, filozófiai és taktikai tanitásaival egyetemben az egész „német" marxizmust, egyszóval teljesen észrevétlenül és hamisitatlan nemzeti formában akarta a szocializmus eszméit a munkások között elhinteni. És mi volt az eredmény? Egészen 1906-ig éppen olyan szomoruan tengődött, mint a S. D. F. Keir Hardie kivételével, akit 1900-ban szintartó liberális programm alapján — egy liberális jelölttel egyetemben — Merthyr Tydvilben megválasztottak, az I. L. P. sem tudott magának parlamenti képviseletet kikűzdeni és taglétszáma csak ugy, mint a befolyása, 13 évig nagyon jelentéktelen volt, amig végre azután a Labour Partyhoz csatlakozott és ezzel — ne kérdjük, hogy milyen áron! — politikai sulyra tett szert.

Nem akarjuk e helyen a S. D. F kimeritő történetét megirni; elég, ha utalunk arra a főokra, amely miatt nem volt képes Anglia proletártömegeit maga köré csoportositani. Csak ennek a századnak a kezdetén keletkezett kedvezőbb konjunktura. A bur háboru és az ezt követő gazdasági krizis végre megérlelték az angol kapitalista osztály átalakitó processzusát. 1901 julius 21-én azután nyilvánosságra jutott a felsőbb bíróságnak a vasutasok szakszervezete ellen irányuló és a Taff-Vale-ügyben hozott döntése is, amely mint a villám, hirtelen megvilágitotta az uj szociális és politikai helyzetet. Az a hatalmas agitációs munka, amelyet a S. D. F. 20 éves fönnállása alatt kifejtett, csak most hozta meg a gyümölcseit, mert lehetővé tette a munkástömegeknek,

hogy rögtön a helyes utra térjenek, azaz hogy önálló politikai párttá tömörüljenek. Igaz ugyan, hogy ilyen párt a trade-unionista kungresszusnak egy határozatából folyólag már két év előtt a szakszervezetek és szocialista szervezetek blockjaként megalakult, de csak névleges életet élt. Amikor a Taff-Vale-döntést meghozták, már a megsemmisülés előtt állott. De azután egyszerűben köréje sereglettek a munkástömegek és 1903-ban már önálló jelöltekkel szerepelt a választásoknál. Ha akkor a föderáció megmaradhatott volna a blockban, talán másképp dőlt volna el a sorsa. A block azonban egyszerű bizottság volt, amelyben a szakszervezeti vezetők — csupa liberális — és az I. L. P. opportunistái voltak tulsulyban. És mivel a föderációnak nem volt arra kilátása, hogy fölfogását a blockban érvényesíthesse, egyszerűen kivált belőle, még a tömegek nagy csatlakozása előtt. Ennek a lépésnek a bölcsesége a későbbi jelenségek világosságában némiképpen vitássá lesz. De ha szemére vetik a föderációnak, hogy csatlakoznia kellett volna a blockhoz, amikor az 1906-iki választások után nyilvánvalóvá lett, hogy a Labour Party, ahogy most a block magát nevezte, az angol munkásosztály hivatott képviselője, akkor elfelejtik, hogy a block már teljességgel liberális és „szocialista" stréberek kezében volt és igy a csatlakozás sulyosan kompromittálta, cselekvési szabadságában pedig minden ellenszolgáltatás nélkül megbénította volna a föderációt.

A párt későbbi fejlődése bebizonyította, hogy oda kellett jutnia, ahová jutott: a liberális párt balszárnya lett, a tömegekben elmosódott az osztályöntudat és az erősen kompromittált I. L. P.-ban megindult a bomlási processzus, amely egyrészt szétforgácsolódáshoz, másrészt a szindikalizmushoz vezetett. De éppen a Labour Party hanyatlása és a vele szoros összeköttetésben lévő I. L. P.-nak a bomlása tette most már a föderáció (immáron S. D. P.) számára lehetővé azt, hogy a I. L. P. körén kivül álló vagy belőle kivált elemek egyesítésére irányuló taktikailag is okos lépést megtehesse. Szeptember utolsó napjaiban tartották meg Manchesterben az általa összehivott és az erők egyesítését célzó kongresszust, amelyből életre kelt a British Socialist Party és amelyben most egész csöndben, szinte automatikusan föloszlott a föderáció. Angliában tehát most már csak két párt van: az I. L. P. és a B. S. P. Semmiféle más mellékszervezet, amely az erők tömörülését meggátolhatná, nem létezik.

A jövőnek kell majd eldöntenie, hogy a föderációnak ez a lépése nemcsak a legokosabb, de egyszersmind a legbátrabb is volt mindazok között, amelyeket eddig tett. Bizonyos, hogy kellő időben történt. Az angol munkástömegekben olyan forrongás érlelődik, amelyhez hasonlót 300 esztendőre visszamenőleg nem találunk az angol történelemben.

—

Kultura-álkultura.

A magyar falu népe. Minden ország munkásnépe sokat fáradozott már a falu népének megnyerésén. Bizony kevés sikerrel.

A sikertelenségnek bizonyára megvannak a maga okai. Sokféle ok játszik itt közre. Ezek közül mindenesetre fontos az is, hogy nem ismerjük kellően a föld népét, a magyar falvak népének baját-gondját, a magyar faluk egész szociális fölépitését.

Igaz, hogy a városi munkásnép nagy része faluról származik a városokba. De mire osztálytudatos, a szocializmusért harcolni kész proletárokká formálódnak, addigra elvesztettek minden kapcsolatot a faluval, a falu népével. Legtöbbje csak egész homályosan emlékszik a falusi viszonyokra: tudása nem elég hozzá, hogy eredményes agitációra alkalmas legyen.

Az eredményes agitáció föltétele, első alapvető föltétele, hogy ismerjük annak a nélposztálynak gazdasági, szociális és kulturális viszonyait, amelyhez agitá-

ciónk alkalmával fordulunk. Tehát meg kell ismerkednünk a föld népével.

Ez azonban nem olyan könnyű föladat. Mert éppen a mezőgazdaság sajátos viszonyai nehezítik meg annak a fölismerését, hogy hol, milyen módon kell agitálni. Itt nem lehet olyan általánosításokkal eredményt elérni, mint az ipari munkásoknál; magasabb bér, rövidebb munkaidő: ez a két követelmény egyformán szól a világ bármely táján dolgozó ipari proletárhoz.

A falusi munkásnép helyzete azonban faluról-falura változik. Mások a viszonyok a cselédeknél, mások a zsellérekné, mások a kisbirtokos napszámosoknál, mások a nagy latifundiumok környékén és mások a parasztközségekben. És külőnösen megnehezíti az agitációt az a körülmény, hogy a mezőgazdasági proletártól egy szinte megszakitatlan átmenet visz a saját földjén megélő paraszthoz, gazdához.

Az iparban nem lehet senki bérmunkás és saját számlájára dolgozó iparos egy időben. Aki munkás, az nem lehet önálló és aki önálló, az nem végez bérmunkát. A mezőgazdaságban jóformán minden munkás termel a maga részére, a maga számlájára is. Vagy feles földet, vagy bérelt földet mivel, vagy a saját kis földjén üz önálló termelést. A teljesen földnélküli mezőgazdasági munkás aránylag még nálunk sem gyakori. A viszonyok faluról-falura változnak. A sikeres agitáció föltétele: megismerkedni az illető falu egész szociális strukturájával, amelyben agitálni kell.

Ez azonban nem könnyű föladat. A legtöbb ember, ha már eljut is valamely faluba és volna is kedve azt tanulmányozni, nem tudja, hogyan fogjon hozzá, mit jegyezzen föl, mit figyeljen meg. Azoknak az elvtársaknak, akiknek módjukban volna hosszabb ideig tanulmányozni valamely falut, de nem tudják a módját, figyelmükbe ajánlom Bosnyák Béla tanulmányát Oros községről.[1]

Bosnyák Oros (szabolcsmegyei) község lakosságát, eltérve a népszámlálási statisztika rendes sablonjától, a következő rétegekre osztja:

1. Mezőgazdasági cselédek.
2. Zsellérek.
3. Kisgazdák.
4. Közép- és nagybirtokosok, bérlők.
5. Szabad foglalkozást üzők.
6. Iparosok.
7. Kereskedők.
8. Cigányok.

A szocialista agitáció szempontjából főleg az első három réteg fontos. A cigányok a legtöbb faluban hiányoznak. Ellenben nagyobb falvakban szükséges lehet az ipari munkásokat elkülöníteni az önálló iparosoktól.

Oroson persze erre nincs szükség. Bosnyák a következőképp jellemzi Oros falu ipari viszonyait:

„Vannak először is vándoriparosok, kiknek számát megállapitani nem lehet. Ezek között vannak bognárok, kárpitosok, férfiszabók, fehérneművarrók, drótosok, üvegesek, kőszörűsök, lakatosok stb. Ezek házról-házra járnak s pár krajcárért, néha ennivalóért, buzáért, szállásért vállalják el a munkát."

Nyugodalmasabb élete van a kőszégi kisiparosoknak, kik nem vándorolnak, hanem műhelyükben végzik el teendőiket. 1900-ban tulajdonképpeni iparral Oroson 49 férfi és 2 nő, házi és népiparral 8 férfi és 1 nő foglalkozott. Ezen 60 iparos 117 családtagot tartott el. A tulajdonképpeni iparosok között volt 9 kovács és 3 más fémiparos, de lakatos egy sem, 4 gépész, 7 asztalos, 1 egyéb faiparos, 5 cipész, 1 egyéb ruházati iparos, de szabó egy sem, 7 malmos, 3 hentes, 1 kőműves, 7 ács, 3 vendéglős. Az összes iparosok között egyetlen malmos van, ki megérdemli a kapitalista vállalkozó elnevezést. A többi iparos, kiknek száma különben gyarapodóban van, csaknem mind segédmunkás nélkül dolgozik, leg följebb tanulókat tartanak, kiknek száma mintegy tizre tehető. Ezek az iparosok még az ősi fajtából valók, gépeket alig használnak, üzletfeleikkel pedig patriarchális viszonyban vannak. Ipari tevékenység mellett kis kertjükben mezőgazdasági tevékenységet is folytatnak s munkáikért természetbeni díjazást is elfogadnak. Magán a munkán is van bizonyos foku antik máz. Gazduram megveszi a bőrt, a cipész csinál belőle lábbelit a családnak, a kovácsmester ócska vasdarabokból, heverő szegekből stb. állit össze valami ujat, az asztalosnak adják a deszkát, melyből az asztalt faragja, az ács pedig maga választja meg a gerendának való fákat, ezeket maga vágja ki, maga faragja meg s rakja föl minden mérnöki terv nélkül a hasonlóképpen terv nélkül készült háznak tetejére. Azonkivül ezek az iparosok vásári árut is készitenek. Eljárnak a nyiregyházai, nyirbaktai, nyirbátori

[1] Oros község, gazdasági és társadalmi rajza. Irta Bosnyák Béla. Ára 50 fillér. A Galilei Kör kiadása.

stb. országos vásárokra és itt értékesítik azokat az árukat, amelyeket nem megrendelésre készítettek. Az iparos munka tekintélyes része földozásból is áll, némelyik iparos pedig a nagyobb gazdálkodásokban is kap munkát. Igy egyik középbirtokos 180 koronából, két kőből buzából és egy kőből rozsból álló évi pausálét fizet kovácsának. Műhelyük kicsi és egészségtelen, munkásaikat, különösen tanulóikat agyondolgoztatják, s nemcsak ipari munkára használják föl. A tanulókat beküldik Nyíregyházára bevásárolni, kerti munkákra alkalmazzák őket, ellenben rendszeres tanulásban nem részesülnek. Tanonciskola nincs, a falusi kis kézművestől pedig igazán keveset lehet tanulni. Az iparos embernek azonban nagy a tekintélye a faluban. S ezért mind több és több zsellér és cseléd adja oda fiát a városba tanulónak. Ha ide követjük a falu gyermekeit, látjuk, hogy olcsó munkaerejük fontos tényezője Nyíregyháza kisiparának. Itt látunk koplaló, de sokat dolgozó gyermekeket, kiket mindenféle munkákra, gyermekőrzésre, bevásárlásra, áruszállításra stb. stb. fölhasználnak, kiknek nyughelye kicsi és egészségtelen s kik, különösen a cipészeknél, 12—16 órákat is dolgoznak naponta. Ezen kis tanuló fiuk egy része örökre benn marad a városban, proletárrá válik. Egy része visszamegy a faluba s növeli a kisiparosok egyre gyarapodó számát.

Az ipar terén tehát Oros községben a szociáldemokrata pártnak jóformán semmi tere nincs. Annál tágabb tere volna az agitációnak és szervezésnek a mezőgazdasági népesség körében.

A községben 1364 önálló mezőgazdasági kereső volt. Ebből

229 mezőgazdasági cseléd,
708 mezőgazdasági munkás (zsellér).

Tehát több mint 900 teljesen proletár exisztencia vár itt a szocialista agitációra, a szervezésre. Egy olyan községben, amelyben ipari munkás alig akad.

A valóságban még sokkal több itt a proletár a mezőgazdasági népesség között. Az 1364 mezőgazdasági keresőből volt

teljesen birtoktalan --- --- ---	244
1 holdig terjedő földet birt---	835
1—5 holdig terjedő földet birt	142
	1221
5 holdon felüli holdat birt ---	143
Összesen ---	1364

Vagyis a mezőgazdasági népességnek majdnem 90%-a proletár, mert az olyan embert, akinek még 5 hold földje sincs, joggal számítjuk a proletárok közé.

Bosnyák tanulmányában részletesen leírja a cselédek, zsellérek és kisbirtokosok életmódját. Milyenek a lakások, mennyi az évi kereset, milyen az életmód. Nem akarunk most a tanulmány eredményeire részletesen kitérni, csak a falutanulmányozás módszerére akartuk a figyelmet fölhívni.

Csupán azt akarjuk itt is ujra kiemelni, B. tanulmányával kapcsolatban, hogy mennyire helytelen az a némelyek által hangoztatott radikális álláspont, hogy a szocialista agitáció és szervezés csakis a teljesen földnélküli mezőgazdasági proletárokra terjedjen ki.

Ennek a taktikának alkalmazásával például Oroson csak 244 munkásra támaszkodhatna a szociáldemokrata agitáció és kizárná azt a 835 proletárt, akinek egy holnál kisebb birtoka van és azt a 142 félproletárt, akinek 1—5 holdnyi földje van. Ez pedig igazán értelmetlen taktika volna, mert hisz semmi érdekellentét a 244 teljesen földnélküli és az 1000 parányi földdel biró proletár között fönn nem forog.

Még egy körülményt óhajtok ezzel kapcsolatban fölemliteni.

Karácsonykor egy nagy alföldi parasztvárosban időztem, ahol éppen akkor alakult meg a pártszervezet. Megható volt az a lelkesedés, amelyet néhány öreg földmívesproletár tanusított. Büszkén mondták el, hogy ők immár harmadszor szervezkednek. Két izben bezárta már a hatóság az „egyletet", szétszórta a tagokat, elfogatta a vezetőket. De ők azért hivek maradnak az eszméhez. És ezek a lelkes, öreg harcosok, házacskával és 3—4 holdnyi birtokkal biró kisbirtokosok, sőt egyik közülök állitólag 40 holdat biró kisgazda. Itt tehát éppen a valamelyes földdel birók mutatkoznak a legkitartóbb harcosoknak és hallom, hogy másutt is hasonlóképp áll a dolog.

Ismétlem, tanulmányoznunk kell a magyar falu népét, hogy ezt a lelkes, értékes embertömeget megnyerhessük eszméinknek. Ezért óhajtom az elvtársak figyelmét Bosnyák kitűnő tanulmányára fölhivni. *Varga Jenő.*

—

VI. évfolyam 1911-12 5. szám

Gyáripari kizárás.

Irta *Bőhm Vilmos.*

Kemény próbára tették az elmult napok legnagyobb szakszervezetünket, a vas- és fémmunkásszövetség harci ellentállóképességét. A legrégibb és legerősebb munkáltató szervezetek egyike, a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete készült döntő támadásra, általános jellegü kizárásra a gyáripari munkásság ellen.

A Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete az 1891. évi április hó 25-én „A budapesti gyárosok és gyárigazgatók klubja" cim alatt alakult meg. A megalakulásnál a klubnak 31 bels 5 kültagja volt. Alakulásának kezdetén vám- és gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkozott, ezenfölül gyári betegsegélyzőpénztárak létesitésére törekedett.

A munkásmozgalom erősödésével a klub munkásügyekkel is kezdett foglalkozni, illetve a munkásmozgalom letörésére irányuló célokat is fölvett programmjába. Az 1899. év november havában, a társadalmi klub jelentéktelenségéből kikivánkozó egyesület, fölveszi a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete cimet, 1903-ban, a szakszervezetek országositása idejében pedig megalakitja külön harci szervét, hirhedt munkásügyi bizottságát. A munkásügyi bizottság és ennek kapcsán az egyesület ténykedéseiben a külföldi, elsősorban a németországi uszitók példáját követi. Munkásügyek dolgában a legharciasabb uszitó fölfogás vezérli. A csenevész magyar ipar fejlődését — busás szubvenciók mellett — a szakszervezetek letörésétől várja.

1904 március 25-én az alábbi, minden kulturlényt megszégyenitő, denunciáns fölterjesztést intézi a kormányhoz:

1. „a dolgozni kivánó munkásoknak a szünetelő munkások erőszakosságai ellen való megvédelmezéséről jobban történjék gondoskodás, mint eddig s a rendőri fedezet költségeit ne az illető gyárak tartozzanak viselni;

2. oly külföldi vagy vidéki illetőségü, foglalkozás nélküli munkások, kik békés társaikat sztrájkra vagy erőszakosságokra bujtogatják, az illető gyár, esetleg az egyesület munkásügyi

végrehajtó bizottságának megkeresésére hatóságilag legyenek a fővárosból eltoloncolandók;

3. azokat a munkásszakegyleteket, melyekből tapasztalatok szerint az izgatások kiindulnak, a hatóságok szigorubban ellenőrizzék. Különösen pénzkezelés tekintetében nyilvános számadásra kötelezteten, ezek az izgató szervezetek szükség esetén feloszlatandók."

Ilyen pökhendi föllépés, az egyesülési, gyülekezési és személyes szabadság letiprására irányuló ennyire szemérmetlen nyílt fölszólítás csak elvakult és uszító munkáltatóktól telik ki. E fölterjesztés szelleme vezeti különben működésében a mai napig is e tipikus uszító szervezetet.

1905-ben ütközött először össze a vas- és fémmunkások szakszervezete a gépgyárosok szövetségével. Az összeütközést közvetve a munkáltatók hatalmi politikája okozta. A munkáltató szervezet állhatatosan ragaszkodott rögeszméjéhez, miszerint a szakszervezetet nem ismeri el egyenrangu félnek. A munkásoknak szakszervezet utján beterjesztett minden kivánságát, követelését ridegen elutasította azzal — a legutóbbi kizárási fenyegetés alatt is gyakran hangoztatott korlátolt kifogással — hogy nem hajlandó hatalmi követeléseket teljesiteni. Piszkos profitpolitikájuk elpalástolására a legártatlanabb gazdasági követeléseket is hatalmi törekvéseknek nyilvánitottak. Az összeütközés közvetlen oka az Oetl-gyári eset volt.

1905 március havában az Oetl-gyár öntőmunkásai sztrájkba léptek, mert az üzem Konvicsni nevü öntőmestere, minden képzeletet meghaladó durvaságai türhetetlenné tették a munkások helyzetét. Az Oetl-gyár ügyét a munkáltató szervezet magáévá tette, mire a vas- és fémmunkásszövetség a gyáriparosok egyesületétől átiratban kérte a gyülölt öntőmester elbocsátását. A gépgyárosok a kérés teljesitését kereken megtagadták. Feleletül május 15-én az öntők az összes gyárakban beszüntették a munkát. Az iparhatóság békéltetési fölhivására, a hatalmi gőg hóbortjában szenvedő gyárosok kijelentették, hogy nem hajlandók a munkásokkal tárgyalásokba bocsátkozni.

Május 23-án a szakszervezet 12 pontból álló, gazdasági követeléseket tartalmazó, memorandumot nyujtott be a gyárosokhoz. Ennek rideg elutasitása után, a gyárakban dolgozó összes szervezett vas- és fémmunkások május 29-én sztrájkba léptek. Az érdekelt gyárak a termelést az egész vonalon beszüntették és a gyárakban maradt sztrájktörő munkásokat kizárták.

A több izben megindult — a kormány részéről is kezdeményezett béketárgyalások — mindannyiszor megtörtek a gyárosok makacsságán. Egyrészt föltétlen engedelmességet követeltek, másrészt csak a gyülölt szakszervezet letörése árán akarták csak a megindított harcot befejezni. Céljukat azonban nem érték el. A védelmi harc 10—12 ezer munkás résztvételével 10 hétig tartott, a munkások gazdasági követelései ugyan nem teljesültek, a szakszervezet azonban a sulyos rázkódtatás ellenére is megerősödött.

A kizárás előtt 1904-ben 10.963 tagja volt a szövetségnek, a

kizárás évében 1905-ben 12.489-re, 1906-ban pedig 21.057-re szaporodott a taglétszám.

Az 1905. évi, a munkáltatókra nézve mérhetetlen gazdasági károkkal járó lecke azonban nem józanította ki gyáriparosainkat. Az 1910. év nyarán a rézművesek sztrájkjából kifolyólag ujabb támadást intéztek a szervezett vasmunkásság ellen. Tudatában annak, hogy a szakszervezet az épitőipari szakmában a lakatosok harcával van elfoglalva, egy általános kizárással akarták a gyáripari munkásság ellentálló képességét megtörni. A szakszervezet ezt a készülő támadást is visszaverte. A rézművesek a harcból kifolyólag általános béremelésben részesültek, a kizárás pedig elmaradt.

A nyilt harcot tehát ezuttal nem provokálhatták, a megegyezés azonban csak a harc időpontját tolta ki, mert a küzdelem tárgya, egyrészről a nyomoruságos munkaviszonyok megjavitását célzó törekvés, másrészről a szakszervezet letörésére irányuló vágy fönnmaradt, amely körülmény a feleket az egész vonalon szüntelen fegyverkezésre szoritotta.

*

Bérmozgalmak, sztrájkok s kizárások általános hatása gyakran nem közvetlenül a harc befejezése után jelentkezik. A gyakorlati mozgalomban számtalanszor tapasztaljuk, hogy hosszu, kemény, áldozatokkal terhes bérharcok eredménytelenül végződnek. A látszatra levert harcok után, rövid idővel, a zárt hadsorokban, fegyelmezetten visszavonuló szakmák gyakran játszi könnyedséggel maradandó eredményeket érnek el. A lakatos-, asztalos- és festőmunkások mult évi sikeres bérharcait is látszólagos vereségek előzték meg, azonban éppen e pillanatnyi vereség harcában kifárasztott munkáltatókkal nagyon könnyü dolog volt egy tartós, nem várt gazdasági eredményekben bővelkedő állandóbb békét teremteni.

Ezzel ellentétben nagyon gyakran azt tapasztaljuk, hogy gyors és könnyü sikerek megfelelő szakszervezeti megalapozás hiján a legkisebb erőpróba terhe alatt szétfoszlanak. Munkásrészről köművesek, bádogosok 1905—07. évi harcai, munkáltatói részen a magyar épitőiparosok országos szövetségének feltünően gyors bomlása igazolja, hogy gazdasági harcokban szervezeti alapépitmény nélkül állandó jellegü eredményeket nem lehet elérni.

A gazdasági harcok eme abc-jét a gyáriparban mindkét fél fölismerte. A Vasművek és gépgyárak országos szövetsége is fölkészült a bekövetkezendő harcra. Munkaközvetitőjébe bevonta a legtöbb budapesti gépgyárat. A munkáltatói egyesület kötelékébe tartozott 1910-ben 82 gyár közel 50.000 foglalkoztatott munkással. Ezek közül 16 gyár 20—100 munkást foglalkoztatott, 26 gyár 101—300 munkást, 15 gyár 301—600 munkást, 6 gyár 601—1000 munkást, 6 gyár 1001—2000 munkást alkalmazott átlagban, három vállalat pedig 2000-en felül álló munkáslétszámmal rendelkezett. Az egyesület törzsét budapesti gyárak teszik. 63 budapesti üzem 26—30.000 munkással tagja a munkáltató szervezetnek, ezek közül

40 gyár kerek számban 20.000 munkással tartozik az egyesület munkaközvetítőjéhez. A munkásság ismeri ellenfelének szervezetét, erejét, ehez mérten intézte saját szervezeti ügyeit is. A legközelebbi cél a szervezet megerősítése, a taglétszám emelése volt. E törekvés volt az indítórugója tagszerzési agitációs hétnek.

Azonban a lakatosmunkások győzelme, a visszavert gyáriparosi támadás az egész vonalon a vasmunkásság szunnyadó harci kedvét is fölszabadította. Fokozta ezt az utóbbi évek gazdasági válsága alatt az üzemvezetőségek által lényegesen lerontott, különben is gyalázatos munkaviszonyoknak folytonos rosszabbodása. A gyáriparosoknak a fejlődő konjunktura kezdetén az egész vonalon a bérek, különösen az akkordbérek leszorítására irányuló egyöntetű törekvése még általánosabbá tette az elkeseredést. A Magyar vasművek és gépgyárak országos szövetségéből, a Magyar államvasutak gépgyárának vezetésével irtó hadjáratot indítottak az állítólagos „magas" akkordbérek ellen. Százával érkeztek panaszok, hogy a gyárakban a kalkulációs irodák az egész vonalon akkordredukciókon dolgoznak. Az élhetetlen magyar gyáripar az akkordredukciót külföldi példák után eszközölte, azonban a profitéhség, a hozzá nem értő vezetés befolyása alatt elmulasztotta a termelés fokozására alkalmas modern technikai eszközöket, a jobb gépeket az üzemekben alkalmazni.

A kizsákmányolás eme szemérmetlen módja természetesen alaposan leszorította a munkabéreket. Egyes üzemekben a szakmunkások akordmunka mellett alacsony napszámbérüket sem keresték meg, sőt számtalan esetben ráfizettek hetekig tartó, fokozottabb erőkifejtést igénylő akkordmunkákra.

Az alábbiakban egy összehasonlító táblázatot közlünk a budapesti nagyobb gyárak és egynéhány külföldi város munkásainak munkabéréről. A közölt adatok szerint a magyar munkások nyomoruságos átlagbére meg sem közelíti a külföldiekét, ellenére annak, hogy nálunk a megélhetés is nehezebb, az életszükségleti cikkek is drágábbak. Az adatokat a betegsegélyző pénztárak napibérkimutatásaiból vettük.

Városban		A helyi betegsegélyző pénztárba bejelentett munkások száma:	Ezekből száz munkás közül átlagos napi keresete van 3·50[1] alul	3·51—4·50	4·50 fölül
Lipcse	férfi	129.020	24·4	25·7	49·9
	nő	54.459	95·2	3·5	1·3
Düsseldorf összes		8.490	9·4	38·7	51·9
vas- és gépipari		1.413	11·5	47·8	40·7
Lübeck összes		2.180	12·0	75·9	12·1
vas- és gépipari		1.390	5·9	87·8	6·3
Karlsruhe összes		1.999	21·0	60·9	18·1
vas- és gépipari		296	27·7	50·3	22·0
Strassburg i. E. összes		3·999	27·8	36·7	35·5

[1] Budapesti munkásoknál koronában, külföldieknél márkában számítva.

Városban	A helyi betegsegélyző pénztárba bejelentett munkások száma:	Ezekből száz munkás közül átlagos napi keresete van 3·50[1] alul	3·51—4·50	4·50 fölül
Budapest (vállalati pénztárakba):				
Ganz-villanygyár	1.863	71·6	17·7	10·7
Ganz-vasöntöde	3.700	58·9	27·8	13·3
Láng-gépgyár	616	34·7	23·5	41·8
Nicholson-gépgyár	717	52·9	23·1	24·0
Roessemann és Kühnemann	289	68·1	31·9	0·0
Röck-gyár	566	68·0	19·4	12·6
Schlick-gyár	1.352	60·7	20·2	19·1
Vulkán-gyár	381	58·2	15·7	26·3
Wörner-gyár	466	42·4	18·6	39·0
Gép- és vasutfölsz. Kistarcsa	925	81·6	11·1	7·3
Összesen a fenti 10 gyárban	10·875	61·5	21·8	16·7

A kimutatás szerint a fölsorolt városokban a férfimunkások 70—90%-ának napi bére a 3·50 márkát, 20—50%-ának napi bére a 4·50 márkát is meghaladja. Ezzel szemben a fölsorolt budapesti gyárakban az alkalmazottak 61·5%-ának napi bére, 20%-os pótlékkal együtt, nem magasabb napi 3·50 koronánál. Az összes alkalmazottaknak csak 16·7%-a részesül naponként 4·50 koronánál magasabb napi bérben. Alkalomadtán ezeket az érdekes adatokat még kiegészítjük. A magyar gyárosok ezeket az éhbéreket, a kizsákmányolás nak ezt a rendszerét akarják föntartani, ennek megdöntésére irányuló minden mozgalmat akarnak tüzzel-vassal elnyomni.

A magyar munkásoknak általánosan ismert rossz keresetí viszonyait a föntí adatok szerint még fölülmulja a gyáriparban meghonosított kizsákmányolási rendszer. Ez teszi érthetővé a jobb munkaerők kivándorlási vágyát, a gyári munkásoknak mérhetetlen elkeseredését. A gyárosoknak az a kibuvója, hogy az akkordkeresetnek csak egy része — 20%-a foglaltatik a betegsegélyző pénztárnál megállapított alapbérben, tehát a tényleges kereset ennél több —, az összehasonlításnál tárgytalan, mert a külföldön is van akkordkereset, ott sem szerepel ez teljes összegben a napibérkimutatásokban, mindazonáltal a bejelentett órabér, a tényleges kereset ott lényegesen magasabb. Ezek a nyomoruságos keresetí viszonyok voltak az indító rugói a mult évi bérmozgalmaknak, melyek elsősorban az órabérek és az akkordkereset megjavítására irányultak. Néhány gyárban, néhány szakma munkásainál a bérmozgalom sikerrel is járt.

Végül 1910. év nyarán általános mozgalom indult meg a munkaidő megrövidítése és a szombat délutáni kifizetés érdekében. E mozgalom is sikerrel végződött. 26.000 munkást foglalkoztató 65 gyárban kényszerítették az üzemvezetőségeket a megbonthatatlan szentségnek hirdetett heti 60 órai munkaidőnek 57 órára való leszállítására és a szombat délutáni kifizetés rendszeresítésére. A gyáriparosok a legerősebb munkaidény idején nem mertek ellentállást kifejteni, a

[1] Budapesti munkásoknál koronában, külföldieknél márkában számítva.

támadás megbosszulását reájuk nézve kedvezőbb alkalomra halasztották.

Időközben az országgyülés megszavazta az 1912. évi állami költségvetést, minek következtében a kormány már az év elején kiadhatta az állami rendeléseket. A gyárakat egytől-egyig tulhalmozták munkákkal. Az államvasutak milliókra menő beruházási munkálatai és más állami rendelések a vas-, fém- és villamossági ipart évekkel előre ellátták munkával, illetve biztositják számukra a biztos profitot.

A magyar gyáripar azonban a szabad verseny folytán megengedett kapitalista profiton kivül más manőverekkel is biztosit magának busás hasznot. A magyar iparpártolás ürügye alatt szinte kiuzsorázza megrendelőit, elsősorban legnagyobb fogyasztóját, a közpénzekből fizető államot. A külföldi verseny kizárásával, általában alacsony munkabérekkel és termelési költségekkel dolgozó, busás szubvenciókat és egyéb kedvezményeket élvező magyar ipar minden előnye ellenére lényegesen drágábban árusitja termékeit, mint a külföldi ipar. A horribilis haszon természetesen nem található meg mindenkor az évi mérlegkimutatásokban — mert a gyárosok nem akarják osztalékpolitikájukkal a közpénzekből zsebrevágott szubvenciót veszélyeztetni —, annál jobban dotálják azonban különféle tartalékalapjaikat.

A Ganz vasöntő és gépgyár r.-t. például 1910-ben 2,075.599 korona haszonnal zárta le évi mérlegét. Részvénytőkéje 4·8 millió korona, ezzel szemben különféle tartalékok cimén 16·2 millió korona vagyont gyüjtött. Általában megállapitható, hogy az összes gépgyárak föntvázolt uzsorapolitikájuk segitségével óriási haszonnal dolgoznak.

A kapitalista azonban mindig nagyobb profitra vágyik. A budapesti gépgyárosok is biztositani akarták a közelgő munkaévad „zavartalanságát", illetve meg akarták bénitani a szakszervezetet, hogy a munkabéreket leszoríthassák, hogy még olcsóbb áron termelhessenek, hogy az elmult nyár gazdasági eredményeit is lerombolhassák.

Tervüket még a nagyobb munkaidény előtt, a téli időszakban akarták végrehajtani. A legostobább ürügyektől sem riadtak vissza, hogy kizárási tervüket akadálytalanul megvalósithassák. A kizárás publikálásának első napjaiban a gyárakban észlelhető általános munkásnyugtalansággal indokolták meg a készülő merényletüket. A szakszervezet vezetősége adatokkal bizonyitotta, hogy a vád nevetséges, amennyiben 35.000 Budapesten, gyárakban dolgozó vasmunkás közül összesen 163 áll bérharcban, ezek közül is 72-t a fegyvergyár csendőri erőszakkal zavart ki a munkából. Az általános nyugtalanságról szóló mese szétfoszlása után a készülő nyári általános sztrájk kövér kacsájával akarták megrémiteni a jámbor nyárspolgárokat — azonban józan ember ezt a mesét sem hitte el nekik. Végül belekapaszkodtak a fegyvergyár 5 hónapos bérmozgalmába, ezt jelölve meg a kizárás tulajdonképpeni okául. Ezzel kapcsolatban természetesen a hatalmi törekvésekről, szakszer-

vezeti hatalmaskodás tultengéséről szóló vád rozsdás fringiáját szintén kiszedték a gépgyárosok fegyvertárukból. A fegyvergyár munkásainak akkordáraít 50—75%-kal redukálják; a Langfeldergyár munkásai a reájuk erőszakolt akkordárak mellett nem keresik meg napszámbérüket sem; a Magyar-Belga-gyárban 25—40 életéves családos szakmunkások 40—50 filléres maximális órabérekért robotolnak; e tarthatatlan állapotok megszüntetésére irányuló törekvéseket nevezik a gépgyárosok egyszerüen hatalmi követeléseknek. Ezekkel az irányzatos hiresztelésekkel sem tudták megnyerni a polgári közvélemény rokonszenvét. Mindenütt fölismerték a gyáriparosok merényletének valódi indító okait, a munkabérek leszorítására irányuló törekvés előnyomulását. A polgári közvélemény megnyerése tehát nem sikerült.

A munkásság viszont inkább örömmel, mint nyugtalansággal fogadta a kizárás hirét. E megállapitásom nem frázis. A munkások nagy tömegei ugyanis örömmel, lelkesedéssel fogadták az alkalmat, hogy végre leszámolhassanak a folyton okvetetlenkedő gépgyárosokkal. Az örökös akkordredukció, a művezetők fölülről sugalmazott provokáló föllépése már szinte kivánatossá tette az összeütközést. Erre vezethető vissza a munkások elszánt lelkesedése, ebből magyarázható az a nyugalom, amelylyel a vérig elkeseritest gyári munkásság a kizárás bekövetkezését várta.

A munkások erőteljes készülődése, a famunkások harcias föllépése és nem utolsó sorban a polgári sajtó tekintélyes részének elismerésre méltó magatartása idejekorán észretérítette a gyárosokat. A munkások elszánt föllépésének hatása alatt az utolsó napokban az exisztenciájukat féltő kisüzemek is állást foglaltak a börzemanőver céljait szolgáló támadás ellen. A kizárás végrehajtása ezzel végleg megfeneklett. A munkáltatók tárgyalásokba bocsátkoztak a munkássággal, megegyezést létesitettek, mely egyezség értelmében a kizárás elmaradt, ezenfölül a Fegyver- és Magyar-Belga-gyárban az akkordbéreket rendezték, a fönálló sérelmek orvoslását biztositották. Az egyezmény főbb pontjait a következőkben ismertetjük:

A fegyvergyár visszaveszi az összes kizárt esztergályosokat. Miután azonban az öthónapos harc alatt a gyár az esztergályos munkák nagy részét idegen üzemeknek adta ki, másrészt pedig munkát nem vállalt, — mindaddig, míg a kiadott munkákat visszaveheti, illetve uj munkát vállal, a munkásoknak csak egy részét állitja munkába. Azonnal harminc munkást állit pad mellé. Garantálja, hogy a többieket is rövid időn belül, a munkások közvetitésével visszaveszi. A Vasművek és Gépgyárak Országos Szövetsége kötelezettséget vállal, hogy a munkából kimaradó esztergályosokat haladéktalanul és akadálytalanul más gyárakban — hasonló munkaföltételek mellett — helyezi el.

A legtöbb összeütközés oka, a tanoncosztály ügye is rendezést nyert. Az összes más osztályokból kirendelt gyakornokok és tanoncok visszahelyeztetnek régi munkakörükbe.

A kizárás tulajdonképpeni oka, az akkormegállapitás ügyében ugy határoztak, hogy a jövőben az e téren előálló differenciákat

a gyárvezetőség és a munkások bizalmiférfiai közösen intézik el. A revolverpadok összes munkásainak munkabérét megjavították.

A vasmunkásság szervezett munkásokhoz illő fegyelmezettséggel fogadta a megegyezés hírét is. Nem mulasztják azonban el a harc tanulságait szakszervezeti mozgalmukban értékesíteni.

Az osztályharc elmélet ismertetésére különb eszközt nem találhatunk, mint a gyárosoknak a kizárással való fenyegetését. Az agitátoroknak éveken keresztül folytatott megfeszített munkája nem volt annyira eredményes, mint a munkáltatók készülő támadása. Szervezett és szervezetlen munkás egyaránt megtanulta, hogy a tőke, — ha érdeke kívánja — a profitért, tekintet nélkül a munkás nemzetiségére, vallására, szervezettségére, utcára dobja, kenyértelenné teszi a proletárok tízezreit. A munkásokat a támadás fölvilágosította arról, hogy a tőke és munka között az ellentétek áthidalhatatlanok, a tőke a munkaviszony legcsekélyebb megjavítása érdekében megindított mozgalmat a legdurvább módon, tízezrek nyomora és szenvedése árán is elnyomja, a profit csökkentését, a legbecstelenebb eszközökkel is megakadályozza. A szakszervezetnek lesz kötelessége az öntudatra ébrendő munkásságot az osztályharc állandó, kombattáns katonává nevelni.

Örvendetes jelensége volt a harcnak, a polgári sajtó nagyrészének tisztességes állásfoglalása. A Pesti Naplónál a közelmultban lezajlott sztrájkmozgalom utóhatása mutatkozott a sajtó magatartásán. Bármi volt az indoka ebben az esetben a polgári sajtó tisztességes állásfoglalásának, megállapítható, hogy bérmozgalomnál, különösen általános jellegű kizárásoknál a munkásságnak is iparkodni kell a közvélemény és a polgári sajtó rokonszenvét a munkásság ügye iránt fölkelteni; célszerű, ha a harc vezetői a munkásság hangulatáról, a harc indokairól és várható kilátásairól, káráról a polgári sajtót is állandóan informálják. A polgári közvélemény ebben az esetben is félt a kizárás folytán bekövetkező gazdasági károktól, féltette a keresetnélküliség következtében elmaradó közgazdasági hasznot — e körülmény kényszerítette elsősorban a munkások ügyének rokonszenves elbírálására.

Döntő hatása volt a munkaévad előtt álló gyáriparosok elhatározására a finomabb szakmai munkások és az asztalosmunkások határozott állásfoglalásának. A nagyszámu fiatalabb szakmai munkások kivándorlási szándéka, valamint az, hogy az épületasztalosiparban fennálló jó munkakonjunktura folytán könnyű feladatnak bizonyult volna az asztalosmunkások kivonása a gyáriparból, valóságos katasztrófát jelentett volna a gyáriparra nézve. A békés megegyezést, a gyárosok hangulatának megváltozását, a munkások kívánságainak teljesítését a föntvázolt körülmények is erősen befolyásolták. Az összmunkásság támogatása, a harc előtt álló munkásság nyugodt fegyelmezettsége, az építőiparban dolgozó vasmunkásság nagy arányokban megnyilatkozó szolidaritása és áldozatkészsége szintén lényegesen hozzájárult a gyáriparosok kényszerű engedékenységéhez.

A munkásság a harc befejezése után nem hirdet győzelmet, azonban tulzás nélkül megállapíthatja, hogy harci taktikájával eré-

lyesen visszaverte a gyáriparosok támadását. A győzelmi kürt helyett a gyülekezés és szervezkedés harsonáját kell megszólaltatni, mert a gyáriparosok az elmaradt kizárást előbb-utóbb kikerülhetetlenül ránk zudítják. Az ilyen nagyarányu gazdasági harcok rendszerint hetekig, sőt hónapokig tartanak. Erre föl kell készülni. A szervezetet anyagiakban is meg kell erősíteni, fokozni kell a tagok harci készségét, öntudatát, hogy a döntő ütközet idején, a nyílt harc is a munkások győzelmével végződjék.

Az olasz termelőszövetkezetek.[1]

Romagna.

1900-ban a különböző egyesületek megalakították a ravennai munkások szövetségét. Noha a köztársasági parasztok és munkások szintén csatlakoztak ehez a központhoz, mégis a tulnyomó többséget a szocialisták képezték és ők határozták meg a szövetség taktikáját. Az uj szervezet ugy taglétszámban, mint erőben gyorsan gyarapodott. Néhány éven belül tagjainak száma 24.000-re emelkedett s ennek fele nő volt. A valóságban ez a környék egész munkássága volt. Ebből 18.000 volt gazdasági bérmunkás, kik a városban éltek és bicíklin jártak ki a munkára, hol munkaerejüket bérért adták el a parasztoknak és birtokosoknak; 3000 paraszt, kik a birtokon éltek és dolgoztak, a termés felét adván a tulajdonosnak; és volt még 3000 ipari munkás tagja is a szövetségnek.

Ugyanazon évben megalakították a ravennai munkás-termelőszövetkezetek szövetségét, amelynek célja a szövetkezeti vállalatok rendszeres fejlesztése volt.

E szervezetek folytán a bér tiz év alatt száz percenttel emelkedett, megvalósították a nyolcórás munkanapot, csak az aratási idő volt kivétel, de akkor se lehetett a munkanap hosszabb kilenc és félórásnál. Azelőtt tizenkét-tizenöt órát dolgoztak a munkások. A szervezetnek sikerült azonkivül a földbirtokosoktól a parasztok számára jobb szerződéseket kicsikarni.

A gazdasági munkások a téli hónapokban sokat szenvedtek a munkanélküliségtől. E baj elkerülése céljából a gazdasági munkások kongresszusa 1905-ben határozati javaslatot fogadott el, amelyben eltilt tta a parasztoknál az aratás és cséplés idején szokásos segitő munkát. Sürgették, hogy a parasztok csak annyi földet béreljenek, amennyit a legujabb gazdálkodási mód mellett családtagjaik segítségével meg tudnak mivelni. Kényszeritették a parasztokat arra is, hogy a birtokosoknak eddig minden törvényes alap nélkül szolgáltatott robotmunka teljesítését tagadják meg.

Sok paraszt a kongresszus határozatát visszautasította. Attól

[1] E cikk Pór Ödön cikksorozatából való.
Pór Ödön: Working Out a New Society. Megjelent a The Coming Nation 1910. évi 10., 11., 12., 13., 14. és az 1911. évi 30. számaiban.

féltek, hogy a munkabérek emelkedése következtében jövedelmük csökkenni fog. A földbirtokosok, kik eddig az aratási költségekhez semmivel sem járultak hozzá, visszautasították azt a követelést, hogy a kiadások felét ők fizessék.

A munkások, egyesülve a gép körül alkalmazott (gépész, tüzelő, etető) munkásokkal, megkezdték e követelésért a harcot. A parasztok végre abbahagyták az ellentállást és csatlakoztak a munkások egy másik csoportjához. A harc egy nagyarányu sztrájkban tört ki 1906-ban. A gépek körül alkalmazott munkások azoknál a tulajdonosoknál, kik az egyesület követeléseit nem teljesitették, visszautasitották a munkát. Viszont a géptulajdonosok egyesülete ugy határozott, hogy azoknak a parasztoknak, kik munkásaikkal egyezséget kötöttek, nem ad gépet.

A munkaszünetelésnek végett vetett egy nagyszerü harci taktika. A parasztok és bérmunkások szövetkezetet alakitottak és gépeket vásároltak. A munkaeszközök és munkások igy egyesülvén, a parasztoknak, kik a munkásokhoz hüek maradtak, sikerült termésüket learatni és elcsépelni és igy a munkásokkal együtt ők győztek az egész megyében.

A munkások munkaalkalma megnövekedett, mióta megszüntették a kölcsönmunkát, mit azelőtt a parasztok egymás kisegitése céljából végeztek. A bérek emelkedése igy egy évben körülbelül egy millió koronát tett ki a munkások számára. A gépek körül alkalmazott munkások bére szintén emelkedett. A parasztok megszabadultak az addig teljesitett robotmunkától s az igy nyert időt földjük alaposabb mivelésére fordithatták. Ezen a réven jövedelmük nagyobb lett, mint amennyire az uj kiadások összege rugott. A munkának ez ujjászervezése olyan sikeres volt, hogy Olaszország többi mezőgazdasági vidékein is erősen éreztette hatását.

A romagnai uralkodó osztály elővette az egész világon régen gyakorolt módszert, azaz egyenetlenséget kezdett szitani a munkások között. A köztársasági parasztok szunnyadó szenvedélyét felébresztette. Mazzini nevét ujra emlékezetbe hozta, feltámasztotta a régi köztársasági eszmét abban a reményben, hogy a már elaludt lelkesedés ujra lobbot vet. A köztársasági parasztok számára kongresszust tartottak, amelyen kijelentették, hogy a munkások szövetsége sérti a parasztok érdekeit. A munkások ellen egy uj szervezetet alakitottak. amelynek mintegy 1700 paraszt, 1000 mezei munkás és 1500 gépmunkás tagja volt. Ennek a korcsszervezetnek első cselekedete az volt, hogy a közös tulajdon elvét megtagadta, azután a birtokosok egyesületével szerződést kötött öt évre, amely szerződés a munkásokat visszasülyesztette abba a gyalázatos helyzetbe, amely ellen a munkások szervezete olyan hősiesen és diadalmasan küzdött.

E dolgok következtében az 1300 szocialista paraszt kongresszust hivott össze, amelyen ujra kinyilatkoztatták, hogy a mezei munkásoknak és gépmunkásoknak a szövetkezeti gépek tulajdonjogához és azokkal dolgozni joguk van. Ez a kongresszus ragaszkodott annak a proletárelvnek a megerősitéséhez is, hogy miután a parasztok

a gépekkel nem dolgoznak, a gépek tulajdonuk sem lehetnek, mert ha tulajdonukat képeznék, csak a mezei munkások kizsákmányolására használnák őket. A szocialista munkások azzal is bizonyították proletárszolidaritásukat és fegyelmezettségüket, hogy készeknek nyilatkoztak saját gépeiket az uj szövetkezethez tartozó mezei munkásoknak és gépmunkásoknak is átengedni.

A munkásoknak e két csoportja tehát megkezdte a szövetkezeti rendszer szervezését, abból a célból, hogy a gépeket közösen és közvetlenül maga kezelje. A földbirtokosok, valamint a „sárga" parasztok és munkások ellen kimondták a bojkottot. (Sárgáknak nevezik általánosan azokat a szervezeteket, amelyeket a dolgoztatók alakítanak a munkások számára azzal a céllal, hogy ezek az ipari munkásszervezetekkel harcba szálljanak.)

Sem a „sárga" szervezetek, sem a köztársasági birtokosok nem számítottak ilyen gyors cselekvésre és rendkívül kellemetlenül érezték magukat, mikor aratás kezdetén már a bojkott óriási arányokat vett. A „sárgák" nem voltak elegen ahoz, hogy elvégezzék azt a munkát, amit azelőtt az 1600 „vörös" végezett és igy a termés ott rothadt a mezőn. A „vörösek" és „sárgák" között véres összeütközések történtek. A kormány hatvanezer zsoldost küldött a vidékre s ennek a seregnek ellátási költsége öt millió koronára rugott. Minden paraszthazat csapatok őriztek. A szocialista szövetkezetek ötvenöt cséplőgépet szereltek föl. Néhány esetben csak erőszakkal lehetett a gépet bevinni a gazdaságba. Azonban a szocialista parasztok csak a „vörös" gépeket kérték s az ilyen gépet mindig nagy tömeg férfi, asszony, gyerek kisérte, kik szocialista dalokat énekeltek és nagy lelkesedéssel üdvözölték a gépre kitüzött vörös lobogót.

A birtokosok azzal fenyegették meg a szocialista parasztokat, hogy birtokaikról elkergetik őket, mert csak nekik van törvényes joguk afölött határozni, hogy milyen gépet használjanak. A parasztok kivétel nélkül ellenálltak, nem ijedtek meg a fenyegetéstől és mindenütt, ahol a birtokosok — a katonák és a „sárga" munkások segitségével — megakadályozták a „vörös" gépnek a gazdaságba való beszállitását, a szocialista parasztok inkább elhagyták pusztulni a gabonájukat, de sárga géppel még sem csépeltek. Igy természetesen óriási károkat szenvedtek ugy időben, mint munkában, azonban minden áron arra törekedtek, hogy társadalmi öntudatuk és az elvekért való áldozatkészségük erősödjön.

Ilyen harcokban csak az összetartás és hősiesség csodálatos ereje segithet. Voltak családok, amelyekben a szocialista feleség bojkottálta a köztársasági érzelmü férjet. Sok család buzájának és rizsének felét „vörös", a másik felét „sárga" géppel csépelte, mivel a családhoz tartozó fiuk egy része szocialista, más része köztársasági volt, mig az apa kivül maradt az összeütközéseken és csak arra törekedett, hogy a véres összecsapások közepette a tönkremenéstől megóvja magát.

A bojkottok számának és erejének növekedése folytán sok paraszt és birtokos egyezségre lépett a „vörösökkel", részint mert ga-

bonájukat az elpusztulástól féltették, részint mert a „sárga" gépek nem tudták elvégezni a munkát. Általános volt a tapasztalat, hogy ugy erkölcsi, mint a munka elvégzése tekintetében a „sárga" munkások sokkal hátrább állanak, mint a „vörösek". Az uj rendszer győzedelmeskedett.

Az uralkodó osztály kétségbeesett harcot kezdett. A birtokosok a törvényre hivatkoznak és osztályjellemük élesen visszatükröződik abban a határozatban, amelyben kimondották, hogy csak nekik van joguk dönteni afölött, milyen gépet használjanak bérlőik az ő földjükön, noha ők e gépekkel egyáltalán nem dolgoznak.

Tizenkét „vörös" parasztot és családját azonnal elkergettek a birtokról, százötvennek pedig az év végére felmondtak. Ez az itélet különösen azért volt izgató hatásu, mert egyenes ellentétben állott a törvénnyel.

Ujabban még sulyosbitja a helyzetet a birtokosok nagyszámának az az elhatározása, hogy a szocialista parasztokat és munkásokat a kiéheztetéssel fogják kényszeriteni arra, hogy a miveletlen földeken éljenek és a szerződést aláirják.

Noha az olasz szocialisták minden tevékenységüket a jövő társadalom megalapozására irányitották, mégis távol voltak attól, hogy utópisták legyenek. Előzőleg már láttuk, munkaterük következetes kiterjesztésével hogyan vették közös tulajdonukba a cséplőgépeket és azok munkája eredményét. Most olyan irányban terjesztették ki mozgalmukat, hogy ipari téren is megtörjék a tőkésosztály hatalmát.

Erre kényszeritette őket a több munka szerzésének szüksége. Az első lépés volt ehez annak a megállapitása, hogy mit csináljanak a hosszu téli hónapokon, amikor a mezei munkások hónapokon át a munkanélküliség miatt szenvedtek. Ilyenkor a munkások ezrei tódultak a nagyvárosokba és az inség ostorcsapásai következtében tömegesen szoríttattak a hatóságokkal való gyilkos és véres összeütközésekre.

Az időszaki munkanélküliségnek ez a kérdése végre olyan nyomasztóvá vált, hogy a községek és maga az állam is kénytelenek voltak szükségmunkáról gondoskodni, hogy igy legalább ideiglenesen csillapitsák a nagy szükséget.

Ezeket a munkákat vállalkozóknak adták, akiknek inkább a munkások kizsákmányolása volt a céljuk, nem pedig azok segitése. Igy több hasznuk volt a vállalkozóknak, mint a munkásoknak. Ennek következtében a mezőgazdasági munkások nagy jelentőségü lépésre határozták el magukat, nem kevesebbet akarván, mint a vállalkozók teljes kiszorítását és a téli munkának rendszeresitését minden évre.

Ebből a célból 300 ravennai mezei munkás termelőszövetkezetet alakitott, ezzel olyan utirányt jelölve ki, amely némiképpen például szolgálhat nemcsak Olaszország, de az egész világ számára. A szövetkezet szerződéseket kötött magánosokkal csatornázási és öntözési munkálatok végzésére. Csakhogy ez a munka még távolról sem volt elegendő a munkanélküliség enyhitésére. Ennélfogva a

szövetkezet vállalkozókkal is kötött szerződéseket kisebb javítási munkákra. Ezeket a munkákat a Rómához közel levő mocsaras földeken végezték és a szövetkezet minden télen több mint 600 munkást küldött oda.

Ez a vidék valóságos tenyésztőtelepe volt a malariabetegségnek. A nehéz viszonyok következtében a munkások minden esztendőben hátat fordítottak ennek a míveletlen területnek. Ennél a vállalatnál nem volt semmi haszon, csak éppen hogy a munka bérét megkapták. Azonban mégis volt nyereség, amely később nagy értékűnek bizonyult. Ez pedig a munka végzéséhez való technikai ismeret megszerzése volt, a módnak megtanulása, hogyan kell és lehet az ilyen munkát végezni, továbbá az erkölcsi és testi megszokás, begyakorlás, amely nagyon lényeges a természeti erőkkel való harcban.

Sokan elpusztultak e hősök közül ott, de a többiek csüggedetlenül folytatták a munkát. Az ilyen vállalkozásnak nagy földmívelési, erkölcsi és társadalmi kilátásai a közvéleményt erősen befolyásolják s ez a tény arra vezetett, hogy törvényt alkottak, amely a hatóságokat fölhatalmazza arra, hogy különböző közérdekű munkák elvégzését egyenesen a szövetkezetre bízzák. A törvény az ilyen munkákra kifizethető költségek összegét 100.000 koronában állapította meg. A szövetkezet munkája azonban olyan eredményes volt, hogy a költségek összegét később 2 millió koronára emelték föl.

A ravennai szövetkezet sikerének hatása folytán nemcsak Ravennában, de a közeli környékben is számos hasonló szövetkezet alakult. Az utolsó 15 esztendő alatt ezek a szervezetek több mint 100 millió korona értékű munkát végeztek a kormánynak, a községeknek, megyéknek és magánosoknak.

E szervezetek közül legrégibb a ravennai, amelynek vezetőszerepe van. Hogy a munkát még jobban szervezhessék és vállalataikat még nagyobb arányban kiterjeszthessék, a ravennai járás különböző szövetkezetei 1900-ban föderációba (szövetség) olvadtak össze. Ennek a föderációnak ma 75 szövetkezete van és 15.000 taggal dolgozik. Egyike a világ legnagyobb vállalatainak. Munkája két szakra, iparira és mezőgazdaságira oszlik.

50 szövetkezet tartozik az ipari szakhoz és 25 a mezőgazdasághoz, melyben mezőgazdasági munkások vannak és mindenféle földmunkát, csatornázást, öntözést, utépítést stb. végeznek. Az ipari szakhoz tartozó szövetkezetek tagjai ácsok, kőművesek, cementmunkások, gépmunkások és fuvarozók. Van még 25 szövetkezet a mezőgazdasági kerületekben, amelyből azonban már csak 18 dolgozik a föld közös mívelése alapján.

A kormány a föderációt elismerte ipari szervezetnek és szerződést kötött vele, amely alapján megbízta olyan nagy munkákkal, amelyekhez több ezer munkás volt szükséges és a költség milliókra rugott. A föderáció különösen javítási munkálatokat végez, de épít házakat, gyárakat, vasutakat és országutakat is. E munkák által csak a bérek emelkedése többre rug 1 millió koronánál. A föderáció építette föl Olaszország legnagyobb cukorgyárát. Technikai szempontokból a

legnehezebb munkát végezte, mikor egy óriási csatornát készített, amelyért magáért 2 millió 500 ezer koronát fizetett a kormány a föderációnak.

Míg a kormány elismerte, hogy csak a szervezett munkások tervei szerint lehet megvalósítani a talajjavításra vonatkozó törvényt, addig az uralkodóosztály politikai pártjai állástfoglaltak e nagyszerű terv ellen. Az ellentállás oka nyilvánvaló volt. Valamennyi föderáció kifejezetten szocialista intézmény volt. Egész Olaszország munkásosztályai között a föderáció tagjai képezték a legforradalmibb elemet. Az uralmon levő pártok attól tartottak, hogy az ideiglenes gyarmatok nemcsak munkát akarnak szerezni tagjaik számára, hanem szocialista eszméiket is elhintik azokon a vidékeken, ahol megfordulnak. Es ez a félelem nem volt alaptalan. Bárhova mentek a romagnolok, utánuk mindenütt fölvirágzottak a forradalmi szervezetek s velük együtt teljes erővel megindult a munkások helyzetének javításáért való küzdelem.

A szövetkezetek azért is voltak félelmetesek, mert munkájukkal nem akartak csak a talajjavításra szorítkozni. Ez a félelem egész Olaszországban gyökeret vert, de különösen azokon a vidékeken, amelyeken a munkások a talajjavitási munkálatokat végezték.

A szövetkezetek már előbb megkisérelték a megjavitott földeket mezőgazdálkodás céljaira bérbe venni, de ilyen irányu törekvésük nem járt sikerrel. Azonban elég erősek voltak arra, hogy az egyesülés hatalmát alkalmazva, bojkott által kényszerítsék a községeket és magánosokat, hogy földjeiket a szövetkezetnek bérbeadják. A bojkott abban áll, hogy azoknál, akik földjüket nem akarják bérbeadni, nem vállalnak munkát.

Erős és forradalmi szervezetük előbb-utóbb győzni fog. Megmutatták már több izben, hogy olyan nagyarányu sztrájkokat és bojkottokat tudnak rendezni, amelyekkel megrázzák a mai társadalmi rend alapját. Most egy nagy, minden fontosabb mezőgazdasági kerületre kiterjedő, közösen végrehajtott tüntetésre készülnek, melylyel a kormányt kényszeriteni akarják, hogy talajjavitási munkákkal bizza meg őket. Sok bizonyiték van rá, hogy ez a mozgalom sikerülni fog.

Miután az ipari kerületek munkásai is csatlakoztak a mezőgazdasági kerületek munkásaihoz, a mezőgazdasági és ipari kerületek titokban szövetkeztek. A mezőn tavaszszal és nyáron, az ipari kerületekben télen folyik a munka. Ugyanazok a munkások, akik megalakitották az első munkás termelőszövetkezetet, szervezték az első közös mezőgazdasági vállalatot is Ravennában. A már előbb megjavitott földekből Ravennában kibéreltek 700 acre földet és kiosztották sor szerint egymás között.

Később ezt a rendszert megváltoztatták. A földet nem osztották ki, hanem közösen mivelték. Jelenleg a föderációhoz tartozó 18 mezőgazdasági szövetkezetnek 5000 tagja van és 3000 acre, többnyire rizsföldet, mivelnek. Van 60 gépjük és mindenféle egyéb eszközük, ami szükséges egy modern mezőgazdasági vállalathoz. Ebben az évben $1^1/_2$ millió koronát költöttek a mivelésre és szereztek 300 ezer korona tiszta hasznot.

Bologna.

A bolognai kerületet nevezik „vörös kerületnek", mivel ott a szavazatok abszolut többsége a szocialista párté. A legutolsó választásnál itt 23.971 szavazat esett a szocialista pártra, míg a többi pártokra összesen csak 19.296. A kerület 56 községéből 26-ban a szocialistáké a többség a községi kormányzatban; 18 városi kormányzatban még kisebbségben vannak, míg a hegyes vidéken lévő kerületek 12 községében csak néhány községi képviselőjük van. A vidék nyolc parlamenti kerületéből ötöt hódítottak el a szocialisták. Ez a nagyszerű eredmény azt a két tényt foglalja magában, hogy gyakorlatilag az egész munkásságot megnyerték a szocializmusnak és hogy szervezve vannak a különböző egyesületekben. Ma a szervezetnek 70.000 tagja van, amelyből 35.000 mezei munkás, 5000 paraszt és 30.000 ipari munkás. Csak a hegyes vidékeken, hol a modern mezőgazdaság és ipar még nem jelentkezett, sikerült eddig a tőkésosztálynak a parasztokat a mozgalomtól visszatartani.

Tíz évi szakadatlan agitáció és állandó harc hozta meg ezt az eredményt. Ez agitációs munkának egy nagyszerű vonása a nők forradalmosítása. A szocialisták nagy súlyt helyeztek arra, hogy a mezei munkások asszonyait megnyerjék a szocializmus eszméjének. Az olasz szocialista mozgalom legjobb férfiai és asszonyai agitációja megnyitotta a parasztasszonyok és a mezei munkásasszonyok agyát és elűzte a sötétséget. Ezek az asszonyok azután a szocializmusban egy uj, a papokénál emberségesebb vallást kezdtek látni. A szocialista eszmék az asszonyok között meseszerűen terjedtek. A nők mindenféle egyesületeket alakitottak, vagy csatlakoztak a férfiak egyesületeihez. Lelkes agitátoraivá váltak a szocializmusnak és az egyesületeknek. Minden gyülésen megjelentek és forró lelkesedést öntöttek mindenütt a népbe. Az eddig tétlen tömeg ugy látszott arra készül, hogy a jelen társadalomból egy ugrással jusson át a szocialista társadalomba. Ugy látszott, hogy most egyszerre akarja visszaragadni a zsákmányt, amelytől eddig megfosztották.

Csodálatos lett ennek a mozgalomnak a gyakorlati eredménye. A férfiak és nők munkabére mindenütt megkétszereződött. Ahol a munkások eddig napfelkeltétől naplementig húzták az igát, most 8 és 9 órát dolgoznak.

A nők buzgó és egyesült tevékenysége átterjedt a politikai mozgalomra is. Résztvettek minden politikai és községi választáson, terjesztették az elvet a közömbösek között, röpiratokat, gyülési meghivókat osztogattak, ellenőrzést gyakoroltak a választás helyén, saját küldötteiket küldték a választókerületek értekezleteire stb. Tevékenységük folytán kétszeresen terjedtek a szocialisták sikerei.

Ugyanakkor a mezőgazdasági proletárok magánéletében mélyreható forradalom volt folyamatban. A mezei munkásasszonyok, kik azelőtt tele voltak vallási babonákkal, teljesen elszakitották magukat a templom befolyásától. Most gyülölik a papokat, ugyanolyan ellenségeknek tekintik őket, mint a földbirtokosokat, kik katolikus

szervezeteket alakitanak, melyek a sztrájktörők valóságos tenyésztőtelepei. Minden tevékenységüket saját szervezésükre irányitják. Egyházilag kötött házasság ritkán fordul elő, gyermekeiket nem keresztteltetik meg, a temetésre papot nem hivnak, hanem valamelyik társuk mondja el a bucsuztatót. Az asszonyok nagy tekintélyre tettek szert; a rossz bánásmód ellen gyorsabban és erélyesebben lázadnak, mint a férfiak. Az egyesület erkölcsi támaszul szolgál nekik és azt a férjet, aki feleségét bántalmazza, részegeskedik vagy kártyázik, kidobják a szervezetből és a többi munkások az ilyen embert bojkottálják. A tudatlanabb asszonyok irni-olvasni tanulnak, a többiek szocialista könyveket, ujságokat olvasnak és a napi politikai és társadalmi eseményeket megvitatják.

Ezek a mezőgazdasági munkásasszonyok gyakran nagyobb kitartást és harckészséget tanusitanak, mint a férfiak és igen sok híres sztrájk sikere nekik köszönhető. Az asszonyok sok hősi cselekedetéről állandóan beszélnek. Néha hihetetlen távolságokra elgyalogolnak azért, hogy egy gyülésen vegyenek részt, vagy a sztrájkolóknak segitsenek. Ajkukon mosolylyal mennek a börtönbe és büszkén védelmezik igazaikat. Földre dobják magukat gyermekeikkel együtt és ugy vetnek gátat a lovasság vad rohamainak. Ezrenként gyülekeznek a mezőn, hogy a sztrájktörők munkáját megakadályozzák és fáradsággal ugy, mint éhséggel dacolnak egyesületük megvédelmezése érdekében, Számos öntudatos asszony azzal fenyegette meg férjét, hogy elhagyja a családot, ha férje nem csatlakozik az egyesülethez vagy vonakodik a szervezet rendelkezéseit teljesiteni. A szocialista asszonyok megszüntek csak pusztán szülőgépek lenni. Együtt dolgozva és tevékenykedve férjükkel, megtanultak együtt gondolkozni. szellemben, lelkesültségben felül is multák azokat, majd ők tanitották férjüket bátorságra, kitartásra és az elvek szeretetére. És ezzel a szocialista társadalom uj magatartását, uj szellemét és uj családját teremtették meg.

E harcnak egy másik feljegyzésre méltó vonása volt a földbirtokosok ellen alkalmazott kiterjedt bojkott. Némely helyen hónapokig tartottak ezek a bojkottok. Egyik híres bojkottnál tizezer férfi és nő husz napig őrködött éjjel és nappal nagy területen, hogy a sztrájktörők által való rizsaratást lehetetlenné tegyék. A helyi bojkott a legfőbb fegyverré vált a birtokosok ellen és sokkal sikeresebben bizonyult, mint a nagy sztrájkok, mivel a szervezetek vas fegyelme és a munkások öntudatos összetartása a harcban nem csupán egy elhatározó pillanat befolyásaként nyilatkozott meg, hanem a proletár harc kikerülhetetlen oka magától értetődőnek jelentkezett.

A birtokosok ugy próbáltak védekezni, hogy inkább parlagon hagyták földjeiket, semmint a munkásoknak bérbe adják. Egy esztendőben a rizsföldek kétharmada maradt miveletlenül.

Bologna közelében levő községben, Altedóban, az egyesület egy hadüzenetet bocsátott ki, amelyben kijelentette, hogy nem fogja tovább türni, hogy a földek miveletlenül maradjanak, mig a munkások ezrei borzasztó nyomorban tengődnek, hanem birtokba veszi a

földet és mívelni togja a birtokosok akarata ellenére is. Kimondotta továbbá, hogy abban az esetben, ha a birtokosok nem hajlandók földjükön gazdálkodást vezetni, az egyesület kész a földeket bérbe venni, mívelni saját kockázatára és be fogja bizonyítani, hogy a munkások magasabb színvonalu életmódja mellett is nyereséggel jár a gazdálkodás.

Miután a birtokosok jól tudták, hogy e fenyegetés mögött a szervezet ereje áll, egy részük mívelésbe vette a földet ujra, más részük bérbe adta birtokát az egyesületnek.

Ezzel az altedói egyesület földterülete megkétszereződött és egyuttal jó példa volt ez más szervezetek számára, hogyan kell nagy gazdaságot közvetlen kezelés és mívelés alá venni. És valamennyien a birtokosok által megtagadott magasabb béreket fizették, továbbá bevezették a nyolcórás munkanapot. E proletárvállalkozások sikere olyan gyors és olyan nagy volt, hogy a birtokosok, kik több éven át mívelетlenül hagyták birtokukat, most nyiltan beismerve legyőzetésüket, földjüket ujra mívelés alá fogták, fizetik ugyanazon béreket, mint az egyesületek és szintén elfogadták a nyolcórás munkanapot.

Egy mezőgazdasági munkás az egész mozgalom vezére, akinek technikai ismereteit és társadalmi érzékét maga a kormány is elismerte azzal, hogy meghivta a legfelsőbb munkatanácsba, amely egy a munkástörvények előkészítésére és az összes munkáskérdések megvizsgálására szolgáló hivatalos testület. Ez a munkás vezető ember izig-vérig forradalmár és harckészségét nem engedi gyöngiteni a többi tanácstagok befolyása következtében sem, noha azok a tanács többségét képezik. Tizezer férfi és nő fölött rendelkezik, akikkel valóságos büntető cselekvést is képes kifejteni. Seregével gyakran igen nagy távolságokra gyalogol el egy éjszakán át azért, hogy egy másik faluban a sztrájkolókat segitse. Az is gyakran megtörténik, hogy nyilt harcba keveredne a rendőrökkel és zsoldosokkal, akik képtelenek a munkások, különösen az asszonyok rohamainak ellentállni. Mindezeknek az az eredménye, hogy Altedo és környékén a szervezet teljesen uralja a helyzetet. Minden munkásférfi és asszony tagja az egyesületnek és a mezőgazdasági termelőszövetkezetnek.

Az első években az egyesület igen magas béreket fizetett a földekért. A bojkottal megfenyegetett birtokosok később elengedték a bér 50%-át. Mióta azonban a szövetkezetek olyan nagy sikereket értek el, a birtokosok megtagadták földjüknek bérbeadását, ugy gondolkodtak, hogy ugyanazon gazdálkodási módszerek alkalmazásával, amelyek a szövetkezeteknél olyan kitünően beváltak, ők maguk fogják földjüket mívelni. A tulajdonosok e szándéka ellen az egyesület síkra szállott. Egy alkalommal a tulajdonosok egy igen nagy kiterjedésü földet megtagadtak a szövetkezettől. A mezőgazdasági munkások helyi egyesülete erre a területre kimondta a bojkottot. A birtokosok erre más vidékről 80 sztrájktörőt vittek és munkába állitották őket. Ennek következtében mintegy pár száz férfi és nő, botokkal fölfegyverkezve, megrohanták és kegyetlenül elverték a sztrájktörőket, ugy, hogy azoknak menekülni kellett. A föld két

éven át miveletlenül maradt. Végre a birtokosok maguk könyörögtek a szövetkezetnek, hogy vegye mivelés alá a földet.

Altedóban és környékén ma az összes rizsföldek a munkások szövetkezeti egyesületének ellenőrzése alatt állanak. A többi földet a községben lévő száz család egyénileg miveli. Ezért szerződve vannak és a szerződés alapján termésük felét adják a birtokosnak. E parasztok is valamennyien szocialisták és tagjai az egyesületnek. Több paraszt már átadta részét a szövetkezetnek és maga is belépett, a többiek pedig szerződésük lejártát várják, hogy aztán ugyanazt cselekedjék.

Ennek a mozgalomnak talán legjelentősebb eredménye, hogy a munkások megtanulták a saját vállalatukat technikailag maguk vezetni és hogy tagjaik helyzetét megjavitották. A magántermelők kénytelenek a szövetkezet példáját követni és munkásaik helyzetét szintén javitani. Továbbá a szövetkezet biztositotta tagjait baleset ellen; a magántermelők, attól tartva, hogy munkásaik különben abbahagyják a bérmunkát és szövetkezetbe lépnek, szintén biztositották őket baleset ellen.

Ma a szövetkezet gazdálkodási módszereit fogadták el leginkább. Ahol a magántermelő hét tonna rizst termel, ugyanott, ugyanakkora területen a szövetkezet tizenkettőt. Ez a különbség két különböző világot jelent. Mutatja, hogy a szövetkezet technikailag mennyire fölötte áll a magántermelőnek.

Reggio-Emília.

Reggio-Emíliában az egész mozgalom alapja a munkásbörze. Vannak egyesületek, termelőszövetkezetek, kölcsönös segélyzőtársaságok, bank stb., melyek tanácscsal, kezdeményezéssel szolgálnak és az erkölcsi és pénzbeli támasztékot alkotják. Néhány vallási és egy szocialistaellenes egyesületet leszámítva, a megyében önálló vagy független egyesületek nincsenek. A munkásbörzéhez tartozó egyesületek tevékenyek, harcosak, élelmesek, mig a szocialistaellenesek, papi járom alatt nyögve, lassuk, jámborak és tehetetlenek.

Mikor 1901-ben a munkásbörze megalakult, akkor már a munkásnép készen állott és képes volt egy összefüggő mozgalom megteremtésére. A környék olyan jól elő volt készitve, hogy a szervezet első néhány hetében 30.000 munkás csatlakozott. Ez képessé tette a börzét nagy vállalatok előkészitésére és szükség csak arra volt, hogy technikai szakembereket, üzleti érzékkel biró férfiakat és pénzügyi eszközöket szerezzen a maga számára.

Ma a börzének 450 helyi csoportja és 44.000 tagja van. Az egész mozgalom hirtelen megerősödött a mezőgazdasági munkások szervezetével, amelynek a börze alakulása idején 11.000 tagja volt. Később a munkanélküliség és a kivándorlás következtében ez a szám hirtelen leesett. Megemlitésre méltó azonban, hogy a mezőgazdasági munkások szervezetében, mig a férfitagok száma csökkent, addig a nőtagok száma emelkedett. Ez onnan van, hogy a börze munkát teremtett a számukra. A megyei egyesületeknek körülbelül

14.000 tagjuk van. A legnagyobb ezek közül a parasztok egyesülete, amelyhez 13.000 család tartozik. Ennek az egyesületnek főbb tevékenysége odairányul, hogy a birtokosokkal jobb szerződéseket kössön. Mellettük legbefolyásosabb aztán a mezőgazdaságban élő ipari munkások szervezete.

Ebben a megyében gyönge az ipar és az ipari munkások többnyire kézművesek. Körülbelül 3000 tagjuk van a szervezetben.

Mióta a munkásbörze a különböző szövetkezeti intézményeket létrehozta, az egyesületek, legalább a közvetlen fejlődést célzó, befolyásukból valamit veszítettek. Mindazáltal megmaradt számukra a tagok valóságos ereje és azok harcképességétől függött a börze jövőben való további fejlődése. Kétszáztizenöt szövetkezeti intézmény 22.000 taggal csatlakozott a börzéhez s e tagokat egymáshoz kapcsolta az összetartás érzése, a megszabott anyagi kötelezettség és így a saját szövetségükben egyesülve, egy összhangzó egészet alkottak. Csaknem valamennyi ipari és kereskedelmi szakma képviselve van a nyolcvanöt munkásszövetkezetben. Ott vannak az utépítők, a vasipari, a faipari munkások és a lábbelikészítők. A kocsigyártók, szabók, szobafestők, borbélyok, kőművesek, fuvarosok, cementmunkások, mechanikusok, nyomdászok, öntők, kalaposok, kőfaragók és több más foglalkozású munkásoknak megvan a maguk tekintélyes szövetkezeti csoportja. Az e szakmákba vágó munkák legtöbbjét elvégzi a szövetkezet és sok szakmában teljesen kiszorította a magánvállalkozást. A mezőgazdasági munkások szövetkezete például már szintén kiszorította a magánszerződőket.

A tizenhárom mezőgazdasági szövetkezet 5000 acre földet munkál olyan nagy sikerrel, hogy gazdálkodási módszerük és szervezetük tanulmányozására más országokból is jönnek tanulmányozók és szakemberek. E szövetkezetek egy szövetségben vannak egyesülve, külön hivataluk van a vállalat technikai, kereskedelmi és igazgatási ügyeinek intézésére. A szövetség nagyszerű munkát végez a gyakorlati összetartással és különösen azzal, hogy a régibb és nagyobb csoportok a fiatalabbakat és a legkésőbb alakultakat támogatják. Minden szervezet ápolja a társadalmi érzést olyannyira, hogy az egyéni és helyi önzés egyre jobban utat enged a társadalmi reménykedésből táplálkozó felvilágosodás megnövekedésének.

Egy másik iparág, amelyet a szövetkezetek uralnak, a szalmakalapok anyagának készítése. Több mint 5000 munkás, többnyire nő foglalkozik itt. Az ötven helységben szétosztott helyi egyesület képez egy szövetséget. Ezek most a kiviteli házaknak és a kalapgyáraknak adják el az anyagot, de már arról gondolkodnak, hogy maguk szállítsák anyagukat és közvetlenül adják el a kalapgyáraknak. Egy szövetkezeti kalapgyárat is alakítottak már, mely körülbelül 1000 kalapot készít naponta. A különböző helyi szövetkezetek a környékben csatlakoztak és így együtt egy nagy vállalatot alkotnak, amely magában foglalja a megye egész iparát, a saját számlájára gyártja és szállítja az iparcikkeket.

Reggio-Emiliában a szocialista kormányzat községivé tette a gázt és a villanyt, a jéggyártást, továbbá a gyógyszer-áruházak vezeté-

sét. A tőkés érdekeknek ez a megtámadása arra vezetett, hogy a tőkések egységes szervezetbe tömörültek a szocialisták ellen. E szervezet erőlködésének sorsa azonban csak a bukás lehet. A szocialista szervezetek nagyon erősek, a megye ifjusága, amelynek neveléséről és a szocialista egyesületekbe való bevezetéséről a szocialisták gondoskodnak, még inkább biztositja a győzelmet. A szakadatlan helyi agitáció, a napi és heti szocialista lapok állandóan ébren tartják a szocialista eszmék számára a tömeget és cselekvésre nevelik őket.

A szövetkezetek pénzügyi és kereskedelmi munkájának könnyebb végzésére a munkásbörze bankot alapitott, amely az utolsó esztendőben huszonöt millió korona értékü üzletet bonyolitott le.

A proletárszervezetek képességének legnagyszerübb példája a vasutépités, amelyet a szövetkezetek végeztek Reggio-Emiliában. Harminckilenc szövetkezet csatlakozott a munkásbörzéhez, egy egyesületté szervezkedtek és megszerezték a vasutépitési engedélyt. Ezt az engedélyt csak évekig tartó állandó politikai agitációval tudták megszerezni. A tőkésosztály minden rendelkezésére álló eszközzel támadta a proletáregyesületet. A szocialistáknak a megyei kormányzatba való beválasztása végre arra kényszeritette a kormányt, hogy az engedélyt megadja.

Az olasz munkásoknak a vasutépitési vállalkozásra és annak vezetésére vonatkozó e merész cselekedete az uj szocializmus felé egy ujabb lépést jelentett. Ez olyan páratlan tény volt, hogy még távoli országokból is igen sokan eljönnek hozzájuk munkájuk tanulmányozása céljából. A francia kormány egyik szakemberét küldte ki a vasutépités és annak vezetése tanulmányozására, ezenkivül néhány amerikai állam, miután igen nagy zavarban voltak vasutaik épitésére nézve, kérdéseket intézett erre vonatkozólag az olasz munkásokhoz.

A föderáció.

Mikor 1901-ben Bolognában a mezőgazdasági munkások nemzeti szövetsége megalakult, a mozgalmat ugy üdvözölték, mint egy uj társadalmi szellem legmagasztosabb megnyilatkozását. Mikor a gyülés elfogadta a határozati javaslatot, amely szerint a mezőgazdasági munkások végcélja a föld társadalmasitása, általános meglepetést okozott, hogy ilyen forradalmi törekvéssel lép föl olyan néposztály, amely eddig a társadalom legelmaradottabb elemeit foglalta magában, tudatlan, babonás volt és vakon vezettette magát a birtokos osztály által. Mások üdvözölték a mozgalmat, mint a most kezdődött évszázad legjellemzőbb jelenségét, mint a jövő társadalom megteremtésének előhirnökét.

Azóta a szövetség fölülmulta a legvérmesebb reményeket is, a világ legbefolyásosabb munkásszervezeteinek soraiban áll és a nemzetközi proletárság ösztönzésének forrásául szolgál. Hivatalos statisztikai adatok szerint a mezőgazdasági munkásoknak és parasztoknak több mint 1500 csoportjuk van 400.000 taggal Olaszországban. A szövetségnek, amelynek hatásköre csak az Alpok és Appenninek között levő területre terjed ki és

csak az északi megyéket foglalja magában, 200.000 tagja van. Ennek főfeladata a mezei munkások érdekeit a községi, megyei és kormányhatóságok, továbbá a munkások általános szövetsége és egyéb testületek előtt képviselni, ahol a mezőgazdasági munkásoknak dolguk akadhat. Gondoskodik róla, hogy a munkásmozgalom munkája ugy a mindennapi életben, mint a nagy harcok idején egységes célok szerint intéződjék, tanácsot ad olyan kérdésekben, amelyek akár a szervezett, akár a szervezetlen munkásokat érdeklik. Összehivja a különböző kongresszusokat általános érdekü kérdések megvitatására s az egyszerűbb kisebb szervezeteket törekszik beilleszteni a nagy mozgalom egészébe.

Különösen három nagy kérdés foglalkoztatja állandóan a szövetséget — a munkanélküliség, a rizsmunkások helyzete és a munkaközvetités kérdése.

A szövetség arra is képes, hogy a kormányt a munkanélküliség megszüntetését célzó módszerek keresésére kényszeritse. Tamtano földmivelési miniszter az olasz parlament elé törvényjavaslatot terjesztett a belső gyarmatosítás szabályozására vonatkozóan. Ebben indítványozza, hogy a községek és az állam birtokában lévő földek, melyek több millió acret tesznek ki és amelyeket most külön-külön mivelnek, adassanak oda a mezőgazdasági szövetkezeteknek. Ajánlja egy tartalékalap teremtését, amelyből a szövetkezetek pénzhez juthatnának és amelyből támogatnák őket, hogy modern, tudományos módszerrel mivelhessék a földet.

Jelentésében a miniszter azt mondja, hogy ez a megoldás a tények gondos elemzésének az eredménye és csak ezzel lehet ugy a munkáskérdést, mint az általános kérdéseket megoldani. Kijelenti, hogy ez nem mesterkélt megoldás, hanem a mezőgazdasági munkások jelenlegi tevékenységének természetes erejéből, különösen a bérlőszövetkezetek és gazdálkodási módszerükből leszürődött tapasztalat. Kifejti, hogy ez az akció a nemzeti mezőgazdaság nagy ujjászületését eredményezi, mert a munkások élete szorosan hozzá lévén kapcsolva a föld megmiveléséhez, megszünik a kivándorlás. Továbbá azt mondja, hogy a birtokosok számára is több haszonnal jár, ha földjüket a szövetkezeteknek adják bérbe, amelyek bebizonyitották, hogy csak ők folytatnak igazán tudományos és intenziv gazdálkodást.

A miniszterium, amely e forradalmi törvényt javasolta, csak igen rövid életü volt. Elbukott az egyesült reakciós pártok támadásai következtében. A törvény gondolata azonban nem szünt meg, hanem a mezőgazdasági nép lelkében csendben tovább élt és a szövetség sohasem szünt meg annak megvalósitásáért agitálni.

A szocialista képviselőknek a parlamentben való erélyes harca következtében törvényt hoztak a rizsmunkások védelmére. Kötelezték a tulajdonosokat, hogy helyi javitásokat eszközöljenek és kényszeritették őket, hogy évenként több millió koronával többet fizessenek a munkásoknak.

A törvény mindenek előtt eredményezte, hogy rendes szerződést kell a munkásokkal kötni. Eredményezte továbbá, hogy a béreket

a szerződésben szigoruan meg kell határozni és a megállapitott bérből semmilyen cimen levonásokat eszközölni nem szabad. A munkások éjjeli nyugalmát szunyoghálóval kell biztositani. A nők és férfiak külön-külön szobákban helyeztetnek el. A szobákban ágyak és székek vannak és a ház ugy épitve, hogy a munkások a föld kipárolgásától vagy az időváltozás következményeitől védve legyenek. A tulajdonos köteles a munkásokat friss ivóvizzel és egészséges táplálékkal ellátni. A községi hatóság ingyen orvosról és gyógyszerről gondoskodik. A napi munkaidő 10 óra, félóra szünettel, ha az anyáknak szükséges, hogy csecsemőiket táplálják. Az az idő, amelyet a munkások a munka helyére való menéssel vagy onnan távozással töltenek, be van számitva a munkaidőbe.

A szövetség állandóan dolgozik azon, hogy a törvény hatását erősitse. Saját fizetett fölügyelőit küldi a rizstermelő vidékekre, hogy ott a törvény végrehajtását biztositsa. A magyarázó röpiratok sok ezreit osztatja széjjel és megtanitja a munkásokat, hogyan hajtassák végre a törvényt.

Kropotkin.

Irta *Gergely Győző.*

Az orosz társadalom sok tekintetben haszonlatos Szibéria hegy- és folyamrendszeréhez.

Amikor a föld felülete kialakult, a belső erő hiányossága, vagy valami külső, megmérhetetlen sulyu nyomás minden más alakulástól eltérő képet adott ennek az óriási darab földnek. Épp Kropotkin Péter herceg, akiről itt irunk[1] állapitotta meg Észak-Ázsiának ezt a különösségét. Amig másutt hegyláncok adják meg a folyók és folyamok irányát, addig itt „azoknak a folyóknak a forrásai, amelyek az Északi Jegestenger és a Csendes Oceán felé folynak, egy terjedelmes fensikon sorakoznak egymás mellé és gyakran egy és ugyanazon ingoványból erednek". A belső erők elégtelensége és a külső nagy nyomás következtében félbemaradt társadalmi kialakulás az oka annak, hogy Oroszországban nem külön-külön társadalmi szakadékok szabják meg az emberek életnézetének, életfölfogásának, eszméinek utját. Egymás mellől, sokszor egy és ugyanazon társadalmi és családi körből erednek utnak emberi pályák, amelyek a szellemi és anyagi szolgaság jéghegyei közé visznek és amelyek a nagy, nemzetközi eszmék gondolattengerébe ömlenek be, hatalmas hullámokkal gyarapitva ezt.

Az egyik Tolsztoj, Tolsztoj Dimitri Alexandrovics gróf, a szent szinódus prokurátora, minden gondolat elnyomója, az ifjusági moz-

[1] Abból az alkalomból, hogy a Világkönyvtár kiadásában most jelentek meg két kötetben „Egy orosz forradalmár emlékiratai" cimmel a memoárjai. A mű kapható a Népszava-könyvkereskedésben, a két kötet ára összesen 3·80 korona.

galmak esküdt ellensége, aki mint miniszter nyíltan hirdette, hogy a nagy szláv birodalomban az egyes emberek és az egyes népek boldogsága nem határoz, hogy az egyesek és a népek vannak az orosz birodalomért, nem pedig ez ő értük. A másik Tolsztoj, Tolsztoj Leó gróf pedig valósággal bibliai apostola az emberszeretetnek, aki korszakot alkotó költői nagysággal hirdette az ember boldogságának jogát és ennek kedvéért az általános lemondást, önfeláldozást.

Bakunin Mihály anyja Muravjev-leány volt, Muravjev Mihálynak, a vilnai hóhérnak vérrokona, unokatestvére és Bakunin az európai szocialista mozgalmak egyik harcosa, Marx Károlynak munkatársa, majd ellenfele, ellensége lett, de ha más irányban is, amely iránynak eredetéről, természetéről alább még szó lesz, mégis mindig a nagy szociális forradalom utjait kereste.

Az orosz forradalmi események szereplői között tömegével találhatók ilyen példák, amelyeknek egyik legmarkánsabbja azonban Kropotkin Péter családja.

Az apa, Kropotkin Alexej Petrovics herceg, még telivér kényúr, akinek a despotizmus annyira a vérében van, hogy ennek még az öntudata sincs meg benne, ahogy például az emberi szervezetet nem ismerő ember nem tudja azt, hogy idegrendszerrel érez és agysejtekkel gondolkodik. Amily természetesnek találja, hogy a szolgája életmentő cselekedetéért ő kapjon aranykardot és Szent Anna-keresztet a „bátorságért", épp oly magától értetődő az ő szemében, hogy a hadosztályparancsnok egyetlen szavára elejtsen egy házassági tervet és azt vegye el feleségül, akit ez ajánl neki. A nagybátya, Kropotkin Dimitri Nikolajevics, a császár adjutánsa, Karkov kormányzója, aki a kormányzósági börtönbe került forradalmárokat brutális erőszakkal kínoztatja és végül is ezek emberileg teljesen megérthető bosszujának áldozata lesz.

És ennek a rabszolga-zsarnok főuri családnak a gyermeke Kropotkin Péter, aki a legideálisabb rajongója a népnek és a szabadságnak.

Izgatóan érdekes annak a folyamata, ahogy az olyan környezetből, amelynek vallási és politikai hite: az önkény, ambiciója: a zsarnokság, életfölfogása: a szolgaság, boldogulása: a legtékozlóbb fényüzés és boldogulásának eszköze: milliók kétségbeejtő szellemi és anyagi nyomorusága, mint kerülnek ki emberek, akik az elnyomottak és szegények szószólóivá és a zsarnokság halálos, fanatikus ellenségeivé lesznek. És már nemcsak érdekes, hanem tanulságos is, hogy miként fut végig ezeknek a despotakörnyezetből kikerült szabadsághősöknek pályája. Ezt az érdekességet és ezt a tanulságot nyujtja Kropotkin Péter élete.

*

Hogy lett Kropotkin Péter herceg forradalmár, a II. Sándor cár személyes szolgálatára beosztott apródból anarkista? Nem hosszu, bonyolult lelki folyamat jelöli meg ennek utját. Semmi csalódás, semmi bonyodalom, semmi tanulság. Csak az a tény, hogy ő meglátta az orosz népet és ennek szörnyű állapotát.

A gyermek, akit elfogott a remegés, amikor az apja dörögni kezdett a cselédségre, aki boldog volt, ha összekerült az inasokkal, szakácsokkal és egyéb szolgákkal, hogy vigadjon, táncoljon velük és hogy az operában látott darabokat eljátssza nekik, aki átérezte a kétségbeesést, ami elfogta a falujuk népét, amikor a földesur önkényesen boronált össze és kényszerített házasságra fiatal legényeket és leányokat, akik nem akartak az egymásé lenni, akit lázas borzongás fogott el, amikor valamelyik szerencsétlent katonának adták, aki kétségbeesett félelemmel bujt el, amikor a herceg megkorbácsolásra ítélte el a tányért tört inast, aztán önvádtól mardosva osont ki a megkorbácsolt emberhez, hogy megcsókolja a kezét, — ez a gyermek már forradalmár volt.

Már az apródiskolában forradalmi lapot szerkeszt. „Folyóiratomban — mondja — az orosz alkotmány szükségességét hangoztattam. Az udvar esztelen pazarlásáról irtam, arról a rengeteg pénzről, amibe az kerül, hogy az özvegy cárnénak egy egész hajóraj áll Nizzában a rendelkezésére. Aztán megemlítettem a hivatalnokok bűneit, amelyekről állandóan mindenki beszélt és nyomatékosan hangsulyoztam egy alkotmányos kormány szükségességét. Három példányt készítettem ujságomból . . .“

Kropotkin memoárjai nem is a megszokott memoárok közül valók. Mert mi rendesen az emlékirat? Aki megirja, önmagát állitja be központnak, hősnek és ami történik, az mind körülötte, érte történik. Kropotkin azonban a maga személyét csak annyira szerepelteti, amennyire azt az elmondanivalója feltétlenül megkivánja. Az ő memoárjainak nem ő, hanem hol a régi orosz arisztokrácia, hol a jobbágyság, hol az orosz családokban divott nevelési mód, hol az iskolai rendszer, hol a hadsereg, hol a tudomány, hol az önkényuralom, hol pedig a forradalmi rendszer a hőse. Ezeket vonultatja fel az olvasó előtt, ő pedig csak mindezeknek nyugodalmas, mosolygós, csendes hangu és csak néhol-néhol elcsukló szavu meglátója, elmondója . . . De ahogy mindent meglát, elmond, az a forradalmár látása, beszéde elejétől végig.

Amikor Szibériában mint fiatal katonatiszt teljesit szolgálatot, már tisztában is van az életfelfogásával. „Noha akkori véleményemet — mondja erről az időről — nem fejeztem ki azokban a jelszavakban, amelyek a pártküzdelmek közepette kiformálódtak, mégis mondhatom, hogy Szibériában való tartózkodásom alatt az állami diszciplinában való régi hitem teljesen elveszett. Igy készitett elő az élet, hogy anarkistává legyek.“

*

Kropotkin tehát már legkorábbi ifjuságában megállapodott volt társadalmi felfogásában: anarkista volt. Aztán már csak ennek látószögéből nézett mindent. Mindenben anarkista felfogása igazolását kereste és amit látott, hallott, tanult, mind ehez a felfogáshoz szabta, hajlitotta. És ez okozza azt az objektivitástól való eltávolódást, ami különben nemcsak őt, hanem az imént példaképpen emlitett Tolsztoj Leó grófot is, Bakunin Mihályt is jellemzi, csak-

hogy benne nincs meg az előbbinek prófétai fellépése és az utóbbinak türelmetlen erőszakossága.

Ez teszi, hogy mindenkit és mindent, aki és ami anarkizmusát megtámogatja, kritika nélkül való rajongással fogadja, ellenkező esetben pedig ugyancsak kritika nélkül foglal ellenük állást. Ez magyarázza meg azt a nagy befolyást, amit Bakunin gyakorol reá és azt az antagonizmust, amelyet Marx-szal és Engels-szel szemben tanusít. De mindezt enyhíti az a végtelen szelídség, amely Kropotkint minden gondolatában, minden írásában, még abban is jellemzi, amely a cári zsarnokságra vonatkozik. És még egy: Kropotkin elfogult bár, de sohasem személyeskedő.

Bakunint nem is ismerte személyesen. „Bakunin akkor Locarnoban lakott — mondja —. Nem volt alkalmam őt meglátni, amit most rendkívül sajnálok, mert amikor négy év mulva ismét Svájcba jöttem, már halott volt." De azért mindenütt rajongó szeretettel ir Bakuninról és egész forradalmi tevékenységén és a szociális mozgalmak megitélésén átvonul Bakunin hatása. Azonban nem csap az ellenkező végletbe. Nem támad oly gyülölködve azokra, akik e a nagy forradalmi munka elvégzését, módját illetőleg más fölfogáson voltak, Marxra és Engelsre. Aminthogy nem csap ki belőle soha semmi gyülölet, még ott sem, ahol a cári zsarnokságról és ennek pribékjeiről szól.

*

Bakunin mondja „Személyes vonatkozásaim Marx-hoz" cimü munkájában Marxról: „Akkoriban sokkal előbbre volt, mint én, aminthogy ma is, ha nincs is előbbre, de hasonlithatatlanul képzettebb, mint én. Akkor még mitsem tudtam a politikai gazdaságról, még nem szabadultam meg metafizikai abstrakcióimtól és szocializmusom inkább ösztönből eredt. Ő ellenben, noha sokkal fiatalabb volt, mint én, már ateista, képzett materialista és öntudatos szocialista volt . . . Meglehetősen gyakran találkoztunk, mert tudásáért és az ügyért való izzó és komoly, noha személyes harcvágytól vezérelt odaadásáért tiszteltem és szivesen kerestem a társaságát, amely mindig tanulságos és szellemes volt — ha csak kicsinyes gyülölet nem inspirálta, ami meglehetősen gyakran megesett. Soha sem voltunk szives intimitásban egymással. Ő szentimentális idealistának nevezett és igaza volt; én pedig perfid és alattomos becsvágyónak neveztem őt és nekem is igazam volt" . . .

Ez a néhány sor sok mindent megvilágit. Nemcsak Marxnak „kicsinyes gyülöletét", amelylyel mosolygó gunnyal „szentimentális idealistá"-nak nevezi Bakunint, aki őt „perfid, alattomos, becsvágyó" és más helyütt még keményebb, még kiméletlenebb szidalmakkal illette, hanem megvilágitja Bakunint is és vele együtt Kropotkint is.

Az utja, módja annak, ahogy ők lettek forradalmárok, megtévesztette őket. Ugy gondolták, hogy ha ők, akik a legzsarnokibb környezetben nőttek föl, forradalmárokká tudtak lenni, akkor egyszerü agitációval, egyszerü fölvilágositással, mintegy varázsütésre

forradalmivá, idealistává tudják tenni az egész világot. És ennek lehet tulajdonítani azt is, hogy Tolsztoj krisztusi csodát várt az emberektől, mert ha ő, az államférfiak, tábornokok közül kikerült gróf le tudott mondani a civilizált élet hiúságairól, miért is ne tudna lemondani valamennyi ember, aki pedig sokkal kevesebbről mondana le, mint ő.

Az intellektualitásnak, mint forradalmi tényezőnek, a hatása az, ahogy Kropotkin a szociális problémát megoldani akarja. „Ha ifjúságunk a szocializmusnak csak teoretikus híve lett volna — mondja — ugy talán megelégedett volna azzal, hogy a szocialista alapelveket „a termelési eszközök kommunista tulajdonával", mint végcéllal hirdesse és eközben valamelyes politikai agitációt fejtett volna ki. Az európai és amerikai középosztályok számos szocialista politikusa csakugyan ezt az irány követte. De a mi ifjúságunkoz tartozók egészen más uton jutottak el a szocializmushoz. Nem teoretizáltak a szocializmusról, hanem szocialisták voltak, akik ugyanazt a nélkülözésekkel teljes életet élték, mint a munkások, akik a körükben nem ismerték az „enyém és tied" között való különbséget és akik az apáiktól örökölt gazdagságot nem a saját maguk kielégítésére fordították. Ugy viselkedtek a kapitalizmussal szemben, ahogy azt Tolsztoj a háboruval szemben tanácsolta. Tudvalevő ugyanis, hogy Tolsztoj szerint az embereknek, ahelyett, hogy a háborut kritizálják és eközben tovább hordják az uniformist, inkább egyenként kellene vonakodni katonának lenni és a fegyvert használni. Ugyanilyen módon járt el mindkét nembeli ifjúságunk, minden férfi és nő megtagadta, hogy az apai vagyonból személyes hasznot huzzon."

És a szocialista harcnak ez a módja tömegével termelte — a mártírokat. Németországi párthiveink részéről teljesen jogos volt a vád, amelyet Tolsztoj ellen emeltek, amiért antimilitarista direkt akciójával az áldozatok egész sorát produkálta, akik tanitásait követve, nyomoruságosan pusztultak el a szoldateszka ökölcsapásai alatt. És ennek a szocialista propagandának az a gazdasági szervezkedés helyett lemondással kezdődött módja egyrészt nem használt az elvnek, másrészt védtelen, üzött vaddá tette a forradalmárokat.

Alig egy oldallal ezután pedig Kropotkin maga hangsulyozza az imént gunyosan emlegetett „valamelyes politikai agitáció" szükségességét. Azt mondja: „Természetes, hogy sokszor beszéltünk az abszolut kormányzatunk ellen való politikai agitáció szükségességéről . . . Mi „fantaszták" már akkor láttuk egy nagy néposztály teljes gazdasági tönkrejutását . . . Tudtuk, hogy Oroszországban mindenütt mily gyalázatosan lopnak. Naponta mind többet hallottunk a hivatalnokok törvénytelenségéről és többjüknek szinte hihetetlen bestialitásáról . . . Megéreztük a politikai harc szükségességét e félelmetes hatalom ellen, amely a nemzet legjobb szellemi erőit megsemmisitette . . ." És mert Marx egy hatalmas nemzetközi politikai és gazdasági centralisztikus szervezetben akarta egyesiteni a proletárság erejét és azzal a fennálló rendet megdönteni, az önzésnek, a diktátori becsvágynak stb.-nek legkeserűbb vádjait zudi-

tották rája azok, akiket Kropotkin elvbarátainak, tanítómestereinek mond.

Bakunin, minden gyűlölete ellenére, mint a fentebb közölt idézetben, többször is elismerte Marx nagy elméjét és tudását. Ez a nagy elme és nagy tudás az emberiség multjában meglátta a gazdasági és osztályharcokat és meglátta a jövendő, öntudatos osztályharcok egyedül győzelemre vezető utját, módját. Amit a multra nézve mondott, azt elhitték neki, abból tanultak, abból szedték a saját maguk fegyvereit is, de a következtetésből, amit a multból a jövőre nézve levont, mérges vádakat kovácsoltak ellene.

És csakhamar megkezdődött az a jövő, amely neki adott igazat. 1870-ben történt, hogy Bakunin Lyonba jött, hogy itt igazi anarkista forradalmat teremtsen, „a bosszu és kétségbeesés forradalmát" és barátainál, akik őt odahivták, kikötötte, hogy őrizkedjenek a népet „akármiféle doktrinába bebörtönözni és azzal fegyelmezni." És Bakuninnak ezt a forradalmát Marx később maró gunnyal irta meg: „Elérkezett tehát a pillanat, amikor Bakunin a legforradalmibb tettét végrehajthatta, amelyet a világ valaha csak látott, ugyanis, hogy az állam fölfüggesztését mondja ki. Közbejött azonban, hogy az állam két polgári nemzetőrség formájában egy kapun, amelyet elfelejtettek megvédelmezni, behatolt, a termet megtisztította és Bakunint arra késztette, hogy a legnagyobb sietséggel vegye utját Genfbe."

És ami itt aránylag kevés áldozattal történt, az mindenütt, ahol ezt a „doktrina, szervezet bilincsei" nélkül való forradalmat kisérelték meg, megrázó és véres drámává lett, aminek tragikus mivoltát fokozta a legteljesebb eredménytelenség. Ilyen eredmény nélkül való drámák sorozata az, amit Kropotkin feljegyez.

És Kropotkinban lassan ki is alakul ennek tudata. Ő, aki első svájci időzése alatt még csak ugy tekintette a szociáldemokrata mozgalmat, hogy ez a magánkapitalizmus helyébe az állami kapitalizmust kivánja tenni, a tapasztalatokon okulva elismeri, hogy ez is tényezője annak a nagy változásnak, amely az emberiségre vár. És amiután megállapitja, hogy a szocialista eszméket a szociáldemokrata mozgalom is előrevitte, azzal végzi emlékiratait, hogy „e nagy eredmény elérése szép jutalom azért a megfeszitett munkáért, amelyet minden nép és minden osztály oly sok ezer férfia és aszonya a legutóbbi harminc év alatt elvégzett".

*

Kropotkin életének emlékeit azonban nem a szociáldemokráciának ez az akaratlan igazolása teszi értékessé. A szociáldemokráciát az eredményei igazolják. A nagy forradalmi események küszöbén álló Oroszország minden rétegének, osztályának tárgyilagos képét nyujtja. És tanulságos mivolta mellett izgatóan érdekes, mert egy sokat átélt, sokat látott és sokat meglátott ember sorakoztatja fel előttünk azokat a személyeket, intézményeket, gondolatokat és eseményeket, akik és amelyek jelentőségüknél és hatásaiknál fogva egyrészt emlékezetesek, másrészt pedig ma is aktuálisak.

Ennek a forradalmat „csinált" embernek tapasztalatai, meglátásai minden szocialista számára bőséges és értékes tanuságot tartalmaznak. Minden szocialista dogmának fogadhatja el például azt, amit a forradalmi tettek teljességének szükségességéről mond. Az uralkodó osztályok — mondja — a népnek minden megmozdulását a legkegyetlenebbül fogják megtorolni, ha ez módjukban és hatalmukban áll majd. És ezen a megtorláson nem enyhit semmit, ha a forradalom az uralkodó osztályok ideologiáját kiméli, vagy aszerint jár el. „A kommün vezetői testükkel védték a nemzeti bankot és az ipart bénító válság ellenére és sok munkásnak ebből keletkezett keresethiánya ellenére, rendeletekkel védték a párisi gyárosok, valamint kereskedők és háztulajdonosok tulajdonjogát. Mikor azonban a gazdagok a forradalmat leverték ..., a gazdagok épp oly bosszut álltak a munkásokon, mintha a támadás csakugyan bekövetkezett volna."

És amit arról mond, hogy mint kell az agitátornak a néppel beszélni, hogy mint kell a forradalmi ujságot megirni stb., mind igen értékes tanulság, amit Kropotkin tartalmas, változatos életének érdekes és sokszor izgalmas emlékei mellett nyujt az olvasónak.

Az iparfelügyelet mérlege.

Irta *Székely Artur.*

Marx a Kapital I. kötetében[1] nagy elismeréssel emlékezik meg az 1840-es évek kiváló angol iparfelügyelöiről, akik csodálatraméltó, szinte emberfölötti küzdelmet folytattak az angol gyári törvények végrehajtása érdekében. Az 1847. évi tizórás normálmunkanap, az asszonyok éjjeli munkáját és a gyermekmunkát eltiltó törvények e polgári származásu tisztviselők gondjaira voltak bizva, akik a munkások ügye iránt való nagy szeretettel és lelkiismeretességgel szálltak szembe az angol nagyiparosok mérhetetlen kapzsiságával, törvénykijátszó törekvéseivel és nagy erőfeszitések árán igyekeztek a munkások érdekében hozott törvényeknek érvényt szerezni. Amint az akkori angol vállalkozók munkáspolitikájára és általában az egész akkori angol szociálpolitikára igen jellemző volt az iparfelügyelőknek ez a sokszor nagyon is meddő küzdelme, minden ország szociálpolitikájára igen jellemző az iparfölügyelet szervezete, munkája, e munka hatása, az iparfelügyelő tekintélye, intézkedéseinek szankciója. Angliában, Németországban, Franciaországban az iparfelügyelet szervezetét a kapitalista állam mind bőkezűbben épiti ki,[2] mert átlátja, hogy az ország és az ipar érdeke a mind jobb életföltételek mellett dolgozó, mind kevesebb balesetnek kitett, egészséges munkás-

[1] Kap. I. 240. s. k. old. (IV. Aufl.)

[2] Erster vergleichender Bericht über die zur Durchführung der Arbeiterschutzgesetze getroffenen Massnahmen. Die Gewerbeaufsicht in Europa. (Der internationalen Vereinigung für ges. Arbeiterschutz vorgelegt von ihrem Bureau, Jena, 1910.

osztály és az iparfelügyelő nem rettegve várt, kellemetlen vendége a vállalatoknak, hanem legtöbbször szívesen fogadott üzemi tanácsadójuk, mert a munkáltatók is tudják, hogy az aránylag jól szituált és eléggé megvédett munkás termelőképessége sokkal nagyobb az agyongyötört és tulságosan kizsákmányolt páriáénál.

A magyar iparfelügyelők 1910. évi tevékenységéről szóló, nagy költséggel szerkesztett jelentés[1] is élénk fényt vet a magyar ipari szociálpolitika mai állapotára és arra a szükkeblüségre, amelylyel a korai kapitalizmus korát élő magyar állam e nagyfontosságu szociálpolitikai intézménynyel szemben viselkedik. A magyar iparfelügyeletről, mely 1910-ben ülte meg decentralizálásának és a kazánvizsgálattal való összeházasitásának tizedik évfordulóját, már e reformjának első évében elmondták, hogy decentralizálása tökéletlen, a kazánvizsgálat pedig nem tartozik az iparfelügyelet szociálpolitikai jellegü müködése körébe. A további decentralizálás meg nem fejlesztette, csak rontotta az intézményt, mert nem járt megfelelő személyzetszaporitással.

Ha végiglapozzuk a jelentést, egész halomra való kivánság és javaslat gyül az asztalunkra, amelyek mind az intézmény alapos ujjászervezését sürgetik. Helyesen mutattak rá 1910 decemberében az iparfelügyeletnek a képviselőház előtt való tárgyalása alkalmával mennyire ránehezedik az iparfelügyelői hivatalokra is a magyar állami tisztviselők minden szabad mozgását, iniciativáját lehetetlenné tevő bürokrata szellem, mely az iparfelügyelőkkel is aktaszerüen intézteti el az ügyeket. Az iparfelügyelők egyik főfontosságu tevékenységének tekintik a számadatoknak minél pontosabb összeállitását. Az állandó, évről-évre ismétlődő esetek jobban érdeklik őket, mint az egyéni esetek, a nagy visszaélések, a nagy lelkiismeretlenségek, melyek sokkal fölháborítóbbak, de sokkal tanulságosabbak is a sablonos visszaéléseknél és mulasztásoknál.

Az iparfelügyelők jelentéséből mindenekelőtt azt kell megállapitani, hogy az iparfelügyelők tul vannak halmozva munkával. Mindenféle csekély jelentőségü irásbeli teendő, kazánvizsgálatok és kazánellenőrző szemlék és az iparfejlesztés föladatának számos kérdése is az ő vállukra sulyosodik. Elképzelhetetlen, hogy mindennek a föladatnak megfelelhessenek. Ennek az elfoglaltságnak szemléltetésére emlitjük föl, hogy az iparfelügyelők 1910-ben átlag 155 napot töltöttek el külső foglalkozással. Ha a fönmaradt 210 napból levonunk 52 vasárnapot, 8 más ünnepnapot, 2—3 hét szabadságot, 120—125 nap marad az irásbeli munkák elvégzésére és a felekkel való érintkezésre.

Összesen 10.300 gyárvizsgálatot tartottak az iparfelügyelők. Ausztriában[2] ugyanakkor 35.158 volt a vizsgálatok száma és a gyári üzemek 67·4%-át legalább egyszer megvizsgálták az állandóan szaporodó személyzettel dolgozó osztrák iparfelügyelők. De azért az

[1] A m. kir. iparfelügyelők tevékenysége az 1910. évben. Kiadja a keresk. m. kir. miniszter. Budapest, 1911. (XCI + 990. old.)

[2] Bericht d. k. k. Gewerbe-Inspektoren über ihre Amtstätigkeit im Jahre 1911. (Wien, 1911.) XVII. s. k. old.

osztrák iparfelügyelők jelentése panaszkodva említi föl, hogy csak 4 kerületben tudták az összes gyári üzemeket ellenőrzés alá vonni. Míg a magyar építész-iparfelügyelő mindössze 415 építkezést tudott megvizsgálni (lásd a nagyszámu építkezési baleseteket!), Ausztria építőiparában 2967 volt a vizsgálatok száma. Valósággal szemfényvesztés számba megy, mikor a jelentés közli, hány kazánpróbát, szerkezeti vizsgálatot és ellenőrzést láttak el az iparfelügyelők, de nem irja meg, hogy az összesen 33.708 gőzkazánból, amelyeket évenként egyszer ellenőrzőszemle, harmadfélévenként szerkezeti megvizsgálás, ötévenként pedig víznyomásos próba illet meg, hány maradt ellenőrzés nélkül. Pedig az összes belső kazánrevíziók száma csak 9782, a kazánszemléké pedig 12.229-et tett ki. Az iparfelügyelőket a kazánvizsgálat ballasztjától, azt hittük, megszabadítja a jelentés évében megalakult gőzkazánvizsgáló-egyesület, amelyről azonban csak a brassói és a kolozsvári iparfelügyelő tesz említést. Működése, amely talán idővel az ország összes kazánjainak vizsgálatára ki fog terjedni, az első évben még teljesen jelentéktelen volt. Kívánatos, hogy az egyesület minél nagyobb körre terjessze ki tevékenységét.

Az iparfelügyelőknek az 1909. évhez képest 1910-ben kifejtett nagyobb tevékenysége az ipari főfelügyelő jelentése szerint a teljesítőképesség legfelső fokára emelkedett. A gyárvizsgálatok száma 9%-kal emelkedett. A vizsgálatok alkalmával tapasztalt hiányok megszüntetésére tett 17.495 intézkedésből a munkarend, a munkásjegyzék hiánya, a munkakönyvek részbeni hiánya, a munkások bejelentésének hiányos volta, fiatal munkások törvényellenes foglalkoztatása, egészségtelen munkahelyiségek, rozoga épületek, lépcsők és hágcsók, a leesés veszélyével fenyegető berendezések, a hajtógépek körül és a közlőműveken tapasztalt szabálytalanságok, szíjkorongok, hajtószíjak és kötelek hiányos burkolása, fogaskerekek hiányos elkerítése, famegmunkáló gépeken hiányzó védőkészülékek, tüzveszélyes, robbanással vagy leforrázással fenyegető állapotok szerepelnek a legnagyobb számban. Majdnem a legtöbb intézkedést, 917 esetben, tette szükségessé a kötszerek hiánya. Azt — sajnos — nem tudjuk meg, hogy a nagyszámu intézkedés közül az iparhatóságok azután mennyit hajtottak végre.

Mielőtt a jelentés statisztikai anyagából a többi érdekesebb adatot felsorolnánk, meg kell állapitanunk, hogy az iparfelügyelők statisztikai tevékenységét nem szabad nagyon komolyan venni. Eszközök híján való ez a statisztika, megbízható következmények levonására nem nagyon alkalmas. A statisztikai munka alól is fel kell menteni az iparfölügyelőket.

Az 1910. évi sztrájkokat, ellentétben az előző évekkel — az iparfelügyelők jelentése szerint —, tulnyomóan a munkások helyzetének javítására irányuló törekvések idézték elő, míg az előző évben főleg „hatalmi kérdések" a bizalmiférfiak elismerése és a szakszervezeti munkásközvetítés körül folyt a harc. A sztrájkok általánosságban kedvezően végződtek a munkásokra nézve, mert a legtöbb helyen sikerült némi béremelést vagy munkaidőrövidítést kivívni. Az egész országra kiterjedő sztrájk csak a nyomdaiparban volt.

Az 1910. év folyamán összesen 2591 balesetvizsgálati tárgyalásra hivták meg az iparfelügyelőket és ők ezek közül 777 helyszini tárgyalásban vettek részt, 138-al többen, mint az előző évben. Hogy mily töredéke ez a balesetek, illetve a balesetvizsgálati tárgyalások számának, legjobban bizonyitja az a körülmény, hogy egyedül Budapest területén összesen 2162 baleseti vizsgálat tartatott anélkül, hogy a kerületi iparfelügyelőség teendőit ellátó ipari főfelügyelőség arról értesült volna. Hét vidéki iparfelügyelő az 1907. évi XIX. t.-c. idevonatkozó rendelkezéseinek a többi kerületi iparfelügyelőétől eltérő magyarázása alapján egyáltalában nem vett részt balesetvizsgálati tárgyalásban. Nagyobb számban adtak utólagos szakvéleményt az iparfelügyelők a kerületi munkásbiztositó pénztárak és az elsőfoku rendőrhatóságok megkeresésére. Szakvélemények iránt való utólagos megkeresések alkalmával a kerületi pénztárak soha sem kérik egyszersmind a helyszini vizsgálat megtartását is, nehogy a kiszállásokból eredő költségek a pénztárakat terheljék. Ez a nézeteltérés a költségek viselése tekintetében állandó az iparhatóságok, betegsegélyző pénztárak és az iparfelügyelők között. Szomoru, hogy kicsinyes krajcároskodások megakadályozzák az iparfelügyelőket egyik legnagyobb jelentőségü funkciójuk, a baleseti helyszini vizsgálatok végzésében, amivel pedig a legértékesebb, semmiféle gyárvizsgálattal el nem érhető tapasztalatokat szerezhetik meg. Általános a panasz, hogy az elsőfoku rendőri hatóságok a balesetvizsgálatokra szóló meghivókat oly időben küldik meg az iparfelügyelőnek, hogy a kitüzött időre a tárgyaláson már nem jelenhet meg. Nagyon gyakori a hónapokkal a balesetek után megejtett vizsgálat is, amelynek természetesen semminemü gyakorlati értéke sincs. Sokszor az illető hatóság székhelyén vagy az érdekelt vállalat irodájában tartják meg a tárgyalásokat és a baleset színhelyén egyáltalában ki sem szállnak. Az iparfelügyelők létszámának állandóan kivánt emelésén kivül utasitani kellene az elsőfoku iparhatóságokat arra, hogy a baleseti vizsgálatokra szóló meghivókat szabályszerüen kiállitva, oly időben küldjék meg az iparfelügyelőknek, hogy azok a tárgyalás helyét idején elérhessék. Az iparfelügyelők tudomására jutott halálos balesetek száma 145 és ezek közül 24 épitkezési baleset volt. A végzetes üzemi balesetek — a jelentés szerint — az értelmiség alacsonyabb színvonalán álló, leginkább napszámosmunkások között fordulnak gyakrabban elő, mig a szorosan vett ipari munkagépeknél a veszélyesebb balesetek száma évről-évre csökken. Sajnos, ezt az első hallásra természetesnek látszó megállapitást számadatok nem igen igazolják.

A munkásbiztositásról szóló fejezetben a nagyváradi iparfelügyelő azt indítványozza, hogy minden ipartelep, mely legalább 600 munkást foglalkoztat, külön orvos tartására kötelezteassék.

A munkáslakások ügye még mindig a kezdet nehézségeivel küzd, bár a jelentés szerint az iparfelügyelők a munkáslakások érdekében erős propagandát fejtenek ki. 1910-ben 3925 ipartelepen 28.356 munkás lakást és 1778 ipartelepen 22.121 munkás hálóhelyet kapott. 1909-ben 3769 ipartelepen 26.700 munkás kapott lakást és 1581

ipartelepen 19.175 munkás hálóhelyet. A műhelyekben való hálást 129 telepen kellett eltiltani, 114 telepen a léghuzam elhárításáról kellett intézkedni, 99 telepen az árnyékszékek állapotát, 90 telepen az árnyékszékek hiányát kifogásolták, összesen tehát 189 esetben kellett árnyékszékek miatt intézkedni 99 telepen még mosdó sem volt. Sok helyütt az iható víz is hiányzott. Ezek az adatok a legszégyenletesebb világot vetik a vállalkozók egy részének kapzsiságára és embertelenségére. Egy a munkások légzőszerveire fölötte ártalmas kénkovandüzemben az iparfelügyelő az akkordmunkát betiltotta és elrendelte, hogy az itt dolgozó munkásokat a nap egyik felében a gyár más, egészségre nem ártalmas üzemében foglalkoztassák.

A foszforos gyujtó gyártásának eltiltása meglehetősen észrevehető a gyujtógyárak egészségügyi viszonyain is, mert a gyárosok a hátralevő időre már nem hajlandók költségesebb javításokra és a kihágási eljárások és a kirótt büntetések sem használnak. A 4758 egészségügyi intézkedés közül 38% az élelmezési ipar, 17% a kő-, föld-, agyag- és üvegipar, 13% a fa- és csontipar körében merült föl. Az iparcsoportok sorrendje azonban nemcsak az egészségügyi intézkedések számában, hanem a megvizsgált gyárak száma tekintetében is majdnem egyforma, tehát általában azokban az iparcsoportokban volt több egészségügyi intézkedés, amelyekben több gyárat vizsgáltak meg. Kis mértékben növekedett azoknak a telepeknek a száma, melyek tüzifával és világitással, étkezőhelyiséggel, fürdőhelyiséggel, kórházzal, iskolával és kaszinóval látták el munkásaikat. De a munkásjóléti intézményekről egészben siralmas képet tárnak elénk az iparfelügyelők. Orvos, kórház, ambulatórium nagyon kevés telepen van. A jancsibankós kantin anakronisztikus intézménye sem halt még ki. Sok a visszaélés a gyermekek és nők foglalkoztatása terén. Az olcsó munkaerővel a vállalatok az üzemi költségeket igyekeznek csökkenteni, a munkáscsaládok asszonyát és gyermekeit viszont a megélhetés növekvő nehézségei kényszerítik arra, hogy munkát vállaljanak.

A győri iparfelügyelő kezdeményezésére egyes ipartelepek a munkabér kifizetését a szombati napról egy más hétköznapra tették át.

A gőzkazánok száma az előző évi 32.670-rel szemben 33.708 volt. Ebből 32·9% ipari, 61% gazdasági és 6·1% egyéb célu kazán volt. Megfelelő képesitéssel nem biró egyének alkalmazása, vagy sérült kazánok üzembentartása és a biztonsági szelepek leékelése miatt 310 kazán üzemét szüntették be és 203 esetben állapitottak meg kazánrendőri kihágást.

Az iparfelügyelők többször panaszkodnak az iparhatóságok nemtörődömsége és a hatóságok és járásbiróságok tulságosan enyhe ítéletei miatt. Igy a soproni iparfelügyelő elmondja, hogy fiatal munkások törvénytelen alkalmazása 11 esetben adott okot beavatkozásra, de a közigazgatási hatóság, egy 200 koronás büntetéstől eltekintve, vagy fölmentette a munkáltatót, vagy csak 5—30 koronányi pénzbüntetésre ítélte. A marosvásárhelyi iparfelügyelő egy fürésztelepen a gőzkazán üzemét repedések miatt betiltotta, de az üzemtulajdonos a kazánt továbbra is üzemben tartotta, ugy hogy három hó alatt

háromszor kellett a tilalmat kimondani, míg a vállalkozó egy másik gőzkazánt hozatott. A járásbíróság a három kihágást egyesítette és a terheltet — 10 korona fő- és 5 korona mellékbüntetésre ítélte. Az ítélet jogerős!!

A balesetekre vonatkozó lapok a munkásvédelmi berendezések nagy hiányáról és a magyar munkás életének rettenetesen olcsó voltáról számolnak be. A nyitrai iparfelügyelő naivul jegyzi meg, hogy „a balesetbiztosításnak kétségtelenül előnyére válnék, hogyha a bevált védőkészülékek a gyárosok körében is minél szélesebb rétegekben ismeretesek volnának és ha a szállító gépgyárosok azokra nagyobb sulyt helyeznének" (796. old.). De hiszen éppen az volna az iparfelügyelők hivatása, hogy erről gondoskodjanak.

A pozsonyi iparfelügyelő kénytelen megállapitani, hogy az épitkezési balesetek, bár gyakran a munkások saját vigyázatlanságának, legtöbbször mégis a munkáltatók hanyagsának következményei.

Az épitkezési balesetek után igen nagy volt a száma a baleseteknek az agyag- és kőbányákban és a fürésztelepeken. A brassói iparfelügyelő szerint ez utóbbi telepeken a balesetek, melyek tulajdonképpen nem is magában a fürészgyárban, hanem inkább az erdőüzemben, a fatönkök szállitása, csusztatása közben fordultak elő, „az üzem természetével" járnak! (114. old.). A máramarossziget iparfelügyelő két „igen érdekes baleset"-et mond el anekdotáló hangon. A nyersolajmotor hengere állványáról lepattant és egy munkásnak lábát törte el, a másikat sulyosan megsértette. Az explozió igazi okát azonban a romokban heverő motornál nem lehetett megállapitani (243. old.). Egy fürészárugyárban a keretfürész megkenésével foglalkozó munkásnak a váratlanul mozgásba jött szijkorongok a fejét metszették le (346. old.). Ezt az iparfelügyelő „érdekes"-nek találja! Az idején meg nem állított transzmissziók különben is számos baleset előidézői. A zsolnai cellulózegyárban előfordult munkáskifőzési esetek ismeretesek. A szegedi iparfelügyelő részletesen foglalkozik a fazekasmesterséggel, „melynek minden egyes művelete betegség okozója lehet" (491. old.). A család minden tagja a csecsemőtől kezdve ki van téve az ólommérgezés hatásának. Több városban mentőtanfolyamokat tartottak az iparfelügyelők és a hallgatóságot a legelemibb és igy legszükségesebb egészségtani ismeretekre oktatták ki.

A jelentés nem emlékszik meg a szakszervezetek szerepéről és nagy szociálpolitikai jelentőségéről. De azért a trencséni iparfelügyelő egy érdekes statisztikája arról tanuskodik, hogy a polgári állam törvényeinek végrehajtását néha éppen a szervezett munkásság kényszeriti ki. E kimutatás szerint az illető iparfelügyelő kerületében a legtöbb hiányt és rendellenességet eltüntető intézkedésre a papir-, vegyészeti- és a fonó- és szövőiparban, a legkevesebbre a nyomdász- és a vas- és fémiparban volt szükség. Ismeretes, hogy az előbbi iparágakban általában szervezetlen, az utóbbiakban szervezett munkások dolgoznak. Az állami üzemek nem állanak az iparfelügyelők felügyelete alatt, pedig mi sem okolja meg — irja a kolozsvári iparfelügyelő — (203. old.), hogy az állami gyárak munkásvédelmi szempontból külön elbánásban részesüljenek.

Az iparfelügyelői jelentések a magyar állam luxusos Potemkinnyomtatványai közé tartoznak, amelyek bár sok mindenről írnak, sok mindenről meg is feledkeznek és az anyaguk is nagyon nehezen használható, kevéssé áttekinthető. Nem olvasunk például egyetlen szót sem az üzleti konjunktúráról, pedig nyilvánvaló, hogy a szociálpolitika és a konjunktura szoros összefüggésben van egymással. Bizonyos szociálpolitikai intézkedések jó konjunktura mellett minden nehézség nélkül életbeléptethetők, míg kedvezőtlen konjunktura idején a vállalkozók legmakacsabb ellenállásával találkoznak. Az osztrák iparfelügyelők jelentéseikben részletesen foglalkoznak az osztrák ipar helyzetével és még az agrárius szociálpolitikáról is megmondják a véleményüket. Azután vannak dolgok, melyekről szinte lehetetlen hallgatni. Mégis a munkaidőről csak a győri iparfelügyelő próbál beszámolni. A munkabérekről pedig egy szót sem olvasunk a több mint ezer lapos kötetben.

Az iparfelügyelők a rájuk váró föladatokat nem tudják elvégezni. A jórészt segéderők nélkül dolgozó iparfelügyelők tul vannak terhelve munkával és azonkivül olyan munkát is kell végezniök, mely szociálpolitikai tevékenységükben gátolja őket. Az iparfejlesztés munkájára gondolunk. Az iparfejlesztő polgári szociálpolitikus folytonosan arra gondol vajjon bírja-e a szóbanforgó vállalat a munkásvédelem terheit, amint ez a motivum gyakorta is fölhangzik a jelentés lapjain. Ez az iparfejlesztő hivatás diktálja az iparfelügyelőknek a nagy kiméletet a munkásvédelmi berendezésekről gondoskodni nem tudó elmaradt kisipari üzemek iránt. Az iparfelügyelők működésének csakis a tulajdonképpeni iparfelügyeletre szabadna kiterjednie. Kazánvizsgálat, statisztika, iparfejlesztési akció alól föl kellene őket menteni. Az iparfelügyelet egész embert kiván és azok a többi ügyek is vannak annyira fontosak, hogy csak ugy mellékesen nem lehet őket kezelni.

A legelső teendő az iparfelügyelet reformjának terén a további decentralizálás. Az első lépést ebben az irányban már megtették az uj kolozsvári ipari főfelügyelőség fölállításával. Magyarits Ágoston ipari főfelügyelőnek egy nemrégiben tett nyilatkozata szerint az ipari főfelügyelőségek ujjászervezése is tervbe van véve. Az épitési és orvosi iparfelügyelők számát kell a főfelügyelő szerint elsősorban szaporitani. Egyszersmind a vidéki iparfelügyelőségek szervezetét is reformálni kell. Javadalmazásukat irodai munkaerők díjazására szolgáló átalányösszeggel kell kiegészíteni.

A decentralizáció további kiépitését semmiképpen sem képzeljük azonban oly módon, amint eddig történt, hogy a segédfelügyelőket kinevezték iparfelügyelőknek és helyüket nem töltötték be. A számukat kell szaporitani, a fizetésüket föl kell emelni, külső munkájuk alkalmával tisztességes napidijjal kell őket ellátni. Önálló hatáskört és szervezetet kell nekik adni. A kvalifikációjukat ki kell terjeszteni. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az iparfelügyelői hivatás betöltésére nem elég a merőben technikai képzettség. És talán elsősorban nem is az szükséges ahoz. Az iparfelügyelőknek szociálpolitikusoknak kell lenniök. Az orvosokra is

nagy szerep vár. (Eddig csak egy orvos-iparfelügyelőnk van!) Tanfolyamokat kellene rendezni a számukra. Nagyon üdvös volna, ha a régi iparfelügyelői értekezleteket felujitanák. Nagyon fontos volna, hogy munkásokat és nőket is kinevezzenek bizonyos gyakorló idő eltöltése után iparfelügyelőkké. Ez a reform bizonynyal nagyot lendítene a bürokratikus intézményen, amelynek munkáját a közvetetlenül érdekeltek közreműködése sokkal eredményesebbé tenné.

A legeslegnagyobb baja azonban a magyar iparfelügyeletnek, hogy az iparfelügyelők intézkedéseinek végrehajtása a közigazgatási hatóságokra van bizva. Mindannyian ismerjük a magyar közigazgatást, a vidéki közigazgatási tisztviselők kulturális színvonalát, megbizhatóságát, munkásügyek iránt való érzékét és jóindulatát. Mig az iparfelügyelők intézkedéseinek foganatositása ezeknek a tisztviselőknek kényétől-kedvétől függ, hiábavaló minden más reform. Angliában az 1891-iki gyári törvény végrehajtó hatalommal, illetve a birságolás jogával ruházza föl az iparfelügyelőket arra az esetre, ha a helyi hatóságokhoz intézett fölszólításuk sikertelen maradt. Az iparfelügyelők jogkörének ily irányu kiterjesztését Ausztriában és Németországban is többször kivánták. Mennyivel nagyobb mértékben volna szükség erre mínálunk! Ha ezt a jogkiterjesztést az iparfelügyelőknek nem adják meg, az iparfelügyelet ügye teljesen összeforr a magyar közigazgatás ügyével. Alapvető reformját igy csak egy uj, a nép erején nyugvó közigazgatás hozhatja magával.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

A munkabér magassága. Az elméleti közgazdaságtannak egyik legérdekesebb kérdése a munkabér magasságának alakulása; olyan kérdés, amely minden egyes munkást egyéníleg a legközvetlenebbül érdekel.

Marx maga ezzel a kérdéssel nem valami kimeritően foglalkozott. Ő a munkaerőt a többi áruk közé sorolta és értékét a föntartására szükséges élelmiszerekben foglalt munkamennyiséggel azonositotta; a nagyobb szakképzettséget igénylő, jobban fizetett munkás munkateljesitményét az átlagmunkás teljesitménye sokszorosának vette. Végül kifejti, hogy a tőkések sokszor még a munkaerő tényleges értékét sem fizetik meg a munkásoknak, nem adnak akkora munkabért, amelyből a munka folyamán beálló munkaerőveszteséget teljesen pótolni lehetne. Ennek okát Marx a tulnagy munkáskínálatban látta; az „ipari tartaléksereg" az, amely állandó és heves kínálatával által a béreket leszoritja.[1]

Ipari munkás tartaléksereg tényleg van; az ipari munkások egy része állandóan munkanélkül van; ezt minden statisztikai fölvétel épp ugy igazolja, mint az egyes szakegyletek munkaközvetitői. Marx részletesen vizsgálja, hogy milyen elemekből kerül ki az ipari tartaléksereg és ugy véli, hogy a ka-

[1] Nagyjából a munkabér változásait kizárólag az ipari tartaléksereg szaporodása vagy csökkenése — amely az ipari konjunkturaváltozás szerint alakul — szabályozza. Kapital I/602.

pitalizmus fejlődése szükségképp előidézi a munkásfölösleget az ipari tartaléksereget: előidézi azáltal, hogy a gépek állandóan fölöslegessé tesznek munkásokat.

Minél nagyobb a társadalmi gazdagság, a funkcionáló tőke és növekedésének nagysága és energiája, tehát a proletariátus abszolut nagysága és munkájának termelő ereje is, annál nagyobb az ipari tartaléksereg. Az ipari tartaléksereg viszonylagos nagysága együtt nő a gazdagság fokozódásával. Minél nagyobb pedig ez a tartaléksereg a dolgozó munkáshadsereghez viszonyítva, annál tömegesebb a konszolidált túlnépesség, melynek nyomora fordított arányban áll kínos munkájával. Minél nagyobb végre a munkásosztály lázárrétege és az ipari tartaléksereg, annál nagyobb a hivatalos pauperizmus. Ez az abszolut, általános törvénye a kapitalista akkumulációnak.[1]

Valóban, mi sem látszik valószínűbbnek, mint hogy az ipari tartaléksereg a tőkeakkumuláció és koncentráció következménye. Hisz naponta látjuk, hogy a gyárakban ujabb és ujabb drága gépeket állítanak föl, amelyek csak azért gazdaságosak a tőkésekre, mert munkásokat szorítanak ki: egy-egy uj gép néha 5—10, sőt 80 munkás napi munkáját végzi el, például az Oen-féle palackfuvó gép; minden uj gép fölállítása munkanélkülivé tesz néhány embert: mi sem természetesebb, mint az a föltevés, hogy az egész ipari tartaléksereg a gépek munkáskiszorító hatása folytán jön létre.

Ez a vélemény azonban téves. A munkástartaléksereg nem azáltal jön létre, hogy a gépek fölöslegessé tesznek az iparban munkásokat, hanem azáltal, hogy a mezőgzdasági termelésből állandóan vándorol be a városokba valamint az ipari centrumokba, az ott fölöslegessé vált munkássereg. Nem az ipar, hanem a mezőgazdaság az ipari tartaléksereg forrása.

Hogy a dolog tényleg így áll, nem lesz nehéz bizonyítani.

Bármely európai állam foglalkozási statisztikáját vizsgálva, azt látjuk, hogy a lakosságnak évtizedről-évtizedre, népszámlálásról népszámlálásra szaporodó százalékát alkotják az ipari munkások, egyre kisebbedő alkatrészét a mezőgazdasági népesség. Ha tényleg az iparból, a gépek hatása folytán keletkezne a munkanélküli tartaléksereg, ha az iparban ténylegesen fölöslegessé válnának a munkások, ugy lehetetlen volna, hogy Anglia, Franciaország, Németország, Amerika, Magyarország, az egész európai-amerikai kapitalista kulturkörben egyre nagyobb lesz az ipari munkások számaránya. Ez esetben ellenkezőleg az aránynak csökkenni kellene.

Ugyanezt bizonyítják a belső vándorlások is. Ha a munkanélküli tartaléksereg az iparban keletkeznék, akkor a belső vándorlásnak az ipari centrumokból, a városokból kifelé, a falvak felé kellene tartani. Mit látunk azonban valóságban? Éppen ennek a megfordítottját: a városok népe rohamosan gyarapodik, magához vonzza és eltartja a mezőgazdaság összes népfölöslegét. Budapest lakosságának több mint a fele falusi születésű; ugyanezt látjuk bármely szakegylet tagnévsorából is!

Megjegyzendő, hogy Marx maga is látta azt, hogy a munkanélküli tartaléksereg egy része a mezőgazdaságból származik. Erre vonatkozólag a következőket mondja:

„Mihelyt a kapitalista termelés meghódítja a mezőgazdaságot, illetőleg azon arányban, amelyben meghódította, az itt alkalmazott tőke akkummulációjával abszolute fogy a kereslet a mezőgazdasági munkások iránt, anélkül, hogy a kereslet csökkenését, mint az iparban, időnkénti növekedés pótolná.

A mezei népesség egy része tehát

[1] Kapital 609. old.

állandóan azon a ponton áll, hogy a városi ipari proletariátusba vándoroljon át és lesi az erre alkalmas körülmények eljövetelét. A relatív túlnépesség ezen forrása állandóan buzog, de ennek az állandó városokba áramlásnak föltétele az, hogy a falvakban állandó latens túlnépesség létezzék, amelynek nagysága csak akkor tűnik föl, ha a levezető csatornák kivételesen tágra nyílnak. A mezőgazdasági munkás tehát a munkabérminimumra szorul le és féllábbal mindig benne van a pauperizmus mocsarában."

Marx itt gyönyörű világossággal látja a mezőgazdasági munkások bevándorlásának hatását az ipari munkás tartalékseregnagyobbítására.

Ő csak abban tévedt, hogy e jelenség hatását kisebbnek látta a valóságosnál; nemcsak egy része a munkástartalékseregnek származik a mezőgazdaságból, egy része pedig az iparból a gépek munkáskiszorító hatása révén, hanem az összes tartaléksereg a mezőgazdaságból származik, amíg a gépek által fölöslegessé tett ipari munkások mind-mind újra alkalmazást találtak az iparban, sőt az ipar fejlődése révén a mezőgazdasági munkásfölösleg java részét is ellátja munkával. Még alighanem látott valaki olyan bérest vagy mezőgazdasági napszámost, aki maga, vagy akinek apja azelőtt ipari munkás volt; de millió számra találni az ipari munkások közt parasztok és mezőgazdasági munkások fiait.

Valaki, valamelyik jól szervezett és jobban fizetett munkásszakma tagja azonban minderre azt felelhetné: Mi közöm nekem ahhoz a tartaléksereghez, amely a mezőgazdasági munkások bevándorlása révén jön létre; ezek a faluról beszármazott emberek nekem nem árthatnak, az én helyemet nem tölthetik be. Nekem csak a saját szakmámbeli munkanélküliek árthatnak.

Valójában nem így áll a dolog, amit egy konkrét példa kapcsán legkönnyebben beláthatunk. Tegyük föl, hogy valamely szakma, például a famunkások, teljesen meg volnának szervezve. Tegyük föl, hogy a konjunktura oly jó, hogy nincs egyetlen munkanélküli sem; tegyük föl végre azt is, hogy oly sok pénzzel rendelkeznek, hogy tetszőleges ideig az eddigi munkabérrel egyenlő sztrájksegélyt tudnak fizetni; vagyis, hogy az elképzelhető legjobb körülmények közt kezdik meg a bérharcot, lépnek sztrájkba. Azt állítom, hogy az elérhető munkabéremelés még így is igen szűk korlátok közt fog mozogni a mai viszonyok közt.

Tegyük föl, hogy bízván a kitűnő helyzetben, a famunkások heti 80 korona fizetést kérnének: vajjon el tudnák-e érni? Azt hiszem, nem. Mert inkább, hogy sem heti 80 korona bért fizessenek a munkáltatók, odaállítanának más szakmabeli vagy egészen tanulatlan munkásokat a gépek mellé; a dolog eleinte mindenesetre nagyon rosszul menne; sok nyersanyag tönkremenne, sok gép kárt szenvedne, sok baleset volna; de bizonyos idő múlva az új munkások megtanulnák a munkát és betöltenék a sztrájkolók helyét; hiszen Amerikában mindennapos dolog, hogy egy munkás a vasgyárból átmegy a kötélgyárba, onnan a cipőgyárba stb. A tanult ipari munkások béremelésének a legjobb szervezettség mellett is határt szab a tanulatlan munkások alkalmazása: mihelyt a tanult munkások által követelt munkabértöbblet nagyobb, mint az a károsodás, amely a munkáltatót nem szakmabeli munkások alkalmazása által éri, a munkáltatók nem adják meg a béremelést, hanem más szakmabeli vagy egészen tanulatlan munkásokat alkalmaznak.

A tényleg fizetett ipari munkabérek, szakmák szerint lépcsőzetesen fölépítve, — mint Oppenheimer mondja — egy gulát képeznek, melynek alapját, legalsóbb, legrosszabbul fizetett munkás-

rétegét a mezőgazdaságból bevándorolt tanulatlan munkások képezik. A felsőbb rétegek, a szakképzett ipari munkások bére csak látszólag független a tanulatlan munkások bérétől; tényleg a legszorosabban a tanulatlan munkások munkabéréhez igazodik, a nagyobb szakképzettségért járó disztancia betartásával.

Összefoglalva tehát, látjuk, hogy a munkabér mai alacsony voltát a nagy munkástartalékseregokozza; a munkástartalékseregnem az iparból, hanem a mezőgazdaságából származik: tehát az ipari munkások nagyobb munkabéremelkedést csak ugy vivhatnak ki, ha a mezőgazdasági munkások beözönlését meg tudják akadályozni. Tehát az ipari munkások szakszervezeti politikája az agrárpolitikának egy határozott irányát jelöli ki; olyan agrárpolitikát kell folytatni, amely a mezőgazdasági munkásokat olyan keresethez juttatja a mezőgazdaságban, hogy ne jöjjenek be a városokba! Hogy ez miként lehetséges, erről legközelebb szólunk.

Varga Jenő.

Bocsánatkérésre nincs szükségem. Varga elvtárs a Szocializmus februári számában megjelent irását bocsánatkéréssel kezdi, amiért „személyes ügyeivel hozakodik elő". Nekem bocsánatkérésre nincs szükségem, mert én nem személyeskedtem. Én egyszerűen tényeket állítottam, amelyekből az következők tűnnek ki: 1. Varga elvtárs taktikailag helytelen időben akart beleszólni a köztünk és egy polgári ellenfelünk között folyó vitába a mi ügyünk rovására és mikor erre a taktikai baklövésre a Népszavánál nem adtunk neki alkalmat, fenyegetődzött, hogy máshová viszi az irását. 2. Midőn a taktikai akadály megszűnt és V. elvtárs megkapta a szót a Népszavánál, ő a Szocializmusba vitte át a vitát, ami nem baj, de helytelenség, mert lovat adott ellenségeink alá. 3. V. elvtárs azt állította cikkében, hogy „a drágaság kérdését a Népszava is egészen az agráriusok mintájára kezelte több cikkben", vagyis ugy, mint „a tőkések és nagybirtokosok szolgálatában álló tudományos és napisajtó . . ." Én ezekért nem „lobbantam igen nagy haragra"; annyira nem, hogy replikámat csak a szerkesztő sürgetésére és arra való tekintettel irtam meg, hogy egy polgári lap pecsenyét csinált magának V. cikkéből. De, ha már replikáznom kellett, kötelességemnek tartottam az első két tényt megállapitani azért, hogy ilyen inkorrektségek a jövőben kerülhessenek, a harmadikat pedig azért, hogy V. elvtársnak a valósággal ellenkező állitását visszautasitsam. Ez nem volt személyeskedés, hiszen V. elvtársnak egy közéleti cselekvését, magatartását biráltam és egy valótlan állitását utasitottam vissza az ügy érdekében.

V. elvtárs azonban személyeskedik. Anélkül, hogy a föntebb három pontban összefoglaltakra vonatkozólag egy szó ellenvetést is tenne — mert hiszen nem is tehet —, hosszu elbeszélést ir az ő egyéni kiválóságáról, szükségességéről, sőt nélkülözhetetlenségéről. Elmondja, hogy egy izben, amikor (valami két-három hétig) én szerkesztettem a Népszavát, vele irattam meg egy cikket, miután a magaméval nem voltam megelégedve. Hát ez csakugyan szóról-szóra ugy történt. Akkoriban őt munkatársunk volt távol, ugy hogy nekem magamnak — a szerkesztés technikai munkáján kivül — naponként 2—4 cikket kellett irnom. A mondott esetben is csak hevenyészve irhattam egy nagyobb gondosságot kivánó tárgyról és az irásom bevezetésével nem voltam megelégedve. Ilyenkor, aki nem hiszi magát tökéletesnek és csalhatatlannak, egyszerűen eldobja az irását és elölről kezdi . . . ha nincs egyéb dolga. Nekem volt három emberre való; a

szerkesztőség többi állandó tagjainak is volt bőven; V. elvtárs azonban ráért: őt kértem föl az ügy megírására. Így történt. De a vége a történetnek ez: mikor elolvastam az írást, nagyon megbántam a dolgot, de már késő volt...

Én nagyon örülök, hogy alkalmat adtam V. elvtársnak arra, hogy a Szocializmusban hosszasan fejtegethesse az ő egyéni kiválóságát. De azért az „iskolamesterkedését" joggal utasítottam vissza. Mert más a tanítás és más az „iskolamesterkedés"... vagyis a csalhatatlan tekintély pózában való föllépés és az ellenkező nézetnek fölényeskedő lebecsülése.

A személyeskedésen — vagy inkább: önkultuszon — kívül újabb elméletet is tálal az olvasók elé Varga elvtárs egy csipetnyit. De ezzel az elmélettel vagy „tudomány"-nyal olyasmit bizonyít, amit én kétségbe nem vontam és olyasmit cáfol, amit én nem állítottam, tehát céltalan és fölösleges erről tovább vitatkozni.

Én — nem törődve azzal, hogy V. elvtárs törődik-e a véleményemmel — föntartom azt az állításomat, hogy ő ebben az ügyben nem járt el helyesen és — bizonyára nem rosszakaratból, hanem a helyzet föl nem ismeréséből és taktikai ügyetlenségből — ártani akart a Népszavában képviselt ügynek.

Somogyi Béla.

Szakszervezeti mozgalom.

Évi jelentések. Már röviden megemlékeztünk arról, hogy 1911-ben a szakszervezetek ismét fejlődtek. Az egyes szakmák évi jelentései most már pozitív adatokkal igazolják, hogy a szervezetek a hosszu stagnálás után intenzív agitációval megszaporították taglétszámukat. A legnagyobb jelentőséggel az építőmunkások szervezetének megerősödése bir. Az építőmunkások szervezetét a kutyaszövetség a kormány segélyével teljesen el akarta pusztitani. A dusgazdag építővállalkozók rengeteg pénzt áldoztak erre a célra s amikor némi eredményt értek el a szervezet meggyöngitésével, akkor az összes szakmák munkáltatóit keresztes hadjáratra szervezték a munkások szervezetei ellen. Ez a remek terv nem sikerült. De nem sikerült az építőmunkások szervezetének megbontása sem, mert az 1911. évi jelentés azt bizonyitja, hogy a szervezet nemsokára ismét teljes erővel fölveheti a harcot a vállalkozók ellen. A budapesti építőmesterek 1911. évi jelentése szintén elismeri, hogy tehetetlenek a munkásokkal szemben. A jelentés szerint: „Az egész országban mindenütt sztrájkokkal és bojkottokkal rohanták meg az építőmestereket, akik eléggé nem sajnálható módon a legtöbb helyen kénytelenek voltak megadni magukat a kollektiv szerződés igájának." Hogy ez a panasz indokolt, azt mutatja az építőmunkásoknak a kollektiv szerződésről szóló kimutatása, amely szerint jelenleg 50 nagyobb városban kollektiv szerződés alapján dolgoznak a kőművesek. E szerződések közül huszonhatot 1911-ben kötöttek. A szövetség taglétszámának hullámzását a következő adatok tüntetik föl: 1907-ben a taglétszám 20.929, 1908-ban 14.654, 1909-ben 11.802, 1910-ben 12.101 és végül 1911-ben 15.987. Az emelkedés tehát az utolsó évben 3885. A szövetség bevétele is ebben az arányban emelkedett. Az összes bevétel 1911-ben 236.267 korona 90 fillér volt. Ebbe a bevételbe bele van számitva az építőmunkások házának jövedelme is. Csupán a tagdíjakból 110.169 korona volt a bevétel. 1910-ben a tagdíjakból csak 77.830 korona volt a bevétel. A kiadások főösszege 218.977 korona volt. Ebből segélyekre, jogvédelemre és oktatásra 44.772 koronát költöttek. A segélyekre kiadott összeg 1911-ben volt a legnagyobb a szövetség fönn-

állása óta. A szövetségnek 1911-ben 198 működő csoportja volt. Alakult 12 csoport, megszűnt 10. Érdekes a jelentésnek az a része is, amely kimutatja, hogy a balesetek száma milyen mértékben emelkedett, amióta a kutyaszőszövetség a kollektiv szerződést felbontotta. A balesetek száma a fővárosban 1906-ban 43 volt, 1907-ben 68. Ebben az esztendőben rugták föl az építőmesterek a kollektiv szerződést. Ettől kezdve tehát „zavartalanul" dolgoztathattak. 1908-ban a balesetek száma 171-re szökött föl, 1909-ben 495 baleset volt, 1910-ben 508. Az 1911. évi baleseti kimutatás még nem jelent meg, de bizonyos, hogy a balesetek száma ismét emelkedett. Az építőmunkások tehát joggal hirdethetik, hogy a szervezet nemcsak a tagok gazdasági helyzetét javítja meg, hanem a tagok életét is megvédelmezi.

A Magyarországi szabómunkások és munkásnők szakegyesületének évi jelentése szintén fejlődést mutat. A szervezet 1911-ben 22 gyűlést és 44 értekezletet tartott. A gyűlések és értekezletek legnagyobb részében a központból kiküldött vett részt. A szervezet 1907 után, ugyanugy, mint a legtöbb szakegylet, meggyengült. A hanyatlást azonban gyorsan kiheverték, ugy, hogy a szervezet taglétszáma ma már majdnem elérte az eddig kimutatott legmagasabb taglétszámot, a járulékbevételek összege pedig tulhaladja azt az összeget, amelyet a legmagasabb taglétszám mellett elértek. A legmagasabb taglétszám, 1906-ban, 5560 volt. 1909-ben a taglétszám 2357-re esett. 1910-ben a taglétszám 3927, 1911-ben pedig 4514. A tagok közül 2800 a fővárosban van, 1714 pedig a vidéki csoportokban. A járulékbefizetés azt igazolja, hogy a szövetség 1906-ban nem mutatta ki helyesen a taglétszámot. 1906-ban ugyanis a befizetett heti járulékok száma 170.161 volt. 1911-ben a befizetett hetijárulékok száma 171.290 volt. Nyilvánvaló tehát, hogy a szervezet 1911-ben több taggal rendelkezett, mint 1906-ban.

A szervezet munkanélküli, utas és rendkivüli segélyre 1909-ben 8112 koronát 1910-ben 6200 koronát és 1911-ben 6455 koronát adott ki. Jogvédelemre 1910-ben 1855 koronát, 1911-ben 1933 koronát költöttek. Oktatásra 1909-ben 2081 koronát, 1910-ben 3535 koronát, 1911-ben pedig 3058 koronát költöttek. Az oktatás eredménye a könyvtár forgalmánál is megnyilvánul. 1909-ben 5482 esetben vették igénybe a tagok a csoportok könyvtárait. 1911-ben 11.762 esetben. A szervezet 1911-ben 16 városban összesen 39 esetben indított bérmozgalmat. Ezekben a bérmozgalmakban 1648 munkás vett részt. Bérharccal csak 18 esetben kellett érvényt szerezni a követeléseknek. 21 esetben békés megegyezés történt. A bérmozgalmak eredményeként 1637 munkás összesen évi 142.410 korona bérjavitást kapott, 393 pedig napi 0·47 óra megrövidítést nyert.

A magyarországi könyvkötők 1911-ben 67 tagot vesztettek. Ez a csökkenés részben a bőrdíszmunkások kiválásának tudható be, másrészt pedig a dobozgyárakban dolgozó munkások közönyösségének. A szervezet taglétszáma 1911 végén 2998 volt. A taglétszámból a fővárosban 2631 van, a vidéken pedig 367 tag. A könyvkötő iparban a taglétszám örvendetesen emelkedett. A szervezett könyvkötők száma 177-tel emelkedett, ezek közül 116 férfi és 61 nő. A dobozkészitő iparban a taglétszám 204-el csökkent. A szakegylet bevétele 1911-ben 21.566 korona, egyenleget beszámitva 66.803 korona. A kiadás 34.745 korona. Pénztári maradvány 31.858 korona. A szakegylet 1911-ben 16·250 koronát költött munkanélküli segélyre, 786 koronát elutazási segélyre és 1397 koronát uti és rendkivüli segélyekre.

A magyarországi festőmunká-

sok taglétszámának emelkedését a bevételek emelkedése tűnteti föl. A szövetség bevétele 1910-ben 9076 korona volt, 1911-ben pedig 15.869 korona. A tagok száma 1910 év végén 902 volt, 1911 év végén pedig 1509.

A grafikai munkások egyleti jelentéséből kitűnik, hogy a taglétszám 1910-ben 531 volt, 1911-ben pedig 974. A szervezet bevétele 12.945 korona, kiadása 6993 korona volt. Bevételi többlet 5953 korona.

Weltner Jakab.

Antialkoholizmus.

Hibaigazítás. A Szocializmus VI. évfolyamának 3. és 4. számában a Szociálpolitika rovat alatt „Üzemi balesetek 1909—1910. években" és „Balesetek és alkohol" cím alatt megjelent cikkekben néhány elírásból származó, ennek folytán helytelenül kiszámított adat csuszott be a cikkekbe. A helyes adatokat a következőkben közöljük: A Szocializmus VI. évfolyama 4. füzetének 177. oldalán a harmadik bekezdés következőképpen olvasandó: 1910-ben a balesetek közül 2221 baleset (5·7%) vasár- és ünnepnapra, 7391 (19·1%) vasár- és ünnepnapot követő hétköznapra, 28·757 baleset (74·5%) egyéb köznapokra, 0·7% ismeretlen napokra esett, tehát e napokra is átlag a balesetek 14·9%-a esett.

A Szocializmus VI. évfolyama, 4. füzetének 178. oldalán a 2. és 3. bekezdés következőképpen olvasandó: A statisztikai hivatal legutóbbi, 1907. évről szóló gyáripari balesetekre vonatkozó jelentése 20·444 balesetről emlékezik meg. Ezekből vasár- és ünnepnapokra esik 5%, ünnepnap utáni napokra 2·7%, hétfőre 16·3%, szombatra 15·6%, egyéb napokra összesen 60·2%. A külön föl nem sorolt 4 hétköznap, az ünnepek leszámításával, tehát 15%-os átlagban szerepel a kimutatásban. Az Országos Pénztár 1910. évi jelentése szerint 38·535 baleset közül 19·1% vasár- és ünnepnapot követő napra, 14·9% pedig egyéb hétköznapra esett. Ha az utóbbi adatoknál a 20—25 ünnepnap utáni napon föltételezhető baleseteket leszámítjuk, a statisztikai hivatal 3·2%-ának arányában, akkor a hétfői napra alig esik több baleset, mint a többi munkanapokra. Az ünnepnapokat követő hétköznappal együtt tehát a különbözet a szombat vagy egyéb hétköznap és hétfő között 1—4%. A különbözet magyarázata azonban nem az alkoholban keresendő.

Böhm Vilmos.

Balesetek és alkohol címen a Szocializmus februári számának Szemle rovatában Böhm Vilmos elvtárs azzal vádol meg, hogy a 36 órás korcsmazárás ügyében írott soraimat „a szakszervezeti agitációra nézve káros és ami fő valótlan agitációs anyaggal" támogattam. Sőt tovább is megy és a következőket írja:

„Vince elvtárs állításainak bizonyítéka, miszerint a balesetek legnagyobb százaléka a hétfői napra esik, tehát az alkohol következménye volna, csak a munkáltatók fantáziájában, hazug fegyvertárában létezik, az igazságnak egyáltalán nem felel meg."

„Hol találta Vince elvtárs a tőle idézett, de adatait ravaszul elhallgató statisztikát?"

Sorra-rendre és sietve válaszolok e súlyos vádakra.

Mindenek előtt tagadom, hogy adataim és okfejtésem — még ha tényleg nem felelnének is meg a valóságnak — károsak lehettek volna a szakszervezeti agitációra.

Böhm elvtárs sokkal előbb tudta, mint én, hogy a szakszervezeti agitáció mindig és kizárólag a mindenkori termelési viszonyoktól és konjunktúráktól függhet csupán, nem pedig olyan, a termelési strukturával semmiképp össze nem függő, lényegtelen momentumoktól, aminő például egy más kérdésre vonatkozó irodalmi agitációnak a kér-

déstől kitérő helyzetű — ugylehet helytelen — megállapitása.

A szakszervezeti agitációra nézve károsak annál kevésbé voltak tehát érveléseim, mert nem is lehettek ilyenek.

Következnék annak megállapitása vajjon igazat irtam-e?

Böhm elvtárs cikke ugy állit oda, mint aki felelőtlenül és tág lelkiismeretü tulbuzgóságból fráziskent vetettem érveléseim közzé a statisztikai megállapitásokat, anélkül, hogy a statisztikát ismerném vagy olvastam volna. Böhm elvtárs, hogy ezen beállitást valószinüvé tegye, kitanit a balesetek okait illetőleg számokkal és adatokkal igazolván, hogy a balesetek nagy tömegének előidézői a tulhosszu munkaidő, a rossz bér, a hajcsárrendszer, a védőkészülékek hiánya stb., stb.

Amikor készséggel koncedálom, hogy mindezen tényezők is okai a balesetek nagy tömegének, meg kell azt is állapitanom, hogy Böhm elvtárs fölös harcra pocsékolta mindezen megállapitásokkal energiája puskaporát.

Én ugyanis egyetlen szóval sem irtam azt, hogy mindezen okok nem előidézői a balesetek egyre növekvő százalékának. Sőt azt se irtam, hogy a balesetek nagy tömegét főképpen az alkohol idézi elő.

Én szóról-szóra ezeket irtam: „A gyáripari balesetek statisztikája bizonyitja, hogy a 36 órás vasárnapi korcsmazárásra igen-igen nagy szükség van, mert a balesetek nagy számának legnagyobb százaléka éppen a hétfői napra esik."

Ha Böhm elvtárs ebből a megállapitásból azt olvassa ki, hogy én a balesetek fő és elsőrendű okául az alkoholt teszem meg, akkor téved. Cikkem föntidézett megállapitásai még a hétfői balesetek okát sem irják az alkohol rovására, sőt még azt sem mondják, hogy a hétfői balesettöbblet csupán és kizárólag az alkohol folyománya. Egyáltalán nem. És indokolatlan tulbuzgóság Böhm elvtárs részéről, ha ezt bele akarja magyarázni szándékaimba, vagy irásom intenciójába. A fönt idézett sorok csak utalást jelentenek arra nézve, hogy a nagy, sőt — ezt Böhm elvtárssal szemben még ma is állitom, vitatom és bizonyitani fogom — legnagyobb százaléku hétfői balesetek és az alkohol között igen is van kauzális nexus. És itt következik annak megállapitása vajjon nem hivatkoztam e apokrif statisztikára, vajjon igaz-e amit irtam?

Kielégitendő Böhm elvtárs kiváncsiságát közlőm, hogy az „adatait ravaszul elhallgató baleseti statisztikát" az övével közös forrásból meritettem és állitottam össze. Gondolván azonban arra, hogy „olykor a jó, őreg Homeros is szundikál", a Böhm elvtárs irását egy kis kontrollnak vetettem alá és elmenve az ő forrásához tapasztaltam, hogy statisztikájának összeállitása közben bizony-bizony szundikált. E tény nem volna hiba, ha Böhm elvtárs ezen statisztikai szundikálása nem történik vala az én rovásomra és az általa is helyesnek, üdvösnek vallott antialkoholista agitáció kárára.

De beszéljenek a tények. Böhm elvtárs azt irja, hogy „1910-ben a balesetek közül 2221 baleset (5·8%) vasár- és ünnepre, 7391 baleset (19·2%) vasár- és ünnepnapot követő hétköznapra és 28.757 baleset egyéb hétköznapokra esett. Tehát e napokra is átlag a balesetek 18·9%-a jutott stb."

Hát itt egy kis számolási hibát követett el Böhm elvtárs. A hiba ott van ugyanis, hogy ha 28.757 baleset egyéb hétköznapokon történt, akkor az emlitett hétköznapokra nem 18·9% baleset jut, hanem — tessék ezt Böhm elvtárs ujabb százalékszámitással megállapitani — csupán 14·6%. Ezen helyesbitett százalékszámitás alapján, helyesbitésre szorulnak eképp Böhm elvtárs összes, a hétköznapokra eső

18·9% balesettőmegből levont konzekvenciái és megállapításai is. Aminek megállapítása kapcsán nem mulaszthatom el annak helytelenítését, hogy Bőhm elvtárs „valótlan és ami fő az antialkoholista agitációra nézve káros anyaggal támogatja" érveléseit oly célok érdekében, melyeket vele egyként szeretünk, munkálunk és amelyeknek gyarapítása érdekében — ugy véljük — az „alapjában véve valótlan" számításokra támaszkodó és fölöslegesen tulbuzgó támadás „igazán nélkülözhető".

Bőhm elvtárs támadására támadással is felelhetnék. Ugy érzem könnyű volna a helyzetem, ha azt kéne bizonyítanom, hogy pihenőnap utáni balesetek nem következhetnek például abból az okból, hogy „a munkából hiányzik a hétköznapi folytonosság, mely a gyakorlatot és ezzel a biztonságot növeli." Ezt én nem tapasztaltam. Sőt az ellenkezőjét tudom és az ellenkezőjén alapul pártunknak a 36 órás teljes vasárnapi munkaszünetre vonatkozó követelése is. Ha ugy volna, mint azt Bőhm elvtárs beállítja, akkor kötelességünk volna a balesetek egyik okozójaként a vasárnapi munkaszünet eltörlését programmpontunkká tenni, lévén éppen a vasárnapi pihenőnap az, mely a „hétköznapi folytonosságot és ezzel a biztonságot" lefokozza és igy alkalmat teremt a balesetek szaporodására. Nem csak az elmélet, a gyakorlat is azt mondja, hogy Bőhm elvtársnak e kérdésben nincs igaza. Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztositó Pénztár harmadik évi jelentésében olvasható, (II. rész 192 oldal) hogy az összes, tehát a vasár- vagy ünnepnapot követő balesetek is, csak 50·3%-ban esnek a délelőtt, ellenben 49·7%-ban a délután folyamára. A Bőhm elvtárs folytonossági és biztonsági elmélete alapján minden hétfői, illetőleg ünnepnap utáni balesetnek a kora reggeli órákra kellene esnie, mert hiszen egy nap alatt, tehát délutánig bizonyára pótolható volna az egy nap alatt elvesztett folytonosság és biztonság.

Egyebekben nem is fontos a kérdés vitatása körül, hogy nem került-e az argumentumok közé egy-egy kevésbbé éles és megtámadhatatlan okfejtés. Bizonyára nincs az egész tudományos élet területén kérdés, melyet ne támogattak volna erősebb és gyengébb argumentumok. A lényeges az volna e vitában, vajjon lehet-e, szabad-e messzebbnéző és magasabb proletárérdekek munkálása közben a jelen hibáira és gyarlóságaira rámutatni. Én ugy vélem, hogy igen. Sőt meggyőződésem, hogy ez a szocialista tudósnak épp ugy kötelessége, mint az agitátornak. Ezért irtam, hogy az alkoholnak igen is van szerepe a baleseti statisztika emelkedő nivójában. Felfogásom szerint ezzel szolgálatot teszek a proletáriátusnak, melyet a saját — bár a kapitalisztikus termelési rendből folyó — hibáiról és gyarlóságairól fel kell világositanunk és le kell szoktatnunk. E hibákat tömjénezni, a proletáriátus gyarlóságainak hizelegni is oly alávaló dolog szerintem, mint királyoknak gyöngéit dicsőiteni.

A balesetek okainak egyéb vonatkozásait illetőleg nincs köztem és Bőhm elvtárs között differencia. Azt pedig Bőhm elvtárs sem hiszi komolyan, hogy én küzdelmeink eszközeit a polgári antialkoholistától szerzem, avagy ez eszközöket az agitációban és irásaimban azért használom, mert azokat polgári absztinensek is használják. Hiszem, hogy Bőhm elvtárs engem e nevetséges váddal nem akart illetni.

Nem a polgári antialkoholistákra — akiket én kártékonyaknak tartok a proletárságra — nem is a könnyebb antialkoholista agitációra való tekintettel, nem hatásvadászó céllal, hanem a számokban talált igazságokra támaszkodva, irtam meg megállapításaimat. Nem irtam azt, amit Bőhm elvtárs nekem imputált és — ezt talán nevetséges igazolnom — nem irtam a kapitalisták

álláspontjának és hazugságainak igazolására okfejtésemet.

Végezetül még egy szempontot akarok csak megemliteni. Magam is gyalázatosságnak tartom, hogy a kapitalisták és végrehajtó szerveik, a közigazgatási hatóságok, a munkások vigyázatlanságát teszik meg a balesetek főokául. Tudva tudom, hogy a kapitalisták lelketlen kizsákmányolásukat és a munkás életével mit sem törődő profithajhászatukat leplezik el e galád hazugsággal.

De nem adhatok Böhm elvtársnak sem igazat, aki egy másik szélsőségbe esve az alkohol szerepét a munkás állitólagos vigyázatlanságával minősiti egyenértékű tényezőnek a balesetek okai között. Böhm elvtárs ugylátszik elfelejti, hogy vigyázatlan egyetlen munkás sem akar lenni, alkoholt ellenben — le kell irnom ezt bármily ujabb vád legyen is a következménye — igen is nagy tömegekben isznak a proletárok, akiknek e rut szokását irtandó szivesen látjuk magunk mellett a harcban a szakszervezetek olyan tiszteletreméltó, régi és hasznos katonáit, aminő Böhm elvtárs is. Nincs még hiteltérdemlő statisztikánk róla, — de meg fogják látni a szakszervezetek, hogy hasznos és eredményes lesz a szakszervezeti agitációra nézve is ez a harc, mert egészen bizonyos, hogy mennél több lesz az absztinens munkás, annál kevesebb lesz a sztrájkbontó, bojkottőrő, testvérárulásra kapható huligán.

—

A hétköznapi bérfizetés. A Gyáriparosok Országos Szövetsége a közelmultban és egyes vidéki iparkamarák már régebben akciót indítottak a hétköznapi bérfizetések behozatala tárgyában. A gyáriparosok e nem uj és nem is eredeti ideával a proletárságért dobogó szivűknek önzetlen és atyai jóindulatuknak akartak kifejezést adni. Ajándékukat a munkásság nem fogadta rokonszenvvel, mert az elmult hetekben csaknem valahány szaklap ellene nyilatkozott a reformnak. Nem is csoda! A dánaok ajándokának nagyon megkopott a hitele ama fegyverekkel bélelt trójai ló óta. Az egész proletársajtó visszautasította a gyáriparosok reformtervezetét — a véleményünk szerint azon helytelen alapon, hogy a proletariátusnak nem a bérkifizetés időpontjáért —, hanem a bér nagyságáért kell hadakoznia.

Az érvek sorában, melyeket a szaklapok felvetettek, majdnem általános az a megállapitás, hogy a proletárságnak sem anyagi, sem erkölcsi, sem más érdekei nem kapcsolatosak a gyáriparosok ezen reklámhajhászatból fakadt és olcsó hatásokra vadászó, nagyon is régi effektusokkal dolgozó reformtervezetével.

Konstatálva, hogy a gyáripari kapitalisták inaugarálta reformok legkevésbé alkalmasak a proletariátus szociális élethorizontjának javitására — azt is meg kell ezzel kapcsolatban állapitanunk, hogy a hétköznapi bérfizetések sulyos és nagyhorderejű problémája az intenzivebb megvitatásra is érdemes lett volna. Meg kell állapitanunk továbbá azt is, hogy a kérdéssel foglalkozó szaklapok a dánaoktól való irtózás indokolatlan és nagyon is szubjektiv álláspontjáról intézték el ezen, a proletárság életébe mélyen belekapcsolt kérdést. A legtöbb szaklap pedig egyenesen a kevésszámu antialkoholista és a gyárosjámbor óhajtásának deklarálva az egész ügyet, minden nagyobb emóció nélkül, napirendre siklott felette.

Pedig a probléma nem csupán az antialkoholisták és nem is a gyárosok problémája. A hétköznapi bérfizetés az egész proletariátust érdeklő nagy szociális kérdés, amelynek ott a helye a proletárság sok más, még ezután tisztázandó problémája mellett.

És nem tángálja ezen igazságot az a tény sem, hogy a gyáriparosok igyekeznek agitációs eszközül ki- és felhasználni ezen kérdést, mely szivűktől, lelkűktől, gondolkodásuktól épp oly távol áll, amily távol van tőle minden a proletárság helyzetét javitó, őszinte törekvés.

Kevés a rendelkezésünkre álló hely, hogy a hétköznapi bérfizetések sokszögű, ezernyi szálu és kapcsolatu kérdését minden oldalról érdeme szerint letárgyalhassuk. Csupán néhány szempontot kivánunk felsorakoztatni annak bizonyitásául, hogy a hétköznapi bérfizetések ügye nem olyan alárendelt és jelentőségtelen ügy, melynek elintézésére

elegendő egynéhány felületes, de végig sohse gondolt és látszólag ellene szóló argumentum.

Az antialkoholista szempont az első, melynek látószögéből világosságot kell vetítenünk ezen kurtán-furcsán elintézett kérdésre. Valljuk ugyanis, hogy a hétköznapi bérfizetések esetén a proletárság kevésbé dobná oda magát az alhol karjaiba. Kevésbé azért, mert a jelenlegi szombat esti exkurziók táplálója és éltetője a vasárnapi pihenhetés délibábjába fogódzó azon önámítás, melyről csak mi, absztinensek tudjuk, hogy önámítás, de amelyet a szesz rabjai, az alkohol megkeríttettjei sohse tudnak. «Aki azonban iszik, inni fog csütörtökön is», — hangzik a fel erre a felületesen argumentálók részéről az ellenvetés. Talán — de csak talán — igaz, feleljük mink, de ez az ivás ha lesz is, más lesz, mint a szombati, mert e mögött ott egy napi bérveszteség réműlete fog fenyegető és józanító, mérséklő és elijesztő hatással őrt állani. És gondolkodni fog a szokványosan is ivó munkás e kérdésről, nem mert gondolkodása és intellektualitása javult, hanem mert gazdasági érdekeltségén keresztül, a bérveszteség és az esetleges munkanélküliség materiális okai fognak gondolkozására és ezen keresztül cselekvésére döntő befolyást gyakorolni. «Az öntudatos, osztálytudatos munkásnál erre nincs szükség», hangzik az ellenvetés. Am jó — feleljük erre, de ne felejtsük el, hogy az öntudatos és osztálytudatos proletárság, ha nem is megbízott, de mindenesetre jogszerű és erkölcsileg igazolt érdekképviselője a még nem ilyen, tehát a fegyelmezés ezen módjára is rászorult szervezetlen és az alkoholmámor karjaiban fetrengő öntudatlan proletariátusnak.

A hétköznapi bérfizetés mellett kell a szervezett munkásságnak állást foglalni azért is, mert a korcsmák 36 órás munkaszüneténck (és ez már programmszerű szocialista törekvés) ez az egyetlen és legbiztosabb előföltétele. Sok-sok ezernyi proletár 36 órás munkaszüneténck kérdésévé növekszik ez alapon a hétköznapi bérfizetés, melynek hordereje, íme, kilenműl az elintézésnek ama semmit mond, néhánysoros formája alól, melyben a szaksajtó érdemetlenül részesítette.

A proletárháztartás rendezésére és a piac árainak befolyásolására is alkalmas lesz a reform, mert bizonyos, hogy a kínálat és kereslet viszonyaiban, ha nem is alapvető jelentőségű, de mindenesetre lényeges eltolódást fog okozni. Nem messzeható vonatkozásokat, de olyan, minden proletárháztartást érdeklő és befolyásoló, talán csak fillérekre menő eltolódást értünk, melynek értéke semmi esetre se becsülendő le.

Az elméleten kívül a gyakorlat tényei is kedvező világításba helyezik a kérdést. A győri waggongyár munkásainak változott viszonyai, a temesvári, mintegy nyolc üzemben, 800 munkásnál tapasztalt kedvező vélemények, melyeket egész közelségből volt alkalmunk megismerni, egyre alaposabbá teszik ama reményünket, hogy erkölcsi és anyagi haszon háramolnék a proletárság egyetemére e reformból.

Az elbocsátások és munkakezdések alkalmával előálló egy vagy kétnapi munkabérveszteséget is szokás a hétköznapi bérfizetések ellen argumentumul felsorakoztatni. Akik ezt teszik, nem tudják vagy nem akarják tudni, hogy az elbocsátás és munkakezdés teljesen független vagy esetleg függetleníthető a hétköznapi bérfizetéstől.

A gyáriparosok pedig végre is nem tévesztendők össze az állammal. Az államnak nem érdeke az antialkoholizmus, a szesztől tartózkodó proletariátus kifejlődése; szuronyait öntudatukat elívó proletárok adójából kovácsoltatja. A modern kapitalista, aki üzemének minden mozdulatát, munkása minden percnyi termelését belekalkulálja költségvetésébe, másképp gondolkodik. Hogy hamarosan bizonyítsunk is, idézzük a temesvári, e nem is nagyon modern iparkamara, egy az összes törvényhatóságokhoz intézett átiratából az alábbi részt:

„Az a körülmény, hogy az ipari vállalatokban alkalmazott munkások hetibérűket szombat este kapják meg, a munkásság könnyelműbb elemeire azzal az erkölcsi és anyagi kárral jár, hogy a bérfizetést követő éjjelt és vasárnapot nem a nemesebb szórakozásra, hanem keresetükkel arányba nem hozható költekezésre, korcsmázásra használják fel. A munkásságnak ez a csoportja hétfőn vagy egyáltalán nem áll munkába, vagy nem képes

intenziv munkát kifejteni. Amellett tehát, hogy meggondolatlanul elfecsérli heti keresetének jelentékeny részét és erkölcsileg is demoralizálódik, károsan befolyásolja egyszersmind az ipari termelést is."

Körülbelül ezen szempont az — liberális munkáspolitika palástjában való tetszelegni akaráson kivül —, mely a gyáriparosokat a hétköznapi bérfizetés érdekében megmozgatta. „Intenzivebb termelés" a céljuk és ha e cél véletlenül kapcsolatos a proletárok egészségügyi viszonyainak javításával és az állam szuronyhatalmának, valamint az alkoholtól elbutított és sztrájktörésre kész lumpproletariátus csökkentésével, nekünk sem lehet ellene szót emelni.

Ha harcolni kéne a gyáriparosok reformjáért, talán más volna a felfogásunk, mert a harcba viendő energiát esetleg más és termékenyebb mezőkre kivánnók vinni, de ha ők ajánlják fel, nincs okunk félni a gyáripari danaok ajándékától. Két okból nem. Mert ők cselvetéssel sem olyan nagyon erősek. És mert jó magunk nem vagyunk gyöngék. *Vincze Sándor.*

Kultura-álkultura.

A szellemi és testi munka különbségének problémája a kisérleti pszichológiával foglalkozó szakember szemében egyszerűen nincs, mert a kisérleti lélektan régen bebizonyította, hogy az emberi szervezet nem ismer ilyen önkényes megkülönböztetéseket, mint „szellem" és „test". Az ember egyetlen egység és nincs külön szelleme meg teste, hanem egymás mellé rendelt szervei vannak, amelyek közé tartozik az agy is, a kéz is egyformán. Az erőkifejtés egyforma fáradtságot okoz, akármelyik szervünk végzi is s a fáradtság hatása az egész szervezetre egyformán kiterjed és nincs tekintettel az idejét-multa vallás és egyéb dualista fölfogásra, amely az emberi egységet minden észszerű ok nélkül szellemre és testre akarja szakitani. A pszichológus előveszi a dinamométert, amelylyel pontosan meg lehet állapitani, hány méterkilogrammnyi erőkifejtésre képes az ember. A kisérlet alanya megszoritja a fogót és a mutatóról leolvasható, mennyi fizikai munkára képes abban az adott pillanatban. Tiz és tizezer emberrel végeztek ilyen kisérletet s mindegyik azt bizonyitja, hogy tisztán „szellemi" erőfeszitések után a fizikai erőprodukció csökken a fáradság révén. A diák nem képes annyi fizikai munkára vizsga után, mint előtt. Aki pl. sokat számolt, annak csökken az izmainak teljesitőképessége: testi ereje.

Sőt mi több, a bőrfelületnek tapintóérzékenységét is alászállitja a szellemi munka. Az aeszteziometer, az érzékenységmérő két tapintóvégét, ha igen közel vannak, egynek érzi pl. a kézfej bőre. Mennél érzékenyebb a bőr, annál kisebb távolság kell hozzá, hogy két külön érzés támadjon a készülék két tapintóvégének érintésére. Ezt a távolságot megmérve, megkapjuk a bőr-érzékenységfokát. Ez az érzékenységi fok pedig egyformán nagyot csökken az u. n. testi és az u. n. szellemi fáradtság állapotában, bizonyitva összes erőink és képességeink egységes voltát.

De még kisérleti lélektan sem kell hozzá, hogy rájöjjünk: nincs határvonal a testi és szellemi munka között. Nincs az a fizikai munka (mert már társadalmi, hasznos, foglalkozásszerű munkát értek), amely gondolkodás nélkül üzhető volna. A legalsóbb rendűnek, a leginkább fizikai természetűnek mondott munka is jár bizonyos agymunkával. A zsákhordó sem lehetne esztelen gép, mert gondolkodnia kell, hogyan vegye föl, hova tegye le a zsákot, hiszen még az emelődaru mellé is kell ember, aki igazgassa, aki szellemi munkát végezzen helyette. Viszont nincs az a szellemi munka, amelynek eredménye mások számára érzékelhető lenne a dolgozónak fizikai erőkifejtése nélkül. A színész igen nagy testi munkát végez, a szobrászt elfárasztja a véső, a festőt az ecset, az iró könnyen kap irógörcsöt, a szónok bereked stb. Fizikai munka

nélkül nincs szellemi munka és megfordítva.

A leginkább ismert példa a kétféle munka között levő határvonal megállapíthatatlanságára az ujságíró és a szedő összehasonlításának példája. Amikor erről a tárgyról először írtam a „Szocializmus"-ban s a szellemi munka előkelőségére büszke s a fizikai munkást lenéző intellektuellekkel szemben állapítottam meg a szellemi és fizikai munka között levő határvonal elmosódottságát, hivatkoztam erre a példára is (I. Szocializmus 1906—7 I. 125. oldal):

Az élettan szemüvegén át nézve, minden energiafogyasztás egyforma munka s ebből a szempontból nincs különbség munka és munka között A társadalom nézőpontjából pedig legfőljebb a munka értéke lehet különböző. Munkácsynak festménye és valamelyik szobafestőnek mázolása között társadalmi érték tekintetében áthidalhatatlan a különbség, az igaz. De ez a különbség nem hozhat létre osztálykülönbségeket, mert tisztán egyéni jellegü.

A festőművészek és a szobafestők vagy meszelők csoportja között munkájuk ára előidézett társadalmi különbségeket, de munkájuk értéke nem. Annyival is inkább, mert az izom és az agy munkáit elválasztó határvonalat sem náluk, sem bármely más kategóriánál meghatározni nem lehet. A szobafestő épp oly kevés joggal nézhető le a meszelőasszonyt, mint a szobafestőt a festőművész. A meszelés éppen annyira mechanikus jellegü munka, mint a plasztronokon keresztül való mázolás. Viszont a modern szobák festése, díszítése, berendezése nem egyszer több egyéni kezdeményezést, több müizlést, több művészetet igényel, mint a téli tárlat kaptafaszerü „Tájkép tehenekkel" cimü, piacra készült „festményeinek" előállítása. Az a szobrászművész, aki lemásolja az előtte ülő modell arcvonásait, anélkül, hogy egy szobor-portré díján kivül egyébre gondolna, nem végez „szellemibb" munkát annál a szobrászmunkásnál, aki ugyanezt teszi az elébe állitott agyagmintával, amelyet márványba kell faragnia. A szedő, akinek a sorok beosztására és a szavak elválasztásának helyességére kell ügyelnie, nem kevesebb agymunkát végez, mint az ujságiró, aki leragasztja a könyomatos hirét. A mesterszedő, a könyomó és litográfus, aki iparművészi munkát végez a könyvdiszek elrendezésével, előállításával s nem egyszer megrajzolásával, még a közfölfogás szerint is „előkelőbb" munkát végez, mint a köny szövegének forditója. Egy hirdetésszöveg izléses nyomdai előállításához több egyéni képesség és „szellemi" munka kell néha, mint az átlag bankhivatalnok vagy pláne díjnok napi foglalkozásához.

Azt hisszük, felesleges folytatnunk a példasorozatot annak bizonyitására, hogy az agy- és izommunka között nincs alapvető különbség s a munka társadalmi értékét az elvégző egyénisége befolyásolhatja, de társadalmi rétegek között ilyen alapon határt vonni nem lehet. Amint az elvégzett iskolai osztályok s az iskolák minősége csak a filiszter szemében lehet döntő valakinek képességei, sőt főként tudása fölött, ugy nem lehet a foglalkozásokat „anyagi" és „szellemi" kategóriákba sorozni.

Ugyanez a kérdés most más szempontból vetődött föl s a kétféle munka egyrendüségét a munkáslapok is büszkén hangsulyozták az ujságirósztrájk kapcsán. Többek között a Typographia ezt irta:

... Az ujságirók legtöbbje ma még nem tudja azt, hogy ő épp olyan bérmunkás, mint a betüszedő vagy kőmüves. Ma már az ujságirás nem művészet és nem politikai mesterség, mint a multban volt, hanem egyszerü és közönséges bérmunka. Amint a kőmüvesnek egymás mellé kell raknia 300 téglát, aképpen rója nap-nap mellett az ujságiró az ő 200 vagy 300 sorát. Közönséges bérmunkás az, aki a hireket irja, aki naponta előre meghatározott mennyiségü „gondolatot" vet papirra.

... Hosszu évtizedekig az ujságirói munka passziómunka volt. Majd iparos lett a hirlapiró. Éppen olyan iparos, mint én, te meg a barmadik munkástársam, aki egy gazdát szolgál, ahoz szegődik és annak tőkéjét gyarapitja az eszével, a tudásával, a munkájával.

Ez a korrekt és helyes megállapitás a munkás jogos önérzetéből fakadt, de nem logikus akkor, amikor ugyanazok, akik a fizikai és szellemi munka egy-

rendűségét vallják, az ujságírót más erkölcsi megitélés alá veszik, mint a szedőt, azon a címen, hogy az egyik fizikai, a másik szellemi munkát végez.

A szellemi munka problémája az ujságírósztrájk kapcsán vetődött föl ugyanis szociáldemokrata körökben. Arról folyt a vita: miért jogosultabb és miért erkölcsös a szedőnek kiszedni, a gépmesternek kinyomni antiszocialista, esetleg munkásgyalázó cikket, mint az ujságírónak megirni? A kőzkeletű válasz: az ujságíró szellemi munkát végez, tehát erkölcstelenség tőle a cikk megirása, a szedő és a gépmester azonban kézi munkás s igy semmi köze sincs ahoz, mi van abban a cikkben, amelyet terjeszteni segit, amelynek terjesztése az ő közreműködése $\frac{1}{10}$ nélkül lehetetlen volna és ilyeténképpen nála a cikk kiszedése, illetőleg kinyomása nem erkölcsi kérdés, hanem kenyérkérdés: sem nem erkölcsös, sem nem erkölcstelen dolog. A szedő nem cselekszik a pártja, a szakszervezetének erkölcsei, érdekei ellen, amikor kiszedi azt a cikket, amelyet az ujságíró antiszocialista szellemben megirt.

Az ujságíró ellenben erkölcstelen, pedig esetleg csak leragasztotta valami könyomatos munkásellenes hirét s egyetlen betűt sem irt hozzá. Ez a leragasztás — immoralitás, ugyanezen cikk szedése azonban, amely esetleg (például ha nehezen olvasható, elmosódott a könyomatos-szöveg) több szellemi munkát igényel, nem immorális.

Olyan szembeőtlő ellentmondás ez, amely arra készteti a gondolkodó embert, hogy az ujságíró-kérdésből egyelőre kikűszöbölje ezt a szocialista erkölcs-problémát, amint kikűszöbölődött ez a kérdés egyéb szakmákra vonatkozóan is és senki sem tesz szemrehányást a katonának, aki civilben szervezett munkás és mégis rá lő, ha parancsolják, a sztrájkolókra, abban a tudatban, hogy az ő golyója valószinűleg nem talál, de ha halálra itélik az engedelmesség megtagadásáért a hadicikkelyek alapján, az a hat golyó, amelyet az ő mellébe küldenek őt lépésről, feltétlenül talál. A csepeli tőlténygyár munkásaitól sem kérdi senki: miért csinálsz patront, amely proletártestvéreid életét oltja ki, ha eléri rendeltetése célját? És igy tovább.

Azt hiszem, az efajta szigoru erkölcsbiráskodás az ujságíróknál sincs helyén, annyival is inkább, mert nekünk, akik ismerjük a szakmánk viszonyait, az a tapasztalatunk, hogy a modern világfölfogásu ujságírók esetleg a kapitalista kiadó ellenére is igyekszenek — és pedig sok eredménynyel — a maguk világnézetének megfelelő szellemben dolgozni. S hogy ez az igyekezet nem könnyű dolog, azt a hirlapszedők tudják legjobban, saját tapasztalatukból: annak idején, amikor ők is erkölcsi kérdésnek fogták föl a munkásgyalázó cikkek kiszedését, alig pár napig és nagy erőfeszitéssel sikerült csak a harc ugyanazon kiadók ellen, akikkel a modern felfogásu ujságírók elveik érdekében éveken át napról-napra csöndes, de szivós küzdelmet folytatnak.

Valamely szakmához tartozás, a munka fajtája nem lehet az erkölcsi megitélés alapja s a tényleges erőviszonyokat nem szabad figyelmen kivül hagyni, amidőn a jó szándék eredményeiről van szó. Még ha valamely szakmában van is jellemtelen ember, azt nem szabad az egész szakma elitélésére kihasználni.

Bresztovszky Ernő.

VI. évfolyam 1911-12 6. szám

Történelmi mértékkel.

Irta *Kunfi Zsigmond.*

Nagy válságok, nehéz idők, világtörténelmi forrongások és átalakulások napjaiban ülnek össze tanácskozásra a magyar munkásosztály küldöttei. Néhány esztendőnek jobb gazdasági konjunktúrája után a szemhatár szélén olyan jelek tűntek fel, amelyek a gazdasági válságok előfutárai szoktak lenni. A pénzpiac nyugtalansága, az emelkedő kamatláb, a pénznek a bankok nagy gyüjtőmedencéibe való újedt visszavonulása, a rosszul megalapozott svindlikapitalizmus némely különösen gyönge alkotmányának az összeomlása — mindez arra figyelmezteti a munkásosztályt, hogy a szük esztendők után most megint még szükebbek állanak előttünk, hogy a munkaalkalmak csökkenésével kell már a közel jövőben számitania, hogy a munkanélküliség réme a foglalkoztatott munkások számára is minden borzalmas, embertpusztító következményeivel egyetemben a nem messzi lehetőségek sorába kerül, hogy munkabéreik még jobban el fognak maradni az élelmiszerek árai mögött, mint eddig, hogy minden bérmozgalom az eddigieknél is nagyobb nehézségekbe és akadályokba fog hamarosan ütközni. Persze idő telik bele, amig a forduló konjunktúrának mindezen következményei éreztetni fogják egész kifejlettségükben magukat: de már most figyelmeztetik a munkásokat arra, hogy minden erejük megfeszitésével épitsék azt az egyetlen gátat maguk köré, amely legalább valamennyire védelmet adhat majd a tomboló vihar ellen: szervezeteiket a külső világban és a forradalmi gondolkodás- és érzésmódot a bensejükben. Minél hatalmasabb ez a kettő: annál erősebben és keményebben tud megállani a munkásosztály a kapitalizmustól elválaszthatatlan válságok közepette. Annál inkább van ereje ahoz, hogy visszaverje a kapitalizmus lényegéből következő, a munkáséletet degradáló hatásokat és hogy a puszta védekezésből átmehessen a támadás terére. A támadás arra a társadalomra, amely eddig mindig parancsolója és törvényhozója volt a munkásosztálynak, rákényszeriti egyetemes szabály gyanánt a munkásosztály létezésének feltételeit. Hogy a kapitalista társadalom fenmaradhasson

és gyarapodhassék, evégből szükség van arra, hogy a munkás kizsákmányolásának ne legyen semmi korlátja — ez volt a régi igazság és ez az igazság ma is mindenütt, ahol szervezettség, forradalmi gondolkodás és gazdasági fejlődés nem adott kellő hatalmat még a munkásoknak. Hogy a munkásosztály megélhetése és emberi sorsa némileg biztosítva legyen, evégből korlátot állítunk a kizsákmányolás legsulyosabb formái elé — ez az uj igazság, amelynek híre most az angol munkások nagyszerű forradalmából száll végig a világon és amely uj igazság a szervezettség és forradalmi gondolkodás talajából tudott csak ilyen erőssé fölserdülni. A kapitalista társadalom fenmaradása a legfőbb szabály, amelynek alárendeljük a munkások megélhetését — ez az elmélet és gyakorlat ott, ahol a munkásság gyönge és fejletlen. A munkás életének és emberi sorsának most csak minimális, nemsokára kielégítő biztosítása az a szempont, amelynek alárendeljük a kapitalizmus fennmaradását is — ezt az akaratot viszik győzelmes küzdelemben előre ott, ahol a kitartó munka és a gazdasági fejlődés erőssé tette a munkásokat. A gazdasági válság ellen, tehát a kivétel ellen, a kapitalista termelés rendkivüli betegségi állapota ellen való védekezésre gondolhat még csak a magyar munkás, annak pusztító hatásait, leggonoszabb kinövéseinek egyikét másikát lehet csak reménye orvosolni vagy csökkenteni s amikor ezt teszi, készen kell lennie arra, hogy nemcsak a vállalkozók, hanem az állam és jóformán az egész társadalom ellenállásába ütközik ez az igyekezete. A szervezettség és forradalmi gondolkodás Angliában elég nagy hatalomnak bizonyultak arra, hogy rákényszerítsék az államot, hogy a munkások szervezetei helyett ő végezze el ennek a munkának egy részét és hogy igy a munkásszervezetek ereje más, messzebbmenő célok szolgálatára fölszabaduljon. A magyar munkás sorsa rosszabb, bére kevesebb, megélhetése drágább, szabadsága selejtesebb, közterhei nem csekélyebbek: csak a lehetőségek, hogy sorsán javitson, kisebbek, mint aminők a müvelt világ nemzeteihez tartozó munkásoknak rendelkezésére állanak. Szervezeteinek megerősítése és a forradalmi gondolkodásmód gyarapítása és elterjesztése tehát reánézve még sürgősebb és fontosabb feladat, mint más népek munkásai számára.

A munkásosztály politikai helyzete, a politikai krizis, amelynek kellő közepén vagyunk, nem kevésbé rossz, mint a gazdasági helyzet. Esztendők óta minden erőnkkel, minden agitációs fegyverünkkel, gyülések ezreivel, plakátok, röpiratok millióival követeljük az általános választójogot, mint a politikai demokráciának egyik legfontosabb követelményét. Mint azt a politikai fegyvert, amelynek kivivása után módunkban van az egész polgári társadalom ellen megindítani a munkásság politikai osztályharcát és az egész politikát megtölteni azokkal a szociális és gazdasági problémákkal, amelyek a munkásság sajátos érdekeinek megfelelnek. Szemünk előtt egy olyan politika körvonalai állanak, amelynek igazi érdeklődése a nép helyes és kielégítő táplálkozásának, a müvelődés elterjedésének, a dolgozó emberek védelmének, az utánunk növő nemzedék testben-lélekben való megerősödésének, a termelő erők sza-

poritásának, a munka produktivitása növelésének lehetőségei felé fordul. És ehelyett kénytelenek vagyunk utolsó emberek klubhatározatai iránt érdeklődni, nemzeti- és nem-nemzetiszínű pántlika ügyekkel komoly dolgok gyanánt foglalkozni, eseményképpen venni tudomást arról, mit mond, mit nem mond valamelyik ösztövér gróf és látni, hogy minden nyilvánvaló gyöngesége ellenére, miképpen áll meg heves ostromunkkal szemben is a feudális Magyarország politikai szervezete. Hányszor hittük már, hogy most igazán nincsen tovább számukra, hogy most olyan csapdában, olyan kutyaszorítóban vannak, ahonnan nem lehet más uton, mint a választójog segítségével és utján kikerülni, mennyire álmélkodtunk, amikor adott szavak megszegésében való hihetetlen készségüket észleltük! Amikor az 1905-ös alkotmányválságban nyilvánvalóvá lett a mai értelemben vett politikai nemzetnek gyöngesége: akkor minden logikus következtetés szerint a közjogi és katonai kérdéseknek teljes kiküszöbölése vagy a választójog megcsinálása lehetett volna az egyetlen teendő. Ennek ellenére azt láttuk, hogy a dzsentri antimilitarizmus helyett, amely a koalíció ellenzéki szereplésének a lobogója volt, most egy grófi antimilitarizmus keletkezett nálunk, azzal a nyilvánvaló célzattal, hogy a választójog törvénybeiktatásának akadálya legyen. Hiába érezzük és látjuk, hogy ennek a politika tárgyai és problémái nem problémái az országnak, hogy tulajdonképpen senki sem törődik velük, hogy így vagy amugy való megoldásuk egészen közömbös az ország igazi életére nézve, hogy a dolgozó ország tulajdonképpen a maga életét ettől a politikától egészen függetlenül éli; és hiába mondjuk, hogy az élet és politika egymástól való eltávolodottsága olyan betegség, amelynek a választójog reformja az orvosszere — az ország szekere csak a régi kerékvágásban döcög tovább, legfőljebb egy-egy nagyobb kátyunál zökken egyet.

Nagyszerű harcokkal teli időkben, amikor világszerte uj utakra tér a történelem, amikor a szociális forradalom jelenségei Európában — $4^1/_2$ millió szocialdemokrata szavazat a német birodalomban, nagy és szakadatlan munkásmozgalmak Angliában — a politikai forradalmak az egész földkerekségen — az alkotmányos rendszer Törökországban, a perzsa forradalom, a köztársaság megteremtése Kínában — a történelem mindennapos eseményeivé válnak; amikor a kapitalista termelési rendszer terjeszkedő ereje egyre-másra rombolja szét a régi Kelet-Európa gazdasági, politikai és szociális szerkezetét és hatalmi viszonyait; amikor a nemzetközi problémák egyik legfontosabbika: a délszláv népek elhelyezkedésének és nemzeti életre ébredésének jelenségei szétvetéssel kezdik fenyegetni a magyar állam történelmi kereteit; amikor a nemzetközi versengés és a világ uj felosztására való készülődés Dreadnoughtok épitésére kényszerit bennünket tengeri érdekeltség nélkül és nagy hadsereg megnagyobbitására, komoly és számbaveendő gazdasági érdek nélkül — a világnak mindezen vajudásai, nagy eseményei még a mi akaratunkkal karöltve sem tudják a történelmi fejlődéssel számotvető utra terelni a magyar politikát.

Az elégedetlenségnek és türelmetlenségnek ilyen, a jogosság sok látszatával ékes beszédét gyakran hallja az ember másoktól — néha magától is. De nagy igazságtalanságát és a saját munkánk iránt való becsmérlő szándékát csak akkor látja igazán be az ember, ha nem a jövőbe, hanem a multba tekint, ha nem azt nézi, hol szeretnénk lenni és hol vannak más, sokkal szerencsésebb viszonyok között küzdő munkáspártok, hanem ha számba veszi az erőket, melyeket nem mi, hanem egy évszázados fejlődés határozott meg s amelyek megszabják minden cselekedetünk kereteit. Igazi képet csak akkor kapunk a párt és a szakszervezetek óriási, bizonyos vonatkozásokban egyenesen csodálatos eredményeiről, ha azt nézzük, hogy milyen rövid idő alatt — történelmi szempontból rövid idő alatt — milyen hatalmas utat tett meg a magyar munkásosztály! Még csak 10-15 esztendő előtt is milyen más volt a munkás helyzete a gyárban, a műhelyben, a társadalomban, a köztudatban. Kifejezésre jut ez a nagy változás a munkás külsejében, viselkedésében, öltözködésében, lakásviszonyaiban, szórakozásaiban, kulturigényeiben.

Nincsen alkotmány ma sem a gyárban, a vállalkozók ma is azon az álláspontón állanak, hogy ők feltétlen urak akarnak lenni a portájukon: de alig akad ma már műhely, ahol ez az évezredes szolgai állapot a maga sértetlenségében megvolna. A munkáltatói abszolutizmus intézménye mellett ott van ma már mindenütt a bizalmiférfiak demokráciája, ott vannak az ellenőrzés és felelősségre vonás szervei, ott forrong és jelentkezik minden műhelyben az a másik akarat, amely a tőkés mellett kezdi igazgatni a termelést: a munkások akarata és szervezettsége. A munkással való bánásmód alaposan megváltozott. Szomoru bizonyítéka a müveltnek mondott vagyonos osztályok barbárságának és lelki durvaságának, hogy a munkásoknak hatalmi eszközökkel kellett kivívniok azt, hogy emberként bánjanak velük ott, ahol más számára gazdagságot teremtenek. De mégis ugy van, hogy a durvaság, a rossz bánásmód, a szidalmazás, sőt a testi fenyíték kiküszöbölése minden olyan műhelyből, ahova szervezett munkás betette a lábát, egyike azoknak a nagy erkölcsi eredményeknek, amelyeket a munkásmozgalom elért. Azt lehetne mondani, hogy nem ugyan a maguk, hanem a vagyonos és müvelt osztályhoz tartozó vállalkozók, mérnökök, igazgatók számára tisztességtudásra és illendőségre oktató iskolát nyitott a munkásmozgalom és sikerült elérnie azt, hogy ha a kizsákmányolás ténye nem is szünt meg, legalább a munkás és munkáltató között való érintkezés külső formái levetkőzték ama brutalitásokat, amelyek ezen viszonynak régebben legfelháborítóbb erkölcsi járulékai voltak.

Ha az ember a Váci-uton vagy másutt, ahol nagy gyárak vannak vagy sok munkás lakik, megnézi a munkából kijövők öltözetét: a szegénység és a nélkülözés bélyege természetesen megvan rajta. De mennyire más ez a külső kép is, mint az volt, amelyet a rongyos, összevissza foltozott ruháju munkásról őriz mindenkinek emlékezete és a 90-es évek realisztikus irányu festészetének nem

egy képe. Ha pedig ünnepnapon valami nagy tüntető meneten néz végig az ember vagy ha munkások számára rendezett hangversenyek, színházi előadások, tudományos felolvasások közönségén ilyen szempontból szemlét tart: akkor a tisztaságnak, gondozottságnak, bizonyos foku csinosságnak olyan jeleivel találkozik, amelyek azt mutatják, hogy a munkásnak nemcsak keresete, hanem ízlése és a jobb öltözködésben kifejezésre jutó magasabb kulturfoka is jelentékeny módon megnövekedett. Igaz, megvan ennek a képnek a visszája is: ez a változás a szervezett és jórészben tanult munkásoknak aránylag nem tulnagy társadalmára vonatkozik s velük szemben a szervezetlen munkások, elsősorban a földmüves proletárok milliói, még mindig a legsötétebb ínségnek külső képét is mutatják. De nagy átalakulások mindig csak fokozatosan mennek végbe és bizonyos, hogy a szervezett munkások harca által elért eredmények, ha nem is olyan mértékben, mint az kívánatos volna, de mégis megjavították az összes s így a tanulatlan és szervezetlen munkások gazdasági helyzetét is.

Tizenöt-husz évvel ezelőtt a magyar munkásság tulnyomó részének jóformán nem volt semmi politikai vagy szociális világnézete. Akik közdolgok iránt egyáltalában érdeklődtek, nagyobbára a nacionalizmus világában éltek és a 48-asság jelszavai igen nagy visszhangot keltettek a munkásság soraiban is. A szocialista propaganda csak kicsiny munkástábort tudott összetoborozni s követeléseiknek kevés viszhangjuk akadt a közvéleményben. Inkább csak a hatóságok: rendőrség és közigazgatás vettek tudomást azokról a jelszavakról és kialakulóban levő nézetekről, amelyek a munkásosztálynak ezen avant-gardejában forrongtak. A szocialista pártról és a szakszervezeti mozgalomról ugy beszéltek és nagyon sokan ugy is gondolkoztak, mint valami közveszélyes szövetkezetről, céljaikat körülbelül egyformaképpen értékelték a büntettesek társadalomellenes merényleteivel és ahol a gonoszságnak és ostobaságnak ilyen tobzódásaival nem is találkozott az ember, vállvonogatás vagy napirendretérés volt a közvélemény válasza a szocialista okfejtésekre és követelésekre.

Ma pedig az a helyzet, hogy a magyar politikai élet általános züllöttsége közepette egyedül a szocialdemokrata munkásmozgalom az, amelynek nagy, általános elvi szempontjai vannak a magyar közélet minden problémájával szemben. A munkásságnak legintelligensebb és legelőrehaladottabb része a szociáldemokrata párt katonája. A szocializmus ma Magyarországon az egyetlen munkásmozgalom és olyan a helyzet, hogy a munkások vagy teljes indifferensen élnek vagy szociáldemokraták. A szocializmus lett a magyar munkásság egyetlen ideológiája és egyetlen gyakorlati mozgalma. Egyre nagyobb tömegek csatlakoznak a mozgalomhoz. Aki például március 4-én látta Budapest népének megmozdulását, aki végignézte és végigjárta azt a beláthatatlan és végeníncs menetet, amely alig egy heti agitációs munka eredménye gyanánt, politikai mozgalomban Magyarországon eleddig soha el nem ért tömegü embert tudott kivinni az utcára, annak látnia kellett,

hogy az egész munkásosztály egyre szélesebb körökben terjedő hullámgyürü módjára került bele a szociáldemokrata agitáció területére. De nemcsak a munkásosztályra és gondolkodására, szervezésére és forradalmi érzéseinek fölkeltésére volt ilyen átalakító hatása a szociáldemokrata mozgalomnak, hanem elvei igazságával, a történelmi fejlődés szükségleteinek világos és kellő időben való fölismerésével, néhány nagy, az egész politikai gondolkodást átalakító elméleti tanításával átgyurta már ma is az egész magyar közéletet. De nemcsak politikai nézetei azok, amelyek győzelmes előrehaladásban egymás után döntik le a régi gátakat, hanem egy egész csomó jelenséggel is találkozunk, amelyek azt mutatják, hogy a magyar társadalom belső felbomlásának, gazdasági fejlődésének jelenségei közepette a munkásmozgalom sajátos fegyverei, szervezkedési formái és jelszavai is visszhangra találnak olyan társadalmi rétegek sorában is, amelyek még nem is régen a rágalom és gyalázkodás szavain kivül csak vak gyülölettel tudtak reagálni a politikai és gazdasági munkásmozgalom minden megnyilvánulására.

A Kommunista Kiáltvány irja, hogy a kommunistáknak — vagy ahogy ma irnók: szociáldemokratáknak — az a kötelességük, hogy mint a demokrácia legelőrehaladottabb és legkövetkezetesebb balszárnya, előrehajtsák a polgári pártokat és elveiknek minél következetesebb végrehajtására kényszeritsék őket. Ennek a hivatásnak a magyar szociáldemokrata párt kitünően megfelelt. Támadással és támogatással, aszerint, hogy mi mozditotta elő céljait, olyan helyzetet teremtett, amelyben a polgári demokrácia pártjai kénytelenek voltak komolyan venni saját programmjukat, kénytelenek voltak, mint egyetlen lehetséges és komoly politikához, az általános választójog politikájához folyamodni és végigcsinálni azt az átalakulási folyamatot, amelynek eredménye a közjogi politikának gazdasági és szociális politikával való kicserélődése lesz. Ez a kicserélődés egyik legfontosabb előföltétele annak, hogy a munkásosztály gazdasági és szociális követelései érvényesülhessenek. A közjogi jelszavaknak és követeléseknek, éppugy mint a vallási vagy nacionalista gondolatoknak osztályellentéteket áthidaló vagy eltüntető hatásuk van. A közjogi, nacionalista, klerikális vagy antiklerikális politika látszatközösséget teremt a különféle társadalmi osztályok hozzátartozói között. Nagy politikai egységeket alkot és azzal a következménynyel jár, hogy a gazdasági és szociális kérdések vele szemben háttérbe szorulnak. Az egységes társadalom, az egységes nemzet, az egységes politikai gondolkodás azoknak az ideálja, akik más osztályok politikai erőit a saját osztályérdekeik szolgálatára akarják felhasználni. Ennek nem lehet más uton elejét venni, mint az osztályöntudat fölkeltésével, ami hosszu és fáradtságos politikai munka. Mert az osztályokat megteremti a társadalmi munkafelosztás magától, de az osztályöntudat csak a politikai nevelés eredménye lehet.

A magyar földbirtokos osztály uralmának egyik legerősebb pillére az volt, hogy a földbirtokosok osztálytudatosságával szemben a többi társadalmi osztályban világos osztályöntudat kifejlődve nem volt. Minden politikai kérdésben ugyanaz az egy pár ember beszélt

és cselekedett ugyanannak az egy pár ezer családnak az érdekeitől vezéreltetve. De szavuknak és föllépésüknek az adott sulyt, hogy döntő erőül mindig az egész országnak, az összes lakosságnak velük való állitólagos egyetértését vethették a mérleg serpenyőjébe. Ennek az állapotnak vége van immár Magyarországon is. Az osztályok kezdenek egymástól tudatosan is elkülönülni. A társadalmi valóság kifejezésre jut az emberek gondolkodásában is. A közjogi és nemzeti jelszavaknak osztályellentéteket elfátyolozó hatása egyre gyöngül és ennek következménye gyanánt az osztályok fegyverkezése, fölvonulása, ütközetre készülődése - ma a magyar társadalmi életnek igazi tartalma, amelyet sokan csak azért nem látnak még meg, mert az avult politikai berendezkedés kulisszáitól nem veszik észre iskolázatlan szemükkel az élet igazi tartalmát és jelentését.

Ezt a folyamatot a szociáldemokrata párt indította meg a magyar politikai életben. Először azzal, hogy a nem osztályérdekek alapján szervezkedett pártokkal szemben nyiltan és határozottan kitüzte annak a politikának a lobogóját, amely minden kérdést a munkásosztály érdekeinek szempontjából birál meg. A bizonytalan és ideológiai alapokon nyugvó pártokkal szembeállított egy olyan pártot, amely a gazdasági és társadalmi életnek legnagyobb realitására: az osztályok meglétére támaszkodott. Puszta létezésének tényével megindította a vegyi bomlás folyamatát a társadalomban és ennek következtében a politikában is. Mert a politikai pártoknak legbensőbb természetük, hogy osztályérdekeket szolgáljanak és juttassanak kifejezésre. Ha egy a villamosság vezetésére alkalmas test közelébe hoznak egy villamos feszültséggel telitett testet, akkor a villamos áram közelsége a másik testben is áramot teremt, villamosságot indukál. Ilyen társadalmi és politikai induktor szerepét játsza a politikában is az osztályharc alapján szervezkedett munkáspárt. A régi pártkeretek még megvannak, de a politikai tartalom, amely ezekben a keretekben él, gyökeresen megváltozott. Nem lehet kétséges ugyanis senki előtt, hogy ma például a függetlenségi párt politikája a régi keretek, sőt még egy csomó régi jelszó ellenére is, egészen más, mint volt még csak öt év előtt. Elég arra gondolni, hogy mennyire megváltozott például a választójogi mozgalom konstellációja. Néhány év előtt a választójog követelése olyan fegyver volt, amelyet „Bécs" szegezett a függetlenségi párt ellen s ma ugyanez a választójogi reform a függetlenségi pártnak „Bécs"-csel szemben támasztott egyetlen komoly és reális követelése. A hadállásoknak ez a megváltoztatása még nem jelenti a választójogi küzdelem végét, de bizonyos, hogy óriási lépést jelent előre. Az általános választójognak még rövid idő előtt nem volt parlamenti képviselete. Nem volt párt, amely komolyan kivánta volna a nagy parlamenti reformot, amely a megvalósitására vállalkozó kormányt támogatta volna. Már pedig, aki számol azzal a szinte kikerülhetetlen és minden esetre kivánatos szemponttal, hogy az általános választójogot Magyarországon a képviselőháznak kell megalkotnia, az be fogja látni annak az óriási jelentőségét, hogy sikerült olyan politikai helyzetet teremteni, amely-

ben a képviselőház egyetlen harcra termett pártja ennek a reformnak parlamenti harcosává szegődött. Hogy ez az alakulat létrejött, hogy a saját jól fölfogott érdekében is kénytelen az általános választójoggal szemben levő polgári és nemzeti elfogultságok, hogy a nacionalista és feudális legendák ellen föl kellett vennie a harcot, hogy a harc folyamán egyre jobban előkerültek az agitációban az osztályszempontok, mindez rendkívüli sikerét jelenti a szocialista politikának és sok más tüneménynyel egyetemben jelzője annak a nagy átalakulásnak, amely ma Magyarországon végbemegy. A szociáldemokrata párt nemcsak egyik legelső fölismerője, hanem egyuttal egyik legjelentősebb előmozdítója is volt.

Amikor a politikai hatalom birtoklásában az osztályok fölváltják egymást, amikor a hatalomból teljesen kizárt osztályok és érdekek részt követelnek a maguk számára: ezek mindig fordulópontjai a történelemnek. Minden történelmi haladás csak az osztályok harcaiból jöhet létre. Ilyen történelmi fordulópont előtt áll a magyarországi közélet is. Az ilyen fordulatok nagy események. Töméntelen ellenállással kell megküzdeniök. Lassan és nehezen mennek végbe. De történelmi eseményeket történelmi mértékkel kell mérni és történelmi szemmel kell nézni is őket. Zsebórával a kezünkben vagy nagyon is türelmetlen kívánságokkal az öntudatunkban ugy látjuk talán, hogy az egymásra tornyosuló válságok nem viszik előre a nagy problémát. A világtól való elmaradottságunk mértékét alkalmazva, azt is mondhatjuk, hogy akkor is későn jönne a dolog, ha már tegnap tul lettünk volna rajta. Ámde amily hasznosak ezek az érzések, mivel előrehajtó erők gyanánt hatnak a mozgalomban, olyan igazságtalansággá válik a velük való játék akkor, ha az elkedvetlenedés forrásaivá válnak. Az események tárgyilagos vizsgálata arról győz meg minden gondolkodó embert, hogy a földesuri osztályuralom napjai meg vannak számlálva. Ám még ha nem igy volna is, ha, ami nem valószinü, a választójog dolgában is hosszabb harcokra kellene még berendezkedni, akkor is arra kell gondolnunk, hogy a szociáldemokrácia nem a mának, hanem az emberi fejlődésnek és jövendőnek mozgalma, amely előtt a munkának töméntelen lehetősége van a politikai mozgalmon kivül is. S ezen a ponton visszahajol ez az elmélkedés oda, ahonnan elindult: a szervezkedés és a lelkek forradalmosításának gondolatához. Ez a két feladat majdnem öncél egyelőre a munkásmozgalom számára. A proletárforradalomnak igazi nagy és maradandó alkotásai a munkások szervezeteinek és a munkások kulturájának megteremtése. Az ezen való munkálkodást nem gátolhatja meg semmiféle politikai és gazdasági konjunktura és amikor a munkásmozgalom erre a két tevékenységre középpontosítja legfőbb erejét, akkor dolgozik igazán teljes erővel annak a jövendő egyháznak a megépitésén, amelynek Lassalle nemes szavai szerint a munkásosztály lesz a fundamentuma.

Följegyzések a magyar munkásmozgalom történetéből.

Szocialista kongresszusok.

Irta *Révész Mihály.*

Tizenkilencedszer gyülnek össze tanácskozásra Magyarország szervezkedett munkásainak a képviselői 1912 husvétján 1890. óta, azóta, hogy Magyarországon is megalakulhatott a szociáldemokrata párt. Volt már az előtt, az 1890-iki párttá alakulás előtt is programmja, bizonyos tekintetben szervezete is az ország proletariátusának, kongresszusai, pártgyülései is voltak, de ezeken a szocializmus nem szerepelhetett, a párt maga sem vallhatott színt a szociáldemokrácia mellett, — még 1880-ban sem volt szabad ezt a nevet még csak kiejteni sem! A legujabb kongresszusokról pontos és olcsó jegyzőkönyveket készítettek és árusítanak, bő tudósításokban számoltak be azokról a párt lapjai is, — a régebbi kongresszusok, amelyek immár történelmi érdekességüek is és amelyek mindmegannyi fontos stációi a magyarországi munkásmozgalom fejlődésének, bizonyára érdemesek arra, hogy a legujabb pártgyülés alkalmából nagyjában ismertessük azokat.

*

Első pártgyülésről négyről számolhatunk be: 1878-ban tartott egy-egy első pártgyülést az akkor két frakcióra szakadt magyarországi munkásság; 1880-ban tartotta az első pártgyülését az egy pártban, a munkáspártban csoportosult proletariátus; 1890-ben, ugyancsak az első pártgyülésen alakult meg a szociáldemokrata párt. Ez volt az igazi első kongresszus, ez adta az első pártprogrammot, az elvi nyilatkozatot és e pártgyülés elsőnek való elismerésével számozódtak tovább a kongresszusok.

*

A legelső kongresszus dolgával (mert a sok első között legelső kongresszusnak is kellett lennie) részletesen foglalkoztunk már más helyütt („Népszava", 1906 április 28). — Számbavehető munkásmozgalom a hetvenes esztendők elejétől fogva van Magyarországon. Az első szocialista programmal már 1869 augusztusában megismerkednek a munkások, de — ha nem is szocialista — pártalakulásról jó sok ideig nem lehet szó. Az egyik számbavehető oka ennek az, hogy a hetvenes esztendők közepén testvérharc akadályozta a szociáldemokrácia terjedését. Amikor ez a legelső magyarországi szocialista kongresszus összeül, akkor is két párton voltak a magyar szociáldemokraták. Milyen okokból, több helyütt megíródott már, 1877 májusában megcsinálják az akkori pártlappal (a „Munkás Heti-Krónika"-val) szemben a „Népszavá"-t és szervezni kezdik az akkori párttal (a választásra jogosulatlanok pártjával) szemben a magyarországi munkáspártot. A törzspárt, a

Krónika-párt erős mozgalmat kezd a választójog általánosítása érdekében, a Krónika-pártnak a neve is a választásra jogosulatlanok, a választásra nem jogosultak, a nemválasztók pártja lett, szemben az ellenzékiektől alakított általános munkáspárttal. Ez a Krónika-párt 1877 végén tartott értekezleten 1878 husvétjára szocialista kongresszus összehívását határozta el. A kongresszus, amit kifejezetten szocialista kongresszusnak terveztek és amennyire lehetett, ilyenként is tartottak meg, 1878 április 21-én és 22-én Budapesten volt és a munkáspárti akciókkal, különösen az ugyanerre az időre tervezett munkáspárti kongresszussal szemben nemcsak ebben az időben, hanem később is a választásra nem jogosultak kongresszusaként ismeretes. „Első eset ez — írja a „Krónika" —, hogy Magyarországon ilynemü kongresszus egybehivatik." Mindjárt a kongresszus „engedélyezhetése" körül támadt baj; Tisza Kálmán volt a belügyminiszter és talált, nem is kellett nagyon keresnie, formahibát; ujra, tiz embernek kellett bejelenteni, akkor meglett az engedelem, de ugy, hogy óriási hatósági ellenőrzés feküdt rá a kongresszusozókra. Éppen a hatóság erőszakoskodása miatt a választásra jogosulatlanoknak ez a kongresszusa szinte csak választójogi értekezlet lehetett. Akartak az elvtársak programmot csinálni, azaz-hogy beszélni a magyarországi szocalisták programmjáról (ez lett volna a szocialista kongresszus első pontja), akartak beszélni a munkássajtó, kifejezetten a szocialista sajtó szervezéséről, a szocialista propaganda irányitásáról (a kongresszus 3. és 4. pontja lett volna ez), de voltaképpen csak a választójogról beszélhettek. Amikor megkezdették a kongresszust, a nagy szocialista kongresszusnak tervezett országos összejövetel napirendjén már csak ez a két pont volt: 1. Az általános választójog. 2. Utak és módok annak elérésére. Ebben az időben azoknak, akik szocialistáknak tartották magukat, azoknak nem lehetett még hatósági ellenőrzés mellett sem kongresszust tartaniok, ebben az időben szocialista témákról nem lehetett kongresszuson beszélni! Thaisz volt a főkapitány még mindig! Hát beszéltek a választójogról. Az első pont tárgyalásakor az előadók manifesztumot terjesztettek elő, amelyben arra utalnak, hogy Magyarországon nincs párt, amely a nép érdekeit képviselné; a választójog cenzushoz van kötve, aljasit tehát a szegénység, ha az egyedül elegendő „az állampolgárt legelső és legszentebb jogától megfosztani"; az ország lakóinak éppen azt a rétegét fosztják meg a választójogtól, amely „az állam támasza, a nemzet ereje, az ország lüktető élete". Ezt a szózatot Kürschner és Frankel terjesztették elő és a kongresszuson egyhanguan elfogadták. A második ponthoz — milyen utak-módok vannak az általános választójog elérésére — elfogadták ezt a határozati javaslatot: „A kongresszus elhatározza, hogy minden rendelkezésre álló törvényes eszköz fölhasználásával az országban hatalmas agitációt kell kifejteni abból a célból, hogy az általános választójog törvényerőre emeltessék. Ennek elérésére a kongresszus leghathatósabb eszköznek tekinti: 1. Egy magyarországi párt alakitását ezen elnevezéssel: „Választásra nem jogosultak pártja", amely azt a föladatot tüzi maga elé, hogy az általános választójog

követelését érvényre juttatja és amelybe beléphet minden választásra nem jogosult. 2. Tömeges kérvény intézését az országgyüléshez. 3. A legközelebbi országgyülési választásoknál oda kell hatni, hogy csak olyan képviselők küldessenek az országgyülésre, akik irásbeli ígéretet adnak arra nézve, hogy az általános választójog érdekében fognak müködni." — Méltó a megemlítésre, hogy a tanácskozás határozatainak a végrehajtására bizottságot akartak választani, ezt azonban a hatóság nem engedte meg. A kongresszus határozatából kifolyóan intéztek is kérvényt az országgyüléshez, természetesen minden eredmény nélkül. Ezen az első kongresszuson 107 küldött vett részt 139 mandátummal: 30 a fővárosból, 79 a vidékről; egy megbizott több községet is képviselhetett; Frankel Pécsről és Nagyszebenből, dr. Csillag Zsigmond Szombathelyről, Pécsről, Pápáról, Nagyváradról is kapott megbizást. A kongresszus előtt előértekezletet is tartottak. Ez a legelső magyarországi szocialista kongresszus a budapesti Hungária-szállóban volt.

Nemsokára ezután megtartják a második első magyarországi szocialista kongresszust. Ezt az ellenzék, a Külföldi-frakció, a munkáspárt hivta egybe. A kezdő lépést a szigetvári elvtársak bizottsága tette meg; 1877 november 19-én nyilvános munkásgyülésen vitatták meg a kongresszus összehivását, ennek és egy munkásképző-egylet ügyének elősegitésére hetenkint háromszor pártestélyt is tartottak. A mozgalom hamar visszhangra talált Budapesten, november 26-án már itt is értekezletet tartanak, azután bizottságot választanak, hogy ez a szigetváriakkal együtt könnyebben végezhesse a kongresszus előmunkálatait. 1878 januárjában az előmunkálatok ügyei a szigetváriaktól — Welz Károly cipésztől — egészen átkerülnek Budapestre, a budapest-óbudai Általános Munkásegyletbe. Január végén ki is tüzik a kongresszus idejét husvétra és a kongresszuson való részvételre nézve ideiglenes szabályzatot is dolgoznak ki. Ezek szerint küldöttet küldhetnek: „törvényesen vagy ideiglenesen megalakult munkásegyletek, gyárbeli és egyes iparszakbeli munkáscsoportok, melyek akár betegsegélyző, fogyasztási vagy előlegezési stb. egyletekben szervezkedve vannak s mely egyleteket maguk a munkások vezetik", továbbá „szabad munkásgyülések nyilvános határozat folytán", végül az „Általános Munkásegylet vidéken lakó tagjai közül legalább huszan választhatnak egy-egy képviselőt". Később a módozatok közé bekerül az is, hogy „olyan munkásképviselők, kik aljas büntett miatt elitélve voltak, vagy ily cimen vád alatt állanak, a kongresszuson részt nem vehetnek". Ugyanekkor megállapitják az ideiglenes napirendet is. Ez „első" magyarországi munkáskongresszust azonban mégsem husvétkor tartották meg. A rendezők költségkimélés szempontjából kimondják, hogy „a vidéki munkások budapesti társak által is képviseltethetik magukat" (a végleges ügyrend szerint azonban minden jelenlevőnek csak egy szavazata van); igy tehát egyre könnyebbé válik a kongresszusra való eljutás. Egyre jobban bővül a kongresszus napirendje is. A kez-

det nehézségei azonban nagyon is meglátszanak az előkészületeken. A munkáspárt hivatalos lapja, a „Népszava" azt jelenti, hogy a kongresszus egybehívása és megtartása az Általános Munkásegylet alapszabályai értelmében történik és a kongresszus megtartását azonnal az egyleti közgyülés után bejelentik a hatóságnak. Olyan hirek hallatszottak azonban, hogy a hatóságok a fővárosban is, a vidéken is többször megakadályozták a kongresszusi küldöttek választását; arról sem érkezett pozitiv hir, hogy a kormány a már bejelentett kongresszust tudomásul vette volna; igy maradt el a kongresszus husvétról pünkösdre. Husvétkor a nemválasztók, a másik frakció emberei tartottak kongresszust és ezzel megelőzték a munkáspártiakat. Husvét előtt egy-két nappal ezek a munkáspártiak is megkapták Thaisz levelét, mely szerint „... az óbudai munkásegylet megbizottjai által bejelentett ... magyarországi munkáskongresszus cimü munkásgyülés megtartása tudomásul vétetik, azon világos kikötéssel azonban, hogy a kongresszus megnyitása, tekintettel a 21-ére eső husvét első napjára, a délelőtti órákban nem eszközölhető, miért is a tanácskozás megnyitása a délutáni órákra kitüzendő; ... ezen kongresszus semminemü oly határozatokat nem hozhat, melyek bizottságilag lehetnének végrehajthatók; ... figyelmeztetnek a bejelentők, ... miszerint ezen kongresszus határozatának egyik eredeti példányát a főkapitánysághoz bemutassák". A kongresszus megtartása előtt való nap estéjén előértekezlet, kongresszus-bizottsági ülés volt a munkáspárt helyiségében, amelyre a Budapesten megválasztott küldötteket hivták meg. A tanácskozások a belvárosi, Váci-utcai Nemzeti-szálló egyik termében voltak és a főrendőri utasitás szerint csak délután kezdődhettek. A napirenden tizenkét pont szerepelt; köztük ezek: 1. A munkások helyzete az államban és társadalomban. 2. Az ipartörvény megváltoztatása. 3. A magyarországi munkapangás. 4. A női munka. 5. A cselédügy. 6. A háziipar és a fegyházi munka. 7. Az egyes munkásszakok szervezése. 8. A magyarországi munkások állása mint önálló párt és ennek programmja. 54 (másik kimutatás szerint 42) küldött jelent meg. A napirend első pontjának a határozati javaslata bő indokolással erősen követeli „a politikai jogok és szabadságok lehető legnagyobb mérvben való kiterjesztését nemzetiségi, vagyonossági, származási s vallásfelekezeti tekintet nélkül". A többi napirend-ponthoz is elég alapos, bizonyos tekintetben még a mostani szempontokból is megfelelő határozati javaslatot terjesztettek be és fogadtak el. Jellemző, hogy a nemválasztók pártjának a husvéti kongresszusát a választójogon kivül eső mindennemü követeléstől és tárgyalástól eltiltották, a munkáspárt pünkösdi kongresszusa meg mindenről tárgyalhatott. Ezt a nemválasztók szemére is hányták a munkáspártnak, amelylyel harcban állottak, ki is használhatták ellene. Beszéltek az általános — akkor igy mondták: egyetemes — választójogról is. A napirend 8. pontja ez volt: Az Általános Munkásegylet kiterjesztése a munkásoknak a többi társadalmi osztályokkal való egyenjogositásának elnyerése céljából; különösen az egyetemes választói jog megnyerése tekintetéből. Az ehhez a

ponthoz benyujtott határozati javaslattal „a kongresszus követeli, hogy az általános, egyenlő, közvetlen választási jog titkos és kötelező szavazattal adassék meg a 20-éveseken kezdve minden állampolgárnak, történjék a választás bár az állam, a megye, a város vagy a községek érdekében; az országos és megyei választások községenkint foganatosíttassanak; a választási nap mindig egy vasárnapra vagy ünnepnapra tüzessék ki; a megválasztottaknak kielégítő napidíj adassék működésök idejére. A 9. pont határozati javaslatában („A magyarországi munkásmozgalom eredményei 1868 óta") kimondják, hogy a kongresszus óhajtja, hogy a magyarországi munkásmozgalomnak ideiglen megzavart egysége minél előbb ismét helyreállíttassék. (De ez csak 1880 januárjában következett be.) E pártgyülés határozati javaslatában ismét megalakul „a jelen kongresszus határozataival egyetértő munkások összességéből a magyarországi munkáspárt, melynek programmja egyelőre a jelen kongresszuson hozott határozatokban kifejezett elvek." A kongresszus azután fölhatalmazta az elnökséget, hogy „a párt formaszerű megalakulhatása céljából alapszabálytervezetet dolgozzon ki, azt a fővárosi elvtársak által nyilvánosan megállapíttassa", azután a miniszteriumnak jóváhagyás végett fölterjessze és eredményéről az 1879. évi kongresszusnak jelentést tegyen. Mert a következő évben is akartak kongresszust tartani. A pártgyülés határozatainak foganatosítására végrehajtó bizottságot nem lehetett választani, hát ezért a kongresszus elnökségét utasították, hogy „a hozott határozatokból a belátása szerint szükségeseket legilletékesebb helyen" fölterjessze és hogy 1879-re hivjon össze Budapestre második országos munkáskongresszust. A kongresszus tárgyalásait a kormány számára sztenografáltatták. A tanácskozások után az elfogadott határozati javaslatokból megszerkesztették a magyarországi munkáspárt programmját; követelnivalóikat 18 pontban foglalták össze; az első pontok persze itt is a politikai jogokról szólanak. — A rendőrhatóság részéről ezen a kongresszuson is erősen érdeklődtek; Thaisz főkapitánynak egyik hozzá hasonló embere volt jelen, aki néha-néha erősen belekontárkodott a kongresszus tanácskozásaiba. A kongresszus határozatának megfelelően a tanácskozásoknak az elfogadott határozati javaslatokban kifejezésre juttatott elveit kérvénybe foglalták össze (közli a „Népszava", 1879 február 2. száma) és benyujtották a képviselőházhoz; annyira komolyan vették ezt a kérvényezést, hogy a kérvényt disznyomatban, „remekkötésbe foglalva" közszemlére is kitették; 1879 március 12-én adták be Helfy Ignác képviselő utján; eredménye e kérvénynek sem lett semmi; május 24-én egy-két percig tárgyalt róla a képviselőház. (Vécsey Tamásnak, a jogügyi bizottság előadójának a rövid beszéde, Helfynek és Tisza Kálmánnak rövid fölszólalása után áttették a miniszteriumhoz. A kérvényezésnek most sem lett semmi eredménye.)

*

Térjünk át a tulajdonképpen való szociáldemokrata kongresszusokra.

A hűtlenségi pőr után egynéhány hónapra szétszóródtak a buda-

pesti öntudatos proletárok, de 1873-ban, amikor már megjelent a „Munkás Heti-Krónika" is, meg akarják csinálni megint azt a pártot, amely, ha nagyon lazán is, megvolt a nagy üldözések előtt. A budapesti gyülésen, 1873 március 23-án meg is csinálták ezt; választottak központi választmányt, a párt ügyeinek vitelére titkárt, de a belügyminiszter a nagy-lojálisan jelentkező munkáspárt föloszlatását, megsemmisítését rendeli el. Vége volt, forma szerint legalább vége volt a pártnak, amit így, egyáltalán nem bölcsen, szépen fölajánlottak föloszlatásra a kormánynak a jelentkezésükkel. Közbejött a pártszakadás, az ellenzéki mozgalom, a törzspárttal szemben a Külföldiék pártszervezése, a munkáspárti akció. A munkáspárt uj megalakitása komolyabb, erősebb formában történt meg 1880-ban. A két párt kibékül, igazán itt volt már az ideje annak, hogy egy, de nagy, erős párt csinálódjék. Az egyesült párt már áprilisban jelzi, hogy pünkösdre gyülésre jönnek össze a párt bizalmi emberei, hogy megpecsételjék a két frakció végleges egyesülését, hogy az uj, egységes párt programmját megállapitsák, hogy a propaganda, az agitáció módjait, eszközeit meghatározzák. Ezt a kongresszust országos munkásgyülésnek jelzik sokáig, még a megnyitásig, a megnyitás után is. 1880 május 16-án és 17-én tartották. A kongresszus napirendjét igy állapitották meg: 1. Egy munkáspárt alakitása. 2. A párt programmja. 3. A pártelvek terjesztésére szolgáló eszközök és módok meghatározása.

Ezen a kongresszuson már sok minden történt. Hogy a formaságokon tul legyünk — azt hisszük, hogy e formaságok fejlődése és átalakulása is fontos, legalább is érdekes — nézzük meg a kongresszus összetételét.

Az országos munkásgyülést összehivó egyik fölhivás szerint „minden huszonöt munkásból (szellemi és kézi munkás, kisiparos, kiskereskedő, házaló, kereskedelmi szolga, nevelő, tanitó, magánintézeti tisztviselő stb., egyáltalán mindazokból, kik a munkásosztálynak gazdászati és politikai egyenjogusitását szükségszerünek ismerik és azért küzdeni készek) alakuló csoportnak jogában áll egy-egy küldöttet választani. Azon csoportoknak, melyek anyagi tekintetek miatt küldöttet saját kebelökből nem választhatnának, jogukban áll közös megbizott küldése végett más csoporthoz csatlakozni vagy pedig mandátumukat egy budapesti illetőségü ismert emberökre átruházni". A mandátummal való megbizás tehát a nemválasztók kongresszusa idejéről még megmaradt. Azután fölhivják a szakegyleteket, szaktársulatokat, hogy válasszák meg a küldötteiket; „az ülésnek hitelesitett s az elnök és jegyző által aláirt kivonata mandátumnak elfogadtatik". Majd tudomásul adják, hogy „mindenki csak egyszer szavazhat, vagyis csak egy mandátumra irhatja a nevét; a többször előforduló névaláirás érvénytelen", de hogy ezt hogyan ellenőrizhették, a gyakorlatban hogyan vihették keresztül, nem tudjuk. A kongresszus az osztrák államvasut régi indóházában, a Schuster-féle helyiségben volt és itt is tartották — nem az előértekezletet, hanem — az ismerkedő-estélyt. Nagy örömmel üdvözli a „Népszava" a küldötteket, két nagy cikkben is beharangoz a kongresszusnak. Százötvenkét mandátummal 113-an

jelentek meg. (Frankelnak például a pesti mandátumán kívül volt lovríni, knézi, nagyszebeni, két kassai és mosoni mandátuma; Kürschnernek szászvárosi, pápai, nagyszebeni, pancsovai és az antanováci.) De azt kikötötte az ügyrend, hogy akármennyi megbizólevele van is valakinek, szavazata csak egy lehet. A tárgyalások az ügyrend szerint is magyarul és németül folytak; mindenki minden tárgyalás alá kerülő ügyhöz háromszor szólhatott.

Hogy milyen nehéz volt az elvtársak munkája a mindennapi agitációban, a szocialista propagandában már csak a hatósági oktalan beleszólások miatt, arról a kongresszus tudósítása beszél sokat. „A munkáspárt megalakítása" — ez volt a napirend első pontja. Volt is hozzá magyar és német előadó is. Ezek az előadásaikban szocialista beszédeket mondanak, osztályharcról beszélnek, a kizsákmányolás ellen való erős szervezkedés szükségességét hangoztatják, fejtegetik a szociáldemokrácia igazságait, azután határozati javaslatot nyujtanak be, hogy alakuljon meg a munkáspárt és legyen a neve ez: A magyarországi szociáldemokratapárt. Csakhogy ekkor megszólal a kongresszuson jelenvolt Thaisz, a főrendőr, mondván: „A belügyminiszter ur instrukciója folytán a szociáldemokratapárt elnevezést meg nem engedhetem és a határozati javaslatról is csak ugy lehet tovább tárgyalni, ha az elnökség kész e tekintetben változást tenni az elnevezésben." Igy történt: a szociáldemokrata nem nevezhette magát szociáldemokratának, pedig eddig az ideig a magyarországi szociáldemokraták egyáltalában nem voltak veszedelmesek, eddig egyáltalában nem csináltak semmit, a hütlenségi pör komédiáját is — nagyon régen, vagy tiz esztendőnek előtte — ugy csinálták ellenük. Erős föllépésük eddig nem is volt, sztrájkjuk nagyon kevés volt, nagy sztrájk eddig nem is nagyon fenyegetett, a lapjaik szinte finom hangon irtak, — hiszen a pártjuk megalakitását is bejelentették a kormánynak, mintegy kérdezve, hogy hát szabad-e nekünk pártot csinálni; hire sem volt még Magyarhonban az anarchista, az erősen, különösen forradalmias szocializmusnak, amely két-három esztendő mulva Magyarországot is fenyegette. Tisza meg Thaisz mégis veszedelmesnek tartották a szociáldemokrata elnevezést. Ez ellen ott, a kongresszuson nagyobb fölzudulás nem is volt; lehet, hogy az akkori állapotokból folyónak, egészen természetesnek találták ezt a szociáldemokraták. Az elnök a kongresszusnak „tudomására hozza a főkapitány ur szavait és megnyugtatja, hogy szavazás előtt a párt elnevezése módositttatni fog és rögtön indítványozzák is, hogy Magyarországi munkáspárt legyen az uj, egységes párt neve; fölszólalók hangoztatják is, hogy az elnevezés maga nem fontos; és amikor egy küldött mégis bátorkodik a „szociáldemokratapárt" elnevezése mellett fölhozni az okait, a főrendőr megint megszólal és most már erősebben hangsulyozza, hogy a szociáldemokrata párt elnevezés fölött megindult vitát nem engedélyezi. És az elnökség ezt tudomásul vette, sőt amikor egy küldött — most mindenki azt gondolja, hogy egészen helyénvalóan — a fölszólalásában azon tanakodott, hogy ugyan miért ne nevezhessék magukat szociáldemokratáknak, akkor

az elnök a főkapitány közbeszólása folytán ettől megvonta a szót. Azért volt még fölszólalás a szociáldemokrácia mellett, Frankel is kijelentette, hogy a hatalomnak lehet engedelmeskedni, de viszont erkölcsi kötelesség annak a kijelentése, hogy semmiféle törvény nem mondja ki azt, hogy tilos a szociáldemokrata elnevezés használata. Igy lett az ujonnan alakult párt neve: Magyarországi általános munkáspárt. Hogy egyébként milyen gyerekes, ostoba volt a hatóságnak ez a föllépése is, azt mutatja az, hogy a „Népszava" alcíme heteken át, a „Krónika" és a „Népszava" egyesülése után a kongresszusig ez volt: A magyarországi szociáldemokraták központi közlönye; szóval voltak szociáldemokraták, lap körül csoportosult, ha nem is párttá szervezkedett szociáldemokraták, mégsem borult lángba Magyarország. (A kongresszus után ez lett a lap alcíme: A magyarországi általános munkáspárt központi közlönye.)

Sor került volna most a napirend második pontjára: A párt programmja. Itt azután folytatódott a főkapitány cenzurázása. A tárgyalások megkezdése előtt közölte a kongresszus vezetőivel, hogy a husz pontból álló programm-tervezet nyolc pontjának a vitatását nem engedi meg. Nem lehetett tehát beszélni arról, hogy a kongresszus küzd „a földbirtoknak, valamint mindennemü munkaeszköznek társadalmi tulajdonná való átalakulásáért, a bérmunka-rendszer eltörléséért és a társulati munkarendszer behozataláért". (A programm 1. pontja.) Nem lehetett követelni az „általános szavazati és választási jogot minden az államhoz tartozó husz évet betöltött egyén részére, ugy az állami, megyei és községi választásokat, mint az esküdtszéki bíróságok megválasztását illetőleg". (2. pont.) Nem lehetett vitatni az állandó hadseregek leszerelésének, a haduri jogoknak a népre való átruházásának a dolgát (4.); nem volt szabad követelni a gondolkozás, a szólás, a sajtó szabadságát, az egyesülés és gyülekezés jogát, az ujság-kaució eltörlését (6.), az egyháznak az államtól való legteljesebb mérvü elkülönítését, a szertartásos eskütétel eltörlését, a polgári házasság behozatalát, a vallásnak magánüggyé való nyilvánítását (5.); nem volt szabad beszélni az ingyenes igazságszolgáltatásról (7.); nem volt szabad követelni, hogy a vasutakat, bányákat, hajóközlekedővállalatokat, biztositó-intézeteket vegye át az állam és kezelje is és hogy vasutépitésre való engedelmet magánosok ne kaphassanak (16.); tilos volt beszélni arról, hogy meg kell szüntetni az állami és községi tulajdonnak magánvállalkozóktól való haszonbérlését (18.). Hogy barbár intézkedés volt ez, az természetes; de buta intézkedés is volt. Az átmeneti programm egy-két programmpontjáról nem lehetett ugyan beszélni, de a bevezetésről, a programm általános részéről lehetett. Kis bölcsességgel kormányozták akkor Magyarországot és nagy gonoszsággal a rendőrséget. Az itt elfogadott programm (közli a „Népszava" 1880 május 23-iki száma) volt a párttá, ha nem is szociáldemokrata párttá tömörült munkásoknak első programmja. A határozati javaslatban benyujtott és elfogadott programm egyuttal kimondotta, hogy a programm bármi részben való változtatás esetén minden jövendőbeli kongresszus alkalmából szavazás alá bocsátandó.

(Befejező közlemény következik.)

A mezei napszám és a kivándorlás.

Irta *Bresztovszky Ernő.*

Az 1910. évi mezőgazdasági napszámokról szóló kimutatás, amelyet a földmívelésügyi miniszter adott ki, nem változtatott az adatgyüjtésnek azon a módszerén, amelyet tudománytalansága és pártossága miatt évek óta támadunk. De éppen azért, mert a módszer nem változott, ha a bérek tényleges magasságáról nem is tájékoztat bennünket a kimutatás, hasznát lehet vennünk, ha a bérek magasságának le- s felhullámzását akarjuk megállapitani.

A mezőgazdasági bérek hullámzását a legutóbbi évtizedben az alábbi táblázat mutatja, amelyben a napszám évi átlaga (esetleges ellátás értéke leszámitva) fillérekben van feltüntetve:

Év	Férfinapszám	Női napszám	Gyermeknapszám
1901	126	90	58
1902	128	91	63
1903	133	93	64
1904	138	93	63
1905	149	105	71
1906	180	123	84
1907	205	138	96
1908	203	140	94
1909	200	136	91
1910	211	143	96

Ez a táblázat nemcsak a béremelkedés folytonosságát bizonyitja, hanem az emelkedés okára is utal, ha a kivándorlási statisztikával pontosan összehasonlitjuk.

Egészen 1905-ig folytonosan lassu a napszám emelkedése mindhárom (férfi, nő, gyermek) csoportban. Ekkor hirtelen gyors emelkedés tapasztalható, amely 1908-ig bezárólag tart. 1909-ben csökkenés áll be, amelyre 1910-ben uj növekedés következik.

Pontosan ezt a képet adja a kivándorlásról szóló statisztikának az a táblázata is, amely a magyar birodalom kivándorlását mutatja (ezrekben) a hazai fölvétel szerint, amely lényegesen kevesebb kivándorlásról számol be, mint például a német kikötőknek a létszámhullámzást élesebben föltüntető kimutatása:

Év	Kivándorlók száma ezrekben	Év	Kivándorlók száma ezrekben
1901	55	1906	169
1902	64	1907	193
1903	68	1908	53
1904	70	1909	113
1905	166	1910	96

A kép ugyanaz, csak egy évvel előbbre kell tenni a dátumot: 1904-ig lassu emelkedés, amely lassan emeli a béreket is. 1905-ben ugrásszerü növekedés, amelyre a következő évben gyors béremelkedés következik. Két éven át tart a nagy kivándorlásnövekedés, két évig nőnek a bérek. 1908-ban a gazdasági válság hirtelen megcsappantja a kivándorlást, amire a következő évben

leszállnak a bérek is. De már ugyanezen 1909-iki évben ujra rohamosan szaporodik a kivándorlók száma, aminek a következménye az, hogy 1910-ben ujra nőttek a bérek.

Ez a kimutatás arról szól, hány napot töltöttek munkában a napszámosok:

Év	Férfi	Nő	Gyermek
1910	222	188	152
1909	223	186	154
1908	225	177	153
1907	216	161	125
1906	215	164	120

A kivándorlás nagy föllendülése óta tehát több a keresetí alkalom a férfimunkás számára is s a munkában töltött napok száma csak a kivándorlás megcsappanásának évében csökken.

A férfimunkás-létszám megapadása hihetetlenül fölszöktette a női- és gyermekmunka keresletét; a gyermek átlagban 22 nappal dolgozik többet mint azelőtt és a nő 24 nappal dolgozik többet egy évben. A férfimunkás munkanapjainak számát a mezőgazdasági üzem természete már nem igen engedi szaporodni s igy a férfiak csak 7 nappal dolgoznak többet.

A munkanapok szaporitása és a bérek emelkedése révén a kivándorlás az itthon maradt mezőgazdasági népességnek valóságos megváltója lett, ami természetessé teszi a kivándorlásellenes dühöt azokban, akik ezt a jövedelemszaporodást megfizetik. A kivándorlásellenes törvény, a határrendőrség zaklatásai, a szabad költözködésnek ezerféle megszoritása köztudomás szerint ebben leli magyarázatát.

Kikerestük a kivándorlásellenes grófi mozgalom két leghatalmasabb vezetőjének: Andrássy Gyulának, a kivándorlásellenes törvényt s a határrendőrség megalkotójának és Tisza István grófnak vármegyéjéről szóló adatokat.

Zemplénmegyében ilyen volt a kivándorlás és a bérek hullámzása:

Év	Férfi-bér (évi átlag)	Kivándorlók száma
1910	181	—
1909	180	5522
1908	201	6114
1907	201	2401
1906	160	8235
1905	146	8923
1904	—	4933

Bíharban ez volt a helyzet:

Év	Férfi-bér (évi átlag)	Kivándorlók száma
1910	184	—
1909	155	1028
1908	156	1009
1907	159	543
1906	145	2430
1905	123	481
1904	—	232

A megye sokkal kisebb terület ahoz, mintsem a kivándorlás és a bérek viszonya olyan pontos arányban tünhetnék az ember szemébe, mint az országos átlagoknál. De nagyjában azért itt is megvan az okozati viszony: az idén nő a kivándorlás, jövőre nő a bér. Biharban és Zemplénben vagy 40%-kal nőttek a bérek hat év alatt. Nem is kell történelmi materialistának lenni ahoz, hogy a fönti két kimutatás számadatai s a magyar parlamenti politika utóbbi éveinek eseményei között megtalálja az ember az összefüggést — még egyes személyi vonatkozásokban is.

Adatok a nagybirtok szociológiájához.

Irta *Vajda Imre.*

A nagybirtok gazdasági jelentősége és hatásai, valamint a politikai, művelődési, munkásjóléti és általában a szociális viszonyokkal való szoros összefüggése sokat foglalkoztatja a tudósokat. Az angol klasszikus nemzetgazdasági íróktól kezdve a szocialistákig és Bodenreformerekig többé-kevésbé heves támadások érték a legkülönbözőbb oldalakról és legujabban főképp Oppenheimer elemezte a nagybirtok szerepét a modern cseregazdaságban. Igen sok körülményt kell tekintetbe vennie annak, aki e támadások jogosultsága fölött dönteni akar. Annyi mindenesetre kétségen kivül állónak látszik előttünk, hogy amidőn a nagybirtok vezető állást foglal el egy ország gazdasági életében és a birtokosok abszentisták, akkor, hacsak célszerü törvényhozási intézkedések a bérleti rendszer megfelelő szabályozásával nem enyhitenek a bajon, az illető ország gazdasági és kulturális élete rendszerint igen szomoru képet fog nyujtani. Ezt a tételt szeretnők egy kissé közelebbről megvilágitani, még pedig, a nagyobb szemlélhetőség kedvéért, két példa segitségével. Ezek közül az egyik ma már részben történeti érdekü, a másik azonban teljes mértékben aktuális. A nemzet életnedvét magába szivó és kizsákmányoló abszentista nagybirtokos uralom két klasszikus hazájáról, Irországról és Romániáról fogunk szólni.

Irországba a legujabb időben meglehetősen javult a dolgozó néposztályok helyzete, főképpen az iparosodás előrehaladása és az angol demokrácia megizmosodása következtében. Kezdve az 1870. és 1881-iki Land Actoktól a törvényes intézkedések egész sora hatott közre a nagy földtulajdon kiváltságos helyzetének megnyirbálására. Egy türhető életviszonyok között levő ir parasztosztály kialakulása egyre örvendetesebb mértékben halad előre és ma már küszöbén állunk a régi ir törekvés, a „home rule" megvalósulásának. De még nem is olyan régen, 40—50 évvel ezelőtt is Irország a legkiáltóbb igazságtalanságok, durva erőszak, szemérmetlen kizsákmányolás, továbbá a nyomor, bün, tudatlanság és pusztulás szintere volt.

Hogyan keletkeztek az írországi nagy földtulajdonok? Bizony nem gazdasági terjeszkedés, hanem jogfosztás és erőszak útján. Az angolok először a Plantagenetek korában tettek nagyobb arányu kisérletet az ir föld birtokba vételére. II. és III. Henrik és Földnélküli János nagy területeket ajándékoztak báróiknak Irországban hübérbirtokul. De ez a „honfoglalás" nem vezetett célhoz, mert az „uj földesurak" utódai egy-két nemzedék alatt teljesen elíresedtek, megfeledkeztek angol eredetükről, de egyuttal — ami jövedelmezőbb is volt rájuk nézve —, megfeledkeztek hübéri kötelezettségeikről is. „Rebellis angolok"-nak nevezték el őket. Hasztalan tiltják meg a XIV. században, hogy az angol urak ir nőkkel házasodjanak össze és gyermekeiket ir szellemben neveljék stb. A XIV. és XV. század folytonos szerencsétlen háborui közepette az angol feudalizmusnak nem volt elég ereje ahoz, hogy Irországot is bele tudja vonni hatalmi körébe. Mindössze csak Dublin grófságban és környékén tett szert hatalomra. A Tudorok véget vetnek a két rózsa háborujának és Erzsébettől fogva az angol uralkodó osztályok teljes erejükkel azon vannak, hogy az ir birtokososztályt deposszedálják, az ir parasztokat megtörjék: protestánssá és az angol arisztokrácia végletekig kihasznált rabszolgáivá tegyék. A XVI. század közepétől a XVII. század közepéig egymást érik az ir birtokok elkobzásai, amelyek különösen a jogtiprásokat nyomon követő lázadások után öltöttek igen nagy méreteket. Ugyanekkor megindul a britt település is, amely főleg Ulster tartomány felé irányult, ahol ma már a protestánsok többségben vannak. Feltételül ugyan kiköttetett, hogy csak angol családokat alkalmazhatnak majd bérlői minőségben, de a törvény erejét a gazdasági hatóokok megsemmisitették. A földjére utalt nyomorult ir paraszt bármely bérösszegbe és föltételbe hajlandó volt beleegyezni, csak hogy ősi földjén megmaradhasson. És mint-hogy — ugylátszik — az angol gentlemanekben több volt az érzék az üzlet, mint a sovinizmus iránt, az angol birtokok jórésze csakhamar ir bérlőkkel népesült be. Közben az elkobzások vigan folytak tovább, a nyomor nőttön-nőtt, mig végül 1641-ben nagy lázadás tört ki. Az angolokat egy ideig lefoglalta a királypártiak és parlamentpártiak harca, mig végül Cromwell magához ragadja a hatalmat. Vérbe fojtja az ir lázadást, a forradalmárok egy részét kivégeztetí, másrészét birtokaitól megfosztja és elkergeti, a még meglevő ir birtokosokat a terméketlen Connaughtba telepiti ki, kisebb értékű földekre. Más tartományban csak a munkások és a parasztok maradhattak meg. A termékeny földet pedig kiosztják Cromwell katonái és azon angolok között, akik az ir lázadás leverésére kölcsönt nyujtottak az államnak. „Midőn a föld uraivá lettek, függő helyzetbe hozták a legyőzött ireket, vagy pedig kiüzték őket földjükről, mint ahogy az amerikai kiüzi a rézbőrüt".[1] A XVII. század második felében történnek ugyan némi enyhitések, de ezeket a XVIII. század elején nagyrészt visszavonják. Sőt, hogy a bajt betetőzzék és egy ir birtokososztály ujjáalakulását örökre lehetet-

[1] Fournier: La question agraire en Irlande. 310.

lenné tegyék, kimondják, hogy katolikus nem szerezhet földtulajdont. Az angolok a kelta tartományokban tönkretették az ipart és így az írek teljesen ki voltak szolgáltatva földesuraik önkényének. Fokozta a bajt a „middlemen", a bérleti spekulánsok közbelépése, akik szintén hozzájárultak a szánalomra méltó parasztság kiuzsorázásához. Nem csoda, ha e gazságok fölemlítésekor még egy oly mérsékelt író, mint Fournier is így kiált föl: „A földmívesosztály története az elkobzások és üldözések története".[1] Az ír mezőgazdasági üzem alaptípusa az egy évre szóló bérlet volt. A földesur és bérlő egymáshoz való viszonyát a járadék aránytalan nagysága, a bérlő bizonytalan helyzete, továbbá az a szabály jellemezte, hogy fölmondás esetében a bérlő eszközölte befektetések eredményeit a földesur élvezheti, anélkül, hogy kártérítéssel tartoznék.

Melyek e rendszer következményei? Mindenek előtt a mezőgazdaság fejlődését akadályozta módfölött. Ha a földesur szeszélyétől függ, hogy mikor kell a bérlőnek a birtokot elhagynia és ha a produktiv befektetésekből eredő haszon a földesuré, a költségek és veszély pedig a bérlőt terhelik, az utóbbinak nem lesz nagy kedve az intenzivebb gazdálkodásra áttérni. Ime itt a kulcs az ír mezőgazdaság lassu fejlődéséhez. A föld termékéből a népességnek alig jutott annyi, amennyiből a legszükösebben megélhetett és ha rossz volt a burgonyatermés, beállt az éhinség. Az 1846/7-iki és az 1879-iki inséges esztendők szomoruan bizonyítják ezt az állítást. Az ír paraszt különben is a legroszabb táplálkozási és lakásviszonyok között él Nyugat-Európában. Nem csoda, ha szemben állva egy gyülölt idegen fajhoz tartozó földesurral, akit bitorlónak és minden baj okozójának tekint, harag és elkeseredés vesz erőt érzésein. A mult század közepében, de még a második felében is, az agrár-büntények, összeesküvések, titkos társulások napirenden voltak és egész vidékeket rettegésben tartottak. Hogy a nép „erkölcsi fölfogása" nem egy helyen „ferde" irányba terelődött, ahoz a nyomoron és elnyomatáson kivül az ír népnek az angolénál jóval kisebb müveltsége is hozzájárult.

1000 házasuló férfira esett analfabéta 1896—1900-ban:

Irországban	143
Angliában és Walesben	32
Skóciában	21

Lesz alkalmunk más példát is fölemliteni, hogy a nagybirtoknak a gazdasági életben való uralkodó helyzete károsan befolyásolja a népmüvelődést.

De ez a körülmény még sokkalta károsabban hatott az irországi népesség szaporodására. Irország az egyedüli európai ország, amelynek 1910-ben kevesebb lakosa volt, mint 1800-ban. Irország lakossága a mult század 40-es éveitől kezdve mindmáig, vagyis körülbelül hetven esztendeje állandóan fogy. Irország lakosainak száma

[1] Ugyanott 520.

1840-ben	8,177.000
1860-ban	5,802.000
1890-ben	4,700.000
1910-ben	4,382.000

Melyek Irország elnéptelenedésének közvetlen okai? Elsősorban az, hogy a házassági arány Európaszerte Irországban a legkisebb. Ahol a parasztnak nincs földje, amely neki biztos megélhetést nyujtana, ott a kulturális fejlettség egy bizonyos foka mellett óvakodni fog a házasságkötéstől és — hozzátehetjük — egyuttal a gyermekek világrahozásától is. Valóban a születések aránya — eltekintve Franciaországtól, ahol azonban e jelenségnek egészen más okai vannak — Irországban kisebb, mint bármely más európai országban. De mindez nem magyarázná meg egymagában Irország lakosságának óriási csökkenését. E jelenségek lényeges faktora, hogy az ir parasztság, amely föld és szabadság nélkül nem tudott és nem akart hazájában maradni, százezrével vándorolt ki az Egyesült Államokba, Kanadába és Ausztráliába.

A kivándoroltak száma:			
1845-ben	77.686	1850-ben	213.649
1846-ban	109.624	1851-ben	254.537
1847-ben	217.512	1852-ben	224.997
1848-ban	187.803	1853-ban	229.609
1849-ben	218.842	1854-ben	152.209
		1855-ben	70.854

1853-tól 1905-ig 3,528.856, 1845-től 1905-ig több, mint öt millió ember, vagyis a lakosság nagyobb része kivándorolt Irországból.

Tehát röviden összefoglalva, a mult századbeli ir szegény, rossz táplálkozási és lakásviszonyok között élő, tudatlan, függésben és bizonytalanságban levő, pusztuló nép volt, amelynek elkeseredése és a vágya a föld és szabadság után gyakori véres lázadásokra vezetett és amelynek színe-java kénytelen volt vándorbotot venni a kezébe. De azt mondhatná valaki, hogy mindez igaz ugyan, csakhogy az agrárviszonyok rovására nem irható. A baj ott van, hogy a birtokos arisztokrácia egy idegen, hódító fajhoz tartozik, amely ellenséges szemmel néz a nép vallására, szokásaira, hagyományaira. A faji elnyomás és az ebből eredő kiméletlen kizsákmányolás adják meg az irországi népesség pusztulásának a magyarázatát... Nem fogjuk ez ellenvetés helyességének a kérdését elemezni, hanem ehelyett bemutatjuk egy másik nagybirtokos-állam képét amelyben egy „nemzeti" arisztokrácia élvezi a millionyi parasztság keserves munkájának a gyümölcseit. Romániáról fogunk egyet-mást elmondani főképen a romániai statisztikai adatok[1] és a romániai szocializmus egyik apostolának a könyve alapján[2].

Romániában a megmüvelt föld eloszlása a következő (1905-ben): 3,789.192 hektár, azaz 47·53% van 4171 nagybirtokos tulajdonában,

[1] Racovski: La Roumanie des boyars.
[2] Anuarul statistual Românei.

860.403 hektár, azaz 10·81% jut a 38.699 középbirtokosra és 3,319.950 hektár, vagyis 41·66% az 1,015.302 kisbirtokosra. A 4171 nagybirtokosnak tehát több földje van, mint a milliónyi parasztságnak! Fokozza a bajt, hogy éppen a Dunamenti termékeny vidéken a legnagyobb a nagybirtok aránya, ahol is az az összes szántóföld háromnegyed részét foglalja el. Egyuttal itt a legszegényebb és a legtudatlanabb is a lakosság — a 7 évesnél idősebb lakosság 85%-a analfabéta.

A földesurak jórésze külföldön vagy a városokban tölti az idejét és birtokát bérbe adja, gyakran nagy bérlőknek vagy ezek társulatainak, akik a még meghagyott kevés bőrt is lenyuzzák a parasztról. A kizsákmányoló rendszer mintaképei az ugynevezett földmüvelő-szerződések, amelyek alapján a nagybirtokos bérbeadja a kisbirtokosnak földje egy részét és ezért a kisbirtokos paraszt a termésből egy nagy hányadot tartozik fizetni, továbbá köteles a földbirtok többi részéből is egy darabot a földesur részére saját állataival és felszerelésével megmüvelni — gyakran a saját területe elhanyagolásával. (Robot!)

Vajjon hogyan jutott ilyen jobbágysorba a szerencsétlen romániai parasztság, illetőleg hogyan tettek szert a bojárok a nagy földtulajdon nyujtotta óriási hatalomra? Főképp bitorlás utján. Kezdetben a románoknál ép ugy, mint szomszédaiknál, a délszlávoknál, a házközösség (zadruga a szerbeknél) divott. A földeket időnként felosztották az egyes családok között és e felosztásnál a régi bojárok birákként szerepeltek. Idővel, csel és erőszak segitségével, a kiosztandó földek egyre nagyobb részét nem osztják ki többé, hanem megtartják maguknak . . . A feudalizmus teljes mértékben való kialakulása XVIII. században ment végbe. A fizetendő termésháhyad és a robotszolgáltatás jelentékenyen növekedett: a földesurak, akik a köztük és jobbágyaik közt felmerült peres ügyekben itélkeztek, minden alkalmat megragadtak jobbágyaik teljes kifosztására. Nem csoda, ha Romániában is olyanfajta jelenségek mutatkoztak, mint amilyeneket az egészségtelen agrárviszonyok Irországban is létrehoztak: roppant nyomor, barbár tudatlanság, nagy éhinségek, tömeges kivándorlás és véres lázadások. Moldvában 1741-ben 70.000 család lakott, 1757-ben már csak 35.000. Ami pedig a véres parasztlázadásokat illeti, még élénken élnek az emlékezetünkben a legutóbbi, 1907-iki lázadás borzalmai, amelyeknek körülbelül tiz földbirtokos és tizenötezer paraszt élete esett áldozatul. De hát ki tehet róla, hogy a parasztok nem voltak megelégedve napi nyolcvan filléres munkabérükkel? Mi jogon mertek többet követelni a szegény földesuraktól, akiknek a járadéka megkétszereződött az utolsó negyven esztendőben és akik 1905-ben millió tonna számra vitték ki a gabonát külföldre?

A nagybirtok egyeduralma az ország egész szociális életére rányomja a bélyegét. A román alkotmány rendkivül liberális, de amikor a népről van szó, nem nagyon szokták megtartani. A képviselőházban a nagybirtokosok és ügyvédeik alkotják a tulnyomó többséget. (Ilyen összetételü országgyülés, sajnos, nemcsak náluk

van!) Az ezzel összefüggő nepotizmus és a politikai dinasztiák uralma, az óriási korrupció, a hihetetlen visszaélésekben bővelkedő választások, a nagy pazarlás az állami jövedelmekkel, a hivatalnoki kar tultengése, aminek az az oka, hogy a bojárok részére színekurákat akarnak teremteni és az adórendszer fordítottan progressziv volta a közállapotok rothadtságára mutat.

Ilyen gazdaság és politikai viszonyok mellett nem csoda, ha a nép zöme ugyszólván lesülyedt az emberi életszínvonalról, 300.000 paraszt földbe vájt odvakban lakik. Az egy millió „háznak" a nagyobb fele fából van és többnyire egy szobából áll, ahol az emberek és állatok együtt laknak. A husfogyasztás igen kicsiny, sőt sok helyen még kenyeret sem esznek. Ami az egészségi viszonyokat illeti, feltünő a tifozus láz, a vérhas és pellagra elterjedtsége. Az utolsó betegségben 1904-ben 43.678-an szenvedtek. (1898 óta megkétszerezödött a számuk.) A mocsári láz körülbelül 200.000 embert támad meg évente. Tuberkulózisban elhalt a lakosságból 4·23 ezerből. (Tíz évvel azelőtt csak 3·99.) A halálozási arány a legrosszabbak közé tartozik Európában. Különösen a fiatalkoruak halandósága terén ért el Románia bámulatraméltó eredményeket. A halottaknak majdnem egyharmadrésze fiatalabb egy évesnél és majdnem fele öt évesnél.[1] Az elemi oktatás vidéken teljesen elhanyagolt állapotban van. Romániának sokkal kevesebb a tanitója, mint a feleannyi lakosságu Bulgáriának — 1909-ben a 7 évnél idősebb lakosságból 60·16% volt az analfabéta.

A nyugateurópai kultura nagyszerü fejlődése mellett a román paraszt ma is csak olyan nyomorult, piszkos, beteg és tudatlan, mint voltak az ősei évszázadokkal ezelőtt. Hogy meddig fog még tartani ez az állapot, azt nehéz lenne előre megmondani. De aligha vonható kétségbe, hogy a föld és szabadság utáni vágy, amely nemrég a Pyreneusoktól az Uralig lázas forrongásba hozta Európa mezőgazdasági proletárjait, előbb-utóbb véget fog vetni a román paraszt kábultságának is.

A milliók megszervezése.

Irta *Surányi Lajos.*

Véleményem szerint a magyar földmivelő népet egyelőre sem szakszervezeti, sem szövetkezeti, sőt még a legkitünőbb agrárprogramm alapján sem lehet szervezni.

Már most az a kérdés, hogy mit kell tehát csinálni?

Véleményem szerint a teendő ez: A földmivelő népesség kulturnivóját arra a magaslatra kell emelni, hogy intézmények alkotására is képes legyen.

Csakhogy most már az a kérdés, hogy lehetséges-e ez és ha igen, hát milyen módon. Szerintem lehetséges, még pedig a sajtó révén. Gádorosi, öcsödi,

[1] Anuarul statistical Românici. Bucuresti. Imprimeria statului. 1909.

mindszenti, zentai és csongrádi kubikos elvtársak egybehangzó véleménye szerint az állandó könyv- és ujságolvasáshoz szokott szentesi kubikos az ország legjobban kereső kubikosa. Kis csoport szentesi emberek képesek a munkán százakra menő tömegeket megmozgatni és azok pillanatnyi nyomorán, jobb munkabérek kivivása révén, segiteni.

Ámde a szocialista sajtót, a mostani formájában, nem lehet a nagy tömegek között elterjeszteni. A Népszavára a földmunkások nagy tömegei nem tudnak előfizetni. A kéthetenként megjelenő Világszabadság pedig nem felel meg ennek a célnak. Ma ugy áll a helyzet, hogy az az óriási tömeg, amelynek az elvtársak programmot akarnak adni és amelylyel szakszervezeti, politikai és szövetkezeti mozgalmat akarnak csinálni, pártunktól a sajtó terén kevesebb kap, mint pl. a sakkozók.

A néppel való ilyen nagyfoku, több esetben nyomoruság, mint bűn szülte nemtörődömség mellett létezhetnek aztán olyan állapotok, hogy eddig magas szellemi müveltségre szert tett földmunkás elvtársaink vagy Amerikába mentek, vagy itthon maradva, a leggyötrelmesebb anyagi létben tengetik sokszor a kétségbeesésig menő életüket. Borzadva láttam az ősszel az egyik tiszamenti városban három földmunkás elvtársat, akik közül az egyik értelmes előadásokat, sőt népgyüléseken politikai beszédeket tartott, rendőrruhában cirkálni. Ez a három szellemileg is nagyerejü ember 16 forint havi fizetésért lett rendőr, mert a nehéz földmivesmunkánál még ennyit sem kerestek. De a legrettenetesebb az, hogy ennek a három volt elvtársnak, egy gögös rendőrbiztos parancsára, minden vasárnap végig kellett pofozni 10—15 öntudatlanságukban rakoncátlankodó parasztlegényt. És hány ezer lehet azoknak a nagyszerü energiáknak a száma, amelyek igy elpusztulnak vagy lelakatoltatnak. Mert azt kivánni nem lehet, hogy ezek a szellemileg kiemelkedett elvtársak legyenek nagy tömegek tanitói és megmozgatói. Elismerem ugyan a szóbeli agitáció és tanitás fontosságát, de ennek hatását mindig befolyásolja az agitátor rokonszenves vagy ellenszenves volta.

A sajtóval való tanitás már sokkal eredményesebb és nem olyan kisiparszerü, mint a szóbeli agitáció. Egy előadót legfeljebb néhány százan hallgatnak, ellenben egy cikket sok ezren elolvasnak. Arról kell tehát legelsősorban gondoskodni, hogy legyen egy olyan olcsó, krajcáros ujságunk, amely Magyarország magyarlakta vidékének minden zugába eljusson. És hogy az e réven való legeredményesebb tanitási mód tényleg be is valjon, szükséges, hogy egy ilyen lap napilap legyen.

Egy a többi krajcárosnál jobban szerkesztett estilap Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét, Félegyháza, Kalocsa, Halas, Kiskőrös, Mohács, Baja, Törökkanizsa, Zenta, Makó, Hódmezővásárhely, Orosháza, Szentes, Csongrád, Kunszentmárton, Mindszent, Mezőtur, Turkeve, Jászberény, Karcag, Kisujszállás, Hajdunánás, Böszörmény, Szoboszló, Nagyszalonta, Békésgyula, Csaba, Szarvas, Orosháza stb. 25, 30 és 40 ezer lakosu városokban, ahol a Népszavát ugy sem birjuk még elterjeszteni, ezrével fogyna részben már az esteli, részben a reggeli órákban. De hol vannak még ezekhez az 5, 10, 15 ezer lakossal biró nagy alföldi községek, amelyekbe már is százával járnak a komiszul összevágott krajcárosok?

Képzeljük csak el, hogy micsoda átalakító hatással volna az a fogékony elmék ezreire, ha egy jól szerkesztett ujságból röviden tájékozódva lennének minden fontosabb életmegnyilvánulásról. Ha megtanulnák, hogy ők is emberek, hogy mi az a politika, szocializmus, a tömegerő, a sztrájk, a szolidaritás, az osztályállam és hogy az egyház nem a lelkek ápolását végzi, hanem kizsákmá-

nyol és a kizsákmányolást védi. Mind-mind olyan dolgok ezek, amelyeket szóbeli agitáció révén csak óriási költséggel és fáradtsággal lehetne elvégezni és amelyek nélkül komolyan semmiféle szervezési munkálathoz nem foghatunk.

De nemcsak a földmívelők, hanem a szervezett munkások nívója alatt álló gyári munkások közt is gyönyörű eredményeket érhetnénk el egy olcsó lappal. Ma, a nagy tömegektől elszakadva, nem vagyunk döntő hatalmi tényező az országban. De pár év alatt azzá leszünk, ha olcsó sajtó révén a földmívességen kívül Diósgyőr, Korompa, Rimamurány stb. sok ezer munkását is magunkhoz csatoljuk. A mostani viszonyok közt keserű tehetetlenséggel kell néznünk, hogy Magyarország legnagyobb kapitalista vállalatai miként zsákmányolják ki a lelakatolt szájú, tömegeket. És az eddigi uton haladva, hiába fejtünk ki bármilyen erőt is, nem birjuk őket megmozgatni. Egy olcsó ujságot azonban ilyen helyekre is óriási tömegekben lehet eljuttatni. És ha már elindultak a felvilágosodás utján, akkor megnyerhetők lesznek a szakszervezeti és politikai mozgalom részére is.

Az én véleményem tehát az, hogy ha azt akarjuk, hogy a magyarországi mozgalom ne csak a középipari munkások pártja legyen, hanem a szó szoros értelmében nyomorgó — és bátran mondhatni — uj eszméket hozó nagy tömegek, vagyis a Kunfi elvtárs által is említett két millió munkás pártja legyen, akkor mindenekelőtt egy olcsó és jó napilapnak, mint legjobban kapitalizálható tanitási eszköznek megteremtéséről kell gondoskodnunk. Vegyük tekintetbe azt, hogy a középipari munkásság szakmai szervezkedését két évtizeddel ezelőtt megelőzte a Népszava és az nemcsak annak tulajdonitható, hogy hiányos volt az egyesülési jogunk. Igy kell a nagy ipari és földmivelő munkások osztálytudatos mozgalmát is megelőzni egy hatalmas népsajtónak.

A teendő tehát ez:

Pártnak, szövetségeknek (különösen azoknak, amelyek ma a sztrájktörésre kapható öntudatlan tömegek miatt eredményesebb bérmozgalmat alig vivhatnak meg), szakszervezeti bizottságnak és minden olyan testületnek, amelynek érdeke Magyarország elhanyagolt, de tudás befogadására képes nagy tömegeit az elhagyatottságból fölemelni, össze kell fogni, hogy a népsajtó létesithető legyen.

Annyi bizonyos, hogy a befektetett anyagi és szellemi tőke pár év alatt csodás eredményeket szülne.

A nagyvilágból.

Herzen Sándor (1812—1912). Herzen Sándor, az orosz hercegnek és a polgári származásu német anyának száz év előtt Moszkvában született fia egyike volt azoknak a hatalmas hangu vádlóknak, akik a tizenkilencedik század első felének korhadt politikai és társadalmi viszonyaiból kimagaslottak. Ő benne megtestesült az oroszországi szocializmus régebbi történetének lényeges része.

Két áramlat jellemzi az ébredő Oroszország történetét. Az egyik áramlat a nyugateurópai kultura behatásai alatt fejlődik és az orosz elmaradottságot a nyugati haladás vérével akarja föltrissiteni. A másik áramlat ebben a vérvegyitésben az orosz faj sajátosságának a megrontását látja és arra törekszik, hogy a szláv-

ságot az idegen Európával szemben elhatárolja. Herzen az első áramlathoz tartozott. Élete egész érett férfikoráig annak az igézetnek a hatása alatt állott, amelyet Páris és Franciaország, a forradalmak bölcsője Európa összes szabadságot szomjuhozó elemeire gyakorolt. De amikor 1848-ban ezek a reménységek csalódottan összeomlottak, Herzen gondolkozása visszamenekült az orosz kulturához. Az ujabb szociális reményekhez vezető utat az orosz életnek azokban a szféráiban véli megtalálni, amelyek teljesen érintetlenek maradtak az európai törekvésektől. Az orosz parasztközösségekben a romlatlan szocialisztikus őselem megőrzését látja és azon van, hogy ezt az összes ujabbkori értelemben vett szocialisztikus kívánalmak mintaképe gyanánt továbbfejlessze. Herzennek ez a fölfogása azonban nem tudott Európának sem keleti, sem nyugati részében visszhangot kelteni.

Herzen apja, a dusgazdag Jakowleff herceg a fölvilágosodás korszakában serdült férfiuvá: francia tanitók Voltaireánust csináltak belőle. Kétségkivül erős jellem volt. Fia anyjának oldala mellett élt, anélkül, hogy törvényes házasok lettek volna. Az asszony Stuttgartból követte őt Moszkvába és Jakowleff herceg csak a köztük levő rangkülönbség miatt vonakodott törvényes házasságra lépni. Azonban fogadalmat tett kedvesének, hogy törhetetlen hüséggel fogja szeretni és soha el nem hagyja. A fiu az apa befolyása mellett a nyugateurópai müveltség szellemében nevelődött. Az 1825-iki decemberi fölkelés nagy hatással volt az ifjura. Emlékirataiban azt mondja ezekről a megrázó eseményekről, hogy mindenkorra megszabták az utját: „Uj világ keletkezett bennem és csakhamar azt éreztem, hogy ez továbbra is középpontja lesz szellemi és erkölcsi életemnek; éreztem, hogy sohasem fogok a győzők, a börtönök, a kartácsok és az akasztófák urainak az oldalán állani. Pastels (a dekabristák vezérének) kivégzése örökre megsemmisitette gyermeki lelkemnek az álomképeit; ettől kezdve álmomban és ébrenlétemben folyvást csak politikai gondolatokkal foglalkoztam."

Egy francia tanitó, öreg jakobinus, Maratra való emlékeztetésekkel bevezeti a francia forradalom történetébe. Ogarew nevü hasonlókoru barátjával, aki egész életén át hü marad hozzá, megmámorosodnak Schiller ifjukori drámáinak forradalmi alakjain. Az apa tervei, hogy fiát a katonai, később pedig a hivatalnoki pályára terelje, hajótörést szenvednek Herzen erős ellentállásán. Mint a természettudományok hallgatója bevonul a moszkvai egyetemre. Az egyetemi évek elteltével azonban Herzen még jobban irtózik attól, hogy állami szolgálatba lépjen.

Akkoriban már semmiféle szellemi kötelék sem füzte Herzent az uralkodó rendszerhez. Az összes meggyökeresedett előitéleteken és hagyományos hitelveken már tultette magát. Korának individualisztikus szinezetü liberalizmusával is végzett. Teljesen megérett egy uj, alapjában más világfölfogás számára és ezt a Saint-Simonizmus nyujtotta neki azzal a fölfogásával, amely szerint az emberiség „kollektiv lény, amely fejlődik". A szociális probléma kialakult előtte. 1832-ben jutottak először Saint-Simonista iratok a kezei közé. „Ün-

nepélyesen és poétikusan jelentek meg — ugymond — ezek a lelkes ifjak a burzsoázia szellemétől áthatott világban. Uj hitet hirdettek, hatalom egyesült bennük, amelynek nevében ítélőszékük elé rendelhették a régi világrendet." Herzen fölfegyverkezett az uj tannal és magára öltötte a bíró palástját. A minden egyes ember egyéniségét megillető jogok, az egyén és a társadalom közt való egyensuly helyreállitása, a dolgoknak realisztikus vizsgálódás alapján való szenvedélymentes és szabad kutatása — a Saint-Simonizmusnak ezek a követelései alapjában fölforgatták Herzen gondolkozásirányát és teljesen lebilincselték. De nem sokáig hirdethette és terjeszthette barátai között az uj tanitást. Az orosz önkényuralom pribékjei rávetették magukat. 1834 nyarán Ogarew barátjával és másokkal egyetemben börtönbe került. Sulyos vádakat ugyan nem tudtak ellenük emelni, de azért mégis halállal és kényszermunkával fenyegették őket, végül pedig hosszu vizsgálati fogság után szibériai számkivetésre ítélték valamennyiöket. Herzennek most kénytelenségből állami szolgálatot kellett teljesitenie. Csak 1838-ban jelöltek ki számára — az orosz trónörökös beavatkozása folytán — Moszkva közelében uj tartózkodási helyet. Itt egy hivatalos orosz ujságnak a szerkesztését kellett átvennie. Egy évvel később aztán — mialatt a rokonok akarata ellen házasságot kötött egyik unokanővérével — megengedték neki a Moszkvába való visszatérést. Visszatérése után csakhamar belesodródott az uj irodalmi Oroszország áramlatába, amely akkortájt Hegel filozófiája körül vivta csatáit. Ennek a küzdelemnek Belinski kritikus volt a legjelentősebb harcosa, akit az orosz Lessingnek neveztek. Herzen és Ogarew a Hegel-féle radikális balszárnyhoz csatlakoztak.

A mozgalom egyre erősebb hullámokat vert. Az esetleges veszedelmeket elkerülendő, aggódó apja rávette, hogy Pétervárra költözzék és állami hivatalt vállaljon. De még egy fél esztendő sem telt bele és Herzen már ujra a titkosrendőrség karmai közé került. Ekkor Nowgorodba internálták. Itt ellenőriznie kellett — a rendőri megfigyelés alatt állókat és ez alkalmat szolgáltatott neki arra, hogy az oroszországi állapotokról gyüjtött töméntelen tapasztalatait azzal az uj tapasztalattal gyarapitsa, hogy ő neki, aki maga is rendőri megfigyelés alatt állott, negyedévenként jelentést kellett tennie a rendőrségnek — önmagáról. 1842-ben végre sikerült neki megszabadulnia az állami szolgálatból. Ekkor belevetette magát Moszkvában az irodalmi mozgalomba és a szlavofilek és a modernek közt támadt küzdelembe. Ebben az időben jelent meg „Ki a bünös?" cimü regénye és „Krupow doktor" cimü elbeszélése. Az elsőben megkisérelte az orosz állapotoknak a vázolását, az utóbbi keserü szatirája volt az orosz bürokráciának. Az orosz cenzura azonban lehetetlenné tett minden hangos szót, mig Herzen teljes erejével a nyilt harcot áhitozta. De tisztában volt azzal, hogy az ez irányban teendő első lépése a megsemmisüléshez vezet. Ezért elhatározta, hogy külföldre megy és amikor 1846-ban apja meghalt, anyjával, feleségével és gyermekeivel együtt bucsut mondott Oroszországnak. Bucsulevelében azt irja, hogy mindvégig hü marad

népéhez, amelynek most a külföldön cenzurátlan szószólója lesz. Munkásságát a külföldön azzal kezdte, hogy Londonban lengyel segítséggel nyomdát alapított, amely Oroszország számára való politikai röpiratokat gyártott és néhány év multán megalapította a „Kolokol" című folyóiratot, amelylyel európai jelentőségűvé vált a működése. Mielőtt Londonban letelepedett volna, beutazta Franciaországot, Olaszországot és Svájcot és közvetlen szemlélője volt nagy forradalmi eseményeknek, amelyek Rómában kezdődtek és Párisban végződtek. 1848-ban az orosz kormány fölszólította, hogy térjen vissza Oroszországba. Herzen azonban nem hederített a fölszólításra. Az orosz kormánynak azt a próbálkozását, hogy birtokainak lefoglalásával anyagi romlásba döntse, meghiusította ugyan a nemzetközi Rothschild-cég segítségével, de a Párisból való kiutasítását már nem tudta megakadályozni. Családjában is sulyos csapások érték. Két gyermeke egy hajókatasztrófa alkalmával elpusztult és felesége is meghalt. A forradalmi években szerzett tapasztalatait az 1850-ben „A tulsó partról" címen megjelent könyvében irta meg. Ebben a könyvében már teljesen szakított azzal a hosszu időn át táplált hittel, hogy az uj kulturáért való küzdelemben nyugati Európáé a vezető szerep és Oroszországot állítja oda az európai megujhodás ígéretföldjéül.

A „Kolokol" jelentősége szoros kapcsolatban volt azokkal a reménységekkel, amelyek I. Miklós cár halálával és a Krim-háboru kimenetelével az uj cár uralkodásához fűződtek. Az orosz autokrácia akkoriban veszélyeztetve látta erősségeit és paktálni kezdett. Herzen ekkor Ogarewvel együtt szenvedelmes harcot indított a korhadt orosz politikai viszonyok ellen, amelyeknek minden gyalázatosságát és gazságát kiméletlenül leleplezte és megbélyegezte. A „Kolokol"-t Oroszországban világos nappal terjesztették és fölülről sem gördítettek ennek akadályt utjába. A cári kormány megtürte a lapot, mert nem volt képes szembeszállni a mozgalommal és mert az állam anyagi csődje arra kényszerítette, hogy a szabadságtörekvések egyik leglényegesebb követelését, a jobbágyság fölszabadítását maga is támogassa. Herzen már moszkvai tartózkodása óta rajongó hive volt ennek a követelésnek. És most ujra minden erejével és elszántságával melléje állott. Segítségére voltak a hegeliánusok is, akiknek a munkáját a reakciósok szorongó szivvel nézték. Herzen hatalma, aki mögött Bakunin állott, egyre nőtt. De amikor az állam, a nemesség és a burzsoázia elérték azt, amit elérni akartak, a „Kolokol" is irányt változtatott. Hamarosan elvesztette a „közvélemény" kegyét és amikor 1863-ban a lengyel fölkelés mellé állott, az ennek nyomán támadt nemzetiségi hajsza egészen megsemmisitette befolyását. Lassu halódás következett ekkor és pár év multán megszűnt a lap.

Amikor 1870-ben Herzen 58 éves korában meghalt, már ő is a forradalmi eszmék fejlődésétől tulhaladott ember volt Oroszországban. A nyugati Európa szocialista mozgalmaiban sohasem játszott szerepet. Marx távoltartotta magától, mint aki „az orosz kommunizmust nem Oroszországban, hanem Haxthausen porosz

államtanácsos könyvében fődözte föl". De már a „Kolokol"-harc idejében kezdődött meg Oroszországban az ifjabb generációnak Herzen utópisztikus fölfogásától és céljaitól való elválása. Csernisewsky állott ekkor a mozgalom élén és ez a cárizmustól gyalázatosan üldözött harcos szellem rakta le a későbbi orosz forradalmi mozgalom alapjait.

Egy költő bányamunkás. A németországi Lindenben, Bochum mellett, a mult hetekben érdekes aggastyán hunyta le örök álomra szemeit, 64 éves korában. Heinrich Kämpchen ez, a bányász költő és a bányák költője, aki mint bányamunkás három évtizedig osztotta meg sorsát munkában görnyedő szaktársaival, amellett azonban igazi költői tehetséggel birt arra is, hogy munkástársai minden fájdalmának, minden keserűségének kifejezést adjon, őket jobb jövőjük előkészítésére serkentse, nyomorult létük felől felvilágosítsa s általában tolmácsolója legyen jogaiknak, szenvedéseiknek. De nemcsak mint költőnek, mint politikusnak és szakszervezeti tagnak is mindig a legszélsőbb szárnyon volt helye s ez a körülmény szeretetének s gyülöletének egyaránt irányt szabott s őt a társadalmi megujhodás, a szociális világnézet oly ihlett szavu dalnokává avatta, kinek költeményei világot gyujtottak a lelkekben.

Régi vesztfáliai bányászcsaládból származott Kämpchen, a Ruhr vidékéről s iskoláztatása alig terjed tul a falusi iskola falain. Már 16 éves korában leszállt a föld méhébe, hogy világra hozni segitse azokat a kincseket, amelyeket a civilizáció igazságtalanságai, ahelyett hogy az emberiség közös sorsának enyhitésére használnának, csak az elnyomás eszközeivé alacsonyitanak le, az osztály- és rangellentétek mélyitésére fordítanak. 1889-ben, amikor a Ruhr medencéjében a munkásnép elégedetlensége erőszakos kitörésben nyilatkozott meg, ő is a sztrájkbizottságba került be s ezzel belesodródott a nagy munkásmozgalmakba, melyekben huszonnégy éven át erélyes akciót fejtett ki.

Költői tevékenységének első gyümölcsei is erre az időre nyulnak vissza. Az 1889-iki bányamunkássztrájk alkalmából irt versei nagyobbrészt buzditó, serkentő szózatok voltak, melyek hamar visszhangra leltek a jogaiért küzdő munkástábor szivében is. „A tárnából és hutából" cim alatt ez időben megjelent első verskötete ma már alig kapható. Pedig lantjának sötét és fájdalmas hurjai élénken emlékeztetnek Ada Negri legszebb dalaira, melyek a kétségbeesésből fakadtak. Bánatosan, lelkében gyilkos váddal áll meg a költő itt a bányaszerencsétlenségek és katasztrófák alkalmával elpusztult áldozatok névtelen sirjainál s elfacsarodott szivvel, a gondviselés ellen lázongó, vad szenvedélylyel tör ki belőle a fájdalomkiáltás:

No, sirások, rajta csak!
Jól vág az ásótok éle?
Hollók kárognak az éjbe!
No, sirások, rajta csak!

Nosza rajta csak, sirásók,
Ne töltsétek az időt el;
Tág legyen a pihenőhely,
Nosza rajta csak, sirásók!!

Ássatok sirt, tágra, mélyre,
Sok emberhez legyen szabva,
Soknak el kell férni abba,
Ássatok sirt, tágra, mélyre.

Mikor aztán jött a „Carolinenglück"-tárna pusztító robbanása az 1898. év egy februári reggelén, amikor száz meg száz ifju és öreg emberélet esett áldozatul, akkor a panaszszó szinte elnémul a költő ajkán, aki könnytelen szemekkel, ökölbe szorított kézzel áll meg a holt bajtársak koporsói előtt:

Mi nem jajongunk, nem panaszkodunk,
Csak rá nézünk a mi halottainkra,
Hogy ott fekűsznek sorban egymás mellett,
Megégve, véres arccal, megcsonkitva.

Mint rémes árnyék, ugy vonul előttünk
El hosszu sorban a halálmenet,
Ott „Frankenholz", emitten meg „Kauerstuhl"
... Véráldozatban elhullt tömegek.

Mi nem jajongunk, nem panaszkodunk,
Csak azt kérdjük, miért, hogyan van az,
Hogy ennyi sok szem örökre lezárult,
Hogy ennyi ajkon megfagy a panasz?

Mért kellenek a hullák százai
Megégve, megcsonkitva, véresen?
E rettenetes nagy tömeghalálnak
Nem lesz-e vége hát már sohasem?

Néhány évvel ezelőtt Kämpchen „Uj dalok" cimen költeményeinek második sorozatát tette közzé. Ez a kötet igazi gyöngyeit tartalmazza a bányák költészetének. Szerencsés kézzel vannak földolgozva bennük régi bányászmondák, a hagyomány és képzelet tarka virágai, a bányarémek és gnómok regeszerü világa. S Kämpchen mindenütt biztos sugallattal találja el azt a hangot, mely naiv népiességében megkap és gyönyörködtet. Vannak azonban más tárgykörből vett témái is; igy „A lápon", „Temetői rózsák" stb. Harmadik kötetében aztán, melynek cime „Amit a Ruhr dalol", teljesen szülőföldje költői benyomásaiból köt csokrot a költő, minden szava át van élve, át van érezve. De azért itt sem hagyja nyugodni lázongó lelkét a munkássors kegyetlensége. Tanuja az alábbi kötetlen formában irt költemény „A Radbod-bánya halottairól".

Mint egy ijesztő szörnyeteg,
Vashomlokával ugy bököd az égbe
A bánya tornya.
Köröskörül
Foszforvillogással, mint lidércfény,
Mint rothadás párázata,

Mint órjás csonthalom,
Koporsó s egyuttal sírí emlék,
Ugy fekszik a tárna.
Rajt guggol az éj
És hullaszagot szímatol,
Mely, mint a nedves köd,
Száll és ereszkedik
S mint hiéna a sír leheletét,
Ugy szürcsöli kéjjel.
Radbod s az éjszaka,
Gyász gyászszal párosul
S harmadikul társul
A föld gyomrának minden rothadása,
Mérgét okádva minden hasadékból.
Kisértetes szag, ám nem ez az,
Mit az éj borit sűrű köpenyével,
Ott, ott fekszenek
Romok és törmelékek közt
Radbod halottjai.
Azaz, hogy nem is halottak.
Ha elszundikál a nappal
És merengve jő az éjjel,
A csendben és pusztaságban
Hangok törnek föl a mélyből,
A halottak ime élnek.
Nem sírnak és nyöszörögnek,
Nem jajgatnak s panaszkodnak,
Igazságot követelnek.
Megtorlásért kiáltanak,
Ismételten, ujra, ujra
És ameddig késlekedtek,
Mindaddiglan hangzani fog
Az intelem lenn a mélyből:
Igazságot a holtaknak!
Ez hangzik ma, ugy mint holnap
S ez fog hangzani örökké,
Mikor a gyilkos Radbodra,
Az istentől megátkozott
Tárnára, leszáll az éjjel,
Az ég szürke óriása —
Igazságot a holtaknak!

Ha döcögős, darabos is sok a költemények közül, mint az aknából kivágott ércdarab, azért nem kevésbé igaz és mély költőiségü s igazat kell adnunk a bányászköltőnek, mikor azt irja:

„Ha tán nem épen sikerült is mindig
Verseimnek mértéke és lába,
Nézzétek el, hisz csákánynyal kezemben
Gőrnyedtem én is, mint ti, az igába'!"

Várnai Sándor.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

A kartellek. Az egész marxi közgazdaságtan azon a föltevésen alapszik, hogy a piacon szabad verseny uralkodik, hogy az egyes termelők minél olcsóbb áron, minél több árut igyekeznek eladni. Ha szabad verseny áll fönn, ugy az áruk természetesen a bennük foglalt társadalmi munkamennyiség szerint cserélődnek ki, számbavéve azt a körülményt is, hogy több vagy keveseb állandó tőkével termeltettek-e. Ha uj, olcsóbb termelési módokat eszelnek ki az emberek, amelyeknek alkalmazásával ugyanazt az árut kisebb munkamennyiséggel lehet megtermelni, ugy ez lesz az uralkodó, a társadalmi termelés módja és az áruk értéke és ára leszáll.

A burzsoázia korszakát a szabad verseny és az árak ezzel járó folytonos sülyedése jellemezte a legujabb időkig. „Áruinak potom ára az a nehéz üteg, amivel rommá lő minden kinai falat, amivel hódolásra késztetí a barbárok legmakacsabb idegengyülöletét“ — mondja a kommunista kiáltvány.

A szabad verseny korszaka lejárt; a burzsoázia nem versenyez többé, nem igyekszik olcsó áruival egymást szorongatni; a bourzsoázia manapság országonként, sőt nemzetközi módon szervezkedik a szabad verseny meggátlására, a fogyasztó közönség kizsákmányolására. A szabad verseny megszünésével némileg módositani kell a marxi közgazdaságtan némely tételét, épp mivel ez az egész rendszer a szabad versenyt tételezi föl.

Vizsgáljuk meg, hogyan jött létre ez a nagy változás, a szabad verseny megszünése. Előre kell bocsátani azt, hogy a szabad verseny, mint ezt Marx, sőt még ő előtte az angol közgazdászok föltsmerték, mindenkor csak az ipari termelés terén állott fönn. A mezőgazdaságban nincs verseny, mert itt az ár a legrosszabb piac szükségletének kielégitésére még szükséges terményben foglalt munkamennyiség szerint alakul. A szabad verseny az ipar terén állott fönn, mert csak itt nyilott kilátás arra, hogy olcsóbb árszabás által a piacot meghódítsák és az olcsóbb eladási ár által okozott haszonkisebbedést az eladott nagyobb mennyiség által behozzák.

A szabad versenynek és az olcsó áraknak csak addig volt értelmük, amig a dolog tényleg igy állott. Addig ugyanis, amig egy-egy üzem a piac szükségletének csak oly kicsi részét tudta ellátni, hogy a termelés megjavitásának lehetősége korlátlannak mutatkozott.

A korlátlan terjeszkedés azonban egyszer csak véget ért. A szabad versenyben a nagyüzemek fölfalták a kicsiket, elszedték tőlük vevőiket. Már csak óriás üzem állott szemben óriási üzemmel. A harc már egyenlők között folyt, az olcsó árak okozta haszonkisebbedést nem lehetett az eladott mennyiség fokozásával pótolni. Midőn egy-egy iparágban már csak csupa olyan nagyüzem állott szembe egymással, amelyek nem tudták egymást legyürni, egymást tönkretenni, föl kellett merülni annak a gondolatnak: Minek ártsunk mi egymásnak, minek rontsuk mi kölcsönösen egymás profitját, holott békességben élhetnénk és nagyobb profitot szerezhetnénk.

Fölmerült tehát a verseny szabályozásának a gondolata. Legelőször is olyan egyezményeket kötöttek a gyárosok, hogy bizonyos minőségü árut nem fognak bizonyos áron alul eladni: a szabad verseny korlátozásának ezt a módját, árszabályozásnak, árkonvenciónak nevezik.

A puszta árkonvenció nem vezetett célhoz. Az árakat meglehetős magasan szabták ugyan meg, ami nagyon előnyös volt a résztvevőkre nézve. Ámde éppen ezért minden résztvevő lehetőleg

nagymennyiségű árut óhatjott ily magas ár mellett eladni: így tehát mindenki mindenféle kedvezménynyel, jobb minőséggel, titkos árengedménynyel magához csalta a vevőket; úgy hogy a verseny titokban tovább folyt és az árkonvenció hamarosan fölbomlott.

A puszta árkonvenciók elégtelensége arra ösztönözte egy-egy szakma gyárosait, hogy szorosabb, pontosabb szervezettel kössék meg az egyesülők kezét; ebből a törekvésből származtak a kartellek.

A kartellek abban különböznek a puszta árkonvencióktól, hogy a titkos versenyt is lehetetlenné teszik. Itt ugyanis valamennyi résztvevő közös eladási irodát állít föl, amely iroda egyedül jogosult a kartellban álló üzemek termékeinek árusítására. A kartellben álló gyárak nem adhatnak el egyenesen a vevőknek, hanem csak a kartelliroda révén. A kartell megalakulásakor megállapítják, hogy mindegyik üzem az összes szükséglet hány százalékát jogosult eladni. Az iroda ezután ezen arány szerint osztja szét a beérkező megrendeléseket az egyes gyárak között. Ilyen szervezete van például a budapesti téglakartellnek, az osztrák-magyar vaskartellnek stb. Ilyenformán ki van zárva az, hogy bármelyik részes nagyobb hányadot kaparintson magának, mint amennyi megilleti. Minden vállalat a befektetett tőke, illetve termelőképessége szerint kap részt a közös zsákmányból. Az ilyen kartellek megkötésénél vagy megnyitásánál éppen az a megegyezés legnehezebb pontja, hogy ki hány százalék részesedést kap.

Ha valamely termelési ágban kartell áll fönn, abból nagyon könnyen fejlődik ki a trösztt, az üzemek egyesítése is.

A kartellt alkotó gyárak nagyságuk arányában részesednek, arányosan fődözik a piac szükségletét: de a haszon, amelyet mindegyik üzem hajtott, nem volt egyforma. A nagyobb, jobban fölszerelt, tehát olcsóbban termelő gyárak egységenként többet nyertek az egyenlő áron eladott árukon, mint a kisebb, régebbi üzemek. Minthogy a részesedés aránya már meg volt szabva, a kartellben álló gyárak tulajdonosai számára mindegy, hogy ők maguk termelnek-e árukat, vagy pedig ők maguk egyáltalán nem termelnek, hanem csak az összes profitból kapnak megfelelő részesedést. Ez a profit pedig azonos eladási árak mellett, annál nagyobb, minél olcsóbban történik az egész termelés, mivel kevesebb számú és így minél óriásibb üzemek termelik meg az összes szükségletet. Így az összes kartellált vállalatok egy óriás vállalattá, a trösztbe olvadnak össze. A trösztben az egyes vállalat önállósága teljesen megszűnik. A trószt vezetősége a termelést teljesen a maga belátása szerint intézi; némely vállalatot egészen üzemen kívül helyez; egyik-másik vállalatot óriásivá növel, vagy egészen uj üzemet létesít, a munkamegosztást a végletekig viszi, úgy hogy egy-egy üzem csak egyes árucikket termel. A trószt részeit alkotó vállalatok részvényesei megkapják a tiszta haszonból a rájuk eső hányadrészt, különben semmi beleszólásuk az ügyvitelbe nincsen; az összes haszon pedig, éppen a még nagyobb foku termelés folytán, még nagyobb, mint a puszta kartellnél. A trösztök igazi hazája Amerika, amelynek óriási nagy, egységes gazdasági területén fejlődtek ki a leghatalmasabb trösztök: a dohánytrószt, acéltrószt, petróleumkartell stb.

Árkonvenciók, kartellek, trösztök alakítása révén a burzsoázia kivonja magát az átlag profitráta törvénye alól, amely a szabad verseny esetén föltétlenül érvényes. Az árukat immár nem a bennük foglalt társadalmi munkamennyiség, hanem a kartellbe egyesült nagygyárosok szabják meg saját tetszésük szerint, természetesen úgy, hogy évi összes tiszta profitjuk a lehető legnagyobb legyen.

A kartell- és trösztképződéssel sok érdekes probléma merül föl.

Elsősorban az, hogy ha a kartellbe álló vállalatok profitja nagyobb az átlagprofitnál, miért nem alakulnak versenyző vállalatok?

Másodszor: Mi szabja meg az árak magasságát kartellek esetén?

Harmadszor; Milyen összefüggés van a kartellek és a védővámok között?

Negyedszer: Milyen változást idéz elő a kartellalakulás a munkások szakszervezeti harcaiban.

Ezekről a problémákról legközelebb.

Varga Jenő.

Szakszervezeti mozgalom.

A sütőmunkások szervezetének fölfüggesztése. A magyarországi szakszervezetek évtizedes küzdelmekkel tudták csak elérni azt, hogy a külföldi államok munkásszervezeteihez hasonlóan szervezkedhessenek. Az egyesülési és gyülekezési jog rendezetlensége azonban módot ad minden kormánynak arra, hogy a szervezkedést megnehezítse és a kivívott jogokat csorbítsa. Olyan dolgokért, amelyek a nyugati államokban egészen természetesek és törvényesek, minálunk szervezeteket függesztenek és a legcsekélyebb gyanu alapján szervezeteket oszlatnak. Többször megírtuk már, hogy Angliában, Németországban és más államokban is a szövetségek hivatalosan foglalkozhatnak a gazdasági mozgalmakkal és hivatalosan az egyleti pénzekből segélyezhetik a sztrájkolókat, illetőleg az egylet részére szedett járulékban a sztrájksegélyre szolgáló összeg is benne van. Magyarországon azt hitték, hogy a sztrájkcélokra szolgáló gyűjtések eltiltásával meg tudják akasztani a sztrájkmozgalmakat is. Ez természetesen nem sikerült. A munkások szabad szervezeteket alkottak és a rendőrség minden gáncsoskodása ellenére rendes segélyt adtak a sztrájkolóknak. A belügyminiszterium azonban még mindig megmarad amellett a korlátolt fölfogása mellett, hogy a szervezetek bűnt követnek el a sztrájkolók segélyezésével és hatóságaival állandóan szimatoltat a szervezetekben, hogy nem-e szednek járulékot sztrájkcélokra.

A sütőmunkások szervezetét állítólag azért függesztették föl, mert az alapszabályokban megengedett járulékoknál magasabbat szedett. Ez még ha igaz volna is, akkor sem volna bűn. Azonban a miniszteri leirat, illetőleg a fölfüggesztés már azért is indokolatlan zaklatás, mert hazug rágalom, hogy a sütőmunkásoknál magasabb járulékot szedtek. Erre egyetlen szervezetnek sincsen szüksége, mert a szabad szervezetek annyira kiépültek, hogy semmi szükség sincsen a hatóságilag ellenőrzött szövetségekben sztrájkcélokra járulékot szedni. Igazolja különben, hogy a sütőmunkások nem szedtek a szövetségükben magasabb járulékot az is, hogy az előljáróság már ebben az esztendőben is tartott hivatalos vizsgálatot és mindent a legnagyobb rendben talált.

A fölfüggesztő végzés önkéntelenül elárulja azonban, hogy ez a megszokott indok csak kisegítő eszköz az igazi cél eltakarására. A fölfüggesztő végzés megemlíti a mult esztendőben történt gazdasági harcot is és az elrendelt vizsgálat másik indokául a sütőmesterek munkaközvetítőjében történt összeütközéseket jelöli meg azzal, hogy valószínű, miszerint a szövetség rendeztette ezeket az összeütközéseket. Itt azután már a helyes nyomon vagyunk. Kiderül ugyanis az, hogy a fölfüggesztés a dusgazdag sütőmesterek munkája. A sütők főemberének, Spolaritsnak a belügyminiszteriumban igen magas összeköttetései vannak. Spolaritsnak Jakabffy államtitkárnak főkortese volt és ez a gyengéd viszony, amely őket annak idején összehozta, most sem szakadt meg, mert Jakabffy még ma is állandóan a Spolarits-kávéházban pezsgőzik. Igy azután könnyen megérthető, hogy a sütőmeste-

rek, akik a munkásokkal szemben nem tudtak semmit sem elérni, miért dolgoznak sikerrel a belügyminiszteriumban s miért függesztik föl most, az ujra föllujult gazdasági harcok elején a sütőmunkások szövetségét olyan dolgokért, amelyek a mult esztendő nyarán történtek, de amelyekhez a sütőmunkások szervezetének akkor sem volt semmi köze.

Magától értetődő, hogy az alkalmazott balkáni eszközök a sütőmunkások szervezetét nem gyöngitik, hogy a gazdasági harc változatlan erővel folyik tovább. Spolaritsék hiába hivták segitségül a belügyminisztert, a követelt béremelést, a rövidebb munkaidőt és az egészségügyi követelményeknek megfelelő munkahelyiséget mégis meg kell adniok. A munkások gazdasági harcainál csak egy dolog lényeges: a munkások összetartása. Ha a sütőmunkások olyan fegyelmezetten folytatják tovább a harcot, mint eddig, akkor a fölfüggesztés ténye *jelentéktelen semmiség*. Jakabffy ur csak a szervezetet függesztheti föl, de munkást nem tud a megszorult sütőmesterek műhelyébe szerezni. A rendőrök csak indokolatlan hajszát indithatnak a munkások ellen, de dolgozni nem tudnak helyettük. A sütőmunkások szövetségének fölfüggesztése tehát ismét csak egy adalék arra, hogy Magyarországon kifelé kulturát hazudnak, de bent az országban hitvány kicsinyességgel legázolnak minden kulturát.

—

Az angol szakszervezetek fejlődése. Most jelent meg az iparügyi miniszterium 17. jelentése, amely a szakszervezetek 1908—1910-ben történt fejlődéséről számol be. E jelentésnek adataiból kitünik, hogy az angol szakszervezeteknek 1908-ban 1195 szövetségben 2,383.244 tagjuk volt. 36.572 taggal kevesebb, mint az előző esztendőben. 1909-ben 1168 szövetségben 2,362.450 tag volt; 20.794 kevesebb, mint 1908-ban. 1910-ben 1153 szövetségben 2,435.704 tag volt; tehát 73.254 taggal több, mint 1909-ben. A szervezetek taglétszámának emelkedése három év alatt nem egészen 16.000. A gazdasági válság káros hatásait a szervezetek csak 1910-ben tudják kiheverni. Az 1911. évi jelentés egészen bizonyosan más számokat fog föltüntetni. Különösen a tanulatlan munkások száma mutat majd rohamos fejlődést és valószinü az is, hogy a gyorsitott fejlődés a sok különálló szövetség egyesitését eredményezi. A főbb iparágakban a fejlődési 1901 óta a következő számok tüntetik föl:

Bányászat és kőipar	730.000	+ 189.000
Gépgyártás és hajóépités	369.000	+ 31.000
Szövőipar	379.000	+ 183.000
Ruházati ipar	76.000	+ 1.000
Szállitóipar	242.000	+ 63.000
Nyomdászat és papiripar	74.000	+ 16.000
Épitőipar	156.000	— 85.000

Föltünő az épitőiparban történt nagy hanyatlás, amely 35%-nak felel meg. Az összes szervezetek 1901 óta 466.000 taggal szaporodtak, ami 25·6%-nak felel meg. Nőmunkás 1910-ben 221.300 volt szervezve, 16.700-zal több, mint 1907-ben. A szervezetek pénzügyi viszonyainak ismertetésénél csak a száz legfontosabb szövetséget vették figyelembe. Ezek a tagok háromötöd részét képviselik. A jelentés szerint 1893-ban egy tagra 28 shilling vagyon jutott. 1910-ben egy tagra 70 shilling jutott, bár 1906-ban már 80 shilling is jutott egy-egy tagra. Az apadást az okozta, hogy 1908-tól 1910-ig a jelzett szervezetek 170 millió koronát adtak ki munkanélküli segélyre, betegsegélyre és más segélyezésekre. 1892-től 1910-ig a száz szervezet 549,600.000 koronát adott ki segélyezésekre és 122,400.000 koronát a gazdasági harcok céljaira.

—

„A Proletár". Ez a címe a német gyárimunkások (a napszámosok és segédmunkások) szövetsége hivatalos lapjának. A lap a napokban ünnepi köntösben jelent meg, mert most érték el a 200.000 példányt. A gyárimunkások szövetsége egyike azoknak a szövetségeknek, amelyek az utolsó esztendőkben rohamosan fejlődtek. A szövetség 22 évvel ezelőtt alakult meg és csak nagyon lassan fejlődött. Két évvel a megalakulás után adták ki „A Proletár" című lapot, amelynek kezdetben csak 3000 olvasója volt. A szervezet a megalakulás után csak öt évvel érte el az 5000 tagot. Ezután már gyorsabb a fejlődés. 1900-ban a szövetségnek 32.000 tagja van. A tagok száma 1905-ben 75.000; 1910-ben 170.000 és most két évvel később 200.000. A szövetségnek 2,400.000 korona készpénze van a gazdasági harcok céljaira. Az utolsó öt esztendőben a szövetség 150.000 munkásnak gazdasági helyzetén javított. Csupán 1911-ben 2,000.000 órával rövidítették meg a munkaidőt és 3,000.000 koronával javították meg a munkabéreket. Természetes, hogy az elért eredményekért nagy áldozatokat kellett hozni. A szövetség fönnállása óta 12,000.000 koronát adott ki segélyezésekre.

Örömmel regisztráljuk a német gyárimunkások szövetségének nagy eredményeit, mert az elért eredmények igazolják, hogy kitartó munkával azokat a rétegeket is be lehet vonni a szervezett munkások táborába, amelyekkel mi eddig nagyon keveset törődtünk. Magyarországon még a kvalifikált gyárimunkások szervezése sem mutat kielégítő eredményt. Különösen azokban a gyárakban halad lassan a szervezkedés, amelyekben több szakma munkásai dolgoznak együtt. Ha ilyen gyárakban valamelyik jobban szervezett szakma munkásai a munkaidő megrövidítését követelik, akkor a gyáros rögtön rámutat a többi szakmára, amelynek munkásai nem indítottak mozgalmat a rövidebb munkaidő érdekében. Ennek a fonák helyzetnek az eredménye az, hogy a műhelyek munkásai már évek óta rövidebb munkaidő mellett dolgoznak, mint a gyárimunkások.

A kvalifikálatlan munkásokra kétszeresen káros az adott helyzet, mert a napszámosok és a segédmunkások csak abban az esetben érhetnek el javítást, ha teljesen egységesen küzdenek. A létező szövetségek még a legnagyobb jóakarat mellett sem védelmezhetik meg a kvalifikálatlan munkások érdekeit. Elsősorban azért nem, mert kevés ilyen munkás van a szövetségekben, másrészt egységes eljárásra azért sem lehet gondolni, mert vannak olyan szövetségek is, amelyek a segédmunkások szervezésével nem törődnek semmit.

A német és az angol gyárimunkások hatalmas eredményei arra tanítanak bennünket, hogy a kvalifikálatlan munkások szervezésére nagy súlyt fektessünk. Ha azt akarjuk, hogy eredményt érjünk el, akkor elsősorban azt kell fölismernünk, hogy a segédmunkásokat és napszámosokat **külön szövetségbe** kell tömöríteni. Csak így lehet gazdasági helyzetük emelésére kísérletet tenni. A húsvéti pártgyűlésen foglalkoznunk kell ezzel a dologgal és a szervezés munkáját a Szakszervezeti Tanács irányítása mellett még ebben az esztendőben meg kell kezdeni.

Weltner Jakab.

Szociálpolitika.

Budapesti lakásviszonyok. Általánosan elismert tény, hogy az európai nagy városok között Budapesten vannak a legnyomorúságosabb lakásviszonyok. Lakásínség, lakásdrágaság, túlzsúfoltság, egészségtelen lakások, a gyakorlati szükséglettel ellentétes építkezési mód, albérleti rendszer dolgában Budapest az összes európai nagyvárosok között az első helyen áll.

Súlyosbítja a helyzetet a főváros kőszűkséglettel nem törődő, csak illeték-

telen haszonhajtás céljára megteremtett fejetlen közlekedési politikája. A teljesen megbízhatatlan villamos közlekedés megnehezíti a lakosságnak nagyobb területen, a főváros környékére való eloszlását, megakadályozza az olcsóbb kültelek nagyobbarányu lakásszaporodását. A közlekedési mizéria és a drága építkezési rendszer, a vállalkozók uzsoraszerű spekulációja, az építtetők és anyagszállítók mohó, csak tulnagy haszonra dolgozó vállalkozási módja teremtette meg a fővárosi katasztrófaszerű lakásínséget. Pártunk különböző akciók keretében számtalanszor fölhívta a főváros vezetőinek figyelmét e tarthatatlan állapotokra, mely agitációs tevékenységnek némi eredménye a főváros kislakás építő akciójában nyert kifejezést. Sajnos, a nagymérvű lakásínséget a főváros lassu mederben folyó építkezése csak kevéssé enyhíti.

A fővárosi lakásviszonyok tarthatatlanságát ezuttal olyan helyről erősítik meg, mely nem vádolható meg szocialista izgatással, általánosan elismert szakértelme és elfogulatlansága fölötte áll a kicsinyes bírálatnak. Pikler Gyula, a fővárosi statisztikai hivatal aligazgatója, a legutóbbi lakásszámlálás adatait „az 1911. évi budapesti lakásszámlálás főbb eredményei" cím alatt megjelent füzetben ismerteti. (Kapható a Népszava könyvkereskedésben ára 80 f.) A száraz statisztika megdöbbentő képét rajzolja meg a fővárosi lakásnyomoruságnak. Sajnos, a lakbérstatisztika a lakásszámlálás adatainak legfontosabb kiegészítő része csak későbbi időpontban kerül nyilvánosságra, mely körülmény ezuttal lehetetlenné teszi az inséges lakásviszonyok és a hihetetlen lakásdrágaság között fönnálló aránytalanság megállapítását. Pikler füzetéből egynéhány érdekesebb adatot az alábbiakban közlünk.

Budapesten 1910. év végén 174.256 volt a lakások száma. A szaporulat az előző 1906. évi számláláskor megállapított lakásszámmal szemben 17.249-re rugott. Évenként tehát a szaporulat 3449 lakás (3·8%) 5 év alatt összesen 10·9%. A lakosság szaporodása az utolsó 10 évben évenkénti átlagban 14725-re, 10 év alatt 147250-re illetve 20%-ra rugott, amely szaporodással szemben a már különben is szűkös lakáslétszám emelkedése alig számottevő.

Még kirívóbbá teszi a helyzetet az a körülmény, hogy a lakosság szaporulata tulnyomó részben a szegényebb néposztályokra esik, ezzel szemben a lakásszaporulat inkább a nagyobb, több szobás lakásoknál észlelhető. Az egy helyiséges lakások száma 16·2%-kal, a 2 helyiséges lakások száma 11·6%-kal, a 3 helyiségesek 6·2%-kal, a 4 helyiségesek 20·2%-kal, az 5 helyiségesek 11·8%-kal, a 6 helyiségesek 21·3%-kal a 7 helyiségesek 22·2%-kal, a 8 helyiségesek 16·8%-kal emelkedtek. Az általános építkezési pangás ideje alatt tehát a nagy keresletnek örvendő kislakások szaporulata aránylag szinte eltörpül a nagylakásoké mellett,

A lakások szobaszám szerinti megoszlása kirívó tanuságot tesz a budapesti egészségtelen lakásviszonyokról.

„A 174.000 lakás közül 137.000 vagyis közel $^4/_5$ rész, (78·8%) egy és két szobás, csak $^1/_9$ rész 3 szobás (19·000 = 11·0%) $^1/_8$ rész négy szobás (9800 = 5·6%) alig $^1/_{50}$ rész ötszobás (3900 = 2·3%) és kevesebb mint $^1/_{100}$ rész hatszobás (1644 = 0·9%).

A lakosságnak 50%-a, 402.000 egyén lakik egyszobás lakásban, 26%-a 207.000 egyén kétszobás lakásban. Az utóbbiak 18%-ánál azonban a két szoba mindegyikére 5-6-7 lakó is jut. Ez az óriási tömeg, a főváros legszegényebb néposztálya, a lakósság 76%-a, tehát a legszűkösebb lakásviszonyok között tengődik. A külföld nagyobb városaiban sehol sem lakik a népességnek oly nagy hányada egy-két helyiséges lakásban, mint nálunk. Erről tanuskodik az alábbi kimutatás is.

A népesség hány %-a lakik

Város	1	2	össz. 1-2 szobás lakásban	3	4
Koppenhága	5·6	38·0	43·6	22·6	16·9
München	?	?	56·1	20·8	11·5
Rotterdam	15·8	41·8	57·6	17·6	15·2
Dresda	37·5	28·5	66·0	15·5	7·1
Boroszló	37·4	34·1	71·5	14·9	5·8
Berlin	41·6	33·7	75·3	12·5	5·2
Budapest (1906)	52·5	25·9	78·4	11·2	5·7

Tehát Budapesten él a lakosság legnagyobb százaléka egyszobás, illetőleg kéthelyiséges lakásokban. Az átlagnál még rosszabbak a viszonyok a munkáslakta kerületekben. A X. és III. kerület lakásainak 76·1%-a, illetve 77·8%-a egyszobás, az V. és VI. kerület kültelkein az összes lakások 86·1%-a, illetve 84·9%-a egyszobás.

A modern nagyváros szégyenére nálunk még a pincelakások rendszere is burjánzik. 1906-ban 1672 pincelakás volt a fővárosban, 1911-ben ezeknek száma 2240-re emelkedik. 1906-ban 7067 egyén lakott pincelakásban, 1911-ben, e minden modern város szégyenére váló lakásnyomorban élő proletárok száma 9193-ra emelkedik.

A lakássűrűségre vonatkozó adatok egyszerűen megdöbbentők. Az 5222 lakatlan lakás levonása után fennmaradó 159.034 lakásnak 309.173 szobájában összesen 863.828 egyén lakik. Egy szobára tehát átlag 2·60 egyén jut.“ Az átlag természetesen a munkáskerületekben kedvezőtlenebb. A vagyonosabb I. kerületben pl. 1·70 egyén jut egy szobára, a VII. kerületben 2·71 egyén, a VIII.-ban 2·89, a IX.-ben 2·97, a III.-ban 3·25, a X.-ben 3·34, az V. kerületi kültelken pedig 4·30 egyén jut egy szobára.

Az átlagos lakássűrűség a lakásszobák számával fordított arányban emelkedik. Az egyszobás lakásokban a lakássűrűség 4·33. A népességnek több mint fele, 402.326 egyén által lakott 92.825 lakásban, az összes lakott lakásoknak több mint 55%-ában a lakássűrűség tulzsufoltsága a maga nemében példátlan. „Míg ugyanis a nagyobb, az őt és többszobás lakások lakóinál (45.000 egyén) már az is ritkaságszámba megy, hogy több mint két egyén jusson egy szobára, addig az egyszobás lakások 402.000 lakójának 90·8%-a lakik több mint másodmagával a szobában, 62%-a több mint negyedmagával és ebből 19·1% (77.000 egyén) több mint hetedmagával egy, többnyire kis és az esetek 72%-ában udvari szobában.“

Szobánkénti laksűrűség és tüdővészhalálozás 1000 lakóra a bel- és kültelken.

Kerület		Beltelek Körúton belül	Beltelek Körúton kívül	Összesen	Kültelek	Összesen
A főváros jobbpartján	Szobánkénti laksűrűség	—	—	2·28	3·07	2·37
	Tüdővészhalálozás 1000 lakóra	—	—	2·63	3·36	2·74
A főváros balpartján	Szobánkénti laksűrűség	1·93	2·83	2·52	3·51	2·67
	Tüdővészhalálozás 1000 lakóra	1·87	2·97	2·62	3·26	2·76
Összesen	Szobánkénti laksűrűség	—	—	2·46	3·44	2·60
	Tüdővészhalálozás 1000 lakóra		—	2·62	3·29	2·76

„A legszélsőbb nyomort képviseli a népességnek botrányos zsufoltságban lakó része: 10—12-ed magával szobánként: 824 lakásban 9658 ember, 12—15-ed magával szobánként: 273 lakásban 3862 ember és több mint 15-ed magával szobánként: 93 lakásban 1772 ember. Összesen több mint 10-ed magával: 1190 lakásban egy közepes város lakosságának megfelelő népesség: 15292 ember. Több mint hetedmagával szobánként közel 80 000 egyén lakik."

A tulzsufoltság természetesen a lakásszükség és a lakásdrágaság természetes következménye. A tulzsufoltság viszont a népesség egészségi viszonyaira van rontó hatással. A fővárosi munkásság között uralkodó — a kerületi pénztár betegségi eseteire és a halálozási arányokra vonatkozó kimutatásaiban is szereplő — rendkívül rossz állapotok, a tömeges tüdővész, a nagy halálozási arány nem utolsó sorban a gyalázatos fővárosi lakásviszonyoknak a természetes következménye.

Ennek igazolására szolgáljanak a 279. oldalon lévő táblázatban foglalt adatok.

A lakássűrűség és tüdővészhalálozás közötti összefüggés ezekből az adatokból határozottan fölismerhető. Minél nagyobb a lakássűrűség, annál nagyobb a tüdővészhalálozási arány. Lakássűrűség dolgában jobb viszonyok között élő beltelken általában — nagyobb arányban a körúton belül — a halálozási arány sokkal kisebb, mint a tulzsufolt külteleki lakásokban. Minden egyéb kulturális, gazdasági és erkölcsi szempontoktól eltekintve, a tüdővész elleni küzdelem egymagában is parancsoló szükségességé teszi a fővárosi lakásviszonyok terén uralkodó tarthatatlan állapotok mielőbbi gyökeres orvoslását.

Pikler füzete a fönt ismertetett adatokon kívül részletesen tárgyalja a fővárosi lakásviszonyok legjellegzetesebb jelenségét, az albérleti rendszert is — sajnos, helyszűke lehetetlenné teszi a rendkívül értékes agitációs anyagot tartalmazó füzet további ismertetését. A különben is olcsó könyvecskét elsősorban a pártszervezeti agitációval foglalkozó elvtársak figyelmébe ajánljuk, mert az adatok ismerete kitűnő eszköze lehet a fővárosi lakásviszonyok megjavításáért folyó pártszervezeti agitációnak.

Az angol bérminimumról szóló törvény szövege. Az angol bányamunkások bérminimumát biztosítani célzó törvényt a minap már szentesítették. A nagyhorderejű és érdekes törvényjavaslat hat fejezetből áll és a következőképpen szól:

1. Minden bányaüzemben a föld alatt dolgozó munkás szerződésének elmaradhatatlan föltétele legyen, hogy a bányatulajdonos nem fizethet ennek a munkásnak az ezen törvénynyel biztosított és erre a munkára alkalmazható minimális bérnél kevesebbet. Kivételnek akkor van helye, ha a kerületi szabályokban előírt módon megállapították, hogy ez a munkás olyan személy, aki a kerületi szabályok szerint a díjazásnak eme módjából ki van zárva, vagy hogy ez a munkás a munka rendszeressége és teljesítőképessége dolgában való tehetetlensége miatt a minimális bér szerinti díjazásra elvesztette a jogát. Az itt meghatározott föltételekkel ellenkező minden más béregyezmény érvényét veszti.

2. A kerületi szabályoknak a maguk kerületére vonatkozóan intézkedéseket kell tartalmazniok az idősebb és gyöngébb munkásoknak a minimális bér jogából való kizárás esetére; meg kell általpitaniok a munka rendszerességének és teljesítőképességének a föltételeit; intézkedéseket kell továbbá tartalmazniok, hogy az a munkás, aki ezeket a föltételeket nem teljesíti, elveszti a minimális bérre való jogát, kivéve ha olyan okok játszottak közre, amelyekre neki nem lehetett befolyása. A kerületi

szabályoknak annak a kérdésnek az eldöntéséről is gondoskodniok kell, hogy a kerületben lévő munkás valóban olyan munkás e, akit megillet a minimális bér, továbbá hogy egy munkás, aki ezen előírt föltételeknek nem felel meg, a minimális bérre való jogát elveszti. Végül intézkedniök kell arról is, hogy minden ilyen kérdésben hozott döntésről bizonylatot állítsanak ki.

3. A minimális bérek fizetésére vonatkozó határozatok azon a napon lépjenek életbe, amikor ezt a törvényt kihirdetik, még akkor is, ha addig a minimális bér összegét nem állapították volna meg. A munkásoknak legyen joguk azt a különbözetet, amely az eddig kapott bér és a megállapitandó minimális bér között mutatkozik, arra az időre, amig ezt megállapitják, utólag munkáltatójuktól követelni.

II. 1. A minimális bér összege és a kerületi szabályok minden bányakerületre nézve külön állapitandók meg, ezt egy bizottság végezze, amelyet a törvény erre a kerületre mint döntőbiróságot elismer.

2. A kereskedelemügyi miniszterium elismeri közös bányakerületi döntőbiróságoknak mindazokat a kerületi testületeket, amelyek ennek a törvénynek a parlamenti elintézésekor már főnnállottak, vagy ennek a törvénynek megfelelően föllállittattak, föltéve, hogy ez a döntőbiróság méltó és megfelelő módon képviseli ennek a kerületnek a bányamunkásait és a bányatulajdonosait. Az elnöknek független személynek kell lennie, akit vagy a munkások és bányatulajdonosok képviselői közös megegyezéssel választanak, vagy ha ilyen megegyezés nem jöhetne létre, a kereskedelmi miniszter kinevez. A kereskedelemügyi miniszterium valamely döntőbiróságnak közös bányakerületi döntőbiróságként való elismerése föltételéül kikötheti, hogy a szavazategyenlőség vagy véleményeltérések esetében az elnöki döntés kérdésében ez a döntőbiróság mindazokat a szabályokat magára nézve kötelezőnek elismeri, amelyeket a kereskedelemügyi miniszterium e célra föllállitott. Minden ilyen módon elfogadott törvény szabálynak tekintendő, amelyhez a döntőbiróságnak alkalmazkodnia kell.

3. A közös bányakerületi döntőbiróság állapitsa meg a minimális bérek összegét és a bányakerületi szabályokat. Az általános kerületi bérminimum és a kerületi szabályok vonatkozzanak az egész kerületre, az ebben a kerületben a föld alatt dolgozó összes bányamunkásokra. Kivételt képeznek ez alól azok a szénbányaüzemek és munkások, amelyekről és akikről különleges bérminimum vagy ezzel a törvénynyel megegyező szabályok utján történt intézkedés, továbbá olyan bányaüzemek és munkások, amelyekre és akikre nézve a döntőbiróság elismeri, hogy reájuk nem terjeszthetők ki az általános kerületi bérek, a bérminimum és a kerületi szabályok.

4. Ha valamely bányakerületi döntőbiróság meggyőződött arról, hogy az általános kerületi bérminimum vagy általános kerületi szabályok a kerületben fekvő valamely bányára vagy bányamunkáscsoportra nem alkalmazhatók, akkor állapitson meg erre a bányára vagy erre a munkáscsoportra érvényes különleges minimális béreket (a kerületi bérminimumnál magasabbat vagy alacsonyabbat) vagy különleges kerületi szabályokat (az általános szabályoknál szigorubbakat vagy enyhébbeket).

5. A bérminimum megállapitása céljából a közös döntőbiróság ossza fel kerületeit több részre és minden ilyen rész a bérminimum szempontjából önálló kerületnek tekintendő.

6. A kerületi szabályok föllállitása céljából több kerület egységes területet alkothat. Ilyen kombinált kerületnek legyen egy kombinált kerületi bizottsága, amely a közös döntőbiróságokból alakuljon. Ilyen kombinált kerületnek az elnökét választják meg a csoporthoz tartozó közös döntőbirósá-

gok, vagy ha megegyezés nem jöhetne létre, akkor nevezzen ki elnökőt a kereskedelmi miniszter.

III. 1. Az ezen törvény erejével biztosított minimális bérek és kerületi szabályok addig maradjanak érvényben, amíg a törvénynek megfelelően meg nem változtatták azokat.

2. Valamely kerület döntőbíróságának a következő feltételek mellett legyen meg a hatalma a minimális bérek összegét vagy a kerületi szabályok egyikét megváltoztatni:

a) mindenkor, ha a döntőbíróságban egyesült munkások és bányatulajdonosok ebbe beleegyeznek;

b) ha elmult egy esztendő a bérminimum vagy a kerületi szabályok megállapítása vagy utolsó megváltoztatása óta és ha ilyen kívánság ennek az esztendőnek az elmultával való három hónapban a munkások vagy bányatulajdonosok részéről fölmerül és a döntőbíróság azt hiszi, hogy ezek a munkások vagy bányatulajdonosok mértékadó csoportot képeznek. Ilyen kívánt változtatásnál legyenek ennek a törvénynek az intézkedései mérvadók.

IV. 1. Ha ennek a törvénynek a kihirdetését követő két hét multán valamely kerület döntőbíróságát a kereskedelmi miniszterium még nem ismerte el vagy a törvény elfogadása után való tetszés szerinti időben olyan eset fordulna elő, amikor a döntőbíróságnak a törvényben biztosított hatalmának az alkalmazására kerülne sor és ilyen döntőbíróság még nem volna valamely kerületben, akkor a kereskedelmi miniszter jelöljön ki olyan személyeket, akikről azt hiszi, hogy képesek ellátni a döntőbíróság teendőit és amíg a törvénynek ez az alkalmazása főnnáll, úgy értelmezendő a törvény, hogy a kereskedelmi miniszteriumtól kinevezett személyek képviselik a döntőbíróságot.

2. Ha ennek a törvénynek a kihirdetésétől számított öt héten belül valamely kerületnek a döntőbírósága nem felelne meg abbeli kötelességének, hogy a kerületben dolgozó munkások számára megállapítsa a bérminimumot és a szükséges szabályokat, akkor a döntőbíróság elnöke teljesítse a döntőbíróságnak ezt a kötelességét és az ő általa meghatározott bérminimumok vagy szabályoknak olyan érvényük legyen, minthogy ha a közös döntőbíróság állapította volna meg ezeket.

V. 1. Az ebben a törvényben foglalt azon kifejezés: „szénbánya-üzemek" terjesztessék ki még a vasércbányákra is. A „munkások" alatt mindazon személyek értendők, akik a bányában a föld alatt dolgoznak, kivéve azokat az alkalmazottakat, akik csak fölügyeletet vagy fölmérést teljesítenek vagy a bányavállalat hivatalnokai.

2. Ha személyek ennek a törvénynek a rendelkezései értelmében elnököt választanak vagy ha ezt a kereskedelmi miniszterium cselekedné, akkor, ha ez célszerűnek mutatkozik, az elnöki tisztség három személyre ruháztassék és ebben az esetben ez a három személy kötelezessék arra, hogy az elnökségi teendőket a törvény rendelkezései értelmében teljesítsék.

VI. 1. A törvény címe legyen: „1912. évi szénbánya-(bérminimum)-törvény."

Ezen törvény maradjon érvényben három évig attól a naptól fogva, amelyen szentesítették; aztán szűnjön meg az érvénye, ha közben a parlament nem határozott másként.

A német birodalmi biztosítási törvény. (Befejező közlemény.) Az uj törvénynek a rokkantbiztosításra vonatkozó része külön törvényhozási rendelkezéssel 1912 január 1-én lépett életbe. E különleges intézkedést a birodalmi gyülés egy régebbi határozata tette szükségessé, mely szerint az általános drágaságot előidéző, fölemelt vámjövedelmek egy része a munkások hozzátartozóinak biztosítására fordítandó. A birodalmi gyülés határozata értelmében az özvegyek

és árvák ellátását már 1910 január 1-én kellett volna életbeléptetni, a hadügyi költségek folytonos emelkedése azonban meggátolta a törvényhozás akaratának végrehajtását.

A szövetségtanács az 1910. évi terminus elmulasztása után 1911 április 1-re ígérte a hozzátartozók biztosításának megvalósítását, azonban ez az időpont sem volt betartható.

A kormányzat ellenállását a birodalmi gyűlés a biztosítási törvény idevonatkozó rendelkezésével végleg megtörte. Eszerint a birodalmi biztosítási törvény általánosságban a szövetségtanács idevonatkozó határozatának időpontjában, a rokkantak és a hozzátartozók biztosítására vonatkozó rész azonban minden körülmények között 1912 január 1-én lép életbe.

A rokkantbiztosítás körébe tartoznak a biztosításra kötelezett személyek és az önkéntes biztosításra jelentkezők. A biztosításra kötelezettek köre nagy általánosságban megegyezik a betegség esetére biztosítandó alkalmazottakkal.

Rokkantbiztosításra kötelezett minden 16 éves életkort betöltött, bér ellenében alkalmazott munkás, kereskedősegéd, tanonc és cseléd; üzemi hivatalnokok, művezetők, gyógyszerészsegédek és tanoncok, színpadi és zenekari alkalmazottak, tanítók és nevelők, német kereskedelmi hajók személyzetei azonban csak abban az esetben tartoznak a biztosítási kötelezettség hatálya alá, ha rendszeres évi keresetük legfőljebb 2000 márkáig terjed.

A szövetségtanácsnak jogában áll oly iparűzőkre vagy kereskedőkre, kik legfőljebb egy alkalmazottat foglalkoztatnak, a biztosítási kötelezettséget kiterjeszteni. Az önkéntes biztosítás lehetőségét az uj törvény nagy mértékben elősegítette, illetve a biztosításra való jogot az alkalmazottak nagy rétegére kiterjesztette.

A biztosításra kötelezettek járulékát felerészben a munkáltatók, felerészben a biztosítottak viselik. A fölmerülő költségekhez azonkívül előre megállapított arányban a birodalmi pénztár is hozzájárul; minden tényleg kifizetett rokkant-, aggkori és özvegyi járadékhoz évi 50, minden árvajáradékhoz évi 25 márkával. A kifizetendő özvegyi segélyekhez egyszersmindenkorra a birodalmi pénztár 50 márkával, az árvasegélyekhez 16·75 márkával tartozik hozzájárulni.

A biztosítottak évi keresetük szerint a következő bérosztályokba sorozandók:

I.	osztályba	350 M-ig terjedő évi keresettel				
II.	„	350— 550	„	„	„	„
III.	„	550— 850	„	„	„	„
IV.	„	850—1150	„	„	„	„
V.	„	1150 márkán felül	„	„	„	

A biztosítottnak jogában áll magasabb bérosztályt is igénybe venni, ebben az esetben azonban a munkaadó csak a tényleges évi kereset alapján megállapított bérosztály szerinti járulék felét tartozik viselni. A többletet a biztosított fődözi.

A heti járulék nagyságát a rokkantbiztosítás előző 10 évi eredményszámlájának alapján, 10 évre előre a szövetségtanács határozza meg. A járulék azonban csak a birodalmi gyűlés határozata alapján változtatható meg. További intézkedésig a következő heti járulékokat állapították meg:

I.	bérosztály	heti	16	pfennig
II.	„	„	24	„
III.	„	„	32	„
IV.	„	„	40	„
V.	„	„	48	„

Béke vagy háboru esetére teljesített katonai szolgálat, vagy munkaképtelenséggel járó betegség, vagy 8 heti időtartamig terjedő gyermekágyi állapot következtében előálló járulékhátralék, melyet a biztosított utólag nem pótolhat, a második bérosztály részére megállapított járulékkulcs szerint, a befizetésekbe beszámítandó.

Rokkantjáradék megillet minden biztosított személyt, aki betegség vagy

más testi fogyatkozás következtében állandóan rokkanttá válik. Rokkantnak tekintendő, aki elsajátított foglalkozásánál vagy erejéhez és képességéhez mért más munkánál nem keresi meg annak az összegnek egyharmadát, melyet hasonló kiképzésben részesült, testileg és szellemileg egészséges személyek azon a vidéken munkájukkal általában megkeresnek.

Rokkantsegélyben (betegjáradékban) részesül az a biztosított is, aki nem állandó rokkant ugyan, azonban megszakítás nélkül, 26 hét után, a betegsegélyző pénztári táppénz igényének kimerítése után is munkaképtelen, illetve rokkant marad.

Aggkori járadékban részesül rokkantságára való tekintet nélkül minden hetvenedik életévét betöltött biztosított személy.

A hozzátartozók biztosítása fölöleli az özvegyi és árvajáradékot és az özvegyi és árvasegélyt. Özvegyi járadékban részesül férje halála után minden állandóan rokkant özvegy vagy oly özvegy nő, aki nem állandó rokkant ugyan, azonban 26 héten után, a betegsegélyző pénztár táppénzigényjogosultság megszűnése után is rokkant, illetve munkaképtelen marad.

Árvajáradék megilleti törvényességükre való tekintet nélkül a biztosított halála után hátramaradt 15 éven aluli összes gyermekeket.

Ha a férj rokkant, ebben az esetben családfőntartó biztosított nejének halála után a gyermekek 15 éves életkoruk betöltéséig árvajáradékban, a férj özvegyi járadékban részesül. A biztosított nő gyermekeit, ha férje törvényes ok híján elhagyja, az anya halála után szintén megilleti az árvajáradék. Ugyancsak árvajáradékot élveznek a biztosított árva unokái, ha föntartásukról az elhalt gondoskodott.

Rokkantság veszélyével járó betegség leküzdésére, illetve a rokkantállapot megakadályozására a biztosító intézet a biztosított vagy özvegyének gyógyítását is elvállalja. E célból szanatóriumi, kórházi, üdülő- és gyógytelepen való kezelésre is utasíthatja. Családfőntartók, családtagjai az ily esetekben pénzsegélyben részesülnek.

A törvény 1274. §-a felhatalmazza a biztosító intézeteket, hogy a biztosítottak időelőtti rokkantállapotának megakadályozására, illetve a biztosításra kötelezett népesség egészségügyi viszonyainak megjavítására irányuló általános intézkedéseket tegyenek, illetve, hogy vagyonuk egy részét szanatóriumok, üdülőtelepek, gyógyintézetek föntartására fordíthassák.

A biztosított, rokkantbiztosítási igényjogosultságát általában 500 heti járulék, az aggkori biztosításnál 1200 heti járulék befizetésével éri el. Munkanélküliség következtében beálló megszakítást a biztosítottnak joga van az igényjogosultság biztosítására pótolni, illetve az elmaradó járulékokat vagy tovább, vagy utánfizetni.

A rokkant aggkori és a hozzátartozók biztosítását a külön e célra rendelt biztosító intézetek kezelik. A biztosító intézeteket a szükséglet arányában, bizonyos meghatározott területekre való hatáskörrel, a tartományi kormányok állítják föl.

A biztosító intézetek vezetésére igazgatóság és választmány alakítandó. Az igazgatóság kinevezett és választott tagokból áll. A kinevezett tagok egyszersmind hivatalnokai az intézetnek, kinevezésüket a legfelsőbb közigazgatási hatóság eszközli. A kinevezett tisztviselők közhatósági jelleggel bírnak, fizetésük azonban a biztosító intézeteket terheli. A rangban legidősebbet a felügyelő hatóság elnöki jogkörrel ruházza föl. A választott igazgatósági tagok felerészben a munkáltatók köréből választandók. Igazgatósági üléseken a kinevezett tisztviselők közül csak annyinak van szavazati joga, ahány választott igazgatósági tag van jelen az ülésen.

A választmány — felerészben bizto-

sított személyekből, felerészben munkáltatókból — a biztosító hivatalok ülnökei köréből választandó.

Az igazgatóság választott tagjait a mindenkori választmány választja. A választmány jogkörét az alapszabályok határozzák meg. Az alapszabályok jóváhagyás céljából a birodalmi biztosítási hivatal elé terjesztendők.

A biztosító intézetek költségeit a biztosítottak és munkáltatók járulékából és az állami hozzájárulásból fedezik. Az egyes biztosító intézetek a terhek arányos elosztás céljából egymással viszontbiztosítási viszonyba léphetnek.

A járulékok beszedésére, illetve nyugtázására a biztosító intézet időközönként változó színű, a korosztályokat és a járulékot feltüntető bélyegeket bocsát ki. A bélyegeket a birodalmi postahivatalok árusítják. A járulékfizetést igazoló bélyegek e célra rendelt igazolólapokra ragasztandók, melyek kétévenként az igényjogosultság megállapítása céljából kicserélendők.

Munkában álló biztosított teljes járulékrészét a munkáltató a munkabérből levonja és a teljes járulék értékét az általa megvásárolandó bélyegekben az igazoló lapra beragasztja. A munkáltató köteles a járulékokat minden bérfizetésnél levonni, jogában áll azonban a bélyegeket negyedévenként, a munkaviszony megszűntével azonban azonnal az igazoló lapra ragasztani. A munkában álló biztosított teljes járulékáért minden esetben a munkáltató felelős.

A betegség esetére való járulékfizetési főlmentés csak az illetékes betegsegélyző pénztár igazolásával adható meg.

A főntiekkel befejeztük az uj birodalmi biztosítási törvény általános ismertetését. Az uj törvény sok reakciós intézkedése mellett, ezuttal is hatalmas arányokban viszi előre a német munkásbiztosítás ügyét. A német birodalmi szociálpolitika e legujabb alkotásával, Németországot a munkásbiztosítás terén ujra vezetőhelyre állítja. Kétségtelen, hogy az európai államok a jövőben is, munkásbiztosítási törvénykezésükben nagy általánosságban a német mintát követik. Valószínű, hogy a nálunk is mindinkább előtérbe nyomuló munkásbiztosítási reform megalkotásánál is az uj német törvény lesz irányadó. Ennek figyelembevételével tartottuk szükségesnek e törvényt nagy általánosságban ismertetni; bírálatot azonban csak az életbeléptetés gyakorlati tapasztalatai után mondhatunk. Egyes fontosabb, bennünket közelebbről is érdeklő rendelkezéseket időközönként részletesen is fogunk ismertetni. — *Böhm Vilmos.*

Antialkoholizmus.

A magyar alkoholtermelés és fogyasztás roppant méreteiről és ezzel a magyar szomoruságok okairól beszélnek azok a szivbemarkoló számok, melyeket az 1910. évi statisztikai évkönyv szürke számoszlopai közül szedtünk össze és amelyeket minden főlös kommentár nélkül itt adunk.

I. A termelés.

a) A bor. Magyarország 305.152 hektárt[1] kitevő szőlőterületén az 1910. évben 2,541.000 hektoliter bor és 104.000 mm. piacra került szőlő termett. Ugyanezen évben azonban fogyasztási adó alá került 6,515.000 hektoliter bor, melynek összértéke 70 filléres egységes átlagár mellett kb. 400,000.000 korona. Az 1901-től 1910-ig terjedő decennium alatt (1901-ben az összes szőlőtermelő terület csak 227.047 hektár volt) Magyarországban (Horvát és Szlavonországok adatait számításainkból állandóan kivesszük) 32,807.000 hektoliter bort és 1,420.000 métermázsa szőlőt, összesen 1.055,672.000 korona értékben termeltek.

b) A sör. Az 1909/10. évben 70 sörfőzdében 2,094.117 hektoliter sört termeltek. Ugyanezen időről szóló és közállapotainkat természetszerűleg és hivatásánál, valamint irányitóinak érde-

[1] Egy hektár = 1·737726 kataszträlis hold.

keinél fogva előnyös színben föltüntető statisztikai évkönyv számai szerint fogyasztási adó alá került 2,048.594 hektoliter sör, literenként 50 filléres átlagárat számítva, körülbelül 100,000.000 korona értékben. A 1904/5-től 1909/10-ig terjedő hat esztendő alatt termeltünk 10,646.676 hektoliter sört 45,517.000 korona értékben.

c) A szesz. A szesztermelésnek főadatait szintén csak az 1904/5-től 1909/10 terjedő időre összegezi az évkönyv. Igy tudjuk meg, hogy az 1909/10. évben 30.318 szeszfőzdében 105,858.531 hektoliterfok (liter) szesz adatott át a nemzeti közvagyon átlagának gyarapítására. Ugyanezen évben 116,968.831 hektoliterfok került adózás alá; átlag két koronát számítva hektoliterenként e termelési eredmény körülbelül 227,000.000 koronát képvisel a magyar értékek kincsesházában. Az 1904/5-től 1909/10-ig terjedő hat esztendő alatt 639,707.387 hektoliterfokot, azaz kétszer ennyi koronaértéket produkált a szesztermelés.

Ha a Magyarbirodalom adatait vennők számításba, az eredmények még sokkal szomorubb, kétségbeejtőbb perspektivát nyujtanának. Szándékosan szoritkozunk az állitólag „nagyobb kulturáju" Magyarországra és hagyjuk el az igazán indokolatlan kisebb kulturájunak hazudott Horvát és Szlavonországot, mert igy még nyilvánvalóbbá válik az a rendszeres és céltudatos tömeggyilkolás, amit ebben az országban, annak kormánya és törvényhozása tudtával és segédletével folytat az osztályuralom szolgálatára álló államhatalom.

2. Behozatal. Kivitel.

Külkereskedelmi forgalmunkat a legfontosabb áruk kiviteli és behozatali mennyiségének föltüntetésével két teljes oldalon közli az évkönyv. Ám ugy a kiviteli, mint a behozatali oldalon a legfontosabb áruk között csak a bor szerepel az alkoholikus italok között. Megvigasztalódhatunk, az az alkoholtenger, amit az országban gyártanak, itt is fogy el. Nem gyilkol a magyar sör és szesz senkit a Kárpátokon tul. És mivel a magyar lőrére, vagy kocsisborra sehol a világon nem kivánczsiak az emberek, bizonyos, hogy borkivitelünk is csak a jobbik fajtáju termelvényekre szoritkozik. 1910-ben 1,110.210 hektoliter 40,014.000 korona értékü bort exportált az ország, de ezzel szemben 356.041 hektoliternyi 11,099.000 korona értékűt behozott, ugy hogy e számok alapján készithető mérleg szerint is csak oda konkludálhatnak megállapodásaink, hogy a káros, a nép szociális egészségügyének romlását és más sulyos társadalmi és gazdasági károkat okozó alkoholfogyasztás méretei egy országos veszedelem jellegét öltik föl. Öt esztendőről rendelkezésünkre álló adatok szerint a kép a következő:

Behozatal.

Év	Hektoliter	Érték
1906	449.461	12,529.000
1907	444.456	13,579.000
1908	344.953	9.123.000
1909	323.093	7,709.000
1910	356.041	11,099.000
5 év:	1.918.004	54,039.000

Kivitel.

Év	Hektoliter	Érték
1906	858.200	30,675.000
1907	925.162	36,979.000
1908	998.190	28.813.000
1909	1,241.237	34,653.000
1910	1,110.021	40.014.000
5 év:	5,132.810	171,134.000

3. A mérleg.

Az alkoholtermelésbe fektetett materiális értékek és a rája forditott rengeteg munkaerő és más energia meghozza a maga dus kamatját az alkoholkapitalistáknak és támogatójuknak, az osztályállamnak. Az állam ugyanis 1910-ben adó alakjában a sör után 27,582.000 koronát, a szesz után 91,226.000 koronát, a bor után 19,380.000 és még né-

hány címen, alcímen, rovaton, alrovaton, pótlék, illeték és még néhány elnevezés kapcsán és alapján még néhány milliót keresett. 1912-ben pedig összesen 181,738.000 koronát fog keresni. Az agyongyötört, szomoru ország ellenben fizet az alkoholtermelésért, a gyermekhalálozás óriási arányán, a veleszületett gyöngeségben pusztultak horribilis emberi hekatombáján, a tüdővészesek hadseregén, a járványoknak és fertőző betegségeknek áldozatain, analfabétaságban, koldussorsban tengődő népének nyomorán kivül évenként 627,000.000 koronát, az ország évi költségvetésének több mint egyharmad részét. Ennyi alkoholt fogyasztanak el Magyarországon évenként azok a milliók, kiknek sokszor kevés jut a kenyérből is és akiknél ünnepnap számba megy, ha hus is kerül az asztalra,

És nem kisebb e számok borzalma, ha azzal is akarnánk vigasztalódni, hogy Németországban 3 milliárdot iszik meg évenként az ország népe. Nem kisebb a szerencsétlenségünk azzal, hogy más országokban is dühöngő orgiákat ül az alkoholtőke. Németország szomoruságai nem nagyobbak a magyar átok szomoruságainál, mert, ha az aránylagos és egy fejre eső fogyasztás kiszámításától (mely Németországra föltétlenül kedvezőbb eredményeket nyujt) el is tekintünk, bizonyos, hogy a németországi alkoholfogyasztás gerincét nem a kifejezetten magasfoku szeszt tartalmazó és legproletáriusabb pálinka teszi, mert e leggyilkosabb, legdemokratizáltabbitalnak nagy kőzkeletűsége szerves kapcsolatban van a legminimálisabb európai munkabérekkel, melyeknek klaszszikus hazája éppen Magyarország.

A nagy alkoholfogyasztás szomoru mérlegének közös az eredője a kis husfogyasztásnak okaival, az alacsony munkabérekkel, a szörnyű kulturtalansággal, a rossz közegészségűgygyel, a nagy halálozási arányszámmal és Magyarország szomoru fekete statisztikájával. Exportáló ország intenziv munka nélkül, rablólovagokkal dolgozó agrárius termelés csak csőd fele, népmérgezés, alkoholnyomor fele viheti az országot. Viszi is rohanvást. A számok mutatják.

Víncze Sándor.

Kultura-álkultura.

A vallás és a statisztika. Amint a szociáldemokrácia szembeállítja a vagyonosok törpe kisebbségét a vagyontalanok aránytalanul nagy többségével, ugy igyekszik az „ostobák szocializmusa“ Magyarországon szembeállitani a zsidó kisebbséget a „katolikus“ vagy általában „keresztény“ többséggel. Előáll Bangha páter vagy Tyuk, a káplán és veri a mellét: „mi, tizenkét millió katolikus, akiken eluralkodik néhány zsidó szabadkőműves és szocialistavezér...“ Az embert elönti a méreg „katolikus“ létére, mikor elgondolja, hogy a Banghák és Tyukok szájában a saját világfölfogása ellen szóló érvként szerepelhet — a statisztikának s annak az állami kényszernek jóvoltából, amely mindenkire, tekintet nélkül arra, hogy hivő-e vagy hitetlen, valamely felekezethez való, legalább névleges tartozást rápresszionálja.

Mert a felekezetnélküliség csak látszat és kivétel. Aki nem törődik egyáltalán a vallással, fölöslegesnek tartja az egyházak ellen kilépéssel tüntetni. A legtöbb ember huzódozik az utánajárástól, a kellemetlenségektől. Ha egy törvény most törölne mindenféle felekezethez tartozást és ugy engedné meg felnőtt embernek valamely felekezetbe való belépést, mint ahogyan most eltüri a felekezetnélküliség állapotához térést, kétségtelen, hogy a papság minden fékevesztett agitációja ellenére is felekezetnélküli maradna a népesség kétharmad, sőt négyötöd része. A „mi tizenkét millió katolikus“ — egyszerűen humbug, a katolikus hitre kereszteltek kilenctizedrésze csak névleg katolikus

részben azért, mert azt sem tudja, mi a katolicizmus, részben azért, mert nagyon is tudja, mi az.

Hogy mekkora változás esnék a felekezeti statisztikán, ha a vallásokkal szemben közömbös emberek nem szerepelhetnének hívőkként a felekezetek számára agitációs eszköznek szánt humbug-statisztikában, azt azoknak az államoknak példája igazolja, amelyek nem teszik meg az egyházaknak azt a szolgálatot, hogy minden gyermekre valami névleges valláshoztartozást erőszakolnak s a felekezetekhez csak névleg, kényszerből tartozó embereket nem sorolják a statisztikában a hívők közzé.

Most jelent meg az amerikai Egyesült Államok vallás-statisztikája, amelyből kitűnik, hogy az Unióban 32,900.000 főnyi népesség vallja magát mindössze felekezethez tartozónak. Szóval a mintegy százmillió főnyi lakosságnak kétharmada semmiféle közösségben nem akar lenni a papokkal. Pedig a lakosság javarésze maga bevándorló vagy a bevándorlók gyermeke, akit százféle hagyományszál fűzhetne az egyházhoztartozás hivatalos mivoltához s bizonyára a felekezethez tartozók egy része most is csak azért vallja magát odatartozónak, mert a hazájában azt tanulta, hogy a felekezethez való névleges tartozás vallástalan embernek is állampolgári kötelessége.

Nem érdektelen a hívők felekezetek szerint való megoszlása sem. A 32 millió 900.000 főből 16,200.000 protestáns (164 felekezetre oszlanak!) és csak 12 millió katolikus. Tíz évvel ezelőtt feleannyi vallotta magát katolikusnak s azóta a bevándorló olasz, magyar, lengyel, spanyol, tót elemek kétszerezték meg a létszámot, ami arra vall, hogy ezek jórésze is a hazai hagyományok után induló kötelességből, névlegesen katolikus.

De nem kell azt gondolni, hogy a népesség vallástalan kétharmadától talán törvényes akadályok zárják el a papokat. Sőt. Az amerikai papság a legteljesebb agitációs szabadságot élvezi s ezzel a szabadsággal olyan módon él, hogy Európában szennykonkurrencia miatt gyűlne meg a baja az olyan kereskedőnek, aki a reklámok olyan eszközeit venné igénybe, aminőkkel az amerikai papság dolgozik. A templomokba a legfurcsább eszközökkel csalogatják a hívőket (a dohányzást megengedik, gyermekszobákat állítanak fel, táncmulatságot rendeznek stb.) s a modern technika eszközeit: telefont, fonográfot is igénybe veszik a szóbeli agitáció elősegítésére. S az eredmény mégis az, hogy a népesség kétharmada vallástalan marad.

Nem lesz talán érdektelen fölemlíteni, hányan élnek meg a vallásból az Unióban?

A 186 felekezetnek van összesen 164·830 papja (szerzetese, apácája stb.), akik közül 43.790 baptista, 39.737 metodista, 15.177 katolikus, 12.456 presbiteriánus és 7841 evangélikus. A sokféle felekezet s az államok területi kiterjedtsége tehát jól megnövelte a papi személyek számát s az Unióban a lakossághoz arányítva kétszer annyi a papi személy, mint Magyarországon, amely pedig szintén alaposan el van látva velük. Ha a hívők számát veszszük tekintetbe, nyolcszor annyi ember él a mások vallásosságából, mint nálunk. A statisztika végül kiterjed a templomokra és imaházakra is és ebből kitűnik, hogy az Unióban 192.795 templom és 14.791 imaház, imaterem van. Templom tehát akad bőven, pap is — csak éppen a hívők számának alacsony voltára vet fényt a statisztika, amely az európai államokkal ellentétben a névleges hívők jórészéről kimutatja a vallásokkal szemben való közömbösségüket. (*be.*)

VI. évfolyam 1911-12 7. szám

A faji kérdés.

Irta *Rónai Zoltán.*

I.

A társadalomtudomány elméletei rendszerint összefüggnek bizonyos társadalmi törekvésekkel. A történelmi materializmus korunk nagy szociális problémáival van kapcsolatban, a nemzetek és nemzetiségek harca a különböző faji elméletekkel. Igen közelfekvő volt az a föltevés, hogy az egyes fajok különböző társadalmi sikere a faji sajátságokban való eltéréssel magyarázható. S mikor a darwinizmus az egész természetet a fajok küzdelmének a szempontjából vette vizsgálat alá, egy csomó gondolkodó akadt, akik a társadalom küzdelmeit és alakulásait az egyes emberi fajok küzdelmeire vezették vissza. A régi vallásos hit az istentől kiválasztott népekről beszélt, az uj természettudományi vallás az isteni kiválasztás helyébe a természetes kiválasztást léptette. S ezért a faji elmélet különösen azon népek körében terjed el legerősebben, akikben legnagyobb volt az erő tudata, a kiterjeszkedés vágya, igy elsősorban a föltörekvő németeknél. A faji elmélet leginkább a germán elmélet képében jelentkezik.

A germánoknak előtérbe helyezése árnyékot vet egy csomó más „fajra", igy különösen a germánoktól eltérő zsidóságra. A zsidó fajnak érdekében irja meg Zollschana faji problémáról szóló könyvét,[1] amely egyike ezen kérdésben a legjobban tájékoztató müveknek. Habár kétségtelenül iránymü, de nem irányregény, mint a Chamberlain híres munkája. A faji kérdés embertani és szociológiai problémáit talán legjobban e mü kapcsán vehetjük szemügyre.

A faji elmélet kezdetben árjaelmélet volt és keletkezése kétségtelenül egy hatalmas nyelvészeti fölfedezéssel függ össze. Schlegel kimutatja a germán nyelveknek az indiai nyelvekkel való rokonságát. Ezeket a rokonnyelveket indógermán nyelveknek nevezi. A nyelvek rokonsága kapcsán elterjed az a felfogás, hogy a nyelvileg rokon népek fajilag is rokonok és valamennyien egy Ázsiából kirajzott ős árja

[1] Dr. Ignaz Zollschan: Das Rassenproblem. 1911. II. kiadás.

fajból származnak. Ez az árja faj a fají elmélet hívei szerint minden kultura megteremtője, mert külőnb anyagból van gyurva, mint az összes többi fajok. Az embertani vizsgálat azonban kideritette, hogy antropológiai rokonság a külőnböző ugynevezett „árja" fajok között alig van. A norvég embertanilag rokonabb a finnel, mint a szicíliai olasszal, aki viszont jobban hasonlit az északafrikai népekhez, mint a dánokhoz vagy svédekhez. Az árja vagy a szemita név csak nyelvi és nem fají rokonságot jelent. Ugyanazon nyelv politikai és gazdasági érintkezések következtében a legkülőnbözőbb fajok körében terjedhet el, ugy hogy egy kiváló nyelvész, aki korábban maga is az árja elméletnek volt a hive, Max Müller, kijelentette, hogy árja fajról épp oly kevéssé beszélhetünk, mint hosszu koponyáju szótárról vagy rövid koponyáju nyelvtanról.

Az árja elmélet összetörése után kerül fölszinre a germán elmélet. Ennek az alapvető gondolatai főbb teoretikusainak, Wilsernek, Woltmannak, Lapougenak a nyomán nagyjában a következők: A létért való küzdelem és igy a természetes kiválasztás a legerősebb északon. Ezért fejlődik ki északon a legtökéletesebb emberfajta. Hosszu fejü, magas és arányos testü, világos haju és kék szemü. Ez a germán. Tökéletes testében a testi és lelki jelenségek párhuzamossága révén tökéletes lélek lakik. Minden fölfedezése, minden eredménye az emberi kulturának ugy keletkezett, hogy alsóbbrendü népeket termékenyitett meg ez a magasabb rendü emberfajta. Az évezredeken át folyó germán vándorlások elvetették a germán fajtának egyes töredékeit a legkülőnbözőbb vidékekre és a régibb, magasabb kulturáknak vizsgálatánál mindig találunk ilyen germán nyomokat. A germánok csinálták az egyiptomiaknak, a babilóniaiaknak, a kinaiaknak, japánoknak, sőt a déli tenger szigetlakóinak kulturáját is. Wilser kimutatja Ramses mumiájáról, hogy hosszufejü. Ujfalvy Iránban régi képeken szőke haju és kék szemü hősöket talál. A babilóniai kultura őseiről, a szumirokról és akádokról megállapitották, hogy magasak és hosszufejüek, tehát germánok voltak. Woltmann megvizsgálja ebből a szempotbol az olasz reneszánsznak és a francia kulturának kiválóbb alakjait és vagy a nevük germán hangzásából, vagy a koponyájuk formájából, vagy a hajuk és szemük színéből kimutatja róluk, hogy nagyrészt germán eredetüek.

Hogy a germánok mindenhatóságára vonatkozó adatok gyakorta milyen kritikátlansággal vannak összehordva, arra csak egy-két példát. Chamberlain a biblia alapján Dávidot szőkének mondja, holott a biblia csak azt irja róla, hogy vörös és szép. Enákimot óriásnak és igy germánnak tartja, holott a biblia ott nevezi óriásnak, ahol oly nagy szőlőről beszél, melyet két ember tudott csak vinni. Régi egyiptomi képek alapján megállapitja az amoritákról, hogy világosak és szőkék. Pedig tudvalevő, hogy a régi egyiptomi képeken a szin nem a valóságot utánozta, hanem emberek közti különséget jelzett, igy például az egyiptomiak férfiaik ábrázolására a vörös szint, asszonyaik ábrázolására a sárga szint használták.

De még ha a germán fají elmélet összes történelmi adatai a valóságnak meg is felelnének, még akkor is kétségtelenül megálla-

pítható ennek az elméletnek a tarthatatlansága. Zollschan külön vizsgálja a bőr, a haj színét, a nagyságot, a koponya formáját és megállapítja ezekről, hogy külön-külön egy faj jellemzésére sem használhatók föl. Továbbá igen nagy mértékben alávetvék a környezet hatásának.

Ugyanazon emberfajon belül a bőr, a haj, a szem színének különböző árnyalatait találjuk. Megvan ez ott is, ahol a keveredés lehetősége egészen kizárt. Igy például az ausztráliai benszülötteknél, a pápuáknál, ahol világos bőrűek, szőke hajuak szintén akadnak. Valószínű magyarázat: egyugyanazon fajon belül a szín tekintetében különböző variációk lépnek föl. Bizonyos éghajlati jelenségek hatása alatt történik azután az egyes variációk megszilárdulása. Az albinizmus, a vörőshajuság a négereknél is föllelhető. Ha megvan a teljes albinizmus, akkor közelfekvő, hogy a bőr festéktartalma hiányának vannak kevésbé kifejezett esetei is. Hogy az éghajlatnak minő hatása van a bőr színére, erre vonatkozólag érdekes példákat találunk ujabban Lyde tanulmányában. Az erdők mélyén lakó négerek sokkal világosabbak, mint a napsütötte vidékeken lakók.[1]

A legváltozatosabb és a környezet hatásának legjobban alávetett antropológiai jellemvonás a test nagysága. Igen erősen függ a gazdasági és földrajzi helyzettől. Varsó és Prága negyedeit vizsgálták meg embertani szempontból és az eredmény, hogy a gazdag negyedek lakói jóval nagyobbak, mint a szegény negyedek lakói. Továbbá mentül távolabb lakik valamely nép az egyenlítőtől, annál valószínűbb, hogy testalkata magasabb. Mig a zsidók Judt megfigyelése szerint koponyaforma, hajszín tekintetében előtnek a környezettől, addig nagyság tekintetében a gazdasági és geográfiai környezethez simulnak.

Az antropológiában a legnagyobb forradalmat a koponyaformák mérési módszereinek a behozatala idézte elő. Kezdetben azt hitték, hogy a koponya hosszusági és szélességi átmérőjének viszonyát kifejező szám a legpontosabban különbözteti meg az egyes emberfajtákat. Ma már kétségtelen, hogy ez a tudomány egyik illuziója volt. Hertz egy adata jellemzi, hogy minő visszaéléseket követett el az embertan tudománya a koponyamérések nevében. Párisban egy temetőt fődöztek föl, melyről megállapitották, hogy 1813-ban elhunyt katonák csontvázai fekszenek benne. Egy antropológus megmérte a különböző koponyákat és nagy pontossággal meghatározta, hogy minő különböző fajokhoz tartoztak az eltemetett katonák. Később kiderült, hogy a temetőben párisi asszonyok feküdtek, az 1832. évi kolera áldozatai. Az antropológia mai állása mellett mondhatjuk, hogy nincs koponyaforma tekintetében tiszta emberfajta. A németek leghosszufejűbb csoportjához tartozó frizek, felerészben szintén rövidfejűek, vagy a rövidfejű típushoz közelednek. Általában azt lehet mondani, hogy a rövidfejűség különösen gyakori

[1] Influence du climat sur la couleur de la peau. Mémoire sur le contact des races.

a hegyvidékeken. Talán a tüdő és mellkas szélességének felel itt meg a fej szélessége.

Az ásatások eredményei azt mutatják, hogy az emberiség mindjobban halad a brachicephália, a rövidfejüség felé. Nyström kutatásaiból kitűnik, hogy az agynyomás, a vértódulás igen nagy mértékben befolyásolja a koponya formáját. A növekvő szellemi munkával együttjáró nagyobb agynyomás és a rágóizmok szerepének a kultura fejlődésével föllépő gyöngülése idézik elő a koponya hosszusági átmérőjének csökkenését a szélességi átmérő rovására. Tehát a fejlődésmenet szemlélete teljesen meggyöngíti a hosszufejüek embertani fölényére épített germán faji elméletet. Hozzátehetjük még Zollschan fejtegetéseihez, hogy mind több adatot kapunk a koponyaformáknak a környezettel való összefüggésére, plasztícitására nézve. Igy Amerikában összehasonlításokat tettek különböző nemzedékek koponyaméreteire vonatkozólag, az eredmény: a bevándorlók leszármazottainak koponyaméretei sokban elütnek őseikétől.[1]

A társadalomtudományok fejletlenségének, a tudományos elméletek és a politikai érdek között való nagy összefüggésnek alig lehet jellemzőbb példáját találni, mint a néhány ingatag antropológiai adatra épített divatos faji elméletet.

De az emberfajok különbözőségéből levont elhamarkodott antropológiai és szociológiai elméletek nem vezethetnek bennünket Zollschan szerint a fajok közötti különbség teljes tagadásának álláspontjára. Hogy valóságos nagy különbségek vannak emberfajok között, arra a kisérleti természettudomány már kézzelfogható bizonyitékot is szolgáltatott. S ez Karl Bruck fölfedezése, a különböző emberfajok vérének szerológiai módszerrel való vizsgálatának ergdménye. Bruck kisérleteiből kitűnt, hogy a malájí, a kinai, a hollandi fehérjéje között határozott különbség van. Ezek a vérvizsgálatok azonban egyelőre még nagyon kezdetleges stádiumban vannak. A különböző emberfajok közötti eltérést érezzük, de még eddig nem tudtunk olyan módszerre szert tenni, amelynek segitségével szabatos módon leirhatnók az emberfajták közötti különbségeket. Zollschan szerint, ha az embertani jeleket nem elkülönítve, hanem együttesen vizsgáljuk, kitűnik, hogy bizonyos örökletes jelek állandó arányban mutatkoznak bizonyos emberfajtáknál, az egyéni változások állandó határokon belül történnek. Az emberfajták fölosztására nézve Stratz fejlődéstani módszerét fogadja el. Stratz szerint a legősibb emberfajtában a különböző embertani jellemvonások a legnagyobb változatosságot mutatják. Ehez az ősi emberfajtához állnak a legközelebb a mai ausztráliaiak, a pápuák, busmanok és hottentották. Ebből az ősi fajtából válik ki azután különböző geográfiai hatások alatt a fekete és a sárga-fehér emberfajta. A sárga-fehér emberfajta leszármazottai a mai indiánok. Ez a sárga-fehér emberfajta később szintén két részre oszlik, a sárga és a fehér emberfajra. Ezek mellett a tiszta fajok mellett különböző keverékfajtákkal találkozunk. Ez a

[1] Boas: L'instabilité des types humaines.

beosztás kétségtlenül tudományosabb, mint a Linné felosztása, aki amerikai, európai, ázsiai és afrikai emberfajokat különböztetett meg és egyéb ismertetőjelek mellett ugy találta, hogy az amerikaiak koleríkusak, az európaiak szangvinikusak, az ázsiaiak melankólikusak, az afrikaiak flegmatikusak. Továbbá, hogy az amerikaiakat a szokás, az európaiakat a törvény, az ázsiaiakat a vélemény és az afrikaiakat az önkény kormányozza. De mindazonáltal ugy hisszük, hogy a jövő fejlettebb antrópológiája a mai antropológia nem egy eredményére olyan mosolylyal fog tekinteni, mint ahogy mi a Linné fölosztására.

Az egyes emberfajtákon belül Zollschan szerint bizonyos alosztályokat különböztetünk meg, amelyek nem válnak el éles határvonalakkal egymástól. Igy a nagy fehér fajon belül egy sötét (melanochroe) és egy világos (xantochroe) árnyalatot vél fölismerni. Az elsőhöz tartoznak Észak-Afrikának, Arábiának, Nyugat- és Dél-Ázsiának és Dél-Európának népei, a másikhoz a különböző szláv, germán és kelta népek.

II.

Ha exakt módszerrel nem is tudjuk az emberfajtákat külső jellemvonások szempontjából elkülöníteni, kétségtelen, hogy vannak testi különbségek az emberi nem különböző változatai között. Társadalmi szempontból fontos probléma most, hogy vannak-e az egyes emberfajták közt jelentős lelki eltérések, s ha vannak, mit jelentenek ezek az emberi kultura szempontjából? Ma már nem igen vonjuk kétségbe az egyes emberfajták emberi mivoltát, mint ahogy pl. ezt Herder a zsidókra nézve tette, de nagy számban merülnek föl az ilyen kérdések, hogy lelki szempontból alacsonyabb rendről a kinai mint a fehér, a néger mint a kinai, a zsidó mint a germán? Mondhatjuk-e Renan-nal, hogy a zsidó lelki alacsonyrendüségénél fogva nem tudja meglátni a többséget, nem tudja fölfogni az árnyalatokat és ezért teremtette meg ösztönszerüen az egyistenséget? Füződnek-e egyes fajokhoz bizonyos meghatározott társadalmi tulajdonságok, mint pl. Chamberlain szerint a germánokhoz a hüség, a szabadságszeretet? Van-e speciális faji energia? Vagy pedig egyáltalán nyoma sincs az emberi fajok lelki különbözőségének és minden lelki és kulturális eltérés oka a társadalmi környezet?

Zollschan szerint a faji tényezőnek van bizonyos jelentősége, de a társadalmi jelenségeknek igen nagy része, amelyeket eddig a faji jellegben való eltéréssel magyaráztak, a környezet hatására vezethető vissza. Az emberi müvelődés hagyományainak, a tradicióknak óriási szerepe van, egyik fajról átvihetők a másikra. Fajok és egyének nem tudják magukat kivonni hatása alól.

A legvilágosabb bizonyíték erre nézve, hogy ugyanazon emberfajták különböző társadalmi környezetben egészen különböző társadalmi sajátságokat mutatnak. Ugy látszik, mintha a faj teljesen megváltozott volna, holott a társadalom lett más. A híres svájci vendéglősök valamikor ugyanoly híres harcosok voltak. Az indo-

lenciájukról nevezetes szlávok létrehozták a hatalmasan terjeszkedő cseh ipart és kereskedelmet. A zsidó a birák korában harcias nép. Palesztinában hosszu ideig hübéri szerkezetü társadalomban földmüveléssel foglalkozik. (Mellesleg megjegyezve ezt még Sombart is kénytelen a zsidókról elismerni, aki pedig a speciális cseregazdasági szellemükből magyarázza meg kulturánk jelentékeny részét.[1]) Ebben az időben országukban a nagykereskedelmet a phöniciaiak és egyiptomiak üzték. A türelmetlen, rajongó monoteista zsidók vallásuk kezdetleges korszakában Jahve mellett békésen megtürtek más isteneket is. Bölcs Salamon templomokat is épittetett pogány isteneknek. Az individualista germán megalkotja az erőteljes germán birodalmat. A paraszti, katonás, puritán erkölcsü római a társadalmi fejlődés egy későbbi szakában fényüző, szervilis, világ-kereskedő és az egész középtengeri kultura beolvasztásával megteremti a kozmopolita jellegü római jogot. A nomád, rabló arabok Spanyolországban egy rendkivül intenziv, békés kulturát hoznak létre. Egyes népek hirhedt passzivitása, megmerevedése politikai okokra vezethető vissza. Kina megmerevedett, mert nem volt mellette versengő nagyhatalom. Oroszország és Japán föl is rázták napjainkban évezredes álmából.

De a környezet nagy társadalmi hatásának szembeötlő bizonyitéka még az a körülmény is, hogy a különböző fajok azonos társadalmi okok hatása alatt azonos társadalmi intézményeket teremtenek. Az Európától és Ázsiától elzárt perui és mexikói társadalmak igen sokban hasonlitanak az európai és ázsiai társadalmakhoz. Különböző népeknél ugyanazon osztályban és foglalkozásban hasonló társadalmi tulajdonságok lépnek föl. Az osztályhelyzet még az arckifejezésben is teremt meg különböző népeknél hasonló vonásokat. Bármekkora is legyen a faji eltérés, az a körülmény, hogy a különböző népek vadászattal, pásztorkodással foglalkoznak, hogy a feudalizmus vagy kapitalizmus a társadalmi rendjük, hasonló és sajátos lelki tulajdonságokat fejleszt ki bennük. A társadalmi fokozatoknak és nem a fajoknak a pszichológiája a döntő.

Nemcsak faji tulajdonságok emelik az egyik népet a másik fölé, hanem az egész kultura föllendülése következik be akkor, ha valamelyik ország a világkereskedelem utvonalába esik és ezzel kapcsolatosan a politikai hatalom is emelkedik s ez eltölti az illető népet az erőnek, a sikernek mámorító érzésével. Az ősi keleti kultura virágzó országai és városai a karaván kereskedelem utvonalain fekszenek. A hajózás kifejlődésével és a tengeri kereskedelem jelentőségének emelkedésével válik vezető állam Phöniciából, majd Görögországból, később az egész középtengeri kulturát egyesitő Rómából. A világkereskedelem hömpölygő folyama emeli föl Olaszországot, Spanyolországot, később Németalföldet, Angliát, korunkban Németországot, Szakamerikát, Japánt. A régi, elhalt kulturák a népek forgalmának temetői, az uj kulturák uj kereskedelmi utak.

De a környezet nagy hatása mellett Zollschan szerint a faji tényezőnek is megvan a maga jelentősége. Kitünik ez pl. abból,

[1] Sombart: Die Juden und das Wirtschaftsleben. 363. o.

hogy ugyanazon viszonyok mellett különböző népek különböző kulturát teremtenek. Az arabok kulturája Spanyolországban hatalmas volt, a spanyoloké nem volt oly nagyszabásu. A szétszóródásban, diasporában levő népek, mint pl. a zsidók, cigányok, örmények, négerek kulturája elüt a környező népek kulturájától.

A társadalmi tudományok mai állása mellett nem igen mondhatjuk teljes biztonsággal, hogy a különböző emberfajták eltérő faji tulajdonságai egyáltalán nem befolyásolják a társadalmi fejlődést. De erre a befolyásra semminemű bizonyítékunk nincs. Amit pl. Zollschan mond, hogy a spanyolok és arabok különböző kulturát teremtettek ugyanazon helyen, annak oka nemcsak a két nép faji jellegének eltérése lehet, hanem elütő kulturális fokuk, az eltérő világ-gazdasági és világ-politikai környezet. Talán szerepet játszik itt a spanyolok társadalmilag káros mesterséges kiválasztása, az eretnekeknek, a szabadabb szellemeknek az inkvizició utján való kiirtása is. A társadalmi jelenségeket tudományunk mai állapota mellett maradék nélkül nem magyarázhatjuk meg, de amit nem sikerül megmagyaráznunk, azt az eltérő faji jelleg fölvételével sem fejthetjük meg. A faji erővel ugy vagyunk a társadalomtudományban, mint a biológiában az életerővel. Segitségével mindent meg lehet magyarázni és épp azért semmit sem. S különösen addig, mig nem tudjuk, hogy minő hajlandóságokat hoz az egyén magával és hogy lelki világában minő viszonyban vannak a magával hozott lelki erők és a környezet hatása, addig alig foghatunk hozzá az ezen kérdéssel összefüggő, de még nálánál is bonyolultabb faji kérdés tudományos megoldásához.

Ezért törekszik Zollschan a népek lelki életéből hidat verni az általános biológia felé. A faji lélek, ha van ilyen, kétségtelenül bizonyos állandóságot jelent; hajlandóságot, diszpozíciók átöröklését. A faji probléma megoldása tehát szorosan kapcsolódik az átöröklés kérdésének a megfejtéséhez.

A biológiában két nagy táborra oszlanak az átöröklés kérdését kutatók. Az egyik tábor, amelynek élén Weismann áll, azt vitatja, hogy a szerzett tulajdonságok nem öröklődnek. Az emberi testben bekövetkezett változások, pl. a nemzedékeken át folytatott csonkitások nem hatnak vissza a csirasejtekre. Nem a környezet, hanem a természetes kiválasztás és a keresztezés az, ami uj fajokat, uj tulajdonságokat teremt. A másik tábor szerint a szerzett tulajdonságok átöröklődnek. Több elméleti meggondolásra és kisérleti eredményre hivatkoznak. Igy pl. olyan változásoknak átöröklésére, amelyek ugy állottak elő, hogy bizonyos, főleg szárazföldön élő állatokat vizi, vagy főleg vizben élő állatokat szárazföldi életmódra kényszeritettek. Semon szerint, kinek nézeteit szerzőnk is elfogadja, a természet különböző ingerei bizonyos változásokat idéznek elő a szervezetben, nyomokat hagynak hátra. Ezek a változások az idegrendszer révén szétsugároznak a szervezetben, eljutnak a csirasejtekhez és ha hosszu nemzedékeken át megismétlődnek, akkor módositják a csirasejteket és örökletes tulajdonságok kialakulásához vezetnek. Nemcsak az agyvelő, hanem az egész szervezet emlékszik

és az átöröklődő szerzett tulajdonságok a szervezet emlékezetét jelentik.

Ebből a föltevésből következtet Zollschan a faji lélek kialakulására. A faji lélek is módosul a környezet hatása alatt. A társadalmi környezet a nemzedékeknek hosszu sorára hatva külön fajokat teremt. Ezeket a fajokat nem sajátos jellemvonások, különös tehetségek különböztetik meg, hanem a nemzedékeken át ható kulturális munka eredményeképp jelentkező faji értelemnek a nagysága. A modern kulturember nem ismereteket örököl, hanem hajlandóságokat, a gondolkodás nagyobb könnyedségét. Ez különbözteti meg nemcsak az állatoktól, hanem a vad népektől is. A kulturának mentül hosszabb utját járta be valamelyik nép, annál nagyobb mennyisége halmozódik föl benne a faji értelemnek, annál jobban jut el lelki élete arra a fokra, melyen az értelemnek sikerül fölbontania, kioltania az ösztönöket.

Az átöröklés nagy kérdésében a biológiának határozott eredményei nincsenek. Ugy Weismannak, mint Sémonnak elmélete többé, vagy kevesebbé valószinü föltevés. De még ha valónak fogadjuk is el a szerzett tulajdonságok átöröklésének elméletét, nagyon kétséges, hogy belőle az emberi fajok lelki életére vonatkozólag levonhatjuk-e a Zollschan-féle következtetéseket.

Egyik átöröklési elmélet sem huzza meg élesen a határvonalat szerzett és öröklött lelki tulajdonságok között. Melyek az öröklött diszpoziciók, mit kapunk a környezettől? Ennek a kérdésnek megoldását egyik elmélet sem nyujtja. De a faji lélek létének kérdését sem döntheti el egyik sem. Mert ha van is lelki átöröklés, sőt ha még a szerzett tulajdonságok is átöröklődnek, nagyon kérdéses, hogy az átöröklött tulajdonságok tekintetében csak az egyének közt van-e különbség, vagy pedig megkülönböztethetünk-e olyan nagyobb köröket, amelyeken belül az egyéni változatok nagy hasonlatosságaival, más körökkel szemben pedig nagy eltérésekkel találkozunk. Lehet nemzedékről-nemzedékre átöröklődő egyéni lélek anélkül, hogy ebből faji lélek fönnforgására következtethetnénk.

De egészen valószinütlen különben az is, hogy a történeti kultura időszaka, amelyik az egész emberi nem fejlődésének korszakához képest rendkivül kis idő, olyan óriási szerepet játszott légyen az emberi faj életében, mint ahogy ezt Zollschan hiszi. Mindenki, aki a szerzett tulajdonságok átöröklődését vitatja, föltészi, hogy ezek kialakulásához igen nagy időszakok szükségesek. Egypár ezeréves kulturmunka alig tekinthető olyan időszaknak, amely alatt egy faj belsőleg átalakulhat. Ezért a maga álláspontjáról nézve Sombart helyesebben járt el, mint Zollschan, akkor, midőn a zsidók jellemvonásait, nem az utóbbi egy-két ezer esztendő történetéből, hanem számos évezredes nomád, vándor életmódjuk nyomaiból igyekszik megmagyarázni. Más kérdés, hogy ez a magyarázat sikerült-e. A zsidók nomádságával, „saharizmusával", amelyből vándorló, céltudatos, számító hajlamaikat igyekszik Sombart leszármaztatni, szemben áll az északi népeknek szintén évezredekre nyuló nomádsága. És szemben áll ezzel tömérdek más nagy időn át nomád, pusztai nép története, amelyek

sohasem termeltek a zsidókéhoz hasonlatos társadalmi és lelki tulajdonságokat. A történelem tényei is ellentmondanak a Zollschan föltevésének. Számos, hosszu időn át fejletlen kulturáju, csaknem kulturátlan nép, aránylag igen rövid idő alatt magas kulturát teremt. Gondoljunk csak a német törzsekre, az oroszokra stb. Az emberi művelődés történeti szakában különben is a fajok különböző rétegei különböző mértékben veszik ki részüket a kulturából. Ha a fajok lelki életét kulturmunkájuk nagysága döntené el, akkor alig lehetne beszélni az utóbbi időben egységes faji lélekről, hanem csak külön rabszolga, jobbágy, külön kereskedő, földesuri stb. lélekről.

A faji lélek problémája mellett a biológia segédeszközével óhajtja megvilágitani szerzőnk a faji szociológia másik nagy kérdését, a faji keveredés és a faji tisztaság problémáját. Elmélete ezen a téren találkozik egyik legnagyobb ellenfelének, Chamberlainnek álláspontjával. A különböző fajok keveredése szerinte káros, a faj tisztasága kétségtelenül növeli a faj értékét. E nézetét biológiai és társadalmi megfigyelésekkel támasztja alá.

A biológia megállapitása, hogy olyan fajok kereszteződése, melyek egymástól távol állanak, rendszerint kedvezőtlen eredményekre vezet. De ez a megállapitás a mi problémánkat nem döntheti el, mert itt épp az a kérdés, hogy milyen távol állnak egymástól az emberi faj különböző változatai, lehet-e a szó természettudományi értelmében külön emberfajokról beszélni?

Épp oly kevéssé tekinthető eldöntöttnek a keresztezés problémája a társadalmi tények megfigyelése alapján. Zollschan hivatkozik a délamerikai és középamerikai keverékfajok szomoru társadalmi viszonyaira. Csakhogy Amerikában találunk kedvezőtlen viszonyok között élő keverékfajok mellett itt-ott kedvező viszonyok közt élő fajokat is, pl. Brazíliában, egy portugál és indián keveredésből származó fajtát. Európaiak és négerek keveredéséből igen kitünő férfiak származtak, mint pl. Douglas, Du Bois, B. T. Washington. Egészen a miszticizmusba téved Zollschan, mikor ezzel a jelenséggel szemben azt vitatja, hogy a keveredéseknél az egyéni tulajdonságok sokszor emelkednek, de a faji tulajdonságok nem. E kérdés megoldása elé gördülő legnagyobb nehézség, hogy az amerikai keverékfajok rendszerint a legrosszabb társadalmi viszonyok között élnek. Gyakran mindkét faj söpredékéből származnak, mindkét faj megveti őket. Társadalmi helyzetük rendszerint a legalacsonyabb. Ilyen körülmények között nagyon nehéz megitélni, hogy minő kulturális eredmény létrehozatala várható tőlük. Gondoljunk pl. Európában egy cigányok és nagyvárosi csavargók törvénytelen gyermekeiből alakuló fajra. Mily kevéssé lehetne itt eldönteni a kulturális termelőképesség fokát.

Zollschan szerint a történelem is a faji keveredés kedvezőtlensége mellett szól. A nagy keveredések, a népvándorlások korszakai egyuttal a társadalmi hanyatlások korszakai is. S csak akkor, midőn a nagy keveredések elültek és a kevert fajok megint állandó fajokká változtak, mutatkozik kulturális föllendülés. Ezzel szemben csak arra kell utalnom, hogy a népvándorlások idején vagy barbár kulturák ütköztek össze egymással, vagy barbár kulturák győztek le más fej-

lettebbeket. A kulturák összeütközése és nem a fajok összeütközése az, ami ezeknek a koroknak a viszonyait megmagyarázza. Olyan időben, mikor a különböző fajok békésen találkoznak és olvadnak össze, a fajok keveredése a népvándorlásával egészen ellentétes eredményre mutat. Gondoljunk csak a mai Északamerikában és Ausztráliában végbemenő nagy fajkeveredésre. A népvándorlás kulturáját a fajkeveredéssel épp oly kevéssé lehet megmagyarázni, mint a kasztrendszeren fölépült társadalmak hanyatlását a fajt tisztasággal. Különben is tiszta emberi faj nincsen. Minden emberi faj a legkülönbözőbb keveredéseken ment át. Eme keveredések dacára jutott el az emberi nem mai kulturájához. Nem lehetne-e ebből a körülményből épp arra következtetni, hogy a kulturális fejlődésnek elengedhetetlen föltétele a fajok mentül nagyobb mértékben való keveredése?

Tudásunk mai állapota szerint a faji keveredés és a faj tisztaságának hatásait pontosan nem igen dönthetjük el. Annyi azonban csaknem bizonyosnak látszik, hogy egy nagyobb emberfajtán belül a különböző altípusok, változatok keveredése kedvezőtlen társadalmi eredményeket nem szülhet. Komoly ok nem igen szól amellett, hogy a mainál nagyobb fajtisztaság a mainál nagyobb kulturális eredményeket produkálhat. Állattenyésztők ugyan a fajtisztaság megóvásával szép eredményeket értek el, de tudjuk, hogy a belső tenyésztés mellett a jó tulajdonságok fokozásával szemben áll a beteges tulajdonságok fokozódása is. Nagy probléma, hogy a kulturemberiség mai állapotában a belső tenyésztés melyik hatása lépne nagyobb mértékben előtérbe.

A zseni felléptét is a fajtisztasággal hozza Zollschan összefüggésbe. A zsenit a gondolkozás gyorsasága, ösztönszerűsége, az öröklött intuíciók nagysága jellemzi. A zseni szerzőnk szerint bizonyos élettani és társadalmi kedvező körülmények találkozásának terméke. Biológiai föltételei: hosszu kulturmunkán átment faj és a faj tisztasága. A hosszu kulturmunka szükséges a faj öröklött értelmének nagyságához, a faj tisztasága pedig előidézi az egymást le nem rontó, az egymással rokon lelki tulajdonságok fölhalmozódását, a zseni működésének alapját tevő tudatalatti léleknek a gazdagságát. Ezzel a szellemes feltevéssel szemben is csak arra utalhatunk, hogy a mi történeti kulturánk pár ezer esztendeje az emberi faj életének igen kis korszaka, továbbá, hogy különböző fajok kereszteződéséből is származott már nem egy zseniális ember.

III.

A faji kérdés vizsgálatánál nyert általános alapelvekkel igyekszik Zollschan a zsidó kérdést megvilágítani. Eddigi eredményei: a faj kiválóságát, a faj intelligenciájának nagyságát előmozditja a faj tartós kulturmunkája és tisztasága. Ha ez igaz, akkor a régi kulturáju és aránylag igen nagy elzárkózottságban élő és faji tisztaságát hosszu időn át megóvó zsidó faj a legértékesebb fajok egyike. Valószinüleg öntudatlanul ugyan, de mégis szerepett játszott Zollschan

elméleti meggondolásainak kialakulásánál a zsidók rehabilitálásának vágya. Ha elvont faji biológiai elvekből következik a zsidók kulturális kiválósága, akkor fölmerül az a kérdés, hogy ezt a tudományos dedukció utján nyert tételt megerősítik-e a történelem tényei?

Zollschan gondos vizsgálat alá veszi a zsidóknak és a zsidókkal kétségtelenül rokon u. n. szemita népeknek, különösen a régi babilóniaiaknak és araboknak anyagi és szellemi kulturáját és kimutatja, hogy milyen óriási szerepe volt ezeknek a népeknek a modern emberi kultura alapjainak a megteremtésében. Ugy hisszük, hogy épp a történelem tanit meg bennünket arra, hogy valamely nép történetéből annak kulturális jövőjére nézve igen kevés következtetést vonhatunk. Sok történelemnélküli nép csinált később történelmet és sok nagy multu nép vált kis jövőjüvé. Zollschant fajvédelmi munkájában nem akarjuk követni. Nagy és érdekes adathalmazából csak egy-két szempontot ragadunk ki.

Hogy a mult képét mennyire eltorzitják a jelen érdekei, arra jellemző példa az arab kultura szerepe a mi hivatalos történetirásunkban. A keresztény történetirás alig emlékszik meg arról a hatalmas kulturáról, melyet az arabok Spanyolországban teremtettek, ugy hogy mindig meglepetés számba megy, ha az arab müvelődés méreteiről olvasunk valahol. Az ugynevezett müvelt közvéleményben csaknem teljesen hiányzik annak a tudata, hogy a modern földmüvelés, ipar, városépités terén mi volt az arabok müve. A millió lakosu Kordovában tiz mértföldet lehetett járni este lámpafény mellett. Hétszáz évvel később Londonban még nem volt egy utcai lámpa sem. A reneszánsz, a modern természettudományok keletkezése egyáltalán nem érthetők meg az arab kultura figyelembe vétele nélkül. Alhazen Toricelli előtt ismeri az atmoszféra sulyát. Müveiben megvannak a darwinizmus gondolatainak nyomai. Ebn Junis már az ingát időmérésre használja, Ben Musa a másodfoku egyenletek megfejtését ismeri. Almaimon a föld területét méri a föld gömbalakjának föltételezése mellett olyan időben, amikor még egész Európában a földet laposnak gondolják. Avicennának egészen modern fogalmai vannak a hegyek eredetéről. De nemcsak tudományos gondolkodásunk alapjai, hanem még az európai viselkedés, modor formái is az arab Spanyolországból származnak. A híres középkori lovagiasság Kordován és Granadán át jön Provence-ba, hogy innen kiindulva meghódítsa egész Európát.

Érdekes szembeállitani Zollschannak a zsidók anyagi és szellemi kulturájának sajátos jellemvonásairól vallott nézeteit Sombart fölfogásával. Mindketten, Sombart és Zollschan filoszemiták, faji teoretikusok és megállapitásaik mégis jelentős pontokban elütnek.

Sombart szerint a zsidók egész gazdaságtörténetén végigvonul különös nagy hajlandóságuk a pénzkölcsön, az uzsora iránt. Ez a zsidók gazdasági életének a fő jellemző vonása. Zollschan ezzel szemben, ugy véljük, helyesen látja meg, hogy a zsidóság különböző környezeti hatások alatt mint játszik különböző szerepet a társadalom gazdasági szervezetében. A középkor széttagoltsága, fejletlen

kulturális viszonyai a magasabb kultúrájú, szétszóródott zsidóságot teszik különösen alkalmassá az akkori világ kereskedői szerepére. Nagy társadalmi fontosságuknak mindenki tudatában van és a legkülönbözőbb kiváltságokkal ruházzák fel őket. II. Károly idejében például jövedelmük egy tizenegyed részét fizetik adó gyanánt, míg mások egy tizedét. A nemzeti kereskedelem kifejlődésével egyszerre megváltozik szerepük. Nemzeti versenytársaik egyre-másra üzik el őket. Ahol először fejlődik ki nemzeti kereskedelem, ott üti fel fejét először a zsidóüldözés. A kereskedői szerepből kizárt zsidó a pénzkölcsönre, uzsorára veti magát. Később a jövedelmezőbb uzsorási pozíciókból is kitolják őket keresztény uzsorások.

A harminc éves háboru előidézte gazdasági szétzüllés korszakában épp ugy kezdik meg a világ kereskedelmi szervezésének munkáját, mint ahogy ezt a középkor elején tették. Minő különös társadalmi okok teszik őket első sorban alkalmassá a kezdődő kapitalizmus szervezésére, ezt Sombart Zollschannál sokkal megkapóbban és pontosabban irja le. De a zsidók folytonos gazdasági szerepváltozásának magyarázatában és bizonyos állandó társadalomgazdasági „faji" jellemvonások hiányának kérdésében, ugy látszik, Zollschannak van igaza. Ennek eldöntésénél a multon kivül fontos szerepe van a jelen szemléletének is. Amint a középkor végén Dél-Itáliában és Görögországban egyes iparágak, mint a festőipar és selyemipar egészen zsidó kézben voltak, éppugy vannak zsidó kézben ma Kelet-Európában és azokban az amerikai városokban, hová a keleti zsidók vándorolnak, bizonyos iparágak. Kelet zsidósága nagyrészt kisiparos, napszámos, szatócs, kisuzsorás, a nyugat zsidósága nagyvállalkozó, bankár vagy szabad, szellemi foglalkozást üző.

Még nagyobb az eltérés Zollschan és Sombart között a zsidók vallási, szellemi kultúrája tekintetében. Sombart a zsidó vallást lényegében lelkesedés nélküli, misztícizmus híján levő, száraz, értelmi vallásnak tartja. Az egész zsidó vallást a kapitalizmus levegője tölti meg. A kapitalisztikus gondolkodás a zsidó vallásból és a zsidó vallás közvetítésével a puritanizmusból ered. Jehova és hivei közötti szerződéses viszony, ez a zsidó vallás. Mindent racionalizál, mindent a szerződés mintájára fog föl. Az idegenekkel szemben különösen ellenséges hangulatu. Zollschan szerint hatalmas erkölcsi erő rejlik ebben a vallásban. A judaizmus szelleme az erkölcsi heroizmus. A nagy erkölcsi eszmények, a felebaráti szeretet, az emberi szabadság eszméje, a rabszolgaság és a jobbágyság felszabadítása, az állampolgári jogegyenlőség zsidó eredetü gondolatok. A zsidó vallás nem kalmár szellemü, a próféták ostorozzák Babylont, a kalmárfészket, a kereskedővárost. A zsidók kulturájának két ilyen kitünő ismerője ilyen egészen eltérő képet fest a zsidó vallási kultura jellemző vonásairól. Ez az eset egyik szembetünő bizonyitéka annak, hogy a faji módszer segitségével mindent be lehet bizonyitani. Ugyanaz a faj lehet változatlanul uzsorás hajlamu és a kor szükségleteihez alkalmazkodó, vallásosan bensőséges, altruista és észszerüen számító, egoista. Nem is szólunk most arról, hogy Zollschan nagy elfogultsága minden tárgyilagosságra való

törekvése mellett mennyi képzeletbeli értékes szellemi és erkölcsi jellemvonással ruházza fel a zsidóságot. A zsidóság látja meg először a természetben az okozatosságot, először sejti meg társadalmi törvényszerűségek fölhasználását az emberiség céljaira. Nagy hűség lakozik benne, hű marad még századok után is régi nyelvéhez. Igy a spanyol zsidók még ma is spanyolul beszélnek, az orosz és lengyel zsidók megőrzik a zsargonban régi német nyelvüket stb. Mintha ez a hűség nem volna kulturális elzárkózottságuknak, ghetto-életüknek kényszerű eredménye. Epp ily joggal lehetne a kulturájukban visszamaradt és a világtól elzártan élő magyar nemességnél a latin nyelv hosszu fenmaradását a római kulturához való hűséggel magyarázni.

Bármennyire is eltérő Zollschan és Sombart véleménye arra nézve, hogy mi a zsidó fajban az értékes, mindketten megegyeznek abban, hogy a zsidó értékes faj és hogy ezt az értéket az emberiség számára fenn kell tartani. A zsidó faj egyéniségének, tisztaságának fentartása szerintük kulturális érdek. Sombart, aki az utóbbi időben az esztéta szemével szereti nézni a világot, gyönyörködik a sárga színfoltban s a „Die Zukunft der Juden" című munkájában még azért is kívánatosnak tartja a zsidóság fönmaradását, mert minden faj elpusztulása a világot szegényebbé teszi. A fajok sokasága a világ pompáját, tarkaságát jelenti. A kitűnő és az eredetieskedéstől semmiképp sem idegenkedő szociológus, ugy látszik, elfelejti, hogy ha ez a fölfogás honos lett volna régibb időkben is, nem tünt volna el a költői középkor, nem foglalták volna el a festői vad népektől földjeiket az európaiak csunya gyarmataik részére, nem is szólva arról, hogy a kezdetleges ember szántóföldjei részére nem irthatta volna ki a gyönyörű őserdőket.

Bármennyire is szeretné azonban Zollschan a zsidóságot konzerválni, jövőjét nagyon sötét színben látja. A körülbelül $11^1/_2$ millió főnyi zsidóság nagy része, $6^1/_2$—7 millió Keleteurópában él. A zsidóságnak ez a része nagyjában ragaszkodik még régi hagyományaihoz. Faji jellegét megőrzi a vallásnak, kultusznak összekapcsoló ereje. De a társadalmi és politikai üldözés, a ghettó-élet az, ami ezeken a vidékeken a zsidóságot föntartja. Kelet-Európa zsidósága nem foglal helyet a társadalom középső és felső osztályaiban, mint Nyugat-Európáé. Oroszországban, a zsidók letelepülési kerületében, a kézművesek $78^0/_0$-a zsidó, bárha a lakosságnak csak $20^0/_0$-a. Ezeket a nyomorgó keleteurópai kis existenciákat állandóan nyomja a nem zsidó kisiparosok, kiskereskedők és a mind jobban terjeszkedő fogyasztási szövetkezetek versenye, megtizedeli a nagyipar és a nagykereskedelem. Óriási számban hagyják el régi hazájukat. Oroszországból pl. 1906 julius 1-étől 1907 junius 30-áig 114,934 zsidó vándorolt ki. Ha az Egyesült Államok mindjobban szigoruló bevándorlási törvényei elzárjak előlük az utat, akkor, ha Kelet-Európa és elsősorban Oroszország és Románia társadalmi viszonyai nem javulnak, a keleti zsidóság legnagyobb része a szó legszorosabb értelmében vett fizikai züllés elébe néz. A legutóbbi évek cionista mozgalmaitól alig lehet valamit várni. A gazdag zsidók közömbösségén, a török kormány

passzivitásán előreláthatólag megtörik ez a mozgalom. Hisz tíz év alatt tíz millió frankot tudtak csak összehozni. Viszont, ha Kelet-Európa viszonyai a nyugateurópai viszonyok mintájára alakulnak át, akkor nem a fizikai züllés, hanem a mind gyorsabbá váló beolvadás, asszimiláció nyeli el a zsidóságot. A nyugateurópai zsidóság a vallását annál jobban veszti el, minél jobban simul környezetéhez. A kikeresztelkedések száma évről-évre nő. A legcivilizáltabb államokban mind nagyobb lesz a vegyes házasságok száma. Koppenhágában 1880 és 1905 között 395 tiszta zsidó házasságra 272 vegyes házasság esett.

Sombart nem fél az asszimilációtól. Szerinte ennek útjában áll a mind jobban növekvő társadalmi antiszemitizmus és a zsidók és „árják" között levő nagy faji különbségnek mind erősebbé váló átérzése. A társadalmi antiszemitizmus minden időben erős volt, mikor a zsidóságnak érdekei a belföldi lakosság bizonyos rétegeinek érdekeivel erősen összeütköztek. Mindez azonban nem gátolta meg, hogy a zsidóság egy nagy része mindig asszimilálódott. S hogy az asszimiláció erősebb lesz akkor, ha eltűnnek azok az észrevehető külső jelek, mint vallás, ruházat, stb., melyek a zsidót a környezetétől elkülönítik, ezt a mult példája igen erősen valószínűsíti. Berlinben ma alig van zsidó azoknak a zsidó családoknak leszármazottjai között, akik Mendelsohn idejében éltek ott.[1]

A Zollschan jóslata sokkalta valószínűbb a Sombarténál. A zsidóság előreláthatólag nem váltja be a Midras szavait: „Egyik nép letűnik, a másik feltűnik, de Izrael fönmarad örökké." A vallásos kultusz ereje fűzte össze legjobban és a vallásos kultusz napjai meg vannak számlálva. A cionizmus csak rövid fellángolás. Gyökere — úgy véljük — hármas. A zsidó intelligencia ellenhatása az antiszemitizmussal szemben, a nemzetiségi öntudat átragadása egy terület- és részben önnálló nyelv nélküli nemzetiségre s ami a legfőbb: Keleteurópa zsidóságának nyomoruságos helyzetéből, üldözéséből és elzárkozottságából fakadó faji öntudata és messianizmusa. A cionizmus legerősebb gyökerei Oroszországba nyulnak. A zsidókérdés ma igen nagy részben keleteurópai kérdés, orosz kérdés. A demokrácia terjedése, a kultusz gyengülése a zsidóság pusztulását jelenti. Ha Oroszország demokratizálódik — s ez nagyon soká nem késhetik —, akkor az asszimiláció folyamata rendkívüli módon meg fog gyorsulni. A török zsidóság már az uj korszak pár esztendeje alatt is óriási változáson ment át.

Ezt a folyamatot minden érzelgősség nélkül nézhetjük. A külön „faji" értékekben — legalább a nagy fehér és sárga fajokon belül — egyáltalán nem hiszünk s még a négerek alacsonyabbrendűségét is nagyon kétkedő szemmel nézzük. S ezek a kérdések ma még jórészt a hit kérdései. Kulturális „hivatását" pedig a zsidóság betöltötte. Különös történelmi helyzeténél fogva nagy lökést adott a vallásos kultura, a kapitalizmus s elnyomottságánál fogva nem egyszer a forradalom ügyének is. Nem igen látjuk, mint gaz-

[1] Zollschan id. m. 487 o.

dagíthatná ma már a modern kulturát. Vallásos kultusza tünőben van. Lehet, hogy egy ideig még, mint Sombart mondja, zászló, jelkép gyanánt fönmarad. De ez a zászló, csak az időkkel dacoló, kis konzervatív csoportnak zászlaja lesz.

Följegyzések a magyar munkásmozgalom történetéből.

Szocialista kongresszusok.

Irta *Révész Mihály.* (Befejező közlemény.)

A párt fejlődésére nagy jelentőségű, döntő fontosságu volt az 1890. évi kongresszus, az első, nevénél fogva is szociáldemokrata kongresszus. Ebben az esztendőben hirtelen erősen föllendült a mozgalom. Testvérharc, belső háboruskodás nem okozott bajt, a külföldről is nagyszerű eredmények híre érkezik egyre, a külföldön is nagy hullámzással lendül előre a mozgalom; Németországban a tizenkétesztendős kivételes állapot után a szabad mozgással mintegy reneszánsza következett a jövőre való pártbeli munkának. És ebben az esztendőben volt az első május! Olyan hatalmas érdeklődést, olyan feltünően nagy tömeget még nem láttak a magyarországi proletármozgalmak intézői, mint akkor május elsején. Huszonkét esztendővel ezelőtt volt — és vagy hatvanezeren voltak együtt a városligeti Aréna előtt tartott népgyülésen, amelyen munkásvédő törvényhozást, a munkásság megbecsülését követelték; olyan sokan voltak ezen az első május elsejei tüntetésen, hogy a pártlapban le merték irni: „Minden tulzás nélkül mondhatjuk, hogy e napon alig volt Európa bármely más városában annyi ember egy helyen, egy ponton együtt, mint amennyi itt volt.“ A vidéken is erősödött a mozgalom, a fővárosban meg sztrájk sztrájkot követett, bár ez a sok sztrájk a vezetőség helyeslésével nem találkozott, amint ennek nyomatékosan kifejezést is adnak; mintha egy kissé félnének a nagy fölbuzdulástól; a szakmai szervezkedés csecsemő-korát élte és a szervezetlen csoportok sok-sok bérmozgalma eredménytelen maradt. De a nagy tömeg, amely a munkásmozgalom céljait legalább nagyjából fölismerte, ez a nagy tömeg megvolt és egymást érik a munkásgyülések, a szakmai gyülések is. A pártvezetőség ebben az időben határozza el a magyarnyelvű szocialista irodalom megteremtését a „Magyar munkáskönyvtár“-ral.

Ilyen körülmények között hivják össze 1890 októberében december 7-ére és 8-ára a párt kongresszusát, mert „mindjobban sürgetőleg nyilvánultak azon kivánalmak, hogy Magyarország munkásságának, az osztályhelyzetét ismerő proletárságnak nyujtassék alkalom, hogy közös érdekeit, kivánalmait és törekvéseit megismerhesse, azokat megbeszélhesse s hogy több fontos kérdésben állást foglalhasson.“ „Az anyagilag kevésbé tehetséges vidéki elvtársak utazó

költségeire" gyűjtést is indítottak és erre a célra be is folyt vagy harminc-negyven forint. És „miután a magyar vasutak központosított zónatarifája a pártgyülésen résztvevő vidéki elvtársaknak a legolcsóbbá teszi a fővárosba való utazást", a pártgyülés helyéül ezért Budapestet választották. A kongresszus a Lövöldében tanácskozott.

A pártgyülés napirendjén kilenc pont szerepelt; köztük egy pont a magyarországi szociáldemokrácia elvi kinyilatkoztatásával, másik a politikai jogok dolgával, harmadik a mezőgazdasági munkások helyzetével, egy másik a pártsajtóval, azután a szakegyesületi szervezkedéssel, a népiskolával, a munkáskamarákkal foglalkozott. Megelőzően a pártlapok a napirend egyes pontjait kimerítő cikkekben magyarázták. A pártgyülésen 121 megbizólevéllel (34 a vidékről való volt) vettek részt; volt két földmunkás-küldött is. A pártgyülésre Engels-t, Liebknechtet és Kautskyt is meghivták; mindhárman szíveshangu üdvözlőlevelet küldtek. Nagyon sok üdvözlés érkezett a vidékről és a külföldről is.

A pártgyülés tanácskozásainak és határozatainak a tömegéből az első pont válik ki, az, amelyik a párt elvi nyilatkozatáról (a német szociáldemokraták erfurti — 1891 október — programmja előtt) szólt. „A magyarországi szociáldemokrata párt arra törekszik — így kezdődik az elvi nyilatkozat —, hogy az összes népet nemzetiségi, faji és nemi különbség nélkül a gazdászati függés bilincseiből kiszabaditsa, annak politikai jognélküliségét megszüntesse, valamint hogy a munkásnépet a szellemi satnyulásból kiemelje." Nagy általánosságban mozog az elvi nyilatkozat, amely hangsulyozza a párt és a mozgalom nemzetköziségét (ekkor volt keletkezőben egykét renegát szereplésével valami nemzeti-demokrata munkásmozgalom Budapesten), követeli az egyesülés, gyülekezés jogát, a sajtószabadságot, az általános, közvetlen és titkos választójogot minden képviseleti testületben, követel munkásvédő-törvényhozást, kötelező, díjtalan és vallásfelekezet nélküli oktatást, díjtalan hozzáférhetést minden magasabb tanintézetbe, követeli az állandó hadsereg helyébe a népfölfegyverkezést.

Ekkor már lehetett élni a szociáldemokrata megjelöléssel és a munkások pártját el is lehetett nevezni szociáldemokrata pártnak. Az elvi nyilatkozat beterjesztése után az egyik küldött azt indítványozza, hogy ezentul a pártnak ez legyen a neve: „Magyarországi szociáldemokrata munkáspárt"; ezzel szemben azt az indítványt fogadták el, hogy a párt neve ez legyen: „Magyarországi szociáldemokrata párt", „mivel más osztályok tagjai is a párthoz tartozhatnának." Ekkor kapott a párt nevet, ettől fogva volt rendes, kongresszuson elfogadott programmja is a magyar szociáldemokráciának. Ez a programm, az elvi nyilatkozat egy évtizednél tovább érvényben maradt. Tizenhárom esztendő után, 1903-ban kongresszuson fogadtak el részletesebb, kimeritőbb, pontosabb, egyuttal magyarosabb, stilusosabb programmot.

A további napirend-pontok tárgyalása során az általános választójogra vonatkozó határozati javaslatot (követeli a pártgyülés az „általános, egyenlő, egyenes választási jogot, mint fontos agitacio-

nális eszközt, anélkül azonban, hogy a parlamentarizmus értéke felett csalódásnak engedné át magát") azzal a pótlással fogadták el, hogy a választójogot „minden 20-ik évét meghaladott férfi és nő számára" követelik. Esett még szó a proporcionális választójog követeléséről is, ez azonban nem volt indítvány, nem is határoztak róla. A megfelelő munkásvédő-törvényeket sürgető és a mezőgazdasági munkásokra vonatkozó határozati javaslatok elfogadása után a pártsajtóról beszéltek és már ekkor ejtettek szót a szocialdemokrata napilap szükségességéről; érdekes, hogy az eredeti határozati javaslatnak ezzel a pontjával szemben: „A jövőben keletkezendő minden munkáslap, mely a pártprogramm alapján fog állani, a párt által támogatandó" — ezt fogadták el: „A jövőben csak azon lapok tekintendők pártlapoknak és támogatandók, melyek a párt elvi nyilatkozata alapján állanak és melyek valamely városban lévő elvtársak kívánságára és a párt beleegyezésével indíttatnak. Valamely lap alapításánál mindig figyelembe kell venni, vajjon annak létezésére szükség forog-e fenn és fennállása biztosítva van-e." (A legutóbbi esztendőkben hozott ehez hasonló határozatot a pártgyűlés.) Elhatározták még, hogy a német nyelvű pártlap, az „Arbeiter Wochen-Chronik" nevét „Arbeiterpresse"-re változtatják, „minthogy nem lehetetlen, miszerint a pártlapok hetenkint többször jelenjenek meg"; azóta az „Arbreiterpresse" is „Volksstimme" lett és azóta hetenkint többször is megjelenik. Vége lett az „Arbeiter Wochen-Chronik"-nak, amely 1873-tól kezdve volt a pártnak központi német nyelvű lapja és amelyet az 1880. évi nagy kibékülés megkímélt; akkor ugyanis a központi magyar pártlap, a „Munkás Heti-Krónika" vesztette el a nevét és lett „Népszava", együtt az ellenzék amugy is ilyen nevű lapjával.

Pártvezetőséget ezen a pártgyülésen még nem választottak; egy indítvány elfogadásával elhatározták, hogy a pártgyülés elnöksége és jegyzősége vezesse a párt ügyeit a legközelebbi kongresszusig. Más indítvány a következő esztendőre, amikor ez nem találkozott helyesléssel, ismét más indítvány 1892-re akarta összehivatni ujból a kongresszust; ezzel szemben elfogadták azt, hogy a legközelebbi pártgyülés idejének és helyének megállapítását a vezetőségre bizzák, miután kisebb vita volt arról, hogy a vidéken kellene a legközelebbi kongresszust megtartani. Ennek a pártgyülésnek a jegyzőkönyve külön is megjelent.

Ez a kongresszus volt valójában az első. A „Népszava" 1891 junius 5-iki száma közli az „Élet" cimü hetilapnak „A magyarországi szociáldemokrácia és a májusi események" cimü cikkét a vezércikk helyén. Ez igy kezdődik: „Az 1890. évi december 7-ike óta, amióta a hazánk 34 városából összesereglett munkásképviselők az első magyar szociáldemokrata kongresszus tárgyalásait megkezdették, létezik Magyarországban szociáldemokrata munkáspárt, amelynek ama napon megállapitott és világosan körülirt programmja egyesiti a munkásosztály céltudatos elemeit."

A legközelebbi, a második kongresszus 1893 január 7-én és 8-án volt és ez pártszervezeti szabályzatot teremtett.

A munkásmozgalom, a szociáldemokrata párt fejlődése történetében nagy a szerepe a harmadik kongresszusnak. Ezt a harmadik országos pártgyűlést 1894 pünkösdjére (május 13., 14., 15.), hívta össze a pártvezetőség. Nehéz idők voltak azok. Az 1893. év januárjában (7., 8.) tartott pártgyűlés ugy határozott, hogy pártgyűlés minden második évben lesz. „A párt viszonyai azonban némely tekintetben rendezést kivánnak és ez sikerrel csak akkor foganatosítható, ha az elvtársak az egész országból közreműködnek", mondja az 1894-ben megjelent első száma a központi pártlapnak. Nehéz munka várt az elvtársakra: „a párt érdekében kifejtendő agitáció körül a szervezési szabályzat egyes intézkedéseiben hiányosnak mutatkozik", meg kell állapitani a pártirodalom irányát, a vidéki elvtársak kifejezett kivánságára és a budapesti meg a környékbeli kerületi szervezkedés taggyülésének határozata folytán tehát pünkösdre rendkivüli pártkongresszust hivott össze a pártvezetőség. A pártgyülésen való képviseltetés módja még egyáltalán nem volt tisztázott. A mozgalom eleven volt. A vidék megmozdult, mozogtak már a mezőgazdasági munka rabszolgái is, egymást érték az általános választójog érdekében megtartott gyülések. Az Alföld népe — Hódmezővásárhely, Orosháza és környéke népe — a körülményekhez képest erős és mindenekfölött dacos szervezőmunkán dolgozik. A főváros munkássága már erősebben tömörül a szakmai szervezetekbe és nagy a tömege a pártmozgalom megbizható katonáinak is. Olyan erős azonban még sem volt a párt, hogy meg ne érezte volna annak az ellenzéki mozgalomnak a hatását, amelynek a hullámai már vidéken is — különösen Temesvárott és Aradon — csapdostak. Az év elején (1894 január 6-án, 7-én) Aradon tart kongresszust ez az uj szocialista párt, az ellenzék. Az elvtársak ekkor sem sajnálták egymást; rágalmak, szitkozódások kergették egymást itt is, ott is. Az ellenzék uj párttá akar alakulni német („Volkswille", Temesvár) és magyar („Munkás", Budapest) központi pártközlönyökkel. Erővel való nagy pazarlást jelent, de igy kellett lennie: a pártnak egyszerre nyolc-tiz felé kellett hadakoznia. Neves elvtársak a tulajdonképpeni párt ellen léptek föl, mondjuk: a legjobb szándékkal, de mégis pártszakadást csináltak. Az Alföldön, kissé elhamarkodottan talán, már gyujtják a csóvát. Szakmozgalmak, sztrájkkisérletek vannak mindenfelé és még nincsenek országos szövetségek, szinte csak a párt, a pártvezetőség van. Azután: az általános választójogért tovább, rendületlenül kell hadakozni. A közigazgatás barbár, bornirt, rosszakaratu, cinikus, erőszakos volt. A Házban nagyhangon jelenti ki Hieronymi, hogy „ha Magyarországon nincs szabadság, akkor nem tudom, hogy hol van" (már akkor is igy beszéltek Magyarországról, a szabadság szigetéről, jóval Apponyi előtt), de a budapesti rendőrség, a vidéki rendőrkapitányok, szolgabirák és alispánok a gyülekezésnek és az egyesülésnek még azt a kis jogát is elkonfiskálták, ami eddig megmaradt. Hosszu hasábokon át ir a „Népszava" a hatóságok jogtiprásáról, erőszakosságáról. A polgári lapok heteken át uszitanak és áprilisban — a burzsoázia szinte reszketett a május

elsejétől — Hódmezővásárhelyen a csendőrök háromszor sortüzet adtak, kivontkardos huszárok vágtattak a nép közé: vérfürdő volt halottakkal, haldoklókkal, súlyos sebesültekkel, börtönbe zárt emberekkel. Ilyen körülmények között ült össze ez a sokáig rendkívülinek jelzett pártgyülés. Pontosabb szabályzat hiányában külön értekezleten állapították meg a kiküldés jogát, a képviselet módját, a választás körülményeit és a napirendet is. „Mindazon munkások és munkásszakmák, melyek az osztályharc terén állanak és támogatják a munkásosztály szellemi és anyagi támogatására irányuló törekvést menten minden polgári befolyástól s a bérmunka eltörlését tekintik és ismerik el a munkásmozgalom végcéljául, mindezek jogosítottak, magukat a kongresszuson egy küldött által képviseltetni. Oly egyének, kik valamely polgári párt szolgálatában állanak, vagy egy ilyennél bármi módon tevékenységet fejtenek ki, mint küldöttek nem vehetnek részt a kongresszuson. Minden külön szervezett szakma mindenütt, bezárólag Budapesten is jogosított magát egy küldött által képviseltetni. Vidéki helyeken, hol egyes szakmák nem képesek önállóan képviselőket kiküldeni, közösen tartott gyülésen ejthetik meg a küldött választását. Megbízó-levél nem ruházható át olyanra, aki nem a választás helyén vagy annak kerületében lakik. A választás általán nyilvános gyüléseken ejtendő meg. Kivételt képeznek a kerületi szervezkedések és a vidék azon helyei, hol a nyilvános gyülések tartása lehetetlenné válik A megbízó-levelet az illető gyülés vagy az értekezlet elnöke és jegyzője, valamint a választók kebeléből választott két hitelesítő irják alá". Ezekből az utmutatásokból megállapíthatjuk a pártgyülés összetevődését; ezeknek az 1900-as évekbeli szervezeti szabályzattal való összehasonlítása rámutat a pártnak egynéhány éven belül való óriási fejlődésére; de ezek az utmutatások nem voltak a legpontosabbak. Szükségessé válik az uj figyelmeztetés: „Kerületi szervezet, szakma vagy nyilvános gyülés csak egy küldöttet választhat. Ez a pont különösen a fővárosi elvtársaknak (belevonva Ujpest, Kőbánya, Erzsébetfalva stb.) szól, mert csak így lehetséges, hogy a főváros többségben ne legyen a vidékkel szemben. Sajnálattal tapasztaltuk azonban — írja a pártvezetőség az április 20-iki lapban —, hogy éppen a fővárosban nem tartották be szigoruan ezeket a módozatokat. Miután az illetőnek esetleg kellemetlenségei lehetnek a kongresszuson, felhivjuk őket, hogy a történt szabálytalanságokat hozzák rendbe."

Hetekkel a kongresszus megtartása előtt a vidéki, különösen a soproni elvtársak sürgetésére megindultak a tárgyalások a harcban álló szociáldemokraták, a törzs-párt meg az ellenzék emberei között. Az ellenzéknek egyik fő-kivánsága az volt, hogy a párt emancipálódjék a betegsegélyző-pénztártól és a béketárgyalások folyamán a két frakció emberei — kétszer ötös-bizottság — ki is mondották, hogy a két frakció egyesülése esetén az egyesült párt vezetőségébe a betegsegélyző hivatalnokai közül egyet sem választanak meg; a két ötös-bizottság elfogadta még, hogy a pünkösdi kongresszust mind a két párt hivja össze, „a pártok azonban egyelőre még

különválva fognak azon megjelenni" és hogy a pártgyűlés tisztikarát mind a két párt embereiből „egyenlően" alakítsák meg. A béke most sem jött létre, miután már két egyezkedő kísérlet hiúsult meg. Azonban a kongresszus meghozta az annyira szükséges kibékülést. A pártgyűlés második napján egyhangúan elfogadták ezt a határozati javaslatot: „A pártgyűlés kimondja, hogy mától fogva a két szociáldemokratikus frakció közt dúló viszály megszűntnek tekintendő. A személyes surlódásoknak véget kell vetni és az elmultakra a feledés fátyla borítandó. Az eddigi párttöredék egyesül egy egységes és erős magyarországi szociáldemokrata párttá!" Ugyanekkor, a pártgyűlés második napján, a határozati javaslat elfogadása előtt kimondották, hogy az egyesült pártvezetőségbe betegsegélyzőpénztári hivatalnokot nem választanak, hogy a pártvezetőséget felerészben az eddig volt törzs-pártból, felerészben az eddig volt ellenzékből választják meg, hogy továbbá a „Népszava" megmarad, az „Arbeiterpresse" (a törzs-párt németnyelvű lapja) és a „Munkás" (az ellenzék lapja) megszűnnek és az uj német pártlapot uj címmel már az uj pártvezetőség adja ki.

Tárgyalni való egyébként nem nagyon sok volt, bár a pártgyűlés előtt ennek a pártgyűlésnek a nagy fontosságát nagyon hangoztatták. Az ideiglenes napirenden a sablonos pontokon — jelentések, választás, indítványok — kívül szerepelt a párttaktika: a választójog kérdéséhez való állásfoglalás, a szervezkedés (formájának a megállapítása), a pártsajtó és pártirodalom kérdése, a mezőgazdasági és szakegyesületi kérdés. Legnagyobb jelentőségű most a mi szempontunkból a napirend ötödik pontja: a mezőgazdasági munkásság és a szociáldemokrácia viszonya. „A földmivelő munkáskérdés előtérbe lépett — irja a pártgyűlés előtt a pártlap — és a szociális viszonyok, melyekből a földmivelők mozgalma keletkezett, radikális reformokat igényelnek; ... azonnal szembeötlik a mezei munkáskérdés, amely gyakran hatalmasabban és erélyesebben lép föl, mint az ipari munkáskérdés. Ennél a pontnál programmszerű határozatot kell a kongresszusnak elfogadni, amely pártunk álláspontját tisztázni fogja." A kongresszusra készített jelentés, amely egyébként nagyon rövid, ugyancsak erősen hangoztatja a szociáldemokráciának a mezőgazdasági munkások közé való bevonulását. A pártgyűlésen nagy számmal is vettek részt a mezőgazdasági munkások küldöttei; összesen 72 küldött volt, közülök 43 vidékről. Kautsky a kongresszusra irt üdvözlőlevelében is azt hangsulyozza, hogy „Magyarország társadalmi fejlődése, főleg mezei munkásainak mozgalma fölötte sajátszerűek és kiváló fontosak". A földmunkásmozgalmakra különösen kitér Engels is a kongresszusra való meghivóra felelő üdvözlőlevelében. Tele voltak akkor a lapok, különösen a „Népszava" az Alföld bajaival, a földmunkásnép szenvedéseivel. Ahogyan ez egyébként még sokáig szokásban volt a magyar pártgyűléseken, már a Jelentések pontjánál sokan beszéltek a földmunkások helyzetéről, a hatóságok brutalitásáról, de magának e napirend-pont tárgyalásának is nagy vitája volt. Két, magyar és német előadó beszélt; a határozati javaslatuk kijelenti, hogy „a

munkáskérdés csakis a magántulajdon, illetőleg a föld és telek köztulajdonná való átváltozása után oldható meg, de ez csak egyidejüleg az ipar társadalmosításával történhetik meg. A mai társadalomban a mezőgazdaság oly szoros összefüggésben van az iparral, hogy az egyiknek gazdasági változása a másik nélkül nem is képzelhető. A pártgyülés haladásnak ismeri el a nagyüzemet és a föld tudományos kizsákmányolását, de a társadalom és állam kötelessége volna az ebből származó előnyökben a nép összességét részesiteni. A kapitalisztikus termelés folytán sulyos helyzetbe jutott kis- és középbirtokos bajai ellen a mai állam tartozik célszerü intézkedéseket tenni. Mindenekelőtt a kistulajdonra kivetett adó leszállitandó, ennek ellenében a nagybirtokra progressziv jövedelmi adó vetendő ki." Követel azután ez a határozati javaslat munkásvédőtörvényeket, az állami birtokokon minden értelemben berendezett mintagazdászatot, a kötött és egyházi birtokoknak állami tulajdonba való átvételét. Hosszabb vita után a határozati javaslatot annak a passzusnak törlésével a fogadták el, amelyben az államtól a kisgazdák részére olcsó hitelt követelnek.

Fogadtak el még egy tizenhét pontból álló pártszervezeti szabályzatot, amely a mostani hosszu pártszervezeti szabályzatunk ősének tekinthető és amely kimondja a többi közt azt is, hogy rendes pártgyülést minden második esztendőben köteles a pártvezetőség összehivni, de „ha a pártviszonyok szükségessé teszik és ha legalább tizenöt város vagy község elvtársai kivánják, rendkivüli pártgyülés hivandó egybe". A kongresszuson indítványt fogadtak el, amely szerint a párt minden eszközzel törekszik egy szociáldemokrata napilap kiadására; erre választott is a kongresszus egy ötös-bizottságot.

Az általános választójogról szóló határozati javaslat kimondja, hogy „a politikai jogok és elsősorban az általános, egyenlő és titkos választójog kivivása érdekében a legszélesebb körü és legerélyesebb agitáció fejttessék ki; mindazonáltal a pártgyülés szükségesnek látja kijelenteni, hogy a politikai jogokért való küzdelemben mindig szem előtt tartandó a szociális mozgalom végcélja, a mai társadalomnak teljes gazdasági, politikai és erkölcsi átváltoztatása." E pontnak a tárgyalásakor az egyik felszólaló azt indítványozta, hogy a pártgyülés utasitsa a pátvezetőséget arra, hogy a választójog kivivására esetleg az általános sztrájkot szervezze. Ezt az indítványt elvetették. Azt az indítványt is elvetették, amely szerint a pártgyülés határozza el, hogy a szociáldemokrata párt „az általános választójog elérése céljából minden szellemi és anyagi segélyt elfogad, tekintet nélkül arra, hogy mely oldalról jő az."

Még ezen a kongresszuson is okvetlenkedett a rendőrség. Amikor a két frakció egyesülésének a dolgát tárgyalták, felszólalt a bécsi küldött; a jelenlevő rendőrfogalmazó félbeszakitja, megvonja tőle a szót, hogy aszongya: nem magyar állampolgár. Ekkor igazolják okmányokkal, hogy a felszólaló igenis magyar állampolgár; a fogalmazó nem jött zavarba; azt mondta erre, hogy magyar állampolgár lehet ugyan, de nem magyar szociáldemo-

krata. Aznap annyiban maradt ez, de másnapra már a bádogosok megbízták a képviseltetésükkel, „magyar szociáldemokrata“ lett, részt is vett a további tárgyalásokon. A kibékülés örömére „nagy testvérisülési ünnepélyt“ tartottak. Ezt a kibékülést mindenütt, a külföldi elvtársak is örömmel fogadták.

*

Ettől az időtől kezdve egyre hatalmasabb lépésekkel halad előre a magyarországi szociáldemokrácia. A munkásság harcát gyöngítő belső háboruskodás egyelőre megszünt, a pártnak volt programmja, szervezeti szabályzata, volt már multja, voltak tradicióí is, megfndul a városok munkásainak szervezésére és a mezőgazdaság proletártömegeinek a fölvilágosítására egyaránt törekvő nagy munka és ezzel uj korszak kezdődött az öntudatos magyar proletárság mozgalmában.

Az amerikai kivándorlás nemzetközi mérlege.

Irta *Kósa Miklós.*

Amaz érdekes összefüggés, amelyet Bresztovszky Ernő e szemle előző számában a mindenkori mezőgazdasági munkabérek és a kivándorlás mértéke közt ujból leszögezett, egy nagyobbszabásu problémának egyik jellemző adaléka. Ez a probléma: az amerikai kivándorlás nemzetközi mérlegének fölállítása. A kivándorlás kérdését mindaddig nem tekinthetjük megválaszoltnak, amig teljes és hiteles arcképét nem kapjuk annak az európai tömegmozgalomnak, amely sajátszerüen egyik világrész kapitalista és nagybirtokos érdekköreinek és egyik világrész szervezett munkásságának sem gazdasági előnyére és hatalmi erősbödésére szolgáló tünet, bár a szempontok és okok a két táborban homlokegyenest összeütközők. A magyarországi munkásság erőhatalmi nyomatéka gyöngül általa, az amerikai pedig egy kulturátlan, igénytelen és differenciálatlan versenyzőhöz jut; a hazai nagybirtokosság a munkabér leszoríthatása céljából akarja röghöz kötni, az amerikai kapitalizmus ellenben nem birja általa az amerikai skilled labour (tanult munka) bérátlagát féken tartani.

Az amerikai kivándorlás speciális mérlege e kétoldalu eleven érdekeltség ellenére sincs mindmáig fölállítva, sem a szervezett munkásság, sem az uralkodó osztályok tudományos műhelyeiben. Igaz, hogy ez a nemzetközi mérleg egyike volna a legbonyodalmasabbaknak és legsulyosabbaknak: a teljes statisztikai fölszereltségen kivül magában kell, hogy foglalja sok más közt az Amerikába irányuló kivándorlás egész történetét, a mai európai államok termelési módjait és szervezeteit s osztálytagoltságát, a modern kapitalizmus erőit és hatásait, a földkérdés teljes státusát, a bel- és külpolitika összetevőit, szociálpolitikai gondoskodást, az egyház és a közigazga-

tás, a közegészségügy és népesedés, a nemzetiségi elhelyezkedés és a nemzetközi kereskedelem s a visszavándorlás közrejátszását minden országban külön, az összesek adatait egybevetőleg s Amerika egész gazdasági és demográfiai leírásával szembeállítva. Ez a munka (becsületes és hiteles kivitelben) a szervezett munkásság egyik legtermékenyebb golyószórója volna a mai társadalmi rend ellen való harcában, ezideig azonban ennek a golyószórónak csak próbalövegei állnak rendelkezésére.

Az egyetemes nagy seregszemle hiányát mélyen érezzük és így ehelyütt s ebből az alkalomból csak egy igen vázlatos, csak a legkirívóbb ellentéteket érintő pillantásra szorítkozunk, főleg a magyarországi kivándorlás összehasonlító mértékei alapján. Valódi helyét és súlyát keressük a nemzetközi mérlegben s ennél a munkánál természetesen a hivatalos magyar adatok helyett, amelyeknek hamisított voltára Bresztovszky is utalt, lehetőleg a külföldi, lehetőleg illetékes statisztikára kell támaszkodunk.

A magyar kivándorlást elsősorban Ausztriával való párhuzamban tanulságos beállítani:

Év	Ausztria	Magyarország	Összesen
1875	6.594	1.065	7.659
1880	20.993	8.766	29.759
1890	38.706	28.745	67.451
1895	46.016	19.757	65.773
1900	62.605	54.080	116.685
1901	65.083	71.349	136.432
1905	123.729	249.200	372.929
1906	136.354	313.167	449.521
1907	177.354	386.528	563.882
1908	56.214	101.275	157.489
1909	143.532	272.260	415.792

Ez az összehasonlító táblázat, amely ebben a hiteles formában Magyarországon meglehetősen ismeretlen, minden bővebb kommentár nélkül bizonyítja a szociáldemokrácia elvi jelígéjét: a kivándorlás az extenzív mezőgazdasági termelés mellett körülbelül olyan arányban nő, mint amilyen arányban az indusztrializmus felé haladó államokban csökken. Ausztria egészen 1900-ig a kivándorlásban sokszorosan előttünk járt, 1901-ben Magyarország utolérte, 1905-ben kétszeres embertömeget produkált, 1906-ban két és félszer annyit s ez az arány állandónak ígérkezik. Vezető elvünket realizálja a következő táblázat is, amely Európa néhány államának a kivándorlásban való számszerinti részesedését tünteti föl:

Ország	1854	1881	1889	1898	1906	1907	1909
Francia .	18.000	4.000	31.000	4.000	3.000	3.000	2.000
Német .	250.000	220.000	96.000	22.000	31.000	31.000	25.000
Angol . .	200.000	243.000	253.000	140.000	325.000	395.000	288.000
Olasz . .	1.000	135.000	218.000	283.000	415.000	415.000	357.000
Spanyol.	—	24.000	34.000	50.000	130.000	130.000	143.000

Ez a statiszkai táblázat nyers tételmennyiségeket fejez ki s így azzal a relativ aránynyal, amelyben az egyes országok lakosaik száma szerint állnak kivándorlóik számával, egyáltalán nem törődik. Magyarország mérleg-helyzetét illetőleg azonban erre az arányra van szükségünk, a következtetések levezetése előtt tehát válasszuk ki a legerősebb kivándorlási évet (1907) és a rendesbe visszacsapót (1909):

Ország	1909-ben Lakosság milliókban	1909-ben Kivándorlási arány	1907-ben Lakosság milliókban	1907-ben Kivándorlási arány
Olasz	34·—	1·84%	35·5	2·10
Magyar	20·—	1·36%	19·6	1·97
Spanyol	20·—	0·70%	19·5	0·66
Angol	45·—	0·65%	44·5	0·89
Osztrák	31·8	0·45%	31·2	0·55

A föntebbi táblázat szerint Franciaország és Németország kivándorlási kontingense csökkent az ipari fejlődés arányában a legföltünőbben, sőt olyannyira, hogy az összlakossághoz viszonyítva százalékban ma már szinte ki sem fejezhető. Az angliai kivándorlás alatt tulajdonképpen ír kivándorlást kell értenünk, amelylyel e szemle hasábjain illetékes bírálók már ismételten foglalkoztak s így nekünk a két legbővebb forrást: Olaszországot és Magyarországot kell a másik két véglettel, Német- és Franciaországgal kereszteznünk, illetve gazdasági dinamikájuk néhány élesen ütköző pontját lemérnünk, hogy Magyarország igazi mérlegsulyát, esetleg még az arányos statisztika módosításával, állapithassuk meg.

Az 1907—1909. évek átlagát véve alapul, röviden a következőket kell leszögeznünk:

a) Németországban a nagybirtok 10%, Franciaországban 13%, Olaszországban *21*%, Magyarországon — *34*%;

b) ezer kereső közül Németországban mezőgazdasággal foglalkozott 370, Franciaországban 420, Olaszországban *600*, Magyarországon — cca *700;*

c) a kivándorlók közül mezőgazdasággal foglalkozott Németországban 37%, Franciaországban 40%, Olaszországban *56·1*% (1890-ben még 56·9%, azóta csökken), Magyarországon — *68*%;

d) a népsürüség négyzetkilométerenkint Németországban 112, Franciaországban 108, Olaszországban *119* (két, jóformán lakatlan tartomány leszámitásával: *178*), Magyarországon — *63* lakos;

e) a halálozási arány Németországban 20%, Franciaországban 19·3%, Olaszországban *22·7*%, Magyarországon — *28*%;

f) egy házasságra esik Németországban 4·1, Franciaországban 2·87, Olaszországban *4·53*, Magyarországon — *4·28* gyermek;

g) a választójogosultság megillet száz lakos közül Németországban 21·2 (szocialista képviselők száma 110), Franciaországban 27·9 (szocialista képviselő 97), Olaszországban *8·6* (szocialista képviselő: *43*), Magyarországon — *5·4* polgárt (szocialista képviselő *0*).

Vegyük még hozzá, hogy:

h) A kivándoroltak pénzküldeményének évi átlaga Olaszországban *500*, Magyarországon — *160* millió;

i) az állandó visszavándorlók aránya Olaszországban *40%* (maximum 58), Magyarországon — *19%*;

j) az olasz állam fizetési mérlegének deficitje *178*, Magyarországé — *453* millió és

k) Olaszországban a takarékbetétek összege *5·6*, Magyarországon *4·4* milliárd.

E ténymegállapítások egyfelől élesen elkülönítik a fejlett ipari államok (Francia- és Németország) gazdasági térképét a külterjes mezőgazdasági államokétól (Olasz- és Magyarország), másfelől pedig a kivándorlás terén vezető két ország szűkebb párhuzamánál egy igen érdekes kérdés merül föl. Olaszországban tudniillik, amint láttuk, a nagybirtok, a mezőgazdasági népesség és a mezőgazdasági kivándorlók, a halálozás és a fizetési mérleg deficitjének aránya kisebb, viszont a választójogosultság, a szervezett munkásság képviselete, az emigránsok pénzküldeményei s a betétekben fekvő nemzeti vagyon aránya nagyobb, mint Magyarországon; miért foglalja el mégis Olaszország az első helyet a relatív kivándorlási mérlegben, holott relatív gazdasági és politikai mérlege kedvezőbb a miénknél?

Ennek az aránytalanságnak hármas oka van:

1. A megadott statisztikai összehasonlítások szerint Olaszország fokozottabb népsűrűsége, fokozott szaporasága, amit a visszavándorlók nagy kontingense is emel, tehát természetszerűleg tetemesebb kontingenst kell, hogy adjon a mi pusztuló népünknél;

2. A természetes többleten felül az olasz állami protekcionizmus, amely mesterségesen mozdította elő az imperialisztikus politika és kapitalizmus kapzsi étvágya szolgálatában az Argentina, majd Etiópia, Tunisz és Tripolisz felé való emberszállítást s evégből még a Crispi-féle 1887. és 1888-iki rabszolgatörvényeket is fölváltották az 1901. és 1910-es szabadelvű intézkedések;

3. Magyarország ellenben az állami protekcionizmussal szemben az állam terror álláspontjára helyezkedett, hogy a nagybirtokos-oligarchia hatalmát és munkabérfukarságát biztosítsa: a kivándorlás nemzetközi mérlegébe belevetette az Oppenheimer-féle „politikai eszköz" legdurvább alkalmazását, az emberi határvámot, amely börtönnel, pandurral, hamis információval és hamis statisztikával ügyekezett mesterségesen csökkenteni a kivándorlást s elég szép sikerrel, főleg az Andrássy-uralom alatt.

Kétségtelennek kell tehát tartanunk, hogy ha a kivándorlásnak szabad folyása lett volna s az olasz protekcionalizmussal nem állott volna szemben a magyar terror, ugy az arány tekintetében nemcsak utólértük, hanem elhagytuk volna Olaszországot s végre valahol valamiben első lett volna Magyarország! A tényleges gazdasági és politikai erőviszonyoknak a kivándorlás nemzetközi mérlege nem felel meg: a magyar hivatalos hamisítás, íme,

nemzetközi sikerre hivatkozhat. A kivándorlás nagy mérlegének megalkotója „a nemzetföntartó elem" nagyobb dicsőségére a magyar kivándorlást a magyar jobbágyság történetének méltó kiegészítéseül fogja majd számbavenni.[1]

A lélektanról.

(A kisérleti lélektan ötödik kongresszusa alkalmával.)

Irta *Földi Vándor.*

Április 16—20-ig tartották meg Berlinben az egész világból összesereglett lélektantudósok ötödik kongresszusukat. Ausztria, Magyarország, Olaszország, Amerika, Anglia, Norvégia, Dánia, Belgium és Svájc képviselték magukat és az egész világból összesereglett pszichologusok beszámoltak a legujabb kisérleti eredményekről. A lélektan a legutolsó hatvan év óta óriási haladást tett előre, ekkor lett tudománnyá. A XIX. század elejéig a pszichológia nem tartozott a kisérleti alapon álló tudományok közé. Nagyobbrészt olyan kérdésekkel foglalkozott, amiket metafizikaiaknak szokás mondani. Az igazságok fölfedezésében pedig nem az egyedül helyes tapasztalati állásponton állott, hanem merő spekulációkat tartalmazott, szörszálhasogató okoskodásokat a lélek lényegéről, a lélek halhatatlanságáról és más ily a tapasztalat és érzékelés köréből kieső kérdésekről.

A mult század negyvenes éveiben azonban jelentékeny fordulat állott be. Beneke és Müller nevü német tudósok nevezetes fölfedezésekkel álltak a nyilvánosság elé. Hangoztatták, hogy a lélektan épp olyan természettudomány, mint a fizika, a kémia és a biológia és hogy más módon, mint a lelki jelenségek alapos megfigyelése által nem lehet megbizható eredményre jutni. E férfiak angol és francia hatás alatt fejlödtek; a XVIII. század ugyanis mint mindenben, a lélektan terén is forradalmat hozott létre. 1741—57 közt jelent meg David Humenak nevezetes müve a „Vizsgálódások az emberi természetről" öt kötetben, amelynek nagyobb része lélektani kérdésekről szól. Hume föllépése a legnagyobb események közé tartozik a tudomány történetében. Gondolatai értékességének legjobb bizonyitéka, hogy ma 150 évvel a müvek megjelenése után nagy iskolája támadt, amely az azóta fölmerült kérdéseket az ő kutatási elvei szerint akarja megoldani. Az áprilisban tartott kongresszus is az ő általa adott irányban elért eredményekről számolt be. Ma már természetesen jelentékenyen kibővült a Hume (olv. Hjum) módszere: a fiziológia, főleg az agybonctani kutatások

---

V. ö. Gonnard, L'émigration Européenne au XIX.-ième siècle, Paris, 1906; Cologanni Statistica e Demografia, Napoli, 1909; The Statesman's Year-Book, 1910; Giacomo Barone Russo: L'emigration et ses Effets dans le Midi de l' Italie Paris, 1912 és Bolletino dell' emigrazione, Commissariato dell' Emigr. Roma, 1910.

sok dologra vetettek világot, ami azelőtt megoldhatatlan rejtélynek látszott.

Mi voltaképpen a lélektan?

Bizonyára sokan vannak a „Szocializmus" olvasói között, akiket igen érdekel ez a kérdés, azonban eddig nem volt alkalmunk e dologgal megismerkedni. E kis értekezésnek a célja tehát, hogy őket a fiatal tudomány elemeibe bevezesse és megértesse velük azt a nagy hasznot, ami a lélektanból a szociális tudományokra és főleg a szocializmusra háramlik.

A munkásság nagy tanítómesterei, Marx és Engels, nemcsak kiváló közgazdászok, hanem a szociológiának is jeles művelői voltak. Hisz Marx fedezte föl a társadalom alaptörvényét, az osztályharc tételét és a történet megértésére a régi ideológikus módszerek helyett ő alkalmazta a történelmi materializmust. Hogy ezek az ismeretek mennyire fontosak a munkásmozgalom fejlődésére, azt minden szociáldemokrata tudja. Ez az a harci elmélet, amely a munkások százait és ezreit világosítja föl a társadalmi erőkről és szerzi meg ezáltal őket állandóan a szocialista törekvéseknek.

Az osztályharc, a történelmi materializmus mind olyan emberek fejében fogamzottak meg, akik nagy ember-, azaz lélekismerettel voltak megáldva; akik mélyen bele tudtak pillantani az emberi élet titkaiba, vágyaiba, törekvéseibe. Ezért oly fontos tudomány a lélektan és ezért is kell, hogy örömmel üdvözöljük e tudomány jelenlegi gyors fejlődését.

Ezelőtt száz évvel még egész mást értettek lélektanon, mint ma. Akkor a lélektan ködös, zavaros okoskodások gyűjteménye volt és a főcélt a lélek halhatatlanságának a bizonyítása képezte. Manapság egész mást értünk e tudományon. Ma többé nem hiszünk abban, hogy volna egy testtől független, külön álló valami bennünk: a lélek, amely, ha a test meghal, otthagyja hüvelyét és örök, testetlen életet él. A mai lélektan tapasztalati tudomány, azaz semmi olyan föltevést nem csinál, amit a tapasztalat nem tud igazolni. Így például senki sem tapasztalta még, hogy a lélek a test után tovább él, mert amíg élünk, addig ilyesmit nem tapasztalhatunk, a halálból meg még nem tért meg senki, hogy fölvilágositson bennünket. Tehát a mai lélektan már csak nevében őrizte meg eredetét, mert a régi lélektan valóban az volt, amit a név mutat: tan a lélekről. A mai azonban nem a lélekkel, hanem lelki jelenségekkel foglalkozik. Azaz azokkal a tünemények, a melyeket magunkban észreveszünk. Ezek a jelenségek tehát tényleg léteznek, sőt általunk észre is vehetők és észre is vétettek, mert még a legegyszerűbb népek is fölfedezték, hogy éreznek, gondolkodnak, akarnak, azaz, hogy bennük érzések, gondolások és akarások megélődnek. Lelki jelenségeken ezeket érti a lélektan is.

Előbb azt mondtuk, hogy ezek a lelki jelenségek abban különböznek a lélektől, hogy míg a lélekről nem tudhatjuk, hogy létezik-e, addig a lelki jelenségekről egész biztosak vagyunk, mert önmagunkban észrevesszük őket. Nincs olyan ember, akinek a figyelmét elke-

rülték volna ezek a sajátságos belső állapotok. Mindenki volt már haragos és ilyenkor érezte, hogy a harag milyen különös, erős érzés; az ember ízmaiban feszültség támad, torkán nagy erővel tör ki a hang és valami szédülést érez. Ez tehát egy oly érzés, amelyet, aki egyszer megélt, többé kétségbe nem vonhat. Persze az érzések nem mindig erősek. Néha oly halkak, hogy nem is vesszük őket észre. De azért ez nem jelenti, hogy nincsenek meg bennünk. Éppugy, mint ahogy a csendes levegőt nem érezzük és azért azt gondolhatjuk, hogy levegő nincs. Hogy mégis van, akkor lesz előttünk bizonyossá, mikor mint szél süvölt, házfödeleket visz el, fákat csavar ki.

Vannak emberek, akiknek főtulajdonságuk saját maguk és mások gondolatain, beszédein, mozdulatain való rágódás, évődés, töprengés. Ezek azok, akiknek hajlamuk van lélektani kutatásokra. Ha ilyen emberek kedvező helyzetbe kerülnek, lélektanbuvárok vagy írók lesznek. Ilyen emberekben bizonyára fölmerült már a kérdés, hogy mi is voltaképp egy-egy ilyen érzés, akarás, gondolat. Mert csodálatos egy gép az ember! Valóságos katlanhoz lehetne hasonlítani agyát, ugy főnek, sustorognak benne a gondolatok, indulatok, jönnek ki és mennek ujra be az agyába. Mikor azt mondjuk: *eszembe jutott*, akkor titokban már ugy képzeljük a tudatunkat, mint valami edényt, amelybe valami belejut. Épp ugy, ha azt mondjuk, kiment az eszemből, ez is azon a hasonlaton épült föl, hogy az edényből valami, ami benne volt, kimegy. Aki ezt a sajátságos sürgés-forgást, az ember fejében lévő eme forgalmat észrevette, az bizonyosan kiváncsi volna arra is, hogy miben különbözik egy érzés valamely külső tárgytól, például az asztaltól. A felelet nagyon könnyünek látszik. Hisz ezek oly különböző dolgok, hogy soha senki nem fogja őket összetéveszteni. Épp ilyen rendkivül különböző dolgok közt nehéz megmondani, hogy melyek a tulajdonságok, amelyek alapján azonnal eldönthetjük, hogy lelki vagy külső jelenséggel van-e dolgunk. Ilyen alapvető különbség az, hogy a külső tárgyak, például az asztal *térben és időben* létező valami, míg az érzelmek csak *időben* vannak. Az érzelmeket, akarásokat, gondolatokat, mivel csak időben vannak, a folyadékokhoz szokták hasonlítani, *folyamatoknak* nevezik őket, mivel azt képzeljük, hogy a tudatban mintegy lefolynak, beleömlenek és ujra kifolynak belőle. A lelki jelenségeket épp ezért nem lehet látni, sem megtapintani, szóval érzékszerveinkkel nem vehetők észre. Mert érzékszerveink csak ahoz férhetnek hozzá, a mi térben létezik, aminek van kiterjedése. A belső állapotokat tehát nem érzékszervekkel, hanem egész más szervvel vesszük észre: t. i. azzal a sajátságos képességgel, melyet önmegfigyelésnek nevezünk. Ennek mibenlétét bővebben fogjuk kifejteni.

Ha én abból, hogy valaki hadonászik és kiabál, arra következtetek, hogy az illető haragszik, akkor ez csak azért lehetséges, mert tudom, hogy én is igy szoktam a haragban eljárni és hogy tudom egyáltalán azt, mit tesz az: haragudni. Mert ha én magamban ezt az állapotot még sohasem *vizsgáltam volna*, akkor másokban

sem fedezhetném föl, épp mint ahogy hiába mutatnak a vaknak színeket, úgy hiába lát valaki mást haragudni, nem fogja érteni állapotát, ha csak maga nem haragudott már. Szóval látható, hogy a mások megfigyelése nem segít át bennünket az önmegfigyelés nehézségein. Igaz, hogy nehéz az önmegfigyelés, de a lélektanban elkerülhetetlen. Mert másokat is csak az tud jól megfigyelni, aki önmagát jól megfigyeli és ebben gyakorlatot szerez.

Van a mások megfigyelésének egy nagy fejezete, amit a kísérleti lélekbuvárok a leginkább vizsgáltak. Ahol mintegy csillogtatták a mások megfigyelése módszerének pontosságát, megbízhatóságát. Ezt a fejezetet pszichofizikának nevezzük. Magyarul annyit tesz: lelki fizika. Vagyis a lelket fizikai, tehát természettudományos módon vizsgálja. Ez pedig azt jelenti, hogy méréseket, lehető pontos méréseket ad. Régebben a pszichofizikusok leginkább az érzettel foglalkoztak. Vizsgálták, hogy valamely érzet létrejöttéhez micsoda és mekkora külső behatások szükségesek.

Mielőtt ezt a kérdést kissé részletesebben kifejtenők, röviden meg kell mondanunk, mi az *érzet* és mi az *inger*. Legegyszerűbb példával megvilágítani. Ha erős fény jő a szemembe, azt mondom, hogy a szememben valami kellemetlen *érzet* támadt. Ennek az érzetnek oka a fény, amely behatolt a szemembe. Ha megtapintom kezemmel az asztalt, szintén valami állapot támad bennem. Ennek oka az asztal: tehát ő az inger. Leginkább akkor vesszük észre, hogy vannak érzeteink, ha az érzet a közönségesnél erősebb. Erős szagok, fénysugarak, csiklandós ízű ételek erősebb érzeteket keltenek föl. Természetesen vigyázni kell, hogy mást ne tekintsünk érzetnek, mint amit az inger, például egy külső tárgy létrehoz. Így például, ha valamely ételt megízlelek, akkor az, a mi bennem az ízlés alatt végbemegy, nem mind érzet. Mert hisz közben *gondolkodhatom* is, gondolhatom, hogy ettől az ételtől erőhöz fogok jutni, vagy hogy meg fog ártani stb. Ilyesmik, amik épp úgy étel által keletkeztek bennem, mint az íz, nem tartoznak az érzetek közé, hanem az érzetek segítségével létrejött gondolatok.

Mit tesz a pszichofizika ezekkel az érzetekkel? Méri őket. Az érzeteket u. i. lehet növelni és csökkenteni. Ha valakinek a kezét egy hegyes tárgygyal megérintem, kellemetlen érzete lesz. Ha ezt a nyomást fokozom, az érzet nagyobbodik, kellemetlenebb lesz. Ha csökkentem a nyomást, a szurás érzete is csökken, ezt a csökkentést addig lehet lefelé fokozni, amíg már semmi érzetem sincs a nyomásról. Szóval vannak olyan kicsi nyomások, amelyeket már nem érzünk. Hogy mekkora legyen valamely nyomás, hogy még megérezzük, az nemcsak a nyomástól, hanem a test azon részétől is függ, amelyre a nyomás hat. A háton erősebbnek kell lennie, mint a kéz ujjain, mivel a kézujjakban levő tapintószemölcsök száma nagyobb, mint a háton. A még észrevehető legkisebb érzet tehát különböző testrészeken különböző. Ha az érzetet növeljük azáltal, hogy az ingert fokozzuk, elérünk egy oly fokra, amikor hiába növeljük az ingert, pl. a szurást, a szuró érzet nem nő tovább. Az érzeteknek van maximumuk. Ezt tovább fokozni nem lehet

s ha az ingert még növeljük, a szervezet megsérül, elpusztul. Most már fölmerül az a kérdés, mi az összefüggés az inger nagysága és az érzet nagysága között. A legegyszerűbb volna az az összefüggés, hogy kétszer akkora erős inger, pl. nyomás, kétszer akkor érzetet vált ki. Két villanyoskörte kétszer akkora fényereje kétszer akkora világosságérzetet hozzon létre, mint egy körte. A dolog nem így van. Tapasztaljuk, hogy ha egy szobában ég egy villanyoskörte, a következő körte fölcsavarása nem ad ugyanannyi világosságot, mint az első, ha az első is égve marad. Ha pedig tíz körtét felcsavartunk, a tizenegyedik már alig ad észrevehető fénykülönbséget. Mit jelent ez? Azt, hogy a fény, vagyis az inger növekedésével az érzet, jelenleg a világosság, nem nő arányosan. Fölmerül az a kérdés, hogy hogyan kellene olyan módon elosztani a villanyoskörték számát, hogy az egymásután levő világosságokat még meg lehessen különböztetni. Azaz, most legyen bizonyos világosság a szobában; mondjuk, olyan, amelyet egy ötvenes égő hoz létre. Kérdés, milyen égőt kellene még hozzá állítani, hogy ezáltal a világosság épp észrevehetőleg nőjjön; azaz ha még ennél is gyöngébb égőt alkalmaznánk másodiknak, már ne legyen észrevehető a két világosság különbsége, szóval úgy az ötvenes, mint az ötvenes és az uj égő a szemnek egyforma világosságot adjon. Weber német tudós észrevette, hogy ezt a következőkép lehet megcsinálni: Ha van egy ötvenes égőnk és tapasztaljuk, hogy ha még egy tizest hozzáteszünk (vagyis egy hatvanast berendezünk), épp észrevehető a különbség azon világosság közt, amelyet az ötvenes és a hatvanas égő ad, akkor: ha hatvanas égő mellett akarunk még észrevehető nagyobb világosságot létre hozni, 72-es égőt kell fölállítani. Ha 72-es égőből indulunk ki, épp észrevehető fényerősödést egy 86·4-es égő hoz létre. A sorrend tehát ez: 50, 60, 72, 86·4 és így tovább, azaz ha e számok egymásutáni két tagját elosztjuk egymással, ugyanazt a számot kapjuk: $\frac{50}{60} = \frac{60}{72} = \frac{72}{86{\cdot}4}$ és így tovább. Vagyis, hogy valamely érzetet épp észrevehető módon nagyobbíthassunk, ahhoz az szükséges, hogy az illető létrehozó ingerek erőssége úgy nőjjön, hogy az egymás utáni ingereket egymással elosztva, ugyanazon törtet kapjuk.

Más alakban is szokták még e törvényt kifejezni. Hogy kétszer akkora világosságot kapjunk (tehát nem: éppen még észrevehetőleg nagyobbat!), kétszer akkora fény kell, de hogy háromszor akkorát, ahoz négyszer annyi fény, hogy négyszer akkorát, ahhoz nyolcszor akkora fény szükséges.

Az érzetek sora tehát ez lesz: 1, 2, 3, 4, 5 és így tovább.

Az érzeteket létesítő ingereké: 1, 2, 4, 8, 16 és így tovább.

Vagyis az érzeteknél minden tag egygyel nagyobb az előzőnél, az ingereknél pedig minden tag kétszer nagyobb az előzőnél.

Számos kísérletet folytattak főleg az emlékezet megmérésére. A kutatás főleg arra irányult, kogy kiderüljön, az értelmetlen és

az értelmes anyag beemlézésére szükséges idők hogyan viszonylanak egymáshoz. Kitűnt, hogy értelmes anyag betanulása rövidebb ideig tart. Továbbá az is kitűnt, hogy már beemlézett, de elfelejtett anyagot könnyebb újra felidézni, mint amit még nem tanultunk be. Az első napokban a beemlézés után a feledés rohamos, de később mindinkább csökken és egy bizonyos ponton tul tovább nem felejtünk el. Azonban ezek a vizsgálatok, amelyek a tanításra nézve fontosak, egyelőre messze állnak a pontosságtól.

Ami a Weber-féle törvényt illeti, azon a téren, ahol ő és Fechner alkalmazták, kevés hasznot látszik nyujtani a lélektannak. Sokkal fontosabb szerepe van neki a szociológiában. Mert ott is szerepel. Ugyanis mint minden érzetnél, ugy az ember egész jóléténél is áll az a tétel, hogy annak még *észrevehető* fokozása körülbelül a Weber-féle törvény szerint történik. Ha valakinek jóléte kicsi, mondjuk az elsőrendű szükségletek is kismértékben vannak meg, akkor az első komfort-tárgy, az első kényelmi cikk igen erős jólétgyarapodást hoz létre. Ha valakinek minden eddigi luxus, ami e pillanatban létezik, megvan, arra nézve egy uj luxus-tárgy fölfedezése és megszerzése keveset jelent. Mert *nem lépi át az épp észrevehető érzetnövekedés határát*. Olyan kis növekmény az, hogy nem éri el az észrevevés határát. *Ez rendkivül fontos szociológiai megfigyelés*, mivel meg lehet vele magyarázni a társadalom számos tüneményét, például egyikét a legfontosabbaknak: az igények emelkedését. Ha valakinek van bizonyos jóléte, ez a szokás hatalmánál fogva közömbössé lesz, ha nem lehet *észrevehetőleg* emelni. Azaz az ugynevezett stagnáló (nem változó) standard (jólétfok) maga is végeredményében elégedetlenségre, kivándorlásra és forradalomra vezet. Ez magyarázza azt a nagy elégedetlenséget, melyet stagnáló, vagy hanyatló standard mellett az emberek éreznek. A standard leszállitása érzékeny módon szinte lehetetlenség. A legtöbb ember inkább öngyilkossá lesz. Mindezt a szociológiára alkalmazott Weber—Fechner-féle törvény megmagyarázza. Ez a törvény nagy megnyugvást ad a proletár-küzdelem harcosainak, mert tudjuk, hogy hiába emelkedik a munkabér. A legtöbbször ugyis csak ugy emelkedik, hogy a drágaság ujra lerontja legalább és a nagyobbodása — ha számtanilag áll is — pszichofizikailag nem vehető észre. De ha bármily arányban nőne is, állandóan mégsem tudná biztositani a mai társadalom békéjét, mert a jólétnek egy egységgel való növekvése, mondjuk 5 egységről 6-ra való növése a jólét eszközeinek 16 egységről 32-re való emelkedését kivánná meg a Weber-féle törvény értelmében. Ily nagy aránytalanság ugyan nincs a jólét és eszközei között. De ha szelidebb is az aránytalanság, *fennáll* és a lélek azon ereje ez, amely a relativ elnyomorodás marxi igazságával megegyezik és biztosan végezni fog a mai rendszerrel.

A Weber-féle törvény tehát, amint látjuk, rendkivül messzemenő alkalmazást enged meg és valósággal egyik alapját képezi a szociológiának. A kisérleti pszichológia Fechner óta azonban még jóval tovább haladt. Addig nagyobbára csak az érzeteket vizsgálta.

Most már kutatási területét mind szélesebb térre viszi át. Legjobban kiderül ez az idei berlini kongresszuson felmerült érdekes előadásokból. Egyike a legérdekesebbeknek volt a Stern-féle előadás (Breslau). Ebben összefoglalja azokat az eredményeket, amelyeket Binet (olv. Biné) híres francia pszichológus az intelligencia-vizsgálat (az értelem fokáról szóló vizsgálatok) terén ért el. Bizonyos feladatokat szerkesztett, amelyeket ugy csinált meg, hogy a gyermekek 75%-a meg tudta készíteni. Ily módon próbált a gyermekek értelmességi foka között osztályozásokat létesíteni és az abnormis gyermek szellemi életéről képet nyerni. Sajnos, hogy fölnőttekre vonatkozólag eddig még nem sikerült kellő eredményekre jutni. Maga az a kérdés, hogy mi az intelligencia, sem tisztázódott. Binet meghatározása ez: az értelmesség az a képesség, hogy a figyelmet mily gyorsan tudja valaki beirányozni valamire. Ebbinghaus, Meumann ismét más eredményre jutottak. Annyi bizonyos, hogy a Binet-féle meghatározás nem kimerítő. Először is egy és ugyanaz az ember más és más dologra különböző gyorsan tudja a figyelmét beirányozni. Azután sokszor megtörténik, hogy valaki nehezen fogja föl a dolgot és később mégis igen alapos jártasságot ér el az illető szakmában. Ehez pedig intelligencia kell.

Lehmann (Kopenhága) kimutatta, hogy szellemi munka alatt a szervezet épp ugy fokozott energiamennyiséget fogyaszt el, mint testi munkában. Az emberi szervezetben ugyanis állandó égés folyik, az elégett szénvegyületekből szénsav fejlődik és ezt kileheljük. Világos, hogy minél erősebb az égés, azaz minél jobban igénybe van véve a szervezet, annál több szénsavat lehelünk ki. És tényleg, szellemi munka mellett a szénsav mennyisége növekedett! És pedig annál jobban, minél erősebb volt a szellemi munka.

Liepmann (Berlin) szólt arról, hogy a szellemi képességek az agyvelő mely részeihez vannak kötve. Már régen észrevették, hogy ha valamely állat agykérgét megsértették, az állat elvesztette egyik vagy másik lelki képességét. És pedig aszerint mást és mást, amint más-más helyen történt a sérülés. Bemutattak egy kutyát, amelynek az egész nagyagykérgét kivágták. Az állat eleinte nem mutatott lelki tüneményeket, nem tudott menni, nem látott, nem tudott enni, nem érzett fájdalmat. De lassacskán visszatértek a képességei. Megtanult enni, ha bántották, dühös lett. Sőt a lármára figyelmessé is lett és a száját mozgatta. Rothmann, a kutya tulajdonosa, ugy magyarázta a dolgot, hogy a nagyagy a középagyból fejlődött és átvette ennek a működését. Ha azonban az állatot megfosztják a nagyagytól, akkor a középagy ujra visszaszerzi azokat a működéseket, amiket az ősidőben ő végzett.

Igen érdekes volt Müller, nagynevü göttingeni tanár előadása is a már megtanult szótagok ujra fölismeréséről. Ha ugyanis értelmetlen szótagokat tanulunk meg, elfelejtjük őket. Müller megvizsgálta, hogy ez a feledés milyen terjedelmü. Azaz melyikre emlékszünk vissza, ha ujra látjuk a szótagokat és melyikre nem. Meumann ugyanis számos oly szótagot kevert bele a már egyszer megtanultak közé, amelyek nem fordultak eddig elő. És mármost a kisérleti

személynek kellett eldönteni, látta-e az illető szótagot vagy nem. Az értelmetlen szótagokra való visszaemlékezés módjából fontos következést lehet vonni az emlékező tehetségre vonatkozólag, aminek pedig a tanítók veszik igen nagy hasznát az oktatásban.

Ezekben igyekeztem némi képet nyujtani azon eredményekről, amiket a legujabb kisérleti lélektan fölmutathat. Még egy igen fontos dologról kellene megemlékezni, és ez Freud Zsigmond, bécsi egyetemi tanár nagy fölfedezése a tudatlan lelki életről. Freud tanár ugyanis fölfedezte, hogy az emberi lélek kettős szerkezetü, egy tudatos és egy tudatlan részből áll. A tudatlan részben levő lelki állapotokról rendesen semmit sem szoktunk tudni. Freud kitalált egy zseniális módszert, hogy lehet ezekre is rájutni. Azonban ez a fölfedezés annyira tág teret ad a kutatásnak és annyira fontos, hogy erről majd külön fogok irni egy más alkalommal.

Képek az angol bányászsztrájkról.

Irta *Fritz Kummer.* (Első közlemény.)

I. Az angol alsóházban.

Hat hétig sztrájkoltak az angol bányamunkások. A szén mindegyre ritkább, a lomhán ringó hajók száma napról-napra nagyobb és a vonatok egyre gyérebbek lettek. Egyik gyár a másik után zajtalanul becsukta a kapuit és a nyomoruság mindig ijesztőbb mértékben jelentkezett a munkásnegyedekben. De minél inkább növekedett a nyomoruság, annál csekélyebb lett a bányatulajdonosok és a kizsákmányoltak megegyezésére való kilátás. A szénbárók süketek maradtak a munkások követeléseivel szemben és ezek süketek maradtak a munkáltatók üres igéreteivel szemben. A francia példabeszéd szerint: a tárgyalók uton voltak ugyan, de nem jutottak előre. Ha a munkások részén valahol még bizalom lett volna, akkor ezt a legutóbbi vasutassztrájk sorsára való emlékezés nyomtalanul eltüntette volna. Bányatulajdonosok és bányászok kölcsönös engesztelhetetlenséggel állottak egymással szemben, mind a két fél elszántan védte követeléseit. Csak kettő volt immár lehetséges: vagy a végletekig való harc vagy a törvényhozás beavatkozása. Az első ellen azonban az egész nemzet tiltakozott. Mert a bányatulajdonosok ellen való harc az egész társadalom ellen való küzdelemmé fejlődött volna. Igy csak a másik maradt hátra: a törvényhozás.

A kormány egy bérminimum-törvény előterjesztését jelezte. Azt hitte, hogy ezzel megadja a bányamunkásoknak azt, amit követelnek. A törvényjavaslat tárgyalását, ha időközben a harcoló felek között megegyezés nem jönne létre, véglegesen március 26-ára tüzték ki.

A tárgyalási napot a politikai időjósok elsőrangu kritikus napnak jelezték. Sötét hirek keltek szárnyra. Politikai rendszerváltozást

sem tartottak lehetetlennek. A konzervatívek már eleve ellene voltak a bérminimum-törvénynek. De magában a kormány pártjában is szaporodni kezdett azoknak a száma, akik aggodalommal néztek a „veszedelmes kísérlet" elé. A munkáspárt pedig erélyesen követelte, hogy a törvényjavaslatba egy meghatározott bérösszeg vétessék föl. Mi lesz, ha a liberális gyárosok parlamenti szószólói és a kormány parlamenti munkásvazallusai fölmondják a barátságot? A konzervatívek már nyeregben képzelték magukat. Balfour hirtelen otthagyta a politikai színpad hátterét és az ellenzék első padsorából figyelte a kormány sakkhuzásait. Ezek a körülmények, egyéb homályos hírekkel egyetemben, módfölött megtermékenyítették a politikai időjósok képzeletét. A helyzet óráról órára érdekesebb lett és nemcsak a párt nélkül való folyosói ácsorgók és burzsoá smokkok, de mindenekelőtt a politikailag gondolkodó munkásság és a sztrájkoló bányászok számára is. Nem lehet tehát azon csodálkozni, ha az emberek seregestől vonultak a Westminster felé, hogy szemtanui legyenek a történendőknek és így öntudatlanul is hozzájárultak a „nagy nap" külső benyomásainak a szaporításához.

Így aztán március 26-án a déli órákban előkelően öltözködött társaságbeli hölgyek, rövidhaju suffragettek, hosszuhaju ifjoncok, kőcsögkalapos burzsoák és posztósapkás proletárok nagy számban verődtek össze a parlament folyosóin. A rang- és osztálykülönbségek mintha feledésbe mentek volna. Valamennyit közös érdek fűzte össze: egy „nagyon előkelő" parlamenti tagot keríteni, akitől ki lehessen préselni egy belépőjegyet. Ez pedig semmiképpen nem volt könnyü dolog, mert a képviselők a megrohanástól való félelmükben mintha elbujdostak volna. Csak kevesen jutottak tehát a hőn óhajtott papiros-talizmán birtokába, amely előtt aztán megnyílt a karzatra vezető ajtó.

2 óra 50 perc. Az ülést megnyitják. Legelsőbben az interpellációkat intézik el. Azon a listán, amelyet a napirenddel együtt minden látogatónak a kezébe nyomnak, sokszor száznál több ilyen interpelláció, kérdés szerepel, amiket a képviselők a miniszterekhez intéznek. Mindegyik képviselő néhány szóval megindokolja az interpellációját vagy a kérdését, mire aztán az illető miniszter röviden válaszol. Ez a végtelennek látszó kérdés- és válaszjáték unalmasan hat. Sok érdeklődést nem is tanusítanak iránta, sem lenn a teremben, sem a karzatokon. Vagy tán arra a pillanatra tartogatta mindenki az érdeklődését, amikor a bányászok sztrájkjára vonatkozó és szenzációsnak ígérkező miniszterelnöki kijelentés fog megtörténni? Ebben a várakozásban figyelmesen végig lehetett nézni a Házon.

A szárazföldi parlamentek ismerőjére néhány meglepetés vár itt. Hiába keresi például az angol alsóházban az elnöki emelvényt; hiába kutat a szószék után és kifürkészhetetlenek lenn a teremben a gyorsírók. Ehelyett a terem közepén, egy asztal mögött, szorosan egymás mellé préselődve, három XVIII. századbeli ruhába öltözött és csücskös parókával fődött gentlement talál: a barristereket

(jegyzők). Mögöttük egy üvegszekrény áll, amely a megtévesztésig hasonlít azokhoz a házikókhoz, amelyeket kőszentek megvédésére szoktak emelni. Még a kevésbé élesen figyelő szem is hamarosan észreveszi, hogy ez az üvegbura emberi lényt rejteget magában. A szekrény belsejében a sötét háttérről elválik egy szürkés-fehér és skalpformáju fölület, amely könnyedén ide-oda imbolyog. A szekrény mélyéből időről-időre ünnepélyes hang csendül ki: az elnök hangja ez. A csengetyüvel sem tud visszaélni az alsóház elnöke, miután nincs csengetyüje. Puszta fölállással adja tudtára a gyülekezetnek, hogy szólni kíván. És ilyenkor mindenkinek hallgatnia kell. Ha valamelyik szónok továbbbeszéléssel kísérelné meg az elnök óhaját meghiusítani, százszoros Rendre!-kiáltás téritené észre.

Szónoki lajstromot nem ismernek az angolok. Ha valamelyik szónok bevégezte mondanivalóját, egyszerre tiz, husz, harminc ember is fölugrik a helyéről, hogy az elnök tekintetét elkapja. Tekintetükkel szinte keresztül furják a szekrényben levő lényt. Mintha azt látszanának tőle kérdezni: Mikor nézel már végre reám? Néhány szorongó pillanat multán elhangzik egy név. Erre a többiek, a következő pillanatra ugrásra készen, leülnek. Hány jól előkészitett beszédet kell itt el nem mondottan hazavinni!

Az angol alsóházat egyébként a „közönségesek" házának is nevezik. Nomen est omen! Sok tagja valóban „közönségesen" viselkedik. Hogy benn a Házban az ember leveszi a kalapját, ezt, ugy látszik, a „közönségesek" nem tanulták meg. A konzervatívek, csak ugy, mint a liberálisok és a munkáspárt padjaiban elég rosszul nevelt gentlemen ül, akik megfeledkeznek arról, hogy kalapjukat levegyék. De neveletlenségre még a miniszteri padban is akadhatunk. Az egyik miniszter — azt hiszem, Edward Grey volt — lomhán hátra dől a padon és lábait fölrakja az asztalra. Ennek az illetlenségnek a teljességét azonban csak egy analógia mutatja kellőképen: Képzeljük el, hogy valamelyik szárazföldi parlamentben, mialatt komoly tanácskozás folyik, egyik-másik miniszter végig dől a helyén és lábait a jegyző mellé, a Ház asztalára rakja. Fizikailag ez lehetséges volna ugyan, de a Ház méltósága bizonyára nem türné meg.

A „közönségesek"-nek ez az illetlensége még elviselhető volna, de az a kiméletlenség, amelyet a nőkkel szemben tanusitanak, már nem. Ahelyett, hogy a legjobb karzatot és ülőhelyeket bocsátanák rendelkezésükre, jó magasra, rácsozat mögé helyezik őket. A világos toilettek ugyan első pillanatra elárulják, hogy a ketrecben nők szoronganak, de a rácsozat sürüsége megakadályozza, hogy a kort és a konturokat meghatározhassuk. Itt még sok munka vár a suffragettekre.

Egy hirtelen támadt mozgás véget vet a csöndes szemlélődésnek. A terem gyorsan megtelik képviselőkkel. Az elnök széke mögött élénk hangzavar keletkezik, amely a kormánypárt padjaiban folytatódik. A miniszterelnök a kíséretével együtt bevonul és a liberálisok első padjában helyet foglal. De nemsokára ujra fölemelkedik, hogy a bányatulajdonosokkal és bányamunkásokkal folyta-

tott tárgyalások eredményét tudassa a Házzal. A végsőig fokozódott várakozás mellett kijelenti, hogy a békés megegyezésre irányuló minden igyekezete hajótörést szenvedett. (Halljuk! Halljuk! — zug feléje erre minden padból.) A kormány tehát egy bérminimumtörvény megalkotását óhajtja. Ezzel a bányamunkások megkapják azt, amit eredetileg követeltek volna. Többet nem tehet és nem is akar a kormány tenni. Miután befejezte mondandóját, fölkelt helyéről Bonar Law, a konzervatívek vezére és kijelenti, hogy pártja nem szándékozik a kormánynak e törekvésénél nehézségeket támasztani. Ezzel vége volt a feszült várakozásnak, a szenzáció elmult. A politikai időjóslók ez egyszer megint tévedtek. Terem és karzatok lassan kiürülnek.

Mit fognak most a sztrájkoló munkások csinálni? Ez volt most a legfontosabb kérdés. Általános szavazást akarnak elrendelni. De mi lesz ennek az eredménye? Mit tanácsolnak majd embereiknek a sztrájkvezetők? Semmit. Adja le mindenki a maga belátása és mérlegelése szerint a szavazatát. Csodálatos. Abban a pillanatban, amikor a sztrájkolóknak legnagyobb szükségük volna önzetlen tanácsra és a helyzetről való kellő fölvilágositásra, cselekedjék mindenki a saját „belátása" szerint. Minden jel arra vallott, hogy a vezetőség maga is tanácstalan volt.

Hogyan gondolkoztak tehát maguk a bányászok? A békét óhajtják vagy tovább akarnak harcolni? Ez a kérdés, az erre a kérdésre való válasz utáni kiváncsiság kihajtott a bányavidékekre, a sztrájk kiinduló helyére: Délwalesbe.

II. Beszélgetés egy walesi bányamunkással.

A londoni utcákon kevésbé látszott meg a sztrájk hatása, mint azt hittük volna. Igaz, hogy öreg benszülöttek ismételten arról biztositottak, hogy az utcai közlekedés felére redukálódott, a saját tapasztalataim azonban nem engedték meg, hogy ezt teljességében elhigyjem. Igaz az is, hogy a Themse rakodóhelyein az ácsorgó munkások száma nagyobb volt, mint máskori de még sem olyan arányu, mint azt a jelentésekből következtetn, lehetett. Ez a kép azonban alapjában megváltozott, amint a nagyobb pályaudvarok felé közelitünk. Mindenütt nagy plakátokat láthatunk, amelyek a vasuti forgalom korlátozását jelentik. Az északi pályaudvaron például, amely normális időben alig tudja a feléje tóduló emberáradatot befogadni, most alig pár tucat ember futkosott. Néhány munkás időtöltésből ablakokat tisztitott vagy a falakat pingálta.

Az emberben az elhagyatottság érzése kezdett fölülkerekedni. Ugy tünt föl, mintha olyan házban volna, ahonnan a lakók elköltöztek. Az üres csarnok falai minden lépésre és szóra harsogó visszhangot adtak. Ugy látszott, mintha az emberek elvesztették volna utazási kedvüket. Mi szegte hirtelenében az emberek vándorlási kedvét? A vasuti szolgálat bizonytalansága vagy az a fenyegető lehetőség, hogy többé nem térhetnek vissza? Avagy olyan nagyok voltak a sztrájk hatásai a kereskedelemre és a forgalomra,

hogy most már százezrek számára megszüntette az utazás szükségességét?

De akárhogy is volt, a vasutak mindenesetre jelentékenyen korlátozták szolgálatatásaikat és az utazni szándékozók elhalasztották terveiket. Vagy egymaga a szénhiány volt az, amely arra kényszerítette a vasutakat, hogy a vonatok számát ennyire csökkentsék? Az ember majdnem kétségbevonná. Hiszen a bányamunkások elég jóakaratuak voltak, hogy tanácskozásaikkal és határozataikkal a vasuttársaságokat jó előre figyelmeztették a történendőkre és így elegendő időt adtak nekik arra, hogy szenet fölhalmozzanak. A bányamunkásoknak érthetetlenül hosszu és hangos készülődését a szénbárók és vasuttársaságok észszerűen alapos és csöndes készülődései kisérték. A vállalkozók rendkivüli előrelátását mutatták a szénnel megrakott vonatok és a toronymagasságnyi szénhegyek, amelyeket a hatheti bányászsztrájk sem tudott eltüntetni. Sokkal inkább helytálló az a föltevés, hogy a vasuttársaságok a forgalmat azért korlátozták nagyobb mértékben, mint ahogy azt a szénhiány indokolttá tette volna, hogy a közvéleményt nyugtalanitsák, a sztrájkolók ellen hangolják és azonkivül a személyzet egy nagy részének az elbocsátásával a vasuti munkások gyülölt szakszervezetének is kellemetlenkedjenek. Ezt a föltevést megerősitik azok az üzemi hanyagságok is, amelyekkel akkortájt lépten-nyomon találkozhattunk. Az a pár vonat, amely még ment, pontatlanul indult és jórészt nagy késésekkel érkezett rendeltetési helyére. Csatlakozásokat aznap már nem lehetett kapni. Jóllehet az utazók száma nagyon leolvadt, még mindig tulmagas volt a korlátozott forgalommal szemben. Veszedelmesen tulzsufolt vonatokon szállitották az utasokat és ha valaki panaszt tett, a sztrájkra utaltak.

Az ujságok, valamennyien a kapitalizmus szolgálatában, napnap után hátborzongató meséket közöltek a nagy szénhiány következményeiről és a nagyobb arányu üzembeszüntetéseket magától értetődő szükségszerűségnek tüntették föl. Ennek az állandó és rendszeres megismétlésével elérték azt, hogy a közönség végre is szintiszta igazságnak tartotta ezt. A szénfogyasztók és utazók egyszerűen őrültek, hogy kivánságaik mégis teljesülnek; a hogyan már nem érdekelte őket. Az előbbiek tiltakozás nélkül fizették a szénbárónak az uzsoraárakat, az utóbbiak keserves pénzükért bolondot járattak magukkal. A közönség káromkodott és fizetett; a kizsákmányolók vigyorogtak és zsebrevágták a megnagyobbodott profitrátát. Anglia „a század legnagyobb válsága" a dusgazdagoknak óriási nyereséget, a dolgozó népnek pedig irtózatos pénz- és kényelembeli veszteséget hozott.

Utazási célom a délwalesi bányakerület volt. Mindenekelőtt Cardiff, azután a hirhedt gyárvidék: Taff-Vale. A vonaton ugy szorongtak az emberek, mint a heringek a hordóban. Ülőhelyet kértem. Csakhogy hiába. Rendkivüli körülmények! Sztrájk! — szólt az előttem tovasietö tisztviselő és ott hagyott a folyosón állni. A körülöttem ácsorgó utasok fejbólintással igazolták a mondottakat. Néhányan mintha kárörvendőn vigyorogtak volna e zavarok

fölött. Bányamunkásoknak kellett lenniök. Ha külsejük erre nézve kétséget hagyott volna fönn, a gomblyukban hordott jelvényük eloszlatta ezt. Társalgásuk után ítélve szakszervezeti küldöttek voltak, akik résztvettek a tegnapi konferencián és most hazasiettek, hogy társaiknak jelentést és utasítást adjanak. Megkérdeztem az egyik szomszédomtól, hogy mit tart a német bányamunkások sztrájkjáról. Alig tudott valamit mondani. Semmiféle ismeretei nem voltak erről. Csodálatos! A brit bányamunkásoknak egy vezető tagja nem tud semmit németországi társainak a harcáról? Talán érdekében volt az angol ujságoknak, hogy ne engedjenek belőle semmit beszivárogni a bányamunkások falvaiba?

De amilyen keveset tudott mondani a német sztrájkról, annál bőbeszédűbben nyilatkozott az angol mozgalomról. Minden áron arra törekedett, hogy megmagyarázza nekem, mennyi kárt tett az országban a sztrájk. Csak igen kevés időre lett volna még szükség a teljes győzelemig. Sajnos, kelleténél jóval előbb végződik majd.

— Miért sajnos? — kérdeztem. — Hiszen a bérminimum-törvény megadja a bányamunkásoknak azt, amit követelnek!

— Nem ád az egy batkát sem. Mi a minimális bér elve alatt a már érvényben lévő minimális munkabéreknek mindenki számára való elismerését gondoltuk. A törvény azonban csak merész ígéreteket tesz. Most majd az alakitandó bérhivatalokkal szemben kell megint harcra készülődnünk. Ujból csőbörből vödörbe kerültünk. Átkozott dolog! Megint bolonddá tettek bennünket!

— De hiszen a munkásoknak a legközelebbi napokban módjukban lesz, hogy a sztrájk továbbfolytatásáról határozzanak. Vajjon a sztrájk továbbfolytatását határozzák-e el?

— Félek, hogy nem. Egyáltalán az egész szavazás humbug.

— De mindenesetre demokratikus.

— Lehet, de mégis humbug. Követeléseink és azok keresztülvitelének a módja fölött már ismételten szavaztunk. Vagy kedvező még a helyzet a sztrájkra és akkor a londoni konferenciának valamennyi kerület számára a harc továbbfolytatását kellett volna kimondania, vagy kedvezőtlen és akkor az embereket az egész vonalon a munka megkezdésére kellett volna utasitani. Ha azok ott Londonban nem tudják a helyzetet fölismerni, akkor ki ismerje föl? Azoknak tudni kell, hogy van-e még kilátás győzelemre. A bányafalvakban lévő munkások a napilapokból merítik ismereteiket. És ezek mindent megtettek, hogy zavart és kedvetlenséget szitsanak a bányakerületekben. Ha most a rosszul tájékozott munkásoké a döntés joga, akkor többé nem a hideg megfontolás és a helyzet tiszta mérlegelése, hanem az üres gyomor és az aggódó bizonytalanság dönt majd.

— Milyen tanácsot adnak majd a vezetők szavazásra induló embereiknek? Hiszen mérhetetlenül fontos, hogy a sztrájkolók ilyen nagy horderejű döntésnél a vezetőség akaratát is ismerjék.

— Az ördögbe is! Ezek az öreg fiuk nyugalmat akarnak. Hogy januárban olyan hatalmas többség a sztrájk mellett döntött, az nem kevéssé ijeszthette meg őket. A vezetőség emberei között nincs egy-

ségesség, az akaratban nincs határozottság, a bérminimum-törvényre vonatkozó vélemények pedig eltérnek, ellentétesek. Olvasta ön a tegnapi parlamenti tárgyalást? Néhány munkásképviselő megdicsérte a javaslatot, mások meg alapjában elhibázottnak tartják. A következő napokban eljönnek majd és egy részük ellene, egy részük mellette fog beszélni, az újságok pedig csak azt közlik majd ezekből a beszédekből, ami tetszésük szerint való lesz. Nyomában pedig határozatlanság, zavar és tanácstalanság támad majd a bányakerületekben és a szakszervezetekben.

— Milyen magasak hát a most érvényben lévő minimális bérek?

— Ez nagyon különböző. Bristolban körülbelül hat korona, Clevelandban hét korona, Skóciában hét korona husz fillér és Yorkshireben nyolc korona naponként. A legtöbb bányavidéken hét koronán fölül.

— Eszerint az angol bányászok még mindig jobb díjazásban részesülnek, mint szárazföldi társaik.

— Igen, ha ezeket a megállapodásokat mindig betartanák. De sokszor fölrugják azokat. Jog szerint persze minden körülmények között meg kellene fizetni a minimális munkabért. Csakhogy a bányatulajdonosoké a hatalom és ezzel együtt a jog is. Ha a munkás a szerződésben biztosított jogát érvényesíteni akarja, akkor nemcsak sok futkosással, de még több kellemetlenséggel és az elbocsátás lehetőségével is számolnia kell. Így aztán a legtöbb esetben hallgat és jobb munkaalkalomra vár. Még nyolc év előtt pótlékot kaptak azok a munkások, akik rossz helyen dolgoztak. Az 1904—5-diki krízis alkalmával azonban a vállalkozók egyre-másra megtagadták ezeknek a pótlékoknak a fizetését. A mi szervezetünk néhány eklatáns esetet a bíróság elé vitt, de minden eredmény nélkül. Majdnem két évi fontolgatás után a szakbíróság arra az eredményre jutott, hogy ezeknek a pótlékoknak semmiféle kapcsolatuk nincsen a szerződésekkel, puszta ajándékok, amit a társaság csak akkor fizet, ha ez kedvére van. Ettől az ítélettől kezdve az ellentétek egyre szaporodtak és gyors tempóban nyílt összeütközéshez vezettek, amely végre a mostani sztrájk nagy okozója lett.

III. A Taff völgyében.

A Cardifftól északra vezető fősínhálózatból egész sereg kisebb vasut ágazik el, amelyek több ipargazdag völgyet szelnek keresztül. Valamennyien megállnak a fekete hegyek lábainál. Az ezen a vidéken levő vaskohók és szénbányák termékei ezeken a sínhálózatokon gördülnek völgy iránt Cardiff felé, az egyesült királyság legnagyobb szénlerakódó helyére, hogy innen aztán az ország belsejébe vagy a tengerentulra vándoroljanak.

A síkságokon, ahol régente szántottak, vetettek és arattak, most óriási salak- és kődombok terpeszkednek. Ipari tekintetben legfontosabb a Taff völgye. Lapályain és lejtőin a szénbányák fölvonó állványai vagy füstös gyárkémények merednek az ég felé. A Taff

mindkét partján több sínhálózat vonul végig, amelyek itt-ott keresztezik vagy összekötik egymást. Sok hely nincs már itt, amit beépíteni lehetne. Amit a gyárak, bányatársaságok még szabadon hagytak, azt a lakóházak foglalják el. Hosszu, egyenes vonalban sorakoznak a magaslatok vagy emelkednek terraszszerüen a dombok irányában a kezdetleges, palával födött kétemeletes kőszekrények. Hiába kutatunk más országok gyárvárosaiból hozott emlékeink között, nem találunk semmi hasonlatosságot. A német, francia, belga ipari helységeknek többé-kevésbé még némi városjellegük van. Mindenütt találunk pár modern utcát, tömör kőépületet, csínos vasuti állomást, sőt itt-ott színházra és parkra is akadunk. De mindennek itt nyoma sincs. Az idegen mintha minden utcasarkon ezt olvasná: Bocsánat, csak munkások számára! Az utcák és házak a gyárudvarok jellegét viselik magukon. A város egész képe és az épületek az ideiglenesség, a sebtiben összeróttság jegyében állanak.

A Taff völgyének északi részében levő bányászszakszervezet az ott dolgozó munkásoknak csak ötven százalékát egyesíti magában. És azok a kötelékek, amelyek a szervezett bányamunkásokat egymáshoz fűzik, nagyon gyengék. A tagok között nagyon sokan vannak, akik nem sokat törődnek a szervezet szabályaival és a szolidaritással és inkább a bányatisztviselőkhöz hajnak, mint társaikhoz. A szervezettek és a szervezetlenek között főnnálló kedvezőtlen helyzet arra kényszeriti a szakszervezeti vezetőket, hogy a munkaföltételek szigoru betartásától eltekintsenek.

A szervezet rossz állapotát többek között az akkordmester-rendszerrel és a tanulatlan vidéki munkások beözönlésével okolják meg. A szervezet elmulasztotta, hogy mindjárt kezdetben állást foglaljon az előbbi ellen és most már nehéz ezt és ennek az emlőin nagyranőtt parazitaságot megszüntetni. Az akkordmestereknek rendszerint egész telepeket adnak megmunkálásra. Ezek, függetlenül a bányaigazgatóságtól, önállóan szerződtetik a munkásaikat. Ki az ördög törődik ilyen esetben a munkások és a bányavállalatok között főnnálló vagy megkötött szerződéssel? Az akkordmesterek előszeretettel a rossz munkabérekhez szokott vidéki munkásokat alkalmazzák és ezeket aztán tetszésük szerint díjazzák. Az akkordmesterek megkenték az igazgatókat, hogy jó telepeket kapjanak és a munkások megkenik az akkordmestereket, hogy jó munkahelyet és állandó foglalkozást kapjanak.

A brit bányaipar az utóbbi időben hatalmasan fejlődött. Az 1905-től 1910-ig terjedő hat esztendőben a bányaiparban foglalkoztatott munkások száma 843.418-ról 1,032.702-re emelkedett. Ebben a terjeszkedésben Délwales nem éppen kis mértékben vett részt. Az angol bányamunkás nem szereti lakóhelyét változtatni. A hazájában legalább nem. Szivesebben megy a tengerentulra, semmint egy másik bányakerületbe. Ez magyarázza meg jórészt a bányakerületek munkabérei között való nagy különbségeket. Ha a vándorlási kedv nagyobb volna, akkor a bristoli bányamunkás például nem dolgozna napi 5·80 korona bérért, hanem fogná cókmókját és átköltözne Lancashirebe vagy Yorkshirebe,

ahol ugyanazért a munkájáért már napi nyolc, sőt kilenc korona díjazásban részesül.

Az az emberfajta, amely a brit bányakerületekben él, kitűnő sztrájkanyag. Faji sajátságok és a bányavidékek szociális strukturája jó alapot nyujtanak egy harcoló munkásságnak. Hiszen nézzük csak a bányahelységek népességének egyformaságát, a bányamunkás-szervezetek egységességét, a faj szivósságát és aztán a sportolásra való nagy hajlandóságot, amely könnyebben átsegíti az embereket a sztrájk napjain és nem enged időt a bizonytalan jövő fölött való tépelődésre. Persze, a komoly szakszervezeti ember ebben az utóbb említett előnyben, a sporthajlandóságban, talán minden egyebet, csak éppen hasznos dolgot nem fog látni. És nem ok nélkül. Mert ezt az időt és azokat az anyagi eszközöket, amelyeket most a labdajátékra és más hasonlóra pazarolnak, fölvilágositásra és önképzésre sokkal eredményesebben lehetne fölhasználni. Amig például a wallon bányamunkás a sztrájknapokat pompás alkalomnak tekinti, hogy magát a gyüléseken való szónoklásban tovább képezze és komoly tanulmányokba merüljön, addig angol kollégája ezt az időt a nem sok hasznot nyujtó játékokra pocsékolja.

De még más hátrányok is vannak. A szárazföldi bányamunkás szünetlen kapcsolatban áll a külvilággal és osztálytársaival. Ezt hiába keressük az angol bányamunkásnál. A jelenkor nagy politikai és társadalmi kérdései édeskeveset érdeklik őt. Nem csoda. Hiszen szellemi táplálékát egyfelől a templomi szószékről nyujtják neki, másrészt a polgári lapok sporthireiből meríti. A szakszervezetektől rendezett oktatásról, rendszeres előadásokról és könyvtárról az angol ipari helységek népe még mit sem tud. Még a saját országuk politikai és gazdasági életéről, más szakmabeli munkásainak helyzetéről és gondolkozásmódjáról is megdöbbentően csekély a tájékozottságuk. Gondolkozásuknak határt szab a lakóhelyük vagy a bányakerületük. Ez bizonyos fokig a szárazföldi munkásságra is áll, de a szakszervezetek folytonos munkával azon vannak, hogy változtassanak ezen a helyzeten. És munkájukat fokozódó siker kiséri.

A brit bányamunkásoknak, mint általában a Trade-Unionokban tömörült munkásságnak nincs proletár-sajtója, amely nap-nap után, hétről-hétre a fölvilágositó gondolatoknak millióit csöpögteti az elnyomottak lelkébe. Miután semmi sem hevíti tudni akarásukat, alig mutatkozik közöttük érdeklődés akár országukbeli, akár külföldi osztályostársaik munka- és életviszonyai iránt. Miután a kapitalista társadalom összefüggéséről való ismeret teljesen hiányzik náluk, nem is érzik kellően a más országok proletárjaival való állandó nemzetközi kapcsolat szükségességét. És ha a nemzetközi osztályszolidaritást nem szavakban, hanem tettekben keressük, akkor ennek még a csiráját is alig találnók. Korunk nagy politikai és szellemi áramlatainak pusztán közömbös szemlélői.

A velszi bányatelepeknek a szárazföldiekkel való összehasonlitása is az előbbiek hátrányát mutatja. Itt hiába keresünk a munkások számára való mosdó- és öltöző-helyiségeket, megfelelő iroda-

helyiségeket, gépházakat. Két napon keresztül hasztalan kutattam ilyenek után a Taff völgyében. Irodahelyiségek gyanánt kezdetleges téglakunyhók szolgálnak, amelyek félig összedőlt vasuti őrházakhoz hasonlítanak. A gépházak pléhből és téglából durván összetákolt viskók, amelyek sem szél, sem eső vagy hideg ellen védelmet nem nyujtanak. Ha mosdó- vagy öltözőhelyiségek után kérdezősködtem, rendszerint ezt válaszolták: Ilyesmi nem létezik nálunk. A munkások abban a ruhában szállnak le az aknákba, amelyben jöttek. Munka után pedig piszkos, nedves ruhában kénytelenek sokszor több órányira fekvő lakóhelyükre távozni.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

A kartellek monopoliuma. A modern kartellek mindenféle formája azt a célt szolgálja, hogy a termelés szabályozása, a kinálat korlátozása révén az árukat értékükön fölül adják el. A kartellbe tömörült vállalatok befektetett tőkéjük után az átlagosnál sokkal nagyobb profitot élveznek. Csak gondoljunk a magyarországi vasművek, cukorgyárak, óriási profitjaira. Ezt a profittöbbletet pedig a fogyasztóktól szerzik meg, akiknek pénzben kifejezett jövedelme reálisan csökken a kartellek árdrágító hatása folytán.

A marxi közgazdaságtan szerint az évről-évre ujonnan felgyülemlett tőkék azokban a termelési ágakban keresnek és találnak alkalmazást, amelyekben a profit éppen akkor az átlagosnál nagyobb. Az ujonnan bevonuló tőke uj vállalatokat alapit, amelyeknek versenye folytán az ár leszáll, a profit az átlagos profit vonalára süllyed le. Ezt nevezzük a profithányad kiegyenlitődésének, amely természetesen a kapitalista termelés technikájának forradalmi jellege folytán, mindig csak mint irányzat érvényesülhet, mert mindig vannak az átlagosnál nagyobb profithiányadót élvező termelési ágak.

Látjuk azonban, hogy a mai közgazdaságban a termelés számos ágában állandó a tulprofit; számos termelési ág, állandóan kivonja magát az átlagprofit kiegyenlitődésének törvénye alól. Ezek azok a termelési ágak, amelyekben szilárd kartellek állnak fön. Csakhogy a kérdést ugy kell fölvetnünk, hogy mi adja meg annak a lehetőségét, hogy a kartellbe álló iparvállalatok megakadályozzák uj tőkék bevonulását az illető iparágakba?

Erre nézve azt kell felelnünk, hogy vagy természeti vagy tőkemonopolium révén sikerül mindig a versenyző tőkék kizárása.

Természeti monopolium esete az olyan termelési ágaknál fordul elő, amelyek valamely, csak bizonyos helyeken lelhető nyersanyagot termelnek. Ilyenek a bányavállalatok és az erdőipari vállalatok. Ha valamely ország összes szénbányaterületei le vannak foglalva és a lefoglaló vállalatok kartellbe lépnek, az ilyen kartell tökéletes módon uralkodik a piacon, mert uj versenytársa nem támadhat. Ugyanigy áll a dolog mindenféle bányavállalatnál. Igy tehát a kartellben álló vállalatoknak jogi monopoliumuk van, mert meg tudják akadályozni, hogy az ujonnan fellépő tőkék a bányászatban találjanak alkalmazást, legyen ott bár a profithányad sokkal magasabb az átlagosnál.

Magyarországnak számos nagy kiter-

jedésű szénmezője kihasználatlanul hever. Kihasználhatatlanul hever pedig azért, mert a szénkartell hatalmas vállalatai minden szénbányaterület kihasználási jogát magukhoz váltják, a bányákat megmíveletlenül hagyják, de megakadályozzák a versenyző vállalatok keletkezését. Hasonló helyzetben vannak a vasbányatársulatok is.

Magyarországnak egyik leghatalmasabb kartellje a fakartell, amely a tűzifa és épületfa árát verte föl oly magasra, mint ezelőtt tíz évvel volt. Ereje abban áll, hogy az évről-évre piacra hozható famennyiség — épp ugy, sőt fokozottabb mértékben, mint a mezőgazdasági termékeké — nem szaporítható tetszés szerint. Itt még az sem szükséges, hogy valamennyi erdőipari vállalat kartellbe lépjen, elég ha csak egy számottevő része lép egyezségre, mert hisz éppen a piacra hozható árumennyiség korlátolt volta miatt bizonyos, hogy az ő árujokra is szükségük lesz a fogyasztóknak, ha a versenyző vállalatok áruja elfogyott.

A kartellek másik csoportja nem ilyen forma természeti monopoliumon, hanem tőkemonopóliumon alapszik. Vannak ugyanis olyan termelési ágak, amelyekben versenyképes üzem létesítése olyan nagy tőkét igényel, amelyet a pénzpiac mai szervezete mellett magánuton összeteremteni nem lehet. Egy versenyképes vaskohóüzem manapság 50 millió korona alaptőke befektetését igényeli. Ilyen óriási tőkét csakis bankok utján lehet összehozni; csak a nagy bankok, amelyek az összes állandóan vagy ideiglenesen a termelésben nem alkalmazott tőkéket összegyűjtik, képesek ilyen óriási tőkéket mozgósítani.

Ámde a nagybankok gazdasági szerepe az utolsó egy-két évtizedben — mint ezt Hilferding „Finanzkapital"-jában oly gyönyörűen kifejti — gyökerében megváltozott. A nagybankok ma már nem elégszenek meg azzal, hogy az olcsóbb kamatláb fizetése mellett a betevőktől összegyűjtött tőkéket magasabb kamatláb mellett odakölcsönözzék azoknak, akiknek a termelésben szükségük van kölcsöntőkére, hanem közvetlenül kezükbe kaparították magát a termelést. A nagybankok manapság a legkülönbözőbb iparvállalatok tényleges birtokosai, amennyiben a részvények többsége az ő kezükben van. Némelyik nagybank egész iparágak tényleges birtokosa; a magyarországi malmok, a magyarországi vasművek, gyufagyárak stb. mind egy-két bank befolyása alatt állnak.

A banktőke uralmának következménye a kartellalakulás és a verseny megakadályozása az illető iparágban. A hatalmas bank egyenesen rákényszeríti a befolyása alatt álló egyfajta vállalatokat, hogy kartellbe lépjenek, mert neki az az érdeke, hogy minden vállalata boldoguljon, nem pedig, hogy egyik a másikat a versenyben letörje. Ha pedig uj versenyvállalat akarna alakulni, a szövetkezett nagybankok csak az esetben engedik tőkéhez jutni, ha a meglevő vállalatok a piac szükségletét kielégíteni nem tudják és ha biztositva van, hogy az uj vállalat a kartellbe be fog lépni. Versenyző vállalat számára nem kapható tőke a bankoktól...

A nyersanyagok lefoglalása és a banktőke monopóliuma az a két főalap, amely a kartellek főnnállását biztositja. Ahol ez a két föltétel nincs meg, ahol olyan áruk termeléséről van szó, amelyeknek nyersanyaga sok helyütt beszerezhető és versenyképes vállalat alakításához aránylag kis tőke szükséges, az ilyen termelési ágakban állandó kartellek nem lehetségesek. Hiszen gyakran előfordul, hogy valamely város pékjei, mészárosai vagy kőművesei kartellbe lépnek és az árakat fölverik. Ez azonban csak addig tart, amig a dolognak híre megy; ekkor uj versenyző vállalatok keletkeznek és a kartell fölbomlik, hogy később ujra megalakuljon és ujra fölbomoljon.

Ilyen esetben gyakran előfordul, hogy a kartellben álló vállalatok kísérletet tesznek az uj vállalat tönkretételére: egy darabig nagyon olcsón, önköltségen alul adják el áruikat, hogy az uj vállalatot csődbe kergessék. Néha sikerül ez: az uj vállalat megbukik, gyárát, berendezését a kartell potom áron magához váltja és a telepet bezárja. Az árakat pedig ujra a régi magasságba emeli. Vagy pedig nem sikerül az uj vállalatot tönkretenni, akkor kibékülnek, beveszik a kartellbe, részesedést adnak neki a tulprofitból és ujra fölemelik az árakat, amilyen magasra lehet. Ezzel pedig eljutottunk a kartelláralakulás problémájához. Erről legközelebb.

Varga Jenő.

Szakszervezeti mozgalom.

Szakszervezeteink 1911-ben. A Szakszervezeti Értesitő májusi száma közli szakszervezeteink 1911. évi jelentését. Az elmult év fejlődő gazdasági konjunktúrájában szakszervezeink anyagiakban is gyarapodtak, taglétszám tekintetében is megerősödtek. A gyarapodás ezuttal sokkal értékesebb, mint az előző jó konjunktúrákban volt. A fejlődés nem volt ugyan oly rohamos, azonban sokkal alaposabb volt, amit elsősorban egynehány szervezetnél tapasztalható kisebb mértékü tagfluktuáció és a nagyon örvendetes anyagi megerősödés igazol.

A szakszervezeti tanács az elmult évi statisztikát sokkal részletesebb és áttekinthetőbb alapon dolgozta föl. A taglétszám-kimutatásnál és a szakszervezetek bevételeinek és kiadásainak részletezésénél uj szempontokat tüntet föl, amely kőrülmény módot nyujt a szakszervezetek belső életének alaposabb megvilágitására.

A tagok kimutatásánál eddig az egyes szervezetek önkényesen végezték a taglétszám megállapitását. Egyes szervezetek törzskönyvek, illetve törzslapok alapján, mások viszont az évi átlagos járulékbefizetések, részint az utolsó negyedévi befizetések, végül egyes szervezetek a beiratkozások és kimaradások és az év végén főnnálló tagállomány arányában állapitották meg a taglétszámot. A szakszervezeti tanács abból a helyes szempontból indult ki, hogy szakszervezeti mozgalmunk ma már oly tényezője a nemzetközi munkásmozgalomnak, amelynek saját tekintélye érdekében is egyöntetű, a lehető legreálisabb alapon kiszámitott taglétszámmal kell a nyilvánosság birálata elé lépnie. Ennek alapján a szaktanács — a szakszervezeti vezetőkkel folytatott tanácskozások után — elhatározta, hogy a taglétszámot az összes szakszervezetekben, az évi járulékfizetések arányában, azonos kulcs szerint állapitja meg.

Félő volt, hogy az uj rendszer első évében a taglétszámban némi látszólagos visszaesés fog mutatkozni. Szakszervezeteink elmult évi nagyarányu fejlődését bizonyitja az a körülmény, hogy az uj számitási alap mellett — egynehány kisebb szervezeten kivül — a taglétszám általában emelkedett.

A tagok száma az év utolsó negyedében 95.180-ra emelkedett, az előző évi 86.478 taggal szemben, ami 8702 tagszaporodásnak felel meg.

„A 95.180 tag közül 89.449 férfi és 5731 nő volt, vagyis a férfitagok száma 8548-cal, a női tagok száma pedig 154-gyel emelkedett. 95.180 szervezett munkás közül Budapesten és környékén 54.339, vidéken pedig 40.841 lakik. Az ipari viszonyok fejletlenségét mutatja az a körülmény, hogy a szervezett munkások 57%-a Budapesten, mig az összes vidéki városokban csak 43%-a dolgozik."

Az évi átlagban 86.645 igényjogos tagja volt szervezeteinknek.

A taglétszám legnagyobb emelkedése az épitőmunkásoknál mutatkozik, mely szövetség 3814 taggal, a könyvnyomdászok 2053 taggal, a vas- és fémmunkások 1410 taggal, a szabómunkások

1357 taggal szaporodtak, a többi szervezeteknél a taglétszám emelkedés 1000-en alul volt. A visszaesés a legnagyobb mértékű a magánalkalmazottak szervezeténél volt, mely szervezet 1846 tagot veszített, az előző évi 2764 tagból. A tagveszteség azonban csak látszólagos, mert valószínű, hogy e szervezet taglétszám-kimutatása az előző években nem volt eléggé pontos.

Orvendetes képet nyujt a szakszervezetek pénztári forgalma.

A bevétel 2,017.264 korona volt, a mult évi 1,792.027 koronával szemben. Az összes kiadás 1911-ben 1,767.098 korona volt. Az előző évvel szemben a bevételek 225.237 koronával, a kiadások pedig 121.590 koronával emelkedtek.

A bevételek nagyarányu emelkedése kizáróan a kimutatott taglétszám reális emelkedésének tudható be. 1911-ben a járulékemelés hatása az előző évvel szemben már nem mutatkozhatott, mert a járulékemelésnek legnagyobb része már 1910-ben lett végrehajtva, kétségtelen tehát, a járulékbefizetések szaporodása szaporította a szakszervezetek bevételeit. Az összes bevételek 78·7%-a a szakszervezetek egyenes bevételeiből, a tagdijjárulékokból származnak.

A szakszervezetek vagyona 2,465.957 koronára rug, fejenként minden szakszervezeti tagra 25·9 korona esik.

Az összes kiadások 1,767.098·58 koronát emésztettek föl, ebből az összegből a szervezetek 738.814·45 koronát segélyezésekre, 31,367·71 koronát oktatásra, 22.722·01 koronát könyvtárra, 49.608·09 koronát szaklapra, 127.095·17 koronát lakbérre, 40.276·64 koronát lakásfőntartásra, 169.194·63 koronát kezelési költségekre, 33.850·73 koronát irodai kiadásokra, 134.652·14 koronát leltári beszerzésekre, 55.455·22 koronát agitációra, 30.701·26 koronát mulatságokra, végül 318.727·60 koronát ingatlantörlesztési költségekre fordítottak.

Munkaközvetítés tekintetében is örvendetes haladás mutatkozik. A munkáért jelentkezők száma az előző évi 33.076-ról 46.380-ra emelkedett, az elközvetítettek száma 26.280-ról 38.741-re, az elközvetítettek aránya 79·45%-ról 83·53%-ra emelkedett.

Általában meg lehetünk elegedve szakszervezeteink elmult évi fejlődésével. Az uj statisztikai rendszer hatása csak a legközelebbi kimutatásban fog érvényesülni, reméljük, hogy a folyó évi taglétszám erősen meg fogja haladni a ténylegesen fizető százezer szakszervezeti tagot.

—

A német bányászsztrájk. Az angol bányászmunkások általános sztrájkja nyomán a németországi bányászmunkások évek óta előkészített és mindig elhalasztott mozgalma uj erőre kapott. Az 1905. évi vereséggel végződött sztrájk meghozta ugyan a bányászmunkásoknak a törvényhozás utján rendszeresített hatáskörnélküli munkásválasztmányokat, a bányakartellben egyesült bányatársaságok azonban minden erejükkel odatörekedtek, hogy a munkásválasztmányok működését teljesen hatástalanná tegyék. A bányatársaságoknak a sztrájkot követő provokáló magatartása, a munkabérek folytonos lenyomása, a bányatársaságok munkaközvetítőinek garázdálkodása végsőkig fokozta a bányamunkások elkeseredését. 1909 óta készültek a szervezetek a bányatőke elleni harcra, azonban részben a rossz gazdasági konjunktura, részben pedig a bányamunkásszervezetek széttagoltsága megakadályozta a nyilt harc kitörését.

Németországban négy szakszervezetük van a bányamunkásoknak. A legerősebb a szakszervezeti tanácshoz (Generalkommissionhoz) tartozó szervezet, melynek 1910-ben 123.437 tagja volt, ezt követi a kereszténységi-szocialista bányászszervezet 78.619 taggal, a lengyel bányászszövetség 33.387 taggal, végül a Hirsch-Dunker szervezet 3613 taggal.

A mozgalom megindítására, a nyilt hadüzenetre az angol bányásszsztrájk kitörése kitünő alkalomnak kinálkozott. Az angol bányák szünetelése megakadályozta az angol szénexportot s igy közvetve nyomást gyakorolt a német bányatársaságokra is. A szocialista szervezet vezetői főlismerték a bányatársa-

ságok szorult helyzetét, ennek kiaknázására mindenáron megegyezést iparkodtak létesíteni a négy bányászszervezet között.

Törekvésük azonban hajótörést szenvedett a kereszténységszocialista bányászszervezet árulásán. 1905-ben ugyan együtt harcolt a többi szervezettel, az utóbbi két évben azonban különféle ürügyek alatt iparkodott kibujni az együttes küzdelem kötelezettsége alól; a harc kitörése előtt megtartott együttes értekezleten a kereszténységszocialista küldöttek határozottan kijelentették, hogy az angol-német feszültség és az angol szénbehozatal szünetelése idejében hazaárulásnak tekintenék egy általános bányászsztrájk megindítását. A kereszténységszocialisták eme állásfoglalása kétségtelenné tette, hogy áruló szerepre vállalkoztak, a bányatőke érdekeit szolgálják, mindön meg akarják akadályozni a kellő pillanat kiaknázását.

A három szervezet a kereszténységszocialisták árulását egyelőre tudomásul vette, a sztrájkot azonban már nem akadályozhatta meg.

A sztrájk lefolyásáról, általános hatásáról ma még korai volna birálatot mondani. A sztrájk egyes mozzanatainak és történetének részletes, összefoglaló jelentését még nem ismerjük, ezuttal csupán azokat a követeléseket akarjuk ismertetni, melyeket a három szövetség küldötteinek ez év március 10-én Herne-ben megtartott együttes ülése megállapított és a bányatársaságok elé terjesztett. Követelik:

1. Az átlagos bérek 15%-os fölemelését és az egynemü munkán dolgozó munkások bérei között lévő különbözet kiegyenlítését.

2. 8 órás fölváltórendszert; a munkaidőbe a bányába való le- és fölszállás is beszámitandó. 7 órai fölváltórendszer 22 foku, 6 órai munkaidő 28 foku melegben. Tul- és mellékmunkaszak (Schicht) csupán balesetek, üzemi zavarok esetén és emberi vagy állati lények megmentésének szükségességénél engedhetők meg.

3. A bányatársaságok tulajdonát képező munkáslakásokban a rendes egy havi fölmondási idő vezetendő be; a bérlőknek szervezeti hovatartozandóság kérdésében teljes szabadság biztositandó. A bányatársaságnak nincs joga a bérlőt albérlők tartásában korlátozni.

4. A munkáltatók egyoldalu munkaközvetitő intézetei paritásos alapon átszervezendők; a szomszédos üzemekre főnálló, munkáltatóktól elrendelt zárlatrendszer eltörlendő.

5. Pénzbüntetések korlátozandók; egy márkát meghaladó büntetés csak a munkásválasztmány hozzájárulásával vethető ki.

6. Viszályok elintézésére pártatlan elnök vezetésével paritásos békéltető bizottság alakitandó.

7. A bányaterületeken, kizáróan alkoholmentes italok árusitására, italmérések létesitendők.

8. A birodalmi törvény alapján kapott szolgálmányok a bányatársládáktól nyujtott rokkant-, özvegy- és árvasegélyekbe nem számithatók be.

Sajnos a harcban álló bányászmunkásság e minimális követeléseknek sem tudott érvényt szerezni.

A kereszténységszocialisták árulása, a kormány és a hatóságok erőszakoskodása kilenc napi harc után megtörte a bányamunkások ellentállóképességét. A kereszténységszocialisták 400.000 példányban röpiratot osztogattak a bányamunkások között, melyben fölszólitották őket a sztrájktörésre és biztositották a sztrájktörő munkásokat a hatóságok kellő támogatásáról. A kormány természetesen ez irányban be is váltotta a hozzá fűzött várakozásokat. Rendőrök, csendőrök és katonaság hatalmas serege lepte el a sztrájk alatt álló vidéket; gépfegyverek ropogása világositotta föl a munkásokat az osztályállam pártatlanságáról és munkásbarátságáról.

A kereszténységszocialisták árulását a parlamentben Giesberts és Schiffert kereszténységszocialista szakszervezeti titkárok akarták megvédeni; a szociáldemokrata képviselők azonban kétségtelenül rájuk bizonyitották, hogy magatartásuk legközönségesebb sztrájktörés, hogy a kereszténységszocialista szakszervezet nem a munkások, hanem a munkáltatók érdekképviselete. A kereszténységszocialista szervezet árulása ellenére a kereszténységszocialista munkások egy része becsületesen teljesitette kötelességét, a harcolók közé állt, annyira, hogy egyes vidékeken a keresztény szakszervezet kénytelen volt sztrájktanyát föllállitani és a sztrájkoló tagjait segélyezni. A segélyezetekkel nyilatkozatot irattak ugyan alá, melyben azok kijelentik, hogy nem önszántukból, hanem kényszerüség folytán álltak a sztrájkolók közé, természetesen a kényszerhelyzetben kicsikart nyilatkozat nem mentheti a kereszténységszocialisták galád eljárását.

A sztrájk negyedik napján, március

14-én a sztrájkolók száma 240.000-re, az érdekelt munkásság 70%-ára rugott, tehát ugyanannyi munkás állt harcban, mint 1905-ben, midőn a keresztény szervezet együtt harcolt a többi bányászszervezettel. — *Weltner Jakab.*

Szociálpolitika.

Szociálpolitika a szakszervezetekben. A szakszervezeteket természetes hivatásuk a szociálpolitika felé tereli. Teljesen eltekintve a szakszervezeteknek és a politikai munkásmozgalomnak a törvényhozásra gyakorolt — közvetett vagy közvetlen — befolyásától, a szakszervezeteken belül is főlötte értékes szociálpolitikai tevékenység folyik. Az ugynevezett „államszocializmus", helyesen az állami és községi szociálpolitika legnagyobb jelentőségű intézményei a szakszervezeti gyakorlat iskolájából kerülnek ki. A szociális népbiztosítás előiskolája a modern szakszervezet, amely az érdekeltség önkormányzatán főlépítve, kijelöli az egyetlen utat, amely a szociális biztosítás sikeres megoldásához vezet.

A szakszervezetek legfőbb — az általános munkaviszonyok megjavitására irányul — tevékenysége közvetlenül is a szociálpolitika szolgálatában áll. A munkaidő megrövidítése, a kereseti viszonyok javulása, elsősorban a munkásosztály egészségügyi és kulturális viszonyainak főlemelését segíti elő.

Külföldön és nálunk is a szakszervezetek milliókat költenek a jobb munkaviszonyok eléréséért, illetve a *népesség szociális helyzetének megjavításáért folytatott küzdelem céljaira.* Kötetekre menő adatok igazolják, a szakszervezeti szociális tevékenységnek sikerét. A 80-as években 6—10 forintig terjedő maximális bérért 10—13, sőt 16 órás munkaidő keretében volt kénytelen eladni az ipari munkás munkaerejét; szakszervezeti küzdelmeink eredménye, hogy ma már a legtöbb szakmában 10½, 9, sőt a 8 órás munkanap van rendszeresítve, 24—30—38 koronás bérminimumos tarifaszerződéseink vannak. Sőt a szakszervezetek támadásainak sulya alatt a hatalmas gyáripar is 57 órára redukálta az „üzemi szempontokból" megváltozhatatlannak hirdetett 60 órás heti munkaidőt. Külföldi szakszervezetek könyvtárakra menő adattömegeket gyűjtenek össze eme szociálpolitikai tevékenység eredményeiről. Időközönként földolgozzák a szakmai munkaviszonyokra vonatkozó adatokat; a statisztikai eredmény részben kitűnő agitációs anyagot szolgáltat, részben pedig a szakszervezetek szociálpolitikai tevékenységéről tesz megcáfolhatatlan tanuságot. Kár, hogy a magyar szakszervezetek nem használják ki idejekorán ezt a külföldön kitűnőnek elismert szakszervezeti agitációs eszközt.

A szervezett munkásságnak az általános munkaviszonyok megjavitására irányuló törekvése természetszerűen nem marad hatástalan a szakszervezeten kívül álló munkásokra sem.

A szakszervezeti szociálpolitikának a leglényegesebb pontja természetesen a munkásosztály gazdasági helyzetének főlemelésére irányuló törekvés. Emellett azonban külőnös figyelmet érdemel a szociálpolitikai tevékenység is.

Szakszervezeteink 1911. évben általában jó gazdasági konjunktura mellett 738.814·45 koronát, az összes bevételek 36·78%-át költöttek különféle segélyezési célokra. Kétségtelen, hogy a szakszervezeti segélyek elsősorban a szakszervezetek legfőbb tevékenységének, a munkaviszonyok megjavitására vagy föntartására irányuló törekvéseknek egyik legfontosabb eszköze; e körülmény azonban csak emeli a szakszervezeti segélyezés értékét.

A segélyezés tárgya különféle. A szakszervezeti tanácshoz tartozó 29 országos és 14 önálló helyi szervezet közül 29 szakszervezet nyujt munkanélküli segélyt, 26 szervezet utas- és költözködési segélyben, 8 szervezet temetkezési segélyben, 4 szervezet beteg- és szülési

segélyben, 3 szervezet özvegy-, árva- és rokkant-segélyben, 25 szervezet rendkívüli segélyben és 37 szakszervezet jogvédelmi segélyben részesíti tagjait. Az összes segélynemeket csupán két szervezet, a kalaposok és a könyvnyomdászok segélyegylete vezette be.

A legnagyobb összeget a könyvnyomdászok segélyegylete — összes bevételeinek 69·9%-át 474.305·96 koronát — fordította tagjai segélyezésére.

A szakszervezeti segélyezés egyik fontos tárgyát honosította meg legutóbbi közgyűlésén az építőmunkások országos szövetsége. A közgyűlési határozat értelmében 1914-től kezdve a szövetség rokkantsegélyt fizet erre jogosult tagjainak. Ezzel a rokkantsegélyt fizető szakszervezetek száma 4-re emelkedik.

A rokkantsegély az építőipari munkásoknál általában nagy kockázattal jár. Erre vonatkozó matematikai kulcs hiányában a közgyűlés elővigyázatból az eddigi 30 filléres heti járulékot 40 fillérre emelte föl, azonfölül elhatározta, hogy abban az esetben, ha a járulékemelés kevésnek bizonyulna, a heti járulék újabb 10 fillérrel fölemelendő. A rokkantsegély oly tagok részére fizetendő, „akik az építőmunka üzésére végelgyöngülésből vagy betegségből keletkező teljes keresetképtelenség miatt rokkantállományba jutnak; a rokkantság esetén életük végéig évenként megismétlődő állandó segélyben" részesülnek.

Kimondta továbbá a közgyűlés, hogy „a törvény alapján baleseti járadékot élvező tagok, ha nem teljes munkaképtelenség alapján kapnak járadékot és munkájukat tovább folytatják, ugy az esetben, ha később oly körülmények között lesznek rokkantakká, mint a rokkantsegélyezésben részesülő többi tagok, részükre is folyósítandó a rokkantsegély."

A segélyezési fokozat a következő:

Csak végelgyöngülésből származó rokkantság esetén:

		Tanult munkás járulék	Segédmunkás befizetése után
10 év	400 heti	évi . 300	K-t 200 K-t
12 „	480 „	„ „ . 320	„ 215 „
14 „	560 „	„ „ . 340	„ 230 „
16 „	640 „	„ „ . 360	„ 245 „
18 „	720 „	„ „ . 380	„ 260 „

A végelgyöngülésből vagy betegségből származó rokkantság esetén:

		Tanult munkás járulék	Szegédmunkás befizetése után
20 év	800 heti	évi . 400	K-t 275 K-t
22 „	880 „	„ „ . 420	„ 290 „
24 „	960 „	„ „ . 440	„ 305 „
26 „	1040 „	„ „ . 460	„ 320 „
28 „	1120 „	„ „ . 480	„ 335 „
30 „	1200 „	„ „ . 500	„ 350 „

A végelgyöngülésből származó rokkantság esetén 400 heti járulék, illetve 10 évi tagság után, a betegségből származó rokkantság esetén pedig 800 heti járulék befizetése, 20 évi tagság után veszi kezdetét — főnti megállapitás szerint — az állandó segély. A rokkantsegélyek kifizetése 1914. évben veszi kezdetét. Az építőmunkás-szövetség főnnállása óta tekintélyes rokkantalapot gyüjtött, remélhető, hogy az alapból épitett ház jövedelme, az áldozatkészen megszavazott járulékemeléssel együtt, anyagiakban is biztositja e fontos segélyezési ág zavartalan föntartását.

A szakszervezeti belső szociálpolitikai tevékenység természetesen csak a munkásság teherviselésének határáig teljesitheti hivatását. A munkásosztály nem vállalhatja el az állam és a társadalom anyagi kötelezettségeit, elsősorban ezek kötelesek a szociális népbiztositás terheit viselni. A munkásosztály példát mutat ugyan e főladatok megoldására, a szakszervezetek belső szociálpolitikai tevékenysége azonban csak ideiglenes és kisegitő jelleggel birhat, törekvéseinknek oda kell irányulnia, hogy a szociális ellátás kétségtelenül társadalmi főladata kizáróan az államot terhelje.

Böhm Vilmos.

VI. évfolyam 1911-12 8. szám

A tömegek beszéde.

Irta *Kunfi Zsigmond.*

1. Az erőszak iskolája.

A tömegek beszéltek. Beszéltek évek hosszu során keresztül a tömegnyelv minden eszközével. Beszéltek népgyüléseken érvekkel, számokkal, kéréssel, határozati javaslatokkal, fenyegetésekkel, haragos közbeszólásokkal, kipirult arcokkal, kigyuladt, vérbenforgó szemekkel, összeszorult öklökkel. Beszéltek az utcán békés fölvonulásokkal, tüntetésekkel, amelyeken sétálni vitték nyomoruságukat, nélkülözésüket, sápadt gyermekeik arcát, a lakás- és élelemuzsorának testükre-lelkükre kirajzolódott minden bélyegét. Beszéltek néma, végéreláthatatlan menetekkel, amelyek megmutatták, milyen végtelen sokan vannak azok, akik ugy várják a fölszabadítás nagy napját, mint az aszu, szikkadt föld a nyári záport. Beszéltek azután csoportokba verődve egy-egy haragos kiáltással, a rendőrök megmegcsufolásával, itt-ott egy elröppent paríttya kövével, amely ritkán talált egyebet, mint hogy lyukat hasított a levegőben. Beszéltek okokkal, beszéltek némán, beszéltek méltóságosan és nyugodtan, haragosan és türelmetlenül. Ami eszköze és fegyvere a politikai agitációnak van: azt mind kimeritették, azt mind elhasználták egész a megcsömörlésig . . .

A tömegek beszéltek. Beszéltek a sztrájkok és bérharcok ezreivel, amelyeknek eredményeit fölfalta a földesurak szolgálatában álló adó és vámpolitika. Beszéltek azzal a százezernyi kis deszkakoporsóval, amelyet szegény emberek, munkásemberek meg nem nőtt magzatával terhesen eresztettek le minden esztendőben a földbe. Beszéltek a terhük alatt roskadozó kivándorlóhajókkal, amelyek vitték a megélni nem tudó magyarokat az amerikai bányákba és kohók mellé. Beszéltek azzal a félmillió gyermekkel, amelyik a betü világossága nélkül lép át még a huszadik században is az életbe és megteremti itt közöttünk a barbárok külön társadalmát. Beszéltek azzal a sok ezer levágott taggal, szétroncsolt testtel, amely a gyárakban, műhelyekben, mindenütt, ahol teremtő munka folyik, a világ legnagyobb, legbővebben termő mártirjává teszi a munkás-

osztályt. Beszéltek a teli fogházakkal és börtönökkel, az elme épségét előntő, a test erejét elemésztő alkohol tengerével. Ami szava és jele az inségnek van: mindazt véres, szörnyü betükkel ráirták a tömegek a magyar égre, ugy hogy már egyéb, mint ez a rettenetes irás, meg sem látszik belőle . . .

A tömegek beszéltek. Az általános müveletlenség és szolgaság tengerében kitartó, csüggedetlen serénységgel megépitették a kulturának és szabadságnak néhány szigetét. Fillérekkel, amelyeket a szájuktól vontak el, garasokkal, amelyek ruhára és fütésre kellettek volna, megvetették szervezeteik alapjait: a rend és fegyelmezettség elemeit rakták le azzal a társadalomnak olyan mélységeiben, ahova soha semmiféle állami hatalom vagy egyéb társadalmat épitő erő el nem ért. Ez a beszédük megmutatta, hogy olyan államalkotó erő és társadalmat szervező akarat lakik bennük, amely a társadalmi fejlődés legerősebb emelőrudjai közé tartozik. Lapokat, könyveket, folyóiratokat, röpiratokat szórtak szét milliószámra az országban, hirdetve a magasabb rendü müveltség igéit, kulturszomjuságot keltve olyan lelkekben, amelyekben a pálinka- és babonaszomjuságon kivül más inger előttük nem égett. Beszéltek előadások és tanitások ezreivel, pótolva lázas munkával azt, amit meg nem adott nekik az iskola, az állam, a társadalom. Beszéltek olyan tények tömegeinek megteremtésével, amelyek bebizonyitották, hogy politikai akarás és politikai értelmesség dolgában a magyar munkásosztálynál előbbrevaló erő avagy csak vele egyenlő rangu is nincsen az országban.

A reform, a politikai agitáció, a meggyőzés teljes szótárát elmondották, sőt elordították a tömegek. Kimondhatatlan nyomoruságuknak és elbeszélhetetlen szolgaságuknak, elnyomatásuknak tényeit a szavak dadogó és tökéletlen nyelvére fordították át. Más bánásmódra való jogukat intézmények alkotásával, kultura teremtésével juttatták kifejezésre. De a szavak beszéde nem talált meghallgatásra. A cselekedetek és szenvedések ékesszólása süket füleknél egyebet nem lelt. Beszélt a tömeg egymagában, az ő saját nyelvén, a maga különállásának hangsulyozásával. Nem hallgatták meg. Azután a fejlődés erői és a történelmi szükségesség összehozták az uralkodó társadalomnak egyik emberségesebb és értelmesebb rétegével és ezzel együtt, ezen keresztül, észjárásukhoz jobban idomuló nyelven mondotta el panaszait és adta elő követeléseit. Nem hallgatták meg. Sőt büntetésül irtó hadjáratot kezdtek azok ellen, akik a tömeg követeléseinek hangot adtak az ő világukban.

Május 23-án megértette a tömeg, hogy a beszédnek minden eddigi módja hiábavaló. Cselekedni kell. Cselekedni kell nem megbizottjai utján, nem eddigi szócsövei segitségével, nem az eddig alkalmazott módszerekkel, hanem magának a tömegnek kitörésekre kész és eddig is csak mesterségesen visszaszoritott és fegyelmezett erejével. S ezen a napon, meg a rákövetkezőn beszélt a tömeg azon a nyelven, amely nem az ő, hanem elnyomói természetének és jellemének megfelelt, beszélt a forradalmi cselekedeteknek, a tömegek forradalmi önsegélyének azon a nyelvén, amely a magyar

történelemben és a magyar munkásmozgalomban egyaránt a legnagyobbszerű történelmi dátumok egyikét írta bele.

Vannak pillanatok, amelyekben összesűrűsödik az ember egész élete, mindaz, amit valaha átélt, gondolt vagy érzett. Ilyen pillanatok a népek és tömegek életében is vannak: amikor egyetlen mozdulatukkal kifejezésre juttatják mindazt, ami bennük él, forrong és megvalósulás után áhítozik. Ilyen történelmi pillanat volt a magyar munkásosztály, de első sorban a budapesti munkások életében május 23-ika. A tömeg élete természetszerűleg tömöntelen hatás eredménye. De két nagy összetevő erőt világosan meg lehet különböztetni ennek a történelmi napnak előidézői között. Az egyik az az embertelen élet, amelyet a munkásnak viselnie kell, kezdve a munkásképpen való kizsákmányoltatáson s végezve az állampolgári elnyomatáson. Május 23-án nemcsak a választójogért és a politikai elnyomatás ellen támadt fel a munkásosztály, hanem fellázadt az ellen az egész társadalmi rend ellen, amelynek minden terhét ő viseli és egyetlen jogában vagy előnyében sem részesül. A második összetevő erő, amely a tömeg cselekedeteiből szóllott felénk: a szociáldemokrata párt forradalmi agitációja volt, az a céltudatos, következetes, napról-napra megujuló munka, amely a munkásokat a mai társadalomnak és állami rendnek tudatos ellenségeivé neveli, amely kitépi lelkükből az alázatosságnak, a mindenbe való belenyugvásnak, a tekintélyek vak tiszteletének államilag tenyésztett szokását, amely, ha kell, minden harcra készen sorakoztatja föl a proletárságot a kizsákmányoláson, elnyomatáson és müveletlenségen nyugvó társadalmi rend ellen.

A képviselőház egyik kutforrása és egyuttal jelképe annak a méltatlan sorsnak, amely a dolgos milliók osztályrésze ebben az országban. A választójog terén jelentkező jogtalanság csak egyik formája annak a rabszolgasorsnak, amelyben a munkások egyáltalán élnek és senyvednek itt. A május 23-iki fölkelés a választójogi harcnak egyik fejezete is, de azért sokkal több annál. Ilyen nagyszerű erővel és ekkora hatalommal még sohasem szólott bele a munkásság a magyar történelembe, amelynek pedig az utóbbi időben nem egyszer adott már utirányt. Nem nézzük most egyelőre azt a közvetlen célt, amelyért a munkások megmozdulása történt, sem azt a hasznot, amelyet a politikai helyzetben előidézett: az a tény, hogy vagy 100.000 munkás a szociáldemokrata párt vezetőségének hivására egyik napról a másikra, nagyobb előkészület és hosszadalmasabb agitáció és megbeszélés nélkül, alig pár héttel a március 4-iki óriási tüntetés után ujból egy hétköznapon — vagyis munkanapon — kiment az utcára a rendőrség nyilt parancsa és fenyegetései ellenére, tehát abban a biztos tudatban, hogy a fegyveres erővel összeütközései lesznek; az a tény, hogy rettenthetetlen bátorsággal és erővel szállott szembe a rendőrséggel és katonasággal, hogy életre támadtak Budapesten a csak könyvekből ismert forradalmi harcok, a közlekedés megakasztása, az egész város gazdasági vérkeringésének megállítása, hogy urrá lett a lelkekben az a pánikszerű félelem, amelyet nagy elemi csapások elkövet-

kezése szokott fölidézni; az, hogy tanácstalanul és megdöbbenve állott a nép haragjának és erejének ezen kitörésével szemben minden állami és társadalmi hatalom, hogy a tömegek maguk mámorosodtak, amikor érezni és szemlélni kezdték hatalmuk nagyságát, bátorságuk méreteit, szóval amikor mindenki, támadók és támadottak meglátták, hogy csütörtökön Budapest utcáin a munkásosztály hatalommá konstituálódott: — ez a tény egymagában véve a legnagyobb és legtermékenyebb eredménye a munkásosztály nagy küzdelmének és nem tuldrágán megváltott eredménye annak a töméntelen áldozatnak, amelylyel a hatalommá szervezkedésnek ez a történelmi folyamata járt.

Ingyen semmi nagy dolgot nem adnak, nem különösen a történelemben. A hatalomért való harc — tehát a legfőbb emberi értékért való harc —, amelynek különféle formáiból és jelentkezési módjából áll a történelem, mindig szörnyü áldozatokkal jár és embervér omlása nélkül a ma még barbár világban nem mehet végbe. Akinek megvan, az minden erejével védelmezi. Sohasem szerezhetí meg az, aki nem hajlandó mindenének latbavetésével harcolni érette. Május 23-án minden eddigi mozgalmánál sokkal nyomatékosabban kért részt a politikai hatalomból a munkásság és abban a pillanatban, amint ezt ugy teszi, hogy magára nézve megszünteti vagy legalább hatályon kivül helyezi a főnnálló jogrendet, nem áll meg a törvények tiltó korlátai előtt, hanem ezekre való tekintet nélkül teszi azt, amit az adott pillanatban szükségesnek ítél vagy érez: akkor az, ami történik, a forradalom külső ismertető jeleit és belső tartalmát egyesíti magában. Minden forradalom a főnnálló törvényekkel való szembehelyezkedésből, a meglévő törvényeknek a forradalmi erők parancsszavára vagy nyomására történő félretolásából s egy uj, a hatalom birtokából eddig kizárt társadalmi erőnek hosszabb vagy rövidebb ideig tartó birtokbahelyezésből áll. A különféle korszakok szerint változó külsőségek alatt ez minden forradalmi mozgalomnak lényege. Ennek a megismerésnek világánál nem lehet kétséges, hogy május 23-ika a magyar munkásforradalomnak eleddig legnagyobb és leghatalmasabb napja volt.

De raboltak, gyujtogattak, romboltak, gyilkoltak ezen a napon, — sopánkodtak a jóhiszemü kispolgárok és kispolgári szemhatáru és eszü képviselőjük: Lukács László miniszterelnök is ezzel az érvvel iparkodott megerőtleníteni a képviselőházi beszédében ennek a históriai napnak jelentőségét. Valóban, raboltak, gyilkoltak, romboltak, gyujtogattak? Avagy pedig csak a jogos önvédelem fegyveréhez folyamodtak-e azzal az állami és társadalmi renddel szemben, amely a szegény embereket és munkásokat állandóan kirabolja, állandóan gyilkolja, szakadatlanul felégeti előttük az élet minden lehetőségét és lerombolja életüket?! Raboltak, gyilkoltak, gyujtogattak, romboltak? Hátha csak a megtorlásnak kezük ügyébe eső eszközeihez fordultak, hogy valami parányit visszafizessenek abból, amit ez az egész világ ellenük vétkezett?!

Raboltak — mondotta a pénzügyminiszter s amikor ezt a szót kimondotta, talán arra az egy hordó sörre gondolt, amit a Váci-uton

csapra vertek, avagy arra az egynéhány zsák lisztre, amelyet a rendőrlovak megvadítására szétszórtak a forradalmárok a Ferdinánd-híd táján. Pedig ha rablásról van szó, több okkal gondolhatna a pénzügyminiszter a saját működésére, amelylyel a legszegényebb kezéből is elszed egy darab kenyeret és a legnyomorultabb zsebéből is kiszedi az utolsó fillért adóprése segítségével. Ha rablásról van szó, miért nem gondol azokra a bankokra, amelyekkel ő olyan jó baráti viszonyban van s amelyek az emberek ezreit rabolják ki, juttatják koldusbotra s amelyek egész vidékek népét tették már földönfutóvá? Ha rablásról van szó, miért nem beszél vagy gondol azokra a milliókra, amelyeket a munkapárt választási céljaira egy volt államtitkár állítása szerint az állampénztárból elvittek? Ha rablásról van szó, miért nem szól azokról a milliókról, amelyeket adópanamák címén évenként az ő földbirtokos barátai és Tisza István védettjei meg nem fizetnek az államnak és amelyeknek pótlására az állam még jobban kifosztja fogyasztási adók révén a szegénységet? Ha rombolásról beszél, miért nem beszél a szeszadóról, amelyből a véderőreform költségeit fedezik s amelynek összegyűjtése több kárt tesz a ma élők testi-lelki épségében és jobban rombolja a jövendő nemzedékek, a még meg sem születettek minden életenergiáját, mintha dinamittal légbe röpítenék fel Budapestet? Ha gyilkolásról van szó, miért nem beszél arról a tömeggyilkosságról, amelyet Budapesten a lakásviszonyok, a házuzsora véghezvisz? Miért nem beszél arról a gyermekgyilkosságról, amelyet az orvostalan állapot és a rossz táplálkozás előidéz; miért nem szól, ha gyilkosságról van szó, a gabonavámokról és husbehozatali tilalmakról, amelyek millió embernek megrövidítik az életét, aláássák egészségét. Miért nem szól a tuberkulózis szörnyü aratásáról és miért hallgat a halálnak, a szabadalmazott és államilag engedélyezett gyilkosságnak arról a munkájáról, amelyet a Kovald Emilek és Weisz Manfrédek, a gyujtógyárosok és bányarészvényesek és az egyébfajta kupónbárók, osztalékgrófok hatósági fedezet és állami szubvenció mellett évek óta büntetlenül végbevisznek?

Világos, hogy a rablás, a gyilkosság, a fosztogatás, a rombolás fontos és nélkülözhetetlen alkotórésze annak a rendnek, amely ellen a munkásosztály föltámadt és hősiesen harcol és amely harcot éppen ezekkel az eszközökkel viszi a munkások ellen a közhatalom.

A rablásnak, gyilkolásnak, rombolásnak ezek a formái a rendes állami életnek állandó kísérő jelenségei, sőt azt is lehetne mondani, hogy ezek az állami életnek legfontosabb megnyilatkozásai. Amit ezek közül nem maga az állam végez el, arra törvényes fölhatalmazást ad a vagyonos osztályok tagjainak. Jogot ad nekik reá és végrehajtó szerveivel hatalmat is ad ezen jogaik gyakorlására. A rablásnak és gyilkolásnak május 23-án állítólag a tömeg részéről végbevitt tényei, ha egyáltalán megtörténtek: egy forradalmi harcnak jelentéktelen velejárói. Mégis azt látjuk, hogy az állami és az államilag engedélyezett rablás és fosztogatás miatt senkit sem vonnak felelősségre, míg a május 23-iki forradalmi tények miatt az emberek százainak verték be a fejét, tömöntelen proletárt sebesítettek meg, egyeseket megöltek és munkások százait hurcolták börtönbe és tán

több száz esztendőre terjedő börtönbüntetést rónak ki majd szervilis bírák a forradalmi nap harcosaira. Pedig ezek az emberek, akik most — bizonyára ártatlanul — le vannak tartóztatva, nem tettek egyebet, mint egyetlen napon kis méretekben próbálták azt cselekedni, amit az állam, a jogrend, a gazdasági berendezkedés ellenük állandóan és nagy szabásu módon cselekszik.

Az államnál nagyobb rabló nincsen — irta a XIX. század harmincas éveiben a chartisták egyik vezére. Miért nem látja azonban az emberek tulnyomó többsége az államnak ezen tevékenységében a polgárok kirablásának, kifosztásának tényét, hanem az állam jogainak gyakorlását? Bizonyára azért, mert az állam ezt a tevékenységét törvényes fölhatalmazás alapján végzi. A végrehajtó, aki elárverezteti a meg nem fizetett adó fejében az állampolgár butorát, törvényes jogával él, törvényszabta kötelességét teljesiti. Ha azonban más valaki ugyanugy pénzzé akarja tenni butoraidat, mint a végrehajtó és napszámosokat vezet be szobádba, hogy elvigyék butoraidat: akkor rablóknak nevezed azokat, akik ugyanazt akarják tenni, mint amit a végrehajtó tett.

Világos, hogy a törvényadta jog — amely persze nem egyéb mint az erősebbek tényleges hatalmának jogi formákba való kifejezése — az egyetlen különbség a rabló és a végrehajtó között. Amely pillanatban megszünik a törvények uralma, abban a pillanatban nincsen különbség Bonnot és a pénzügyminiszter között. A formai szabályok tiszteletben tartása nélkül nincsen törvény. Amely pillanatban valamely hatóság, az államnak bármely szerve a törvényes formák megőrzése nélkül a puszta hatalmi mozzanat érvényesitésével akarja céljait elérni, megszünt a törvények uralma és hatalom hatalommal, erő erővel, erőszak erőszakkal kerül szembe. Megvan ez a hatása az állam akármely szervétől gyakorolt erőszakosságnak. Még fokozottabb mértékben állanak elő azonban ezek a következmények akkor, ha az erőszakosság tényeit az az állami szerv viszi végbe, amelynek hivatása az, hogy a tényleges hatalmi viszonyokat a törvények nyelvén fejezze ki és rögzitse meg. A törvényalkotók erőszaka a törvények érvényességét rendíti meg és megszünteti azt a különbséget, amely a végrehajtó és rabló, a bandita és pénzügyminiszter, a szolgálatban fegyverét használó rendőr, katona és az utonálló gyilkos között van. A parlamenti erőszak az anarchia uralmát, a jogrend fennállásának megszüntetését, a törvények uralmának ellenforradalmi uton való hatályon kivül helyezését jelenti. A törvényhozók erőszaka az államcsíny s avval az elkerülhetetlen következménynyel jár, hogy minden vonatkozásban az erők nyilt és leplezetlen mérkőzése lép a régi törvényes formák között lefolyt társadalmi és politikai harcok helyébe.

Ilyen körülmények között semmi értelme és főképpen semmi jogosultsága nincsen annak a vádnak, amelyet a miniszterelnök hangoztatott a május 23-iki harc ellen, hogy erőszakos eszközökkel folyt le a küzdelem. A törvények amugy is azokat védelmezik és azoknak érdekeit szolgálják, akik ellen folyik a munkások harca. Ha ezek nem tartják szükségesnek a törvények tiszteletben tartását,

még sokkal kevesebb okuk lehet erre azoknak a vagyontalan és a politikai jogokból kizárt osztályoknak, amelyek számára a törvények nem jogokat, hanem csak kötelességeket jelentenek. Nekünk nincsen okunk visszariadni annak a gyakorlatnak a meghonosításától, amely a többség jogainak nevében legázolja a kisebbséget. A vagyontalanoknak csak meg kell számlálniok magukat, csak óriási többségük tudatára kell ébredniök és a többség jogainak nevében ugyanezzel a megokolással kimondhatják a vagyonos osztályok kisajátítását, eltörölhetik a magántulajdont. Alig van olyan állami és társadalmi rendszabály, amely nem a kisebbségek érdekeit szolgálja a többség ellenére és a többség leigázásával: mindezek ellen való harcra kíméletlen fegyvereket szolgáltat az a fölfogás és gyakorlat, amely most meghonosodik a magyar közéletben.

Kétszeresen anarchikus jellege van ennek az erőszakos küzdelemnek akkor, amikor olyan mozgalom ellen irányul, amelyik a nép számára lehetővé akarja tenni, hogy akaratát, kívánságait a törvényes uton, a választójog eszközével juttassa kifejezésre. A kormány és a parlamenti többség, a törvényeknek ezek a hivatott őrei az erőszak és ellenforradalmi államcsíny eszközeivel harcolnak a nép ellen, amely kívánságait és az állammal szemben való követeléseit nem rablással, nem gyujtogatással, nem gyilkossággal, hanem szavazó-cédulával akarja érvényesíteni és ennek a megszerzéséért harcol. Mint olyan sokszor a történelemben, ezuttal is a forradalom az, amely a törvényes rend lehetőségéért harcol. A forradalmárok a legalisták, a kormányzók az anarchisták!

Persze ez az erőszakosság nem mai keletű a magyar politikában. De mivel pusztításai és áldozatai igen nagyok már eddig is és még meg fognak növekedni az elkerülhetetlenné váló harc folyamán, nem lesz fölösleges dolog, a felelősség megállapítása szempontjából is, utánajárni az erőszak eredetének.

Kezdődött pedig az erőszak az 1910. évi választásoknál, amikor pénz, pálinka, szurony és közigazgatási erőszak megteremtette a munkapárti többséget. Folytatódott avval az ellenállással, amelyet a kormány és pártja a választójognak a leszorítására kifejtett. Elméleti megokolást nyert abban a beszédben, amelyet Lukács László, akkor még a Khuen-Héderváry kormány pénzügyminisztere, az 1912. évi költségvetés tárgyalása alkalmával mondott és amelyben az obstrukció folytatása esetére kilátásba helyezte a többség erőszakát. Az erőszak igéje ezentul azután már gyorsan és különféle formákban lett testté: legázolták a házszabályokat, hogy Tisza István házelnökké lehessen. Ez az erőszakos cselekedet annyit jelentett, hogy a választójogellenes konzervativizmus lett a magyar parlament feltétlen urává. Amint ennek a politikának véres zászlaját kitüzték a képviselőház elnöki széke fölé, megjött rá a tömegek válasza. Május 23-án a budapesti munkások megmutatták, hogy értik, mit jelent a parlamenti erőszak. A képviselőházi erőszakra, az ellenforradalmi erőszak lett a válasz. Az elgurított kő azonban tovább rohant már; a jelet nem értették meg azok, akiknek szólott. Május 23-ikára junius 4-ikével válaszoltak Tiszáék, avval, hogy

most már nemcsak elnökválasztás céljaira, tehát a képviselőház belső, adminisztratív céljainak keresztülvitelére, hanem törvényalkotásra is felrugják a házszabályt, vagyis elkobozzák az ellenzék jogát. Az elnöki és többségi erőszakra következett az ellenzéki képviselőknek védekezése, erre akcióba lépett a rendőrség, katonaság, csendőrség. Az ostromállapot a városban, a rendőruralom a képviselőházban, az éjjeli ügyészség a Népszava ellen: ezek voltak az erőszak további lépései. A védekezés sem állott meg ennél a pontnál; sokra nem jutott egyelőre, eddig csak Kovács Gyula lőtt rá Tisza Istvánra. A törvényhozók adta példa eddig csak a törvényhozók között talált követésre, de ki hiszi azt, ki tartja lehetségesnek és ki tartja a mai magyar politikai viszonyok között kívánatosnak azt, hogy a Tisza és társai cselekedeteinek ez legyen az egész megtorlása? Nem kell nagyon éles szem annak a fölismerésére, hogy a magyar politika belépett a terrorisztikus harcok korszakába, olyan korszakba, amikor az erőszak lesz az érvelés és meggyőzés egyetlen eszközévé. Ezt a harcos és áldozatai miatt szomoru, de azért nagyszerű időt csak egyetlen uton lehetne elkerülni: ha az erőszak eddig ütötte sebeit az általános választójog megadásával próbálnák orvosolni. De ez az ut, ugylátszik teljesen járhatatlanná lett a munkapárt számára. Hiszen egészen kétségtelen, hogy az egész erőszakot, a törvények lábbaltiprását csak azért rendezték, hogy a választójog mineműségét ők szabhassák meg. Tisza ezért akarta kivégezni az obstrukciót és letörni az ellenzéket, hogy azután a választójognak elkerülhetetlen reformját ő csinálhassa meg vagy az ő utmutatásai alapján csinálja meg egy eltürt vagy kirendelt embere.

2. *A választójog sorsa.*

Május 23-ika a magyar munkásmozgalomnak akkor is egyik legfontosabb eseménye volna, ha csak önmagában néznők, mint a munkásosztály hatalmának, forradalmi erejének és mindenre való elszántságának tünetét. De ezek a nagy erők a választójog érdekében léptek akcióba, abban a pillanatban, amikor teljesen a munkásság magatartásán fordult meg ennek a nagy reformnak a sorsa.

Az a pillanat, amelyben Tisza István beült a magyar képviselőház elnöki székébe és ez a székfoglalás csak a házszabályok fölrugása utján vált lehetségessé: a választójog sorsa számára is döntő jelentőségü volt. Mert hiszen egészen kétségtelen, hogy az igazi ellentét nem a véderőreform, nem a házszabályok, nem az obstrukció kérdésében volt a parlamenti pártok között, hanem tisztára a választójog kérdésében. Az obstrukció célja és mozgatója az volt, hogy a választójogi törvény tartalmára és mineműségére a demokratikus elemek: a Justh-párton keresztül a szociáldemokrata párt elhatározó befolyást nyerjen. Tiszának és az egész konzervatív tábornak ellenben azért nem kellett az obstruálók kezéből még a véderőreform sem, mivel a békés megoldásnak ez a módja szükségképpen azt idézte volna föl, hogy a választójogos pártok a demokratikus szempontoknak a választójog terén való érvényesítését követelték volna.

Ezért kellett Tiszának és embereinek arra dolgozni, hogy ne legyen béke, hanem megtörténjék az obstrukció erőszakos letörése. Mert azt hitték, hogy ezzel a választójog demokratikus reformját törik le.

Az obstrukciónak a választójog reformjával való ezen összefonódottsága igen sulyos helyzetet teremtett a parlamentben. A házszabályok épségét régebben az egész ellenzék védelmezte. Minden az obstrukció letörésére irányuló merénylet azelőtt az egész ellenzék ellentállásába ütközött. Most ellenben az osztályöntudat jelentkezése megosztotta az ellenzéket. Amikor november 18-ikára készült nyolc év előtt Tisza, akkor a házszabályok védelmében egységes volt az ellenzék, mert az egész parlamenti küzdelem nem volt egyéb, mint az uralkodó társadalom egyes rétegeinek a hatalom birtoklásáért való küzdelme. Az obstrukció győzelme nem uj társadalmi osztályoknak, hanem ugyanazon társadalmi osztály más rétegeinek hatalomra jutását jelentette volna. Ezért állott akkor Andrássy a mozgalom élére s a házszabályok megsértését a nemzet és alkotmány végromlásának hirdette, ugyanaz az Andrássy, aki az ujabb házszabálysértések kezdetén azzal a mondással tért ki az ellenállás elől: C'est la guerre. Ugyancsak ő mondotta azt Justh Gyulának, hogy igen szivesen teszi magáévá az obstrukciónak Tisza és társai házszabálysértései ellen való harcát, ha az obstruálók elfogadják az ő választójogi programmját.

Ha a többi ellenzéki politikusok álláspontja nem is volt ilyen határozott ezen a téren, azért egészen kétségtelen volt, hogy a vivódó obstrukció valami hatékony segedelmet nem igen várhatott tőlük. Az obstrukciót lehetővé tévő házszabályok mögött most nem egyes uri pártoknak a hatalomért való versengése, hanem az általános választójog állott. Ezért pedig ezek a konzervatív politikusok és pártok, amelyek a választójog dolgában közelebb állottak Tiszához, mint Justhhoz, nem voltak hajlandók igazi, hanem legfőljebb csak tessék-lássék harcot vívni. A függetlenségi párt éppen választójogi álláspontja miatt meglehetősen magárahagyatva állott a képviselőházban. Ez az elszigeteltség a párt kevésbé harcias elemeinek bátorságát csökkentette, a választójog dolgában konzervatívebb tagjainak eddig lekötött és megnyilatkozni nem mert fölfogását fölszabadította, ugy hogy éppen akkor, amikor a Tisza-párt döntő csapásra készült ellenük, a csüggedés és demoralizáció bizonyos jelenségei ütköztek ki a párton. Valószinü azért még nem volt, de nem ment már lehetetlenség számba sem az az aggodalom, hogy valami döntő fordulat nélkül az obstrukció a képviselőházban vérszegénységben egyszerüen kimul.

Az egész választójogi harcnak ez volt a legkritikusabb és legveszedelmesebb pillanata. Mindent meg kellett tenni arra nézve, hogy a Justh-párt uj erőkre kapjon, hogy az ellenzéki pártok választójogellenes konzervativizmusa eltünjék, hogy a véderőreformhoz csak az alkotmány és a törvények romjain keresztül vagy a választójogon keresztül juthasson el a munkapárt; hogy minden politikai tényező tudja meg, hogy az általános választójog nélkül az állandó forradalom, a csendőrszurony és a Mannlicher

uralma, az ostromállapot, a törvényes rend fölfordulása lesz Magyarországon a politikai élet formája. Ebben a helyzetben, az így élére állított viszonyok között ment ki a budapesti munkásság május 23-án az utcára.

Nem tüntetett, hanem a demokráciáért harcoló forradalom erőit vonultatta el a népjogok ellenségeinek szemei előtt: megmutatta, hogy minő erő, minő elszántság áll ma a választójog mögött. Még azok is, akik eddig nem tudták, akik eddig becsmérelték, arra a belátásra jutottak, hogy a magyar politikai viszonyok közepette a munkásság jogot követelő forradalmi erejének ellentállni állandóan nem lehet. Amíg május 23-ig igen sokan abban a hitben és egyuttal félelemben éltek, hogy az obstrukció bukása a választójog bukását is jelenti, hogy a választójognak a mai politikai erőviszonyok között a házszabályok épsége és így az obstrukció lehetősége a legerősebb biztosítója: azokat ez a nap megtanította arra, hogy a választójog sorsát nem a házszabályok, nem az obstrukció, hanem a munkások ökle, a szociáldemokra párt forradalmi tömegei biztosítják. Bárminő lesz is az obstrukció sorsa, ez az erő itt van és lehetetlenné tesz minden normális politikai életet az országban, amíg az általános választójog a demokrácia minden jogos igényét ki nem elégíti. Bizonyos tekintetben kettévágta ez a nap a választójog és az obstrukció között létesített politikai kapcsolatot, mert megmutatta, hogy a tömegek milyen ereje lép a letört obstrukció helyébe.

Az ellenzéki pártok megértették ennek a napnak a tanulságait: a választójogi blokk megegyezésében jut ez a tény kifejezésre. Evvel megszünt a Justh-párt elszigetelt helyzete a képviselőházban, elmult az obstrukció elalvásának vagy vérszegénységben való kímulásának veszedelme és a kormány számára nem maradt más ut, mint vagy a választójog alapján a béke vagy az erőszak utján a harc, amelyből az ő számára csak pusztulás és bukás származhatik.

A május 23-íka véres ökle verte le Apponyi és Kossuth választójogi konzervativizmusát és kötötte le ezeket a konzervatív politikusokat egy olyan választójog mellé, amely nagy lépést jelent a demokrácia mellé. A május 23-íka véres ökle szerzett a Justh-pártnak szövetséges társakat a parlamenti küzdelemben. A május 23-íka véres ökle és ennek az ökölnek ujabb lecsapásától való félelem kényszeritette Tiszát arra az őrült és az egész ország, sőt a világ közvéleményét megmozdító erőszakosságra, amellyel, azt gondoljuk, ez a két balkezű gonosz ember, akarata és szándéka ellenére, a legnagyobb szolgálatot tette a választójog ügyének.

Május 23-íka nyitotta meg a forradalmi harcoknak azt a korszakát, amely eleddig az elnöki erőszakot, a rendőrség uralmának a képviselőházban való állandósítását, a Kovács Gyula lövésével a Browning polgártársnak a magyar politikába való bevonulását jelenti s amelyben törvényes vagy terrorista fegyverekkel, aminőket a viszonyok rákényszeritenek, addig nem szünhet meg küzdeni a magyar munkásosztály, amíg politikai jogait ki nem vivta.

A városok statisztikája.

Irta *Bresztovszky Ernő.*

„A magyar városok statisztikai évkönyve" cimen nagyterjedelmü munka jelent meg, amely minden fogyatkozása ellenére is igen nagy szolgálatokat tehet a községi politikával foglalkozóknak. A slendrián magyar közigazgatás hanyagsága a nagy műhöz való adatszolgáltatásban is megnyilvánult s hiába szerkesztették jól a könyvet, — ahol nincs elég adat, nem lehet jó a statisztika. Remélhetőleg az uj kiadások megfelelőbbek lesznek, de már ez a kiadás is dus anyaggyüjtemény, tükör, amelyből visszasugárzik a magyar városi élet elmaradottsága a kommunálpolitika szempontjából. Az alábbiakban néhány kikapott végadata következik a 700 oldalas óriási munkának: a helyzetkép vázlata.

Itt a mai állapot okának jellemzésére a városi képviselőtestületek összeállításáról beszélek csak. A törvényhatósági bizottsági tagok foglalkozásából le lehet vonni azt a következtetést a községekre, amelyet az államra vonatkozólag annyiszor levontunk: amilyen a választójog, olyan a politika. A kommunálpolitika elmaradottságának oka az a választási rendszer, amelynek eredményeként a magyar városok igazgatása papok, földesurak, háziurak, kapitalisták és ügyvédek kezébe került. A virilizmus pedig megtizszerezi a választójog szükkörüségének átkos hatását.

Összesitő kimutatás hiján néhány város adatait idézhetem csak. Budapesten 200 virilista városatya közül 55 háztulajdonos, 24 ügyvéd, 12 gyáros, 33 mester és kereskedő. Az állitólag „választott" 200 városatya közül 32 ipari és kereskedelmi kapitalista, 24 háztulajdonos, nyugdijas, pénzéből élő, 12 pap és 53 ezeknek az ügyvédje. Hát ne legyen lakásnyomoruság egy olyan városban, amelyben minden negyedik városatyának csak az a foglalkozása, hogy lakónyuzásból él s a többinek is megvan a háziuraság mellékfoglalkozása? Az ország nagyságra második városában 142 virilista közül 36 a háziur és 55 az egyéb kapitalista, 13 ügyvéd. A választottak között 17 a háziur, 37 egyéb kapitalista, 12 az ügyvéd. Szabadka a harmadik város, ez már a föld urainak kezén van: 171 választott tagból 86 birtokos, 169 virilistából 90. s igy tovább. A munkásság sehol sincs képviselve (egy-két jelentéktelen kivételről nem szólunk), ellenben a papok annál jelentősebb számban vannak (a kis Pápán 17, Pozsonyban 12, Egerben 22 stb. stb.) Némelyik város teljesen kapitalista kézen van, másokban a földbirtokosok az urak, de a munkásságot senki, az u. n. intelligenciát pedig a — papok és az ügyvédek képviselik. A lakók, a fogyasztók érdekei szinte teljesen képviselő nélkül maradnak a városokban: a kommunális politika elmaradottságának, sőt sok helyen teljes hiányának okát csakis ebben lehet keresnünk s nem abban, hogy a megfelelő anyagi eszközök hiányzanak. Hiszen a községi pótadó meghaladja 5 városban a 100%-ot és kivétel az a város, ahol 50%-on, sőt a 60—80%-on nincsen tul.

Alább néhány adat következik mutatóba a testes kötetből, amelynek az egyes városokra vonatkozó külön-adatait nagyon ajánljuk az illető városok munkás-vezetőinek, agitátorainak s az oda leutazó szónokoknak figyelmébe. Adott alkalmakkor nagyon kifizeti magát az adathalmaz átböngészése.

A városbatőmőrűlés

szédűletes tempóban folyt a legutóbbi évtizedekben Magyarországon. 1797-ben, a II. József-féle számlálás idején a 27 mai törvényhatósági város közűl csak egy volt fölűl ötvenezer lakoson: Budapest (53.000), az is csak ugy, ha az akkor külőnálló Budát és Pestet összeszámítjuk. Hat (Selmec- és Bélabánya, amely azóta csökkentette a népességét s erre egyedűli példa társai között) Pozsony, Szabadka, Szeged, Kecskemét és Debrecen állott 20—30 ezer között, a többi mind jóval 20 ezren, legtöbbje 10 ezren alul. A mai rendezett tanácsu városok között csak Eger, Jászberény, Brassó és Nagyszeben lakossága volt felűl a 10 ezren.

Az 1910. évi népszámlálás szerint a törvényhatósági városok közűl félmillión fölűl van 1 (Budapest, 880 ezer), százezren felül 1 (Szeged, 118 ezer), ötvenezren felül 9 (Szabadka, 95 ezer; Debrecen, 94; Pozsony, 78; Temesvár, 73; Kecskemét, 67; Nagyvárad, 64; Arad, 63; Kolozsvár, 61; Miskolc, 51) és az 50 ezer határán, tul a 49 ezren van még Pécs és Fiume. Huszezren aluli (az emlitettem bányavárost leszámítva) nincs. A rendezett tanácsu városok közűl 20 ezren fölűl van Czegléd, Szombathely, Gyula, Hajdúböszörmény, Máramarossziget, Nyiregyháza, Makó, Nagybecskerek, Nagykanizsa, Brassó (legnagyobb: 41 ezer lakos) és Nagyszeben.

A százalékszerű emelkedés a kiegyezés előtti időkben nagyobb, mint az 1869—1910 között levő időszakban, a városbatőmőrűlés tulajdonképpeni idején. A több száz százalékos emelkedés is gyakori, de van ezren fölűli is: Baja lakossága 1145%-kal nőtt. Minthogy azonban a lakosságlétszám az emelkedés előtt minimális volt (Baján nem volt másfélezer lakos sem!), ez a százalékos emelkedés nem ad reális képet. Az igazi városfejlődés legutóbbi 4 évtizede alatt legjobban nőtt Budapest (610 ezer fő, 225%), 100%-on felül van Fiume (178), Kolozsvár (128), Temesvár (125), Nagyvárad (123), Miskolc (139), Győr (116), Pécs (108) és Debrecen (101). A rendezett tanácsu városoknál kis lakosságok mellett még ma sem lehet sok sulyt fektetni százalékos szaporodásukra (Zólyom pl. hetedfélezer fővel és 300%-kal nőtt 1869 óta), a magas százalék csak a fővároskörnyéki városok (pl. Ujpest 720%-os növekedése) és a már eleve nagyobb rendezett tanácsu városok (Brassó, Szeben stb.) tekintetében lehet a városbatőmőrűlés bizonyítéka.

A városbatőmőrűlés következményei közűl az évkönyvben legelsősorban

a lakásdrágaság

ügyét illetőleg találunk adatokat. Ezek az adatok is tökéletlenek. Rendszeres adatgyűjtés a lakbérekre vonatkozólag csak Budapesten van s itt is távol a tökéletességtől. Vidéken csak az adatszolgáltató hatóság hozzávetőleges becsléseit tartalmazzák a jelentések. Az alábbiakban felsoroljuk a tíz legnagyobb város egyszoba-konyhás átlagbéreit, még pedig a statisztika kettős felosztása alapján a „modern" és a „szerény" lakásokat s azokat sem a belterületen, a város központjában, hanem a „belvároson kívül" című rovatból:

Város	Évi lakbér koronában modern lakásért	szerény
Budapest	400	360
Szeged	120	80
Szabadka	—	280
Debrecen	140	120
Pozsony	240	140
Temesvár	350	250
Kecskemét	—	100
Nagyvárad	240	200
Arad	240	120
Kolozsvár	320	300

Ezek az adatok, ismétlem, nem teljesen megbízhatók, mert becslésen alapulnak, de még így is le lehet belőlük vonni azt a következtetést, hogy a vidéki iparosvárosokban a lakásbér a fővárosi bérektől nem áll olyan messze, mint gondolná az ember s éppen az ipari munkásság az, amelynek lakóhelyein rohamosan nőnek a lakásbérek. Az ipari proletariátust sujtja legjobban a városok lakásdrágasága, tehát annak az érdeke elsősorban, hogy a lakásdrágaság kérdése állandóan napirenden legyen minden városban.

Nem sok város szolgáltatott ugyan adatokat arról, hogy népessége hogyan oszlik meg lakások szerint, de a néhány rendelkezésre álló példából is döbbenetes viszonyokra kénytelen az ember következtetni.

Egyszobás lakásban lakott az adatszolgáltató városok közül az iparosvárosokban a népesség fele: Budapesten 804 ezer közül (76 ezer kaszárnyákban stb. lakott) 404 ezer, Nagyváradon 44 ezerből 21 ezer, Pécsett 48 ezerből 26 ezer, Ujpesten 56 ezerből 36 ezer. Ugyanezen városokban volt lakás:

Budapesten	összesen	174·3	ezer,	ebből	egyszobás	95·3 ezer
Nagyváradon	„	11·8	„	„	„	8 „
Pécsett	„	12·3	„	„	„	8·2 „
Ujpesten	„	10	„	„	„	7·8 „

Budapesten tehát 95 ezer lakásba 404 ezer ember szorult, azaz 4-nél több lakásonként! Nagyváradon 8 ezer lakásba 21 ezer ember, Pécsett ugyanannyi egyszobás lakóhelyre 26 ezer ember szorult, azaz ebben a két városban átlag 3 ember jut az egyszobás lakásba. Ujpesten még megdöbbentőbb a kép: nem egészen 8 ezer egyszobás lakásra 36 ezer lakos jut, azaz lakásonkint majdnem öt lakó s ugyanitt az 1·2 ezer kétszobás lakásra majd 20 ezer lakó jut, tehát a kétszobás lakások viszonyai még rosszabbak! Némi ellentmondást kell látnunk ezek után abban az adatban, hogy Budapesten mindössze 38·5 ezer, Pécsett nem egészen 2 ezer, Nagyváradon 2·5 ezer és 7·2 ezer olyan egyszobás lakást mutatnak ki, amely „tulnépes", azaz, amelyben egy szobára 4-nél több lakó jut.

Nemcsak a lakásdrágaság szempontjából, hanem egyéb oldalról nézve sem juttat sok áldást a város az összetömörült lakosságnak. Bizonyos kultureredményei vannak ugyan: az irni-olvasni tudás a nagyobb városokban rohamosan általánosodik, a nyelvtudás (főként a magyarul tudás) nő, de romlanak a nyugalmas családi élet lehetőségei, az ipar szétzüllesztí a családot, a gyár kitolja a férfi nősülésének korhatárát és ígába fogja a nőt, amínek azután a törvénytelen születések számának szaporodása a következménye. Mennél nagyobb és iparosabb a város, annál több gyermek születik benne törvénytelenül.

A törvénytelen születések

számát kisebb városokban megnöveli a sok pap és katona is. Az összes magyar városok között 1901—1908. évek átlagában csak egy város érte el Budapest 26·8‰-es arányát a törvénytelen születésekben: a papos Kassa, a szűzességi öv városa, ahol szintén 26·8 gyermek volt törvénytelen ezer közül. Nyomukban az iparos Temesvár következik 25‰-kel, Nagyvárad 21·5 és Kolozsvár 21·7‰-kel; a rendezett tanácsu városokban kicsiny az ujszülöttek száma és igy kivül esik a statisztikai „nagy számok" törvényén, inkább érdekesség, csak jellemzés okából említjük meg tehát, hogy Rimaszombat vezet 31·5‰ (41—74 fő) törvénytelennel.

Az elég orvosnak, több kórháznak, több tudásnak s általában jobb közegészségügyi viszonyoknak, a műhelyek aránylag egészségesebb voltának, a munkásság öntudatosabb, szervezettebb voltának tudható be, hogy

a halandóság

az összes törvényhatósági városok között a zsufolt, nyomorral teli Budapesten a legkisebb: 1901—1908. évek átlagában: 100 lakóra 18·9 halott jutott, mig Szabadka 33·1%-ra is fölvitte és még tiz város van tul a 25%-on. A rendezett tanácsu városok némelyikében arat a halál: Nyitrán 33·8 a halandóság aránya, Gyöngyösön 39·3, Jászberényben 31·4, Kiskunfélegyházán 31·1, Munkácson 30, Rimaszombatban 39·4, Szepesolaszin 31·9, Szepesváralján 31·8, Gyulán 34, Felsőbányán 33·6, Zilahon 30·3, Nagybecskereken 31·9, Nagykikindán 30 az arány. A többi város mind 20%-on, sőt jórészt 25%-on fölül van. 20-on alul alig néhány akad s Budapest 18·9%-át csak a kis Erzsébetváros 18%-a mulja fölül és Szászsebes 18·9%-a éri el. A gyermekhalandóság viszonyaira csak egy jellemző adatot: kivétel az a város, ahol 10 élveszületett gyermek közül 3—4 meg ne halna hét éves kora előtt. Sőt van három város ennél is nagyobb arányszámmal: Gyöngyös 45·9%, Szabadka 42·6%, Jászberény 41·5%. Ami különben nem csoda: az idestova százezer lakosu Szabadkán, az országnak nagyságra nézve harmadik városában 44 orvos és 12 bába van mindössze és Szabadka inkább szabály, mint kivétel.

Nem engedi a terem, hogy a vigasztalan közegészségügyi állapotok részleteinél elidőzzem s elmondjam, mennyire nem teljesitik a vidéki városok legelemibb kötelességeiket sem a közegészségügy tekintetében (például: községi kórház csak minden második-harmadik városban ha akad) s nem hozom föl uj bizonyitékokkal az ismert ellentétet: az állategészségügynek fölkarolását a községek részéről is, hanem áttérek

a községi üzemek

állapotára, amelyről azonban áttekinthető képet adni azért bajos, mert a kimutatás olyan szerencsétlenül van összeszerkesztve, hogy átlagokat és összegeket nem lehet megtudni belőle. Nem tudni, mennyi pénz fekszik városi üzemekben s hogyan reuzálnak az üzemek. Csak szomoru negativumokat lehet belőle megállapitani. Pl. Szabadka tart fönn ugyan kiránduló-helyet az urainak (Palics), szállodát is, vendéglőt is — de vizvezetéket nem épitett. Székesfehérvárott, Ujvidéken, Zomborban, Hódmezővásárhelyen, Miskolcon, Szatmáron, Versecen, Pancsován, Marosvásárhelyen, sőt Temesvárott sincsen vizvezeték. Akadnak olyan törvényhatósági városok, amelyeknek csatornázásuk sincs! A községi üzemek Budapesten s egy-két nagyobb vidéki városon kivül a legtöbb helyen egy szálló föntartásában s hasonló vállalkozásokban csucsosodnak ki.

Ilyenek a viszonyok a törvényhatósági városokban — a rendezett tanácsu városokról beszélni sem lehet. Némelyikükben (pl. Bazinban) az összes községi üzem a vágóhid, máshol vágóhid és vendéglő, Jászberényben egy db. vizimalom, Turkevének van egy kis helyiérdekü vasutja meg téglagyára s valószinüleg eme hiábavaló kiadásainak ellensulyozására tartja fönn érdemes polgárai lelki épülésére a többi közsegi üzemet, ugymint: 1. vendéglő, 2. Csillagos korcsma, 3. Morgó-korcsma, 4. cédula-ház, 5. Kabai korcsma, 6. népkerti pavillon — persze szintén italmérő joggal! Ahol egy kis téglavető van, az már nagy szó, Rimaszombat igy nevezi ezt a városi üzemet: „épületi téglakészités kézierőre berendezve". Szászrégené az elsőség dicsősége az elmaradottságban: ott nincs semmiféle községi üzem, se vizvezeték, se csatornázás, de még vágóhid vagy községi korcsma sem.

A közlekedésügy

tarka és érdekes adathalmazából egy-két példa: közuti vasutja Budapesten kivül 14 városnak van, legtöbbje villamos üzemü. Lóerő már csak három helyen szerepel a vontatásban. Omnibusz-járat már több helyen van s ha más nem, a szállodás tart fönn valami járatot a pályaudvar és piac között. Kimutatják a kerékpárok számát is. Akad város, ahol nincs egy szál bicikli sem, némely kis városban azonban föltünő sokan javitják ezzel a célszerü szerszámmal a rossz közlekedésügyi viszonyokat (pl. a kis Szombathelyen 1550-en).

Az utca burkolását sem üzik valami külőnös szenvedélylyel. Akad város (Gölnicbánya), amelyben nincs burkolt utca. Sok kis város 1—2—4—5 utcácskáját burkolta. Rendszeres burkolása alig tiz nagyobb városnak van.

Meg kell emlitenem még a

tüzoltás

elmaradott helyzetét. A törvényhatósági városok között még mindig akad három: Ujvidék, Marosvásárhely és Temesvár (!), amely nem tart fizetéses tüzoltókat s önkéntesekre bizza a tüzveszedelem elhárítását. Vannak nagyobb városok (Székesfehérvár, Komárom, Sopron), amelyek 6—7 szál fizetett tüzoltóval parádéznak. Ilyen körülmények között nem csoda, ha a rendezett tanácsu városok között alig van, amely rendes tüzoltóságot tartana fönn.

Ami a vidéki városok közmüvelődésügyi tevékenységét illeti, arról jobb nem beszélni. A halottakról jót vagy semmit.

Képek az angol bányászsztrájkról.

Irta *Fritz Kummer.* (Második és befejező közlemény.)

IV. Keir Hardie választókerületében.

A délwalesi bányavidéken szerzett tapasztalatok természetesen nem voltak arra alkalmasak, hogy igazolják azt az elismerést, amelylyel a mi szárazföldi liberálisaink a trade-unionizmus mintaországának olyan bőségesen adóznak. De remélhető, hogy a bányákkal és vasművekkel körülfont Merthyrben, a Taff völgyének legnagyobb ipari helységében, kedvezőbbek lesznek a viszonyok. Több körülmény megerősiteni látszott ezt a föltevést. Merthyrt

egy szocialista képviseli az alsó házban; szocialista hetilap is jelenik meg ott, a haladottabb gondolkodású munkások pedig „Független munkáspárt" címen egyesületi helyiséget létesítettek maguknak. Mindebből eleven munkásságra és erősen megalapozott szervezetre lehetett következtetni. Optimisztikus hangulatban hagytam el tehát a vonatot, amikor Merthyrbe, a Taff-völgy legészakibb pontjára érkeztem és nyomban a független munkáspárt helyiségének a keresésére indultam.

Ugy látszott, mintha Merthyr egész férfilakossága ezen a délutánon találkát adott volna magának a vasuti állomáson. Sürü csoportokban állottak az állomás előtt és a környékén levő utcákon. Elénk társalgás folyt közöttük. Minden jövevényt figyelmesen megnéztek. Bizonyára sztrájkoló bányamunkások voltak, akik vezetőjüknek Londonból való megérkezését várták és ezalatt a bérminimum-törvényről és ennek a következményeiről beszélgettek. Az egyik munkás a Post Office-utcába utasított. Itt van a munkáspárt helyisége. Legelsőbben meg akartam tudni, hogy ennek a nagy ipari központnak a politikai szervezete miképpen felelt meg e rendkivüli körülmények között föladatának és milyen módon használta föl a munkások pihenését az eszmék terjesztésére.

Vonzó külseje éppenséggel nem volt a Post Office-utcának. Többször végigjártam a szük és nyers téglafalakkal határolt utcát, anélkül azonban, hogy a keresett egyleti helyiséget fölfedezhettem volna. Egy járókelő végre rámutatott egy ajtónyilás fölött függő kis, vörösre mázolt deszkalapra. Amikor közelebbről szemügyre vettem a kis deszkalapot, leolvashattam róla a sokat jelentő fölirást: „I. L. P. Institut." Az igaz, hogy kellemes hatást nem gyakorolt a szemlélőre ez a kétemeletes téglaépület, amelynek falán ez a cégtábla díszlett, de elvtársakat rejt magában, akiktől bizonyára sok hasznosat fogok megtudni és ez egymagában is elégséges volt ahoz, hogy leverő érzéseket ne engedjen bennem elhatalmasodni. Jelenlétemet azzal adtam tudtára még ismeretlen elvtársaimnak, hogy jókat ütöttem a rozoga ajtóra. De senki sem hallgatott reám. Bizonyára nem tartózkodott senki az egyleti helyiségben. Legalább ebben az időben. Igy tehát nem maradt más hátra, mint hogy fölkeressem a „Pioneer" szerkesztőségét. Amikor ide beléptem, az első pillanatban azt hittem, hogy valami lomtárban vagyok. A terméskőfalak fehér szine nyomban elárulta, hogy nemrégen meszelték. Két rozoga asztalon félelmetesen magas makulaturapapiroshegyek tornyosultak. Pár könyv is volt látható. Egy a maga fajtájának a kőkorszakából való irógép arra mutatott, hogy a szerkesztő szabad óráiban régiségek gyűjtésével foglalkozik.

A szerkesztő és elvtárs meglehetős közömbösséggel és nem csekélyebb bizalmatlansággal fogadott. Arca csak akkor lett kissé barátságosabb, amikor átnyujtottam neki ajánló levelemet.

— Ön ujságiró? — kérdé kiváncsian.

— Isten mentsl Ennyire még nem vittem.

A puszta önfentartás ösztöne késztetett arra, hogy erre a kérdésre tagadással feleljek. Már a vonaton értesültem arról, hogy a mun-

kások nemrég alaposan elbántak egy újságíróval, akit egy rájuk nézve kedvezőtlen tudósítás szerzőjének tartottak. Határozott tagadásom végre megtörte uj ismerősöm bizalmatlanságát. Azt mondta, hogy szívesen elkísérne, de a hetilapot ma kész kell csinálnia, azonban kísérjen el a gondnok. Csakhogy ennek sincs ideje. De ő majd kerít valakit.

A szerencse kedvezett. Az állomás előtt ácsorgó tömegben csakhamar találtunk is egy megfelelő embert, aki kísérőmül szegődött. A viszonyokat jól ismeri. Az utolsó választásig tagja volt a képviselőtestületnek is. Hivatására nézve pedig szénmérő. Egyébként szociálista, de nem tartozik semmiféle politikai szervezethez és nem jár a munkáspárt helyiségébe sem. A társaság nem tetszik neki.

A legközelebbi bánya felé mentünk. A szűk, piszkos és rosszul kövezett utcákon a serdülő fiuk egész serege golyózással és verekedéssel töltötte idejét. Az arcuk és ruhájuk után ítélve a mosdatlanok nemzetközi szövetségébe tartoztak. A lábbelijüket teljesen belepte az utca fekete sara. Beszédjükben és mozdulataikban alig különböztek a felnőttektől. Arcuk idősebbnek tüntette föl őket, mint a termetük.

— Nincs ezeknek a fickóknak ma iskolájuk? — kérdeztem a kísérőmtől.

— Ezek is sztrájkolnak. Valamennyien a bányában dolgoznak.

— Hány évesek lehetnek?

— A tizenhármat bizvást valamennyien elérték már. Azok ott tulnan tizenöt évesek lehetnek.

— Milyen munkát végeznek a bányában?

— Segítenek a föld alatt dolgozó vájároknak.

— Hogyan? Tizenhárom éves gyermekek a föld alatt dolgoznak? Hiszen ezt tiltja a törvény!

— Mit törődnek itt a törvénynyel! A bányatulajdonosoknak olyan hatalmuk van, hogy tul tehetik magukat a törvényeken. Nézze meg például ezeket a házakat. Amint látja, ezek a házak rossz állapotban vannak és nincs rajtuk ereszcsatorna, amely megvédje a falakat a nedvesség ellen. Ezek a rozoga viskók a bányatársaságoké, a többiek magánosok tulajdonában vannak. Ha én ilyen házat venni vagy építeni akarok, akkor okvetlenül föl kell szerelnem ereszcsatornával. A bányatársaságokra nézve azonban ez nem kötelező. Azok ellen nem mer a rendőrség eljárni.

Nem akartam ezeket minden további nélkül elhinni. Bár magam is tapasztaltam, hogy a hosszu utcasorokban a legtöbb házon nem volt ereszcsatorna és a falak nedvesek voltak, de hogy ez csak a bányatársaságok házain legyen így, ebben kissé kételkedtem. De mindazok, akiket erre nézve megkérdeztem, igazolták kísérőm szavait.

— És mit szól Merthyr képviselőtestülete a törvénynek ilyen kétféle módon való alkalmazásához? Hiszen itt, ahol a polgárság legnagyobb része ipari munkásokból áll, kell, hogy sok munkásképviselőjük legyen a városi tanácsban? Hát ezek nem törődnek a hatóságok mulasztásaival? — fordultam kísérőmhöz.

— Ugyan, hova gondol! Ezek elvesztenék az állásaikat, ha a

bányatársaságok kiváltságait firtatnák. És az a pár ember, akikben meg volna erre a hajlandóság, gyönge ehhez.

— Hát a lapjuknak, a „Pioneer"-nek nincs semmi befolyása?

— Ez mindössze egy év óta jelenik meg és egyébként is keveset olvassák. Aztán meg azt is kell önnek tudnia, hogy a mi munkásaink inkább a sporthireket szeretik, sem mint a komoly tanulmányokat . . .

Egy teljesen elhanyagolt utcán, hegymagasságu dombok között haladtunk a bánya felé. Utközben piszkos ruháju férfiakkal, asszonyokkal és gyerekekkel találkoztunk, akik zsákokban, vödrökben vagy talyigákban cipelték haza a dombokról összeszedett szenet. Sokat persze nem zsákmányolhattak, de a saját szükségletük kielégitésére mindenesetre elég volt és ha nagyon jól ment, akkor maradt is valami, amit a szatócsnál élelmiszer ellenében becserélhettek.

Amikor a bányatelepre értünk, nyomban az irodát kerestem. Kisérőm rámutatott egy elhagyatott téglakunyhóra, amelybe a viz akadály nélkül becsuroghatott. A munkások számára való mosdó- és öltöző helyiség után hasztalan kutattam. Egészségügyi fölszerelésekből sem láttam semmit.

— De ha valakit baleset ér vagy bányakatasztrófa történik, mit csinálnak akkor a sebesültekkel?

— Azokat átvisszük ide a kórházba — szólt kisérőm és rámutatott egy nagy épületre, amely a völgy tulsó oldalán, körülbelül egy órányi távolságra levő magaslaton feküdt.

— Hiszen mire a sebesültekkel odaérnek, azok meg is halhatnak!

— Persze. De mit törődnek ezzel a bányatulajdonosok.

— Hát a bányamunkások szervezete nem gondoskodik a munkások védelméről?

— A bányamunkások szervezete? Hát milyen módon kényszeritse ez a bányatársaságokat arra, hogy a munkásaikért is tegyenek valamit? Hiszen az ilyesmi — azt ön tudni fogja — pénzbe kerül.

— Nos és a gyár- meg a bányafölügyelők nem törődnek ezekkel a visszaélésekkel? Mit csinálnak ezek tulajdonképpen?

— Már husz év óta dolgozom a bányában, de még nem sikerült megtudnom. Tudja az ég, hogy mit csinálnak — volt a felelet.

Kétségtelen, hogy például Németországban sem volna a munkásvédelem jobb, vagy még elhanyagoltabb lenne, ha a kormány és közegei nem éreznék folyvást a hátuk mögött a proletáröklöket. A szakszervezkedés legrégibb országában azonban még ennyire sem jutottak, mert itt a szakszervezeti vezetők egész idejüket a vállalkozókkal való barátságos megegyezésekre pocsékolják, ahelyett, hogy egységes táborba tömöritenék a munkásokat és politikai önállóságra meg osztálytudatos harcosokká nevelnék őket.

Ameddig csak a szem elláthatott a völgyben, minden bányából sürü füst- és gőzfelhők tódultak a magasba. Itt-ott kalapácsütések zaja és gépek zakatolása is hallatszott. Minden jel arra vallott, hogy az összes bányákban — habár korlátozott mértékben — dolgoztak. Miután a sztrájk kitörésekor azt hirdették, hogy az összes bánya-

munkások „letették a csákányt", tehát csak idegen sztrájktörők dolgozhatnak a bányákban. Ez a föltevés azonban téves volt. Amint kísérőm elmondta, jól szervezett munkások voltak, akik nem hederítettek a bányászok általános sztrájkjára és tovább dolgoztak a bányákban.

V. A bányamunkások szervezete.

A munkaviszonyok, a többi angol bányavidékekhez hasonlítva, nagyon siralmasak a Taff völgyében. A hivatalos munkabértáblázatban ugyan ez a vidék korántsem áll az utolsó helyen. De az angol papíros is nagyon türelmes. A megállapított munkabéreket a társaságok vagy egyáltalában nem, vagy csak bizonyos föltételek mellett fizetik. A szerződések szerint egy vájárnak hetenként átlag 26·40 koronát, egy föld fölött dolgozó munkásnak 24 koronát és egy napszámos fiunak 12 koronát kellene kapnia. A föld alatt dolgozó munkásoknak amugy is alacsony munkabérét még a rossz munkahelyek is érzékenyen befolyásolják. A munkahelyeket hetenként kisorsolják a vájárok között. Ha már most valamelyik munkásnak nem kedvez a szerencse és szén helyett kövekre akad, akkor a legnagyobb erőfeszítés mellett sem képes annyi szenet termelni, hogy a minimális bért elérje. Sokszor előfordul, hogy a fizetés napján mindössze pár shillinget kap kézhez az olyan munkás, aki rossz helyre került. A munkások már többször megkísérelték, hogy a bányatársaságokat rászorítsák arra, hogy mindenkinek, akár jó, akár rossz helyen dolgozott, megfizessék a minimális bért. Mert a munkás nem oka annak, hogy rossz helyre jutott és épp annyi ideig kell neki dolgoznia, mint annak, aki jó helyet kapott. A legnagyobb igazságtalanság történik tehát akkor, ha ezt a munkást mégis megrövidítik.

Más bányavidékeken kevesebb okuk van a munkásoknak panaszra. Csak át kell jutnunk azon a magaslaton, amely a Tafftól jobbra fekszik és máris jelentékenyen jobb munkaviszonyokat találunk. A bajok okát csak a szervezet rossz állapotában kell keresnünk. A taffvölgyi bányaiparban foglalkoztatott munkásoknak csak ötven százaléka szervezett. A környék mezőgazdasági munkásainak az állandó beözönlése hatástalanná teszi a szervezet működését.

A legutolsó kimutatás szerint a brit bányaipar 1,032.702 embert foglalkoztat. Ebből mindössze 653.300 tartozik a bányászszövetséghez, tehát csak 65 százaléka van szervezve. A szövetség 64 önálló szervezetre oszlik és ezek ismét 20 bányakerületi szervezetre oszlanak. A délwalesi szervezetnek 137.000 tagja van, utána jön a durhami 121.000 és a yorkshirei 83.000 taggal. Habár a taglétszám szerint a délwalesi szervezet a legerősebb, az ott foglalkoztatott bányamunkások számához viszonyítva mégis a leggyöngébbekhez tartozik. És habár tagjai eléggé áldozatkészek, anyagilag is rosszabbul áll, mint az alacsonyabb taglétszámmal rendelkező szervezetek. Amíg például a mindössze 71.250 taggal rendelkező skót szervezetnek a sztrájk kitörésekor majdnem négy millió koronája volt, addig a délwalesi szervezet pénztárában csak három millió koronát találtak.

Hogy Délwales némely részében milyen nagy szerepet játszanak a szervezetlen elemek és mennyire kell reájuk tekintettel lenni, az abból is kitetszik, hogy a sztrájk megkezdésének és befejezésének a kérdésében elrendelt szavazásban ők is résztvettek. Igaz, hogy becsületesen viselkedtek és nem akadt közöttük sztrájktörő, míg ellenben a jól szervezett fűtők és gépészek tovább dolgoztak. Ennek a testvérárulásnak az okait nem nehéz megtalálnunk.

Az általános sztrájkra a bányamunkások már évek óta készülődtek. A bányatulajdonosok erre a régi és a legtöbb esetben jól bevált divida et impera (osszál és uralkodjál) eszközéhez nyultak. Tervük sikerült. A fűtőkkel és gépészekkel öt évre terjedő szerződést kötöttek és ebben érzékeny büntetésekkel fenyegették őket, ha időközben beszüntetnék a munkát. Az angol szakszervezetekről pedig köztudomásu, hogy a maguk részéről szinte a nevetségességig menő lelkiismeretességgel ügyelnek a megállapodások betartására. Még ha a vállalkozók százszor is fölrugják a megállapodásokat, a szakszervezetek akkor is rabszolgai alázattal teljesitik a vállalt kötelezettségeket. És ennek a kedvéért még testvérárulásra is készek. Hiszen tudott dolog, hogy a bányamunkások a két heti fölmondás nélkül nem merték megkezdeni a sztrájkot. De az is köztudomásu, hogy a fűtők szervezete többre becsülte a vállalkozókkal szemben fönnálló kötelezettségét, mint azt, hogy sztrájkba lépő osztályostársaival szolidaritást vállaljon. A fűtők helyükön maradtak, amikor a bányászok kivonultak a munkatelepekről. Egy értéktelen darab papiros miatt testvérárulókká lettek.

Ez a szomoru tény nem áll egyedül a trade-unionók történetében. Az ilyen eljárás többször előfordult az angol munkásmozgalomban és gyülöletes testvérharcokhoz vezetett. De az ilyesmi a jövőben is mindaddig lehetséges lesz, amig a szakszervezetek széttagoltsága meg nem szünik. Majdnem hihetetlen, hogy Angolországnak 2,425.000 szervezett munkása nem kevesebb, mint 1154 önálló szervezethez tartozik. Ezeknek a szervezeteknek jó része pedig valósággal tengődik. A szervezett vasipari munkások például — számuk 369,347 — 212 szervezethez, a textilmunkások pedig — számuk 379.108 — 271 szervezethez tartoznak.

*

A nap utolsó sugarai már rég elvonultak a Taff völgyének nevezett undorító vadonból, amikor megkezdődött az élet a független munkáspárt helyiségében. A munkáspártnak e csoportja ekkor 214 tagot számlált. A szervezet még fiatal — mondták — és csak kevés elvtárs hajlandó részt venni a szervezés munkájában. Most a Merthyrben tartandó husvéti pártkongresszus előkészitésével vannak elfoglalva és ennek bizonyságául néhány nemzetiszinü zászlót vettek elő, amelyekkel földiszitik majd a kongresszus helyiségét. Az alsó teremben valószinüen táncoktatás volt. Egész sereg ifju és vén leány ugrándozott pokoli vihogás között valami cincogó hangszernek az ütemeire. Az elvtársak máskor bizonyára szintén résztvesznek ebben a mulatságban és most csak az idegenből jött vendégre való tekin-

tettel tartózkodtak ettől. Majd a felső szobába kísértek, miközben a szárazföldi munkásmozgalomra vonatkozó kérdések egész seregével ostromoltak és nem csekély büszkeséggel mutogatták nekem könyvszekrényüket és egyéb tárgyaikat, amiket most kegyelettel őriznek. Örömmel említették, hogy végre saját helyiségük van. Az egész bányakerületben nincs több. Csak a hegyeken tul, a Rhondda-völgyben dolgozó munkásoknak sikerült még otthont teremteniök maguknak. Ezeknek egy hetilapjuk is van, amelyet sokan olvasnak és amely erélyes hangon száll síkra a szocialista eszmékért. Hogy ez az utóbbi állitás nem lehetett teljesen alaptalan, ezt némiképpen igazolni látszott a lap erélyes címe: „A Rhondda-völgyi szocialista", „A Rhondda-völgy bombája" . . .

Az ut a Rhonddavölgybe bányatelepeken és munkásfalvakon, félig rombadőlt alagutakon és salakdombok között vezetett keresztül. Már a kora reggeli órákban egész sereg férfi, asszony és gyerek kotorászott szén után az utszéli dombokon. A vasut, amely a Rhondda-völgy felső részében fekvő Blanclydach nevü bányahelységbe szállitott, nagyon pontatlan volt. Meglehetős késéssel érkeztem egy hegy lejtőjére, amely telve volt munkásházakkal. Ennek a vidéknek a lakossága rossz lábon állhatott a külvilággal. Már utközben figyelmeztettek, hogy ennek az emberfajtának a civilizációja sok kivánni valót hagy hátra. Néhány véletlenül idevetődött idegen alaposan megjárta közöttük. Nem csoda hát, ha szorongó érzésekkel léptem az emberekkel sürün ellepett utcákra. Ha valahol, akkor itt helyén volt az óvatosság. Igy aztán az utitársamra biztam, hogy a Marx-kör után kérdezősködjék. De minden várakozás ellenére az emberek jobbaknak bizonyultak, mint a hirük, mert előzékenyen és barátságosan adták meg a kivánt utbaigazitást. Amde a látogató lábait alapos próbára teszi a Marx-kör, mert a helyiség egy északra huzódó hegyoldalnak a legvégén van. Messze főnt a magaslaton, egyhangu házsorból rikitó vörössel diszitett ablak látszik. Csak ez lehet tehát a körhelyiség. Végre egy oázis ebben a szénfekete vadonban, ahol elvtársak tanyáznak. Milyen jól esett ez. Beléptünk. Néhány asztalnál munkások kártyáztak és sakkoztak. Nyomban fölálltak, hogy üdvözöljenek bennünket. A terem hátsó részében a kör titkárának a felesége kávét készitett számunkra és kenyeret és sajtot tett melléje. Nem kellett érte fizetnünk, mert ez a sztrájk ideje alatt minden vendégnek ingyen kijár. Még régebből megmaradt néhány ezer korona, amit most a munkanélkül levő tagok segélyezésére fordítanak. Ugylátszik, hogy a kör vendégi szeretetével már visszaéltek. Legalább erre engedett következtetn több fölirás, amelyek erélyes szavakban szólottak a vendégekhez, hogy elégedjenek meg az egyszerü étkezéssel, különben kénytelen lenne a vezetőség a rend helyreállitására vonatkozó utasitásoknak érvényt szerezni.

A Taff völgyében tapasztalható nyomott hangulatból itt kevés volt észlelhető. Az itteni sztrájkolók — ellentétben merthyri kollégáikkal — a harc folytatása mellett voltak. Szervezetük jól megalapozott és felöleli az összes munkásokat. Tom Mann szindikaliz-

musának sok követője van és a bányász-szövetség megreformálására is nagy a hajlandóság közöttük. Akárhogy döntenek is majd a sztrájk kérdésében, ők mindenesetre alávetik magukat a többség akaratának, habár a harci kedv még igen nagy. A sztrájk eredményei felől pedig ne áltassa magát senki, mert a harc tulajdonképpeni kérdése még nem nyert megoldást. A rossz munkahelyeken dolgozó bányászok minimális munkabéréért való küzdelem tovább folytatódik majd a bérhivatalokban. Sokat nem érnek el vele. Ha a bérminimum-törvény nem adja meg azt, amit ígér, akkor ujra nyilt összeütközésre kerül a sor. A bányakerületnek a munkásai hozzá vannak szokva a harchoz és ellentálló képességükkel már többször kemény próbára tették a vállalkozókat és a kormányt. A vasutassztrájk óta nagy változáson ment keresztül az itteni munkásság fölfogása és gondolkozása. Néhány év előtt a munkások lenn a völgyben megtámadtak egy kapzsi bányatulajdonost, kifogták kicsijából a lovakat és ezekkel fölhurcoltatták a hegyre. Erről a barbarizmusról azonban ma már csak sajnálattal és undorral emlékeznek meg. A liberálisok politikai befolyása is tünőben van, a következő parlamenti választások meg fogják mutatni, hogy a liberális handabandázás már nem gyakorolhat hatást a bányamunkásokra. Erről egyebekben a Marx-kör és a lapjuk is gondoskodik . . .

Ha azok a fölvilágositások, amelyeket a Rhondda-völgyben és a Cardiffba való visszatérésem alatt kaptam, némileg megfelelnek a valóságnak, akkor azokat, akik szerint a walesi bányamunkások régi harci kedve már letünőben van, ez a kerület nem fogja igazolni. Sőt ellenkezően. Ugy látszik, hogy a bányamunkások általános sztrájkjának a tanulságai legelőször itt termékenyitették meg az embereket. Hogy a sztrájk eredménye nagyon is problematikus, arra nézve nincs eltérés közöttük, sőt abban is egyetértenek, hogy a jelen körülmények között alighа érhettek volna el többet. A bérminimum-törvényt az angol elvtársak kivétel nélkül értéktelennek tartják. Hogy helyes-e vagy helytelen a fölfogásuk, azt a jövő fogja eldönteni. s ha igazuk lesz, akkor a konzervativ Angliának nemsokára ismét olyan óriási sztrájkja lesz, amely méreteiben az összes eddigieket tulszárnyalja majd. De akkor alighа tudja majd az uralkodó-osztály olyan könnyü szerrel és olcsó áron helyreállitani az ugynevezett szociális békét, mint most.

A közuti közlekedés és a budapesti villamosvasutak.

Irta *Szántó Béla.*

A városok életműködésében a közuti közlekedés nemcsak a lakosság életmódját teheti olcsóbbá, jobbá és kellemesebbé, hanem maguknak a városoknak — ugy extenziv mint intenziv fejlődésük számára — olyan lehetőségeket nyujt, melyeknek erejét, hatásait és méreteit csakis az indusztriális kapitalizmus nagyszerü kibontakozásának láttára tudjuk elképzelni. Ki ne látná a nagyvárosi életmód gyors átformálódását, melynél a villamos hajtóerőre berendezett közlekedés mérhetetlen nagy szerepet játszik és ki merné elvitatni azt a szerepet és folyton fokozódó jelentőséget, melyet a városépités és városszabályozás ujabb keletü problémái ennek a közlekedési alkalmatosságnak juttatnak?

A közuti közlekedés ilyen centrális jelentőségének a fölismerése igen fontos kérdéseket szorit előtérbe. Önként adódik a kérdés: miért nem tölt be a budapesti villamosvasuti közlekedés is ilyen fontos városfejlesztő szerepet, miért nem javitja meg ez is a város lakosságának életmódját és megélhetésének lehetőségeit, főként pedig mi az oka a városi villamosközlekedés napról-napra fokozódó bizonytalanságának és életveszélyességének?

E kérdésekre nem nehéz a felelet. Elvégre minden város közuti közlekedésének a minőségét az illető város viszonyai határozzák meg. Az utolsó másfél évtized alatt, az önállósuló városigazgatás igyekezett mindenütt a közlekedési viszonyokat hozzáformálni városépitő és városfejlesztő politikájához, nemkülönben társadalmi és gazdasági viszonyaihoz, miért is az összesség érdekeivel számoló városigazgatás nem is teljesitheti ezen szempontok kellő honorálása nélkül föladatát. Különösen figyelemmel kell lenniе a városigazgatásnak a nagyvárosok fejlődésének azon sajátosságára, hogy társadalmi életük rendszerint átcsap a szomszédos községekre.

A városfejlődésnek ezt az irányát tapasztalhatjuk itt Budapesten is, ahonnét a lakásviszonyok következtében a lakosság igen nagy része — noha megélhetésének viszonyai idefüzik — kénytelen volt kimenekülni a szomszédos községekbe, ugy, hogy egész jelentéktelen kis faluk rövid idő alatt városjellegüekké fejlődtek, sőt teljesen lakatlan területeken a semmiből 10—15 ezer lakóju községek nőttek ki. A városfejlődésnek ilyen amerikaias gyorsasága kivánatossá teszi, hogy az anyaváros a fejlődést a szomszédos községek felé — melyekkel előbb-utóbb ugyis egy várossá, egy közigazgatási területté egyesül — elősegitse; a lakosság egyenletesebb elhelyezését, a lakásalkalmaknak olcsóbb és egészségesebb megválasztását a munkahelyek felé vezető jó és olcsó közlekedés révén lehetővé tegye. A városépités technikájának és müvészetének ujabbkeletü és ujabbirányu problémái a közuti közlekedés irányitásának ilyen

könnyüszerüségét és simulékonyságát elengedhetetlen szükségességnek tartják. Nagyon természetes azonban, hogy csakis azon városok képesek a városépités ezen követelményeinek megfelelni, melyek szabadon rendelkeznek a közuti közlekedés eszközei fölött. A néhány hónappal ezelőtt Budpesten járó külföldi városépitő szakértők terveinek megvalósulását is éppen az a körülmény teszi kétségessé, hogy a közuti közlekedési eszközök nem a város, hanem a magántársaságok kezében annak. Ez az oka annak, hogy kifelé nem rendelkezünk elegendő közlekedési alkalommal, mert a magántársaságok nem haljandók olyan befektetéseket eszközölni, melyek csak évek mulva kezdenek jövedelmet hajtani és amelyek amortizációja hosszu időt igényel.

A budapesti közuti közlekedésnek azonban nem a külvárosok felé irányuló utvonalak csekélysége és hiányossága, hanem a belső terület közlekedésének a gyarlósága adja meg a jellegét. Nagyon gyakran megkisérelték már a budapesti közlekedési mizériákat a fölbontott és fölszedett utakra, a szük utcákra, a bérkocsik összevisszahajtására, az alsóvezetékre, sőt a közönség kisvárosiasságára is áthárítani. Jóllehet ezen bajok mind föllelhetők, azonban semmiképp sem ezek idézik elő a kocsik hajóinak eltörését — amiért minduntalan annyi kocsi vesztegel az uttesten és az utasok megváltott jegygyel a zsebükben kénytelenek gyalogolni — nem ezek okozzák az elromlott kocsifékek folytán napról-napra megismétlődő elgázolásokat, nem ezek az okai, hogy a forgalmat rozoga kocsikkal akarják lebonyolitani. Amellett a város különböző irányából érkező kocsik egy ponton találkoznak és vonalak hiányában nem ágaznak el ismét különféle irányok felé, hanem az összetalálkozó kocsitömeget egyetlen egy vonalon indítják tovább és igy éppen a legforgalmasabb városrészekben a villamos nem képes a forgalmat lebonyolitani (lásd Muzeum-körut és Rákóczi-ut).

Kisérletet tettek már olyan magyarázatokkal is, hogy Budapestnek hirtelen nekiindult fejlődése készületlenül találta magát a várost és a társaságok nem képesek a város fejlődésével arányban álló beruházásokra.

Kétségtelen, nagyvárosi szinvonalon álló közlekedésnek a megteremtése nagy beruházásokat igényel, erre azonban a társaságok nem hajlandók, de nem azért, mintha erre nem lennének képesek, hisz ennyire lukrativ befektetésekhez a társaságoknak mindenkor megfelelő tőkeforrások állanak rendelkezésére, hanem azért, mert az engedményzerződés szerint mindinkább közeledik az az időpont, amikor a városnak jogában áll a villamosvasutakat megváltani. A társaságok tehát ezért nem épitenek ujabb vonalakat, ezért nem javitják a kocsiállományt és a sinfektetéseket, ezért nem végeznek ujabb beruházásokat. Ezen magatartásukkal kettős célt követnek. Tartózkodásukkal megmenekülnek az esetleges megváltásig minden valószinüség szerint még jövedelmet egyáltalán nem hajtó, vagy csak kis jövedelemmel járó beruházásoktól, másrészt pedig abban reménykednek, hogy pénzügyi müveletek és — hogy veszett fejszének a nyelét mentsék meg — a főváros valamilyen

természetű érdekeltetése révén sikerül majd koncessziójukat meghosszabbittatni.

Már Budapesten is tul vagyunk azon az időponton, amikor még a közszükségleteket kielégitő üzemek községi kezelése mellett kellett harcvonalba menni. A községi kezelés előnyeiről a hozzáértők már régen meg voltak győződve, Budapesten is jó eredménynyel járt, a közönség is mindenképpen megbarátkozott vele. A Városi Villamos Vasut részvénytöbbségének a megszerzése tehát méltán azt a reményt keltette, hogy a főváros a közuti közlekedés községesitése felé tette meg az első lépést. Ide s tova egy esztendeje már annak, de ujirányu közlekedési politikának nem látjuk még a nyomait. A közlekedés ezen idő óta is napról-napra rosszabbodott, a villamosok ma még kevésbé képesek lebonyolitani a forgalmat mint azelőtt s ma még inkább veszélyeztetik az utasok és a közönség életét és hátráltatják a város fejlődését.

Noha a V. V. V. részvénytöbbségének a megszerzése óta sem javult, sőt ellenkezőleg hanyatlott a város közlekedése és nem is látunk törekvéseket annak javitására, mégsem jelenti ez a községi kezelés kompromittálását — aminthogy egy bizonyos részvényhányadnak a megszerzése sem jelent községi kezelést, habár a fővárosé a részvények többsége és akié a többség, azé az irányitás és azé az irányitásért a felelősség —, csak azt jelenti ez, hogy a főváros a V. V. V. igazgatóságában nem érvényesiti befolyását, hogy a főváros asszisztál a V. V. V.-nál érvényesülő magánérdekek gazdálkodásának.

A közlekedési eszközök magánvállalati és községi kezelése között rögtön szembeötlik a különbség, ha a budapesti viszonyokat összehasonlitjuk a következő városokéval, ahol a villamosvasutak községi kezelésben vannak. Ekkor látjuk csak, hogy Budapesten milyen hiányos a közlekedés és milyen kevés az utvonal. Az ilyen összehasonlitásból kitünik, hogy *10 ezer* lakosra a villamosvasutak pályahosszuságából esik:

Budapesten	1371 méter	Leedsben	1881 méter
Zürichben	1835 „	Bradfordban	2669 „
Manchesterben . . .	1879 „	Dresdenben	2949 „

Ezen összehasonlitás más szóval azt mutatja, hogy a villamosvasutak pályahosszuságának egy meghatározott egységére Budapesten több lakó, tehát az utasoknak is nagyobb hányada jut. Azt is hihetné az ember, hogy ilyképen a meglevő vonalak kihasználhatóságának az intenzitása, vagyis utasszállitó arányszáma nálunk nagyobb, mint másutt. Ennek ellenére, ha a megtett kocsikilométerek összegét és a szállitott utasok számát összevetjük, akkor egy kocsikilométerre esik:

Budapesten	3·05 utas	Manchesterben	5·93 utas
Wienben	3·38 „	Bradfordban	6·02 „
Dresdenben	3·43 „	Leedsben	6·04 „
Frankfurt a M.-ban . .	3·68 „	Liverpoolban	6·52 „
Zürichben	4·29 „	Glasgowban	6·81 „

Ennek oka kétségtelenül abban rejlik, hogy a város belső területét kevés utirány szeli át, hogy nagy és forgalmas területek, egész városrészek villamosközlekedés híján vannak, továbbá, hogy több társaság közlekedik, ami sok átszállást okoz, magát az átszállást pedig nagyon körülményessé teszi, sőt itt-ott nagyon megdrágítja. Mindezek azt igazolják, hogy a budapesti villamosközlekedés a lakosság nagy részére nézve hozzáférhetetlen.

Azonkívül a budapesti közuti közlekedés meglehetősen drága, sokkal drágább, mint községi kezelésben az alább következő európai városok átlagos menetdíja. A menetdíjakból befolyó évi összes bevételből egy utasra esik:

Glasgowban	9·50	korona
Leedsben	10·80	„
Liverpoolban	11·10	„
Dresdenben	11·58	„
Bradfordban	11·60	„
Manchesterben	11·60	„
Frankfurt a/M.-ban	12·44	„
Budapesten	13·72	„

Ezen összehasonlításból azonban semmiképpen sem következik az, hogy Budapesten — miután az átlagos menetdíj itt magasabb — a villamosvasutak jövedelmezősége is nagyobb, mint a fölsorolt városokban. Az alább következőkből az tűnik ki, hogy a megtett kocsikilométerek összegéből egy kocsikilométerre a menetdíjbevétel összegéből esik:

Budapesten	50·54	korona
Wienben	52·50	„
Glasgowban	104·60	„
Leedsben	105·40	„
Manchesterben	110·40	„
Bradfordban	112·50	„
Liverpoolban	114·20	„

Itt ujból csak azon megállapitáshoz juthatunk, hogy a lakosság Budapesten kénytelen sokat gyalogolni, mert a város területét nem járja át elég intenziv vonalhálózat. A tapasztalat ugyanis azt bizonyitja, hogy a kellemetlen időjárás ellen való védekezésből a közlekedési vonalak mentén egész rövid utakat is villamoson tesz meg az ember ott, ahol olcsó a menetdíj. Ez a magyarázata annak, hogy amig Glasgowban egy utasra 9·50 korona átlagos menetdíj, egy kocsikilométerre pedig 104·60 korona bevétel, amig Liverpoolban egy utasra 11·10 korona menetdíj és egy kocsikilométerre 114·20 korona bevétel esik, addig Budapesten egy utasra sokkal nagyobb — 13·72 korona — menetdíj, egy kocsikilométerre pedig sokkal kevesebb — 50·54 korona — bevétel esik.

Az eddig fölsorolt hiányokon kivül a budapesti villamosközlekedésnek van még egy igen nagy hibája, valóságos specialitása: a sok elgázolás. Az elgázolási statisztika — amint a következő

összeállításból látható — sehol sem tüntet föl olyan szomoru eredményeket, sehol sem olyan elkeserítően veszedelmes, mint éppen Budapesten:

Város	A balesetek száma	Ebből halálos kimenetelű volt	100 baleset közül halálos volt	Hány utasra esik		Hány kocsikilométerre esik		Egy millió		Tíz millió	
				egy baleset?	egy halálos kimenetelű baleset?	egy baleset?	egy halálos kimenetelű baleset?	utasra	kocsikilométerre	utasra	kocsikilométerre
								mennyi baleset jut?		mennyi halálos kimenetelű baleset jut?	
Zürich	87	3	3·47	372845	10812494	87356	2533309	2·67	11·40	0·92	3·98
Dresden	137	5	3·64	697436	19109767	203053	5563678	1·43	4·92	0·52	1·79
Wien	454	7	1·54	585802	37993468	177000	11479757	1·71	5·65	0·26	0·84
London County Council	—	26	—	—	15884615	—	—	—	—	0·62	—
Budapest	373	48	12·86	447026	3475840	126783	985212	2·23	7·88	2·87	10·84

Igaz, hogy a budapesti villamosstatisztikánál egyes szempontokból rosszabb a zürichi, mi azonban a budapesti elgázolási statisztika megbízhatóságát kétségbevonjuk. A rendőrség ugyanis 1911. évre összesen 372 villamoselgázolást tüntet föl, holott a mentők — statisztikájuk szerint — 373 villamoselgázolásnál nyujtottak első segélyt. Mennyi lehet azonban az olyan balesetek száma, melyeknél a sérült nem a mentők révén, hanem más uton keresett, vagy egyáltalán nem is vett igénybe orvosi segitséget. Ha ellenben a megbízhatónak látszó halálos kimenetelü elgázolásokat vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a 2 milliónál több lakóval biró Bécsben egy esztendőben mindössze 7, az egy milliónál is kevesebb lakósu Budapesten ellenben 48 halálos kimenetelü elgázolás van. Ha a halálos végü elgázolásokat a villamosvasutak teljesitőképességével hasonlitjuk össze: 10 millió utas közül Bécsben 0·26, Drezdában 0·52, Zürichben 0·92, Budapesten pedig 2·87 utast gyilkol meg a villamos, továbbá, ahányszor 10 millió kilométer járatot teljesit a villamos, Bécsben annyiszor 0·84, Drezdában 1·79, Zürichben 3·98, Budapesten ellenben 10·84 embert foszt meg életétől.

Az angol városokra nézve hosszas utánjárás dacára sem sikerült a villamos elgázolási statisztikának a megszerzése. Csupán London County Councilre nézve tudjuk, hogy egy esztendőre 26 halálos végü villamoselgázolás esik. Ezt az adatot azonban nem szabad a mi adatainkkal összehasonlitani, mert Londonban, a város belsejében a villamos a föld alatt közlekedik és csak a külvárosokban jár a föld fölött. Az ipar és kereskedelem fejlődésével a nagyvárosok belső területei rendszerint igen nagy személy- és teherforgalmat bonyolitanak le, ami a közlekedésügy nagyfontosságu átalakitására kényszerit. Az utakon villamosok is közlekednek; ez a körülmény természetesen még inkább fokozza a forgalmat és a közlekedési

zavarokat, hátráltatja és veszélyezteti magát a közlekedést. Az átjárás az egyik oldalról a másikra veszélyes és napirenden vannak az elgázolások.

A városok tehát, hogy az ilyen villamosközlekedés életveszélyességét csökkentsék, de meg, hogy magát a közlekedést javítsák, gyorsítsák és biztossá tegyék, ugy találnak megoldást, hogy az ilyen utakat mentesítik a villamosközlekedéstől és leviszik azt a föld alá. A villamosközlekedésnek ilyen átszervezéséről az utóbbi időben állandóan szó esik nálunk Budapesten is. A földalatti vasut vonalait szeretné a város meghosszabbittatni és földalatti körvasutat létesiteni. Egyes utak forgalma tényleg ma már másként, mint gyorsvasut épitésével nem is bonyolitható le. Ez a szükségesség azonban szükségesség marad továbbra is, mert a magántársaságok nem hajlandók gyorsvasutak épitésére. A gyorsvasutak ugyanis nagy tőkebefektetéseket igényelnek és csak kis jövedelmet hajtanak. Ahol a villamosvasutak a város kezelésében vannak, ott nem igen törődnek, mert nem törődhetnek ilyen szempontokkal. A városoknak magasabb nézőpontból kell intézniök igazgatásukat; nagy érdekeik fűződnek a város ipari és kererkedelmi fejlődéséhez, nagy érdekeik fűződnek tehát a forgalom biztosságához is.

A villamosvasutak községi kezelésének községpolitikai, közgazdasági és társadalmi szempontokon kivül még igen fontos szociálpolitikai jelentősége is van. A városoknak ugyanis kötelességük az üzemeikben alkalmazott munkásaikat tisztességesen díjazni. Eltekintve attól, hogy a városoknak jó példával kell elöljárniok, nagyon természetes, hogy csakis tisztességes munkaviszonyok mellett található meg bizható és szakképzett munkaerő. A budapesti közlekedési bajok nagy részben a villamos társaságoknál levő rossz munkaviszonyokra vezethetők vissza. Ilyen alacsony fizetés, ilyen magas munkaidő és ilyen drága élelmezési viszonyok mellett nem vállalkozhatik értelmes és szakképzett munkaerő villamosvasuti szolgálatra.

Budapesten első évben a kocsivezető fizetése 3·— korona, a kalauz fizetése 2·80 korona, a második évben is, meg a harmadik évben is, mindegyik fizetése 10 (tiz) fillérrel emelkedik. Három évi szolgálat után kinevezik és fizetése:

	Városinál	Kőzutinál
a vezetőnek	1320·— korona	1300·— korona
a kalauznak	1260·— „	1250·— „

Ezután mindkettőnek fizetése évenként 50 koronával emelkedik, amig az 1800 koronát el nem éri. Az alkalmazottak 12 órát töltenek a kocsin szolgálatban; üzemi, vagy egyéb forgalmi zavarokból származó késést az alkalmazottak kötelesek pótolni.

Zürichben a kocsivezetők havifizetése 170 franknál kezdődik és 205 frankig emelkedik, a kalauzoké 155 franktól 190 frankig terjed. Ideiglenes kocsivezető napidija $5^1/_2$ frank, a kalauzé pedig 5 frank, ünnepnapon mindegyiké 50 rappiával ($^1/_2$ frank) több.

Nürnbergben a kalauz fizetése 1300 márka évi fizetéstől

2000 márkáig, a kocsivezetőké pedig 1500 márkától 2200 márkáig emelkedik.

Bradfordban a munkaidő naponként $9^1/_2$ óra. A kocsivezető órabére 61·1 fillértől 75·5 fillérig, a kalauzé 50 fillértől 65 fillérig emelkedik.

Glasgowban a munkaidő naponként 9 óra. A kocsivezető napibére 4·80 koronától 7·40 koronáig, a kalauzé 4·80 koronától 7·20 koronáig emelkedik.

Liverpoolban a munkaidő 10 óra. A kocsivezető órabére 60 fillértől $80^1/_2$ fillérig, a kalauzé pedig 50 fillértől 76 fillérig emelkedik.

A városi kezelés tehát, ugy a közlekedés minősége, mint a forgalom intenzitása, nemkülönben az alkalmazottak munkaviszonya szempontjából nagy jelentőséggel bir. Esetleg arra is gondolhatna valaki, hogy a lejáráshoz közeledő kocesszió meghosszabbításával a társaságok maguk is megjavithatnák megfelelő módon a közlekedést. Ha azonban meggondoljuk, hogy a városszabályozás és városfejlesztés szempontjából a városnak egységes politikát kell folytatnia, nem lehet, hogy ennek legfőbb és legjelentősebb mozgatója — a közlekedési eszközök fölött ne egyedül maga rendelkezzék. Miután ezenfelül ebből még haszon is származik, nagyon természetes, hogy a közszükségletek födözéséből keletkező jövedelem nem szolgálhatja magántársaságok érdekeit, hanem teljes egészében a lakosság összességét, tehát magát a várost illeti.

Árpád.

Irta *Rab Pál.*

Az a történetirás, melynek célja: föltámasztani a multat halottaiból, épülésünkre, okulásunkra;[1] az a történetirás, melyet a nemzeti lelkesedés és emelkedés, a tett és erőmerités valódi kutforrásaként tekintenek; az a történetirás, mely a dicső elődöket a hősökben látja,[2] kénytelen az események homlokterébe mindig embereket, vezéreket, királyokat, főembereket állitani akkor is, amikor ezekről a vezérekről s tetteikről semmi, vagy csak nagyon kétes adatok maradtak. Az a történetirás, mely a nemzetek történetét a királyi családok történetének tekinti; az a történetirás, mely egy herceg megöletését, vagy ennek öldöklését tekinti a népek történetének nevezetes eseményeként is; a történetirás, mely a népet nem tudja s nem akarja meglátni, az kénytelen a hagyományok, mondák és mithoszok ködét még homályosabbá fokozva, képzelete szárnyán meseországukba repülni s ezeket leirva történelemként föltüntetni. Ez a történetirás nem tudomány, hanem költészet. Ez a

[1] Mint Vaszary Kolozs mondja A magyar nemzet története cimü tizkötetes mü bevezetésében.

[2] Csánki D.: Árpád és az Árpádok. VII. old.

történetírás nem az igazat, hanem a szépet keresi. Ez a történetírás nem a népet, hanem a hatalmat szolgálja. Ez a történetírás hálára és hűségre nevel a hatalmasokkal szemben, de nem ismerteti meg a fejlődés tényezőit s így nem teszi képessé a népeket a haladás útjainak fölfedezésére.

Ez a történetköltészet adta a magyarok történetének Árpád vezért. Ez a költészet keres minden nagy esemény mögött egy mozgató erőt, minden emberi cselekvés mögött egy embert. Ez a történetköltészet jellemez soha nem élt embereket, ünnepel soha nem történt eseményeket,[1] állíttat szobrokat soha nem élt királyoknak. Ebben mindig csak emberek, szerető, gyűlölő, nagylelkű, irígy emberek szerepelnek, de soha népek, soha tömegek, soha közszükségletek, soha kényszerűségek.

Ez a történetírás a kezdetleges képzelet meséit tényekként fogadja el. Ez a történetírás még a primitív forrásoknál is primitívebben folyton cselekvő, vezető egyes emberek után kutat. Ez a költészetbe fuló történetírás folyton megállókat, nyugpontokat keres, ezért jelentősek ránézve az emberek születése, házassága, halála. A népek történetét rendszerint valakinek születésével kezdik. Időszakait valamely vezér halálával kötik össze. Ma éppen olyan primitíven gondolkoznak, mint néhány ezer év előtt.

Nagy dísz- és nem díszmunkák jelennek meg egyes nagy emberek nevével címükben, országos ünnepeket ülnek egyes fejedelmek halála évfordulóján s amikor valaki azokat a forrásokat közelebbről megvizsgálja, amelyekből az illető szereplésére vonatkozó adatokat a történelem tudománya századokon keresztül állítólag merítette, azt kell látnia, hogy a források legalább is kétségesek. Tudományos munkákban, költeményeken, festményeken és szobrokon látjuk Árpád vezért ezer változatban. Nagy, hatalmas és okos a tudomány szerint. Erős, büszke, szakállas, barna, szép férfi a művészet szerint. Egyik képen sas orra van, a másikon egyenes. Fegyverzete aranyos, drágakövekkel ékes. Egyszóval királyi megjelenés. A művészet szempontjából lényegtelen, hogy a magyarok az aranyat s arany ékszert nem, csak az ezüstöt ismerték. A tudomány szempontjából tisztázatlan marad örökké, hogy a magyarok mely időtől kezdve állottak egy vezér uralma alatt. Árpád vezérre szükség van, tehát Árpád vezért elvenni nem engedi magától sem a történetírás, sem a költészet, sem a művészet.

Pedig nagyon kevés, ha egyáltalán van valami adat arra nézve, hogy Árpád vezér egyáltalán élt. Arra éppen semmi közvetlen adat sincs, hogy ő a honfoglaló. A honfoglalás korából való egyetlen forrás sem ismeri Arpádot. Sem a keleti források, amelyek írói közül egyik sem járt a magyarok között, sem a nyugatiak, sem Leo császár, aki Árpád kartársai közé kellett hogy tartozzék, mert 886 és 912 között uralkodott. Az egyetlen forrás, ahol Árpádról szó van, bíborban született Konstantin császár, Leo császár fiának s utódának műve a kormányzásról.

[1] Például a pusztaszeri gyűlést.

Konstantin ezt a munkát megállapíthatólag nem maga írta, hanem íratta és pedig 948 után. E munkát általában elfogulatlannak s minden tekintetben hitelesnek szeretik föltüntetni. Amennyiben a görögök egyáltalán megbízhatók, annyiban Konstantin íródeákjai is azok. Csakhogy Konstantin e munkájának s a többi munkáinak is, melyet íratott, megvolt a célja: egyrészt a császári, illetve egyeduralkodási hatalom természetes voltának bebizonyítása, másrészt az egyeduralom örökletes voltának megvédése. Ő, aki évtizedeken keresztül kénytelen volt maga mellett több társuralkodót tűrni,[1] be akarta bizonyítani, hogy még a barbárok is belátták már, hogy csak az egyuralkodói rendszer aá helyes. Kitűnik ez abból is, hogy az Árpád fejedelemmé választást leírja. A bessenyők fejedelme üzen követei utján s a magyarok mind azonnal helyesnek látják a fejedelem választását és rögtön meg is választják Árpádot, Salmuces fiát. Azért ezt, mert Salmuces volna ugyan a legalkalmasabb, de ez korára való tekintettel nem vállalja.

Ahoz, hogy egyáltalán megértsük annak az okát, hogy miért foglalkoznak Konstantin császár íródeákjai a magyar fejedelem családfájával, ismerni kell az akkori görög viszonyokat, melyekben a házasság már nagyon szabályozott s rendes intézmény. Tudni kell, hogy a jogok öröklése már biztosítva van s hogy a jogrend egyik erős támasza a család. Ezzel szemben a magyarok még igen távol voltak attól, hogy a családi kapocs azt a szerepet betölthesse, amilyent a velük egy korban élő görögök föltételeztek. Konstantin íródeákjainak az a törekvése, hogy Árpád családjának tagjait az utókornak átörökítsék, abban leli magyarázatát, hogy a görögök az ő jogviszonyaik szemüvegén át nézték a magyarokéit. Az ő véleményük szerint a fejedelem származásának igazolása az ő jogcímének igazolása. Hogy ebben alaposan tévedtek, azt a királyságkorabeli trónöröklés rendjéből ma már minden kétséget kizárólag tudjuk.

Árpád családfáját állítólag az ő szépunokájának előadása nyomán készítették a görögök. Hogy mennyire megbízhatóan, azt megállapíthatni abból, hogy Árpádon kívül egyetlen egy más nevet sem vett át a történelem. A Konstantin följegyzései így szólnak: „Tudnivaló, hogy Arpadész, Turkia nagy fejedelme négy fiut nemzett, az első Tarkatzusz, a második Jelek, a harmadik Jutotzasz, a negyedik pedig Zaltasz. Tudni kell, hogy Arpadész első fia Tarkatzusz nemzette Tebelét, második fia Jelek nemzette Falitziszt, ki most fejedelem, negyedik fia Zaltasz nemzette Takszíszt. Tudnivaló, hogy Arpadész fiai már mind meghaltak, de vérei Falész és Taszés és azoknak unokatestvére Takszész még élnek. Tudnivaló, hogy Tebelész is meghalt, az ő fia pedig az a Termatzus, aki mostanában eljöve, mint barátunk . . .“ Árpád ez ivadékainak nevét a magyar tudományos akadémia által befogadott történetírás így magyarosította meg: Tarhas, Ilő, Csát, Levente, Tevel, Ecsellő, Vál, Taksony, Tas és Tormás.

[1] V. ö. Konstantin életének leírását.

Bizonyos, hogy így sem Árpád, sem az íródeákok rá nem ismernének többé Árpád gyermekeire. Ez azonban nem bántja a történetírókat. A fő, hogy a görög neveket megmagyarosították. Nem szabad már most figyelmen kívül hagyni, hogy a magyar tudományos akadémia e megállapításai szerint a 951. évben Magyarország fejedelmét Válnak hívták, mert Falitziszt Válnak kell olvasni. Nem hagyható továbbá az sem figyelmen kívül, hogy eszerint Zsolt nevű fia nem is volt Árpádnak, pedig azt tanulják, hogy Árpád után Zsolt lett a fejedelem. Különben is ez a Zsolt veszedelmesen hasonlít a szláv eredű Zolt, Zlato = aranyos névhez, mely a XIII—XIV. században terjedt el nálunk.

Összefoglalva az eddig mondottakat, úgy látszik, hogy Konstantin íródeákjainak tudósítását a hivatalos történetírás egészen önkényesen használta föl. Nem fogadta el az egykoru fejedelem Falitrisz vagy Vál-ra vonatkozó adatát, de elfogadta ennek több mint félszáz évvel előbb élt őseire vonatkozó tudósítását. Meg kell még jegyezni, hogy a görög íródeákok meglehetős pongyolán állították össze a fönt szószerint közölt helyen Árpád fiainak nevét, mert a Simeon bolgár fejedelem elleni háborura vonatkozó részben szerepel Árpádnak Liuntina (Levente) nevü fia is. Ami annál föltünőbb, mert mindkét rész a mü negyvenedik fejezetében van.

Az Árpádra vonatkozó tudósítást azért fogadják el sokan, mivel a primitív népeknél gyakran tapasztalhatni, hogy őseiket több ízen keresztül ismerik, illetve nevük hagyományaképpen több nemzedéken át száll az utódokra. Elfogadva ezt a föltevést, azt a másikat is legalább annyira jogosnak kell tartanunk, hogy kortársaik nevét, uralkodó fejedelmeik nevét is legalább annyira ismerték, mint az elődökét. Valószínű tehát, hogy Árpád nevének megőrzésében a magyar kutfőknek is van némi szerepe, amely kutfők, mint Anonymus és Kézai, azonban bizonyságként még sem fogadhatók el, mivel századokkal később íródtak. Mert lett legyen Anonymus akár III., akár IV. Béla király jegyzője, mégis legalább háromszáz év választotta el az állítólagos honfoglalótól. Ezzel persze nincs bizonyítva, hogy Árpád nem élhetett, hogy nem volt a honfoglalók vezére. De minden esetre gondolkodóba ejthet, hogy egyetlen nyugati forrás nem ismeri éppen annak a nevét, aki állítólag az egész magyar had vezére. Erre nézve nem fogadható el kielégítő magyarázatul az a föltevés, hogy ennek oka valószínűleg abban keresendő, mert nem vezetett hadat nyugatra. Ilyenképpen az a fölfogás látszik helyesnek, mely szerint Árpád nevét a bibliából vették a görög íródeákok, ahol az ótestamentumban találhatni. Ezt megerősíti még az a körülmény, hogy az Árpád nevet a XIII. századig nem találjuk okmányainkban.[1]

Másrészről nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy két legrégibb krónikánkra nézve, t. i. Anonymusra és Kézai

[1] II. Géza (1141—61) királynak egyik fia ugyan Árpád nevet viselt, Géza ezt a nevet azonban valószínűleg Komnenosz Andronikosz görög trónkövetelővel való összeköttetése folytán adta fiának.

Simon krónikájára nézve biztosan megállapítható, hogy egy közös forrásuknak kellett lennie, mert több helyen szószerint megegyeznek.[1] Miért zárjuk ki azt, hogy valamely közvetett uton jutott Árpád Konstantin művéből a magyar forrásokba? Mert hiszen majdnem lehetetlen, hogy valamely idegen forrásban minden név helytelen legyen, csak éppen egyetlenegy helyes s ez az egy éppen a legrégibbek közt legyen. Ezen föltevés jogosult azért, mert Luitprand cremonai püspök a görögökkel egyezően turkoknak és nem hungri vagy hunni-nak nevezi a magyarokat s ő is, mint Leo császár, kiemeli nyilazásbeli ügyességüket és gyorsaságukat. A legmeglepőbb azonban az, hogy Leo császárral egyetértően kiemeli, hogy legveszélyesebb rájuk nézve a szorosan összetartó lovasság.

Mindezek a források persze nem cáfolják meg azt az állítást, hogy Árpád volt a honfoglaló magyarok fejedelme. Amit a források azért sem tehetnek, mivel nem is bocsátkozhatnak a dolog természeténél fogva más forrásokkal vitába. Annyi azonban ezekből a forrásokból is kitűnik, hogy a magyarok őskorára vonatkozólag előadottak s tanitottak bizonyithatósága nagyon kétséges. Ma már persze nem lehet a komoly történetirásnak a feladata hivatalos történetirás tévedéseit az egyes személyek szerepe tekintetében kimutatni, hanem csak az, hogy a vezérek kétes szerepe helyett a népek szerepét tárja föl.

A magyar állam primitiv szervezetének megismerése szempontjából is rendkivül lényeges volna Árpád létének vagy nemlétének tisztázása. Ugy látszik azonban, hogy legalább is nem bizonyos, hogy Árpád élt, vagy ha élt is, hogy az egész magyarság fejedelme volt. Ezt a föltevést támogatja az a körülmény, hogy sem az egykoru német, sem a szláv forrásokban egyetlen magyar vezér nevét nem találni, holott a kortársak már csak a följegyzés megkönnyitése s egész gondolkozásmódjuknál fogva könnyebbséget láthattak abban, ha ungri vagy hunni helyett egy-egy vezér nevét irhatták volna, mint ahogy a maguk fejedelmeinek nevét mindig megemlitik. Mindezekből azonban nem az a lényeges, hogy Árpád élt-e vagy sem, hanem az, hogy a magyarok a honfoglaláskor nem álltak egy fejedelem, hanem sok törzsfőnök alatt s hogy a hont nem Árpád, hanem a nép foglalta el. Nem Árpád, hanem a nép bölcsessége volt a vezér, nem Árpád előrelátása, hanem a nép szükséglete vezette ide a magyarságot. A népet, mely e földért vérét ontotta, a vezér bölcsessége jogcimén leigázták. Az egyik élelmes törzsfőnök kinevezte magát a honfoglalók vezérének ivadékává s e cimen hálát s a hála cimén királyi hatalma elismerését követelte attól a néptől, mely elfelejtette, hogy ősei egyeduralkodó fejedelem nélkül, közös erővel, együttes megállapodással, egyetértésben folytatott küzdelem után foglalták el e hont.

[1] Amint azt Mátyás Flórián az illető helyek egymás mellé állításával kimutatta.

Napszámos igában.[1]

Irta *Franz Rehbein.*

Az igazat megvallva, semmi kedvem sem volt, hogy tovább is szolgálatba szegődjem. Elég sokáig vonszoltam már ezt a rabszolgaéletet; valamivel jobb munkaviszony, nagyobb mozgásszabadság után áhítoztam. Ezért elhatároztam, hogy fölcsapok napszámosnak.

Ámbátor némi tekintetben jobb volt a béres helyzete, mint a szabad munkásé. Először is nem fenyegette a munkanélküliség, azután mindig a más asztala alá dughatta a lábát vagyis nem volt különös gondja arra, hogy mit eszik. Azonban már a huszonötödik évemet tapostam s éppen torkig voltam azzal a függő viszonynyal, amelyben a béres állott. Amint érettebb az ember, egyre nyomasztóbb az érzése, hogy legalább egy félévig egy-ugyanazon a helyen kell szolgálni, egyre elviselhetetlenebb. Ugyszólván a nap minden órájában rendelkezésére kell állani a gazdának. Reggel a béres az első, aki kikecmereg az ágyból, este ő az utolsó, aki pihenőre tér. A rendes munkaidőn tul, sőt a déli kurta szünetben is, vagy este, sőt vasárnap is száz meg száz apró-cseprő tennivaló akad, amihez a napszámosnak semmi köze, de aminek elvégzése magától érthető kötelessége a béresnek. Aztán meg a cselédszabályzat szerint a béresnek mindent meg kell tenni, amit a gazda parancsol, sőt a gazda serdülő gyermekei is rendelkezhetnek vele.

Vannak ugyan, magam is tapasztaltam, józan gazdák, akik a cselédben nemcsak a cselédet, hanem az embert és munkatársukat is látják s akik a cselédszabályzat szerint őket illető jogokat nem is érvényesitik a maguk teljességükben. De akár jó, akár rossz is a gazda, amint az ember idősebb, érettebb, a cselédszolgálat olyan nyomasztóvá lesz, mint a rabszolgaság s ezt a nyomasztó érzést az esetleges jó bánásmód sem tudja eloszlatni. Mintha valami láthatatlan kényszerzubbonyban volna az ember, amely csak a szolgálatadó jelleme szerint szorosabb vagy tágabb. Amikor pedig már az ember a katonasoron is tul van, akkor már undorodik a szolgálattól és inkább elmegy napszámra, semhogy cseléd maradjon.

Igy tettem én is.

Természetesen napszámos és napszámos között van különbség. A mezőgazdaságban általában két csoport különböztethető meg: a szerződéses napszámosoké és a szabad napszámosoké. Az előbbiek csaknem kivétel nélkül a nagybirtokokon dolgoznak, mert a földesurnak a birtok nagy területe miatt a sürün váltakozó cselédség mellett szüksége van egy állandó munkáscsoportra, amely mindenféle gazdasági munkára folyton rendelkezésére áll. Ezek is sokkal könnyebben kezelhetők, mert családi gondjaik arra kényszeritik, hogy lehetőleg állandó kenyérkeresethez jussanak; mert egy családapa sem szereti azt, hogy egyre-másra az országutra kerüljön a

[1] Részlet Franz Rehbein: Das Leben eines Landarbeiters cimü könyvéből, amelyet a Szocializmusban Ormos Ede ismertetett.

családjával s egyik faluból a másikba vándoroljon munka után. Akinek tehát nem éppen muszáj, nem változtatja a helyét. Ott azonban, ahol a nagybirtok helyét a parasztbirtok foglalja el, egyáltalán nincsenek szerződött napszámosok. Ezekre itt nincs szükség. A parasztok ugyanis, akiknek legfőljebb egy-két napszámos kell, nem akarják őket állandóan lekötni, hogy időről-időre, amikor a mezei munka szünetel, kitehessék őket. A nép jelleme is érvényesül e téren. Ditmarschen-ben sohasem volt hűbériség, azért itt mindkét részen idegenkednek minden szerződéses lekötöttségtől. És azután a tapasztalat megmutatta, hogy minden szerződés nélkül is éveken át lehet egy helyen dolgozni.

Mindenek előtt figyelembe veendő azonban, hogy a modern üzem mellett a mezőgazdasági munka mindinkább időszakos (szezon) munka lesz s ezért a közép parasztbirtokon mind gyöngébb lesz a kereslet állandó munkások után. Régebben télen-nyáron volt munka elég, mert minden munkát emberi kéz végzett. Néhány napszámos egész télen át cséphadaróval verte ki a magot. Ez szinte megszünt a cséplőgépek óta. Igy áll a dolog a talajjavító munkálatoknál is, amelyeket a csaknem mindenütt gondosan keresztülvitt alácsövezés (drainage) nagyon szük térre szorított. A kaszálógépek is sok kezet fölöslegessé tettek, ahol a talaj és a gabona természete ezek használatát megengedik. De a modern üzem már az istállóba is behatol. Egyetlen béresgyerek kétszerannyi marhát gondozhat most, mint ezelőtt két meglett munkás. A jószág ezelőtt akolban állt, amelyet időről-időre, hetenkint, sőt kéthetenkint tisztítottak, amihez felnőtt emberek munkaereje kellett. Ma a jószág istállóban áll, a trágyát naponta kétszer kihordják alóla, amit a fiatal béresgyerek is minden megerőltetés nélkül elvégezhet. Ezelőtt az itatás is teljes munkaerőt követelt, most minden istállóban ott a szivattyu, amely sokszor lóerővel működik, sőt különös itatókészülékek is vannak s igy éppen a legnagyobb gazdaságokban nem okoz az itatás semmi nehézséget. A szecskavágással is igy vagyunk. Ezelőtt minden parasztgazdálkodásban egész télen egy java erejében levő munkást kellett erre tartani, a mai szecskavágó géppel ez a munka gyerekjáték. Tudott dolog egyébként, hogy a gépek a mezőgazdaságban is valóságos fölforgatást vittek véghez, amely főként az állandó munkásokra hátrányos. Tavaszi vetés után takarmánykaszálásig nincs munka. Ha rendben van a takarmány, akkor megint szünet van aratásig. Aratástól az őszi munkáig megint eltelik egy darab idő s az őszi munkák után — a paraszt becsukja a kapuját. A családos napszámos törheti a fejét, miből él meg ezután; egy pár fiatal béres elvégzi a jószág körül a dolgot, meg ami kis tennivaló akad télen. Vetés-aratás között ritkán akad olyan dolog, amihez családos napszámosokra nagyobb számban szükség lenne.

Más a helyzete a nőtlen napszámosnak. Ennek csak magáról kell gondoskodnia. Neki nagyon mindegy, akár a szülőfalujában dolgozik, akár egy pár mértfölddel odább. Ugyszólván szaladhat a munka után, míg a családos oda van kötve, ahol családjával lakik. S a nőtlen embernek a garasra sem kell ugy néznie. Ha másképp

nem megy, valamivel olcsóbban dolgozik; enni kap rendszerint, hát nem sokat veszít. A parasztok már azért is szívesebben látják a nőtlen munkást, mert ezeknek a béréből, amikor kevés a munka, lecsíphetnek valamit. Ez nem megy olyan könnyen a családosoknál, mert ők maguk is belátják, hogy olyan kevésből egy családot nem lehet eltartani. Ugy könnyítenek azután a lelkiismeretükön, hogy ilyen rossz időben egyáltalán nem fogadnak családos munkást. Igy azután nem mondhatják reájuk, hogy éhbért fizetnek. A nőtlen napszámosoknak aránylag legjobb dolguk is van. A cselédszabályzat reájuk nem vonatkozik. Szabad egyezkedés alapján állanak munkába, amit hétről-hétre, sőt bármely napon is ott hagyhatnak. Munkanélküliségtől sem kell félniök, ha ki mernek menni a faluból.

Ilyen napszámos lettem most én is.

Essék itt néhány szó a munkaközvetítésről is. Minthogy a parasztok sokkal kevélyebbek, semhogy ők maguk gondoskodnának munkásokról, ezt a dolgot egészen rábízzák a közvetítőkre, az ugynevezett lélekcsiszárokra. Igy tehát ezekhez kell fordulnia annak is, aki munkát keres. Ez az üzlet valóságos tőzsdét piacot teremtett. Míg a cselédközvetítés csak tavaszszal és őszszel történik, a napszámosok szegődése egyszer-kétszer hetenkint, az ugynevezett — embervásáron.

A munkát keresők csoportokba verődve álldogálnak ott. Többenkevesebben, az időszak szerint, szájukban pipával, várják a történendőket. Aratás idején, amikor az egész környékről gyülnek, néha több ezer ember is van ott. Aki először kerül ide, nem is tudja, hogy tulajdonképpen mi folyik itt: az emberi munkaerőt adjákveszik, mintha csak igavonó barmokról lenne szó. Az történik itt.

Egyszer csak élénkség támad egyes csoportokban. Nagy léhhelpéhhel sürögnek-forognak a lélekcsiszárok, egy két paraszt is belekeveredik a tömegbe. A parasztok többsége azonban előkelően visszahuzódik és csak a korcsmák ablakából, ajtajából nézi az emberi sokadalmat, amelyből a közvetítők szakértő szemmel válogatják a szükséges árut megbízóiknak . . .

A napszám magassága a kereslet és kínálat viszonya szerint igazodik s éppen abban áll az efajta munkaközvetítés tőzsdei jellege . . . Egyébként meglepő gyorsan változik a napszám, aszerint, amint egyik piacról a másikra a munkások száma vagy az utánuk való kereslet emelkedik. Néha 9—10 márka egy hétre élelmezéssel; nyár elején, amikor nem sok a munka, 5—6 márka; télen alig éri el az 5 márkát. Tavaszi vetés és fűkaszálás idején napi 1·80—2·50, aratáskor napi 3—4 márkára emelkedik. De aratáskor is gyakran megesik, hogy hirtelen rosszra fordulván az idő, 2 márka napszámnak is örülni kell.

Hogy az egyes napszámos kap-e munkát, az — főként a nagy dologidőn tul — jórészt attól függ, hogy „ismerős"-e a közvetítőkkel. Es itt is áll az elv: kenőcs kell a kocsinak. Ha a közvetítő korcsmáros, akkor elsősorban azokat szegődteti el, akik jó vendégei. A többi lélekcsiszár a közvetítődíjjal is megelégszik, amely annál hatásosabb, minél inkább ki van kerekítve — fölfelé.

Aratás idején ezeket az embervásárokat a tulajdonképpeni földmunkásokon kívül egy másfajta munkásnép is megszállja, leginkább vándorló mesterlegények vagy kisegítő munkások, akik mint munkanélküliek nyaranta benépesítik az országutakat és az aratáson egy pár garast akarnak keresni. Rendszerint nem igen alkalmazhatók a mezei munkára, mert ezt is csak ugy tanulni kell, mint az ipari munkát; de aratás idején mint kéveadogatók vagy a cséplésnél mégis alkalmazhatók. Ezek beözönlése némelyik esztendőben rendkívül erős. Bizony nem egy akad közöttük, akinek a bölcsőjénél nem dalolták, hogy tanult lakatos, mészáros, pék, festő, szerelő vagy nyomdász létére a cséplőgép körül ilyen sorsra jut, hogy hosszu munkanélküliség után legalább némileg kikevergőzzék a „dallesz"-ből. Előttünk, mezei munkások előtt, ezek a vándormadarak akkor voltak legérdekesebbek, amikor — és az gyakran megesett — egészen szabályszerü „sztrájkot" rendeztek. Amit mi a törvény miatt nem tehettünk, tudniillik nem sztrájkolhattunk, azt ők szabadon megtehették — a mi titkon érzett örömünkre és a parasztok keserves bosszankodására. És a parasztok olykor nemcsak az ő számukra, hanem a mi számunkra is kénytelenek voltak a munkabért néhány napra fölemelni . . .

Megszakítás nélkül dolgoztam az aratás befejeztéig. Amikor a beálló munkahiány miatt a napszám csökkent, a tőzegvágásnál vállaltam munkát, azután fűkaszálásra szegődtem el. Bizonyára nem valami könnyü munka egyik sem, az ember nem igen kiméli meg a csontjait, ha valamit keresni akar. A munka leginkább akkordban folyik s ezért már hajnali két órakor hozzálátunk. A forró évszakban inkább délben tartunk három órai pihenőt, mert az égető nap főként a tőzegben nagyon ellankaszt és a réten a nagy szárazságban nehezebben fog a kasza, mint reggel vagy este. De már a hüvös hajnalon is gyöngyözik és patakzik a verejték a test minden pórusából.

Ha nyaralók vagy mások, akik nem kénytelenek vele, valami nagyon ki akarják vágni a rezet, hát néhanapján már négy órakor fölkelnek és elmennek sétálni. A tőzegvágónak vagy az aratónak ekkor már régen csuron viz a háta. Tizennégy órán alul nem igen adják ebben az időben a napi munkát, mert különben nem veszik az embert jóravaló munkás számba és aztán valamit keresni is kell.

Egyébként az az idő, amelyet mint szabad, nőtlen napszámos, tőlem telhetően ki akartam használni, hogy tervbe vett házasságom előtt egy kis summát rakhassak félre, már nem nagyon soká tarthatott. A mátkám ugyanis nagy titokzatosan tudtomra adta, hogy már nem sokára nyélbe kell ütnünk a házasságot. Itt már nem volt helye a halogatásnak. Összel vége volt a legényélet gyönyörüségeinek. No de, oda se neki. Nem így jártak-e százan meg ezren? Az ő bajuk volt, hogy míre végzik és hát mind megvolt valahogy, ha olykor-olykor egy kicsit kínlódva is. De hát nincs-e erős testem? Nem tanultam-e meg dolgozni? Nem tudok-e én asszonyt, gyereket eltartani?

Valami túlságosan elkényeztetve nem voltunk egyikünk sem és különben álmunkban sem gondoltunk arra, hogy valami más sors is várhat reánk, mint hogy napszámos kenyéren éljünk. Nem ismertünk mást az életből, mint a munkát és nem is vártunk egyebet az élettől. Ha két kezünk munkájával annyit kereshettünk, hogy a hasunkat tele rakhattuk, többre nem volt vágyódásunk, hiszen a többieknek sem jutott egyébre.

Menyasszonyommal már előbb megállapodtam, hogy mint asszszony is addig szolgálatban marad, míg állapota megengedi, én meg mint szalmaözvegyféle éppen ugy járok mindenfelé munka után, mint eddig s majd csak őszre megyünk össze lakni.

Igy csinálták ezt a többi fiatalok is, akiknek éppen igy muszáj volt házasságot kötniök egymással.

Valami sok vesződséggel nem jártak a házasságunkra való előkészületek. Arra a napra kiálltam a munkából, éppen igy a menyasszonyom is szabadságot kért a gazdájától. Két napszámos ismerősünk kisért el az esküvői szertartásra — azután férj és feleség voltunk.

Az esküvő után az egyik napszámos ilyenforma filozófiai fejtegetéssel fordult hozzánk:

— No látod, igy mögy ez a magunk fajta szögény embörnél. Ha az embör mögtőszi, amit a fejibe vött, annyi az egész, hogy az embörnek van asszonya, az asszonynak mög van ura — no mög az öreg istennek is van egy pár szögény cselédje.

Másnap délben már mindaketten munkában voltunk.

Több héten át egy töltésen dolgoztam, azután jött az aratás. Minthogy a gabona nagyon lassan ért, és nagy volt a kinálat munkaerőben, a kaszálás és kévekötés munkabére majdnem a felére sülyedt a különben szokásos akkordbéreknek. Igy azután nagyon gyöngén ütött be nekem az aratás, ami annál kellemetlenebb volt, mert abban bizakodtam, hogy ebből az aratásból jut valami arra is, hogy őszre a fészkünk ne legyen egészen szegényesen ellátva. De alig voltunk még készen félig-meddig az aratással, amikor egészen váratlanul a feleségem gazdájával igen komoly összetüzésem támadt, aminek a vége az lett, hogy azonnal otthagyta a szolgálatot.

Eddigelé a feleségem nem panaszkodott, hogy nem jól bántak volna vele. A dolgát elvégezte illendően és nem volt semmi baj. Ezt maga a parasztgazda meg a felesége is elismerte. Az utóbbi időben azonban, amint ez nagyon természetes, állapotánál fogva egy és más dolog nehezére esett; igy a tele tejesvödröket nem birta egyedül behordani a legelőről. A gazdasszony ezért mindenféle nyilt és leplezett szemrehányást tett és gonosz megjegyzéseket eresztett meg. Természetesen jogában állott volna feleségemet az eddig megszolgált bérének kiadása mellett a szolgálatból elbocsátani, mert hiszen arra gondolni sem lehetett, hogy egészen kitöltse az idejét és végre is másik szolgáló után kellett néznie. Ehelyett lépten-nyomon szidta, pocskolta a feleségemet és gyalázatosan megkeserítette az életét.

Amikor a gazdasszonynak erről a komisz viselkedéséről értesültem, természetesen kérdőre vontam a gazdát és megmondtam neki, hogyha feleségemmel nem bánnak emberségesen, azonnal kiveszem a szolgálatból, de semmiesetre sem türöm, hogy szidalmazzák vagy megfeszített munkával gyötörjék. Ettől dühbe gurult a zahín paraszt. Mit, hogy még én a saját házában előadást merek neki tartani? Ő nagyon jól tudja, hogy kell bánni a cseléddel, még ha tizszer asszony is. El kell végeznie a dolgát, ahogy követelik tőle és csak akkor mehet el a helyéről, ha a gazdának ez ugy tetszik. Igy dühöngött még tovább is. Én természetesen nem maradtam adós a felelettel és alig vettem észre, már ökölre mentünk. A szép síma udvaron meghempergettük egymást és a nóta vége az lett, hogy a feleségem rögtön otthagyta a helyét, a paraszt pedig egy kissé feldagadt pofával, de egyébként készségesen kifizette a bérét.

Október elsején végre csakugyan összekerültünk. Már előbb béreltem egy falusi lakást hatvan márka évi bérért. A viskó egy házalóé volt, aki az elülső részében lakott és a kis hátulsó lakást kiadta.

A ház elég ócska és düledező volt. Egyik oldalán már meg is kellett támasztgatni, hogy valami erősebb szélroham föl ne fordítsa.

Természetesen csak egy szobánk volt, olyan hosszu, mint egy fogházi cella, de nem kétszer olyan széles, viszont korántsem olyan magas. No de mindegy, kettőnknek elég volt és különben sehol sem voltak nagyobbak a napszámoslakások és ami fő, a kis lakás fütése télen nem került olyan sokba. De a tüzrevaló egész Ditmarschenben rendkivül drága volt, mert fa és tőzeg nincs errefelé, máshonnan kell hozni, vagy kőszénnel tüzelni.

Természetes, hogy mint afféle fiatal házaspár, iparkodtunk kis lakásunkat minél kellemesebbé tenni. De érdekes, hogy bármily kicsike volt is ez a zugoly, mégsem akart megtelni, bármennyi mindenfélét szereztünk bele. Még mindig hiányzott valami, ami kellett, még mindig kopasznak látszott a szoba, meg az előtte lévő kis kamraféle. Nem is hittem volna, hogy mi minden kell ahoz, hogy egy ilyen egészen közönséges kis napszámos lakás tele legyen. Megtakarított pénzecskénk, mire a háztartáshoz szükséges holmit beszereztük, ugy elolvadt, mint tavasszal a hó.

Eközben beköszöntött hozzánk a gólya. Erős kis kölyköt ringatott ölében a feleségem, valósággal az ölében, mert bölcső hiányában a kis emberkét rendszerint egy ruháskasba tettük, amelyet két székre helyeztünk.

Gyorsan jött a tél, az erős, a szigoru tél.

Lakásunk falai eddig csak nedvesek voltak, de most a szélnek fekvő oldalon a jég csillogott és ha az éjszaki szél süvöltött, akkor az ablak függönyei röpködtek.

Ráadásul az egyik falban meglazult néhány tégla, ugy, hogy kivülről, mint valami jégcsap, éles légvonat metszette át a szobát. És hogy a mérték egészen beteljék, a szélvész nagy lyukat vágott az odvas tetőn s a padlás egy-kettőre tele lett hóval. Karácsonyra

az ócska viskót meg kellett tataroznom, már amennyire lehetett. A házaló segített a tetőt megfoltozni, a nyílásokat és repedéseket betömködtem mindenfélével, ami a kezem ügyébe akadt, rongygyal, kóccal, szalmával, csakhogy a kegyetlen hidegtől szabaduljunk. Mégis alig tudtuk a szobácskát melegre fűteni. Rendesen ott ültünk a kis vaskályha közvetlen közelében, így azután az egyik oldalunk majd megsült, a másikon meg jégcsapokat éreztünk. Szegény feleségemnek elég gondot adott, hogy a kis gyereket megvédje a megfagyástól.

Mindehhez járult, hogy a téli munkanélküliség egyre nagyobb lett. Most kezdtem csak megtanulni, mit jelent az, „szabad" és nős napszámosként keresztülvergődni a télen.

Egyetlen parasztgazda sem tudott munkát adni a napszámosnak. A tanyákon mintha kihalt volna minden. Ott ültünk benn a szobában és bámultunk kifelé az ablakon. Lassankint valami nyugtalanító, szomorító érzés fogott el, ami napról-napra jobban kínozott, mennél tovább tartott a tétlenség. Egy pár napot vagy talán egy pár hetet is még csak ki lehet állni valahogy a szobában; az ember jön-megy, szomszédol, durákot játszik és várja, hogy majd csak jobbra fordul a sor. De ha az ember hozzá van szokva a rendes munkához és a munkanélküliség semmiképpen sem akar szünni, akkor a négy fal között átkozott pogányul érzi magát. Az ördögbe is, micsoda érzés ez, fiatalon, erősen és munkanélkül kucorogni a kuckóban, amikor az ember oly szívesen dolgoznék. Az ember szinte rőstell az utcára menni.

Mintha minden bokorból, minden szemétdombról kárörvendő pofák vigyorognának felénk. Azonközben a pár félretett garasunk egyre kisebbre zsugorodik; már-már az ujjunkon ki lehet számítani, hogy mikor gurul el az utolsó tallér, — és mi lesz aztán? Oh, milyen nehezen jön az ilyen tallér, amikor meg kell érte dolgozni és milyen könnyen megy el, amikor így ki kell adni.

Elfojtott dühvel nézi az ember ilyenkor a zsíros parasztokat, akik kutyába sem véve a mind keservesebb nyomorusággal küzködő napszámosokat, járnak-kelnek a mulatságaik után, látogatásokat tesznek egymásnál. Ragyogó szőrű, prüszkölő lovaikon a hájtól nem lehet meglátni a bordákat, de nekünk napról-napra egy-egy lyukkal összébb kell szoritani a nadrágszíjunkat. Furcsa gondolatok suhannak ilyenkor az ember fejébe. Itt ül a szegény éhenkórász, földhöz ragadt ember és szeretne dolgozni; azok pedig, akiknek a hasznára hitvány bérért elcsigázzuk magunkat a nyáron, most közönyesen vonogatják a széles vállukat: — mit tehetnek ők arról, hogy nincs most szükségük munkásra?

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

A kartellár alakulása. Ha valamely iparágban kartell alakult, az ár nem igazodik többé a termelési ár szerint, hanem a kartellben álló vállalatok igazgatói a maguk belátása szerint szabják meg, mennyit kérjenek áruikért.

Igy van ez legalább is azoknál az iparágaknál, amelyekben világkartell áll fönn, mint például a sinek, tartók, acélpáncélok, palackok és számos más cikk gyártásánál. Az ilyen cikkek árának meghatározásánál egyáltalán nem játszik szerepet a termelési költség; fölmerül tehát az a kérdés, mi szabja itt meg az eladási árat? Mért nem emelik a kartellvíselők termelvényeik árát még kétszer, vagy tízszer olyan magasra, mint amilyenek tényleg? Az áremelésnek tényleg vannak bizonyos korlátai, ezek a verseny lehetősége és a fogyasztás csökkenése.

Előző szemlénkben láttuk, hogy a kartellek lehetősége vagy a nyersanyag-monopoliumon, vagy a tőkemonopoliumon alapszik. Nyersanyag monopolium áll fönn akkor, ha valamely iparág összes nyersanyag-lelőhelyei a kartell kezében vannak. Ilyen esetben lehetetlen verseny. A versenyző vállalat egyáltalán ide sem jöhet, mert nem tud nyersanyaghoz jutni. Amely kartellek ellenben nem nyersanyag, hanem tőkemonopoliumon alapszanak, ezekkel szemben lehetséges a verseny. Ha ugyanis tulságos magasra emelik az árakat, és profitjuk messze tulhaladja az átlagprofitot, a tőke megszerzés nehézségei ellenére is versenyvállalatok alakulnak, amelyek a korlátlan áremelésnek határt szabnak.

Mind a két fajta kartellnél továbbá a fogyasztás csökkenése a tulzott áremelés főakadálya. A tőkéseknek nem az a céljuk, hogy egy-egy darab árun minél több hasznuk legyen, hanem hogy minél magasabb profithányadot realizáljanak a lefektetett tőke után. Ha tulságosan emelik az árakat, a fogyasztás csökkenni fog, részben mivel a tömegek adott jövedelme mellett egy bizonyos árura egy bizonyos összegnél többet nem költhetnek, mert nem jut nekik: részben mivel a legtöbb ipartermék olyan természetű, hogy helyettesíthető másféle anyagból készült, vagy egészen más áru által. Ha tehát valamelyik kartell egy bizonyos árnál, — amelyet „legjobb" árnak nevezek — magasabbra emeli az eladási árat, az eladott áru mennyisége csökkenni fog. Csökkenni fog pedig olyan nagy mértékben, hogy a kartellnek az összes haszna, noha, most darabonkint nagyobb a nyereség, kisebb lesz, mint előbb volt, amkior még alacsonyabb áron, darabja után kisebb haszonnal, de nagyobb mennyiséget adtak el. A fogyasztásnak és vele az összes profitnak a csökkenése az oka, hogy a világkartellek sem emelik az árakat tetszésszerinti magasságra, hanem megmaradnak a „legjobb" ár mellett, amellett az ár mellett, mely a legnagyobb összeg profitmennyiséget biztosítja számukra.

Noha a világkartellek az utolsó évtizedben rohamosan szaporodtak, a legtöbb árucikknél mégis nem világkartell hanem csak országos kartell áll fönn. A verseny csak az ugyanazon országbeli termelők közt szűnt meg, a különböző országok egyesült termelői állandó versenyben állnak más országok egyesült termelőivel.

Ha ez igy van, akkor az országos kartellnek nyilván semmi haszna sincsen mert hisz a belföldi termelőre nézve egészen mindegy, hogy vajjon belföldi egyes termelő vagy a külföldi kartell versenyez vele; ha van verseny, nincs tulprofit, az ár a termelési költség szerint igazodik . . .

Igy volna ez tényleg, ha az állam a

kapitalistakizsákmányolás központi szerve bele nem avatkozna az áralakulásba. Ha nem volnának állami határok, nem volnának vámterületek, ugy az országos kartelleknek semmi hatásuk, semmi értelmük nem volna és csakis világkartellek volnának képesek az alakulásra befolyást gyakorolni.

Az állam azonban hatalmas erővel nyul bele az áralakulásba az egyes kartellek javára, saját fogyasztó közönségének kárára. A hazai termelés védelmének ürügye alatt, magas védővámokkal tartja távol a külföldi termelők versenyét.

Vegyünk egy példát. Nyersvasra az osztrák-magyar vámterület határán métermázsánként 1·50 korona vámot kell fizetni. Ha tehát valaki külföldről akar nyersvasat hozatni, a szállítási költségen kivül még 1·50 korona vámot kell fizetnie. Világos, hogy a belföldi termelők a szállítási költséggel és a $1^1/_2$ koronás vámmal magasabbra szabhatják meg az árakat, mint a külföldi versenyző vállalatok árai. Ha a vámot két koronára emelnék, ugy a belföldi vasgyárak rögtön két koronával magasabbra szabnák az árakat. Tehetik ezt annál inkább, mert a vas „legjobb" ára igen magas, mert más anyaggal helyettesiteni alig lehetséges.

Ilyenformán az állam az, amely a vámok által kizárja vagy rendkivüli módon megnehezíti a külföldi vállalatok versenyét. Az országos kartellek csak a védő vámokkal kapcsolatban nyernek igazán óriási jelentőséget. Ahol nincs védő vám, mint Angliában, ott csak helyi vagy gyártási monopoliumon alapuló kartellek birják az áralakulást lényegesen befolyásolni.

A vámok teszik valóban előnyössé az országos kartellek alakitását és óriási profitot biztositanak a kartellált gyáraknak.

Vegyünk egy példát. Magyarország 5,000.000 mázsára rugó nyersvastermeléséből körülbelül 3,000.000 mázsát a Rimamurányi termel. Mivel a $1^1/_2$ koronás vám folytán minden mázsán ugyanennyi többlet haszna van, a Rimamurányi 9,000.000 koronára rugó tiszta nyereségéből 4·5 millió korona egyenesen az állam ajándéka a vasat vásárló közönség terhére. Ha a vasvámokat megszüntetnék, a Rimamurányi haszna azonnal 4·5 millió koronával kezesebb lenne. Igy áll a dolog a többi kartellek profitjánál is. Ezért van az, hogy a nagyvállalatok igazgatóságában a legbefolyásosabb politikusok, a leggazdagabb arisztokraták találnak jól fizetett alkalmaztatást. És ezek a politikusok és arisztokraták gondoskodnak politikai befolyásuk által, hogy a kartellek profitját biztositó vámok változatlanul fönnmaradjanak.

Az országos kartellek ármegszabását és áremelését tehát kétféle korlát korlátozza.

Az egyik a külföldi vállalatok versenye, amelyet azonban a vámok a a belföldi termelők érdekében nagy mértékben korlátoznak. Ha a vám olyan magas, hogy a termelési ár, szállitási költség és vám összege együtt magasabb a „legjobb" árnál, vagyis annál az árnál, amelynél az összes profit legnagyobb, akkor az országos kartellek is a „legjobb" áron adnak el, mert különben profitjuk kisebbedik. Ha ellenben termelési költség, szállitási költség és vám együtt nem éri el a „legjobb" árat, akkor a külföldi verseny miatt a kartellek nem érik el a számukra legjobb árat, hanem a vám ellenére ennél olcsóbban kell áruikat eladni.

A külföldi verseny intenzitását egy külön körülmény gyarapitja. A kartellek ugyanis berendezkednek egy bizonyos mennyiségű áru termelésére. Minden egyes üzemnek meg van a „legjobb" termelése, az a termelt mennyiség, amelynél a termelési költség egységenkint legkisebb. Ha ennél többet muszáj termelni, emelkedik a ter-

melési költség, még fokozottabb mértékben azonban, ha ennél kevesebbet termelnek. A konjunktura és vele a belföldi piac szükséglete azonban változik, jó konjunktura idején emelkedik, a gazdasági válságok idején csökken. Ilyenkor a fölösleges árut valamiképp külföldön kell elhelyezni, bármily olcsó áron is. A kartellek akkor nemcsak hogy a belföldi áron jóval alul, hanem gyakran a tényleges termelési költségnél is olcsóbb áron adják el külföldre az árukat. Teszik ezt pedig azért, mert még mindig jobban járnak így, mintha a termelt mennyiséget csökkentik, ami némely üzemnél egyenesen lehetetlen, vagy annyira megdrágítja a termelést, hogy a termelők rosszabbul járnak, mintha többet termelnek és a belföldön, a belföldi kartellár mellett el nem helyezhető mennyiséget bármi olcsó áron is külföldön adják el. Ezért a rossz konjunktura idején a külföldi verseny különösen erősen befolyásolja a belföldi árakat.

A külföldi verseny csak világkartellek alakítása által küszöbölhető ki, emelyek mindenkor a „legjobb" árat tudják elérni. Az utolsó évtizedben szorgalmasan alakulnak világraszóló kartellek, amelyek az egész világ fogyasztóközönségét egyformán zsarolják ki.

De nemcsak a fogyasztó közönséget. A munkásság szakszervezeti harcaiban is erősen érzi, hogy immár nem egyes elszigetelt munkaadókkal áll szemben, hanem az egész világra kiterjedő nagytőkés szövetségekkel. A szakszervezeti harcoknak is hozzá kell alkalmazkodni a változott viszonyokhoz, más taktikához, másforma erőkifejtéshez kell nyulni. Erről legközelebb szólunk.

Varga Jenő.

Szociálpolitika.

Nyilvános jellegű közhatósági munkásközvetítőink. A munkaközvetítés föladata a munkásság széles rétegei számára a munkaalkalmat hozzáférhetővé tenni. A szakszervezetek mindezideig az iparban foglalkoztatott munkásoknak csak egy bizonyos százalékát tömörítik, miért is a szervezett munkásság, a munkaközvetítés előnyeinek a tömegek számára való kiterjesztése céljából rokonszenvvel kíséri a nyilvános jellegű munkaközvetítők rendszeresítésére irányuló törekvéseket. Nálunk három közhatósági jellegű intézet foglalkozik ipari és kereskedelmi alkalmazottak közvetítésével; a budapesti, temesvári és pozsonyi munkaközvetítő intézetek. A közhatósági munkaközvetítő intézményekkel szemben a szervezett munkásság állásfoglalását az 1904. és 1908. évi szakszervezeti kongresszusok idevonatkozó határozatai irányítják.[1]

E határozatokban kifejezésre jutó szempontok kényszerítették a munkásságot, hogy a mi közhatósági jellegű munkaközvetítési rendszerünk ellen állást foglaljon, illetve annak megváltoztatásáért a legszélesebb harcot indítson.

Közismert tény, hogy a szervezett munkásság ellenszenve az első időkben a legszűkebb körre szorította az intézet tevékenységét. Ennek hatása alatt a főlügyelő hatóság kénytelen volt az intézet szabályzatát, illetve közvetítési elveit legalább formailag megváltoztatni. Ennek ellenére az intézet vezetése, közvetítési rendszere még ma is oly elavult, annyira ellenkezik a modern közhatósági munkaközvetítés elveivel, hogy a szakszervezetek a vezetésben elfoglalt képviseletük ellenére is, kénytelenek az intézet ellen állást foglalni, illetve tagjaikat az állami intézet igénybevételétől a lehetőségig vtsszatartani. Ez a körülmény az indítóoka annak a népszerűtlenségnek, amely az állami intézetet övezi és annak az eredménytelenségnek, mely működését közel 10 éves fennállása óta kíséri.

Munkaközvetítési szervek eredményes tevékenységet csak az érdekeltség —

[1] Lásd az 1904. és 1908. évi szakszervezeti kongresszusok jegyzőkönyveit.

elsősorban a munkásság — bizalmának birtokában fejthetnek ki. Ez a fontos kellék hiányzik a mi közhatósági munkaközvetítő intézeteink felszereléséből. A bizalmatlanságot elsősorban a vezetőség összeállítása indokolja meg. Az intézet végrehajtóbizottságában négy munkástag, négy munkaadó és öt ugynevezett pártatlan tag foglal helyet. Az utóbbiak a munkaadóérdekeltséghez számitandók, mert hivatásuk és társadalmi állásuk szerint a munkaadók felfogásához állanak közelebb. (Fővárosi bizottsági tagok, fővárosi magasrangu hivatalnokok, sőt az egyik munkaadói érdekeltségnek, az Országos Iparegyesületnek exponált tagja.) A legjobban érdekelt fél, a munkások tehát a végrehajtóbizottság kisebbségét alkotják.

A választmány 52 tagja közül 20, a munkadói érdekeltség 6, a kereskedelmi miniszterium részéről, 6 a főváros részéről kiküldött „pártatlan" tagok, 20 a munkásérdekeltség köréből kerül ki. Az utóbbi 20 közül legfőljebb 13—14 egyén tekinthető munkásképviselőnek, mert a többiek között vasöntődei igazgatóhelyettes, üzletvezető stb. található, sőt olyan is van, aki az ipari vagy kereskedelmi munkássággal egyáltalán nem áll vonatkozásban. A tényleges állapot szerint 13—14 munkásképviselővel szemben, 38—39, az egyéb érdekeltség részéről kiküldött tag áll. A képviseletnek ez az aránya természetesen nem arányos, legkevésbé azonban igazságos. Az intézet 11 hivatalnoka kizárólag bűrokratákból rekrutálódik.

Az intézet irányitását uraló szellem a modern ipari élet minden vonatkozásától távol álló bűrokratizmusban nyer kifejezést. A főtörekvés — tekintet nélkül a munkásviszonyokra, vagy egyéb szempontokra — nagyszámu közvetítés kimutatására irányul, melynek érdekében még az ideiglenes munkára közvetített egyének száma is bekerül az évi kimutatások összegébe.

E törekvés azonban keveset változtat a lényegen, illetőleg nem változtatja meg azt a körülményt, miszerint a budapesti intézet — a nálunk főnnálló lényegesen magasabb munkás helyváltozás mellett — évenként sokkal kevesebb munkást közvetit el, mint a hasonló irányu — kisebb városokban működő — külföldi intézetek.

Az alábbi táblázat a budapesti munkásközvetitő intézet jelentéséből vett adatok alapján az intézet 9 évi tevékenységét mutatja be.

Év	Munkáskinálat	Munkáskereslet	A jelentkezőkből elközvetitve	%-ban.
1903.	83359	53372	38506	46·1
1904.	82967	53590	39638	47·8
1905.	82478	51598	39767	48·2
1906.	80883	60115	44247	54·8
1907.	68370	51529	34619	50·7
1908.	65016	44223	32100	49·4
1909.	66672	47690	38077	57·0
1910.	71889	60580	45954	63·9
1911.	77821	70482	53664	68·9

Olyan apparátussal, annyi pénzzel, mint amennyivel a budapesti intézet rendelkezik, célszerű vezetés mellett sokkal jobb, eredményesebb működést lehet kifejteni.

A budapesti intézet munkaközvetitése azonban nemcsak a quantum, hanem a qualitás dolgában is nagyon kétes eredményekkel dicsekedhet. Erre vonatkozóan lapunk 1911. évi juliusi számában, a budapesti munkaközvetitő intézet 1910. évi jelentésének kapcsán részletes adatokkal igazoltam, hogy az intézet abszolut számokban is kevesebb szakmai munkást közvetit állandó helyre, mint a szakszervezeti munkaközvetitők. A kimutatott közvetités nagy hányada szakmailag szervezetlen segédmunkásokat, férfi és női tanoncokat, továbbá ideiglenes munkahelyeket érint, mely utóbbiak a szakszervezeti munkaközvetitők kimutatásaiban egyáltalán nem szerepelnek. 1911-ben a közhatósági köz-

vetítő (beleértve tanoncokat, segédmunkásokat, ideiglenes helyre közvetített személyeket) 77.821 jelentkező közül 53.664 munkást, a jelentkezőknek csupán 68·9%-át, míg a szakszervezeti munkaközvetítő 41.260 jelentkező közül 38.741 szakmai munkást, a jelentkezők 83·5%-át közvetítették el állandó munkára.

Az eredménytelenségnek, az érdekeltség bizalmatlanságának a legfőbb oka az intézetben uralkodó maradi szellem. Az érdekeltség kellő befolyásának hiánya, az intézetnek a munkaviszony és a sztrájk kérdésében elfoglalt álláspontja teljesen ellenkezik a modern közhatósági munkaközvetítői intézmény hivatásával.

A budapesti munkaközvetítő intézet 1900. évi január 4-én kelt, a kereskedelmi kormánytól jóváhagyott ügyviteli szabályzata kimondja, hogy „sztrájk és munkáskizárás esetén az intézet a munkaközvetítést rendesen folytatja". A szervezett munkásság erőteljes bojkottja a kormányt a szabályzat megváltoztatására kényszerítette. 1903 december 19-én kelt ügyviteli szabályzati módosítás értelmében „sztrájk és munkáskizárás esetén az intézet az ezek által érintett telepekre nem közvetítenek".

E módosítás azonban a gyakorlati életben írott malaszt marad, mert az egyéb szempontoktól eltekintő és csak nagy közvetítési számokra pályázó bürokratikus vezetés, — a szabályzatot irányzatosan félremagyarázza. Ennek illusztrálására ideiktatom az ügykezelési szabályzat 12. §-ának általános rendelkezéseit.

„A sztrájkra nézve mindenekelőtt figyelembe veendő, hogy a közvetítési szempontból csak addig tekintendő fenforgónak, míg a sztrájkoló munkások és a munkaadók között a munkaviszony tényleg fönnáll." Hogy mit nevez munkaviszony megszűnésének az intézet, azt is megmagyarázza nekünk a furfangos ügykezelési szabályzat.

„Minden oly esetben, midőn a munkaadó, melynél a sztrájk kitört, a sztrájkoló munkásoknak munkakönyvét közvetlenül visszaadta, vagy az illetékes iparhatóságnál letétbe helyezte, a sztrájk megszűntnek tekintendő."

A sztrájk fogalmának ilyen önkényes magyarázata természetesen a munkáltói érdekeket szolgál. A „pártatlan" intézet szinte fölhívja a munkáltatókat, miszerint sztrájk esetére adják ki azonnal a munkakönyveket, hogy az intézet sztrájktörő szállítási tevékenységét igénybe vehessék. Hogy a sztrájk alatt álló munkáltatóknak a sztrájkklauzula ilyen értelmezése mennyit használ, — az persze más lapra tartozik.

„Nem létezőnek tekintendő ugyancsak közvetítési szempontból a bojkott, melyet iparossegédek egy vagy több mester, illetve műhelylyel szemben kimondanak."

Tehát, ha a munkáltató a sztrájk napján a munkakönyveket az iparhatóságnál letétbe helyezi, a sztrajk megszűntnek tekintendő, a sztrájkklauzulás intézet pedig haladék nélkül szállít sztrájktörőket. Bojkottot az intézet egyáltalán nem ismer el.

Amennyi szabadelvűséget igyekszik mutatni az intézet vidéki, vagy külföldi sztrájkokkal szemben, (honnan munkaviszály esetén is csak elvétve kérnek munkást) — amennyiben olyan szóbeli és írásbeli sztrájkbejelentéseket is elfogad — annyira akadékoskodó a budapesti bérmozgalmaknál. A szabályzat szerint:

„A székesfővárosban kitört sztrájkra vagy munkáskizárásra vonatkozólag csak oly bejelentések fogadhatók el, melyek írásban tétetnek és melyeken rajta van a békéltetési eljárás megindítására illetékes iparhatóság láttamozása, illetve annak igazolása, hogy a sztrájk vagy

munkakizárás az illetékes iparhatóságnál bejelentetett és ott a törvényben előírt békéltetési eljárás megindítása kérelmeztetett."

Mire ez a bizonylat a hatósági késedelmeskedés rögös utján a munkaközvetítőhöz kerül, addig a munkáltatók a munkakönyveket átadják az iparhatóságnak, a szabályzat szerint a munkaviszony megszűnt — a munkaközvetítő pedig nyugodtan közvetíthetne munkást, föltéve, hogy jelentkező is találkozik, ami bizony a munkások szervezettsége mellett ritkán fordul elő.

A főntiek alapján kétségtelenül megállapítható, hogy a munkaközvetítőnek a sztrájk és kizárás dolgában kiadott szabályzata egyáltalán nem vehető komolyan, igazság szerint a budapesti munkaközvetítő intézet azok közé a munkáskőzvetítők közé sorolandó, melyek sztrájk esetére is folytatják a sztrájk alatt álló telepek számára a munkaközvetítést.

A munkáskőzvetítésnél a munkaviszony minőségét a budapesti intézet egyáltalán nem veszi figyelembe. Bármely munkabért, bármilyen munkaidőt ajánló munkahelyet fölvesz és kihirdet, illetve ezekre a közvetítést elvállalja. Egyetlen idevonatkozó intézkedése oda irányul, hogy „a munkatartam, munkaidő, munkabér, fizetési idő és az addig járó előleg ügye előre is megállapittassék." A formára helyezik a sulyt, a lényeg az mellékes. A munkaközvetítés magasabbrendű főladatát, mely az általános munkaviszonyok lehetőségig terjedő főntartására irányul, a mi közhatósági munkaközvetítőink nem ismerik.

A pozsonyi és temesvári intézetek vezetése, ügykezelése nagy általánosságban azonos a budapesti intézetével. Forgalmuk még helyi szempontból is jelentéktelen. A temesvári intézet 1910-ben 2005 esetben közvetített munkást, ebből csak 42·3% esik Temesvár városára, 57·7%-a vidékre került. Ugyanazon évben a pozsonyi közvetítő 2616 munkást közvetített el.

Jellemző közhatósági munkaközvetítésünk rendszerére, illetve rendszertelenségére az a körülmény, miszerint e három munkáskőzvetítő intézet egymással semmiféle szorosabb kapcsolatot nem létesített. A munkaközvetítésnek egyik legfontosabb szempontját, a nagy területre kiterjedő közvetítési tevékenység szükségességét, közhatósági munkaközvetítőink vezetői még nem ismerik föl.

Általánosságban sem felelnek meg a munkaközvetítőink főladatuknak; még az ügyviteli szabályzatban megállapított célokat sem szolgálják, még kevésbé elégítik ki egy modern közhatósági intézményhez fűzött várakozásokat. A szabályzat értelmében:

„Az intézet a földmiveléságyi m. kir. miniszterium kebelében működő gazdasági munkaközvetítő intézménynyel, ugyszintén a székesfőváros területén, valamint a vidéken lévő munkaközvetítéssel foglalkozó ipartestületek, társulatok és egyesületekkel, valamint a munkanélküliség enyhítésével foglalkozó intézményekkel kapcsolatot, illetőleg összeköttetést tart fenn." Ennek nyoma sincs a budapesti intézetben, hiszen még a pozsonyi és temesvári közhatósági munkaközvetítővel is alig tart főnn kapcsolatot.

Általában megállapitható, hogy az intézet vezetése, szelleme, ügykezelése, a saját fölvirágoztatása érdekében megérett az alapvető reformokra. Teljes önkormányzat, paritásos vezetés, tevékenységi körének a vidékre való kiterjesztése, a főnnálló munkaközvetítési intézményekkel létesitendő szoros kapcsolat, munkaviszály esetére követendő szigoru pártatlanság, a közvetítő tisztviselőknek szakértő munkáselemekből való megválasztása volnának azok a sürgős reformok, melyek az intézetet egy modern munkaközvetítő intézet színvonalára emelnék.

Böhm Vilmos.

Antialkoholizmus.

Az absztinensek és a szociáldemokrácia. A polgári absztinensek propagandájának a legutóbbi években tapasztalható komolysága és méreteinek elhatalmasodása minden ország munkásmozgalmában kiváltotta a szociáldemokrata absztinensek mozgalmát. Ezen egészséges reakció nálunk is bekövetkezett és őrőműnkre szolgál annak megállapitása, hogy a mágnások és a kormány közegeinek vezetése alatt álló antialkoholista propaganda mellett egy maroknyi osztálytudatos munkás erőteljes szociáldemokrata absztinensmozgalmat kezdeményezett, mely mozgalom eredményeképp antialkoholista munkásszövetségben és annak csoportjában folyik az osztálytudatos agitáció a munkásság osztályharcának egyik leghatalmasabb ellensége, a tömegek alkoholmérgezettsége ellen.

Amennyivel kisebb méreteiben, tömegeiben és intézményeiben a magyarországi munkásmozgalom, annyival kisebbek természetesen azok az eredmények is, melyeket a magyarországi szociáldemokrata absztinensek eddig elértek. Mindenesetre örvendetes azonban maga a puszta tény, hogy megteremtődött már az az intézményes biztositék, mely a szövetség formájában — a minden polgári kooperációból származható, „Harmonieduselei" kizárásával — az antialkoholista agitációban résztvevő elvtársaknak lehetővé teszi, hogy az alkohol elleni küzdelmet, mint az osztályharc egyik jelenségét harcolják meg.

A német osztrák és svájci szociáldemokrata absztinensek mozgalmának nagyobb fejlettségéről tesznek tanubizonyságot azok a követelések, melyeket e három ország egységes programmjában olvasunk. A német, osztrák és svájci egyesitett szociáldemokrata absztinens programmban a munkásmozgalommal szembeni következő követeléseket olvassuk:

1. Fölvilágositó iratok terjesztését az alkoholveszedelmeiről. Az alkoholkérdés fölvételét a szervezetek tanitási programmjába az ifjuság legszigorubb visszatartását az alkoholtól.

2. Az ivási kényszer és az ivószokások megszüntetését a társas életben. Mindennemű egyesületi összejöveteleknél az alkohol mellőzését.

3. Bérharcok, választási mozgalmak és tüntetéseknél a szeszes italok élvezetének megtiltását.

4. Alkoholmentes egyesületi és gyülekező helyiségek létesitését.

5. Megszüntetését az italokban kiszolgáltatott bérfizetéseknek, ugyszintén a munkások részéről az italozással összefüggő rossz szokásoknak (Blaumontag). Munkaközben a szeszes italok ivása megszüntetendő.

6. Minden olyan szerződéskötés elkerülését, mely közvetve vagy közvetlenül az alkoholfogyasztást előmozditja. Munkáslapok alkoholhirdetéseket nem közölhetnek.

7. Munkaközvetitők vagy segélykifizetőhelyek vendéglőktől, vagy egyéb alkoholkimérő helyiségektől szigoruan elkülönitendők.

A munkásmozgalommal szemben e követeléseiken kivül a fogyasztási és épitőszövetkezeteket, valamint a betegsegélyző pénztárakat arra hivták föl, hogy minden rendelkezésükre álló eszközzel mozditsák elő az antialkoholista propagandát. A szövetkezeteket különösen arra, hogy tartózkodjanak az alkoholos italok gyártásától és igyekeznek ezen üzletág beszüntetésére.

A munkásszervezeteket fölhivták, hogy az államtól és községtől a következőket követeljék.

Az alkoholról való rendszeres fölvilágositás terjesztését, különösen az iskolákban.

2. A szeszes italok kiszolgálásának tilalmát fiatalkoruak részére.

3. A szeszes italokban való bérfizetés megtiltását, ugyszintén a munka-

közvetítő helyeknek vendéglők vagy italmérőhelyekkel való kapcsolatának tilalmát.

4. Nyilvános művelődési célokat szolgáló gyűlési helyiségek létesítését. Olvasó szobák, alkoholmentes népházak, torna- és játszóterek létesítését.

5. Jó ivóvízellátást, a tej, gyümölcs és egyéb egészséges élelmi és élvezeti cikkek fogyasztásának előmozdítását, az alkoholmentes italok szigoru egészségügyi ellenőrzését.

6. Az alkoholbetegek részére gyógy- és gondozóintézetek létesítését. A család és társadalom védelmét az iszákosok ellen.

7. Alkoholmentes étkezési rendet a nyilvános nevelő- és jótékonysági intézetek, kórházak és fogházak részére.

8. Az italméréseknek a községek által való kezelését olyképp, hogy minden az alkoholfogyasztással összefüggő érdek mellőztessék. Az alkoholfogyasztásból eredő jövedelem az alkoholellenes küzdelem céljaira fordittassék.

9. Minden olyan pénzügyi intézkedések megszüntetését, melyek által magánosok vagy nyilvános testületek az alkoholfogyasztásban érdekeltek. Az alkoholból befolyó minden nyilvános jövedelemnek az alkoholellenes küzdelem céljaira való fordítását.

10. Oly törvény létesítését, melynek alapján általános szavazás utján (mindkét nembeli főlnőttek résztvételével) szeszes italok kimérése valamely község, tartomány, állam vagy a birodalom illetve kanton vagy szövetség területén korlátozható, illetve megtiltható legyen.

Nem mulaszthatjuk el megemliteni, hogy német, osztrák és svájci elvtársaink e kétségtelenül szép és tartalmas programmjából a magyarországi absztinensek egy már régen ápolt és alapvető követelése. a hétköznapi bérfizetés hiányzik.

A programm egyéb pontjaiért, ha nem is voltak ily rendszeres egészbe foglalva, a magyarországi absztinensek a pártsajtóban és saját, immár VI. évfolyamát járó hivatalos lapjukban évek óta folytatnak lankadatlan küzdelmet.

A munkásmozgalomnak kétségkivül nagy kötelezettségei vannak az absztinensmozgalommal szemben. És éppen, mert e kötelezettségek főnnállanak, a munkásmozgalom szerveinek, a szakszervezeti tanácsnak és a szociáldemokrata párt vezetőségének volna igen eleven kötelessége, hogy az absztinensmozgalom fejlődéséről gondoskodva, gondoskodjék egyszersmind ama vélt vagy tényleges hibák vagy mulasztások elimínálásáról. Az absztinensmozgalom sokszor vethet föl akár a szak-, akár a pártmozgalom aktuális harcaival ellentétes érdekeltségü követeléseket, megállapitásokat, törekvéseket, melyeknek helyes irányba való terelésével és a párt-, valamint a szakmozgalom érdekeinek istápolásába való bekapcsolásával éppen a munkásmozgalom emlitett előljáróinak volna kötelességünk törődni.

Az absztinensmozgalom emelője, segitője, szaporitója, nevelője és forradalmositója a munkásmozgalom nagy hadseregének, eltakaritója a munkásmozgalom utjába akadályként odahurcolt egyik legnagyobb és mesterségesen tenyésztett proletárbetegségnek. E forradalmositó, akadályelhárító mozgalommal szemben megboszulja magát a mostohaság.

Vincze Sándor.

VI. évfolyam 1911-12 9. szám

Fabriciustól Pavlikig.

Irta *Kunfi Zsigmond.*

Amig Fabricius ezredestől egészen Pavlikig eljutott a magyar politika: éppen visszájára fordult minden itt. Akkor a dinasztia: a király kormánya kinálta a magyar nacionalista pártoknak az általános választójogot és mivel nem akarták elfogadni, küldte reájuk Fabricius ezredest. Most az ellenzéki pártok — elsősorban a legküzdőbb hajlandóságu — kivánták, mint harcuk abbahagyásának bérét, az általános választójogot a dinasztiától, illetve a dinasztia érdekeit képviselő királyi kormánytól és párttól s ezek, semhogy megadják nekik, inkább rájuk küldötték Pavlikot és mozgósitották ellenük a hadsereget. A fegyveres erő akkor látszatra az általános választójog mellett, most ellene vonult ki; most erőszakkal sem lehet megkapni azt, amit akkor erőszakkal akartak reájuk kényszeriteni. Bolond helyzet és fölfordult világ ez mindenképpen.

A politikai elvtelenségnek és árulásnak a képe tárul a szemlélő elé. Mindenki cserben hagyott mindent: a dinasztia a választójogot dobta el magától; a nacionalizmus szakitott a választójogellenes politikával és elfogadta azt a politikát, amely ellen való küzdelem volt éveken keresztül legkomolyabb és legszivesebben vállalt föladata. A függetlenségi párt szétbontása kispolgári-paraszt és agrárius-feudális szárnyára a mult esztendők egyik legértékesebb politikai eredménye volt: a nemrégiben mint nagy sikert kellett fogadni azt, hogy ez a két párt ujból közeledik egymáshoz és ujból való egyesülésük ma nem tartozik a lehetetlenségek közé. Élesebb harcot aligha vivtak politikai tényezők egymás ellen, mint aminőt a szociáldemokrata párt a koalició ellen vivott. S ma az Andrássy hiján teljes régi koalició oldalán ott harcol a szociáldemokrata munkásság is, egyrészt mint támogató, másrészt — igaz — mint ellenőrző is.

Igy fest a dolog kivülről és ilyen képet mutat, ha csak az eseményeket és nem az indító okokat és a rugókat nézzük. Ha ezekre forditjuk figyelmünket: már valamivel több rendet és több észszerüséget, több következetességet, sőt elvhüséget is látunk az eseményekben. Öntudatos, céljaihoz ragaszkodó és ezeknek szolgá-

latában minden kínálkozó konjunktúrát kihasználó tényezőt kettőt látunk a politikában. Az egyik a dinasztia, a másik a szociáldemokrata párt. A dinasztia katonát akart Fabriciusszal és katonát akar Pavlikkal. A szociáldemokrata párt választójogot akart Kristóffyval Justh ellen és választójogot akar most is Justhtal meg Apponyival a Kristóffy helyére kerültek ellen. A militarizmus erősítése és ezen nyugvó hatalmának, terjeszkedő politikájának gyarapítása a dinasztikus politika elvi része: minden egyéb csak eszköz az ő számára, kihasználása a politikai pártok küzdelmének, emberek érdekeinek. A demokrácia megteremtése és ez alapon a munkásság hatalmának megalapozása: ez a szociáldemokrata párt politikájának az elvi alapja. A többi csak eszköz, az uralkodó osztály egyes rétegei között levő ellentéteknek kihasználása. Igen nagy hajlékonyság és taktikai ügyesség az eszközök megválogatásában és a legnagyobb intranzigencia a cél tekintetében,— azt gondoljuk, a jó politikának ez a két követelménye szembeötlő módon érvényesült a szociáldemokrata párt választójogi harcában eddig is.

Voltunk darabontok és vagyunk most vendégei az uj koalíciónak: de mindig csak ugy mentünk be valahova, ha magunkkal vittük politikai utipoggyászunkat: az általános választójogot. Csak ugy működtünk össze akárkivel és akármivel, ha előbb ajtót nyitottak és rést vágtak a demokratikus választójognak. Miután a képviselőházban nincsen szociáldemokrata többség, miután a főrendiház nem szociáldemokrata, miután a király sem tagja egyetlen szakegyletnek vagy pártszervezetnek és éppen ez a három tényező megkerülhetetlen, ha törvényalkotásról van szó és az általános választójognak törvény utján kell életbelépnie Magyarországon is: nekünk állandóan a külső presszió, a fölvilágositás, a közvélemény formálása, kényszerhelyzetek teremtése utján kell dolgoznunk és rászoritanunk a képviselőházat, a főrendiházat és a királyt jelentő kormányt arra, hogy adja meg, amit követelünk. Egyik eszközünk volt a királylyal szemben — de csak egyik és nem az egyetlen —, hogy addig ne kapjon katonát, amig mi nem kapunk választójogot. Ezt az eszközt most kiütötték kezünkből és már visszhangzik az egész ország, minden város attól a kiáltástól, ami ennek a helyére lépett: „Éljen a köztársaság!" Kiütötték azt a fegyvert a kezünkből, de oly áron, amelyet mi, ha az ő helyükben volnánk, sokallanánk. A király megkapja tán a katonáit, de csak a jogrend teljes megrendülése árán.

A politikai és parlamenti pártoknak a nyilvánosság, a lakossággal való érintkezés éltető elemük. Amely politikai párt nem tudja ezt a kapcsolatot megteremteni vagy épségben tartani, az vérszegénységben teljesen elpusztul. Egyik eszközünk a képviselőházzal szemben, hogy a közvéleményt jelentő városokkal és városi nyilvánossággal való érintkezést csak azok számára tesszük lehetővé, akik a demokratikus választójog alapjára állanak. Általános választójog nélkül nincsen népgyülés, nincsen nyilvánosság, nincsen közvélemény — ezzel a fegyverrel hajtjuk előre a politikai pártok közül a legelmaradottabbakat és a politikusok között a legkonzervatiyeb-

beket is az általános választójog felé vezető uton, a cél felé. Amikor olyan volt a helyzet, hogy ez mutatkozott célszerűbbnek, akkor a nacionalisták megtámadásával tettük demokratikus hajlandóságuvá Ferenc Józsefet. Ma az szolgálja inkább az általános választójog ügyét, hogy Tisza és Lukács ellen való kiméletlen harccal kapassuk rá Károlyi Mihály és Apponyi Albert grófokat a demokratikus választójogra, noha — s ezt félreértések elkerülésére kell megjegyeznünk — a parlamentáris és alkotmányos élet alapelveit megtagadó abszolutizmus ellen minden következményre való tekintet nélkül is meggyőződésünk és érdekünk parancsolta kötelesség a legkíméletlenebb küzdelem.

*

Ámde, mondhatná valaki, mi haszna van az általános választójog ügyének az ilyen szövetségekből? Láttuk, hogy a király katonákat és csendőröket adott oda az általános választójogért folyó parlamenti küzdelem leverésére, ostromállapotot rendeltetett el az utcán folyó választójogi küzdelem vérbefojtására és „Ő felsége a király" nevében fogják kimondani a bírák azokat az ítéleteket, amelyek tömlöcbe küldik hosszu időre az általános választójog bátor és önfeláldozó proletár harcosait.

Ugyanigy fog járni, okoskodhatni tovább, a választójog ügye az uj koalicióban is. Nem hihető, hogy a legkonzervatívebb és a demokráciától rettegő politikusok máról-holnapra megbarátkoztak volna a népuralom gondolatával és az általános választójog híveivé lettek volna. Ezek is ugy tesznek vele, mint a dinasztia: szorultságukban kihasználják, visszaszerzik vele megtépázott népszerüségüket, ha nagyon kedvezően mennek rájuk nézve a dolgok, talán az elvesztett hatalmukat is és azután, mint a kihasznált és megunt szeretőt, ott hagyják, sőt talán az alkalmatlankodót politikai cselédségükkel ki is dobatják majd. Az általános választójog pedig egyre veszit tekintélyéből és sulyából, mert mindenki beletörli a lábát, amikor sáros.

De talán igy is lehetne ezt mondani és ez a megvilágitás reánk nézve kedvezőbb és igazabb is: minden politikai tényezőre nézve eljön a szorultságnak az az órája, amelyben kénytelen belátni, hogy a politika utján a választójog demokratikus reformja nélkül nem lehet előrejutni. Mivel a magyar politikában csak igen konzervatív tényezők: dinasztia, földbirtok, nagytőke hatalmasak: a demokrácia gondolatával való megbarátkozásuk igen nehezen megy és igen nagy szükség óráiban megy csak végbe. Amint „enyhül a lég, vidul a határ": felülkerekednek ősi, konzervatív és gondolkodásra nem eléggé rugalmas érdekeik és iparkodnak szabadulni az inség kötötte frigy követelményeitől. Iparkodnak szabadulni, ha lehet és teljesen sohasem lehet többé. Hiába küldte Tisza Ferencet és Pavlik István grófot a választójog ellen csatába a dinasztia: Fabricius és Kristóffy ezzel a ténynyel nincsen kitörölve a történelemből és a dinasztiának a demokratikus erők és követelések ellen való ellenállása meg van bénitva. Egyre jobban szaporodik azoknak a konzervatív politikai tényezőknek a száma, amelyek az általános választójoggal kompromittálták magukat, amelyek már kénytelenek

voltak vele ravaszkodni, neki engedményeket tenni s amelyek ennek következtében már nem állhatnak meg olyan mereven és elutasító módon a konzervatív álláspont mellett, mint ahogy ilyen mult nélkül tehetnék. Egy francia moralista mondotta, hogy a képmutatás a bün hódolata az erény előtt. A dinasztikus és konzervatív behódolások — még ha a csalás és cserbenhagyás előre föltett szándékával történnének is — az ellenséges erők zászlómeghajtását jelentik a demokratikus reform előtt. Nem akarják magát a reformot, de már vannak és egyre szaporodnak az olyan alkalmak és helyzetek, amelyben nem tudnak kormányozni és harcolni, ha nem vallják legalább magukat a demokratikus reform híveinek.

Ennek politikai és lélektani szempontból óriási jelentősége van. A mai magyar közállapotok föntartása alig van ötvenezer embernél többnek az érdekében. Az általános választójog tulajdonképpen csak néhány ezer család gazdasági és szociális megkárosítását, visszaszorítását idézné elő, ellenben az emberek millióinak javitaná meg sorsát. Milyen eszközökkel érik el azt a csodát, hogy tizenkilenc millió ember érdekét — éppen ezeknek segítségével — föláldozzák ötvenezer ember érdekének? Milyen uton érik el azt az eredményt, hogy tizenkilenc millió ember óriási tömegén egy maroknyi tömeg uralkodhassék? Az embereknek ezt a fékentartását és idegen érdekek igájába való hajtását egyrészt a szervezettség: állam, község, megye, egyházban való szervezettség erejével érik el, — azzal, hogy az állami és egyéb hatósági kényszerintézmények amaz ötvenezer ember kezében vannak. Másrészt ugy érik el ezt az eredményt, hogy intézményeik és vagyoni erejük segítségével olyanra formálják a tizenkilenc millió gondolkozásmódját, hogy az az ötvenezer és nem a tizenkilenc millió érdekeinek feleljen meg. Minden olyan intézményt és törekvést, amely a sokaság érdekeit volna hivatva előmozditani, a helytelen megitélés, a rágalom, a hazugság, az elrettentő megvilágitás olyan tömegével vesznek körül, hogy az emberek nagyrésze, aki a megélhetés közvetlen gondjaival inkább kénytelen törődni, mint politikai és szociális kérdésekkel, ennek a nagy igézetnek a hatása alatt a saját érdekeit védő és előmozditó törekvések ellen foglal állást. Enélkül a nagy félrevezetés nélkül — amely természetesen megint csak függvénye a gazdasági és politikai elnyomatásnak, de előidézője is —, a nagy többség elnyomatásán és kizsákmányoltatásán alapuló társadalmi és gazdasági rend egyáltalán nem állhatna fönn. Az elnyomatásnak és szegénységnek sok más intézménye mellett ez a félrevezetés egyik legerősebb támasztéka a választójogi kiváltságos uralomnak is. A magyar dzsentrit a maga egészében sohasem lehet meggyőzni a választójog demokratikus reformjának helyességéről és szükségességéről, de rá lehet kényszeriteni erre, ha meggyőzzük és fölvilágositjuk azt a sok millió félrevezetett és agyonszuggerált embert, akinek tényleges vagy passziv támogatásán alapszik a dzsentriuralom.

Az általános választójognak kétféle ellensége van: az egyik fajta tudja, hogy mit ér és mit jelent a demokrácia és ezért ellen-

sége; a másik fajta nem tudja mit ér és mit jelent a demokrácia, de azért és azért ellensége. Az első csoport a választójogellenes tábor vezérkara, a második a népség-katonaság benne; ez adja a tömeget, ez adja az erőtartalékot amazoknak. Ezeket kell elszedni tőlük, ezt a gyékényt kell kirántani alóluk, ezt a két mennyiségre nézve annyira különböző tömeget kell egymástól izolálni, részeire fölbontani. Ha a dinasztiának és a konzervatív politikusoknak a választójog felé való ideiglenes közeledése egyebet nem eredményezne, mint azt, hogy amikor ők a hozzátörleszkedésükkel a választójogot vélik kompromittálni, csak a saját választójogellenes régi és — talán — jövendő álláspontjukat kompromittálják és mindig egy csomó uj társadalmi rétegnek nyitják ki szemét: ez már magában is olyan szükséges és hasznos munka, amelynek meg kell történnie. Mert csak ez dönti le a választójog utjába épített mesterséges akadályokat — van elég kemény természetes is.

*

Aki tehát azt véli, hogy a királyok után most a grófok egy része is csak taktikázik a választójoggal és a taktikázást a szó rossz értelmében fogja föl, amely komolytalan és cserbenhagyásra épített eljárási módot jelent: annak is be kell látnia, hogy a választójog megvalósítását mozditja elő ez a taktika, mert föltétele ez annak, hogy az általános választójog mint az ország többségét felölelő népmozgalomnak követelménye álljon mindenkinek szeme előtt. Minden ilyen taktikai fordulat nem az általános választójognak hitelét, hanem ellenségeiét szállitja le. Az általános választójoggal taktikázó konzervatív erők egyszer csak eljutnak oda, hogy azt kell mondaniok: fogtam törököt, de nem ereszt.

De nem is tisztára belső rugók, osztályérdekek nélkül való taktika vitte a dinasztiát és viszi most az arisztokrácia egy részét a demokratikus vizekre. Egyes emberek cselekedhetnek osztályérdekeik ellen. Osztályok ezt sohasem teszik tartósan. A dinasztia és a kuruc-világ birkózása évszázados folyamat. A parasztvédő, a jobbágyot a földesur ellen kijátszó dinasztia nem jelszavak, nem taktikai meggondolások, hanem legelevenebb osztályérdekei sugallatára cselekedett. Viszont a magyar földesurak, amikor az ország önnállóságában az ő szabadságaikat és kiváltságaikat védelmezték, szintén legsajátosabb érdekeikért, vagyonukért, szociális és politikai hatalmukért viaskodtak. Az ország önállósága — egyebek között — a földbirtokosok osztályérdeke is. A bécsi diktatura alatt álló vagy tán Ausztriába bekebelezett ország esetleg nagyobb ártalmára lehet a földbirtokos osztálynak is, mint egy demokratizált, de önálló erejü és Ausztriával esetleg hadba szállni is tudó képviselőház. Ez a reális érdekekből kibontakozó meggondolás kezd az uralkodó osztály egy részében megerősödni és ennek történelmi dokumentuma az egyesült ellenzéki pártok választójogi megegyezése.

Ez a választójogi tervezet korántsem kielégitő, de bizonyos tekintetben politikai nyugtája azoknak a betéteknek és befizetések-

nek, amelyek a választójogi harc folyamán történtek. Tisztán kell látnunk a tényleges és ható erőket: a jogtalan néposztályok közül eddig csak a szervezett ipari munkásság vett részt aktív módon, nagy erővel, töméntelen áldozattal a harcban. Neki voltak és vannak betétei ebben a küzdelemben — ez kétségtelenül meglátszik azon a tervezeten, amelyben a szövetkezett ellenzéki pártok a szociáldemokrata párt hozzájárulása után megegyeztek. A választójog döntő csatája az őszszel fog eljönni. Addig meg kell mozdulnia a távollevők nagy tömegének is, addig olyan imponáló és félelmes erőt kell nekünk is még fölsorakoztatnunk, hogy az eddigi tervezetben elért eredményeket biztosítsuk jó barát és ellenség ellen egyaránt, de másrészt arra is kell készülnünk, hogy a harc hevében ezen a ponton tul is hajtsuk a küzdő pártokat és azok számára is megszerezzük a jogot, akik nem tudnak, vagy nem akarnak érette harcolni. Mert a szociáldemokrácia minden jogtalan és elnyomott embernek és az ország egyetemes fejlődésének képviselője, érdekeinek védelmezője. A nyári hónapok ránk nézve a legintenzivebb agitáció és szervezkedés ideje lesznek. A két utolsó hónap története és eseményei a legkicsinyebb hitüeket is meggyőzték arról, hogy a magyar munkásmozgalomban olyan óriási erők és ki nem használt lehetőségek lappanganak, amelyek a szociáldemokrata párt igen közeli nagy hatalmának biztosítékai. Május 23-ika, az áldozatok számára összegyült majdnem százezer korona, a Népszavának csodálatos és még egy-két év előtt lehetetlennek hitt megerősödése — mindez olyan tünet, amely a legszebb reménységgel töltheti el a munkásságot. Az események és a munkánk fölszántotta most az ország talaját: a szociáldemokrata munkásság ereje, tekintélye, politikai befolyása óriási módon megerősödött. A politikai és sajtóagitáció mellett most meg kell indulnia a legerősebb és legcéltudatosabb munkának a szakszervezetek létszámának megnövelésére. A közömbös és szervezetlen munkások ezreit lehet most bevinni a szervezetekbe — és ennek a munkának, amely sohasem szünetel, most a szokottnál hevesebb és gyorsabb tempóban kell megindulnia. A hatósági üldözés, amely a párt és szakszervezetek ellen valószínüleg meg fog kezdődni, találjon bennünket olyan erősen és elszántan, fölkészülten és olyan száraz puskaporral, hogy fittyet hányhassunk a hatalomnak és meg tudjunk állani minden eshetőség közepette a magunk lábán és a magunk erejéből. Készüljünk el arra, hogy Pavlik urhoz nekünk is lesz szerencsénk.

A munkásosztály küzdelmének tragédiája.

Irta *Ino. Rhind.*[1]

„Az elégedetlenség az első lépés a haladás felé úgy az egyén, mint a nemzet életében."

Az általános, de jogosult elégületlenség és nyugtalanság, amely az egész civilizált világban észlelhető, fájdalmasan figyelmeztetí a szociologusokat arra a szörnyü tragédiára, arra a végtelen szenvedésre és nyomoruságra, amely a munkásosztály sorsa volt a történelmi idők hosszu nemzedékein keresztül. És ez az állapot állandó marad mindaddig, amig csak a társadalom osztályokra tagozódik, amig lesz uralkodó osztály és elnyomottak, a dolgozók osztálya és azoké, akik a mások munkáján élősködnek.

A munkásokat csak ugy tudják függésben tartani, hogy a munkáltatók osztálya csupán csak annyit juttat nekik munkájuk eredményéből, amennyi a puszta megélhetéshez szükséges. Nem változtat a helyzeten, ha ezt pénzben adják a „szabad" munkásnak vagy természetben a rabszolgának.

Erzelmi fölfogások nem változtathatnak ezeken mindaddig, amig a viszonyok nem szünnek meg. A munkáltatók, ha mindjárt akarnának is, nem mernének munkásaiknak annyit fizetni, hogy azok abból jelentékenyebb összeget meg tudjanak takaritani, mert tudják, hogy ezzel a munkások függetlenné lennének a munkáltatóktól és sztrájkok idején nem lehetne őket alázatosságra éheztetni. De ennek következtében a munkáltatók elveszitenék gazdasági hatalmukat és bizonyára politikai hatalmukat is. Igy maguk járulnának hozzá annak a társadalmi rendnek a lerombolásához, amely hatalmat és kiváltságokat ad nekik és lehetővé teszi, hogy a mások munkájából éljenek. Mert a kapitalizmus életföltétele, hogy egy alárendelt osztály szolgálja. Mihelyt ez az alárendelt osztály megszünik, a kapitalizmus szükségszerüen összeomlik.

De az még nem elég, hogy az alárendelt osztály állandóan szolgálja a kapitalizmust. Arra is szükség van, hogy ennek az osztálynak sok tagja mindig munka nélkül legyen. Ennek kétszeres célja van. Először is szükség van tartalék-munkáskézre, amely a kapitalisták rendelkezésére áll, amikor az ipar föllendül; másodszor pedig azért, hogy a munkakinálat versenyében a munkabéreket állandóan a megélhetés minimumáig leszoríthassák. Ezt maguk a kapitalisták is nyiltan beismerik. Az éhség és nyomor az, amivel a munkásságot mindig megadásra kényszerítik. És mindez nem változik meg addig, amig a munkásság magához nem ragadja a politikai és közigazgatási hatalmat és meg nem szüntetí az osztályuralom igazságtalanságait.

Megengedjük, hogy a sok bajt és igazságtalanságot nem a mai kapitalisták okozzák egyénileg, hanem maga a társadalmi rendszer.

---

[1] A *British Socialist* ezidei évfolyamából vesszük át ezt az érdekes és szép cikket.

A kapitalisták éppugy, mint a munkások a környezetük szülöttei. Ha a mostani kapitalisták munkásokká lennének, helyükbe pedig ugyanannyi munkás kapitalistává, azt tapasztalhatnánk, hogy az utóbbiak éppugy cselekednének, mint ahogyan a tőkések cselekszenek. Tehát a rendszer okozza a bajokat. Annál több okunk van arra, hogy lerombolják és örökre megszüntessük annak a lehetőségét, hogy az ember embertársát kizsákmányolhassa.

Ha bármennyire visszatekintünk a történelemben, azt tapasztalhatjuk, hogy az osztályuralom mindig igazságtalanul és embertelenül járt el és az emberek számtalan millióí nyomorban és szenvedésben élték le életüket, kizárólag gazdáik és kizsákmányolóik javára. De a munkásság már évezredekkel ezelőtt is a rendelkezésre álló eszközökkel, a munkabeszüntetéssel védekezett. A legrégibb sztrájkok egyikének története a következő:

Krisztus előtt 1450-ben Fáraó (Egyiptom királya) templomot építtetett. A kőművesek igen kevés készpénzt kaptak. A vállalkozó minden hónap elsején természetben szolgáltatott ki nekik annyi élelmiszert, amennyit elegendőnek tartott. Az élelmiszer azonban mindig idő előtt elfogyott. Egy alkalommal a hónap elején elfogyott az élelmiszer. A munkások a vállalkozó háza elé vonultak, zajongtak és kijelentették, hogy nem dolgoznak, amíg igazságot nem szolgáltatnak nekik. A vállalkozó rábeszélte őket, hogy mondják el panaszukat Fáraónak, aki az építkezés megtekintésére odaérkezett. Fáraó meghallgatta panaszukat és gabonát adatott nekik. Ebben a hónapban minden rendben ment, de a következő hónapokban megint bajok támadtak és a munkások ujra sztrájkba léptek. Tárgyalásokat folytattak, de a vállalkozó nem volt hajlandó kívánságukat teljesíteni. A sztrájkolók erre a város kormányzójának a háza elé vonultak, aki rábeszéléssel igyekezett őket arra birni, hogy ujra munkába álljanak. De a munkások nem engedtek, mire a kormányzó a közraktárakból utalt ki számukra gabonát és igy a sztrájk véget ért.

Ez a sztrájk 3362 évvel ezelőtt volt, de a leírás szerint akár ma is igy történhetett volna.

Tudjuk, hogy aránylag magasabbrendü civilizációval biró népek, igy a régi görögök is a legembertelenebbül bántak helotáikkal (az ő munkásosztályukkal) és amikor azok annyira elszaporodtak, hogy gazdáik veszedelmesnek találták tömegüket, állami jóváhagyással mindig találtak eszközöket arra, hogy számukat csökkentsék. Különösen áll ez Spártára, ahol a rabszolgáknak külön ruházatot kellett viselniök, nem volt szabad semmilyen szabad mesterséget megtanulniok, vagy a gazdáikhoz méltó cselekedetet véghezvinniök. Naponta megvesszőzték őket, hogy ne feledjék el rabszolga mivoltukat. Az uralkodó osztályok már akkor is ismerték a tudatlanság értékét.

A rómaiak sem voltak különbek ebben a tekintetben a görögöknél. Catot mindig ugy tüntetik föl, mint az erényesség és igazságosság emberét, Róma büszkeségét és az igazi férfiasság mintaképét. Pedig erényei osztályerények voltak és mint Plutarch irja,

Cato azt tanácsolta, hogy a rabszolgákat arra kell bujtogatni, hogy egymásközött veszekedjenek, mert különben eszükbe jutna, hogy gazdáik ellen szövetkezzenek. Ezt a tanácsot máig is követik, amikor a rabszolgákat nemzeti, vallásos és egyéb jelszavakkal egymás ellen uszitják, hogy a kapitalisták nyugodtabban emészthessenek. Catonak ezenkivül az volt a nézete, hogy olcsóbb, ha a rabszolgát agyondolgoztatják, mintha megöregszik és haszontalanná válik.

Mindig egy és ugyanaz a helyzet: a vagyon megteremtői, rabszolgáknak vagy bérmunkásoknak nevezzék is őket, mindig nyomorban, nélkülözésben élnek a bölcsőtől a sirig.

A feudális korszakban a munkás gazdasági és társadalmi helyzetében beállott javulás csak névleges volt. A gazdájának robotolt minden ellenszolgáltatás nélkül; a földbirtokhoz tartozott és azzal együtt adták el vagy kobozták el. Ha nősülni akart, gazdájának engedelmét kellett kikérnie, akinek bizonyos kiváltságai voltak a menyasszonyával szemben, amelyeket érvényesitett is akkor, ha a leány csinos volt. A jobbágyot igy nemcsak a munkája eredményétől rabolták meg, hanem személyében is meggyalázták és lealacsonyitották.

Amikor a feudális rendszer bomladozni kezdett, a bérmunka bizonyos neme keletkezett. Ha a gazdának, mondjuk, kocsira volt szüksége, nem ment a kocsigyároshoz és vett magának egy kocsit, hanem összevásárolta a hozzávaló anyagot és fogadott egy bognárt, aki megcsinálta neki a kocsit. Igy tett akkor is, ha házat akart épiteni: megszerezte a szükséges anyagot és munkásokat fogadott. A bérmunkának ezt a formáját megtaláljuk még ma is a ruhakészitésnél. A varrónő a megrendelőnél dolgozik és vele együtt él, amig a ruha el nem készül. Ilyen körülmények között a munkás tényleg a maga gazdája, a fizetése is és társadalmi helyzete is jobb, mintha a kapitalista vállalkozónak dolgoznék.

A bérmunka keletkezésének Angliában egyik siettetője a keresztes hadjárat volt a XII. században. Ehez sok pénz kellett és a nemesek és a lovagok bizonyos összeg fejében fölszabaditották jobbágyaikat és vazallusaikat, ha ezt az összeget meg tudták fizetni. A legfőbb tényező azonban a pestis volt, a „fekete halál", amely elpusztitotta a népnek csaknem egyharmadát. Nagyon sokan fölszabadultak gazdáik halála következtében. A munkáskéz kevés volt és igy jobban megfizették. Most azután megkezdődött a dolgozók és a munkáltatók osztálya között való küzdelem. Az előbbiek állandóan javitottak helyzetükön egészen a XV. századig. A XVI. századtól kezdve a munkáltatók osztályának sikerült leszoritani a munkabéreket és a munkaidőt emelték ugy, hogy a XIX. században a munkaidő hosszabb, a munkabér pedig kisebb volt, mint valaha. A munkabér tényleg annyira alacsony volt, hogy teljesen lehetetlen volt megélni belőle. A XIX. század elején a munkások helyzete annyira borzalmas volt, hogy még az uralkodó osztályok között is akadtak emberek, akik nyiltan tiltakoztak azok ellen a rémes gazságok ellen, amelyeket a profit érdekében elkövettek. A mun-

kások, szegény, tudatlan, analfabéta nép, teljesen a kizsákmányolók karmai között voltak.

Amerika felfedezése a XV. században, az Indiával megindított kereskedelem 1600-ban és végül VIII. Henrik alatt a kolostorok elkobzása, aminek következtében a munkásokat is elűzték a birtokokról, megteremtette a munkanélküliek első nagyobb seregét Angliában. Azelőtt, aki nyomorba jutott, elmehetett a kolostorokba támogatásért. Ezeknek az intézményeknek a megszüntetése véget vetett ezeknek az állapotoknak, amellett pedig nyomorba juttatta azokat, akik addig a kolostoroknak dolgoztak. Megszületett a „hajléktalan csavargók" osztálya. Ezek arra kényszerültek, hogy mint kiközösítettek bebarangolják az országot, lopásból és rablásból éljenek. Néhány esztendő alatt annyira felszaporodott számuk, hogy az uralkodó osztályok az állam veszedelmének tekintették őket. Rendeletet adtak ki tehát, hogy mindazokat, akiket a megélhetés látható eszközei nélkül találnak az országuton, azonnal kivégezzék. A feljegyzések szerint VIII. Henrik uralkodása alatt nem kevesebb, mint 70.000 ilyen szerencsétlen munkanélkülit akasztottak fel.

A kolostoroktól elrabolt birtokokat a király szétosztotta a főnemesek között, akiknek utódai ma is született törvényhozók és a főrendiházban elkeseredetten küzdenek a „rabló" szocializmus ellen. A főnemesek azonban nem elégedtek meg az egyházi vagyonnal, hanem elkobozták az állami földeket is, amelyeket eddig a nép művelt a saját javára. Ezeket elűzték és földönfutóvá tették, de már nem akasztották fel őket. Az ipar fejlődésben volt és a kapitalisták olcsó munkaerőhöz jutottak, amelyet minden korlátozás nélkül kizsákmányolhattak. Az állami földeket pedig bekerítették és azok még ma is nagyrészt a főnemesek vadászterületei.

A legutóbbi nagy bányászsztrájk alkalmából a kormány kénytelen volt törvényjavaslatot kidolgozni, amelyben a minimális munkabér biztosítását ígérte meg a munkásoknak. Azonban a kormány kijelentette, hogy elvből ellene van annak, hogy a minimális munkabér összegét is törvényben állapítsák meg. Bezzeg amikor érdekükben állt, egy csöppet sem aggodalmaskodtak és törvényben állapították meg a legmagasabb összeget, amelynél többet nem volt szabad fizetni a munkásnak. De nem volt elvi kifogásuk az ellen sem, hogy törvényben szabják meg a munkaidőt, amelyet a munkás köteles volt naponta ledolgozni a kapitalista javára. Ebből ugyan csak az tűnik ki, hogy minimális munkabér és a maximális munkaidő megállapítása csak akkor „jogosulatlan" és aggodalmat keltő, ha a munkások azt a maguk javára követelik. III. Edward király alatt 1349-ben az ipari és mezőgazdasági munkások munkaidejét márciustól szeptemberig reggel 5 órától este 7-ig állapította meg a törvény, három és fél órai szünettel, vagyis a törvényes munkaidő a nyári hónapokban tíz és fél óra volt. Októbertől februárig, vagyis a téli hónapokban a munkaidő reggel 5 órakor kezdődött és napnyugtával végződött, szintén három és fél órai szünettel étkezés céljára.

A legfigyelemreméltóbb jelenség a bérmunka, illetve a kapitalista

rendszerben az a körülmény, hogy a munkások helyzete rendkívül változó, aszerint, hogy milyen erősek a munkások. Így 1200-tól 1400-ig a munkások átlagos napi keresete 85 fillér, 1400-tól 1500-ig 80 fillér, 1600-ban 95—100 fillér, 1700-ban 120 fillér, 1800-ban 160 fillér. Ha a munkabéreket a pénz vásárló képessége szerint számítjuk és 12 koronát veszünk alapul, amelyből egy öt tagból álló család megélhetett, a mezőgazdasági munkások munkabérének a következő értéke volt: 1250-ben 18 korona; 1320-ban 14·40 korona; 1430-ban 30 korona; 1600-ban 33·60 korona; 1800-ban 8·40 korona. Ebből kitűnik, hogy a XIX. század elején a mezőgazdasági munkás keresete a legalacsonyabb volt, pedig ekkor még a földmívelés volt Angliában is a legfontosabb termelési ág. Akkoriban még nem voltak meg a mai szegényügyi hatóságok. A szegényeknek közpénzekből való gyámolítását a földbirtokosokra bízták, akik szándékosan olyan nyomorult munkabéreket fizettek, amelyekből lehetetlen volt megélni és így a földbirtokosok a szegényalapból ugyanolyan összeget utaltak ki munkásaik számára, mint amennyit munkabérben fizettek nekik. Így a munkabéreket állandóan leszoríthatták.

Adam Smith idejében egy ácsnak a napi keresete 3 korona volt, a gyapotszövők heti keresete 6 korona. 1801-ben a gyapotszövők 74 órát dolgoztak hetenként 39 korona munkabérért. Az élelmiszerek azonban ebben az időben olyan drágák voltak, hogy ez a kereset még kenyérre sem volt elég és a munkások nagyrésze gyökerekkel táplálkozott.

1813-ban egy méter kék vászon 2·50 korona volt. Egy asszony néhány méter ilyen vásznat lopott, amiért fölakasztották. A kapitalizmusnak bizonyára szörnyű védelme volt ez. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Angliában a kapitalizmus a XVIII. század közepétől a XIX. század első negyedéig volt uralmának tetőpontján, amikor is a munkásság helyzete a legrosszabb volt, egyszerűen igavonó baromnak használták és nagyon gyakran agyondolgoztatták őket a profitért.

De az emberi türelmességnek is van határa és a XIX. század elején a munkásság elhatározta, hogy helyzetének javítására szakszervezetekben tömörül. Amint ez természetes volt, a munkáltatók csírájában igyekeztek elpusztítani ezt a „mérges" növényt. De minden igyekezetükkel is csak késleltethették a szervezetek kialakulását, bár a törvény brutális erejét is segítségül hívták. Hosszú, nehéz harcok keletkeztek, amelyek még máig sem értek véget, amint ezt a naponként megismétlődő nagy küzdelmek bizonyítják. És bár azóta milliók születtek, leélték életüket és meghaltak, a munka még mindig nem jutott jogaihoz. De azért bár lassan, de biztosan végre mégis céljához jut.

De micsoda áron! Csak néhány példát idézünk, hogy mit kellett elszenvedniök elődeinknek, amíg kivívhatták maguknak a jogot arra, hogy szakszervezetek segítségével javítsanak gazdasági helyzetükön.

Az 1720. évben törvényesen eltiltották a szabók szervezkedését. 1744-ben a titkos tanács elnyomni igyekezett a mozgalmat. I. György

alatt megtiltották, hogy a megállapított maximális bérnél többet adjanak vagy elfogadjanak. Az 1305-ben kelt törvényt 1818-ban alkalmazták a gyapotszövőkkel szemben, akiknek vezetőit két-két évi börtönre ítélték, amiért a munkabérek emelését merték követelni. Ebben az időben a munkást három hónapi börtönre ítélhették, ha munkáját ott merte hagyni.

Az elnyomatás egész korszaka alatt a munkások ezreit büntették meg a szervezkedés miatt, de egyetlen följegyzés nincs arról, hogy legalább egy munkáltatót is megbüntettek volna ugyanezen „büncselekmény" miatt. 1834-ben öt mezőgazdasági munkást hét évig tartó számüzetésbe vittek az ausztráliai fegyencgyarmatra. Ugyanebben az esztendőben a mezőgazdasági munkásokat kizárták. Ez alkalomból két békebíró, mindakettő pap, 16 asszonyt, köztük több szoptatós anyát, kényszermunkára ítélt a nem szervezett munkások „megfélemlítése" miatt. Ebben az időben föllléptek az agent provocateurök is. Glasgowban plakátokat ragasztottak ki az utcákon, amelyekben fölszólították az elnyomottakat, hogy akár életük föláldozásával is vivják ki jogaikat. A kormány ügynökei rábírtak mintegy száz elkeseredett gyapotszövőt, hogy Carron községbe vonuljanak. (Carronban vasgyárak voltak és a forradalmár vasgyári munkásokkal kellett volna egyesülniök.) Az elszánt csapatot azonban Stirlingből elébük küldött katonaság körülfogta, letartóztatta és hármat közülök kivégeztek. Százszámra lehetne idéznünk hasonló eseményeket, amikor a kormány ügynökei erőszakos cselekedetre buzdították a félrevezetett munkásságot, hogy azután idejekorán elárulhassák őket.

De minden üldöztetés ellenére, amelyekben a kapitalizmus bebizonyította, hogy semmivel sem különb elődeinél, a rabszolgatartóknál, akik a legkisebb lelkifurdalás nélkül gyilkoltatták le rabszolgáikat, ha ezt célszerűnek találták a saját érdekük védelmében, a munkásság föltartóztathatatlanul halad a gazdasági, politikai és társadalmi fölszabadulás felé.

A munka aranykorszaka a XV. században volt, amikor a tanult iparos tíz heti munkájával megszerezhette magának egész esztendei élelmiszerét. A közönséges napszámosnak tizennégy heti munkája elegendő volt arra, hogy annak eredményéből egész éven át megélhessen. A munkabérek a legmagasabbak voltak, a munkaidő a legalacsonyabb. De nem szabad elfelejtenünk, hogy 1400—1500 között a nép tulnyomó nagyrésze szabad parasztbirtokos volt, akinek legalább négy acre földje és háza volt, ezenkivül pedig a közbirtokban is részük volt, amelyen marháikat legeltették, tüzelőt, stbit szedhettek. A bérmunkát szabadidejükben végezték. Az országos és helyi ünnepnapoknak se szeri, se száma nem volt, amelyeket szigoruan megtartottak.

Amint megállapitottuk, a XIX. század kezdetén a munkásság helyzete a legrosszabb, a munkásság a legszegényebb volt. Ettől a korszaktól kezdve a tőke és a munka közötti küzdelem egy szakadatlan hosszu háboruskodás volt, amelyben a lelkesebb vezetők ezrei pusztultak el a nép ügyéért vivott küzdelemben.

A XIX. század első negyedének legjellemzőbb tényei a rendkívül alacsony munkabérek, a hosszu munkaidő és az élelmicikkek drágasága. Az átlagos napi munkaidő tizennégy óra volt. Ehez képest a mai viszonyok, minden hátrányaikkal együtt, valóságos paradicsomi állapotok. De nem szabad elfelejtenünk, hogy mindezeket is óriási küzdelmek árán tudták csak megszerezni elődeink. A kapitalisták önként sohasem adtak semmit.

1840-től 1890-ig a legtöbb iparágban a munkabérek 20—100%-kal emelkedtek. De nem csak a munkabér emelkedett, hanem a pénz vásárló képessége is fokozódott. 1890-ben a kenyér ára feleannyi volt, mint 1840-ben; a tea ára egyharmadára csökkent, a cukor a felére és igy csaknem minden élelmiszer, amelyre a munkásságnak szüksége van. Ma arról beszélünk, hogy minden tizedik munkás a legnagyobb nyomorba sülyedt; abban az időben az egész munkásosztály ebben a rettenetes helyzetben sinylödött. Emellett a munkásság társadalmi helyzete is javult. Az átlagos napi munkaidő tiz óra a régi tizennégy óra helyett. De a helyzetben beállott javulás azóta is fokozódik. 1890-től 1900-ig csaknem minden, a megélhetéshez szükséges cikknek az ára csökkent, a munkabérek lassan bár, de emelkedtek. Itt már érezzük az egy évszázadon át folytatott szakszervezeti küzdelemnek az áldásait, amelyeket harmincéves szocialista agitáció is fokozott. A felületes szemlélő előtt az elért haladás csekélynek látszik talán, de ha a mai állapotokat a száz év előtti viszonyokkal összehasonlitjuk, a haladás kétségtelenül óriási. Igaz, hogy 1900 óta a megélhetés megdrágult és igy a munkásság helyzete némileg megint rosszabbodott. De nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a nagy társadalmi föllendülések után rendszerint bizonyos ideig tartó reakció szokott beállani. Ezt a reakciót azonban mindig leküzdjük megint. Nem kell prófétának lenni ahoz, hogy megjósoljuk azt, hogy a haladás megindult és föltartóztathatlanul megy előre a maga utján. Nekünk, szocialistáknak a kötelességünk, hogy a jelen elégedetlenkedő mozgalmat fölhasználjuk és a munkásságot megnyerjük a szocialista fölfogásnak, amelynek segitségével a kapitalizmus uralmát minden borzalmas igazságtalanságaival együtt megbuktathatjuk. Az előretörtető áradat velünk van és a régi szakszervezetek is fölismerik az osztályharc szükségességét. A régi konzervativ fölfogás kihalóban van és utat enged az igazi osztálytudatos törekvéseknek, amelyeknek nem az a céljuk, hogy javitsák a bérmunka rendszerét, hanem hogy teljesen megbuktassák azt.

A bányászok minimális munkabérére vonatkozó törvény tárgyalása folyamán az alsóházban Hugh Cecil lord kijelentette, hogy a jelen nyugtalanság a bérmunkarendszer veleszületett lényegéből származik és csak barbárság az, hogy egyik ember a másik munkáját kibérelhesse. Ha a munkásokat ugy meggyőzhetnénk a kapitalizmus átkairól, amint ez a lord meggyőződött róla, ugy az egész rendszer nem tartana még egy évtizedig sem. De hogyan érhetjük el ezt a célt? Csak a neveléssel! Csak a neveléssel, a tanitással, a munkásosztály fölvilágositásával tüntethetjük el annyi szenvedés, igazságtalanság és gyalázat okozóját, a kapitalizmust és szabadithatjuk

föl a munkásságot. Ekkor pedig a szabadság, egyenlőség és testvériség szóknak igazi értelmük lesz. Mert elképzelhetetlen, hogy a fölvilágosodott demokrácia valaha ujra rabszolgaságba tudjon sülyedni.

Carlyle mondja, hogy a nyomtatás az irás természetes következménye; a nyomtatás föltalálása azonban elkerülhetetlenné teszi a demokrácia diadalát.

Küzdjünk tehát az irás és az oktató szó fegyverével a kapitalizmus rendszere ellen, buktassuk meg a profithajhászó rendszert, amely egész életén keresztül nyomoruságot jelent a nép tulnyomó nagy részére és teremtsük meg a szocialista társadalmat, amelyben nem haszonért termelünk, hanem a köz javára, amelyben mindenki teljesíti a kötelességét és mindenki meg is kapja a maga megérdemelt jutalmát.

Az alkohol és a bünözés.

Irta *Vince Sándor.*

Az alkohol és a bünözés, az osztályállamot alátámasztó ezen két szörnyü népbetegség kölcsönhatásban van egymással. Mint az alábbiakból látható a bünözések nagy tömege — több mint fele — egyenes következménye az alkohol testet romboló, szellemet tompító, népeket degeneráló hatásának. Ám az alkohol maga sem önálló ok. Az alkohol is csak következmény. Következménye, velejárója, kiegészető jellemzéke az osztályállamok hazug néppolitikájának; jelensége azon szociális-, közegészségügyi-, népjóléti törvényhozásban megnyilatkozó felületességnek, látszatért dolgozó ámitásnak, amely a bajok okainak kiirtása helyett azok következményeire rakja rá a fekélyt eltakaró szépségflastromot vagy az osztálybiráskodás sujtoló kezét.

Statisztikai számadatok dönthetlen bizonyságaival igazolja ezt e megállapitásokra hivatott tollu és foglalkozásu ember, dr. Kostió Milán, a mitrovicai fogház igazgatója, aki az igazgatása alatt álló fogházba került bünözők számáról, viszonyairól, elkövetett büntetteik körülményeiről, okairól szedett össze értékes és gazdag statisztikai adathalmazt.

Dr. Kostió — érthető ez foglalkozásánál fogva — még önálló okot lát az alkoholban; a nép mértéktelen iszákosságának okát az ünnepnapi semmittevéssel járó és abból fakadó tétlenségben keresi, de adataival sulyos pörölycsapásokat sujt az osztályállam bünös, népmérgező alkoholpolitikájára és, ha ki nem is mondja, — számadatai ordítják a hatalom urai és kezelői felé, hogy a népet mesterségesen, törvényhozás utján és államhatalmi eszközök segitségével mérgezik meg és viszik vágóhidra az alkoholtőkések, akiknek legfőbb cinkosuk e népgyilkolásban minden hivatalos államhatalom. Megállapitja, hogy a nagyfoku és állandóan emelkedő skáláju

bűnözési számarányban közvetlen és igen mélyreható szerepe van az államok patronátusa alatt álló alkoholtermelésnek.

Csak annyi kiegészítésre szorulnak e ponton dr. Kostió vizsgálódásai, hogy nem az alkohol, hanem az alkoholpolitikájával jövedelmét szaporító, az alkoholtermelést előmozdító, azt adóztató, szesztermelési prémiumokat osztogató osztályállamok az okai és előidézői a bűnözési számarány állandó emelkedésének. Hogy érdeke-e az osztályállamnak a tömegek alkoholmérgezettsége vagy sem, — az nem is tartoznék e kérdés elbírálásához, de helyénvaló itt megállapítanunk, hogy igenis; az osztályállamnak a templom, a bíró, a hazug történetíró, a kibérlett lelkiismeretű tanító és a megvásárolt lelkű politikus mellett — börtönre is szüksége van. Az alkohol pedig azt jelenti, hogy kevesebb az elégedetlen lázadó, kevesebb a forradalmár, kevesebb az olyan ember, aki öntudatosan, a saját erejével, szervezkedésével, politikai hatalomra és így gazdasági felszabadulásra törekvésével igyekszik az osztályállam arculatát és politikáját megváltoztatni. De mást is jelent az alkohol. Jelenti a sok kihágást a Magántulajdon, a Rend, a Törvény, a személy- és életbiztonság ellen, — tehát jelenti a megtelt börtönöket, melyek ekként legmegbízhatóbb alátámasztóivá válnak a tőkés termelési rendre épített osztályállamnak. Ez a konzekvenciája dr. Kostió értékes statisztikai gyűjteményének, melynek tanulságos adatai a következők:

A mitrovicai fogházban 1908. év végén 683 elítélt volt. Ezekhez az 1909. év folyamán 682, az 1910. év folyamán 641 uj elítélt érkezett. A három évi létszám 2006 volt. E 2006 ember 2104 büntényt követett el. Az összes elítéltek — két életfogytiglani elítélt kivételével — összesen 1113 esztendei büntetést kaptak. A legmegrázóbb e szörnyü számban nem az a tény, hogy ezen elítéltek ennyi esztendőt kénytelenek a bün és borzalom falai között eltölteni. Sokkal borzalmasabb az a tény, hogy rengeteg családi tüzhely pusztul el, sok aszszony férj, sok gyermek atya nélkül, sok szülő eltartó nélkül marad e büntetések következtében. A fogház 1908. évi létszámából 297-en, az 1909. évi szaporulatból 343-an, az 1910. évi állományból 297-en voltak nős emberek. Ezeken kívül sokan voltak, akik vadházasságban vagy özvegységben éltek. — A három esztendei összlétszámból 893-nak voltak törvényes és törvénytelen gyermekei. A többiek gyermektelenek voltak. Az 1909. évi szaporulatként bevonultak 819, az 1910. évi ek 720, — összesen két év létszáma — 1589 gyermeket hagytak otthon.

„Mit tettek vajjon ezek az emberek, hogy ily szörnyü tömegben kerültek a fogházba?" — kérdezhetné akárki. A statisztika adatai sietve megadják e kérdésre a feleletet. Véres büntetteket, gyilkosságokat, sulyos testi sértéseket követtek el az elítéltek. A büntények számok, évek és a bünök nemei szerint így oszlottak meg:

A bűntények neme	1908-ban	1909-ben	1910-ben	Az három évi összeg
Emberölés	82	43	29	154
Gyilkosság	211	108	86	405
Sulyos testi sértés	121	214	206	541
Lopás	148	162	175	485
Verekedés	38	78	63	179
Erőszakos nemi közösülés stb.	38	29	40	107

Eszerint az összes fegyencek (2006) 1100 gyilkosságot, emberölést és sulyos testi sértést követtek el, illetőleg az összes bünesetek 54·84%-a a véres büntényekre esik.

A kulturásodás utján legmesszebbre jutott népek között a bünesetek legnagyobb százaléka a magántulajdon elleni büntettekre esik. A kulturátlanság nagy fokát jelenti tehát az, hogyha a bünesetek nagy tömege véres és durva büntényekben jut kifejezésre.

Érthetetlennek látszik, hogy a nép mily szörnyü patakokban ömlesztí vérét, pusztítja önmagát, családját, gyermekeit. Mi lehet az oka e szörnyü pusztulásnak? A számok egyszerü és határozott feleletet adnak e kérdésre is.

1908 végén 683 fegyenc volt a fogházban. Ezek közül bünéiket 415-en részeg állapotban követték el. A józan büntettesek száma 268. Az 1909. évben 682-vel szaporodott a fegyencek száma, ezek közül büntényük elkövetésekor 383-an voltak részeg állapotban. Józanul 299-en bünöztek. 1910-ben 641 uj bünös került a fogházba kik közül 362 volt alkoholmámor következtében beszámithatatlan a tett elkövetésekor; — józan pedig csak 276. A három esztendei 2006-ot kitevő fegyenclétszámból 1160-an részegségükben 846-an józan állapotban kerültek összeütközésbe a társadalmi jogrenddel. A részeg állapotban elkövetett bünök 57·82%-át teszik az összes elkövetett büncselekményeknek. A részegségében bünt elkövető, gyilkoló, verekvő, vérszomjas bestiákká aljasodó emberek közül 273-an szokványos, 887-en alkalomszerü alkoholisták voltak.

Az előbbiek szokványosan, tehát mindig, az utóbbiak csak akkor ittak, ha erre különös alkalmuk volt, — de ivás után, részegségükben valamennyien büntényeket követtek el. Ugy az egyik, mint a másik fajtáju ivóknál tehát az alkohol volt a büntény közvetlen főoka. A józan büntettesek sorában is volt egy nagyon jelentékeny számu csoport, melynek büntényeiben közvetett szerepe volt az alkoholnak. Ezeknek szülei vagy nagyszülei voltak iszákosak, vagy pedig örökletesség következtében voltak testileg és szellemileg satnyák, degeneráltak. A fegyencek bemondása szerint: 2000 közül 548-nak atyja, 28-nak anyja volt alkoholista. Voltak olyanok is, kiknek mindkét szülője alkoholista volt. Az alkoholista szülőknek gyermekei természetszerüleg degeneráltak lévén vagy az elmegyógyintézet, vagy a börtön falai között végzik életpályájukat.

Kétségtelen — orvosok, tudós vegyészek állapították meg, — hogy az alkohol — méreg. Különösen a tiszta alkohollal kevert pálinkára áll ez az igazság, de helytálló az összes szeszes italokra is. A megvizsgált fegyencek esetei a bizonyság erre: 726-an bortól, 612-en pálinkától, 199-en sörtől szoktak berugni. Sokan mindhárom italt, sőt finomabb alkoholtermékeket is szoktak „élvezni".

Az alkohol összetételénél fogva megzavarja az agyat, ingerli az idegeket, nyugtalanítja a vért, dühöngővé teszi és így őrületekbe viszi az embert. A lopásokat rendesen józan állapotban, tehát megfontoltan, a gyilkosságokat ellenben mindig megfontolatlanul, rendesen részeg állapotban követik el a bűnözők. És éppen ezeknél a tulsulyban lévő és nagyon elterjedt bűnöknél játsza az alkohol a főszerepet. A számok mutatják. A fentebbi táblázatban közölt bűnesetek közül:

Józan állapotban elkövettek:					
	1908	1909	1910	3 év alatt	%-ban
Emberölést	30	12	13	55	35·71
Gyilkosságot	46	28	31	105	25·92
Sulyos testi sértést	38	78	61	177	32·72
Lopást	78	101	99	278	57·32
Verekedést	18	31	24	73	40·78
Erőszakos nemi közösülést stb.	12	14	19	45	42·06

Részeg állapotban elkövettek:					
	1908	1909	1910	3 év alatt	%-ban
Emberölést	52	31	16	*99*	*64·29*
Gyilkosságot	165	80	55	*300*	*74·07*
Sulyos testi sértést	83	136	145	*364*	*67·28*
Lopást	70	61	76	*207*	*42·68*
Verekedést	20	47	39	*106*	*59·22*
Erőszakos nemi közösülést stb.	26	15	21	*62*	57·94

A társadalmi romlás és pusztulás e szörnyü számokban megnyilatkozó jajkiáltása szerint a gyilkosságoknak több mint fele, az emberöléseknek több mint háromnegyedrésze az alkohol hatása alatt követtetett el. És erősíti e megállapitást az elkövetett bűntényeknél a hét napjaira való eloszlást feltüntetendő statisztika is, mely szerint 2104 büncselekményt elkövető 2006 tettes a következő 2013 napon bukott el:

	Szombat	Vasárnap	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Bizonytalan	Összesen	
									napok	bűnösök
1908	74	*171*	*94*	73	62	76	75	58	683	688
1909	56	*155*	*78*	55	60	73	61	146	684	682
1910	74	*143*	*85*	67	46	59	54	118	646	641
Összesen:	204	469	257	195	168	208	190	322	2013	2006

Az adatok szerint a bűnözések száma legkisebb a szerdai napon, legnagyobb — az összbűntények 28%-a — a vasárnapon. A hétfő, a ki nem pihent mámor napja, csak folytatása a vasárnapnak és az elkövetett bűntények jelentékeny száma tekintetében legközelebb áll hozzá. A hét többi napján elkövetett bűntények jelentékeny száma ünnepnapokra, névnapokra, lakodalmakra, keresztelőkre és más hasonló népösszejövetelekre és rendszerinti ivásokkal összekötött szórakozási alkalmakra esik. Ilyen alkalmakból folyólag 1908-tól 1910-ig 611 bűntényt követtek el, tehát az ezen idő alatt elkövetett bűntények 30%-át.

Ezek a számok egy börtönnek, aránylag kis börtönnek az adatai. Ha az európai civilizált államok összes börtöneinek ily alapos statisztikájához hozzájuthatnánk, akkor nyílna meg előttünk a maga végtelen borzalmaival az a leírhatatlan és elképzelhetetlen rombolás, melyet az alkoholtőke és a jármába fogott osztályállam törvényes eszközök segítségével és tételes törvények alapján egész Európában véghez visz. És egyre dagad az alkoholfolyam, hogy egyre dagadjon a népek vérének dúsan ömlesztett végtelen folyama. Nincs menekvés, míg a baj okát nem írtjuk ki. Az ok pedig mélyen be van ágyazva a mai társadalom szuronyokkal védett, bűnterhes szövedékébe. Együtt kell elpusztulniok. Egy uj, jobb és célszerűbb termelési rend, a kapitalisztikus termelés romjai lehetnek csak az a talaj, melyből egy egészségesebb, jobb, kulturásabb, börtönt és bűnt nem ismerő nép fog kinőni.

A városi törvény tervezete.

Irta *Ágoston Péter.*

A magyar városok másfél évtized óta küzdenek az államhatalom birtokosaival s ennek ellenére sem jutottak még annyira sem, hogy a saját óhajtásaikat és kívánságaikat összefoglalva, a kormányhatalom birtokosaival és a nagy közönséggel megismertették volna. Minden városi ügyekkel foglalkozó tehát a legnagyobb örömmel látta, hogy a városok ezidei májusi kongresszusára egy terve-

zetet készíttetett a kongresszus állandó bizottsága, amely tervezetnek a városok kívánságait kellett volna magában foglalnia. Ugyanis mindenki, aki a városok eddig folytatott küzdelmét figyelemmel kísérte, azt várta, hogy e tervezetben a városok követeléseit fogja összefoglalva találni. Ehelyett a városok kongresszusa elé terjesztett tervezet egy a kormány által előzetesen elfogadott olyan megállapodás benyomását teszi, melyben a városok, mint gyengébb fél kívánságai nem is érvényesülnek.

A városok kongresszusa név alatt szereplő szervezet névleg a városok polgárai és tisztviselői által képviselt városok szervezete, tényleg azonban csak a tisztviselők kongresszusa. Az elnökség és állandó bizottság, az előadók kivétel nélkül tisztviselők. A tisztviselők elsősorban a felsőbbség iránti tiszteletből, másodsorban az állami fizetéskiegészítésre való tekintetből nem alkalmasak arra, hogy elsősorban ők képviseljék a városok érdekeit a kormányokkal szemben. Nem alkalmasak továbbá azért sem, mert ők elsősorban a hivatali szervezetet s nem a lakosság érdekét tartják szem előtt.

Ilyen körülmények közt mi sem természetesebb, mint az, hogy a városok kongresszusa által elfogadott városi törvénytervezet a lakosság érdekében semmi, vagy nagyon kevés rendelkezést foglal magában s inkább csak a közigazgatásnak gyors lebonyolítását s az ügyek elintézésének akadálytalanságát látszik biztosítani. A városi tisztviselők nálunk nem tudják levetni azt a gondolatot, hogy ők városi vicispánok vagy kis miniszterek. Mindenképpen közigazgatni akarnak s nem a lakosságról s ennek szükségleteiről gondoskodni. A városoknak az államban való jelentőségéről pedig, ugylátszik, nincs még tiszta fogalmuk.

A magyar városi polgár a megyebeli birtokossal szemben valami alsóbbrendű lénynek tekinti magát. A városi tisztviselő a várost a megyével szemben valami alsóbbrendű szervezetnek. Mindkettő pedig a városi vagyont a falusival szemben erkölcsileg és gazdaságilag kisebb értékűnek tartja. Ezért a városok érdekeik védelmében nem is tudnak kellő erőt kifejteni. Ez annál jelentősebb, mivel a föltörekvő ipari munkásság legnagyobb részben városokban lakván, nemcsak saját jogtalanságának, hanem a városi polgárok kisebbjoguságának következményeit is kell hogy viselje. De jelentős még különösen azért, mert amíg az országban átlag minden önálló iparosra 1·09 segéd esik, addig a törvényhatósági joggal felruházott városokban 26.654 önálló iparosra 37.809 segéd esik, Budapesten pedig 19.390 önálló iparosra 94.692 segéd. Vagyis az országos átlag mesterenként 1·09 segéd, a törvényhatósági joggal felruházott városokban 1·4 segéd, Budapesten pedig 4·9 segéd. Nyilvánvaló tehát, hogy az ipari munkásság fokozott mértékben érdekelt a városok rendezésének kérdésében.

A városi polgárság és képviselői, a városi tisztviselők, még nem ébredtek az államban elfoglalt jelentőségük tudatára. Nem érzik a föltörekvő polgárság erejét. Nem látják azt, hogy a városi lakosság jelentőségét nemcsak az a körülmény adja, hogy ma már 3·1 mil-

liót tesz, hanem az a körülmény, hogy az utolsó tíz évben is több, mint félmillióval szaporodott. E tekintetben nem tudják megérteni, hogy mit jelent az, hogy az állam másfél milliárd korona bevételeiből csak egynegyed milliárd egyenes adó bevétel s ennek is alig fele földadó. A székesfőváros tisztviselői nem gondolnak soha arra, hogy a 30 milliárd nemzeti vagyonból mennyit képvisel tulajdonképpen a székesfőváros. A városok és a polgárság egyszóval ma sem érzik s ma sem tudják, hogy az ország sorsának irányítása, az állampolgárok boldogítása tekintetében ma már a városokat illeti a vezető szerep.

Ha valaki ezeknek a szempontoknak a figyelembe vételével teszi vizsgálat tárgyává a magyar városok kongresszusa által elfogadott városi törvénytervezetet, akkor ez a tervezet nem elégítheti ki. Különösen nem elégítheti ki a szociáldemokrata pártot, mely a várost nem tekintheti csupán igazgatási szervnek, hanem egy kibővített családnak, a város területét pedig kiterjesztett lakásnak. A város főladatát tehát nem a közigazgatás intézésében, nem az adószedésben s a rendészet ellátásában látjuk, hanem a lakosság közszükségleteinek ellátásában. A városok tisztviselőinek főladatát mi a nagy családok fejeinek, a gazdaságok intézőinek főladataival azonosítjuk.

A szociáldemokrata párt tehát a város fejét a lakosság vezetőjeként akarja látni. Akinek főladata nem az akták elintézése, hanem a polgárság javának előmozdítása. Ebből folyik az a követelésünk, hogy a városok fejeit a lakosság közvetlenül válassza. A városok mai vezetőiből alakult városok kongresszusától azonban ez a gondolat nagyon távol áll. Pedig ez vezetheti ki egyedül városainkat a bürokratizmus lehetetlen állapotából. Ez által szűnnek meg egyedül közigazgatási szerv lenni. A városok polgársága még nem mer a városi élet számára egy a megyeitől eltérő közigazgatási szervezetet sem kérni. Nem mer rámutatni arra, hogy a megyék és városok egymástól való teljes elválasztása föltétlenül szükséges.

A városok kongresszusának kívánságain meglátszik, hogy a polgárság az állami hatalom birtokosaival szemben a sárga foltot érzi. Semmi öntudatos határozottság kívánságainak előterjesztésében, semmi nyugodt erőtudat az indokolásban. A városok külön törvényt követelnek szervezetük megállapítására, de a közigazgatás mai szervezetét nem merik érinteni. Így tehát megmaradnak a mai törvényhatósági joggal felruházott és a rendezett tanácsu városok s ezek mellé követelnek polgármesteri városokat. Az utóbbi két csoport a megyei törvényhatóságba tartoznék. A tervezet indokolása szerint azért, mert azon a réven meg lehet nyerni a vármegyét a kulturának. A városok kiküldöttjének ez a föltevése nagyon hízelgő ugyan a vármegyékre, de annál alaptalanabb föltevés, mert az eddigi összekapcsolás ezt semmivel sem igazolta.

A legéletrevalóbb gondolat, amely a kongresszus elfogadta tervezetben foglaltatik, a városok közelében levő falvak bekebelezésének megkönnyítése. De e gondolatnak megvalósítása már szintén nem szerencsés, amennyiben közigazgatási bekebelezés for-

májában történnék, holott erre nincs akkora szükség, mint a vízvezeték, világítás, csatorna stb. megvalósítása érdekében történő bekebelezésre. Ez utóbbi gondolat elhallgatása annál meglepőbb, mert Németország a Zweckverband-ok létesítésére külön törvényt alkotott.

Ugy ezek, mint a többi fogyatékosságok mind abból a helytelen alapgondolatból fakadnak, mely szerint a város az állam egyszerű szerve. Ezért domborodik ki csupán a közigazgatási szempont a javaslatban, ezért tekinti a tervezet az állami közigazgatásban való részvételt önkormányzatnak. Ezért nem látja meg magát az önigazgatást s táplálja azt a téves hitet, hogy önelhatározás nélkül is lehetséges önkormányzat. Ebből származik azután az a hihetetlen körülmény, hogy a városok kongresszusa által elfogadott tervezet a tulajdonképpeni önkormányzatot nem is követeli, nemkülönben az, hogy a városok polgárairól való gondoskodást a következő fölsorolással meríti ki:

a) a város szabályozási tervének és kiépítési módjának megállapítása;

b) városi utak, utcák, terek és hidak építése és föntartása;

c) a vízellátás;

d) a csatornázás;

e) a közvilágítás.

Egy szó sincs a szociálpolitika ezer vívmányairól és a lakosság ily irányu igényeiről. Ahelyett, hogy előre vinné tehát a városok ügyét ez a tervezet, inkább megrögzíti, vagy legalább is ezt a veszélyt rejti magában. Nem lephet meg tehát, hogy a kormánynak jóváhagyását helyesli a tervezet a következő esetekben:

1. szabályrendeletek;

2. törvényhatósági városokban 50.000 korona, tanácsi szervezettel bíró vármegyebeli városokban 30.000 korona, polgármesteri szervezettel bíró vármegyebeli városokban 10.000 korona értéket meghaladó ingatlan szerzése vagy elidegenítése (terjedékek kivételével);

3. üzemek, intézetek fölállítása, megszerzése, magánüzembe vagy intézetbe való belépés;

4. mindennemű közszolgáltatás behozatala vagy emelése és 50%-nál nagyobb pótadó kivetése;

5. kölcsönvétel és kölcsönátalakítás;

6. jótállás és szavatosságvállalás;

7. szabályozási terv megállapítása tekintetében.

Azok az általános elvek, amelyek szerint a városok mai vezetői a városokat szabályozni óhajtják, nem elégíthetí ki a polgárokat sem, annál kevésbé a munkásságot. Nem beszélve arról, hogy a városok ügyeibe való beleszólást sem a munkásságnak, sem a nőknek nem követelik, még a városi korrupció melegágyát, a virilizmust sem tartják eltörlendőnek. Semmit sem követelnek a városok a polgárság szabadságának és jólétének emelése érdekében, nemhogy a munkásság érdekében követelnének valamit.

A városok kongresszusa ujra fényes példáját szolgáltatta annak,

hogy a polgárságnak a saját érdekei védelmére milyen nagy szüksége van munkásság támogatására. A munkásság pedig ebből megint megerősítve láthatja azt a törvényt, hogy a legalsó társadalmi osztály a maga jogainak kiküzdése közben a hozzá legközelebb állónak is használ.

A polgárság ma sem nem akar, sem nem tud a munkásság érdekében valamely jog kiküzdéséért fáradni. De fél is, hogy a munkásság minden jogát ellene is föl fogja használni. Egyelőre többre becsüli azt a kis előnyt, mely a fogyasztási adók fentartása és a progressziv adók elodázása révén ráhárul, minden jog és szabadságnál s ezért a városi törvénytervezetben e tekintetben is a mai rendszer mellett foglalt állást, pedig tudatában van annak, hogy a városok fejlesztésének a helytelen adórendszer szintén egyik fő akadálya. — De hát éppen ez a bizonytalanság és félénkség jellemzi polgárságunkat!

Választójogi reformok.

Irta *Kósa Miklós.*

1. A választójogi reform Olaszországban.

Az uj olasz választójogi törvény szerint választó minden férfiállampolgár, aki 21 éves és irni, olvasni tud, valamint minden férfi, aki ha analfabéta is, de 30. évét meghaladta vagy katonai szolgálatának eleget tett, végül választó marad minden 21 éves férfi, aki az eddigi vagyoni cenzust birja. Ez a törvény — amelynek hatálybaléptével a lakosság 22%-a szavazópolgár lesz az eddigi 8·6% s a nagykoru férfiak 80%-a az eddigi 32% helyett, a választók száma pedig három millióról nyolc millióra szökik föl — a magyarországi szervezett munkásságot egyrészt a választói jogosultság fokozatos mértéke, másrészt a szociáldemokráciának a jogkiterjesztésnél közrejátszó politikai és gazdasági sulya szerint érdekli.

Az olasz választói reformot tehát először abból a szempontból vizsgáljuk, hogy milyen állomásokon át jutott el a mai ideiglenes nyugvópontig, másodszor pedig, hogy a munkásság mozgalmainak és érdekeinek milyen szerep jutott a választói jogosultság lassu, de kényszerü kibővitésében, végül pedig, hogy mi ennek a reformnak valódi jelentősége és mik a jövőben várható eredményei.

I.

Az egyesült Olaszország első választói törvénye azonos volt a szardíniai 1848-as törvénynyel, amely csak azoknak az állampolgároknak adta meg a választójogot, akik legalább 25 évesek, irni-olvasni tudnak és legalább 40 líra egyenes adót fizetnek. A diplomásoknál és a 600—1200 líra fizetéssel biró különféle közhivatalnokoknál azonban már 20 líra adó igazolása is elegendő volt. Ez

a választójogi törvény, amelynek egyetlen modern ismérve a titkosság, mindössze a lakosság 2·3%-át ruházta föl választói jogosultsággal s így igen természetesen csak addig lehetett érvényben, amíg a modern kapitalizmus, illetve az ipari munkásság és az agrárproletariátus nyomása alatt (melyet alább tárgyalunk) az 1882. szeptember 24-iki törvény megadta mindazoknak a szavazati jogot, akik legalább 21 évesek, olvasni és írni tudnak és négy elemi iskolai végzettséggel rendelkeznek vagy pedig legalább évi 19 líra 80 centesimi (20 korona) egyenes állami adót fizetnek, illetve megfelelő lakbért vagy haszonbérletet tudnak igazolni. Ennek a törvénynek három fő hibája volt: a vagyoni cenzus, a tudatosan meghamisított kerületi beosztás és az ugynevezett lajstromos rendszer, amey szerint a kerületek 2, 3, 4, 5 képviselőt választottak, de oly szerencsétlen forma szerint, hogy főleg a lajstromos rendszer hívta ki jóformán az egész közvélemény ellenszenvét a reformmal szemben. A cenzus és kerületi beosztás bilincseit a szocalista párt és a radikálisok ostromolták, de az 1895 március 28-iki törvény csak a lajstromos szavazást törölte el s helyébe az egyképviselős rendszert léptette, valamint a választások tisztaságát is némileg biztosítani igyekezett. Az uj törvény tehát sem a választójog kiterjesztésében, sem a választások reális voltában nem jelentett fejlődést; amíg Franciaországban 27·9%, Belgiumban 21·5%, Németországban 21%, Ausztriában pedig 19·4% választó, addig Olaszországban egész a mostani reformig csak 8·6% volt; a nagykoruak és a közülük szavazati joggal birók aránya Franciaországban 90·8%, Svájcban 82·5%, Ausztriában 78·3%, Olaszországban azonban mindössze 32%. A kerületi beosztás olyan lehetetlen helyzetet teremtett, hogy például az 1909-es utolsó választáson a kormány az összes érvényes szavazatok 66·61%-ával az összes képviselők 78%-át sajátította ki és míg egy kormánypárti képviselő megválasztásához átlag 3129 szavazat elegendő volt, egy szocialista mandátumhoz 8478 kellett; a szocialista jelöltek összesen 346.615 szavazatot kaptak s ebből a meg nem választottakra 131.150 szavazat esett; Róma egyik kerületének 165.811 lakosa volt, ellenben 23 kerületnek 20.000-nél is kevesebb; egynéhány kerületnek 15.000—16.000 választójával szemben 16 állt 3000-nél kisebb szavazóközönséggel. Ilyen kettős visszásságot kellett a mostani reformnak eltüntetnie, hogyha első szempontunk szerint tisztán a jogkiterjesztés és a gyakorlati kivitel szerint nézzük a kérdést.

II.

A munkásság érdekei és erőhatalmi sulya az olasz választójog fokozatos kitágításának állandó és legfontosabb mozgatójául szolgáltak, amint hogy a választójog minéműségét és mennyiségét sehol sem tekinthetjük a szociális helyzettől, a gazdasági és társadalmi rendtől függetlennek. Az 1848-as tisztára cenzusos törvény csak addig állhatta meg helyét, amíg az ipari kapitalizmus le nem küzdte a belső tőkeszegénység, a nagy széntelepek hiánya, az örökös háboruk és a vizi utak kiaknázatlansága okozta passziv ellentállást és meg nem teremtette a munkásság szervezeti képviseleteit és köz-

vetve nem éreztette hatását az agrár-latifundiumos rablógazdaságra. A politikai munkásmozgalom eleinte Olaszországban anarchisztikus irányu volt, de mindamellett tudott néhány erős munkásszervezetet teremteni, néhány forradalmi sztrájkot fellobbantani és a Franciaországgal való vámháboru folytán beálló és nagybirtokosság érdekeit szolgáló élelmiszerdrágaság közbenjöttével ki tudta kényszeriteni a kormánytól az 1882-es választói reformot, amely a választók számát hetedfélezerről felszökkentette két millióra és még abban az évben bejuttatta a parlamentbe az első szocialista képviselőt, 1886-ban pedig a másodikat 70.000 szocialista szavazat letéteményeseiként. Az 1882-es reform már emlitett hiányosságai azonban, köztük különösen az a körülmény, hogy a választópolgárok alig egyharmada volt munkás, állandóan ébren tartotta a jogkiterjesztő agitációt. Ezt a küzdelmet ismét a gazdasági erők közrehatása tette eredményessé: az 1887-es ujabb francia vámháboru, amelyet a kormány még a nagybirtokosság tőkejáradékát biztositó aljas adópolitikával élesitett ki s amely minden terror és vérengzés ellenére is az 1893—1894-iki hires szicíliai agrárforradalmon át meghozta az 1895-iki reformot, a kormány kis játékait előmozditó lajstromos szavazás eltörlését s a választási technika legalább tesséklássék megjavitását. Ez a reform a szocialista pártnak az 1897-iki választásokon több mint százezer szavazatot, 16 képviselőt és a Franciaországgal való gazdasági béke kikényszeritését eredményezte. A kormány természetesen ellensulyozni igyekezett a szocialisták térfoglalását, még pedig akként, hogy a nagybirtokosság oltalmára ujból fölemelte a gabonavámokat, tönkretette a kisgazdák tizezreit, munkanélküliségbe kergetett néhány százezernyi cselédet és napszámost, szövetkezett a klerikális pártokkal. Mindennek ellenére azonban az 1904-es képviselőválasztáson való csekély kudarc mellett a következetes szakszervezeti propaganda, a mindinkább terjedő agrárprogramm, a klerikalizmusnak nemzetközi csődje visszaszoritotta a választói reformot a parlamentbe s apró szociális reformok és miniszteri tárcák igérvénye fejében nem volt onnan többet kidobható. A reformot természetesen nem a régi törvény technikai vagy mértékbeli fogyatékosságainak elméleti átlátása eredményezte, hanem egy nagy gazdasági és társadalmi nyomás, egy alulról fölfelé törő érdek fokozódó energiája, azoknak a tömegeknek elfojtott energiája, amelyek a választójoggal nem birtak, miután a vagyoni avagy értelmi cenzust nem ütötték meg. Közép- és Dél-Itália nyolc millióny agrár és ipari proletárjairól van szó, akik rettenetes munkakörük, véget nem érő munkaidejük, egészségi és kulturális elmaradottságuk folytán a szervezkedés és politikai cselekvés szükségességét csak az utolsó évek során kezdték öntudatosan magukkal és az uralkodó osztályokkal elismertetni.

Közép- és Délitália Szicíliával együtt az európai kultura legalacsonyabb területeit képviselik: a földmunkás átlagos napi bére tiz év előtt 50—60 centesimi volt s ma sem emelkedik 1 líra 25 centesimin fölül soha; a husfogyasztás személyenkint és évenként szemben a gazdag északi Lombardia 21 kilogrammos átlagával, Szicíliá-

ban 5, Szardíniában 5·5, Délolaszország egyes tartományaiban pedig 4—3·5, sőt Apuliában mindössze 3 kiló; a hat éven felüli lakosságból Lombardiában analfabéta 21·38, a déli Campagnán azonban 65·09, Szicíliában 70·95, Calabriában pedig 78·71%. Ez analfabéták teljes jogtalanságával párhuzamos Közép- és Délolaszországnak a kormány szekere elé fogása is: a szociálista párt Északolaszországban az utolsó választásoknál több mint kétszázezer, Délolaszországban viszont mindössze 11.993 szavazatot kapott és száz megválasztott képviselő közül Északra esett átlagban 79 kormánypárti s 21 ellenzéki, Délre pedig 90, illetve 10. Ezeket a nyomorult és elfásult milliókat tudta az utóbbi időkben megmozgatni egyfelől a szociáldemokrácia, másrészt a klerikalizmus s az uj választási törvény két általánosan emlegetett oka: a háboru vér- és adóáldozataiért való elégtétel a parlamenti szociálisták kielégítése mögött a valódi és kényszerítő rugóul a jogtalan néptömegek gazdasági és szociális igényeinek a választójoggal való uttörését kell fölismernünk. A nagybirtokosság és a nagytőke a maga drága járadékát veszélyben forogni látja és a közvetlen gazdasági követeléseket egyelőre a politikai hatalom részben való engedményezésével próbálja kiegyenliteni.

III.

A választói reform igazi jelentősége egybeesik ama szociális szükséglet legalább részben való kielégitésével, amely elkerülhetetlenné tette. Közép- és Délitália proletáriatusa bevonul a politikai cselekvés területeire: több mint két millió analfabéta munkás frissiti föl a parlament vérkeringését: az összes szavazók több mint ötnyolcada testi munkás lesz. A kerületek közül kétszázötvenben a szavazók többsége az analfabéták soraiból fog kikerülni és például Szicíliának ötször annyi szavazója lesz, mint eddig volt. Ez az óriás, csaknem ötmilliónyi szaporulat, amelyet a reform világra hoz a szociáldemokráciának egyfelől, a klerikalizmusnak másfelől óriási, szinte fölbecsülhetetlen erőgyarapodást jelent. Az olasz szocialista párt, amely a hosszu parlamenti életben kissé elpuhult és elpolgárosodott, most egy olyan forradalmi és elkeseredett lendületet kap, amely vissza fogja terelni a kérlelhetlen osztályharc alapjára, a háboru bekövetkezendő romlandó hatásai ki fogják élesiteni az antimilitarista propagandát és az agrárproletárok millióit ki fogják kényszeriteni a földkérdésnek valamilyen módon való, bár ideiglenes megoldását is. Ezekkel a harci jelszavakkal szemben a klerikalizmus sorakoztatni fogja a vallásos és szervezetlen százezreket, amelyeket az uj választók millióiból meg tud keriteni magának és minden valószinüség szerint a „liberális" kormánypártokkal egyesülve fog a szociáldemokrácia ellen hadrakelni. Ez a nyilt hadizenet kétségkivül emelni fogja a politikai küzdelem őszinteségét és határozottságát és meghozza majd a feudális-kapitalista-klerikális egyesüléssel való végső leszámolást. Ennek a leszámolásnak első beharangozója kétségkivül a pártok arányában való jelentős eltolódás lesz. Ma 336 liberális, 10 független és 36 „ellenzéki" alkotmánypárti (kormány-

párt) mellett 16 klerikális, szemben velük pedig 45 radikális, 24 köztársasági és 41 szocialista áll. Ezek a számok még a legkormánypártibb érdekeltségek szerint is a szociáldemokraták és klerikálisok javára, az abszurd kerületi beosztás ellenére, fognak jelentékenyen megváltozni. A szocialista szavazatok és képviselők száma eddig így alakult:

Év	Szavazat	Képviselő
1882	20.000	1
1886	70.000	2
1890	75.000	3
1892	27.000	7
1895	76.000	15
1897	108.000	16
1900	165.000	33
1904	326.016	29
1909	347.615	41

A negyedfélszázezer szocialista szavazat helyébe negyedfélmillió fog kerülni s nem lehet olyan terror és olyan technika a világon, amely megakadályozhatná azt, hogy az olasz szocialista képviselők száma meghaladja a német vagy a franciákét. Ezzel az eredménynyel szemben az a körülmény, hogy az arányos választójog, amelyet a párt a milanói kongresszuson követelményül felállított, nem valósult meg, továbbá, hogy a nők választójogát leszavazták, valamint a magas harmincéves korhatár és a kerületi beosztásnak a legközelebbi népszámlálásig való fönntartása, annál kevésbé jelentős, mert ezek a korlátok nem lehetnek hosszuéletüek. El kell ismerni viszont, hogy a vagyoni cenzus vagylagossága, a négy elemi fölöslegessé válása, a választói lajstromoknak hivatalból való összeállítása és kiegészítése, a kötelező vasárnapi választás jelentékeny fejlődési lépések, amelyekhez már csak a befejezők hiányzanak.

A magyar munkásság az első lépések legkezdetén ne felejtse el azt a kettős tanulságot, amelyet az olasz példa mutat: soha sehol a munkásság jogot kényszer nélkül nem kapott és soha sehol semmiféle áldozat a munkásság jogáért kárba nem veszett. Az olasz proletárforradalmak hősei is azt az utat járták s azt a diadalt készítették elő, amelyen és amelyért végre mi is megindultunk.

2. Az arányos választójog és a francia reform.

Az arányos (proporcionális) választási rendszer lényege az illető ország egész lakosságának, illetve az egyes választási kerületek mindenkori kisebbségének is nemcsak a szavazathoz, hanem a parlamenti képviselethez való biztositott joga, vagyis a többségi képviselet kizárólagosságával szemben a sokszor tekintélyes és véletlen kisebbség védelme. Ez az elv gyakorlatilag többféleképpen vihető keresztül, leggyakrabban aként, hogy nem egyes jelöltekre, hanem pártonként megállapitott jelöltlistákra szavaznak; az egyes kerü-

letekre bizonyos számu képviselő küldésének jogát ruházzák s a mandátumok az egyes pártlistákra esett szavazatok arányában jutnak ki az egyes pártoknak, vagyis minden párt a szavazatok aránya szerint képviselethez kerül a parlamentben és minden leadott szavazat azt a célt és azt a pártot szolgálja, amelyért leadódott.

A magyar szervezett munkásság előtt ezen az alapon már nyilvánvalónak kell lennie, hogy az arányos választójog mindaddig, amíg a kerületek beosztása még az általános és egyenlő választójog országaiban is az uralkodó osztályok kezében van, az egyetlen módszer arra, hogy a munkásság szavazatbeli és képviseleti igazságtalan kisebbségét legalább mint kisebbséget teljesen érvényre juttassa. Az arányos rendszer a mai társadalmi és gazdasági viszonyok mellett csak elvétve jelenti a vagyonosok védelmét s főként arra alkalmas, hogy a szervezett pártokat, tehát elsősorban a munkásságot még akkor is, ha az abszolut többséget a sokféle titkos presszió és a kerületi beosztás miatt nem tudja elérni, az aránytalan kisebbségben maradástól megmentse. Az általános, titkos és egyenlő választójog tehát gyakorlati kivitelében mindaddig, amíg a mai társadalmi rend fönnáll, rászorul az arányos rendszerrel való korrigálásra, ahogy a fejlettebb nyugati államok jóformán kivétel nélkül áttértek reá, vagy legalább foglalkoznak vele. Természetes, hogy ezekben az államokban maga az általános választójog többé-kevésbé már régen realizálva van s az arányos rendszer már egy kiviteli megjavítást jelent: a magyar munkásság azonban ma még magáért a nyers általános választójogért kell hogy viaskodjon. Ez a rettenetes elmaradottságunk viszont nem teheti indokolttá, hogy a munkásság figyelmét föl ne hívjuk arra, hogy az általános, titkos és egyenlő választójog még Magyarországon, ahol a feudális társadalmi rend Európában a legerősebb, sem lehet a munkásság politikai küzdelmének legvégső jelígéje, hanem el kell készülve lennie, illetve elő kell készíteni arra, hogy belátható időn belül az általános választójogot, amely a közel jövő kétségtelen eredménye lesz, tovább fejlessze a maga érdekei szolgálatában.

Mindezeknél fogva különös érdeklődésre tarthat számot az a reform, amelylyel Franciaországban, a legáltalánosabb európai választójog hazájában az arányos képviseleti rendszer megvalósul. Az eddigi választójog alapját és mértékét ez a reform nem érinti: választó marad minden 21 éves férfi-állampolgár, aki valamelyik község választói névjegyzékébe föl van véve, illetve legalább hat hónapja egy helyütt lakik. Ezen az alapon a körülbelül 39,000.000-nyi lakosságnak körülbelül 27·9%-a szavazati joggal bír, tehát a legmagasabb arányszámot tünteti föl Európában. A választás közvetlen, titkos és községenkénti és mégis évtizedek óta hallatszanak elégületlen hangok minden párt részéről. Ennek az állandó elégületlenségnek forrása a választási technika nagy igazságtalanságaiban keresendő. Franciaországban a választókerületek alapjai a járások (arrondissements) s amely járás lakossága 100.000-en alul van, egy, amelyiké több, minden további 100.000, illetve annak fönmaradó törtje szerint további egy képviselőt választ s ebben az utóbbi esetben a járás

fölbomlik több választókerületre a lakosok számához képest. A járások szerint való szavazás egyrészt a helyi érdekeket és érdekvisszaéléseket tette szinte elviselhetetlenné, másrészt az egyképviselős rendszer folytán állandó, sokszor igen jelentős kisebbségeket hagyott parlamenti képviselet nélkül.

ppen a radikális és szocialista pártok voltak azok, amelyek, még a francia demokratikus szavazati jog mellett is, ezekkel a meddő kisebbségekkel jelentékeny erőtartalékokat vesztettek el. Érthető tehát, hogy a képviselőházban folyton szaporodtak a proporcionális választási rendszer hívei, nemcsak az ellenzék, hanem a kormányt támogató pártok sorában is. Viszont az is természetes, hogy egyfelől a helyi panamisták, másrészt a konzervatív elmék féltek ettől a reformtól és a többségi elv hangoztatásával igyekeztek Poincaré miniszterelnök tervezetét meghiusítani. A sok taktika, cselszövés és támadás ellenére sikerült a kormánynak a republikánus többség és a radikális-szocialisták igényeit is kielégíteni és a javaslatot a parlament elé terjeszteni.

A reform lényege a következő: Az ország választási kerületekre oszlik, amelyek alapjául (bár a kormány eredetileg még nagyobb körzeteket akart) a republikáns többség kívánságára a megye (département) szolgál. Minden körzet annyi képviselőt küld a parlamentbe, ahányszor hetvenezer francia állampolgára van, illetve ennyi jelöltre szavazhat minden választópolgár az egyes pártok listája szerint. Minden községben jegyzőkönyvet vesznek föl a szavazásról és beküldik a választási körzet központi bizottságához, amely megállapítja a választási hányadost, vagyis azt a minimális szavazatmennyiséget, amely egy képviselő megválasztásához elegendő. Ez a megállapítás egyszerűen úgy történik, hogy a leadott érvényes szavazatok számát elosztják a megválasztható képviselők számával; minden pártlistából annyi jelölt lesz megválasztott képviselő, ahányszor ez a választási hányados az egyes listára eső összes szavazatokban találtatik. Ha esetleg még üres mandátum marad fönn, az a legtöbb szavazatot nyert lista javára esik, ha pedig később lemond vagy meghal egy képviselő, úgy az illető párt listáján utána került jelölt lép a helyébe, pótválasztás tehát nincs. Vegyünk egy általános példát: Egy kerületnek kétszázezer választója lesz és husz képviselőt választhat. Három lista van, egy szocialista, egy radikális és egy konzervatív; a szocialista kap 44.000, a radikális 52.000 és a konzervatív 104.000 szavazatot, tehát a választási arányos tizezer lévén, az elsőre esik négy, a másodikra öt, a harmadikra tíz, illetve, miután a fönmaradó egy képviselői hely a legtöbb szavazatot nyert listát illeti, tizenegy képviselő, holott a rideg többségi elv szerint már egy szavazattöbbséggel is a konzervatív párt teljesen kizárhatta volna a másik kettőt, ahogy hasonló eset Franciaországban akárhányszor előfordult.

Az arányos választójog általában való célszerűségét és szükségességét két szempontból igazolhatjuk. Az egyik szempont a mai választási eredményeknek megdöbbentően aránytalan és igazságtalan volta, a másik pedig az a nagyobb gazdasági és politikai fejlettség, amely az arányos rendszer országait kivétel nélkül jellemzi.

Az arányos választójog elméleti és gyakorlati jogosultságát elsősorban tehát néhány ellentétes példa fogja igazolni. Angliában 1895-ben a konzervatívek 1,785.372 szavazattal 282 képviselőt hoztak be a parlamentbe, a liberálisok pedig 1,823.809 szavazattal csak 202 képviselőt: a szavazó polgárok többségét tehát egy nyolcvan fővel kisebb ellenzék reprezentálta. Az 1900-as angliai választásoknál a konzervatív pártra adta le szavazatát 2,548.736 választó, a liberálisra 2,391.319, konzervatív képviselő lett 402, liberális 268: a 157.417 szavazati plusz tehát 134-gyel több képviselőt jelentett, holott az arányos rendszer mellett 343 konzervatív képviselővel szemben 327 liberális került volna. Az 1906-os angol választásokon a liberális párt 3,395.811 szavazattal 513, a konzervatív 2,494.794 szóval mindössze — 157 képviselőt hozott be: 901.017 szavazati többség tehát 353-mal több képviselőnek felelt meg; a proporcionális rendszer mellett 387 liberálissal szemben 283 konzervatív képviselő került volna. Még érdekesebbek az amerikai választási eredmények: Az Egyesült-Államok 1888-iki képviselőválasztásán a republikánus párt 5,348.379 szavazattal 164, a demokrata párt pedig 5,502.581 szavazatával (tehát 154.202-vel többel) csak 161 mandátumot tudott szerezni; a szavazati kisebbségnek tehát — 3 fővel képviselői többsége volt! Az arányos rendszer szerint a republikánus párt 158 mandátummal négy fővel kisebbségben maradt volna 162 demokrata képviselővel szemben.

Az 1890-es választási eredmények még égbekiáltóbbak: a republikánusok 4,217.226 szavazatot adtak le s mindössze 88 képviselőt tudtak összeszedni, a demokraták ellenben 4,974.450 szavazatukkal — 235 képviselőnek juttattak mandátumot; a republikánusok tehát az összes szavazatok 42·9%-ával csak a képviselők 26·5%-át birtokolták, holott a proporcionális választójog szerint a republikánus párt 147 fővel többsége kettőre olvadt volna le. A legmegdöbbentőbb különben ennél a választásnál az a tény, hogy átlagban 47.923 szavazat kellett egy köztársasági megválasztásához, ellenben 21.078 elegendő volt egy demokrata diadalához! Nyilvánvaló, hogy esetleg az 5%-nyi hamis többséggel is ki lehet zárni egészen a valódi többséget, ha a kerületek beosztása megfelelően van kitervezve.

Ez az aránytalanság különben magának a szocialista pártnak választási eredményein is kiütközik. Az utolsó olasz választáson (1909) a szocialista párt jelöltjeire az összesen leadott 1,827.865 érvényes szavazatból 347.615 esett (vagyis az összes szavazatok 19·1%-a) és 41 jelölt (vagyis az összes képviselők 7·1%-a) lett közülök megválasztva: 8.478 szavazat kellett átlag egy szocialista megválasztásához, a konzervatívekéhez ellenben csak 3.129. Az arányos rendszer mellett a szocialista képviselők számának 101-re kellett volna rugnia. Az utolsó 1912-es német választásnál a leadott 12,206.808 érvényes szavazatból 4,250,000, vagyis 34·6% esett a szocialista jelöltekre, akik közül csak 110 lett megválasztott képviselő, vagyis az összes képviselők 27·5%-a, 38.639 szavazat kellett átlag egy szocialista jelölt mandátumához, holott a centrumpártiakéhoz csak 21.885. Az arányos választójog mellett 137 szocialista

képviselő jött volna be annak ellenére, hogy a német választókerületek rettenetes aránytalansága folytán a legkisebb kerületnek (Schaumburg-Lippe) 10.709, a legnagyobbnak (Teltow-Charlottenburg) pedig — 339.256 választója van.

Ezekből az adatokból is kitetszik, hogy még a kerületek teljesen egyenlő és egészen tisztességes beosztása mellett is (ami pedig az uralkodó osztályoktól jóformán sehol sem remélhető) éppen a nevezett pártok jelentékeny kisebbségeinek védelmére az arányos választójogi rendszer szinte nélkülözhetetlen. Az európai kulturállamok közt meg is találjuk az arányos rendszert, mint az általános választójog további állomását mindenek előtt Belgiumban, ahol a szocialista és klerikális pártot jelentékenyen megerősítette és a szocialista eszméknek az állami kormányzásra való fokozott befolyását biztosította a plurális korlátok ellenére is; Schweizban egy csomó kanton a proporcionális elv szerint választ; Finnország 1906 óta a nők bevonásával vezette be az arányos rendszert, Dánia pedig már 1890-ben tökéletesbítette az 1855-iki arányos választójogi törvényt; Angliában 1909-ben külön parlamenti bizottságot küldtek ki az arányos rendszer tanulmányozására, amelyet különben 1884 óta propagál a Proportional Representing Society, tagjai közt a legismertebb angol munkásvezérekkel és politikusokkal; Olaszországban 1870 óta felszínen van ez a kérdés, 1873-ban alakult meg az Associazione per lo studio della rapresentanza proporzionale és a mostani reform tárgyalásánál is tekintélyes tábora volt a parlamentben, s a holland kamara is legutóbb egyedül ezt a rendszert fogadta el a további tárgyalás alapjául. De nemcsak az európai államok tértek át a proporcionális képviseletre, hanem ott találjuk a délafrikai Egyesült-Államokat 1909, az amerikai Oregon államot 1908 és Japánt 1900 óta az arányos választójog megvalósítói sorában, amelyet legutóbb Dél-Ausztrália egészített ki.

Az arányos választójog tehát jóformán mindenütt, ahol az általános választójog bizonyos ideig szolgálta a polgári pártok és a munkásság érdekeit a felsőbb osztályokéval szemben, a választási eljárás, a kerületi beosztás és a többségi elv tultengésének javítása céljából gyakorlati szükségletként jelentkezett. Ez a korrektívum a legtöbb államban a munkásság követelménye volt s az is marad nemcsak addig, amíg a mai társadalmi elhelyezkedés föl nem borul, hanem azután is, mivel nem kizárólag a munkásság aktuális külön érdekeinek előnyös, hanem a valóban egyetemes igazságnak kézenfekvő követelménye is. Kétségtelen, hogy a magyarországi szociáldemokrata munkásság annak idején a gyakorlatba fogja átültetni ezt a hasznos és nemes elvet, amelynek fontosságát és sulyosságát nem lehet eléggé hangoztatni már most sem, amikor itt még a Magyarországba internált kivénült mumus: a cenzusos választójog ellen megy a harc.

A nagyvilágból.

Angol szocialistaképző gimnáziumok. Az angol munkásosztály forradalmi átalakulásának tényei: az évek óta huzódó óriási sztrájkok, amelyek a kapitalista társadalom alapjait támadják meg, első sorban a világgazdaság fejlődésével vannak okozati összefüggésben, de igen nagy része van ezen fejlődésmenet öntudatos átértésében annak az erősebb forradalmi propagandának is, amely a szocializmus elveit hirdeti az angol munkásosztálynak. A lelkek forradalmasításának nagy munkájában az irás, a sajtó és irodalom mellett nagy része van a munkástanitás intenzivebb kiépitésének. Ennek a munkásoktatásnak egyik igen fontos szervéről egy angol polgári folyóirat nyomán adjuk a következő képet:

Angliában a szocialista pártok következetes és állandó törekvése, hogy a szocializmus tudományos tanait, a szocialista propaganda eszközeit és harcmódjait a jövő szocialista nemzedékébe céltudatos és rendszeres oktatás utján neveljék és oltsák bele s ez a törekvés oly sikereket ért el máris, amelyek a munkásmozgalmak eddigi képét egészen megváltoztatták s uj és hatályosabb fegyvereket adtak a gazdasági fölszabadulásukért küzdő tömegek kezébe. Csak egy tekintetet kell vetnünk az utóbbi évek sztrájkjaira s meggyőződhetünk, hogy ma már a munkásszervezetek fegyelmezettsége, öntudatos és egyöntetű föllépése az intelligencia akkora fokát árulja el, aminő eddig nem lett volna lehetséges. Mindezen tényezőknek döntő szerepük volt a legutóbbi nagy sztrájkok sikerében is.

Első feladat volt azonban a cél elérésére a munkásvezetőknek egy uj tipusát teremteni meg. Ez oly embereket követelt, akik különös képzettséggel rendelkezzenek a mozgalmak irányitására és vezetésére. A régifajta agitátorok tipusa, elavult, erős támadásaik és kirohanásaik nem voltak elegendők arra, hogy a tömeggel megérttessék azoknak az erőknek a sokféleségét, melyeken a modern társadalom alapjai nyugosznak, különféle osztályérdekeikkel.

Uj és külön e célra képzett egyéniségekre volt tehát szükség, akik határozott célokra tudják összpontositani törekvéseiket, akik a gazdasági és társadalmi problemák terén jártasok. Csupa technikai előkészület erre nem volt elegendő, ez legfeljebb csak arra volt jó, hogy jobb munkásokat képezzen belőlük. De bérharcok idején kevés hasznukat lehetett venni.

Az alkalom erre is megjött, mikor Oxfordban megnyilt az első munkás-egyetem. Két amerikai, Walter Vrooman és dr. Charles Beard alapitották ezt az ugynevezett Ruskin-kollégiumot 1899-ben. Dennis Hirdet állitották élére. Tulajdonképpen az idealista buzgalmu Vrooman volt a szellemi vezető és intéző, ő jelölte ki a tanitványokat s ő alakitotta meg az intézet igazgatására hivatott tanácsot. Célját akkor igy körvonalazta: „Olyan embereket szemelünk ki, akik eddig megelégedtek azzal, hogy csupán gáncsokat szórjanak társadalmi intézményeinkre, mi ehelyett megtanitjuk őket,

hogy hogyan alakitsák át ezeket az intézményeket, ugy, hogy az azokkal való handabandázás helyett megkezdik a módszeres és tudományos munkát a világ meghódítására."

Sajnos azonban, Vroomant és Beard dr.-t nemsokára Amerikába szólította vissza hivatása s az előbbi anyagi tönkrejutása és halála megfosztotta az intézetet legerősebb támaszától. Az iskola magára maradt hagyatva. Egyideig magánosok áldozatkészsége segitette ki a zavarokból, rövid idő mulva azonban teljesen a szakszervezetek vezetése alá került, ők adakoztak föntartására, ők jelölték ki tagjaik közül a legalkalmasabbakat az intézetben való kiképzésre. Tizenkét év lefolyása alatt igy a Ruskin College majdnem 500 ifjunak nyujtott teljes tudományos kiképzést a társadalmi és gazdaságtani tudományokban s azonkivül mintegy 8500 munkás és munkásnő nyert általa levélbeli uton oktatást. De ez nem minden; azonkivül ezrekben és ezrekben gyujtotta föl a magasabb müvelődés vágyát s számos esetben kezdett akciót arra, hogy tettre serkentse a munkásságot helyzete javitásának kivivására.

A Ruskin College-ben oktatott ifjak, azonkivül, hogy a munkásmozgalmakban való tettleges vezetői szerepre képeztetnek ki, abban az előnyben is részesülnek, hogy a munkásság által föntartott intézetben lakhatnak. Elméjüket a történelem és a társadalmi fejlődés alapos tanulmányozása fejleszti ki. Közgazdasági téren szerzett ismereteik képessé teszik őket arra, hogy az ipari törvényhozás minden ágában tájékozódást szerezzenek. A közigazgatási jogban nyert áttekintésük révén a közhatóságok ügymenetébe találnak módot a bepillantásra, végre a politikai tudományok beavatják őket az államkormányzat minden részletébe.

De az egyetemi képzés másnemü előnyeiben is teljes mértékben osztoznak. Sokan két évi kurzus után politikai és közgazdasági diplomát nyernek el a rendes egyetemeken. Eddig még minden hallgató eredményesen fejezte be tanulmányait, néhány pedig egyenesen kitüntetéssel.

Ennek köszönhető, hogy amikor a Ruskin College növendékei elhagyják az intézetet, hogy visszatérjenek rendes foglalkozásaikhoz, mint bányamunkások, takácsok, vagy gépmunkások, oly szellemi látókörrel rendelkeznek, mely lehetővé teszi nekik, hogy fokozottabb erővel vessék bele magukat a politikai és pártmozgalmakba.

Mindamellett a Ruskin College eddig szigoruan megőrizte azt az elvi álláspontját, hogy felekezeti és politikai szempontoknak nem enged tért. S épp ez az utóbbi pont az, amely fönnállása után hét évvel kiválásra vezette növendékei egy részét, hogy elszakadva az intézettől, uj jelszavak alatt próbálkozzanak tömörülni. Ennek a szélső szárnynak kiválása, mely az eddiginél radikálisabb tanrendszernek volt szóvivője, vezetett a C. L. C. (Central Labour College) nevezetü uj intézet alapitására.

Három év előtt történt ez a nevezetes fordulat, melynek nyomán a Ruskin College növendékeinek egy része, meggyőződvén arról, hogy a tanitás szelleme eltér a mozgalom eredeti céljaitól, beszüntette a leckék látogatását és saját soraiból választott előadókat.

A közvetlen okot e lépésre az szolgáltatta, hogy az intézeti hatóság befolyást akart gyakorolni az intézet egyik tanárára, Hirdre, oly célból, hogy előadásainak tárgyát, a szociológiát és logikát irodalomra és mértékletességi ügyre változtassa át. Ez a rendelkezés általános elégületlenséget keltett a tanulók jelentékeny részében. Kenyértörésre ugyan egyelőre még nem került a sor, de azért sokan nyíltan vádolták az intézet vezetőségét, hogy letér azokról az ösvényekről, amelyek az intézet alapítói szemei előtt lebegtek, csak azért, hogy szorosabb kapcsolás utját egyengesse az egyetemi oktatás intézményével.

1908 végén azonban már ez elégedetlenség oly fokra hágott, hogy a diákok egy része tényleg talpra állt s megalapította a Plebs-ligát, melynek célja volt megakadályozni az intézet további kivetkőztetését eredeti jellegéből s meghagyni azt annak, ami volt — munkásgimnáziumnak.

Egy memorandum volt e lépés első gyümölcse, melyben a felsorolt sérelmek rámutattak arra, hogy a vezetőség oly utra lépett, mely homlokegyenest ellenkezik az intézet rendeltetésével, uj szellemet honosított meg az oktatásban, amely szellem idegen a harcoló munkásság érdekeitől s főleg, hogy törekvése odairányul, hogy a Ruskin College-t az egyetem merő függelékévé tegye s oly fölolvasókat alkalmazzon, akik nem rokonszenveznek igazában a munkásosztály törekvéseivel.

A Plebs-liga megalakulása aztán siettette a válság lefolyását. A végrehajtó tanács azzal felelt, hogy 1909 márciusában lemondatta állásáról Hirdet. Ez azonban nem fojtotta el az ifjuság mozgalmát, mely az elmozdított tanárban szellemi fejét tisztelte. Megragadták az engedelmességet s tömegesen otthagyva az intézetet, megalapították annak versenytársát, a C. L. C. („Central Labour College") vagy központi munkásgimnáziumot.

Idővel aztán a két tanintézet közötti elvi különbségek mind élesebben domborodtak ki. Míg ugyanis a Ruskin-intézet a társadalmi reform alapján áll, addig a C. L. C. a társadalmi forradalom ügyét támogatja és mozditja elő s mindkettő e két különböző szempontból dolgozza föl a tananyagot is. A C. L. C. azt hangoztatja, hogy a Ruskin-kollégium, mikor egyetemi előadókat alkalmaz s az egyetemi szervezetbe igyekszik beleilleszkedni, tulajdonképpen megszűnt a munkásosztály ideáljainak lenni letéteményese. Hiszen természetes, hogy az a növendék, aki azért megy oda, hogy egyetemi oklevelet szerezzen, nem hibáztatható, ha megragadva az eléje kínálkozó alkalmat, ki akarja küzdeni magát abból a sorsból, melyben született, vagy ha visszatér is a munkássorba, nem annyira a társadalmi rendszer hiányai és bajai kötik le érdeklődését, mint inkább személyes érvényesülési vágya.

Ellenben nem kételkednek abban, hogy a C. L. C., élén Hirddel, azt az agitátori anyagot fogja a jövőnek szolgáltatni, melyre a munkásmozgalmaknak valóban szüksége van. S nyíltan bevallott célja is ez, sőt a legujabb mozgalmak és sztrájkok már is beigazolták e föltevéseket. A növendékek tulnyomó része ugyanis bánya-

munkás s nyílt titok, hogy ahol a most lezajlott sztrájk hullámai a legmagasabbra csaptak, ott mindenütt a C. L. C. emberei szitották és vezették a mozgalmakat. A dél-walesi bányamunkások szövetsége legharciasabb szervezete az angol szocializmusnak s épp ez a szervezet a fő támasza a C. L. C.-nek. Jelenleg is nyolc tagja tanul ott s rövid időn belül még többet küld föl a kurzusokra. De érdekes lesz az intézet végzett növendékei egyikének saját szájából hallani, hogyan vélekedik az intézeti képzés egész szelleméről.

„Kollegiumi neveltetésem teljesen fölforgatta — ugymond ez — a munkásszervezetekről és azok működéséről való fogalmaimat. Ezelőtt hittem a munkáltató és a munkás érdekei közösségében, most meg vagyok győződve, hogy határozott ellentét van azok között s hogy e versengő érdekek között mindig volt és örökösen lesz osztályharc. Hajlandó vagyok minden támogatást és minden reformot elfogadni, mely alkalmas arra, hogy közelebb juttasson a teljes gazdasági fölszabadulás kivívásához, de azóta jobban ügyelek arra, mint eddig, hogy mindenféle munkásboldogító szociálpolitikai tervezgetések és programmok félre ne vezessenek. Semmit se tehetnek értünk olyat, amit mi sokkal jobban meg ne tudnánk tenni magunkért; s a munkásokat hozzá kell szoktatni ahoz, hogy minden energiájukat a munkásmozgalom ipari és politikai viszonylataira irányozzák, hogy idővel teljes fölszabadulást érhessenek el az őket most elnyomó erők alól."

Egy más szocialista, aki az intézetből kikerült, abban összegezte tanulmányai eredményeit, hogy a létért való küzdelem a legpolgárosultabb társadalmakban mindig az osztályharc alakját ölti magára. E harcnak azzal vetni végét, hogy a vagyonos osztályok kiküszöbölésével egy kooperáló közösség szociális eszménye valósíttassék meg s ez kell, hogy minden munkás célja legyen, ama módok ismeretének közlése pedig, amelyekkel e cél elérhető, képezi a munkáskollegium és az abból kikerülő növendékek föladatát.

A tiszta marxizmus ilyen és hasonló elveinek térfoglalása az angol szocializmusban roppant gyakorlati kihatással volt a legutóbbi sztrájk sikerére, ugy ennek a mozgalomnak, mint a megelőző évek legtöbb bérharcainak hátterében ezek az ujabb típusu munkásvezetők álltak. Végezték a szervezés munkáját, ellentállásra s a meg nem alkuvásra izgatták és bátorították a tömegeket. Mindnnyi a szocialistaképző kurzusoknak volt neveltje s az eredmények megmutatták, hogy náluk jó kezekben van a szocializmus jövője. A régi munkásvezér-típus, aki mindig a mérsékletet prédikálta,mindig a megalkuvás mellett foglalt állást, ma már teljesen eltünt és átadta helyét egy harcra kész, tetterős és tudományosan képzett nemzedéknek, mely el van telve mély hittel a szocializmus világmegváltó igazságai iránt s tántorithatlanul halad végcélja, a társadalom főnnálló alapjainak teljes megdöntése felé.

S mindannyian itt nyerik ezek harci kiképeztetésüket a C. L. C. tanfolyamain. Itt gyülnek össze az angol birodalom minden tájékáról, acélöntők a távol északról, hajósok és dokkmunkások, kőfejtők a yorkshire-i bányákból, pamutfonók Lancashire-ból, sőt India nap-

sütött fiai, a norvégiai hómezők tagbaszakadt germán típusai is égve a vágytól, hogy elsajátítsák az osztályuralom elleni kérlelhetlen harc modern módszereit s közelebb hozni segítsék a szocialista jövő megvalósítását. *V. S.*

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

A kartellek és a munkásság gazdasági harcai. A modern kapitalizmus legujabb fejlődése, a kartell- és trösztképződés, ugyanazon fajta üzemek országos vagy világra szóló egyesülése gyökeres változásokat idéz elő a munkások gazdasági harcaiban. Ezek a változások lassan állnak be, de immár a kapitalista világ minden részén érzik a szakszervezeti vezetők az eddigi taktika gyöngéit.

A gazdasági harcok első stádiumában a szervezetlen munkások lázadozó mozgalmával egyes szervezetlen munkáltatók álltak szemben. A harcokban általában a munkáltatók mutatkoztak erősebbeknek: sztrájkba lépő munkásaiknak helyére a szervezetlen, osztályöntudattal még nem bíró munkások köréből könnyen szereztek sztrájktörőket, akik nem tudták megérteni, hogy önmaguknak ártanak vele, ha munkástársaiknak ártanak . . .

A szervezetlen sztrájkolók szomoru tapasztalatai minden ország munkásságát a szervezkedésre kényszerítették. A szervezkedés egyik főcélja a sztrájktörés megakadályozása. A szervezetek mindenféle tevékenysége voltaképpen erre irányul. Amidőn a szabad szervezetek ellentállási alapra gyüjtenek, céljuk az, hogy a sztrájk idején tagjaikat élelmezhessék és igy a sztrájktörés leghatalmasabb indító okát, az éhséget, tagjaiktól távoltartsák. Amidőn a szakszervezetek munkanélküli segélyt fizetnek, azt akarják vele elérni, hogy a munkanélküliek ne éhezzenek és bérmozgalom esetén ne legyenek sztrájktörők. Amidőn a szakszervezetek szaklapjaik, előadásaik révén nevelik tagjaikat, azt akarják vele elérni, hogy osztálytudatosak legyenek, belássák, hogy az a pillanatnyi előny, amelyet a sztrájktörés nyujt, az egész osztálynak és igy önmaguknak is kárára válik.

A gazdasági harcok második stádiumában a szervezett munkásság szervezetlen munkáltatókkal állott szemben. Az egyes szakmabeli munkások külön-külön támadták meg az egyes munkáltatókat vagy egyes város ugyanazon szakmabeli munkáltatóit. Mivel az egész ország ugyanazon szakmabeli munkássága áll mögöttük, a harcot mindaddig folytathatták, mig a munkáltatók kénytelenek voltak engedni. Kénytelenek voltak engedni, mert szabad verseny állt fönn a munkáltatók között és az a munkáltató, akinek a munkásai nem dolgoztak, nem tudta vevőközönségét kielégiteni, és vevőit elveszitvén, tönkrement volna. A gazdasági harcoknak ebben a stádiumában a munkásság határozottan fölényben volt a munkáltatók fölött.

A munkáltatók csakhamar rájöttek, hogy a szervezett munkássággal szemben ők is csak szervezkedéssel tudnak boldogulni. Megindult tehát a munkáltatók szervezkedése. Először egy város ugyanazon szakmabeli munkáltatói szervezkedtek, majd országos és minden szakmára kiterjedő szervezkedés jött itt is létre. Sőt, egyes munkáltató-szerve-

zetek, a munkások példájára, immár nemzetközileg is egyesülnek.

A szakszervezeti harcok harmadik stádiumában szervezett munkások és szervezett munkáltatók állnak egymással szemben. A munkáltatók szervezkedése megnehezítette a munkások harcait. Most már nem választhatták ki maguk a harcteret, nem szabhatták ki maguk a harctér nagyságát, mert a munkáltatók az elszigetelt sztrájkokra kizárásokkal feleltek, a harcteret óriási módon kiterjesztették, más szakmákat is belevontak, ugy, hogy a munkásság soha sem tudhatta előre, hogy valamely megkezdett harc mivé fog fejlődni. A harctérnek óriási kiszélesedése általában nem volt kedvező a munkásságra nézve, mert fölhalmozott pénzkészletük ilyen módon gyorsabban fogyott el, a munkáltatók pedig, abban a tudatban, hogy versenytársaik sem folytathatják a termelést és igy nem kell vevőközönségük elvesztésétől tartani, nyugodtabban állták a harcot, mint előbb.

A két fél ereje igy körülbelül egyenlő lett: a munkáltatók részén volt a nagyobb anyagi erő, a munkások részéről a nagyobb szolidaritás. A munkáltatók táborában a szolidaritás csak a munkásokkal szemben állott fönn, más téren elsősorban az eladás terén még a szabad verseny uralkodott. Ennek folytán sztrájk vagy kizárás esetén az egyes munkáltató több hasznot remélhetett, ha elárulja osztályos társait, megadja a munkások követeléseit, megkezdi ujból a termelést és elszedi versenytársai elől az üzleteket. A haszontöbblet, amelyre igy szert tesz, sokkal nagyobb, mint az a veszteség, amely magasabb munkabérek fizetése vagy a munkaidő megrövidítése révén talán érheti: hisz mi jól tudjuk, hogy magasabb munkabér és rövidebb munkaidő éppen nem azonos drágább termeléssel. A szakszervezeti harcok harmadik stádiumában munkások és munkáltatók körülbelül egyenlő erővel állnak szemben egymással: a munkáltatók több anyagi erővel, a munkásság több szolidaritással viszi a küzdelmet.

Az erőviszonyok azonban gyökeresen megváltoznak a szakszervezeti harcok negyedik stádiumában, amidőn a munkásság nem munkáltató-szövetségekkel, hanem kartellekkel és trösztökkel áll szemben. A kartellképződés révén a verseny megszűnik. A kartellképződés legtökéletesebb formájában, a trösztben, az ugyanazon szakmabeli vállalatok annyira egybeolvadnak, hogy önállóságuk egészen megszűnik: az összes profiton arányosan osztozkodnak, bármelyik üzemben termelődik is a profit; sőt arányos részt kapnak a profitból azoknak az üzemeknek a tulajdonosai is, amely üzemeket a kartell vagy tröszt vezetősége rég megszüntette vagy más célra eladta.

Bárhol kezdjenek is a munkások bérmozgalmat a trösztök hatalmi körében, mindig egy és ugyanazon nagyhatalommal találja szemben magát. Bármennyi anyagi eszközt halmoz is föl a szakszervezet, a trösztöt kibőjtölni nem tudja, mint régente a szegény izolált munkáltatókat. Bármily hosszu ideig tartson is a harc, nincs semmi remény arra, hogy a munkáltatók között „sztrájktörő" akadjon, mert hisz egyetlen munkáltatóval áll szemben az egész harcoló munkásság . . .

Ilyen körülmények között az eddigi taktika mellett a munkásság határozottan hátrányba kerül a kartellekkel és trösztökkel szemben. Az egyes szakmákra szoritkozó, békés, kibőjtölő taktikával a trösztök ellen igazi eredményt elérni immár aligha lehet. Uj taktikára van szükség.

Nem föladatom nékem — az elmélet emberének — a munkásság vezetőinek uj harcmodort ajánlani. A gazdasági viszonyok kényszerítő ereje ugyis rátanitja a munkásságot a legjobb taktikára. Csak néhány külföldi példát aka-

rok fölhozni olyan országokból, ahol a trösztképződés előrehaladottabb stádiumban van, mint nálunk.

Gyakran alkalmazott eszköz a bérharc átvitele olyan területre, ahol a munka beszüntetése az egész polgári társadalom létét fenyegeti: ilyenek a vasutasok, a hajósok, a városi közlekedési eszközök munkásainak, a postások és távirdaalkalmazottak, világítási és köztisztasági munkások stb. sztrájkjai, amelyek éhséggel és anarchiával fenyegetik az egész polgári társadalmat. Gyakran megfontolandó eszköz az általános sztrájk is, amely a gazdasági mozgalmat átviszi a politikai térre. Mindkét esetben a kormány kénytelen közbelépni, rendesen a munkások javára.

A trösztök elleni harcban nagy szerep vár a Franciaországban, Angliában és Amerikában már most is gyakran és sok esetben sikerrel alkalmazott harci eszközre, a „szabotázs"-ra; a munkaeszközök, gyárak, vasutak, általában a trösztök vagyonának megrongálása óriási kárt okozhat a trösztnek, amelyet békés munkabeszüntetéssel lehetetlen engedékenységre birni. Különösen olyan üzemekben, ahol drága és nehezen pótolható gépek dolgoznak, a szabotázstól való félelem igen hathatós eszköznek bizonyulhat.

Végül gyakran bevált a sztrájk áttelerélése a politikai térre, az erőszaknak, utcai harcoknak a fölidézése. A polgári társadalom fővégrehajtó szerve, a kormány és törvényhozó testülete, a parlament, az egész polgári társadalom érdekében kénytelen a trösztök ellen föllépni és azokat engedékenységre kényszeriteni, nehogy az egész munkásságra átragadjon a forradalmi harc és az egész polgári társadalom veszélybe kerüljön.

Sok olvasónak talán nem fog tetszeni irásom: szindikalizmusnak fogják minősiteni. A név azonban nem fontos, a döntő kérdés a tartalom helyessége.

Igazán örülnék neki, ha azok közül valaki, aki az itt fölsorolt dolgokat helytelennek tartja, erre vonatkozó érveit itt megirná, hisz kevés kérdés van, amely a munkásságra nézve oly nagy fontossággal birna, mint a gazdasági harcok jövőbeli alakulásának problémája. *Varga Jenő.*

—

Szociálpolitika.

A gyermekmunka szabályozása. A Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesülete legutóbb ankéten foglalkozott a gyermekmunka szabályozásának kérdésével.

A munkásvédelem fejlesztését napjainkban már nem csupán a munkások követelik. Előrelátó józan kapitalista körök is szükségesnek tartják, sőt követelik a munkásvédelem törvényes rendezését. Természetesen e követelés nem származik holmi humanisztikus törekvésekből, hanem jól megfontolt anyagi érdekek, a termelő erők legfontosabbikának, a munkaerőnek megóvása a teljes pusztulástól, kergetik a munkásvédelmet követelők táborába a kapitalisták józanabb részét.

A kapitalizmus terjeszkedése következtében az üzemi termelés közvetlen veszedelmessége, a tulhosszu munkaidő, a sülány keresetviszonyok okozta táplálék-hiány, a rossz lakásviszonyok pusztító hatása, legerősebben a termelés munkájára kényszeritett női és gyermekmunkaerő — tehát a jövő generáció — testi és szellemi fejlődésén mutatkozik. A termelő erők legértékesebb kincsének, a közgazdasági élet legfontosabb eszközének pusztulása sulyos válsággal fenyegeti az ipari államok gazdasági életét.

Ennek elkerülése céljából az érdekeit kellőképpen fölismerő kapitalizmus a politikai és gazdasági szervezkedésétől hajtva nem zárkózik el a munkásvédelem kényszerüsége elől. Elsősorban természetesen a jövő generációját, illetve

a jövő kizsákmányolási alanyát akarják megvédeni, innen magyarázható a női és gyermekmunka védelmére irányuló nemzetközi törekvés.

A gyermekmunkások számának megállapítása nálunk — miután minden munkásstatisztika igen hiányos — inkább föltevések alapján eszközölhető.

Az utolsó években az iparfelügyelői jelentések szerint 1908-ban 33.294, 1909-ben 35,095, 1910-ben 33.365 fiatalkoru munkást foglalkoztattak az iparfelügyelet hatásköre alá tartozó üzemek.

Annyit tehát ebből az összeállításból is láthatunk, hogy a gyáriparban és az iparfelügyelet alá tartozó telepeken a foglalkoztatott munkások 10%-át teszik ki a 16 éven aluli egyének.

De a gyáriparra vonatkozó, és az iparfelügyelői statisztika csak egy részét öleli föl az ipari gyermekmunkának. Az 1900. évi népszámlálás szerint 130.000-en felül volt az iparban alkalmazott 16 éven aluli munkások, segédek és tanoncok száma, ami — a tisztviselők figyelmen kivül hagyásával — az ipari segédszemélyzet több mint 20%-ának felel meg. A mezőgazdasági üzemek 1900-ban kerek számban 700.000 gyermekmunkást foglalkoztattak.

Kétségtelen, hogy az ipari terjeszkedés, a technikai fejlődés és nem utolsó sorban a felnőtt munkások kivándorlása a legutóbbi évtizedben erősen hozzájárult a gyermekmunkások számának növeléséhez. Azt hiszem nem tulzás, ha legalább egy millióra becsüljük Magyarországon a termelésben foglalkoztatott gyermekmunkások számát.

A jövő munkásgeneráció e tömegét a magyar törvényhozás korlátlanul kiszolgáltatja a kizsákmányoló tőkének. Korhatár, munkaidőkorlátozás, az üzem veszélyessége, éjjeli foglalkoztatás dolgában a gyermekmunkás nálunk semmiféle védelemben nem részesül.

Az 1884. évi XVII. t.-c., az érvényben levő ipartörvény megállapítja ugyan, hogy az ipari munkára való alkalmazás korhatára a 12. életév, megengedi azonban, hogy az iparhatóság engedélyével már a 10. életévet betöltött gyermekek is — iskoláztatásukra és testi fejlődésükre való tekintet nélkül — gyári munkára alkalmaztassanak. Iparhatósági engedélyt pedig nálunk csak az nem kap, aki nem kér. Tehát a 10 éves életkor tekinthető a törvényes minimumnak. De csak a törvényes minimumnak és csak a gyáriparban. Tanoncokra nézve az iparhatósági engedély egyáltalán nincs korhatárhoz kötve, a gyáriparban pedig a törvényes minimum csak papiroson szerepel. A valóságban a gyáriparban is foglalkoztatnak 10 éven aluli gyermekeket. Különösen a kő-, föld- és agyagiparban, a textil- és a papiros szakmában. A Népszava a legutóbb közölt leleplezéseket a szegedi, ujvidéki, hajdubószörményi textilipari gyárak törvényellenes üzelmeiről, ahol a 9—10 éves fiatalkoru munkásokat, 10—11 órai napi munkaidő mellett foglalkoztatnak. Az iparfelügyelők évről-évre jelentik, hogy a fiatalkoruak törvényellenes foglalkoztatása ügyében tett intézkedések száma folytán szaporodik, a visszaéléseket azonban részben a közigazgatási hatóságok részrehajlása, részben pedig a főnálló törvények és büntető határozmányok hiánya miatt képtelenek korlátok közé szoritani.

A fiatalkoru gyermekmunkások foglalkoztatását bizonyos, később felsorolt föltételek, megállapitott korhatár, veszélytelen üzemek és meghatározott munkaidő mellett a nyugati kulturállamok is megengedik. De annyira sehol sem korlátlan a kizsákmányolás, mint nálunk. Az ipartörvény szerint 14 éven aluli munkásokat csak napi 8 óra hosszat, 16 éven aluliakat pedig csak napi 10 óra hosszat szabad foglalkoztatni. Ezzel szemben hivatkozunk arra a kimutatásra, amelyet az 1906. évben a budapesti iparfelügyelőség közölt és amely a fiatal-

koruak munkaidejét tüntetí föl, az illető iparfelügyelő kerületében vizsgálat alá került üzemekben. Az iparfelügyelők adatai szerint 8 órát a 16 éven aluli munkások 1·4%-a, 9 órát azok 15%-a, 9½—10 órát 51·6%-a, 10½—11 órát 28·3%-a, 11½ órát pedig 3·6%-a dolgozott.

Tehát a fiatalkoru munkásoknak alig másfél százaléka dolgozik csupán 8 órát, holott a 14 éven aluli munkások aránya ennél kétségkívül jóval nagyobb; 10 órán tul a 16 éven aluli munkásokat egyáltalában nem szabadna foglalkoztatni, mégis 31·9%-uk még a hivatalos kimutatás szerint is 10 órán felül dolgozik. Igy tehát a fiatalkoru munkásoknak egyharmad része nem részesül abban a maximális munkanapban, amelyet ipartörvényünk ugyis hosszabban állapított meg, mint a külföldi törvényhozások legnagyobb része.

Ha a budapesti iparfelügyelőség tevékenységének terén ilyen állapotok uralkodnak, képzelhető, milyenek a viszonyok vidéken és az iparfelügyelet hatásköre alól kivont kisipari és — a napfölkeltétől naplementéig dolgoztató — mezőgazdasági üzemekben!

Az ipartörvénynek az éjjeli munkát tilalmazó rendelkezése nálunk természetesen szintén irott malaszt marad. Az 1905. évi üzemi statisztika szerint 5110 fiatalkoru munkás végzett éjjeli munkát. Ez a statisztika csak részleges, mert a kisipart egyáltalán nem öleli föl. Kétségtelen, hogy az éjjel foglalkoztatott fiatalkoru munkások száma jóval fölülmulja a statisztikai megállapitást.

Az intéző körök, a kormány tehetetlenségét jellemzi az a körülmény, hogy az 1884: XVII. t.-c. azon rendelkezése, miszerint a kormány rendeletileg tartozik meghatározni azon veszélyes iparágakat, amelyekben gyermekmunkások foglalkoztatása tilos, még ma — 28 év után — sincs végrehajtva. E bűnös mulasztás következménye, hogy az 1903—1906-ik években a gyáriparban a balesetek 11·23%-a, a kisiparban pedig 19·40%-a esett a 16 éven aluli munkásokra.

Ennek a bűnös, részrehajló, tudatos hanyagságnak a következményei azok a fölháborító esetek, amelyek 8—9 éves iskolaköteles gyermekeket tesznek ipari balesetek őrökös, nyomorék áldozataivá. Csak a magyar Balkán hiányos munkásvédelme és iparfelügyelete mellett történhet meg az a fölháborító gyilkos merénylet, amelynek következtében az 1902-ben született kis Kökény Erzsébet, 1911. évi augusztus havában, tehát 9 éves korában, egy téglagyárban 70 filléres napibér, 10 órai munkaidő mellett beleesett egy törőhengerbe, őrökre elvesztette jobb lábfejét. Ilyen balesetek után nálunk még a felelőtlen ankétezésnél tartanak. Komoly törvényhozási intézkedésnek nyoma sincs!

Nálunk azonban még a hézagos törvényeket sem tartatják meg, még kevésbé tartják be. Az iparfelügyelet elégtelen, a felügyelő közegeket túlhalmozzák az iparfelügyelet hatáskörébe nem tartozó munkával és igy elvonják eredeti rendeltetésüktől: a hathatós üzemvizsgálat rendszeres tevékenységétől. Amennyiben a hézagos iparfelügyelet mégis teljesiteni akarná föladatát, e törekvése hajótörést szenved az iparfelügyelők hatáskörí hiányában és a közigazgatási hatóságok bűnös mulasztásán. Az iparfelügyelők hatáskörébe csak a hiányok megállapitása tartozik: a megtorlás a közigazgatási hatóságok föladata volna. Az utóbbiak többnyire a munkáltatók uszályhordozói, nevetségesen csekély büntetésekkel sujtják a munkásvédelmi kihágásokat, amiknek természetes következménye a kihágás megismétlése. Tanulságos példát nyujt erre a szegedi Wimmer-gyár esete, ahol a fiatalkoru munkások évek óta tartó törvényellenes foglalkoztatását az iparhatóság 200 korona pénzbüntetéssel torolta meg. A megbüntetett cég nem fölebbezett, mert a büntetés mellett a

törvényben tiltott, azonban olcsó munkaerő foglalkoztatása kitűnő üzletnek bizonyult.

Hatásos gyermekvédelem csak radikális törvényváltoztatással biztosítható. A gyermekmunka szabályozása ügyében összehívott ankéten a szervezett munkásság képviselői a szakszervezet kongresszusok határozatai alapján a következő követeléseket terjesztették elő:

A 14 éven aluli férfi- és a 16 éven aluli női gyermekmunkások foglalkoztatása tilos. Ezzel párhuzamosan a törvényes iskolakötelezettség, a nyolc osztályu elemi iskola rendszeresítésével, a gyermekek 14 éves koráig terjesztendő ki. A gyermekek iskoláztatásáról, kellő számu, megfelelően fölszerelt iskolákról, a gyermekek élelmezéséről és tanszerekkel, könyvekkel való ellátásáról a kőzhatóságok tartoznak gondoskodni.

A 18 éven aluli munkások maximális munkaideje a kötelező továbbképző iskolákban eltöltött idő beszámitásával napi 6 óra.

A 18 éven aluli munkások éjjeli foglalkoztatása és a veszélyes iparágakban vagy foglalkozásoknál való alkalmazása törvény utján eltiltandó. 18 éven aluli fiatalkoru munkásoknak bizonyos iparokban való foglalkoztatása csupán orvosi engedély alapján eszközölhető.

Az iparfelügyelet megfelelő létszám alapján kiegészitendő orvosi, női és munkásiparfelügyelőkkel, hatáskőre alá vonandók kivétel nélkül az összes ipari üzemek és az otthonmunkások.

Az iparfelügyelők közvetlen büntetési joggal ruházandók föl. Fiatalkoru munkások törvényellenes foglalkoztatása szabadságvesztéssel sujtandó.

Csak az e szempontok figyelembevételével megalkotott törvény lehet a kapitalista termelőrend keretében alkalmas eszköze a gyermekmunka korlátozásának.

A főváros szociálpolitikai programmja. A főváros szociálpolitikai bizottsága junius 22-iki ülésén tárgyalta és elfogadta Ferenczy Imre dr. előadótól készitett szociálpolitikai programmot. A programm kisebb hiányoktól eltekintve, nagy általánosságban gazdag szociálpolitikai tudásról, fejlett szociális érzékről tesz tanuságot, nagy vonásokban első részletfizetésként mi is elfogadhatnók. Ilyen gazdag programm megvalósitása azonban nem várható a virilizmuson nyugvó városi kormányzástól. A főnnálló rendszer uralma alatt e programm csak hiábavaló papirfogyasztás jelentőségével bir.

E programm csupán a főváros szociálpolitikai előadóját dicséri, aki tudja, hogy milyen reformokat kellene sürgősen a városi lakosság érdekében megvalósitani: e tudását programmba öntötte, a külső hatás kedvéért a városházán el is fogadták, megvalósitására azonban aligha gondolnak. A mai összetételü városi kormányzatban szociálpolitikát csak azon a téren lehet alkotni, ahol a különböző klikkekben egyesült panamisták is kereshetnek a reklamirozott városboldogitáson.

E megállapitásunk ellenére szükségesnek tartjuk, hogy a főváros szociálpolitikai programmját részletesen tárgyaljuk ellenére annak, hogy a lakosság széles rétegeit, sok esetben a szervezett munkásságot közvetlenül is érdeklődő programmot elkészitették, elfogadták anélkül, hogy a városházán képviselettel nem biró munkásság véleményét is meghallgatták volna. Mi azonban elég szerénytelenek leszünk és megkérdezés nélkül is megtárgyaljuk a főváros szociálpolitikai programmját, sőt megigérjük, hogy annak megvalósitását, a programmot elfogadók akarata ellenére is tőlünk telhetőleg siettetni fogjuk. A programm egyes csoportjainak tárgyalására lapunk legközelebbi számában fogunk rátérni. A részletes programmot a következőkben mutatjuk be:

I. Általános szociálpolitika:

1. Társadalmi statisztika a vagyontalan néposztályok helyzetéről. Ennek keretében: Háztartási fölvételek a munkások, altisztek, kishivatalnokok és városi alkalmazottak köréből; lakásegészségügyi fölvételek, ipari szociális fölvételek (pl. otthoni munka) stb.

2. Lakás-ügy. Ennek keretében: az építési programm meghatározása, kislakások, népszállók, népházak, szükséglakások és menhelyek kezelése, lakáspiaci statisztika az egy- és kétszobás bérbeadó lakások folytatólagos nyilvántartása alapján, a lakásfelügyelet ujjászervezése és központi irányitása, békéltetés és közvetítés vitás lakbérleti ügyekben, a központi lakásegyesület ügyei, a lakáshivatali ügyek, a közép- és munkásosztály szervezetei részéről létesítendő kislakások és lakástelepek támogatása.

Az ügyosztály közvetlen föladatai: lakó- és lakásnyilvántartó a községi lakásokról, lakásegészségügyi fölvételek, lakásfelügyelők nevelése, a lakáshasználati szabályzat és a lakásközvetitési szabályzat megállapitása, a férfi- és női ágybérlők különválasztása, a népszállók szaporitása, a lerombolandó városrészekből kilakoltatottakról való gondoskodás, diákszállók, egészségtelen házak átvétele és kijavitása, uj városi területek szabályozása a közhasznu lakásépités céljára, országos lakásügyi kongresszus előkészitése.

3. A nép élelmezését előmozditó társadalmi szervezetek ügyei (például munkás-fogyasztási szövetkezetek és alkohol nélküli éttermek).

4. Hatósági tanácsadók vagyontalanok számára (a jogi és közigazgatási, valamint az orvosi tanácsadás, kivált a tüdővész és alkoholellenes küzdelem céljaira.

5. A nép egészségügyét előmozditó intézmények. Ennek keretében: családi kertbérletek a székesfőváros földjein, parkok, játszóterek, erdei üdülőtelepek és iskolák, kerti és mezei foglalkoztató-telepek, díspansairek, népfürdők és iskolafürdők.

6. Anya- és gyermekvédelem: kerületi anya-otthonok és csecsemődispensairek, központi csecsemő-intézet (kórházjellegü csecsemő-otthon), hatósági dajkaközvetitők, állandó testi vagy szellemi fogyatkozásban szenvedő gyermekekről való gondoskodás (óvoda siketnémák számára, nyomorék gyermekeket foglalkoztató intézet, kezdő ideg- és elmebetegeket gondozó intézet, kifejezetten hülyék valamint epileptikus gyermekeket ápoló intézet, a gyógyithatatlan gyermekek külön intézeti gondozása), tüdővészes gyermekek mentése (dispensairek, népszanatóriumok, üdülőtelepek, stb.) s gyermekkinzások és a gyermekek gazdasági kizsákmányolása elleni küzdelme, az árvák modern ellátása, a züllött és züllés veszélyének kitett gyermekek mentése, a gyermekvédelemmel foglalkozó hatóságok és társadalmi szervezetek munkájának központi irányitása, illetve ellenőrzése.

7. Gazdasági népnevelés. Ennek keretében: az ismétlő (gazdasági és háztartási) iskolák, iparostanonc-iskolák és tanfolyamok, a technikai rajz-, ének- és zeneoktatás egységes irányitása és továbbfejlesztése, önálló épületben elhelyezendő iparostanonc-iskola a nappali oktatás céljaira, tanoncotthonok létesitése, részben az előbb emlitett épülettel való kapcsolatban, iparostanonc előkészitő iskola, a tanoncok testi és szellemi nevelésének továbbfejlesztése (tornázás, játék, szakirányu tankönyvek pályázat utján való beszerzése, az állampolgári oktatás kiépitése, a magasabb elméleti képzettséggel ipari pályára lépett tanoncok megfelelő elméleti oktatása, olvasótermek, énektanitás, ifjusági egyesületek), a munkaadók bevonása az iparostanonciskolai életbe, a fiu- és leánytanonciskolák fokozatos szakirányu tagozása (a műhelyoktatás kiépitése, lehetőleg csak szakképzett tanitók alkalmazása), a tanonciskolai és háztartási tanitókat és tanitónőket képző rajzszakipari és szlőjd-tanfolyamok, háztartási leány- és illetőleg ipari irányu fiu ismétlő iskolák (berlini pamutmunka, piperekosár- és sásfonó, gépkötő-tanfolyamok, kosárfonás, faeszközök készitése, virágkertészet stb.), szlőjd-oktatás elemi iskolákban, fa- és fémipari kézügyesités a polgári fiuiskolákban, az iparrajziskolai tanműhelyek és tanfolyamok szaporitása, az inasotthonba fölvett inasoknak mesterlegényekké kiképzése, az ipari pályaválasztás gazdasági és egészségügyi irányitása, szoros kapcsolat teremtése a népiskola, a tanonckőzvetités és az ipari munkaadók közt, az ipari pályára készülő ifjuság utbaigazitása végett.

8. Kulturális népnevelés. Ennek keretében: a fővárosi könyvtárat és népházat magában foglaló uj közművelődési intézet, városi fiókkönyvtárak és hirlapszobák, a szabadoktatás intézményeinek ügyei, a fővárosi muzeumok ügyei, színházügyek.

II. Munkásügyi szociálpolitika. Ennek körébe bevonandó:

A) A dolgozó munkások védelme, ennek keretében: az emberséges munkabér- és munkaidő biztosítása a közszállításoknál. Fővárosi központi békéltető hivatal. A munkásügyi törvényhozás véleményezése, illetve sürgetése. A munkásügyi törvényhozás ügyei (munkáskamarák, szakszervezeti otthonok stb.). A nemzetközi munkásügyi egyesületek és kongresszusok munkájának állandó szemmeltartása.

B) A munkanélküliek gondozása. Ennek keretében: a munkanélküliség statisztikai kiépítése (folytatólagos fölvétel a szakszervezetek, munkaközvetítő intézetek és a munkásbiztosítási pénztárak bevonásával, egy időpontra vonatkozó városi fölvételek). A munkaközvetítés községesítése, paritásos alapra helyezése és szakirányu kiépítése. A közmunkák és közszállítások szabályozása a munkanélküliség enyhítése szempontjából. A munkanélküliek közvetlen segélyezése (pénztámogatással, inségmunkával).

C) A főváros közvetlen munkásainak gondozása. Ennek keretében: munka- és életviszonyaiknak állandó szemmeltartása. A bér- és munkaviszonyok rendezése. A fővárosi munkások aggkori és rokkantbiztosítása. Munkásjóléti üzemi intézmények. Munkásválasztmányok. A befizetés napjának hétköznapra áttétele.

Néhány adat a német munkásbiztosítás 1910-iki jelentéséből. A német birodalomnak az utolsó népszámlálás adatai szerint 1910-ben 64,568.126 lakosa volt, ebből 31,859.969 férfi és 32,708.157 nő. Ezek közül 10,290.300 férfi és 3,663.600 nő, összesen 13,953.900 személy, az összes lakosság 21·5%-a tartozott a betegség esetére biztosító törvény hatálya alá. A biztosítás körébe tartozó főladatokat a jelentés évében átlag 23.016 betegsegélyző pénztár látta el, ezek közül 7974 pénztár a községi, 4749 a helyi, 7886 a vállalati, 40 az épitőipari, 802 az ipartestületi és 1392 a segélypénztári jelleggel biró betegsegélyzőpénztárakhoz és 168 a társláda intézményekhez tartozott.

Baleset esetére 15,095.100 férfi és 9,058.500 nő, összesen 24,153.600 személy, a lakosság 37·3%-a van biztosítva. Összesen 660 végrehajtószerve van a balesetbiztosítási intézménynek, ezek közül 66 az ipari, 48 a mezőgazdasági szakszövetkezetekhez és 546 a területi és községi végrehajtóbizottságokhoz tartozik.

A rokkantbiztosítás 10,856.400 férfit és 4,803.300 nőt, összesen 15 millió 659.700 személyt, a lakosság 24·1%-át öleli föl.

A betegsegélyzőpénztárak tagjai között 113,530.003 betegségi nappal 5 millió 712.293 keresetképtelenséggel járó betegségi eset fordult elő. A betegség esetére biztositottak ellátása 356 millió 791.200 márkát emésztett föl.

A balesetbiztositó intézetek 1910-ben fönnállásuk 26. évében összesen 164,425.400 márka erejéig 1,017.570 biztositott személyt részesitettek baleseti járadékban, ezek közül 132.064 biztositott részére 1910-ben első izben állapitották meg a járadékot.

A németbirodalmi rokkantbiztositóintézetek 1910-ben 1,039.011 személynek fizettek ki rokkant- és 113.974 személynek aggori járadékot, ebből 126.924 rokkant- és 11.612 aggkori járadékot 1910-ben állapitottak meg. A rokkantbiztositás költségei 1910-ben 196 millió 825.500 márkára rugtak.

A német birodalmi munkásbiztositás 1910. évi költségei közel 1 milliárd márkára, 956,755.600 márkára rugtak. Ebből az összegből 427 millió 988.900 márkát a munkaadók, 365,870.600 márkát a biztositottak és 52,538.200 márkát az állampénztár fedezett.

A németországi munkásbiztositó intézmények vagyoni viszonyai is érdekes képét rajzolják meg a néme tmunkásbiztositás nagy arányainak.

	Összvagyon
A betegsegélyző-pénztárak . . .	564,633.253 márka
Balesetbiztosítási szövetkezetek . .	524,297.177 „
Rokkantbiztosító intézetek . . .	1.168,825.000 „
Összesen:	2.257,755.430 márka

A német munkásbiztosítás tehát 2257 millió márka vagyonnal rendelkezik, mely hatalmas tőke nagy része közvetve is szociális célokat szolgál, amennyiben munkásegészségügyi intézmények, szanatóriumok, gyógyfürdők, üdülőtelepek létesítésére, illetve föntartására fordítják. *Böhm Vilmos.*

Községi politika.

A munkaviszony szabályozása a városi közmunkákban. Egy főlszólalás folytán a főváros közgyűlése nemrég megbízta a közgazdasági ügyosztályt azon alapelvek kidolgozására, melyek szerint a közmunkákat a jövőben vállalatba adják. E tárgyban ankétet is rendeztek, melyen a vállalkozók kellő számban — a munkások azonban nem — voltak képviselve. Ezzel a ténykedésével a főváros adminisztrációja igen beszédes bizonyítékot szolgáltatott arra nézve, hogy a fővárosi ügyeket intéző testület kizárólag a munkáltatók érdekeit képviseli, a munkásság óhajai azonban nem találnak oda utat. Az értekezletről kiadott tudósítás arra enged következtetést, hogy a városházán ezt a kérdést kisiparos-mentő-akcióként kezelik és ugy fogják föl, mintha ez tisztára adminisztrációs jelentőségű volna, ami a lakosság szélesebb rétegeit egyáltalán nem érdekli. Pedig a munkásságnak nagyon is fontos, érdekei fűződnek a közmunkák és közszállítások föltételeinek megállapításához. Ott, ahol a munkásságnak beleszólása van a községi ügyek intézésébe, ott érvényesíti is ilyen irányban befolyását és a legtöbb helyen igen becses eredményekkel biztosították a munkásság pozícióját. Az u. n. „munkaviszonyzáradék" (Lohnklausel, Streikklausel, fair wages clause) alig két évtizeddel ezelőtt Angliából indult el hódító utjára és ma már Európa és Amerika legtöbb országában és nagyvárosában érvényesül.

Londonban a közmunkaszerződés föltételei közé már 1889-ben fölvették a munkabért és egyéb munkaviszonyt szabályozó föltételeket. A londoni munkaviszonyzáradék — melyet 1892-ben és később is ismételten módosítottak — lényegében a következő föltételeket szabja meg a vállalkozóval szemben: A vállalkozó köteles a megállapított munkabéreket fizetni; ha megszegi ezen megállapodásokat, ugy minden alkalommal 5 font sterlig kártalanitást köteles fizetni. Hasonlóképpen kötelezi magát a vállalkozó, hogy a megállapított munkaidőn tul nem foglalkoztatja munkásait, ellenkező esetben minden óráért — amit munkaidőn tul dolgoznak — 5 shilling kárpótlást fizet a munkásoknak. Tulórázás csak akkor engedhető meg, ha a szakszervezettel megállapított tarifák ezt lehetővé teszik. Ha a vállalkozó nem fizetné ki munkásának teljes járandóságát, akkor a grófság teljesíti azt és levonja a vállalkozó követeléséből.

A többi angol város közmunkaszerződésében a munkaviszonyzáradék annyiban különbözik a londonitól, hogy a munkabért és munkaidőt nem állapitják meg külön szerződésben, hanem a vállalkozót minden további nélkül arra kötelezik, hogy a szakszervezetekkel kötött tarifaszerződéseket ismerjék el és tartsák be, vagy pedig — ha ilyen nem létezik — a helyben szokásos munkabéreket fizessék. A munkafőltételek megszegése esetén a vállalkozó 5 font sterling büntetéspénzt köteles fizetni.

Ezek a föltételek Bermondsey-ben érvényesek, de lényegében ugyanilye-

nek a londoni grófság többi községégében, Camberwell, Lewisham és Woolwich-ben is. West Ham és Bethnal Green még külön kikötik, hogy a munkásszervezetek megvalósított munkabéreit a vállalkozó nemcsak azon munkásoknak köteles fizetni, melyeket a közmunka elvégzésénél foglalkoztat, hanem kivétel nélkül vállalatának összes munkásai ugyanazt a bánásmódot élvezik. Barrow, Bath, Birkenhead, Chester, Southampton és Sunderland városok kikötik, hogy a vállalkozók a munkáltató és munkásszervezetek között érvényes tarifákat kötelesek betartani. Liverpool és Leicester még megtiltják azt is, hogy a vállalkozó szerződését alvállalkozóra ruházhassa át, Birmingham pedig kikötí, hogy a szerződés átruházása esetén az eredeti vállalkozó felelős marad továbbra is azért, hogy az alvállalkozó a munkafeltételekre vonatkozó megállapodásokat betartsa. Bratford város csak olyan vállalkozó ajánlatát veszi figyelembe, aki ajánlatának benyujtása előtt legalább is három hónapon át a munkáltató és munkásszvevezetek tarifaegyezményeit teljesíti.

Vannak olyan városok, melyeknél a munkaviszonyzáradék alapját nem a szakszervezetek és munkáltatószervezetek között létrejött megállapodások, hanem egyedül a szakszervezetektől elismert munkabérek, munkaidő és egyéb munkafeltételek képezik.

Az így megállapított munkabéreket Cork és Maidstone, a munkaidőt és munkabéreket Bootle, Ipswich és Stockton, munkabért, munkaidőt és egyéb munkafeltételeket pedig Arrington, Macclerfield, Portsmouth és Swansea városok elismerik, a közmunkaszerződéseikbe beiktatják. Nottingham város csak a helyben szokásos átlagos munkabérek fizetését teszi kötelezővé, Glasgow szintén ilyen hiányában pedig tisztességes munkafeltételek teljesítését követeli.

A francia városok közül Párisban került legkorábban napirendre ez a kérdés. A munkásság és a városi községtanács nagy küzdelmet folytattak a munkaviszony szabályozása körül, míg végre a munkásság győztesen került ki a harcból, ugy hogy manapság Párisban csak olyan vállalkozó végezhet közmunkát, aki a normális munkanapot betartja, a nyilvános táblázatokban megállapított munkabéreket fizeti és munkásainak hetenként egy pihenőnapot biztosít. A szabályrendelet eltiltja az akkordmunkát és a vállalkozót a munkafeltételek pontos betartására még akkor is kötelezi, ha szerződését alvállalkozóra ruházta át. Ezen feltételek betartására munkafelügyelők vígyáznak, akiket a munkások évenként ujraválasztanak. A párisihoz hasonlóképpen szabályozták a közmunkák munkafeltételeit: Marseille, Toulon, Dijon, Béziers, Toulouse, Bordeaux, Cherbourg, Nancy, Le Havre és még több város.

Németországban már a legtöbb város állást foglalt e kérdésben és észrevehetően kétféle irányzat alakult ki: Az egyik szerint a városok maguk állapitják meg azon munkafeltételeket, melyeket a vállalkozók kötelesek betartani, a másik szerint viszont a városok arra kötelezik a vállalkozót, hogy az illető szakmában szokásos helyi béreket fizesse, ha azonban a munkáltató és munkásszervezetek között tarifaegyezmények vannak érvényben, ez esetben a vállalkozó köteles ezeket respektálni. A város a munkafeltételeket maga állapitotta meg: Ludwigshafen, Mülhausen i/E., Dortmund és Strassburg i/E. városokban. A munkáltató és munkásszervezetek között kötött tarifaegyezmények betartását pedig Fürth, Schöneberg, Stuttgart, Ulm, Freiburg, Altona, Essen, Breslau, Cöln a/Rh. és Nürnberg városok mondották ki a vállalkozókra nézve kötelezőleg. München a közmunkáknál nagyon sok munkásvédelmi intézkedést állapit meg a munkások érdekében. Augsburg mellőzi azt a vállal-

kozót, aki a szokott munkaidőnél tovább, vagy pedig alacsony munkabérek és általában rossz munkafőltételek mellett alkalmazza munkásait, vagy aki otthonmunkában állítja elő rendeléseit. Karlsruhe város a közmunkákból kizárja azt a vállalkozót, aki a munkásokkal szemben munkaidő és munkabér tekintetében kifogás alá esik. A helyben szokásos munkabérek fizetését teszik kötelezővé Darmstadt, Frankfurt a/M. és Chemnitz. A munkafőltételek nemteljesítése esetén Charlottenburg, Magdeburg, Giessen és Lübeck pénzbírságot állapítanak meg a vállalkozóra nézve.

Belgiumban legelőször Brüssel állapította meg a városi közmunkáknál a munkabérminimumot, a munkaidőmaximumot és a kötelező balesetbiztosítást. Példáját több község követte és ujabb kutatások szerint 87 olyan község közül, mely 8 ezernél több lakossal bir, 51 község kimondta a munkabérminimum és egyéb kedvező munkafőltételek biztosítását a városi közmunkáknál.

Hollandiában és Olaszországban szintén több város megállapította a vállalkozóval szemben a közmunkáknál érvényes munkafőltételeket.

Ausztriában mindinkább tért hódit azon törekvés, hogy közmunkáknál a munkások érdekei a legmesszebbmenő védelemben részesüljenek. A városok közül Bécs, Brünn és Linz a/D. állapították meg a közmunkák munkafőltételeit. Sokkal nagyobb jelentőséggel bir azonban magának a törvényhozásnak az állásfoglalása ebben a kérdésben és nevezetes, hogy amig az osztrák-magyar monarchia egyik államában a munkásság a közmunkáknál éppenséggel semmi védelemben sem részesül, addig a másikban, a vállalkozó már az ajánlatához köteles mellékelni azon munkabérek jegyzékét, melyeket fizetni szándékozik. Ezen munkabéreket a hatóság minimumnak tekinti és az ajánlatok elbirálásánál az a vállalkozó részesül előnyben, amelyik magasabb munkabéreket fizet. Ahol a munkáltatók és munkások szervezetei között tarifaegyezmények vannak, ott ezeket kötelesek a vállalkozók betartani. A maximális munkaidő megállapítása ugyanolyan elvek szerint történik, mint a munkabérminimumé. Tulórázás 20%-kal magasabb díjazásban részesül. Ha a vállalkozó sztrájk következtében nem képes kötelezettségének eleget tenni, ez alól csak az esetben nyerhet fölmentést, ha az iparfelügyelő igazolja, hogy a sztrájk nem a munkáltató hibájából keletkezett. A vállalkozó pénzbüntetés terhe mellett köteles ezen föltételeket pontosan betartani, visszaélés esetén a hatóság fölbontja vele a szerződést és a jövőben mellőzi a közmunkáknál.

Ebből a rövid áttekintésből is láthatjuk, hogy ott, ahol a munkásság befolyása érvényesül, ott érdekei kellő védelemben részesülnek. Nálunk szó sincsen a közmunkáknál munkásvédelemről! Az osztrák „Arbeitsbeirat" azon határozatára, hogy a hadügyminiszter hadseregszállításokra nézve csak olyan vállalkozókkal köthessen szerződést, melyek a munkáltató és munkásszervezetek között érvényes tarifaegyezményeket pontosan betartják, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége néhány nappal ezelőtt tiltakozással felelt, mert szerinte ez a magyar iparnak a tönkrejutását (?) eredményezné. A városházán pedig iparosmentő-akcióként kezelik ezt a kérdést. A kaucíók deponálása és kiutalása, meg a számlák kiegyenlítése körül vannak az iparosoknak sérelmeik. És miután községi választásokra készülnek, gyorsan előrántják ezt a kérdést, megfoltozzák a közszállítási föltételeket, a munkásvédelemről azonban hallgatnak. A munkásság nem avatkozik ugyan bele sehol sem a kisiparos-mentőakciókba, de nem törődik bele abba sem, hogy az ilyen akcióknak ő fizesse meg az árát és éppen ugy, mint egyéb tekintetben, a közszükségletek ellátásánál is igyekszik érdekeit

megvédelmezni és kielégiteni. A magyarországi munkásság ma még csak szakszervezetei révén teheti ezt, nagyon természetes azonban, hogy a községi választójog birtokában majd ő is küzdeni fog, hogy a községi képviselőtestületek éppen ugy, mint a fönt fölsorolt helyeken, nálunk is gondoskodjanak arról, hogy a közszállításoknál a munkásság érdekei kellő védelemben részesüljenek. *Szántó Béla.*

Szociális egészségügy.

„A munka ártalmai." A testi munka ártalmas voltáról ma még csak kivételesen esik a szó. A legtöbb burzsoá még mostanában is abban a véleményben van, hogy a testi munka legfeljebb kifáraszt, de káros következményekkel az emberi szervezetre nem jár. Ezzel szemben a legujabb iparegészségügyi kutatások és megfigyelések minden kétséget kizáróan arra tanitottak, hogy az izommunka abban az ütemben és mérvben, amelyben a mai termelési viszonyok között az ipari munkások millióí azt napról-napra végzik, előbb-utóbb vészes befolyással van az egészségre, az élet tartamára.

Hogy a testi munka az emberek életét megrövidíti, arra nézve igen tanulságos statisztikai adatokat szolgáltatott egy föltétlenül megbizható német orvostanár (Kaup), amidőn kimutatta, hogy 1905-ben Berlinben 1000 férfi közül 7·6 halálozás nem pénztári és 13·7 haláleset pénztári tagra jutott. Mivel a pénztári tagok többé-kevésbé nehéz testi munkát végeznek, közelfekvő és jogos az a következtetés, hogy magasabb halandóságokra legközvetlenebb befolyást a testi munka gyakorol.

Arra nézve is, hogy a nehéz munka a női szervezetet jobban megviseli és előbb tönkre teszi, mint az ugyanazon föltételek között élő férfimunkásokét, már sok meggyőző statisztikai adatunk van. A biztositásra kötelezett, azaz nehéz ipari munkát teljesitő nők nemcsak gyakrabban betegszenek meg, hanem egyben hosszabban betegeskednek is. Áll ez különösen a 15—40 éves korban álló nőkről. Ennek igazolására ideiktatjuk azokat az adatokat, amelyek Prinzing szerint az egyes foglalkozási ágakban mutatkozó betegedési viszonyt, a munkások neme szerint csoportositva szemléltetik.

Ha általánosságban a kereső férfiak betegesedése 100, akkor az alábbi iparágakra kiszámitott betegesedési viszonyszámok a következők:

Iparág	Férfi	Nő
Szabók . . .	56	61
Könyvkötők.	60	80
Keztyüsök .	71	91
Téglavetők .	101	91
Szövőgyári .	80	92
Faáruk . . .	108	93
Ruházati . . .	86	96
Gyufagyári .	101	102
Fazekasok . .	93	105
Dohánygyári	—	109

Ezen számok nemcsak azért értékesek, mert a női munkások nagyobb betegesedését világosan igazolják, hanem mivel egyben amellett is tanuskodnak, hogy a nők szervezete különösen bizonyos mérgekkel szemben menynyire nem ellentálló. A gyufagyári, dohánygyári és fazekas munkásnők megdöbbentően magas betegesedési számot mutatnak, ami onnan van, hogy azok az anyagok, amelyek az emlitett üzemekben földolgoztatnak, főleg a nők ivarszerveit támadják meg és ez okból igen gyakran betegeskednek a velük állandóan érintkező munkásnők. Annál meglepőbb és felháborítóbb, hogy az állam kapzsiságból a dohánygyárakban csaknem kizárólag nőket alkalmaz; pedig a dohánypor egyik legveszedelmesebb ellenfele a nőknek. Mert eltekintve attól, hogy az amugy is gyengébb szervezetü, fiatalkoru dohanygyári munkásnők tüdejét támadja meg, ezenfelül igen sok esetben náluk a nemi szervek betegségeit is előidézi.

Itt emlitjük meg, hogy mig a lipcsei

pénztár tagjai körében 100 önként biztosított női tagra csak 0·3 koraszülés, illetve 2·3 vetélés (abortus) jut, addig a kötelezően biztosított nőkre már 1·7 koraszülés, illetőleg 15·5 vetélés esik, bizonyítékául annak, hogy a munka mily nagy és vészes befolyással van a terhességre és hogy az anyák védelme mily megokolt és sürgős. Az a szomoru körülmény, hogy a munkásnő egyidejűleg két fontos feladatnak: a fajfentartásnak és a kenyérkeresetnek kénytelen élni, korán megbosszulja magát, mert a 15—29 években állő dolgozó nőknek betegesedési viszonyszáma mindenhol nagyobb, mint az ugyanazon koru férfiaké.

Ezt igazolják az Országos Pénztár 1909. évi jelentéséből vett alábbi adatok is, amelyek a keresetképtelenségi esetek számát a biztosítottak kora és neme szerint csoportosítva mutatják be:

Korcsoport	Férfi	Nő
0—14 éves	3·2	6·5
15—19 „	16·5	27·0
20—24 „	15·1	19·8
25—29 „	15·8	13·0

Mindenki tapasztalatból tudja, hogy a munkában gyakorlott ember hosszabb ideig dolgozhat anélkül, hogy elfáradna, mint az, aki kevésbé gyakorlott, vagy aki a munkához még nem szokott. Ebből önként következik, hogy a tanoncok, mivel gyakorlatlanok, nagyobb kiméletre szorulnak, mint az öregebb, már munkához szokott, gyakorlott munkások. Azonban nemcsak a munka minősége, könnyű vagy fárasztó volta, hanem az a körülmény is, vajjon állva vagy ülve, az egész testi erőnek avagy bizonyos izmok vagy idegek igénybevételével, megszakítás nélkül vagy pihenők megtartásával, éjjel vagy nappal, szabadon vagy zárt helyiségekben, por, gőzök, gázok jelenlétében, vagy azok nélkül megy végbe a munka, bir nagy fontossággal arra, hogy a vele járó ártalmak előbb vagy utóbb éreztessék káros befolyásukat.

Ma már elég jól ismerik mindazon körülményeket, amelyek a munka egészségellenes voltát növelik és okai annak, hogy az ipari munkások körében hihetetlenül sokféle betegség dühöng, azokat idő előtt rokkanttá és munkaképtelenné teszik. De mivel módunkban is van már ezen veszedelmeket megelőzni: kötelessége mindenkinek, aki a munkások érdekeit szivén viseli, abban közreműködni, hogy a munkával járó kockázatok lehetőleg kiküszöböltessenek. A betegség ellen való védekezésnek és az egészség megőrzésének leghathathatósabb módja a munkásvédelem, a szakszervezeti mozgalom, a szövetkezeti szervezkedés, a lakás- és élelemuzsora ellen való küzdelem s végső elemzésben az egészséget és életet pusztító kapitalizmus megszüntetése. De a fölvilágositásnak és tanitásnak meg van a maga jelentősége ezen szempontból is.

Minden öntudatos munkás tehát a saját jól fölfogott érdekében cselekszik, ha azokra hallgat, akik őt a munkájával járó veszedelmekre figyelmeztetik. Nevezetesen a pénztári orvosok adhatnak a munkásnak sokféle üdvös utbaigazitást és ezért ajánljuk, hogy nemcsak akkor, amidőn már rosszul érzi magát vagy már beteg a munkás forduljon orvoshoz, hanem tartsa mindenki kötelességének, hogy azokat az egészségügyi előadásokat, amelyeket köztudomás szerint most már Magyarországon is, minden pénztár székhelyén szoktak rendezni a pénztárak, szorgalmasan látogassa és belőlük okuljon. És ugyancsak a munkás egészségügyi fölvilágositását célozza e folyóiratunk akkor, amidőn az iparegészségügy, a társadalmi egészségügy körébe vágó kérdések ismertetésére állandó rovatot nyujt olvasói részére. E rovat keretében fogjuk sorjában megismertetni azokat a veszedelmeket, amelyek a mai kapitalisztikus rendszer mellett dolgozó proletárt munkaközben állandóan környékezik. De egyben arról is

lesz szó, hogy mily módon védekezhetik a testével törődő munkás azokkal szemben. *Dr. Pach Henrik.*

Kultura-álkultura.

Schubert Zsigmond. Nehéz szívvel és ökölbe szorult kézzel állottunk, a párt- és szakszervezeti mozgalomnak agitátorai, a munkásmozgalomnak legkülönfélébb helyen dolgozó emberei Schubert Zsigmond koporsója körül. Egyik legértelmesebb és leglelkesebb harcostársunkat temettük, jóformán még mielőtt férfikort ért volna: a rosszul lakó, rosszul táplálkozó, sohasem pihenő proletárok betegsége, a tuberkulózis vitte el. A tűdejét megette a sok száz műhelyértekezlet, a bizalmiférfi-gyűlés, a szakmagyűlés, a Népszava-agitáció, az a töméntelen és soha el nem apadó szóár, amely a munkásmozgalomnak egyik legfőbb építő — az agitátorok tűdejének és idegrendszerének meg legfőbb pusztító ereje. Ez a szétromlott, elpusztult tűdő, amely bajtársunkat a férfikor küszöbén a föld alá juttatta, ott él az asztalos- és vasutasmunkásoknak a tíz év előttihez mérten magasabb munkabéreiben, alacsonyabb munkaidejében, a műhelyeknek a régi állapothoz mérten jobb levegőjében — és a budapesti asztalosmunkások között a tuberkulótikus megbetegedések számának némi csökkenésében. Amíg Schubert Zsigmond és a Schubertek munkástestvéreik számára kissé megmentik, körülbástyázzák, ellentállóbbá teszik az életet, szép lassan elveszítik a magukét. Schubert is a munkások tuberkulózisát megteremtő okok ellen való harc közepette és folyományaképpen veszítette el a tűdejét és életét.

Nagy üresség a mi soraínkban, meleg és szerető megemlékezés sok ezer munkás szívében, egy virágzó és erős szakszervezet s a nyomoruság és nélkülözés minden korbácsütésének kiszolgáltatott család, asszony és gyermek maradt utána. Igaz, a temetése gyönyörű és megindító volt: annak az embernek, akinek minden holmija egy kis kocsin elfért volna, két kocsival vitték utána a koszorukat, a szeretet és megbecsülés e költői jelképeit. Az élő ember soha olyan bőséget nem látott, mint aminő a temetését széppé tette. Ez a megbecsülés és szeretet mutatta, milyen mély és erős ma már a munkásmozgalom, a megbecsülésnek és ragaszkodásnak milyen erős szálai fűzik össze a munkásokat azokkal, akiket az ellenséges tábor irigy és rosszakaratu szava a „vezéreknek" nevez, holott nem egyebek, mint talán nehezebb, felelősségesebb és kvalifikáltabb munka elvégzésére kirendelt proletárok; de sokakban megfordult az a gondolat, hogy ha annyira kímélnők is embereinket, mint amennyire szeretjük és becsüljük őket, akkor tán még nem rendezhettünk volna Schubert Zsigmondnak ilyen szép temetést, de mégis csak temetést. Az asztalosmunkások uj kollektiv szerződése, amely munkabérben és munkaidőben olyan figyelemreméltó előnyöket biztosit a budapesti asztalosoknak, legnagyobb részben a szervezet erejének és hatalmának köszönhető s ennek megteremtésében nagy része volt a Schubert munkájának és — tűdejének. *K. Zs.*

Hibaigazitás. A „Szocializmus" f. é. juniusi számának „A közuti közlekedés és a budapesti villamosvasutak" cimü cikkbe sajtóhiba csuszott. A 362-ik oldalon ugyanis a „korona" helyett mindenütt „fillér" olvasandó.

VI. évfolyam 1911-12 10. szám

A véderőreform.

Irta *Kunfi Zsigmond.*

A politikai célszerűség és a viszonyok alakulása szoros kapcsolatot létesített a véderőreform sorsa s az obstrukció meg választójog között. Miután a magyar képviselőházban csak polgári pártoknak vannak képviselői és ezek bizonyos föltételek mellett minden államban hajlandók megszavazni a katonai tulköveteléseket, mert a militarizmusnak nem elvi, hanem csak alkalmi és politikai ellenségei: olyan politikába belekergetni őket, amely a militarizmus és fegyverkezés ellen való elvi ellentállásból fakadt volna, nem látszott lehetségesnek. A lehetőségekkel való számvetés pedig minden értelmes politikai taktikának egyik legfontosabb eleme. Ezért elégedett meg a szociáldemokrata párt a véderőreform ellen való parlamenti küzdelemnek azzal a formájával, amely a véderőreform megszavazásának föltételévé a demokratikus választójogot tette. A harcnak és taktikának ezzel a formájával együttjárt, hogy maga a véderőreform, a népre való sérelmessége, állítólagos szociális előnyeinek bírálata egyrészt, a szocializmus katonai politikájának kifejtése másrészt, nem volt olyan mélyreható, mint egyéb körülmények között lett volna. Miután az erőviszonyok gondos mérlegelése valószínűvé tette, hogy a katonai követeléseket ki fogják elégíteni, a harc inkább arra a pontra összpontosult, hogy az elháríthatatlan baj fejében legalább a választójog demokratikus reformja valósulhasson meg.

Az államcsíny, amelylyel a kormány és pártja azután megszavazta a katonai javaslatokat, az egész álalkotmányosság összeomlása, azok a kemény politikai harcok, amelyek az ellenforradalmi államcsínyt követték és amelyek az őszszel még élesebb formában fognak minden valószínűség szerint kiujulni: szintén elterelték a figyelmet magáról a véderőreformról és tartalma helyett létrejöttének körülményeire fordítottak minden figyelmet. Amilyen érthető volt a „megszavazás" előtti nem foglalkozás a törvényjavaslat tartalmával, olyan természetes az is, hogy „megszavazás" után az érdeklődés nem a javaslat tartalma iránt támadt föl, hanem azon politikai rendszer

ellen, amely ezen törvény létrejöttének módjában kifejezésre jutott. De mindez nem lehet ok arra, hogy a most már szuronyok és gépfegyverek segítségével írt törvénynek intézkedéseit ne tegyük bírálat tárgyává. Különösen fontos ez azért is, mert a munkapárt hivatalos szervezet útján terjesztett röpiratokkal törvényellenes cselekedetét azzal szépíti, hogy ezzel az államcsínynyel nagy szociális előnyöket, első sorban a két éves katonai szolgálatot biztosította a nép számára. Azt írják e röpirataikban, hogy a kormány és pártja a két éves szolgálati idő „jótéteményeit" akarta javaslatával a katonakötelesek számára megadni és az obstrukció ezt akadályozta meg. Tisza tehát a besorozottak javára áldozta föl magát és azért követte el államcsínyét, hogy ezeknek ezentúl ne három, hanem csak két évig kelljen katonáskodniok. Az első kérdés, amelyet föl kell vetnünk, tehát az: tartalmaz-e a javaslat csakugyan szociális természetű előnyöket?

I.

1. A közös hadsereg és a két (osztrák, magyar) honvédség számára eddig évenként 135.000 embert soroztak be. Ebből 103.100 esett a közös hadseregre, 19.970 az osztrák és körülbelül 12.000 a magyar honvédségre. A honvédséghez besorozott katonakötelesek mind, — gyalogos honvédek és honvédhuszárok — eddig is két évet szolgáltak. Az uj véderőjavaslat a közös hadsereg ujoncjutalékát 56.500, a magyar honvédség ujoncjutalékát 12.500, az osztrák honvédségét 8000 fővel emeli. Vagyis 77.000-rel emeli az évi ujoncjutalékot. Ezentúl évenként nem 135.000 embert soroznak be, hanem 212.000-et. Az ujonnan besorozott 77.000 katonaköteles az eddigi állapot szerint egyáltalán nem szolgált volna vagy pedig mint póttartalékos szolgált volna legfőljebb nyolc hetet. Erre a hetvenhét ezer emberre nézve a véderőjavaslat szociális előnyei azzal kezdődnek, hogy az eddigi katonaszolgálattól való mentességük, vagy legfőljebb két hónapi szolgálatuk helyett ezentúl legkevesebb két évet, de esetleg három évet is kell szolgálniok.

2. A honvédségnél ugy nálunk, mint Ausztriában a szolgálat ideje két év volt, még pedig a gyalogságnál csakugy, mint a lovasságnál. Az uj törvények a honvédhuszárságnál a már meglevő két éves szolgálati időt hatályon kívül helyezik és a honvédhuszárság szolgálati idejét fölemelik három évre — amire az osztrák honvédelmi miniszter kijelentése szerint a lovak kímélése miatt volt szükség. Ugyancsak megmarad a három éves szolgálati idő a lovastüzérségnél is a mai formájában. Amíg tehát a lovasság egy részénél eddig két évig kellett szolgálni, ezentúl az egész lovasságnál három év lesz a szolgálati idő. Ez a második nagy szociális könnyebbség, amit az uj katonai javaslatok tartalmaznak.

3. A két éves katonai szolgálati idő a honvédségnél eddig is megvolt: a honvédséghez besorozottak helyzete tehát nem változik. A két éves szolgálat előnyei tehát igy csak a közös hadsereg gyalogos csapataira szorítkoznak. Igaz ugyan, hogy az eddig évenként a

közös hadsereghez besorozott 103.000 katonaköteles három évi katonai szolgálata 309.000 munkaesztendőt jelentett a társadalom gazdasági életére nézve, míg az ezentul besorozandó 159.000 ember két évi szolgálata 318.000 elveszített munkaesztendőt jelentene, ha ezek csakugyan mind két évet szolgálnának. Minthogy azonban ezek közül 24.000-et három évre tartanak vissza, a mérleg ugy alakul, hogy a két évig szolgálók munkaévvesztesége 268.000 év, a három évig szolgálók munkaévvesztesége 72.000 munkaév, ugy hogy a két éves szolgálati idő mellett a társadalom munkaévvesztesége 340.000 év, szemben a mai állapottal, amikor ez a veszteség „csak" 309.000 év volt! Ez is egyike ama nagy gazdasági és szociális előnyöknek, amelyekkel az uj véderő kecsegtet bennünket.

4. A közös hadsereg gyalogos csapatainál elvben megadott két éves szolgálati idő összes előnyeit megsemmisitik a kivételek. Miután az altiszteket semmi szin alatt sem akarták két éves szolgálat után hazabocsátani, az a helyzet állott volna elő, hogy éppen e legértelmesebb és legkitűnőbb katonák lettek volna kénytelenek három évig szolgálni. Ez egészen forditott szelekció lett volna: a legjobbak és legalkalmasabbak megbüntetése azzal, hogy amit két év alatt jól megtanultak, azért még egy harmadik évet is kénytelenek szolgálni. Miután a katonai gyöngyéletnek nincsen valami nagy csábító ereje, előrelátható volt, hogy a rang, az altiszti rang után való törekvés igen meg fog apadni és hogy inkább akarnak majd a besorozottak két évig közlegényi sorban szolgálni, mint három évig altiszti rangban. Ennek a természetes folyamatnak az ellensulyozására a következő nagyszerü tervet gondolták ki a véderőtörvény tervezői. Nemcsak az altiszteknek kell három esztendeig szolgálni, hanem ugyanannyi közlegénynek is, mint ahány altisztet három évre visszatartanak. Annak meghatározása, hogy melyik közlegény szolgál két évet, melyik hármat, teljesen a főljebbvalók önkényétől függ s igy a katonák csak a második szolgálati év végefelé tudják meg, hazamehetnek-e avagy kénytelenek-e még egy évet szolgálni? Minthogy az altisztekre kiszabott harmadik év a legénység legnagyobb részét visszatartaná attól, hogy altisztség után törekedjék, ezt a rendszert gondolták ki, amely a harmadik szolgálati év pallosát ott tartja mindenki feje fölött és mert valószinü, hogy azokat fogják ott tartani, akikről a főljebbvalói föltételezik, hogy tehetségük az altiszti rang elérésére meglett volna, de a harmadik szolgálati évtől való félelem miatt nem igyekeztek annak megszerzésére: tényleg olyan helyzet fog előállani, hogy mindenképpen a legértelmesebb és legtehetségesebb katonákat tartják majd benn három évig. Ha kitüntetik magukat, akkor szorgalmuk, ha nem tüntetik ki magukat, akkor hanyagságuk és nemtörődömségük miatt. Aki két év alatt is megtanul és elsajátit minden szükséges dolgot: azt mindenképpen ott tartják három évig. Amikor az 1849-iki forradalom leverése után valamelyik a császárhoz tartó horvát és rebellis magyar ur találkoztak, akikkel a bécsi abszolutizmus egészen egyformán bánt el, a horvát ur Friedjung elbeszélése szerint azt mondotta a magyarnak: Mi azt kaptuk a hűségünkért, amit ti a

lázadástokért és hűtelenségtekért kaptatok. Ugy látszik, az osztrák-magyar kormányzó ész azóta sem változott: most is ugyanazt kapják a buzgalmukért emezek, amit a hanyagságukért amazok.

5. A katonai szervezetnek egyik legveszedelmesebb és deszpotikus vonása a főljebbvalóktól való teljes függés volt. Ezt a deszpotikus vonást most ez a rendelkezés, amely egy olyan főbenjáró dolgot, mint aminő a szolgálati idő tartama, teljesen a főljebbvalók kényére-kedvére bíz, megnöveli és ezzel az önkény és korrupció mérgét még az eddiginél is nagyobb mértékben viszi be a szervezetbe. A századparancsnok kezébe ekkora hatalmat adni, hogy ő döntse el, van-e joga arra a katonának, hogy két év multán hazamehessen vagy pedig kénytelen legyen még egy évet szolgálni: erre nincsen példa egyetlen állam katonai törvényhozásában sem. Olyan jog, amely a katonaságnál főljebbvalók kényétől függ: nem jog, hanem legfőljebb kedvezés vagy ajándék. Olyan törvény, amely a kétéves szolgálat kedvezményét igy megnyirbálja, majdnem rosszabb a régi állapotnál. A bizonytalanság, amely a bevonuláskor kiséri a katonát, hogy mikor szabadul, két vagy három év multán, a még bekövetkező rövidebb szolgálatnak is elveszi minden előnyét. Sem munka, sem családalapitás szempontjából nem igen látja hasznát a kétéves szolgálatnak, mindaddig, mig ilyen bizonytalan és kiszámithatatlan esélyektől függ. Nem is szólva arról, hogy a legénységnek a főljebbvalóktól való függését, alázatosságát, szóval a hadsereg antidemokratikus és önkényuralmi jellegét és berendezkedését is rendkivüli módon fokozza ez az intézkedés. Azt mondották, hogy a kétéves szolgálati időnek az egész vonalon való keresztülvitele az ujoncjutaléknak még legalább tizezer fővel való emelését tette volna szükségessé. Joggal hivatkozik ezen érveléssel szemben Karl Leuthner, aki az osztrák szociáldemokrata párt vezérszónoka volt a Reichsrat véderővitájában, arra, hogy ezt a tiz ezer harmadik évet szolgáló katonát könnyen meg lehetne kapni, ha a tizezer egy évet szolgáló egy éves önkéntest bentartanák a második évre, vagyis véget vetnének a burzsoá kiváltságoknak ezen a téren és megteremtenék a törvényelőtti egyenlőséget. Azért, hogy tizezer vagyonosabb szülő gyermeke csak egy évig szolgáljon, kénytelen ma tizezer proletár két év helyett három évig szolgálni.

6. A kétéves szolgálatnak ilyen karikaturaszerű és majdnem teljesen értéktelen megvalósitásával akarnak port hinteni a nép szemébe akkor, amikor a nagy militarista államok már régen életbeléptették a kétéves szolgálati időt a maga teljes formájában és amikor ezekben az államokban már komolyan vitatják a szolgálati időnek még tovább való leszállitását. Németországban, a világnak a militarizmus terén vezető államában, majdnem két évtizede megvan a lovasság kivételével mindenütt a kétéves katonai szolgálat, az osztrák és magyar honvédhuszárság négy évtizede már a két éves szolgálati idő alapján működik s az osztrák-magyar hadvezetőség most áll elő ezzel a torzreformmal és azt akarja elhitetni, hogy valami korszerű reformot alkotott, valamint azt is, hogy ezt a reformot a népesség és nem a militarizmus érdekében alkotta meg.

Holott egészen kétségtelen, hogy az igazi cél a létszámemelés volt és a kétéves szolgálati idővel való fölpiperezése csak fügefalevél volt, a mezítelenségében felháborító követelés kellemesebbé tételére. Ha a militarizmus többi államaihoz viszonyítva ilyen későn fog hozzá az osztrák-magyar monarchia a szolgálati idő leszállításához, akkor annak becsületesnek és a korábbi reformokon tulmenőnek kellene lennie. Hogy a teljes és kielégítő katonai kiképzéshez nem kell sem három, sem két évi idő, azt elismeri a hadsereg is, amikor a vagyonos osztályok hozzátartozói számára elfogadja az egyéves önkéntesi intézményt. Még ha arra az álláspontra helyezkedik is valaki, hogy a szegénységnek a tudatlanság és tehetségtelenség, a vagyonnak a tehetség és az értelmesség a járuléka, akkor sem tehet kifogást az ellen az okoskodás ellen, hogy ha a vagyonos szülők gyermeke egy év alatt tisztté is lehet, akkor a vagyontalanoké megtanulhatja egy év alatt a közlegénység minden csínját-binját. Holott tudjuk, hogy a tehetség és vagyon egymáshoz való viszonya egészen más, mint aminőt az egyéves önkéntességnek tiszti rang megszerzésére följogosító intézménye föltételez. De az egyéves szolgálatnak a vagyonosok számára engedélyezett kiváltságán kívül egy egész csomó ország tapasztalatai is bizonyítják, hogy a rövid szolgálati idő nem jelenti a katonai derékség és hozzáértés hiányát. A kisebb európai államok egész sora rendkívüli módon leszállította a tényleges szolgálat idejét, anélkül, hogy ez harci erejüket csökkentette volna. Így például Dánországban a gyalogságnál a szolgálati idő 165 nap, a lovasságnál 200 nap; a leghosszabb szolgálati ideje a műszaki csapatoknak van: 13 hónap. Hollandiában a gyalogság szolgálati ideje tiz és fél hónap, a többi fegyvernemeké tizenkét és fél hónap és két év között váltakozik. Norvégiában a gyalogság és tüzérség szolgálati ideje 72 nap, a lovasságé 120 nap, a műszaki csapatoké 84 nap. Svédországban a gyalogság szolgálati ideje 150 nap, a többi fegyvernemeké 281 nap.[1] Svájcban a szolgálat tényleges ideje 60 és 90 nap között váltakozik fegyvernemek szerint. Mindezen államok függetlenségüket a külső, polgári berendezésüket a „belső" ellenség ellen meg tudták óvni, ami azt bizonyítja, hogy ez a katonai szervezet sem teszi a külellenség és a „forradalom" zsákmányává az államot. Ellenben ugyanezen államok magas kulturális foka, analfabétáinak majdnem teljes hiánya, a militarista államokhoz viszonyított népjólétük — mind ez azt mutatja, hogy a katonai szempontok háttérbeszorítása nem teszi védtelenné az államot, csak módot ad az állam kulturális és szociális föladatainak helyesebb és kielégítőbb teljesítésére.

7. A szolgálati idő leszállítása nemcsak fontos gazdasági érdek és tömöntelen munkamennyiség megmentése hasznos és szükséges társadalmi munka számára, hanem igen jelentős eszköz a hadsereg politikai reformja szempontjából. Minél hosszabb a szolgálat ideje, minél tovább tartja távol a munkától és a polgári élettől a hadsereg a katonát, annál inkább van módja kiszakítani a nemzet és a tár-

[1] Jean Jaurès: L'armée nouvelle. Paris, 1910. 604—618. oldalakon.

sadalmi élet közösségéből, annál inkább nevelheti bele a külön katonai kasztszellemet, állíthatja szembe gondolkozásban és érzületben a néppel és teheti vak eszközzé és félelmes fegyverré az uralkodó társadalom kezében. A katonai kiképzés céljai nem követelik meg a kétéves katonai szolgálatot. Amint a mi hadesregünk önkéntesei és a külföldi példák mutatják, sokkal rövidebb idő is elégséges a hathatós katonai kiképzésre: a hosszu szolgálati idő nem katonai, hanem politikai követelmény. Nem az állam területi épségét esetleges külső ellenség ellen védelmező hadseregnek van erre szüksége, hanem a néppel és nemzettel szemben kifejtett kettős idegen uralomnak. A szolgálati idő leszállítása azonban nem az egyetlen követelés, amelyet valamely modern véderőjavaslattal szemben támasztani kell és lehet. A hadsereg demokratizálását, a nép életébe való beillesztését akasztja meg a hosszu szolgálati idő, csakugy, mint a tiszti rangnak a vagyontalanok elől való teljes elzárása és a tiszti kar kebelében táplált antiszociális és középkori nézetek megerősítése, ami éppen a napokban jutott a Härtel Lujza esetében olyan mindeneket fölháborító módon kifejezésre. A tiszti pálya megnyitása mindenki számára és a legénység hathatós védelme a följebbvalókkal szemben, a kihallgatás nélkül való büntetések eltörlése, a rossz bánásmód ellen való védekezés hathatós megkönnyitése, az egészségben és életben okozott pusztitásokért való szavatosság, a katonai szolgálat miatt szenvedett károkért, elvesztett munkanapokért való részleges kárpótlás, a bevonultak családjának és hozzátartozóinak kártalanitása — mindezek elemi követelései a szociális igazságnak. De sem ezeket a rendelkezéseket, sem a feléjük való közeledést nem találjuk az államcsinnyel keresztülhajszolt véderőreformban és igy ezek a hadsereg abszolutista, népellenes és antiszociális berendezésén mitsem változtatnak.

8. Ezért a mindenképpen tökéletlen és ki nem elégitő véderőreformért szörnyü árat kell fizetnie a monarchia népeinek, de első sorban a gazdaságilag sokkal visszamaradottabb Magyarország természetesen szegényebb és rosszabb keresetü népének. A közös hadügyminisztérium költségvetéseinek semmi értékük és főképpen semmi, a kiadásokat korlátozó vagy szabályzó erejük nincsen. Hiszen évek óta állandóan tapasztaljuk, hogy a hadügyminisztérium költségvetési fölhatalmazás nélkül ad ki százmilliókat, rendel Dreadnoughtokat és fegyvereket és a delegációknak az a hivatásuk, hogy a már befejezett tényeket szentesitsék. Ilyen körülmények között bizonyos, amit egyébként a hadügyminiszter 250 milliós ágyuköltség-követelése szembeötlő módon világossá tesz, hogy a véderőreformnak a hivatalos adatok szerint előirányzott költségeit tul fogják lépni és azok a véderőreform tényleges költségeinek megitélésre nem alkalmasak. De még ha ezt a szempontot figyelmen kivül is hagyjuk és feltételezzük a világ legvalószinütlenebb dolgát: hogy a véderőreform valóban annyiba fog kerülni, mint ahogy a hadügyminiszter és nyomán a magyar kormány is állitotta, akkor is olyan szörnyü megterhelését jelenti minden egyes polgárnak, az adósróf olyan meghuzását, a fogyasztási adók olyan nagyfoku emelését, az államadósságok olyan szaporitását, hogy azt a magyar közgazdasági élet, a

fogyasztó és első sorban a munkás alig bírja el már. A szeszadó felemelését követte a dohányáruk megdrágítása, ezt a vasuti teherszállítás, majd a személyszállítás árának emelése. A gyujtómonopólium a legközelebbi jövő tervei közé tartozik és így tovább. Mindezek a reformok egy-egy garast huznak ki annak a zsebéből, akinek amugy sincs semmije és ezeket a pénzügyi következményeket is be kell illeszteni a véderőreform szociális előnyei közé. Az uj véderőreform a hivatalos kimutatások szerint egyszeri kiadásokra igényel 80·2 millió koronát, amelyből Magyarországot 29 millió terheli és azontul állandó kiadásai, amelyek tehát mindig terhelni fogják a költségvetést, kitesznek évenként 71 millió koronát, amelyből Magyarországra 25·8 millió esik. Az 1912. évi közös költségvetés szerint a hadügyminiszterium 458 millió koronát kért, amelyből 156 millió esik Magyarországra. A honvédelmi miniszterium költségvetése 73 millió korona, amelyet természetesen teljesen mi viselünk. Ehez jönnek most a véderőreform költségei, amelyek csak a jövő esztendőben legalább 30 millió koronát tesznek ki, ugy hogy 1913-ben 256 millió koronát vasalnak ki a magyar népből a hadsereg költségeire. Teszik ezt olyan államban, ahol nincsen pénz a tanitók fizetésére, ahol nem telik sem kórházak, sem iskolák épitésére, ahol a szabályozatlan folyóvizek minden esztendőben áradásaikkal sok ezer embert tesznek hajléktalanná és földönfutó koldussá, ahol az öreg vagy munkaképtelenné lett munkás és paraszt a rokonok kegyelméből, vagy kegyelemkenyérből, alamizsnából, vagy a szegényházból kénytelen tengetni munkás élet után napjait. De ez a szörnyü összeg még nem minden, amit a hadseregre költünk. Az állam adósságainak tulnyomó nagy részét azért csinálta, hogy a hadsereg mindig éhes gyomrát tömje. A magyar állam 5647 millió koronával tartozik hitelezőinek, akinek legnagyobb része külföldi tőkepénzes. Ezt az adósságot nem tudja a magyar állam törleszteni s alig győzi már a kamatokat fizetni. Az államadósságok kamatainak törlesztésére körülbelül 300 millió koronát költünk egy évben. Ha ezekre a számokra gondolunk, akkor mindjárt megértjük, miért lett drágább a szesz, a dohány, az utazás és a szállitás.

II.

1. Bizonyos kivánságainak teljesitése esetén minden politikai párt hajlandó kielégiteni a militarizmusnak ezeket a követeléseit. Csak a szociáldemokrácia és a szocialista pártok elvi ellenségei a mai militarizmusnak és küzdenek a fegyverkezés, a fegyveres béke őrülete ellen. Sokan azt mondják ezért, hogy a szocializmus hazaáruló törekvés, mert fegyvertelenné akarja tenni a nemzetet és az országot védtelenül ki akarja szolgáltatni az ellenség esetleges támadásainak. Természetes, hogy ez az állitás nem igaz, mert a szocializmus ellenkezőleg az egész nép fölfegyverzésére törekszik és azt akarja, hogy a nép és hadsereg egy és ugyanazon dolog legyen. Azt akarja, hogy minden egészséges és ép ember megtanuljon annyit a had-

viselés tudományából, amennyi szükséges ahoz, hogy tényleges külső támadás ellen megvédelmezhesse az országot. Amikor a munkások védelmét követeli a gyárban, a műhelyben, a szántóföldön, amikor a nőket és gyermekeket védelmezi a tulmunka ellen, amikor tisztességes munkabérekért küzd a jelenben és a munkások kizsákmányolásának megszüntetéséért a jövendőben, amikor jó iskolát, olcsó lakást és egészséges élelmet követel minden dolgozó ember számára: ugyanakkor szaporítani akarja az ép és fegyverfogható emberek számát is minden országban. A nép egészének fegyverrel való fölszerelését követeli a szocializmus nemcsak azért, mert az egész nép fegyverfogható állapota a legjobb védelem a külső ellenség ellen, hanem azért is, mert a fölfegyverzett nép a legmegbízhatóbb őre minden szabadságnak, az alkotmányosságnak, a nép jogainak. A hadsereget, amely ma az elnyomatás és szolgaság legfőbb fegyvere, a népszabadság és alkotmányosság őrévé akarja tenni a szocializmus és ezért követeli, mint egyébként minden erővel teljes forradalmi mozgalom a multban is követelte, a nép fölfegyverzését és a nép meg hadsereg között levő válaszfalak ledöntését. A szocializmus katonai politikájának alapvető követelése a nép fölfegyverzése, a milícia rendszere felé való haladás, mert csak ez szünteti meg a hadsereg osztályjellegét, ez teheti alkalmatlanná a hadsereget arra, hogy az osztályuralom és elnyomatás eszköze lehessen a vagyonos és uralkodó osztályok kezében. Csak ez vethet véget annak az állapotnak, hogy a hadsereget a munkások gazdasági harcaiban a tőke érdekében felhasználják, hogy a katonaruhás és zubbonyos proletárt egymás ellen kijátszhassák, hogy a nagyobb bérért sztrájkoló munkást a katonasorban dolgozó munkás lelőjje, hogy a választójogot követelő munkások mellét a katonazubbonyban levő munkás szuronya átdöfje. Meg kell szüntetni mindazt, ami a hadsereg és nép között ellentéteket támaszt, demokratizálni kell a hadsereget, megszüntetni osztályjellegét, lehetetlenné kell tenni, hogy a nemzet fegyveres ereje a fegyvertelen nemzet ellen fordulhasson.

2. A hadsereg szervezetének ez a demokratikus reformja csak egyik része a szocializmus katonai politikájának. E mellett a szocializmus minden országban azért is küzd, hogy az uralkodó osztályoknak hasznot hajtó fegyverkezéseket, amelyek nem a védő, hanem a támadó háboru lehetőségét foglalják magukban, csökkentse vagy teljesen lehetetlenné tegye. Igazságtalan, a nép érdekeire nézve közömbös vagy vele ellentétes háboru esetén ma már minden kapitalista államnak kell számolnia azzal, hogy a Commune példája és az orosz forradalom eseményei utánzásra találnak, hogy az állam és az uralkodó osztályok hatalmának meggyöngülését a szociális és politikai forradalom céljaira használják ki a szociáldemokraták. Alig képzelhető el ma már olyan háboru, amely valóban a nép és a nemzet igazi életszükségleteiből és nem az uralkodó osztályok kisebbségének gazdasági és politikai érdekeiből fakadna. Igy hát a szocializmus minden államban a háboruból hasznot húzó militarista, nagytőkés és nagybirtokos uralom ellen küzd, mindegyiket saját államában fenyegeti meg a szociális forradalom lehetőségével háboru esetére és

így valamennyi államban tompítja az egyébként meglévő harcos kedvet és háborus kalandvágyat.

Ilyen módon minden államban kellő ellensulyt teremt a háboru érdekeltjeinek uszításával és lelkiismeretlenségével szemben és nagy biztositéka annak, hogy legalább az európai szárazföldet egy emberöltő óta megkimélte a háboru borzalmaitól. Ugyanilyen irányban hatnak a szociáldemokraták nemzetközi szervezeti, amelyek sulyban és jelentőségben egyre növekesznek és az egymással vetélkedő és egymásra fegyverrel rátörni akaró nemzeti tőkésosztályokat az egymással békében megélni akaró nemzeti munkásosztályok meglétével tartják sakkban. A szociáldemokrácia mint a nemzetközi szolidaritásnak leghatalmasabb képviselője, mint a számban és jelentőségben egyre növekedő munkásosztály képviselője egyuttal a béke gondolatának is legerősebb támasztéka és amint terjeszkedik és erősödik, egyre kisebb lesz annak a veszedelme is, hogy valamely nemzetet vagy államot egy másik nemzet vagy osztály megtámadjon. Minél kisebb ez a veszedelem, annál nagyobb nyomatékkal emelheti föl a szociáldemokrata munkásság szavát, amely a támadás lehetőségének megszüntével a támadásra való készülődés megszüntetését, tehát a fokozatos lefegyverzést követeli. A nemzetközi uton végbemenő, egyenletes és fokozatos lefegyverzés a szocializmus katonai politikájának másik alapvető követelése. De addig is, amig ez lehetségessé válik a kapitalizmus fejlődése és a szocialista proletárság hatalomrajutása utján: a szocializmus mindenütt a fegyverkezés csökkentését és a nemzetek meg államok között támadt érdekösszeütközéseknek nemzetközi békéltető bíróságok utján való kiegyenlítését követeli. Igy egyengeti a világbéke és a világkultura, a népszabadság és az emberies világ eljövetelét a szocializmus katonai politikája is.

A szakszervezeti harc határsorompói.

Irta *Garami Ernő.*

A „Szocializmus" legutóbbi számában Varga elvtárs olyan problémát vet föl, amelyről Magyarországon egyelőre csak akadémikus jelentőségü vitatkozás folytatható ugyan, de amelynek a megvizsgálása egynéhány hasznos tanulságot mégis hozhat. A probléma veleje ez: milyen legyen a munkásság harci taktikája a gazdasági küzdelem területén ott, ahol a munkáltatók szervezkedése már kartellekben vagy trösztökben történik és ahol ezért az eddigi sztrájktaktika eredménytelen marad, mert sem e hatalmas munkáltató szervezetek anyagi erejét megtörni nem lehet, sem a munkáltatók szolidaritásának megtörésére nem lehet számitani, hiszen a munkásság már csak egyetlen munkáltatóval áll szemben. „Uj taktikára van szükség" — mondja Varga elvtárs és külföldi példák nyomán megfontolásra a következő három módszert ajánlja:

1. A szakmai bérharc kiterjesztését olyan üzemekre (vasut, posta, stb.), amelyeknek szünetelése az egész társadalom életét támadja meg s igy a kormány közbelépését provokálja. 2. A sztrájk átterelését politikai térre erőszaknak és utcai harcnak fölidézésével, hogy igy kényszerüljenek a polgári társadalom végrehajtó szervei arra, hogy a trösztök ellen beavatkozzanak a forradalmi állapot megszüntetésére. 3. A „szabotázst", amely „óriási kárt okozhat a trösztnek" s amelytől való félelem „különösen olyan üzemekben, ahol drága és nehezen pótolható gépek dolgoznak... igen hathatós eszköznek bizonyulhat".

A Varga elvtárstól kapott helyzet egész leirását és a hozzáfüzött okfejtést némi korlátozással elfogadhatjuk a szabotázsra vonatkozó okoskodás kivételével és annak megállapitásával, hogy mindaz, amit mond, olyan fölötte fontos tanulságokkal teljes, amelyeket cikkében nem állapitott meg.

Nyilvánvalóan igaz, hogy mindenütt, ahol a munkáltatók szervezkedése már eljutott a kartellek formájáig (persze nem az egyedül eladásra, tehát csak árdrágitásra berendezett, hanem a termelés olcsóbbátételére igyekvő termelőkartellekig) s ezeken is tul a trösztökig, ott a munkásság gazdasági küzdelme jelentősen megnehezül. Már a jól megszervezett kartellek is hathatnak ugy a gazdasági harcban, mintha egyetlen munkáltató állana a munkássággal szemben; a tröszt azonban végképp igy hat, mert ez egységesiti és egyetlen központi vezetés alá veti az illető szakma valamennyi üzemét. A legkitünőbben megszervezett munkástábor és a legdusabb sztrájkpénztár sem törheti meg, csak nagyon kivételes esetekben, az ilyen pénz- és termelő-hatalmat. E hatalom mellett — igaza van Varga elvtársnak — a legtökéletesebb munkáltatószövetségek hatalma is eltörpül, mert ezekben mindig érvényesül egymás mellett és sokszor egymás ellen a sok különféle munkáltató egyéni érdeke. Hol a kisebb anyagi erővel rendelkezők lesznek hajlandóbbak a békére, mert nem birják a harcot ugy mint a vagyonosabbak, hol a nagyobb tőkéjüek fognak inkább hajlani a békére s ezzel az engedékenységre, mert az adott pillanatban az akadálytalan termelésből nagyobb hasznot várhatnak, mint amibe az engedékenységük kerül. Vagyis: a legtökéletesebb munkáltató szervezetekkel szemben is lehető a termelőkonjunkturák kihasználása a munkások javára, még pedig a munkásszolidaritás, a szervezkedés, a sztrájk, bojkott stb. segitségével. De a termelőkartellekkel és trösztökkel szemben ezek a fegyverek a legtöbb esetben valóban hatástalanok lesznek. Nincsenek már külön érdekü üzemek, csak közös érdekük. A termelés szünetelése már nem árt az egyiknek és használ ugyanakkor a másiknak, hanem valamennyi utján valamennyit érinti, vagy — a trösztöknél — egyetlen egynél folyik mindenütt s csak ugyanazt az egyet is érinti mindenütt. Ez hát a legtökéletesebb szolidaritás, amely figyelembe sem veendő kivételektől eltekintve, egyáltalán meg sem bontható s igy a sztrájk és bojkott egyszerü fegyvereivel le sem győzhető. Mi hát a teendő? — kérdi Varga elvtárs s teszi rá a fönt fölsorolt javaslatokat. Vegyük sorba őket.

A szakmai bérharc kiterjesztése szélesebb területekre, amelyeken

az már a polgári „rend" életét veszélyezteti, hogy így a kormány kénytelen legyen a béke érdekében közbelépni: ez, adott esetben, bizonyos körülmények között, sikeres lehet. Hogy 40.000 dokkmunkás mellett 60.000 vasutas támogató sztrájkba lépjen, ez igenis elképzelhető s adott esetben eredményes is lehet. De, azt hiszem, minden kétségen fölül áll, hogy ez a módszer nem lehet bármely szakmának, sőt nem lehet egy bizonyos szakmának sem az általános, folyton forgatott fegyvere, amelyre gazdasági küzdelmeit úgy bízza rá, mint ma a közönséges sztrájkra vagy bojkottra. Tömérdek szakma van, amely ezt a fegyvert soha sem fogja forgathatni s nincs egyetlen olyan szakma sem, amely a harcnak ezt a módját állandó fegyver gyanánt illeszthetné be fegyvertárába. A szénbányászok, vasmunkások, vasutasok, hajómunkások esetleg támogathatják így egyszer-egyszer kölcsönösen egymást, de hol marad a többi szakma, a famunkások, a cipészek, szabók, építőmunkások stb.? Vagy ezeknek egy-egy, akár országos sztrájkjáért is lehet-e megmegállítani a vasutakat, a hajókat, a postát? Nem lehet. Vagy ha majd lehet: — akkor az az erő, amely ezt a lehetőséget nyujtja és kifejezi, bizonyára más csodákat fog már művelni s nem bérharcokban fog interveniálni!

Nagyjában ugyanígy áll a dolog a sztrájkoknak politikai térre való áttérelésével is. Az utcai harcokat nem lehet az állandó szakmai fegyverek közé beiktatni. Nagy közüzemek munkásainak bérharcai bizonyos körülmények között kiterjeszkedhetnek az utcára is, vezethetnek forradalmi jellegü mozgalmakra is és ezen réven diadalmaskodhatnak még a leghatalmasabb tröszt fölött is, de világosan kell látnunk azt a tényt, hogy ehez a fegyverhez még ezek a nagy szakmák sem folyamodhatnak rendszeresen, nem is szólva a kisebb szakmákról, amelyek előtt ez az ut normális politikai időkben teljesen el van zárva.

Varga elvtárs ezen két megfontolásra ajánlott módszerét bizonyos körülmények között, bizonyos — sajnos eléggé szük — határokon belül beilleszthetí tehát számvetéseibe a jövő harcaira készülő munkásság. De nem tehetí ezt meg, véleményem szerint, harmadik javaslatával, amely a szabotázst ajánlja. Sőt ugy vélem, helyénvaló, hogy már idejekorán szigoru bírálat gyakoroltassék ezzel a gondolattal szemben.

Talán fölösleges előrebocsátanom, hogy a szabotázszsal — a munkaeszközök erőszakos szétrombolásával, elpusztításával — szemben nem holmi „erkölcsi" aggodalmaim vannak, tőle nem a magántulajdon javainak tisztelete riaszt vissza, hanem pusztán gyakorlati szempontok: annak a vizsgálata, hogy ez a fegyver lehet-e eredményes? Ha várhatók tőle eredmények, akkor megszűnik vele szemben minden aggodalom, mert számunkra minden fegyver erkölcsös, amely a munkásság ügyét közelebb viszi a diadalhoz, tekintet nélkül arra, hogy a polgári társadalom morálja mit tart felőle, de kíméletlenül el kell vetnünk, ha eredmények nem várhatók tőle, mert semmi sem veszedelmesebb a szociális küzdelmekben, mint az önáltatás, a hamis reményekben való bizakodás.

Lehet-e a szabotázs eredményes ott, ahol már a sztrájk, a bojkott is azért eredménytelen, mert a kartellben, trösztben szervezett ellenfelet sem anyagilag eléggé megkárosítani, sem annak szolidaritását megbontani nem lehet?

Nem lehet, Varga elvtársnak az a reménykedése, hogy „különösen olyan üzemekben, ahol drága és nehezen pótolható gépek dolgoznak, a szabotázstól való félelem igen hathatós eszköznek bizonyulhat" — teljesen téves. Hiszen néhány sorral előbb maga Varga elvtárs írja a trösztök gazdasági erejéről, hogy: „bármennyi anyagi eszközt halmoz is föl a szakszervezet, a trösztöt kibőjtölni nem tudja . . ." Hiszi-e Varga elvtárs, hogy azt a trösztöt, amely sok-sok ezer munkásának sztrájkját, valamennyi üzemének teljes szünetelését heteken, talán hónapokon keresztül is kibírja, azt meg lehet törni gépeinek, üzemének aránylag kismértékű megrongálásával?! A legkitűnőbben megszervezett szabotázs is alig egy-két százalékkal növelhetné az ilyen óriási üzem veszteségszámláját, ami valóban alig kényszerithetne megadásra olyan hatalmasságot, amely munkásainak hosszu időn keresztül való sztrájkjával szemben gőgösen dacolhat.

Arra pedig, hogy a szabotázs révén hatásosan nagyarányu rombolás történjék, Varga elvtárs sem gondolhat. Nagy üzemek nagyarányu megkárosítása rongálás révén csakis nagy tömegeknek erőszakos föllépésével lehetséges és akkor ez már nem szabotázs, hanem forrongás, lázadás, tömegharc, amely a Varga elvtárstól megfontolásra ajánlott másik módszer sorába tartozik. A szabotázst a lázadásszerü rombolástól éppen az különbözteti meg, hogy nem a tömegeknek, hanem az egyénnek juttat szerepet, hogy nem nyiltan történik, hanem titokban, nem az erőnek, hanem a ravaszkodó ügyességnek a megnyilvánulása. Ugyanaz a gazdasági harc területén, mint az anarchisták individuális merénylet-harca a politikai téren. A tömegek szervezettségét, fegyelmét, együttes föllépését — ami szocialista taktika — akarja az egyén kezdeményezésén, ügyességén, esetleg önfeláldozásán alapuló akcióval pótolni — ami anarchista taktika. Ennek pedig, minden egyébtől eltekintve, az adott esetben az a nagy hibája van, hogy éppen a kapitalista szervezettség csucsát jelentő kartellekkel és trösztökkel szemben a legtehetetlenebb. Ami elvégre természetes is, mert a legkifejlettebb tőkés organizációval szemben nem lehet a munkásmozgalomnak egy avultabb módja akkor hatásosabb, amikor a legelőhaladottabb és legkifejlettebb módja sem eléggé hatásos már.

Dehát akkor mi a teendő? — kérdezheti joggal Varga elvtárs. A trösztök még nincsenek itt, a termelő kartelleknek is alig csak a csiráit látjuk, de — mondhatja ő teljes joggal — a kartellek is, a trösztök is el fognak jönni teljes bizonyossággal! Mi lesz hát akkor a szakszervezeti taktika velük szemben, ha a tömegerőszak és az általános sztrájk csak szük határok között, a szabotázs pedig egyáltalán nem küzdhetnek meg velük?

Ez a kérdés valóban választ vár. És itt érkezünk azokhoz a tanulságokhoz, amelyek szerintem a legfontosabb okulást adhatják e probléma boncolgatása közben.

Meg kell látnunk és ki kell mondanunk, hogy a kapitalista termelés legfölső csucsát jelentő kartellekkel és trösztökkel szemben a munkásság szakmai, gazdasági szervezkedése és küzdelme nem tud megbirkózni. A tőkés termelésnek ez a szervezettsége azt a határsorompót jelenti, amelyen tul a munkásság gazdasági szervezettségének ereje, a szakszervezeti harc a legjobb esetben is védelmi pozicióba szorul.

A szakszervezeti harc ereje nem végtelen, hatásának határfáit a termelőkartellek és trösztök állitják föl: ez az a tanulság, amelyet Varga elvtárs elmélkedéséből s abból, amit föntebb megállapitottunk, le kell vonni. Ez az eredmény nekünk nem is lehet meglepetés. Ha a szakszervezeti harc valahol — még pedig a társadalmi rend határain innen — nem találna korlátokra, akkor a szociális kérdés egész teljessége a szakszervezeti harc fegyvereivel volna oldható. Mert akkor folyton-folyvást emelhető volna a munkásság életszinvonala s a gazdasági harc eszközeivel — szabotázszsal vagy anélkül — mindig több és több bért, mindig rövidebb és rövidebb munkaidőt lehetne kicsikarni még a trösztöktől is, mindaddig, amig a trösztkapitalistaságnak a hasznothajtó volta is megszünnék. De elég a mai tőkés szervezetekkel való gazdasági harcok megfigyelése, hogy a szakszervezeti harcnak máris jelentkező sok korlátján és itt-ott máris feltünedező határfáján megállapithassuk, hogy ez hiu reménykedés. A szakszervezeti harcnak meg vannak a maga korlátai, még pedig körülbelül éppen ott, ahol azokat Varga elvtárs rajzolta meg, amikor kereste e határfák lerombolásának az eszközeit.

Tudnunk kell, hogy azokat a sorompókat nem lehet másként lerombolni, csak a szocializmusért való harc következetes végigküzdésével. S tudnunk kell, hogy egy bizonyos ponton tul ez a harc nem folyhat másért, csakis a politikai hatalom meghódításáért. S mint ilyen, csakis tömegeknek öntudatosan, céltudatosan vivott osztályharca lehet és nem egyéni akció. Ezért nem szabad már ma sem, még távol a trösztök idejétől, a szabotázsnak, az egyéni akció ezen egyik formájának jelentőséget tulajdonitani, hanem ellenkezően, egész szakszervezeti mozgalmunkkal céltudatosan elő kell készíteni a tömegeket arra a történelmi föladatra, amely a fejlődés során reájuk vár. A szakszervezeti akció utvonalán a kapitalizmus határköveit igenis meg kell látnunk már messziről, meg is kell mutatnunk őket a tömegeknek is. De a rajtuk való keresztüljutás eszközének nem szabad a harc egy avult módszeréhez való visszatérést hirdetni, hanem a szakmai szervezettséggel és szolidaritással, a gazdasági küzdelemmel együtt a politikai szervezkedés, szolidaritás, fegyelem és harc jelentőségét kell tanitanunk és hirdetnünk, mint azt a fegyvert és harcmódot, amely egyedül viheti majd akkor is előbbre a munkásságot s győzheti le az ellenfelet, amikor az végső gazdasági kifejlődöttségében elérte már legfélelmetesebb erőhatalmát.

Szociáldemokrata kongresszusok.

I.

Az olasz szocialista párt válsága.

Irta *Pogány József.*

A történelemnek érdekes jelensége, hogy háborúk és forradalmak között gyakran milyen szoros összefüggés van. Gyakran háborúk idéznek elő forradalmakat, gyakran forradalmak nyomán támadnak háborúk. És ez a kapcsolat érthető is, hiszen háború is, forradalom is erőszakos beleavatkozás a történelem menetébe, összesűrítése és összefoglalása hosszú korok békés fejlődésének, végső soron mindkettő a fejlődés által teremtett uj helyzeteknek, uj tényeknek a hatalom eszközeivel való joggá, törvénynyé emelése. A háború nemzetek, országok hatalmi viszonyait egyenliti ki, irja be vérrel a nemzetközi jog kódexébe, a forradalom pedig egyazon nemzeten belül régi és uj osztályok bukását és uralmát teremti meg uj közjog kodifikálásával. Midkettő tehát egyrészt régi hatalmakat dönt meg, másrészt uj hatalmakat teremt. A nagy francia forradalom 1789-ben megdöntötte az abszolut királyság és a nemesség hatalmát, hogy helyükre állitsa a polgárság uralmát. Ez a nagy hatalmi változás Franciaországon belül természetszerüen nagy hatalmi változásokhoz vezetett Franciaországon kivül is és I. Napoleon, a forradalom kardja, egész sor európai háboruban ütötte le, mint répát, a feudális fejeket. Igy teremt a forradalom háborut. Háboruból született forradalomnak pedig klasszikus példája az 1871-es commune, a proletárság uralomrajutásának első példája a históriában, amely a francia-német háboruból, III. Napoleon csufos vereségéből keletkezett. Másik nagyarányu példa az 1905-ös orosz forradalom, amely közvetlenül az orosz-japán háboru és az orosz hadsereg és hajóhad romjain emelte föl a fejét.

Legujabb esetét pedig a háboru és a forradalom összefüggésének, azt hiszszük, most az olasz szociáldemokrata párt válságában láthatjuk. Olaszországot katonai érdek és a burzsoáziája egy részének a bankérdekeltsége és imperialista hajlandósága belekergette a tripoliszi hadjáratba. A hadjáratból nemzeti ügyet csinált a kormány és sajtója. Ahogy 1870-ben Páris utcáin azt ordította a soviniszta csőcselék: Berlinbe! Berlinbe!, ugy most Róma utcáin féktelen terror üvöltötte: Tripoliszba! Tripoliszba! Igy a tripoliszi hadjárat népszerü lett a proletárság egy részénél is, amelyet elcsábitottak azok a buja leirások, amiket a sivatag, viztelen Tripoliszról harsonáztak, azok a nagyszerü munkaalkalmak és az a gyönyörü paradicsom, ami rájuk vár, ha Itália meghóditja Tripolitániát. Ez a háborus hangulat magával ragadta a szocialista párt vezetőinek és parlamenti képviselőinek egy töredékét is. Az olasz szocialista párt már régtől két erősen ellenkező véleményü és taktikáju félből állott: a reformistákból és a forradalmárokból, a radikálisokból. A reformisták a polgári szabadelvü pártokkal való

szövetkezéstől, a kormánnyal való paktálástól, a parlamenti fifikáktól várnak mindent, apró reformokkal akarják lassanként megvalósítani a szocializmust. A radikálisok osztályharcos politikát akarnak, amely független és különálló minden polgári párttól és a parlamenti akció mellett elsőrendű feladatának ismeri a tömegek szervezését és szocialista szellemmel való átitatását. A reformisták már annyira mentek, hogy helyeselték azt, hogy a szocialista helyet foglaljon polgári miniszteriumban és vezetőjük, Bissolati, a felkínált miniszteri tárcát nem elvi, hanem csak apró célszerűségi okokból utasította vissza.

A reformisták, saját bevallásuk szerint, minden elvi szempontot szívesen odadobnak egyetlen gyakorlati engedmény kedvéért és most is, a háboru ellenére is, hűségesen támogatták a Giolitti-kormányt, mert a választójogot remélték tőle. Minden kongresszuson heves harc volt évek hosszu során, de mindig a reformista irány kerekedett fölül. Most azonban a tripoliszi hadjárat nagy változást hozott: forradalmat ültetett a fejekbe, a julius elején Reggio-Emiliában tartott pártkongresszus diadalra juttatta a forradalmi irányt és kizárta a szélső reformisták négy legexponáltabb képviselőjét.

A tripoliszi hadjáratot kezdetben lelkesedéssel fogadták, de azóta egy esztendő telt el. Egy hosszu esztendő, amely a szenvedések, a dühöngő reakció, a nyomor éve volt az olasz munkásság életében. A diadalmas bemasirozásból a valóságban véres, küzdelmes háboru lett. Ahelyett, hogy Tripoliszba vándorolhatott volna ki az olasz proletár, Tripoliszból jöttek vissza ezrenként a nyomorékká lőtt, a sebesült katonák. Családok ezrei veszitették el a keresőjüket. Ahelyett, hogy uj munkaalkalmak nyilottak volna Tripoliszban, a háboru nagy ipari pangást hozott Olaszországban. Az igen jelentős török árukivitel is megszünt, ehelyett ezrével mentek vissza Olaszországba a Törökországból kiüldözött emberek. A tömegek elkeseredése napról-napra nött. De ugyanekkor elégedetlenség támadt az eddig reformista parlamenti képviselők nagy részében is. Ki kellett ábrándulniok abból a taktikájukból, hogy a kormánnyal és pusztán csak a parlamenttel érnek el nagy eredményeket. A háboru ugy kimerítette az országot, ugy kiszivta az állam minden pénzét, hogy nem maradt semmi szociálpolitikára, nem jutott semmi reformokra. (A választójog kiterjesztése Olaszországban nem olyan jelentős kérdés, mint nálunk, mert ott a munkásság nagyrésze és a szervezett munkásság egésze már fel volt ruházva jogokkal. Ezért nem is annyira a proletárság követelése, mint Giolitti ravasz, előrelátó politikája alkotta meg az uj választójogot.) A reformista taktika igy teljesen csődöt mondott, a tripoliszi háboru megteremtette a lelkek forradalmát. Am ugyanakkor, amikor a reformista árnyalat híveinek belátóbb része is elfordult a reformista taktikától és hozzásimult a tömegek forradalmivá lett fölfogásához, amely hallani se akart szocialista miniszterről, más pártokkal való, nem egyetlen programmpontra irányuló, de általános szövetségekről, a kormány további támogatásáról — ugyanakkor a reformisták egy része megmaradt a régi politika mellett. Egész sor olyan politikai lépést tet-

tek, ami a tömegek forradalmi érzését a legnagyobb mértékben fölháborította. Mikor az olasz király ellen merényletet követtek el, három szocialista képviselő, Bissolati, Bonomi és Cabrini elmentek a királyhoz és üdvözölték a szerencsés megmeneküléséért. Hogy mennyire elvágták magukat ezzel a tettükkel a tömegek gondolkodásától, legjobban mutatja a kongresszus egyik szónokának a következő ítélete velük szemben: „A merényletek a királyok hivatásos balesetei, ahogy az épületről való lezuhanás a kőművesipar balesete. Ha sírni akarunk, sírassuk a kőművest." Egyik reformista képviselő, Podrecca, a híres „Asino" című antiklerikális élclap szerkesztője, helyeselte azt, hogy Európa gyarmatosítsa Afrikát és a másik hárommal együtt résztvett a Tripoliszban harcoló katonák számára való gyüjtésben és más nacionalista akciókban, így egy francia ujságíró mellett való tüntetésben is, aki hevesen kikelt az ellen, hogy az olasz csapatok kegyetlenkednének Tripoliszban. Ezeknek is megfelelt a reggio-emíliai kongresszus azzal, amikor Olaszország szocialistáinak üdvözletét küldte mindazoknak, olaszoknak és törököknek, akik ott pusztulnak el a gyarmatháboruban, mint annak az osztálypolitikának az áldozatai, amelynek egyetlen célja a burzsoázia tőkéinek mennél nagyobb fölhalmozása.

Ezekkel a tettekkel szemben a reggio-emíliai pártgyülésnek ítélőbirósággá kellett átalakulnia. A tömegek forradalmivá lett fölfogásának először magában a pártban kellett egy belső forradalmat kiharcolnia, mielőtt az állammal és az uralkodó osztályokkal szemben indulhatott forradalmi mozgalomba. Ez a belső forradalom kettőből állott. Először nagy többséggel kizárták a négy, szélső jobboldalon álló reformista képviselőt. A baloldalon álló reformisták nem helyeselték ert a kizárást, de érzésben együtt voltak mégis a radikálisok fölháborodásával. Ahogy vezetőjük, Turati mondotta: „Ugy érezzük, hogy nekünk, baloldali reformistáknak több közösségünk van a forradalmárokkal, mint a jobboldali reformistákkal. Közös a hitünk." Másodszor pedig a pártgyülés nem választotta meg az eddigi jobb- és baloldali reformistákból álló vezetőséget, hanem a radikális, forradalmár frakció embereit választották meg nagy többséggel és lelkesedéssel. Es hogy nem csupán személyi változást jelent ez a vezetőségváltozás, azt mutatják azok a határozatok, amelyekkel a radikális frakció a maga győzelmét intézményesen körülbástyázta. Kimondják ezek a határozatok, hogy a szocialista taktika alapja az osztályharc, hangsulyozzák a párt köztársasági jellegét, állást foglalnak a kormányban való részvevés és a szabadkőművesség ellen, elvetik a választási paktumokat a fővalasztásokon, körülszabják a parlamenti frakció önállóságának a határait és erélyes szocialista szellemü agitációt követelnek a tömegekben.

A radikálisok győzelmének és a négy reformista képviselő kizárásának pártszakadás lett a következménye. Kilenc másik reformista képviselő követte a kizártakat és kilépett a pártból. Uj pártot alakitottak „reformista szocialista" névvel. Az uj párt a munkássághoz kiáltvánnyal fordult, amelyben kijelentette, hogy a proletárságért akar dolgozni, de nem meghóditani akarja az államot, hanem

lépésről-lépésre akarja bevezetni a munkásságot az állam intézményeibe. Ezért aztán egészen természetes dolognak tartja, hogy a proletárság vegyen részt a kormányban.

Ezzel az olasz szociáldemokrata pártból így végképp kiváltak a megbízhatatlan, a polgári gondolkodás felé hajló elemek. Megtisztult a párt egy olyan csoporttól, amely minden radikális lépésének gáncsot vetett, amely oka volt annak, hogy a párt minden kifelé való akcióját, minden harcát előbb egy belső harcnak kellett megelőznie. Nem egyazon szocialista gondolkodásnak két árnyalata, két taktikája állott az olasz pártban egymással szemközt, hanem a tömegek szocializmusa néhány vezetőnek a polgári reformizmusával. Az olasz párt nem kisebb, csak egységesebb, egészségesebb lett ezzel az amputációval. Nem a tömegek egyrésze szakadt el a párttól, hanem éppen a forradalmivá lett tömegek szakadtak el a régi, polgári gondolkodásban megrögzött vezetőiktől. Az olasz uralkodó osztályok hiába ujjonganak most. Csalódnak most is, ahogy csalódtak a tripoliszi kaland ujjongásában is. A tripoliszi zsákmány keserű szájízét sokáig nem fogják elfelejteni. Tripolisz egyrészt kikapcsolta Olaszországot a külső politika számottevő hatalmi tényezői közül, másrészt jelentős lépéssel hajtotta előre az olasz proletárságot a forradalmiság utján. Így lett Tripolisz az olasz burzsoázia Szedánjává és Csuzimájává, amelyet nyomon követett a Commune és az orosz forradalom mása: az olasz proletárság lelkének a forradalmivá válása.

II.

A dolgozó Románia.

Irta *Buchinger Manó.*

Romania Muncitoare (romániai elvtársaink pártalapjának a címe) magyarul azt jelenti: a dolgozó Románia. Ennek a dolgozó Romániának, az Oroszország küszöbénél elterülő balkáni országnak, végtelen szenvedéseit és nagy nyomorát, írtóztató szerencsétlenségét magyarországi embernél jobban aligha értheti meg valaki.

Ahogy az ember Predeálnál átlép a határon, a két országot egymástól elválasztó Kárpát-hegység túlsó oldalán végignéz a kövér, gabonát adó rónaságon, itt-ott kuporodó szalmafödeles, borzasztó nyomoruságos falvakon, majd egy-egy szegényes piszkos kis városkára vet pillantást, egyáltalán az a benyomása, hogy Románia — Magyarország folytatása. Ebben a föltevésében az ember még inkább megerősödik, ha szétnéz Bukarestben. A „főváros" centrumában kevéssé gondozott körutak, kiabáló hamis pompáju nagy házak, kávéház és mulatóhely egymás hátán, uzsorán meggazdagodott emberek és nagybirtokos bojárok milliós palotái, néhány lépéssel odább borzalmasan fájdalmas szegénység és hamisítatlan keleti piszok.

Ez a jellemző külső kép mindenben hűséges visszatükrözője annak, amit Románia gazdasági és társadalmi viszonyairól tudunk.

A nagybirtokos bojárok „történelmi osztálya" oly sikerrel dolgozott, hogy hatalma és uralma mindmáig zavartalan és megingathatatlannak látszó. Kár is volna érte. Kiváló emberfajta ez a történelmi osztály is. Románia körül olyan érdemei vannak, akár a magyar történelmi osztályoknak a mi hazánk körül. Nagyobbára ugyan „külföldről bevándorolt elemekből" áll, de hiszen ilyen a magyarországi mágnásság között is — különben minden ország arisztokratái között — bőven található. Ősi birtokait nem szerezte ugyan gyilokkal, karddal, mint a mi mágnásaink legtöbbje, de — miként ezt dr. Racovszki elvtársunk egy helyütt megemlíti — árveréseken szerezte Konstantinápoly piacán, amikor még a török pasák rendelkeztek Románia fölött. A szerzemény azért legalább is majdnem olyan becsületes tiszta eredetű, mint a mi történelmi osztályunké. A fődolog különben, hogy ez a bojárság az ország „történelmi jellege" fölött őrködik. Ezt pedig óriási alapossággal és energiával cselekszi. Tűzzel-vassal dolgozott emellett még olyan időben is, amikor már a bojárokon kívül mindenki tisztán látta, hogy a teljesen középkori állapotok mellett legfeljebb arról lehet szó, hogy az ország kardcsapás nélkül válik az orosz cárizmus martalékává. Külső hatalom — az 1858-iki párisi konvenció — volt kénytelen az elkerülhetetlenné vált változásokat a feudális bojárságra rádiktálni. De ez a derék történelmi osztály csak nagynehezen volt a sötétbe való ugrásra rábírható. Sőt! 1866-ban egy *nemzeti* fejedelmét is elkergette, mert ez a fejedelem azzal volt gyanusítható, hogy a jobbágyfölszabadítás kérdését „a román nemzet érdekeivel" összeférhetetlen radikális módon — talán „az általános titkos" segélyével is — akarja megoldani. A bojárok egyébként is ugy gondolkodtak, hogy *idegen* uralkodóval jobban járnak, mert igy kevesebb a valószinüsége annak, hogy ez az uralkodó, egyesülve a román parasztsággal, előbb-utóbb megtörje a történelmi osztály hatalmát. Ezért azután porosz junkert ültettek a trónra Károly személyében. Mesterségét ez a király különben igen jól végezheti. Az egyetértés közötte és a történelmi osztály között zavartalan, ő maga pedig, ki mint koldus jött az országba, ma óriási vagyon fölött rendelkezik. Nemrég 15 millió frankért nyári kéjlakot épittetett Sinajában, 30 évvel ezelőtt még a sinajai kolostorban nyaralt a fölséges költőkirálynővel. Csak a román nép pusztul égbekiáltó nyomor és irgalmatlan, kegyetlen kizsákmányolás és üldöztetés közepette.

A bojárság egyébként szintén elhiresztelte Európaszerte, hogy jobbágyait 1864-ben „önként szabadította föl" a jobbágyság alól. Ha ezen jobbágyfölszabadításra vonatkozó más adataink nem is volnának, az 1907. évi parasztfölkelés, amelynek alkalmával 15.000 embert mészároltattak le a bojárok, egymaga is megmutatja, hogy milyen természetü volt az az önkéntes jobbágyfölszabadítás.

Azt a szomoru állapotot, amelybe a román parasztság az „önkéntes fölszabadítás" után jutott, Gherea elvtárs a román parasztság

helyzetéről írott könyvében[1] Neoiobagiának, uj jobbágyságnak nevezi. Azonban kérdésesnek mondható, hogy ez a kifejezés valóban födi-e azt az egész szomoru valóságot, amelyre a román parasztság az 1864-es változások után ébredt. 1864-ben az ország termőföldjének egyharmadát osztották föl 467.840 jobbágy-család között. Ha nem vesszük tekintetbe, hogy mintegy 60.000 család csak puszta házhelyet kapott, akkor átlagban 3·9 hektár föld jutott egy-egy családra. Azóta már 700.000 azoknak a száma, akiknek egy darabka földjük sincs! A másik kétharmadot a derék történelmi osztály megtartotta magának. De még a 64-es törvényben gondoskodtak arról, hogy a fölszabadított paraszt ne csak szóbeszéd szerinti, de tényleges és teljes röghöz kötöttségben maradjon továbbra is. Kicsiny birtokát a törvény szerint a paraszt el nem adhatja, helyéről semmi néven nevezendő módon nem távozhat, más községben munkát csak akkor vállalhat, ha a község illetékes „hivatalnoka igazolja, hogy a paraszt összes kötelezettségeinek megfelelt". A község hivatalnoka természetesen a bojárok szolgája. Ilyen módon biztosították maguknak a nagybirtokosok továbbra is az ingyenes munkaerőt. Ha a nyomoruságára ráunt paraszt mégis megkísérelte a szökést, akkor a visszahozatalnak legszokottabb módja az, hogy az otthonmaradt asszonyt és gyermekeket kínozták a nagybirtokosok. Erről egy polgári iró azt irta, hogy: „hasonló kegyetlenségü kinzásokat csak az északamerikai négerek voltak kénytelenek elszenvedni".

A parasztok helyzete azonban ujabban még csak rosszabbodott. A 64-es törvényt közben odamódosították, hogy a paraszt téli időben kénytelen az aratási szerződést megkötni. Ez a körülmény nagyban hozzájárul ahoz, hogy a 20- és 30-filléres napszám egyáltalán nem tartozik a ritkaságok közé. Az 1907. évi fölkelés után pedig a legsürgősebb reformnak azt tekintették a román urak, hogy 6000 csendőrből és egy egész hivatalnokseregből álló mezei őrséget szerveztessenek. Évi 60 millió frank többletkiadást jelent ez a mulatság annak a koldusországnak a költségvetésében, amelynek iskolái és egyéb közhasznu intézményei legalább oly komiszak és hiányosak, mint a mieink. Igaz, egyéb reform is nőtt a 907-es lázadás nyomán. Vagy 15 uj törvényt, mintegy ezer paragrafusból állót, gyártott a parlament. Ezekről azt irja Gherea, hogy nem ismeri és nem tartja be ezeket senki, egyébként is teljesen

[1] Dobrogeanu-Gherea „Neoiobagia" Bukarest, 1910, 494 oldal. A könyvet C. Racovszki elvtárs, a Neue Zeit 1911. évi 25-ik számában ismertette. Tudomásom szerint most készül e műnek német nyelvű kiadása. Ennek megtörténte után az elvtársak szélesebb rétegeinek is meg lesz az alkalma arra, hogy megismerkedhessenek nemcsak egy érdekes művel, hanem irójával: az Internationale egyik kétségtelenül legérdekesebb emberével. Gherea oroszországi származásu. Forradalmári tevékenysége miatt már 1878-ban a Péter Pál-erődnek volt néhány hónapig foglya. Szibériából is megszökött és az 1878-ban Romániában uralkodó oroszellenes hangulatnak köszönhette, hogy Romániában letelepedhetett. Szocialista munkásságán kivül nagy esztétikai irodalmi munkásságot is fejt ki. Az egész országban a legnagyobb tisztelet — az elvtársak körében rajongó szeretet — veszi körül.

értéktelenek. A román közigazgatásról pedig egy agrárius kritikus írta, hogy „oly rossz, feslett és erkölcstelen, aminő a világ egyetlen civilizált államában sincs."

Mindezek után szinte fölösleges talán megemlíteni, hogy az éhinség az állandó állapot, hogy virul a mindenfajta népbetegség, hogy megdöbbentő nagy a gyermekhalandóság abban az országban, ahol három év alatt 44 emberre 130 millió frank örökség jutott és ahol egy Cantacusenó nevü bojár 500 millió frank vagyonnak a „törvényes" tulajdonosa.

A román paraszt kálváriája egyben a romániai ipari munkásság fölfelé törekvésének is az utja.

Románia iparáról szólva természetesen csak gyenge, jóformán melegházi, kormányszubvención élő iparról beszélhetünk. A román statisztika 200.000 munkásról beszél, amibe természetesen asszony és gyermek is beleértendő. A bojárok történelmi osztálya elsősorban a parasztnyuzást, a hatosos napszám föntartását tartja a „román nemzeti jelleggel" legjobban megegyező természetes hivatásának. Nekünk magyaroknak nem kell messze mennünk, hogy erre megértő példát találjunk.

A gyenge iparhoz képest természetesen az ipari munkások mozgalma sem lehet erős. A komolyan vehető mozgolam 1905-ben kezdődik a győzelem felé lendülő orosz forradalmi mozgalom visszhangjaképpen. A korábbi szocialista mozgalomnak jóformán nyoma sem maradt, mindössze egy-két öreg elvtárs dolgozik az 1905 óta kialakult mozgalomban. Ezen kívül csak egynéhány a polgári pártokba beevezett és magas államhivatalokba elhelyezkedett renegát tanuskodik arról, hogy — ipari munkásosztály nélkül ugyan — már 30 év óta van szocialista mozgalom Romániában. E régebbi szerepvivők közül érdekes megemlíteni Vaszili Mortzun ügyvédet és Joan Nadejde tanárt. Ez a kettő a szocializmuson kezdve különösen „nagy karriert csinált". Az előbbi — akár francia elvtársa, Millerand — fölvitte a közmunkaminisztériségig, a másik egy liberális-reakcionárius lapnak gazdag és boldog tulajdonosa. A most mindinkább erősödő igazi proletár-munkásmozgalmat az ilyen vendéglakók remélhetőleg el fogják kerülni.

A romániai ipari munkásmozgalom 1905 óta eddig még állandóan óriási akadályokkal volt kénytelen megküzdeni. 1906-ban az első kongresszuson román elvtársaink 4466 szervezett munkást számláltak. 1907-ben a Galatz-ban megtartott összejövetelen már 61 szervezetről és 8470 tagról szólt e jelentés.

De a bojárok kormánya már ekkor is elérkezettnek látta az időt a modern munkásmozgalom elfojtására. Alkalmat szolgáltatott a kormánynak erre az 1907-es parasztfölkelés. — Ámbár nyilvánvaló — már a fentebb megírtakból is —, hogy a parasztfölkelés nem az osztálytudatos szocialista agitációnak volt az eredménye, a kormány mégis az ipari munkások szervezeteit vonta felelősségre. Sőt azóta olyan adatok kerültek napfényre, amelyekből kiderült, hogy a parasztok mozgalmait a polgári liberális és konzervativ pártok ágensei szították egymás kompromittálása céljából, a kormány mégis az elvtársak

szervezeteire rontott teljes dühével. Ötszáznál több embert csak azért utasított ki a kormány az országból, mert tagjai voltak az egyik vagy másik szervezetnek. A rendőrpribékek vagy 1000 ipari munkást megsebesítettek, a bíróságok mintegy 12 évi börtönt osztottak ki, a szervezeteket földúlták, a könyveket és a levelezéseket a szervezetek még mai napig sem kapták vissza. 1909-ben, amikor a mozgalom az 1907-es üldözéseket már némileg kiheverte volna, újból ostromot intézett a kormány a szervezetek ellen. Ekkor Bratianu, az akkori miniszterelnök ellen elkövetett merénylet szolgáltatott az üldözésre okot, jóllehet köztudomású, hogy ezt a „merényletet" a rendőrség alkalmazottai rendezték. (Az idei kongresszus egyik elnökét akkoriban síkkasztás címén ítélték el kilenc havi nehéz börtönre. A „síkkasztás" abból állt, hogy az illető elvtárs 24 fillér kiadási tételről nem tudott okmányt fölmutatni!)

Mostanában kissé enyhébb szelek fujdogálnak Romániában, amennyiben a kormányra jutott konzervatív párt azzal akar népszerűségre szert tenni, hogy kevésbé szorítja meg a közszabadságokat, mint a megbukott liberális párt. Ez persze csak addig tart, amíg az éppen uralmon levő párt ugy érzi, hogy már eléggé erősen nyeregbe került. Hogy különben mennyire egykutya mindkét párt, az éppen az idei kongresszus egyik legfőbb napirendi pontja, az uj munkásbiztosítási törvény mutatja.

A romániai gazdasági és politikai mozgalom különben a legszorosabb szervi kapcsolatban is áll egymással. Annyira, hogy külön párt- és külön szakszervezeti kongresszust elvtársaink nem is tartottak. Eddig a sajátos viszonyok késztették őket erre a szoros együttműködésre, a későbbi fejlődés folyamán természetesen változnak majd az állapotok. Már az idén el is határozták, hogy a jövőben külön lesz megtartandó a két kongresszus. Az idei jelentés ismét 6775 szervezett munkásról számol be. Ezekből 4220 a bukaresti tagok száma. 95 sikeres sztrájkról, számtalan gyülésről és az agitációnak egyéb megnyilvánulásairól szólt a jelentés, nem feledkezvén meg természetesen azoknak a nehézségeknek a felsorolásáról sem, amelyekkel az elvtársak agitációja találkozott. Ilyen nehézség elsősorban az a körülmény, hogy míg Bukarestben a munkások az utóbbi két esztendőben elég szabadon mozoghatnak (a kongresszuson és a népgyülésen például kellemesen nélkülöztük a rendőrség kiküldöttjét), addig a vidéken az agitáció a hatóságok brutalitása miatt jóformán lehetetlen. A petroleum- és bányamunkások, valamint a földmunkások pedig teljesen körül vannak fogva csendőrséggel és katonasággal. Óriási akadálya természetesen az agitációnak a nép hihetetlenül alacsony műveltségi foka is.

A kongresszus tanácskozásainak két legfőbb tárgya az uj munkásbiztosítási törvény és a választójog kérdése volt.

Az uj biztosítási törvény szinte klasszikus példája az olyan törvényhozásnak, amely a munkásnép dolgaiban „rólunk-nélkülünk" határoz, amely az egyik kezével biztosan elveszi azt, amit a másikkal csak bizonytalanul adott. Azonkívül az ilyen törvénykezés főcélja mindig az, hogy a munkásság és a világ szemébe

port hintsenek vele. Ez a törvény betegség és baleset esetére is nyujt segélyt. A segélytételek nevetségesen csekélyek. A törvény szervezete csapnivaló, amennyiben a munkások autonóm-gazdálkodása helyett a pénztárak szervezetét tisztán az állami bürokrácia és a munkáltatók kezeibe játszották át. De még ez is hagyján. Csakhogy ezzel a törvénynyel egybekapcsolták az ipartestületek, a békéltető bizottságok és a szervezkedés kérdéseit. Olyanfajta kényszerszakszervezeteket kivánnak létesiteni, amilyenekre Szterényi gondolt a boldogult koalíció ipartörvény-revíziója tervezetében.

Ilyenekkel próbálkozik a „liberális" konzervativ kormány és ilyenektől remél népszerüséget a reakciós „liberális" párttal szemben.

Elvtársaink természetesen nem tehettek egyebet a kongresszuson, minthogy megvitatták azt a módot, amelylyel lehetetlenné tehetik a törvény legkárosabb pontjainak életbelépését és végrehajtását.

Nagyon lelkes fölszólalásokban és ugyanilyen határozati javaslatban kimondták román elvtársaink a kongresszuson, hogy harcot indítanak az általános, egyenlő és titkos választójogért. Köztudomásu, hogy Románia hét millió lakosa közül ma csak 90.000 embernek van választójoga. Azonkívül — valószinü a Hohenzollern királylyal való stilszerüség kedvéért — a mai választójog háromosztályu és közvetett, miként a porosz junkerek országában.

Az elnyomott és kifosztott romániai munkásságnak elsőrendü érdeke, hogy a bojárság kizárólagos uralmat megrendítse. A kongresszus a magyarországi munkásság példáját lélekemelőnek és követésre méltónak mondotta ki abban a harcban, amelyet most meg akar indítani. A magyarországi munkásság szivből és proletárszolidaritásnak teljességével reméli és forrón óhajtja, hogy a dolgozó Románia harca majdan teljes győzelemmel végződjék.

A szindikalizmus.

Irta *Ágoston Péter.*

I.

(Első közlemény.)

A) Minden társadalmi mozgalomnak keletkezésekor és fejlődése első korszakaiban az a jellemvonása, hogy nemcsak az azonos, hanem a rokon gondolkodásuakat is összehozza. A fejlődés későbbi korában a fölületes szemléiőben tehát könnyen támadhat az a hit, hogy a küzdő táborban tapasztalható egyenetlenség oka: kicsinyesség, személyi érvényesülésre való törekvés, rokon- és ellenszenv stb.; holott az a természetes, hogy a rokon gondolkodásuak közt is összébb fogjanak az azonos gondolkodásuak, hogy igy külön csoportokat alkossanak. Amig ez a folyamat be nem következik, a látszólagos egység megvan, de a tulajdonképpeni egység nem volt meg addig sem. Ezeket a jelenségeket tehát nem elitélni, hanem megérteni kell.

A megértést nagyban előmozdítják azok, akik a mozgalomnak rugóit keresve, megtalálják a külön csoportok rugóit is. Természetes jelenség, hogy az Internacionaleban Marx és az anarchista Bakunin sokáig megférték. De éppen így könnyen érthető, hogy utjaiknak el kellett válni. Ugyanígy meg fogjuk érteni, hogy a szocialista táborokból a polgári hajlandóságu szociálreformerek majd mindenütt ki fognak vonulni.

A társadalom berendezésével elégedetlen csoportok először csak az elégedetlenség tényével vannak tisztában, de sem a megváltoztatás irányát, sem módját, annál kevésbé eszközeit nem ismerik. Hogy mindezzel tisztába jöhessenek, ismerniök kell azokat az okokat, amelyek az elégedetlenséget szülő állapotokat eredményezik. Ezeket a vizsgálódásokat az elégedetlen csoportokhoz tartozók maguk végzik s maguk jelölik meg a mozgalom határozott céljait. A céljelölés rendesen nem okoz még szakadást, de a célhoz vezető utak megválasztása már szakadáshoz vezet a társadalom berendezésével elégedetlenek táborában.

Ennek a tételnek igazságát könnyen ellenőrizhetjük, ha a munkásmozgalom történetére egy futó pillantást vetünk. A munkásmozgalom célja, amint tudjuk, a kollektivizmus. Addig, amig a kollektivizmus fogalma sem alakult ki s amig a kollektivizmus szervezetének kérdése föl nem merült, addig békésen megvoltak egymás mellett az összes kollektivisták. Amint a fogalom tisztult, fölmerült a nagy kérdés, milyen legyen a kollektivizmus: állami vagy szakszervezeti? A szociáldemokrácia az első, az anarchizmus, valamint a szindikalizmus a második formát fogadta el. Amint már most tovább és tovább fejlődött a munkásmozgalom, szükségképp fölmerültek a célhoz vezető utak körüli viták is. Ezek sokszor annyira nyomon követték az elvi első vitát, hogy ezzel összeolvadtak, rendesen azonban csak az elvi kérdések után merültek föl. Ott, ahol külön merültek föl e viták, ott a munkásosztályt már szociáldemokrata és anarchista[1] csoportra szakadva találták. Az ut és eszköz kérdése az, hogy a munkásosztály miképpen törjön céljai felé: közvetve-e, tudniillik az állami hatalomnak a parlamentben való meghódítása által is, vagy közvetlenül, a parlament figyelmen kivül hagyásával? A közvetett ut lassu, a közvetlen gyors, vagy legalább is gyorsnak vélik. Lényegében ezek a szocializmus és szindikalizmus legfőbb vitapontjai is.

B) Amikor a munkásmozgalom történetének rugóira egy röpke pillantást vetünk, egészen mellőzhetjük a munkásmozgalom korai szakaiban tapasztalható chaotikus, rendszertelen alakulásokat, amelyek a legtöbb esetben nélkülözik a munkásmozgalom jellegét,

[1] Amikor az anarchizmust a munkásmozgalom korai történetében fölemlítjük, akkor a korai anarchizmusra gondolunk, amelyet föderalizmusnak is nevezenek s nem az individuális anarchizmusra. Az első az Internacionáleban a szocializmussal együtt nőtt föl, a másik pedig az agymunkások befolyásának tulajdonitható. Az Internacionáleban 1864-től 1872-ig kialakitották a szociáldemokrácia alapelveit, amelyek ellen küzdő Bakunint 1872-ben kizárván, maga az Internacionále is megszünt. Azóta külön uton halad a szociáldemokrácia és az anarchizmus. Elveinek ellentétessége tehát teljesen világossá vált.

mert nem általános célok, hanem egyesek hatalmi érdekében keletkeznek. Csak öntudatos mozgalom tekinthető komoly munkásmozgalomnak. Annak a megítélésében, hogy egy ujonnan keletkező irány mennyiben komoly és indokolt, rendesen csal a szemünk. Ennek az oka az a körülmény, hogy a társadalmi mozgalmak tömegmozgalmak. Keletkezése idejében azonban semmiféle mozgalom sem lehet tömegmozgalom s igy könnyen félrevezetheti a szemlélőt az első csatlakozók kis száma. Másrészről azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy bármilyen bizonyosan érvényesülnek a nagy tömegek érdekei a társadalomban, minden küzdő csoport tulajdonképpen elenyésző kisebbség azokhoz képest, akiket a küzdelem közvetlenül érint és érdekel. Ha tehát valamely zászló körül kevesen sorakoznak, ez nem jelenti az eszme gyengeségét. Ezért minden mozgalmat megfelelő tárgyilagos szeművegen át kell vizsgálni.

Ahoz, hogy valamely egyetemes jellegü társadalmi mozgalom keletkezzék, egyetemes ható okok kellenek. De a jelenségek fölmerülte alkalmával még nem tudhatjuk, hogy milyen ható okok szültek valamely mozgalmat. Ahoz, hogy valakinek meggyőződése bizonyos irányban alakuljon, alkalmas benyomások és ismeretek szükségesek. Ezért tehát nem az ellenségeskedés és lenézés a meggyőzéshez vezető ut, hanem a látókör olyan bővítése, amely által az egyoldaluan látó szemhatára minden irányban megnyilik.

Amint nem véletlen az, hogy a szocializmus a munkástömegek modern hitvallása lett, ugy nem véletlen az sem, hogy az individualista anarchizmus az agymunkások közül toborozza hiveit. De éppen igy nem véletlen az sem, hogy a szindikalizmus Franciaországban számlálja legtöbb hivét. Viszont látjuk azt is, hogy ez az irány ma már Angliában is, sőt nálunk, Németországban s az Egyesült Államokban is számlál hiveket.

A munkásság Franciaországban a nagy forradalom óta folyton keresi sorsa javitásának eszközeit. E keresés közben a mindenhatónak hitt állami hatalom utján iparkodott ismételten célt érni. Ugy Louis Blanc, mint Ledru-Rollin hatalom megszerzésében látták a munkásság boldogulásának legbiztosabb utját. Az általános választójog régen megvan, szocialista vezérek gyakran fogták a kormány rudját, a munkásság pedig még sem lett Franciaország ura. Igy tehát érthetőnek kell tartanunk, ha sok munkásban ébred föl a gondolat, hogy más uton kell a társadalmi uralmi viszonyok megváltoztatását megkisérelni. Viszont az is érthető, hogy a hosszu politikai küzdelmekbe más országok munkásai is belefásulhatnak és szintén más utakat keresnek.

II.

A) Marx a társadalom fejlődésének megváltozhatatlan törvényeit ismételten elénk tárta, azokat ugy ő, mint mások sokszor megmagyarázták s ennek dacára még ma is tulsokan vannak, akik ellentétes állásfoglalásukat Marx szavaival bizonyitják. Marxra

hivatkoznak a szociáldemokraták, a revizionisták, a reformisták, Marxra hivatkoznak az anarchisták, a szindikalisták, Marxra hivatkoznak a társadalmi küzdelmet folytatók s a fatalisták. Aki az ellentétes nézetüeknek ezt a hivatkozását rosszhiszeműnek tekinti, az nem értheti meg sohasem őket. Bizonyos nézőpontokból mindegyiknek igaza van. Amikor Marx a tőkés gazdasági rendnek önmagától való összeomlását jósolja meg, akkor a fatalistáknak látszik igazat adni; amikor a francia commune-ről szólva azt mondja, hogy ugy látszik a munkásság nem veheti kezébe a kész állami hatalmat, akkor a revizionistáknak; amikor azt mondja, hogy az uj társadalmi rend egyszerre fog bekövetkezni, akkor az anarchistáknak és szindikalistáknak ad igazat; amikor Marx megvédi a communeben föllázadt katonákat, akkor antimilitaristának lehet tekinteni; amikor kijelenti, hogy a munkásnak nincs hazája, akkor meg antipatriótának stb. Ezek az ellentétek Marx nyilatkozataiban csak az illető alkalom és az illető kérdésnél szükségképp előtérben álló körülményeknek figyelmen kivül hagyása folytán tekinthetők főnforgóknak. Nemkülönben azért, mert Marx ez alkalmakkor nem azokra a kérdésekre felelt, amely kérdéseket ma ez állitólagos feleletekelé tesznek. Nincs különben sem szükségképpi ellentét e különböző alkalmakkor tett nyilatkozatokban, hanem hiányzik az összefüggés és éppen ezért ezeket egységes egészként nem szabad kezelni. Ez annál kevésbé jogosult, mert hiszen a különböző irányok nem azért keletkeztek, mert Marxnak ilyen különféle nyilatkozatai vannak, hanem az irányok keresték ki e különféleképp magyarázható nyilatkozatokat. Az ilyen közös tekintélyre való hivatkozás két okból történhetik: *a)* mert az uj irány nem akar kikapcsolódni a régi és nagy mozgalomból; *b)* mert a már kivált csoport akarja a mozgalom eredetével való saját közvetlen kapcsolatát igazolni.

Mindezek hiu törekvések, éppen ugy, mint azok, amikor valamely uj mozgalom a hagyományok mozgalmát azzal vádolja, hogy elszakadt a mozgalom forrásától. Hiábavaló és minden jelentőségnélküli tehát, ha a szindikalistáknak sikerülne is bebizonyitani, hogy ők visszatértek Marxhoz s a szociáldemokrácia elszakadt töle.

A szindikalizmus a régi anarchizmus (föderalizmus) elsőszülött gyermekének látszik. Megegyezik mindkettő a kispolgári jellegben, a szervezkedés elhanyagolásában. A szindikalisták s anarchisták szellemi rokonok, megegyeznek egymással abban a fanatikus hitben, amelylyel elveikhez ragaszkodnak, a türelmetlenségben és felekezeti szellemükben.

B) A társadalomban azonos és rokon célokat követő csoportok és irányok között nagyon sok összeütközés elmaradna, ha minden csoport tisztában volna azzal, hogy bármennyire leszögezte is magát valamely tábor egy elméletileg körülirt cél és megállapitott utirányhoz, azért nem ritkán jut abba a helyzetbe, hogy hütlen legyen programmjához. Sem a társadalom, sem pedig a társadalom osztályai és küzdő csoportjai nem gépszerü érzéketlenséggel müködnek. Az ember társadalmi céljait nemcsak esze, hanem szive s érzelmei,

sőt érzékei s ösztönei is befolyásolják. A tetteket nemcsak a mérlegelés, hanem az indulatok is irányíthatják. Ezért tehát a kétszer kettő biztos számításai hiányoznak a társadalmi kérdésekben.

Amikor tehát a szindikalizmus tanításait és elveit vizsgálat alá vesszük, akkor a kritika szempontjából csak az esetben van könnyű dolgunk, ha megfeledkezünk arról, hogy itt nem határozott mennyiségekkel kifejezhető tényezőkkel, hanem ismeretlen mennyiségekkel kell dolgoznunk. Ezeket a tényeket leginkább akkor méltányolják, ha tudják, hogy a megérteni nemakarás ma már odáig megy, hogy a demokráciát egyenesen ellentétbe helyezik a munkásmozgalommal. Az ellentétek a multban nem voltak olyan élesek, de folytonosan gyarapodtak, ezért e kérdésre a legjobb világot a szindikalizmus fejlődéstörténete veti.

III.

A) A szindikalizmus története még az Internacionálaben 1872 előtt kezdődik, amennyiben már e szövetségben is számosan voltak, akik váltig hangsulyozták, hogy a munkásosztály fölszabadítása csak a munkásság saját műve lehet. Tudjuk, hogy ezt a fölfogást vallotta Marx is. De éppen abban van a szindikalizmus lényege, hogy ebből a tételből más következtetéseket von le, mint a szociáldemokrácia. A szindikalizmus szerint, a munkásosztály fölszabadítása csak olyan eszközökkel történhetik, amely eszköz kizárólag a munkásosztály rendelkezésére áll, ilyen pedig csak az általános sztrájk, a direkt akció és az antimilitarizmus. Miután a munkásság boldogságának elérése csak a tőkések kisajátítása révén történhetik s miután e kisajátítás foganatosítása csak a munkások által fog megtörténhetni, ezért a munkások szakszervezeteiben kell látni az egyetlen harci tábort s minden politikai befolyás és eszköz mellőzhető.

Amíg a munkásságnak az Internacionáleban szövetkezett tábora még csak öntudatlanul ismerte föl a munkásság utjait s amíg a küzdelem csak a munkásság közönyössége ellen folyt s igy a tulajdonképpeni ellenség ellen küzdelem sem folyt, tehát taktika sem kellett, addig oly általánosságban mozogtak a kongresszusok határozatai, hogy azoknak csupán a szelleme, de nem a szövege fölött gondolkodtak. Élénken megvilágitja ezt az Internacionále 1865-iki genfi kongresszusának következő határozata, mely szerint: a tőke és munka igazságos alapon való egyesülése lehetetlen. A munkások egyetlen ereje számukban van. A szakszervezetek célja a bérrendszer átalakitása és a tőkések egyedáruságának szétrombolása.

Ez a határozat még oktató jellegü. Még nincs meg a tőkések ellen harcoló proletár-hadsereg, még csak toborozzák. Csak néhány év mulva kezdenek a harci eszközökről és módokról gondolkozni, de nem azért, mivel már égető szükség lett volna rá, hanem azért, mivel az elmélet megelőzte a gyakorlatot. Igy került bele a Journal Internationale-ba 1869-ben az általános sztrájk gondolata, melyet az 1874-ben Genfben tartott nemzetközi kongresszus is elfogadott.

E kongresszus az általános sztrájk megvalósítása céljából a szakszervezetek nemzetközi szervezésére vonatkozó határozatot is elfogadott. Nem érdektelen, hogy a jelenlevő Marx e kérdéshez nem szólott. Ugy ez a gondolat, mint az antimilitarizmus, ezután sem idézte elő a szocialista párt kettészakadását, sőt még nagyobb méretű ellentéteket sem. Aminek oka abban a körülményben keresendő, hogy e felfogásbeli különbség csak elméleti ellentétet, de nem összeütközést jelentett. Ott, ahol a munkásság küzdelmének eredményét ez az irányzat veszélyeztette, gondoskodott róla, hogy a párt egységét ne zavarja meg.

Az általános sztrájk gondolatával szemben, melyet a szindikalizmus vezető gondolatának tekintenek, egy kicsit hálátlanok ma már az elvtársak akkor, mikor a szindikalizmussal együtt egyszerüen elitélik s elfelejtik, hogy a munkásság szervezésének nagy munkáját az első szervezők e hatalmas gondolattól eltelve végezték s hogy a nemzetközi szövetkezés nagy eszméjének szintén hatalmas tápja volt az általános, mindent megállító sztrájk.

B) A szindikalizmus története, ha az Internacionale-ban kezdődik, itt megszakad s a kilencvenes évek francia mozgalmaiban támad fel ujra. De jogosult az az álláspont is, mely csak a francia munkásmozgalomban keresi a szindikalizmust. Mindezek mellett azonban azt tartjuk, hogy a szindikalizmus kifejlődésére nemcsak a francia viszonyok, hanem az egyetemes viszonyok is lényeges befolyást gyakoroltak. Ez könnyen belátható, ha figyelembe vesszük, hogy a szindikalizmus nem idegen az angol trade unionismus-tól abban a gondolatban, hogy a munkásságnak magának kell sorsa javitását kezébe vennie s hogy a politikai eszközök erre alkalmatlanok. Viszont azonban az angol felfogással ellentétes az az elve, hogy a munkásság különböző szakszervezeteinek nem szabad egymástól elszakadva küzdeniök, hanem a munkásságnak egységes táborként kell a tőkések egységes táborával szembeszállania. A munkásmozgalom ez egységességének gondolata német gondolat.

Eszerint ugy angol, mint német gondolat is van a francia szindikalizmusban. Micsoda már most az, ami különlegesen francia a szindikalizmusban? Ugy mint az angol és német mozgalomnak csak külsőségeit emlitettük fentebb, ugy itt is most csak a külsőségekre térünk ki. E külsőség pedig az, hogy a francia munkásság a szervezkedés érdekében semmiféle vagy csak nagyon csekély áldozatra hajlandó. Mig Németországban egy szervezett munkás évi járuléka átlag 32 K, Angliában 41 K, addig Franciaországban csak 2 K 60 f. Mig Angliában a legmagasabb járulék 1 shilling hetenként, addig Franciaországban 2 frank havonként. A pénzbeli áldozatok helyett minden mást nagyon szivesen hoz azonban a francia munkás s e tekintetben például szolgálhat többi munkástársainak.

C) Mi az oka annak, hogy eddig éppen csak Franciaországban öltött külön jelleget a munkásmozgalom? Ennek a kérdésnek a megoldását Franciaország különleges gazdasági viszonyaiban kell keresnünk. A francia ipar már régtől fogva a minőségi és nem a tömegárura vetette magát. A minőségi árunál nem a gép, hanem

a munkás egyéni ügyessége a döntő. Az ilyen árukat nem gyárakban, hanem műhelyekben készítik, a műhely vezetője és a munkás közelebb állanak egymáshoz érzelmi és gazdasági tekintetben is. Amikor tehát az angol és német munkások a munkaidő megrövidítéséért küzdöttek, ugyanakkor a francia munkások a kismesterekkel a kereskedők kikúszöbölése céljából termelő szövetkezetek létesítésén fáradoztak; az elmélettel foglalkozók pedig az olcsó hitel kérdését akarták megoldani.

Franciaország gazdasági szervezete is egészen eltér más országokétól. Amíg Európa minden államában a nagy bankok mellett számos közép és kis bank van, addig Franciaországban egynehány hatalmas pénzintézet kezében van az ország minden pénze. Ezek a nagy pénzintézetek az ország minden részében fölállított fiókjaik révén fölszívják Franciaország minden pénzét s mert csak alacsony kamatot kell, hogy megtérítsenek a betevőknek, csak biztos, bár alacsony kamatokat fizető ügyleteket kötnek, illetve csak nagy vállalatok ügyeit finanszírozzák. Igy közép gyári vállalatok nem keletkezhetnek, kis vállalkozók pedig nem növelhetik hitel révén üzemüket. Ez által a kis emberek és a nagy tőkések közti ellentét élesebb, mint más országokban. Ehez hozzájárul még, hogy Franciaország sok iparága visszamegy, minek következtében sok munkás kereset nélkül marad. Ehez járul az a körülmény, hogy az állami és községi bevételeket legnagyobbrészt fogyasztási adókból fődözik, ami megélhetést nagyon drágítja. Miután pedig a munkás a drágaság okát elsősorban az államban látja, az állam ellen fordul annál inkább, mert az állami hatalom birtokosai azok a nagytőkések, akik az államon kivül az ő boldogulását akadályozzák. Miután az állami hatalom révén a sztrájkok által elért béremelés előnyeit a vámpolitika segítségével a nagytőkések sokszor meg tudják szüntetni, a francia munkások nagy csoportja a részleges sztrájkoknak nem tulajdonit értéket s csak a mai állam megszüntetésében látja a munkáskérdés megoldását. Ennek az egyedüli módját pedig az általános sztrájkban látják. Ez az oka annak, hogy a francia munkásság egy ideig csak ezzel a gondolattal foglalkozott.

Kétségtelen, hogy az általános sztrájk és szervezkedés elhanyagolása nem érthető meg, mert hiszen az általános sztrájkhoz még nagyobb foku szervezettségre van szükség, mint a helyi és részleges sztrájkhoz. Ez az ellentmondás jellemzi éppen a francia munkásmozgalmat. Ezt csak a francia kispolgári szellemből lehet megmagyarázni. A kispolgár hajlandó a nyomor és szükség hatása alatt a megindult küzdelemben részt venni, de évekig versenytársaival ugyanegy szervezetben együtt lenni nem.

A zsidó egyistenség keletkezéséről.

Irta *M. Beer.*

A történelem a földrajzi és a gazdasági föltételeken alapszik; a föld, amelyen az ember lakik és a termelés módja, amelyből él, szabja meg fejlődésének irányát. Az emberi gondolkodás képessége a külső körülmények alapján megdönti a régen elfogadott igazságokat és az embert környező világból nyert hatások alapján uj fogalmakat, uj igazságokat teremt magának. A primitiv társadalmi fejlődésben a földrajzi körülmények befolyásolják letelepülését, táplálékát, nyersanyagát, technikáját, a külső világgal való érintkezését és védelmét. A földrajzi-gazdasági körülmények befolyásolják az ember fölfogását a vallásról, erkölcsről és a politikai kérdésekről, mindig az illető közösség szükségleteinek és törekvéseinek megfelelőleg. Az ember gondolatvilágot teremt magának, amelyet helyesnek, igaznak és szépnek talál. Mihelyt azonban a földrajzi-gazdasági körülmények megváltoznak, például a technikai és tudományos fölfedezések, a közösségeknek más közösségekkel való összeköttetése, vagy terjeszkedő hódítások révén, aminek következtében a társadalmi kapcsolatban is eltolódások keletkeznek, többnyire társadalmi és osztályharcok alakjában uj fölfogások, uj törekvések támadnak. És ekkor uj vezetők, uj bölcsek és uj próféták jutnak fölszinre, akik az uj érzésekből uj fogalmakat alkotnak és a dolgok uj rendjét igyekeznek megteremteni, hogy azok összhangban legyenek az uj viszonyokkal.

Az alábbiakban bizonyos történelmi és politikai kérdéseknek a megoldását kíséreljük meg a történelmi materializmus alapján. Az ó-testamentum a legendák, hagyományok és régi zsidók irodalmi termékeinek gyüjteménye. A gyüjtemény sok évszázad munkáját, hagyományát és legendáját halmozza össze. De azok, akik összeállitották, nem tudták még rendszerbe önteni az egészet. Nem volt szociális és társadalmi érzékük, sem biráló képességük. Az ó-testamentumban ezért zavaros összevisszaságban találjuk a legrégibb multakra és a legujabb eseményekre vonatkozó följegyzéseket. A nomád, vándoréletben szerzett érzéseket és fölfogásokat összevegyitve találjuk a már megállapodott, rendszeres gazdasági életben született fölfogásokkal, a törzsi élet vonatkozásait az individualista élet vonatkozásaival. Az ó-testamentumot ezért nem tekinthetjük a régi zsidók történelmének. Az egész gyüjteményt ujra kell tehát rendezni, hogy tiszta képet nyerhessünk a régi zsidók kiváltságos helyzetét illetőleg, a próféták keletkezéséről, a Jehova és Baal közötti küzdelemről, a zsidó egyistenség fogalmának születéséről, a szociális igazságosságra való törekvésről, röviden: a zsidók történelmének eredményeiről, amelyekből a kereszténység keletkezett.

A zsidók a semita népfaj egyik csoportja, amelynek hazája Arábia. Az arábiai félsziget fizikai és gazdasági földrajza határozott módon befolyásolta lakosainak kezdetleges társadalmi életét és kifejlesztette a semita tipust. Arábia fizikai viszonyai rendkivül válto-

zatosak. Részben kedvezőek a népesség gyors szaporodására, másrészt pedig a kivándorlásra kényszerítenek. Nagyrésze igen termékeny, földrajzi fekvése pedig kitűnő védelem a hódítók ellen.

Az arábiai félszigetnek egészen a Krisztus utáni 2. századig igen kedvező kereskedelmi helyzete volt. Mint hosszukás földnyelv fekszik Ázsia és Afrika között és természetszerűleg a két világrész közötti kereskedelemnek a központja lett. A hajózás akkor még igen veszedelmes vállalkozás volt és a kereskedelem ösztönszerűleg a szárazföldi utat választotta. A semitákban a két világrészszel való érintkezés kifejlesztette a szellemi képességeket, kiszélesítette látókörüket, de egyuttal ravaszkodóvá is tette őket. A félsziget területe azonban igen korlátolt volt és a népesség tulszaporodását a meglévő termelési mód mellett csak a kivándorlással lehetett ellensulyozni. A környezetükkel való küzdelemben és a különböző körülményekhez való alkalmazkodásban a semiták öntudatos, erős népfajjá fejlődtek. Több semita törzs, valószinűleg a legszívósabbak, a legkalandosabbak elhagyták tehát szülőföldjüket és uj hazát kerestek maguknak. A népvándorlás hullámai természetesen a kereskedelmi utakat követték. Némely törzs északkeleti irányba indult, a Tigris és az Euphrates folyók mellett ütött tanyát és megalakitotta az asszir és a babilóniai birodalmat és civilizációt, amely abban az arányban fejlődött, amilyen arányban az Indiával, a Közép Kelettel és a földközi tengeri országokkal való kereskedelem fokozódott. Más semita törzsek a nyugati kereskedelmi utat követték és megalapitották Fönicíát, Szíriát és Palesztinát, amely országok kereskedelmi, ipari vagy gyarmatosítási tevékenységükkel, valamint vallásos és etikai gondolkodásukkal arra voltak hivatva, hogy nagyban befolyásolják Európa történelmét.

A semita törzsek ősállapotában a társadalmi szervezet kommunista volt. A nomád életben már szükségszerűleg is kommunistának kellett lennie. De az maradt egyideig a mezőgazdasági termelésben is. A nomád életben a törzs legvállalkozóbb tagja vezette őket oázisról oázisra, senkiföldjén legeltették nyájaikat, szerény igényeiket a közös nyáj tejéből és husából elégitették ki. Nem volt alkalmuk arra, hogy vagyont gyüjtsenek, vagy egymással versenyezzenek, nem fejlődött ki náluk az egyéni tulajdon, az egyéni felelősség érzete, vagy az egyéni istenimádás.

Ezek voltak a zsidó törzsek fizikai, szellemi, erkölcsi és társadalmi jellemvonásai, amikor kikerültek az arábiai sivatagokból és a népesebb és müveltebb földközi tengeri vidékekre vándoroltak, hogy ott letelepedjenek. A zsidók tulajdonképpeni történelme Kánaán meghódításával kezdődik.

A vallás az ember első rendszeres kisérlete arra, hogy megtalálja a világegyetem szellemi, fizikai és társadalmi erőinek magyarázatát, amelyeket hatalmasaknak és egyben megérthetetleneknek tartott. A vallásban, amely a primitiv ember szellemi tevékenységének szülötte, az érzelmi tényezők megelőzték a dogmákat. A vallás eszerint a világegyetemről való fölfogás, amely az érzelemben fogamzott meg és mint élettapasztalat az embernek az

az anyagi világ fölött való igen korlátolt hatalmából született. A vallás az élet kezdetleges bölcselete. Mindenütt és nyomban életre kelt, ahol és amikor az ember szükségét érezte annak, hogy környezetét megértse és befolyásolja. Vallását tehát mindig a saját külön szellemi fejlettsége és a saját külön környezete szabta meg.

A legjobb szellemi, fizikai vagy társadalmi erőt, amelytől a primitív ember jóléte függött, hatalmas személyi lénynyé emelte, amelynek tanácsát és jóakaratát imádsággal és áldozatokkal meg lehetett nyerni vagy haragját lecsillapitani. Ez a személyesített erő lett a legfőbb hatalom, isten, amely egyuttal hatalmas törzsfőnök vagy király is; nagyobb, hatalmasabb és bölcsebb, mint bármely ember, de mégis ember, akit meg lehet mérni, látni és beszélni lehet vele. A végtelenségről és az absztrakt szellemi erőről való fogalom az emberi gondolkodás későbbi szülötte.

A legfőbb isten mellett mellékistenek is voltak, mint a kisebb erők személyesitői. A zsidók eredeti vallása ugyanezen jellegzetességeket mutatja: a pusztában őgyelgő nomád népek vallása volt és vándorlásaik területe és társadalmi szervezetük szükségleteinek megfelelőleg alakult; fizikai, társadalmi és politeista volt. A főisten a sivatagok romboló erőinek a személyesitője. Jehovát a viharral, villámlással, a földrengéssel, de egyuttal a beduin vezér erényeivel, rettenthetetlenségével és a harcban tanusitott vadságával ruházták föl. Az izraeliták nemcsak a maguk törzsének isteneiben hittek, hanem a más törzsek isteneit is épp oly igazinak tartották, mint Jehovát. Sőt meg voltak győződve arról, hogy ha egy zsidó elhagyta törzsét, vagy törzsének lakóhelyét, kötelessége volt, hogy más isteneket imádjon.

Ez volt az izraeliták vallásának veleje, amikor Kánaán földjére léptek és annak meghódítása után következő első évszázadokban. Miután Kánaán apró törzseit legyőzték és elfoglalták földjeiket, Izráel fiai fölosztották az országot a törzsek között. A földet a törzsek vették birtokukba és nem az egyesek. A föld tehát közvagyon volt és nem egyesek tulajdona. A törzs érdekeit mindig fölé helyezték az egyesek érdekeinek.

A hódítás után következő néhány évszázad alatt a zsidók primitiv szokásaik és hagyományaik szerint éltek. Jehovát imádták, neki áldoztak, háboruskodtak a benszülöttekkel és a környéken élő törzsekkel. Abban a mértékben azonban, amint a béke megállapodott, biztonságban érezték magukat és a földmivelés lett a főfoglalkozásuk, az uj viszonyok fölforgatták Izráel fiainak szellemi és erkölcsi fölfogását és szokásait. Elsősorban a leigázott benszülöttek magasabbrendű civilizációja éreztette hatását. Kánaánnak virágzó mezőgazdasága és aránylag fényüző életmódja volt. Baal a termékenység jelképe; ő ad gabonát, olajat, bort és szaporitja a nyájat. A Baal-imádás ezért pazar volt; a föld legszebb gyümölcseit neki áldozták és gyakran rendeztek zajos ünnepségeket. Ezek a társadalmi viszonyok szükségszerüen befolyásolták a kiéhezett élénk arab nomádokat és lassanként megadták magukat. Később a zsidók uj anyagi helyzetének a befolyása is jelentkezett. És ez a befolyás

mélységes és egyuttal bonyodalmas is volt. Jehovából, a sivatag romboló erőinek és a harcias tulajdonságok személyesítőjéből hiányzottak azok az erények, amelyektől a békés földmivelő boldogulása függ. Jehova nem illett bele a megváltozott viszonyokba. Hozzá nem lehetett gabonáért, borért és egyéb áldásokért imádkozni, amelyekre a földmivelőnek szüksége van. A zsidók lassanként kezdték megérteni az ellentmondást, amely külső viszonyaik és szellemi életük között fennáll. Hogy zavarukból meneküljenek, két ut kinálkozott. Vagy az uj viszonyoknak megfelelőleg átalakitják Jehovát, vagy pedig egyszerüen Baalt imádják. Izráel fiai eltévelyegtek. Egyrészük Baalt fogadta el istenének, másrészük pedig szigoruan ragaszkodott Jehovához és küzdött a kánaániak befolyása ellen.

A Jehova és Baal között való küzdelem eszerint a régi hagyományok és az uj anyagi viszonyok közötti ellentétekből származott; a nomád sivatagból a mezőgazdaságba telepedett élet testesitette meg a küzdelmet. A termelés módja megváltozott, de még nem akadt vezér, aki a régi szellemi szolgaságból kivezesse a zsidókat és uj fogalmakkal ruházza föl Jehovát. Ennek a válságos küzdelemnek egyik későbbi állapotát képviselik Illés és a Baal-próféták. Illés próféta volt az első, aki kisérletet tett arra, hogy Jehovát az uj viszonyoknak megfelelőleg átalakitsa és véget vessen a szellemi válságnak. Jehova nem a romboló természeti erők és a háboru istene többé, hanem a jóságos isten, aki esőt ad és követőinek békés foglalkozását támogatja.

Mialatt a szellemi küzdelmek folytak, a zsidók életében nagy változások mentek meginl végbe. A zsidók mint kommunisták telepedtek le. Társadalmuk egységes volt. Nem ismertek egymással ellentétes tagozódásokat. Nem voltak kizsákmányolók és kizsákmányoltak, nem voltak szegények, sem gazdagok, sem uzsorások, sem kiuzsorázottak. De az idők folyamán a társadalom bomladozni kezdett. A bomlás okai földrajziak és gazdaságiak. Kánaántól északra az iparos és kereskedő Fönicia feküdt, a Jordántól keletre pedig a nagy kereskedelmi ut vezetett Egyiptomból Szíriába és Mezopotámiába. A föniciaiak közvetitették a kereskedelmet a közép Kelet, India északi részei és a Földközi tengeri országok között. De nemcsak az áruk közvetitésére szoritkoztak, hanem maguk is termeltek árukat, finom vásznakat, festett gyapjut, üveg- és fémárukat. Kereskedelemmel és iparral foglalkoztak, területük pedig csak egy keskeny földsáv volt. Arra kényszerültek tehát, hogy a szomszédos, mezőgazdasággal foglalkozó országokból szerezzenek be élelmiszereket. Ilyen mezőgazdasági ország volt Kánaán, amelylyel kereskedelmi összeköttetésbe léptek. Hasonló viszonyok voltak a zsidó országokban, amelyek az egyiptomi és szíriai kereskedelmi ut mentén feküdtek. Az a körülmény, hogy a zsidók mezőgazdasági termékeiket exportálhatták, bevonta őket a nemzetközi kereskedelem forgatagába. A kereskedelmi és pénzügyletek szükségszerüleg bomlasztólag hatottak a társadalom kommunista szervezetére. Azokban a családokban, amelyek kereskedelemmel foglalkoznak, hamarosan

kifejlődik a magántulajdon iránt való vágyakozás, amelyet csak úgy elégíthetnek ki, ha elidegenítik a törzs birtokában levő földeket. A földek eltulajdonítása természetszerűen egyenlőtlenségre, a társadalom gazdasági tagozódására vezet. A törzsi szervezet bomlását siettetí a külfölddel való kereskedelem. A zsidók keletről és nyugatról is ki voltak téve a kereskedelem befolyásának és így ez a bomlás meglehetős gyors volt náluk.

A vallási válsághoz csatlakozott a társadalmi válság. A társadalom Jehova- és Baal-imádókra, szegényekre és gazdagokra oszlott. A szegények és gazdagok, a kisajátítottak és kisajátítók között kitört társadalmi harcban Jehova prófétáinak uj küldetésük támadt. Már nemcsak a régi vallás szószólói voltak, hanem a társadalmi igazságosság hirdetői is. Vezetői lettek az elszegényedett tömegnek. A két gondolatvilág, a vallási és társadalmi, forradalmi és messzemenő fogalmat adott Jehovának és törvényeinek.

A régi Jehova fizikai isten, akinek imádása tudatos, szertartásos eljárás volt. A régi társadalom etikája azonban öntudatlan volt; a szolidaritás, az egymás kölcsönös támogatása, a társadalmi igazságosság természetes velejárója volt a törzsi szervezetnek. A nép egyáltalán észre sem vette ezeket és nem is személyesítette meg Jehovában. A társadalom széttagozódása után a gazdagok a régi vallás mellett maradtak és vagy Baalnak vagy Jehovának áldoztak. A papok a gazdagok pártján maradtak. De a szegények nem elégedtek meg a vallás régi fogalmával. Küzdelmeikben visszaemlékeztek a régi időkre, amikor a társadalmi ellentétek nem szakították még szét a testvéri kötelékeket. Miután elrabolták tőlük a földet és szavuk nem volt többé az ügyek intézésében, Jehova fizikai tulajdonságainak rájuk nézve nem volt értelme. Annál többet törődtek a társadalmi élet szempontjaival és Jehovában lassanként a szeretet és az igazságosság istenét látták. Az ilyen isten nem fogadhatja szívesen a kizsákmányoló gazdagok áldozatát. A szegények szemében az erkölcsös magaviselet értékesebb, mint a gyümölcs- és marhaáldozat. A társadalmi harc azért jelentkezett vallásos és etikai ellentmondások alakjában, mert a vallás volt az élet vezére, míg a gazdasági alakulásokat nehezebben vették észre. A szegények összefüggéstelen, de igen intenzív érzéseinek a próféták voltak ékesenszóló kifejezői.

Jehova megszűnt a törzs istene lenni. Büntetése és áldása nem függött többé Izráelhez való viszonyától; Jehova egyetemes, kozmopolita isten lett. Ezenkívül a társadalmi igazságossághoz való ragaszkodás háborut vitt a zsidó társadalomba. A próféták eleinte minden erejükből küzdöttek ezen főladat elvállalása ellen. De a nép iránt való szeretetük és Jehovához való ragaszkodásuk legyőzte vonakodásukat. Amikor pedig rászánták magukat az uj küldetés elfogadására, a próféták fölfegyverkeztek mindazzal a tudással, amelyet főladatuk megkívánt.

Tanulmányozták az ország belső viszonyait, valamint Palesztina külföldi összeköttetéseit és miután szerintük Jehova kozmopolita isten volt, az általános világpolitikát is. Ebben a tanulmányukban segítségükre volt az ország földrajzi fekvése. Palesztinától délre

Egyiptom feküdt, keletre az asszíriai és a babilóniai birodalom. A Nílus völgye és az Euphrates völgye között állandó és elkeseredett volt a versengés. Palesztina volt Afrikából Ázsia kapuja, Ázsiából pedig Afrika kapuja. Ilyen körülmények között a zsidók nem maradhattak elszigetelten. Országukat gyakran megtámadták az egyiptomiak, a babilóniaiak vagy az asszírok. Ennek a nem irigylendő helyzetnek azonban kitűnő fejlesztőképessége volt a zsidók szellemi életére. Kapcsolatba hozta őket a nagyvilág problémáival. A prófétákra nézve ennek a földrajzi környezetnek a hatása teljesen összhangban volt vallásos és etikai fölfogásukkal. Szerintük Jehova egyetemes isten, aki valaha előszeretettel viselkedett a zsidók iránt és aki még most is hajlandó őket szeretni, ha törvényeit megtartják. Ezen szempontból rájuk nézve az Egyiptom és Asszíria között való versengés Palesztinát illette. Izráel vallásos válságát a történelem legkimagaslóbb tényének tartották és szerintük Egyiptom és Asszíria csak eszköz volt Jehova kezében, hogy büntesse vagy támogassa Izráelt. Mert fölfogásuk nemzetközi volt ugyan, de mindig Izráel föladatának tekintették, hogy megoldja az egész világ vallási és társadalmi válságait.

A társadalmi igazságosság és a nemzetközi egyetértés iránt való vágyakozásukban, az emberiség szellemi és gazdasági fölszabadítására való törekvésükben a próféták rendkívül hasonlítanak a mai szociáldemokrata agitátorokhoz. Isaiás prófétának leírásai a szegények nyomoráról, a gazdagok kapzsiságáról, Jehova szociális etikájának nagyságáról éppugy hangzik, mint egy marxista szónok ékesen szóló előadása. Mindkettő korának szenvedéseiből és küzdelmeiből született. A zsidó társadalom küzdelmei rendkívül intenzívek lehettek, a zsidók fizikai és szellemi viszonyai pedig igen egészségesek, hogy ilyen nagyszabásu agitátorok keletkezhettek közöttük.

Ennek a történelmi életnek egyik szülötte második Isaiás, akinek eszméin és eszményein alapszik az első kereszténység. A nincsetlenek érzelmeit szavakba ültette át. Szerinte az erkölcsi magaviselet a vallásos szertartás. Nem az állatok föláldozása, hanem a saját maga föláldozása az emberiség javára. Nem az imádság és böjtölés, hanem a társadalmi szolgálat és a készség, hogy akár életünket is áldozzuk az emberiség megváltásáért. Isaiás szelleme még ma is él a szegény zsidók között és ez lehet egyik magyarázata annak, hogy milyen csodálatos könnyüséggel lehet megszerezni a zsidó munkást a társadalmi forradalomnak.

A hosszu babilóniai rabság idején nem szünetelt a zsidók szellemi életének forrongása. Amikor pedig a rabságból visszatértek, a küzdelmet fokozottabb erővel folytatták. A számüzetés ideje előtt, amint láttuk, a zsidók már az egyistenség fogalmát fogadták el. A primitiv kommunista társadalom bomlása elkeseredett harcokat szült a gazdagok és szegények között, amely a politeista istenimádás és az erkölcsi cselekvés közötti küzdelemben, a papok és próféták között való harcban nyilvánult meg. Amint a kommunista társadalom bomlása létrehozta az egyistenség fogalmát, a számüzetés

utáni korszak a törvényhozás korszaka lett. Összegezték a törvényeket, hogy azok irányítóul szolgáljanak a monoteista Jehova imádásában.

De amíg a szertartásokra vonatkozó törvények hatalmasan fölszaporodtak, az etikai törvényeket lehetetlenné tették. A gazdasági és politikai életben az ellentétek még jobban kiélesedtek, a társadalmi és etikai harcok még elkeseredettebbé váltak. Ebben a nagy forrongásban a proletároknak hatalmas prófétájuk támadt Jézusban. Jézus szavakban és tettekben kitűnő módon fejezte ki a proletárság érzelmeit, amely a próféták tanításain és a kommunista törekvéseken alapult. Jézus tanítása korának társadalmi viszonyaiból, fölfogásaiból és vágyaiból származott. Eszméinek terjedéséből pedig a kereszténység fejlődött ki.

Az angol választójogi reform.

Irta Kósa Miklós.

Az angol kormány 1908-as választási jelígéje: az általános választójog, ugylátszik, négy évi tetszhalál után feléled és megőrökítődik. Százhatvan évi jogfosztás után, eddig terjed vissza a ma még fönnálló választási rendszer élete, a munkásság végre érvényesülni fog a legkonzervatívebb nyugati államban is, még pedig oly mértékben, mint talán sehol másutt.

Az angol törvényhozó hatalom a XVII. század vége óta a nagybirtokos nemesség privilégiuma volt. A grófságok és városok küldtek követet az alsóházba, de olyan aránytalanul, hogy a nagyvárosok egyáltalán nem voltak képviselve a parlamentben, a kisebb városok követeit pedig egyszerűen ugy vásárolták meg a feudális nagybirtokosok kétszázötven év előtt, mint például ma Magyarországon. A szavazati jog kellékei voltak városokban a községtanácsosi tagság, nagyobb községi teherviselés vagy önálló háztartás, a grófságokban pedig ottlakás és 40 shillinghozadéku (1 shilling = 1·20 K) szabad földbirtok. Miután azonban a szavazás nyílt volt, a képviselőküldési jog teljesen elméleti maradt, a munkásság és az alsóbb polgárság pedig egyáltalán nem számított.

A XVIII. század második felében az ipari kapitalizmus és a munkásság fokozatos előtérbenyomulása folytán erélyes agitáció indult meg a nagybirtokos osztálypolitika s az alapul szolgáló korlátolt és igazságtalan választójogi rendszer ellen. Ez az agitáció azonban csak a XIX. század elején kezdett eredményessé lenni és végre kierőszakolta az 1832-iki u. n. reform-actet, amely még csak a városi polgárság, nem pedig közvetlenül a munkásság érdekeit szolgálta. A reform szerint a grófságokban az eddigi jogosultakon kivül szavazatot kaptak hat havi, illetve egy évi birtoklás mellett a legalább 10 font sterling (1 font sterling = 25 K) évi hozadéku

parasztbirtokosok, illetve a legalább 50 font sterling hozadéku legalább husz éves haszonbéres birtokkal rendelkezők. A városokban pedig 10 font sterling hozadéku föld- vagy háztulajdon és a vonatkozó szegényadó lefizetése biztosította a választói jogot. A szavazás nyilt maradt. Közel kilencven kis városka képviselőküldési jogát átruházták részben a grófságokra, részben a nagyobb városokra.

Ez a reform természetesen nem elégitette ki sem a polgárság, sem a munkásság igényeit és nem vette figyelembe politikai és gazdasági sulyukat. A chartisták mozgalma, az európai forradalmak és a rohamosan fejlődő kapitalizmus egyre élesztgette a munkásság körében a választójog kiterjesztésének követelését és a század második felében már konzervativ oldalról is kénytelenek elismerni egy ujabb reform szükségességét. Az alulról jövő nyomás és a felülről való nehéz engedékenység egy kompromisszumban békült ki ideiglenesen: az 1867-iki u. n. második reform-act mindenekelőtt némileg megjavitja a kerületek aránytalanságát a grófságokban, a szabadparaszt- és haszonbérbirtok cenzusát 5 font sterlingre szállitotta le, minden ingatlantulajdonosnak, aki legalább 12 font adóköteles hozadéku házat vagy telket legalább egy évi birtokban tart, választójogot ad, a városokban pedig a ház- vagy lakásbérlő is szavaz, ha egy év óta van birtokban és szegényadót fizet. A szavazók arányszáma 3·3%-ról 1832 óta automatice fölszaporodott 4·46%-ra, a reform után pedig 7·54%-ra, vagyis Angliának már 45 év előtt 2·14%-kal több szavazópolgára volt, mint Magyarországnak ma!

A kispolgárság, kisparasztság és a munkásság erőhatalmi nyomatéka ezt a fukar reformot már csak egy lépéssel tudta továbbfejleszteni az 1884-es harmadik reform-acttel, amely szerint már a városokban főnnállott líberálisabb minősités mellett is szavazó minden 21 éves férfiállampolgár a grófságokban is, valamint azok is, akik hivatalból vagy alkalmazásból kifolyólag lakásul saját házat birnak vagy legalább egy házrészt önálló háztartással. A szavazás már 1872 óta titkos, szavazókerületenként történik, de egyrészt a kerületek nincsenek kellőleg arányositva, másrészt a választási eljárás tartama három hétre nyulik, harmadsorban pedig a többes szavazat rendszere (aki két választókerületben egy grófságon belül több választói minősitéssel rendelkezik, mindegyik után szavazhat) folytán az angol választási rendszer nemcsak korlátolt, hanem technikailag is idejét multa és a felsőbb osztályok megmentését szolgálja. A választók arányszáma körülbelül 17%, de rendszerint alig a fele szavaz.

Lássuk már most a munkásság érdekeit és érdekeltségeit a választójog problémája körül. A Labour Party (munkáspárt) jelenleg több mint 1,600.000 taggal rendelkezik s a parlamentben 27 képviselő tagja van. Ez a jelentékeny munkástábor 140 szakszervezetre oszlik, amelyek a régi tradeunionista irány háttérbe szoritásával teljes erővel részt vesznek a gazdasági harcokon kivül a politikai mozgalmakban is. A Labour Party parlamenti megbizottai viszont, miután részben az u. n. líberálisok engedékenységének és pártfogásának köszönhetik mandátumaikat, tulajdonképpen a mai kormánypárt mezei hadát képezik, amely veszély esetén apróbb szociális reformok ellenében

kész a kormányt megmenteni az örökké fenyegető leszavazástól. Ugy, hogy a kormány viszont amennyire lehet „munkásbarát"-politikát kénytelen csinálni, a munkásság radikálisabb tömegei azonban, amelyek Keir Hardie vezérlete alatt az Independent Labour Party-t (független munkáspártot) alkotják, állandóan ellenzéket képez a szervezett angol munkásság gyürüjében és igyekszik a megalkuvó anyapártot és annak vezetőit a következetes és szilárd marxista alapra szoritani. Ez a heves és elkeseredett agitáció, amely ugy a nagyszabásu sztrájkok rendezésével, mint a politikai szervezkedés területein nyilvánvalóvá tette, hogy az angol kormány nem intézheti el a munkásproblémát liberális jelszavakkal és néhány munkásképviselő jóhiszemü bizalmával s az a félelem, amelyet különösen az utolsó birminghami szocialista kongresszusnak a nyolc órai maximális munkaidőre, az állami parcellázásra, a vasutak és bányák államositására vonatkozó követelései és a sztrájkok rettenetes ereje fölkeltett, — szükségszerüen magával hozta a négy éve megigért választójogi reformnak soronkivüli beterjesztését.

A reformjavaslat szerint választó lenne minden 21 éves angol férfiállampolgár, aki legalább hat hónapig állandó tartozkodásihelylyel bir. A szavazók száma felszökne 7,500.000-ről körülbelül 12,000.000-ra, vagyis a lakosság 26%-a lenne választó, ami egyike a legnagyobb arányszámoknak az egész világon. Ebben a szaporulatban a munkásság csaknem 80%-kal venne részt, tehát kétségkivül érvényesülne az az eleven energia, amely ezt a reformot is elodázhatatlanná tette. Ha a kerületek beosztása és a választási technika megjavitása is tisztességes formában megy keresztül s a többes szavazatok intézménye, mint ahogy a kormány is javasolja, teljesen és végleg megszünik, akkor az az ötmillió munkás, aki képviseletre fog találni a parlamentben, kétségkivül meg fogja változtatni Anglia arculatját esetleg a Labour Party ellen is és a kormány óvatos szociálliberálizmusát belátható időn belül fölcseréli a maga megalkuvást nem ismerő programmjával. Az one man one vote (egy ember — egy szavazat) a nők bevonásával és a hathavi egyhelybenlakás elvetésével 24,500.000 választót jelent, amelyben már az abszolut többség a munkásságé; azt hisszük, ettől a valóban forradalmi lépéstől nem választ el bennünket olyan távolság, mint a mostani reformot a megelőzőtől.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

Az osztályok keletkezése. Folyóiratunk olvasói közül bizonyára egy sincsen, aki az osztály, osztályharc, osztályöntudat kifejezéseket ne ismerné, sőt maga ne használta volna. Igy szinte fölöslegesnek látszik fejtegetésükre időt vesztegetni. Mégis talán akad egy és más, amit nem fog ártani erről a tárgyról elmondani, hogy olvasóink világosabban lássák azt, amit ugyis tudnak.

Az emberiség története, osztályharcok története — mondja Marx. Mégis csodálatosképpen, ezek a kifejezések hogy „osztály", „osztályharc" egészen uj keletűek, körülbelül hetven éve egy francia iró, Louis Blanc használta őket, tudtommal, először. Ennek a furcsa jelenségnek az oka, hogy az emberiség régebbi történetében az osztályharcok faji, nemzetiségi és rendi mezbe burkolva mutatkoztak, ugy hogy az emberek nem ismerték föl a jelenség lényegét.

Mit is értünk voltaképp osztályon? Mindenesetre emberek sokaságát és pedig olyan emberek sokaságát, akik valamiképp együvé tartoznak, akiket közös érdekek fűznek össze.

Ez a meghatározás azonban nem eléggé szabatos. Közös érdek fűzhet össsze egy embertömeget, anélkül hogy egy osztályhoz tartoznának tagjai. Vegyük például egy tengeri hajón utazó néptömeget: van köztük első osztályon utazó gyáros, gróf, nagykövet; második osztályon utazó kereskedő, ügyvéd; harmadik osztályon utazó parasztember; födélközön utazó szegény munkásnép. Nyilvánvaló, hogy ezek az emberek nem tartozhatnak egy osztályhoz. Mégis vannak közös érdekeik: hogy a hajónak baja ne essék, hogy dögvész ne üssön ki rajta, hogy uszó jéghegybe ne ütközzék. Ezek a közös érdekek azonban nem osztályképző érdekek, mert nem állandó természetűek: a hajó kikötése után megszünik az érdekközösség, megszünik az összetartozás érzése; kiki megy a maga utján. Az osztályképző közös érdekeknek állandó természetűeknek kell lenni.

De még ez sem elegendő. Akadnak embertömegeknek állandó közös érdekeik, anélkül hogy egy osztályt alkotnának. Valamely ország lakosságának a maga egészében érdeke, hogy az ország földje termékeny, éghajlata kellemes legyen, hogy nomád barbár népek rá ne törjenek: de emellett az ország lakosságában hatalmas osztályharcok dulhatnak.

Ha megvizsgáljuk ezt a jelenséget, fönti meghatározást még jobban meg kell szorítanunk: azt kell mondanunk, hogy osztály az olyan embertömeg, amelynek tagjai állandó közös érdekkel birnak, amely érdekek más embertömegek érdekeivel ellentétesek.

Ez a meghatározás még egy megszorítást igényel. Két egymás mellett lakó baromtenyésztő népnek érdeke lehet egy jó legelőjü völgy elfoglalása, ennek birása miatt évtizedeken át harcolnak. Ez a harc azonban nyilvánvalóan két nép, nem két osztálynak a harca. Osztályról csak ugyanazon néptömegen vagy legalább is egy egybetartozó földterületen élő népeknél lehet szó.

Ilyen meggondolások alapján mondhatjuk, hogy osztály az olyan embertömeg, amelynek oly állandó közös érdekei vannak, amelyek más ugyanazon földterülten lakó embertömeg érdekeivel ellentétesek. Bármi módon kisértsük is meg az osztály fogalmát meghatározni, ugy hogy az a tényleges viszonyoknak megfeleljen, mindig bele kell vennünk a meghatározásba az osztályellentét fogalmát; osztály és osztályellentét el-

választhatatlan dolgok: **ellentét nélkül nincs osztály.**

Vizsgáljuk meg miféle állandó érdekellentétek választják el az ugyanazon földterületen élő néptömegeket. Régi történetírók nemzetiségi és vallási különbségben látják a döntő szempontot. Ha régi írásokat olvasunk, látjuk, hogy az emberek halálba üldözték egymást vallási ellentétek miatt; látjuk, hogy a különböző nemzetiségűek izzó gyűlöletben élnek. Sőt manapság is tapasztaljuk, hogy a zsidó a keresztényt, katolikus a kálvinistát, tóta magyart gyűlöli. Világos, hogy itt ellentétek állanak fönn, de ezek az ellentétek vagy nem érdekellentétek, hanem régen fönnállott érdekellentétek, tehát osztályellentétek nemzedékről-nemzedékre öröklött lelki maradványai: vagy pedig igazi érdekellentétek, amely esetben a látszólag vallási vagy nemzetiségi harcok nem egyebek, mint leplezett osztályharcok.

Igazi érdekellentétek csakis gazdasági téren keletkeznek és mindig a jövedelemmegoszlás körül forognak. Amióta csak emberek élnek a világon, mindig fönnállott az a törekvés, hogy ugy tegyenek szert jövedelemre, hogy mások munkájának a termékét a maguk részére lefoglalják, nyílt erőszak által vagy a maguk javára megalkotott „jogrend" leplében. Ahol minden ember megkapja munkájának teljes eredményét, ahol nincsenek olyan néprétegek, amelyek más néprétegek munkájának gyümölcsét a maguk részére megkaparintsák, ott nincs érdekellentét, nincs osztálykülönbség és nincs osztályharc.

Hogyan keletkeztek az osztályok? A szociológiai kutatások arra az eredményre vittek, hogy az osztályok, vagyis az emberi társadalomnak az az állapota, midőn az ugyanazon földterületen lakó népesség egyik része a másik részt munkája gyümölcsének egy részétől megfosztja; amidőn a népesség egyik része „kizsákmányolja" a másik részt; amidőn a népesség egyik része uralkodik a másik részen: ez az állapot rendesen nem egyazon nép belső gazdasági fejlődése révén jön létre, hanem külső erőszak révén. Valamely erősebb, harciasabb nép rátör egy gyengébb, békésebb természetű népre, leigázza, letelepszik országába és munkájának gyümölcsét részben elszedi tőle. Idővel a nyelvi és szokásbeli különbség eltűnik — rendesen a hódító nép veszi föl a meghódítottnak nyelvét —, külsőleg az ország népessége egységesnek látszik, azonban uralkodó és alávetett néprétegre, osztályokra van tagolva.

Az osztálykeletkezésnek vagyis egy nép kizsákmányoltatásának vannak bizonyos föltételei a legyőzetésen kívül. Szükséges ugyanis, hogy a meghódított nép a termelésben már annyira haladt legyen, hogy termelési fölöslege legyen. Ha valamely nép még oly ügyetlen a termelésben, oly alacson kulturfokon áll, hogy minden ember csak annyi élelmiszert bir termelni, jobbanmondva összeszedni, vadászni, amennyi saját föntartására szükséges: az ilyen nép nem alkalmas arra, hogy meghódítassék és szolgaságban tartassék, mert hisz nem lehet kizsákmányolni, nem lehet munkája eredményéből semmit sem elvenni, különben éhen halnak.

Ezt az állapotot a multban számtalan esetben föltaláljuk. Az egész emberevés, amely a föld népeinek tulnyomó részénél meg volt, azon alapult, hogy az egymással vadászterület vagy legelő miatt hajbakapó népek nem tudnak a legyőzött és fogságba jutott ellenséggel mit kezdeni. Rabszolgául megtartani értelmetlenség lett volna, mert hisz hasznot huzni nem lehetett belőle, mert csak annyi élelmiszert tudott szerezni, amennyivel saját életét föntarthatta: eltartása igy csak veszélyes teher lett volna. Ilyenformán nem lehetett jobban hasznositani, mintha leölték és husát elfogyasztották...

Még a kultura valamivel magasabb

fokán álló népek is, amelyeknél az emberevés már csak szórványosan fordul elő, sem tudnak a legyőzött ellenféllel mit csinálni. Igy nagyon érdekes például, hogy Róma városa első háboruí után a legyőzött szomszédokkal nem tudott mást kezdeni, mint hogy áttelepítette őket saját városába mint római polgárokat. Csak midőn már a népek annyira előrehaladtak a termelésben, hogy fölöslegük van, csak akkor érdemes embereket állandó szolgaságra fogni, csak akkor keletkeznek elnyomott és uralkodó osztályok. A termelés változása szerint változik a szolgaság formája is: a rabszolgaságot a jobbágyság, a jobbágyságot a szabad bérszerződés alakjában történő kizsákmányolás váltja fől. Kizsákmányoltak és kizsákmányolók közt állandó az osztályellentét és szinte folytonos az osztályharc. Az emberiség története osztályharcok története. *Varga Jenő.*

Szakszervezeti mozgalom.

A magyarországi munkások gazdasági harcai 1911-ben. A „Szakszervezeti Értesítő" legutóbbi számában közli a szakszervezeti tanács titkársága az 1911. évben lefolyt gazdasági mozgalmakat. Az értékes jelentés ismét beigazolja, hogy a munkáltatók csak akkor tudják a munkások követeléseit visszaszorítani, ha a gazdasági pangás lehetetlenné teszi a harcot, ha azonban a gazdasági viszonyok javulnak, akkor a munkások kettőzött erővel igyekszenek az elmulasztottakat pótolni.

A mozgalmak adatait a szabad szervezetek jelentései alapján állította össze a titkárság. Hivatalos statisztikát nálunk nem vezetnek a sztrájkokról valószínűleg azért, mert fölösleges munkának tartják. A rendőrség megbízhatatlan jelentései minden egyébnek nevezhetők, csak statisztikának nem. Ennek ellenére, vagy talán főleg ezért van nagy jelentősége a szakszervezeti tanács titkársága statisztikájának. Bizonyos, hogy a közölt adatok az összes számbavehető gazdasági mozgalmak összegét tűnteti fől és így a jelentés hű tükörképe a Magyarországon lejátszódó gazdasági mozgalmaknak. A jelentésből vesszük át a következő összefoglaló adatokat:

A kimutatás szerint 1911-ben összesen 571 bérmozgalom zajlott le, még pedig Budapesten 227 és vidéken 344. A mozgalmakban résztvett 56.299 férfi és 1691 nő. Az érdekelt üzemek száma 2398. Ha figyelembe vesszük, hogy 1910-ben 162 sztrájk és 27 kizárás volt, akkor az 1911. évet a nagyobb harci esztendők közé kellene sorolnunk, de ha a sztrájkolók és kizártak számát és különösen a vesztett munkanapok számát tekintjük, akkor az 1911. év veszteség dolgában mérsékelt volt. Ugyanis 1910-ben 20.884 és 1911-ben 21.517 munkás állott harcban. A veszteség ellenben kisebb volt, mint az előző évben. Míg 1910-ben a vesztett munkanapok száma 367.612 volt, addig 1911-ben csak 235.586 munkanapot vesztettek. Még pedig 97.983 munkanap veszett el sztrájkok és 132.603 kizárások folytán. Ezt a kedvezőbb jelenséget a jobb konjunktúrának köszönhetjük. Érdekes, hogy a kőművesek 16 vidéki sztrájkjában 7464 munkás vett részt és mégis csak 13.735 munkanapot vesztettek, vagyis egy-egy munkás alig sztrájkolt átlag 2 napig. De ez nem annyira a sztrájkok rövid tartamának, mint annak tulajdonítható, hogy a bérharcban állott kőművesek elutazván a sztrájkok helyéről, más városokban állottak munkában. Az 571 mozgalom közül munkabeszüntetés nélkül 344 (60·24%), sztrájkkal 206 (30·08%) és kizárással 21 (3·68%) végződött. Kollektiv szerződést 171 esetben kötöttek, vagyis az összmozgalmak 29·94%-ának kollektiv szerződés volt az eredménye. Ez minden esetre szép eredmény, ha figyelembe vesszük, hogy bizonyos oldalról még mindig őrült agitáció folyik a kollektiv szerződések ellen. A mozgalmakban érdekelt 57.990 munkás közül 18.049

(31·12%) sztrájkba lépett, 3468 (5·99%) ki lett zárva és 36.973 (62·89%) békés uton intézte el követeléseit. A kimutatott 206 sztrájk közül 112 (54·37%) teljes győzelemmel, 51 (24·75%) részleges győzelemmel, 41 (19·91%) eredménytelenül és 2 (0·97%) ismeretlen eredménynyel végződött. A 21 kizárás közül 13 (61·90%) teljes győzelemmel, 2 (9·53%) részleges győzelemmel és 6 (28·57%) eredménytelenül végződött. Kollektiv szerződést 171 esetben kötöttek. Ebből az asztalosoknak 44, az épitőmunkásoknak 26 jutott. Az asztalosok 44 szerződése 3747 és a kőművesek 26 szerződése 11.184 munkásra terjedt ki. Ezek a számok mindenesetre igazolják, hogy az épitőiparosok szövetsége hiába izgat a kollektiv szerződések ellen, mert éppen az épitőiparban kötötték a legtöbb munkásra kiterjedő kollektiv szerződést. Az elért eredmények mérlege a következő:

Békés megegyezéssel 28.134 munkás hetenként 84.803 órával rövidítette meg a munkaidejét; sztrájkkal 8645 munkás küzdött ki heti 25.898 óra munkaidőrövidítést. Kizárás alkalmával 1483 munkás heti 4449 órát nyert. Összegezve a munkaidőben kivivott eredményeket, azt látjuk, hogy 38.262 munkás hetenként 115.150 órával rövidítette a munkaidőt; ha ezt a számot 6-tal, vagyis a heti 6 munkanappal osztjuk, akkor napi 19.185 órát kapunk, amit viszont megosztva a munkások számával, megtudjuk, hogy a mozgalmakban résztvevők átlag fél órával rövidítették a napi munkaidőt. A munkabér emelésére irányuló mozgalmaknak következők az eredményei: Békés uton 19.162 munkás heti 58.461·10 koronát nyert; sztrájk segélyével 14.496 munkás heti 59.550·58 koronát; kizárás alkalmával 2855 munkás heti 6863 koronát. Összegezve a munkabérekben elért emelkedést a következő eredményt kapjuk: 36.963 munkás hetenként 124.874·68 korona béremelést nyert. Ha már most beszámitva a munkanélküliséget, 40 munkahetet számitunk egy évre, akkor az egy évi nyereség 4,994.987·20 korona; ez utóbbi összeget megosztva a munkások számával, megtudjuk, hogy a munkások egyenként átlag évente 135 korona béremelést nyertek.

Az elmult esztendő gazdasági mozgalmainak legnagyobb jelentőséget a békés uton elért eredmények kölcsönöznek. Csak erős szervezetek nyerhetnek harc nélkül ütközetet. Az elért eredmények és különösen a kollektiv szerződéssel végződő harcok nagy száma bizonyitja, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom legyürte a kutyaszövetséget és egyre fokozódó erővel megy előre a fejlődés utján.

Az asztalossegédek kollektiv szerződése. A gazdasági szervezkedés nagy értékét bizonyitja az a mozgalom, amelyet az asztalossegédek a munkabérek javitására és a munkaidő rövidítésére indítottak és amely mozgalom békés megegyezéssel, illetőleg öt évi időtartamra kiterjedő kollektiv szerződéssel nyert befejezést. Mielőtt a megegyezés biztositotta előnyökről beszélnénk, röviden ismertetni kell az előzményeket is, mert csak igy tudjuk értékelni a szerződés fontosságát és a szervezet szerepét ebben a mozgalomban.

Mindenekelőtt meg kell állapitanunk, hogy az asztalosmesterek nem tartoznak azon munkáltatók közé, akik a békés megegyezés hasznosságát méltányolni tudják. Az asztalosmesterek ipartestületének számos évig Madary Gábor volt az elnöke, aki a szervezett munkások ellen a legféktelenebb harcot hirdette. Ez a szellem vitte az asztalosmestereket a kutyaszövetség táborába. 1909-ben a mesterek főlrugták az akkor érvényben volt kollektiv szerződést és Farkas Elekék vezetése mellett a bárcát rá akarták diktálni az asztalossegédekre is.

Egy teljes esztendeig tartó elkeseredett küzdelem gátolta meg ennek a tervnek végrehajtását. A nagyobb mun-

káltatók rengeteg veszteségeket szenvedtek, mert ha munkájuk volt rögtön kiléptek a munkásaik, akik egy pillanatra sem tűrték, hogy a bárcával megbélyegezzék őket.

A munkáltatók támadása végül csufos kudarccal végződött. Az 1910-ben megkötött kollektív szerződés, amely két évre biztosította a békét, teljesen kiírtotta a bárcát. Az asztalosmesterek a saját kárukon tanulták meg, hogy a kutyaszövetség taktikája csak ott vezethet sikerre, ahol a munkások szervezete gyönge. Egy erős, életképes szervezetet nem lehet legyűrni, öntudatos munkásokat nem lehet az emberi méltósággal összeférhetetlen föltételek elfogadására kényszeríteni.

A kollektív szerződés két esztendeje alatt az asztalossegédek szervezete rendkívül módon megerősödött. A munkások elkészültek arra, hogy esetleg csak nehéz küzdelemmel tudják követeléseiket érvényesíteni és ezért az agitáció minden eszközét fölhasználták arra, hogy a szervezett munkások számát növeljék és az ellentállási pénztárt megerősítsék. Ma Budapesten az asztalossegédek 80 százaléka a famunkásszövetség tagja és az ellentállási pénztár módot nyujt arra, hogy a szabadszervezet sztrájk esetén a tagjait hónapokig segélyezze. Ez a tény tette lehetővé, hogy az uj kollektív szerződés harc nélkül jöhessen létre. A szervezet erejét ismerték el az asztalosmesterek, amikor harc nélkül teljesitettek olyan követeléseket, amelyeknél nagyobbakat még a legelkeseredettebb harc után sem lehetett volna kiküzdeni.

A kollektív szerződés tartama — amint már emlitettük — öt esztendő. Ezt az időt nagyon sok elvtársunk valószinüleg tulságosan hosszunak fogja tartani. Ma még számosan azt hiszik, hogy a hosszulejáratu szerződések a munkások harci készségét letompitják és ezzel a szervezet erejét is csökkentik. Lehetséges, hogy olyan szakmáknál, amelyek a tagok nevelésével nem törődnek, illetőleg olyan szervezeteknél, amelyek nem helyeznek sulyt arra, hogy a tagok öntudatos szociáldemokraták legyenek; lehetséges, hogy ilyen szakmáknál bizonyos fokig indokolt a hosszulejáratu szerződésektől való félelem. De olyan szakmákat, amelyek a szerződéses béke ideje alatt is folytatják a harcos munkát, amelyek tagjaikat a gazdasági és politikai küzdelem végső céljaira állandóan figyelmeztetik, olyan szakmákat, amelyek céltudatos neveléssel oktatják a tagokat a kapitalista világrend ellen való küzdelem állandó szükségességére, az ilyen szakmák munkásait nem kell féltení az öt évre terjedő béke esetleges káros hatásaitól.

Öt évre kellett megkötni a kollektív szerződést, mert csak ebben a keretben volt lehetséges nagyjelentőségü vivmányokat kicsikarni. Az uj kollektív szerződés mindenekelőtt a $8^1/_2$ órai munkaidőt biztositja az asztalossegédek részére. Ez azért fontos vivmány, mert ismert dolog, hogy a kilenc órai munkaidő megbolygatását a legtöbb munkáltató szentségtörésnek tartja. Minél jobban közeledik valamely szakma a nyolc órai munkaidőhöz, annál nehezebb harcokkal lehet a munkáltatókat engedékenységre kényszeríteni. Az öt éves keret volt szükséges ahhoz, hogy a munkáltatók a $8^1/_2$ órai munkaidőt elfogadják. A követelés rögtönös megvalósítása a legelszántabb küzdelemmel sem sikerült volna. Igy azonban, mivel minden esztendőben csak egy-egy órával rövidül meg a heti munkaidő, a munkáltatók elkészülhetnek az átmenetre és ennek megfelelően vállalhatnak munkát. Ennek köszönhető, hogy a munkaidő megrövidítése nem ütközött elkerülhetetlen akadályokba. 1915 május elsejétől kezdve az asztalossegédek tehát csak $8^1/_2$ órát dolgoznak naponta.

De nemcsak a munkaidő rövidítése dolgában biztosit az uj szerződés nagy előnyöket. A szerződés szerint a napi-

bérben dolgozó asztalossegédek 1912 szeptember hó elsején heti 2 korona 16 fillér javitást kapnak és 1915 julius hó elsején ismét 2 korona 16 fillért. A darabszámban dolgozó munkások bérjavitása még ennél az összegnél is magasabb.

A tekintetbe jövő 4500 asztalossegédet véve alapul, a bérjavitás összege 1915-ig minden esztendőben 585.000 korona. 1915-től a béremelkedés összege évente 1,170.000 korona. Az asztalossegédek tehát a szerződés őt esztendeje alatt csupán munkabérben kerek négy millió koronát nyernek.

Az uj szerződés lényegesebb eredményei röviden összefoglalva a következők:

A munkaidő minden esztendőben hetenként egy órával megrövidül, míg végül 1915 május 1-én a nyolc és fél órai munkaidő lép életbe. A munkabérek minimuma az első esztendőben ujonnan fölszabadult segédek részére óránként 37 fillér, az egy éves gyakorlattal biró segédek részére óránként 47 fillér. A bérminimum 1915 julius hó 1-én 40 és 50 fillér óránként. A napibérben dolgozók szeptember hó 1-én óránként négy fillér javitást kapnak és 1915-ben ismét óránként négy fillért. Mindennemű darabszámos munkára szeptember 1-én 5 százalék javitás jár, 1915-ben pedig ismét 6 százalék. A gépmunkások minimális órabére 40 filér és a munkabérjavitás óránként 3 fillér. A tulórázást az első két órában 30 százalék tulfizetés jár, azontul 50 százalék. A műhelyen kivüli munka 20 százalékkal jobban díjaztatik, a vidékre való kiküldetés ideje alatt 40 százalék javitás jár. A vonaton eltöltött idő munkaidőnek számit és lakásról a munkáltató tartozik gondoskodni és a lakás költségeit is ő viseli. A szegezők árszabálya 5 százalékkal emelkedik. A kollektiv szerződés ezenkivül kimondja, hogy a darabszámba dolgozó munkások a megállapitott órabér arányában kapnak kontópénzt. Az épületmunkáknál az árszabályonkivüli munkáknál szintén az órabér arányában jár a kontópénz. A szerződés biztositja ezenkivül a szakegyleti munkaközvetitést is és elismeri, hogy a munkásoknak joguk van a műhelyekben bizalmiférfiakat választani.

Ha a föntjelzett vivmányok egy hosszu harc után történt békekötés eredményei lennének, még akkor is büszke önérzettel mehetne vissza az a munkásság a műhelyekbe, amely a munkáltatókat ilyen eredmények megadására kényszeritette. Kétszeresen értékes azonban a szerződés azért, mert kiküzdése egy fillér áldozatba sem került. Ennek köszönhető, hogy az asztalosok most majd kettőzött erővel siethetnek a vegyes üzemü gyárakban dolgozó szaktársaik segitségére, hogy azok részére is jobb föltételeket küzdjenek ki. A béke őt esztendeje nem a pihenés, hanem a harcos erőgyüjtés ideje lesz. Az asztalossegédek most megtanulták, hogy az erős szervezet sztrájk nélkül is megszerzi azokat az előnyöket, amelyeket a gyöngébb szervezetek csak végtelenül nagy áldozatokkal tudnak kiküzdeni. A szervezetlen munkások bevonása a szövetségbe és a megszerzett tagok osztálytudatos nevelése tehát szintén harcot jelent, legalább is ugyanolyan értékü küzdelmet, mint a sztrájk és bojkott.

Weltner Jakab.

Antialkoholizmus.

Az alkoholkapitalizmus. A legnagyobb alkoholkapitalista állam ma is kétségtelenül Németország, melynek népe három milliárd koronát költ évenként a szeszélvezet romboló szenvedélyére. A nagymértékü német szeszfogyasztásnak megfelelően a német szeszkapitalizmus lett Europa leghatalmasabb szesztőkéje.

1908-ban a német sörfőző részvénytársaságok részvénytőkéje 18 millió márkára rugott. Az 1908. évben uj alapitások alakjában sörfőzdei részvénytársaságok

részvénytőke vagyonára ujabb 10,910.000 korona fizettetett be. 1908-ban 38 uj sörfőző részvénytársaság alapittatott. Ugyanezen esztendőben tőkeemelés cimén ujabb 8,527.000 korona került az alkoholgyártás céljaira lekötött vagyontömeghez, melyet 23 sörfőzde fizettetett le részvénytulajdonosaival. 26 millió márka került eképp az alkoholtermelés körébe és céljára.

26 millió márka, melyből tengernyi kultura, egészség, népjólét, kórház és haladás termelődhetne — a romlás hatóerejévé, a pusztulás hordozójává vált. És mindez az alkoholnak csak egyik ágában, a sörben. Mily tengere fekszik benne a jólétet teremtő vagyonnak és energiának ama összegekben, melyeket az alkoholtermelés más produkciói szivnak el a köztől és a haladástól?

És mindez egy-két rossz, pénzügyileg és ipari termelés szempontjából válságos esztendőben történt, mikor milliók munkaalkalom és állandó kereset nélkül voltak. Vajjon milyen lehet az a háborukat és néptizedelő járványokat messze fölülmuló pusztitás, amit az alkoholtőke egészséges termelés és a kifogástalan konjunkturák idején véghez visz?! A borzalmak társadalma, a borzalmak tőkéje. Önmaga ássa a saját sirját.

A sörtermelés emelkedése. A szeszfogyasztás a skandináv államok kivételével csaknem mindenütt állandó emelkedést mutat. Ezzel szemben a szesztermelő kapitalisták — bőrzemanővereik elősegitésére — sajtójukban állandóan a termelvények csökkenéséről eregetnek világgá tendenciózus híreket. A németországi sörkapitalisták egy ilyen bőrzemanőverét leplezte le németországi absztinens elvtársaink központi lapja, megállapitván, hogy Németországban a sörtermelés méretei a következő emelkedést mutatják:

Az északnémetországi sörterületen 1906-ban 45,867.000 hektoliter 1907-ben 46,355.000 hektoliter sört termeltek. Az emelkedés egy esztendő alat 488.000 hektoliter. Bajorországban 1906-ban 18,364.000 hektolitert 1907-ben 18,641.000 hektolitert, egy év alatt tehát 270.000 hektoliterrel többet termeltek. Badenben 1906-ban 3,278.000 hektolitert, 1907-ben 3,286.000 hektolitert termeltek. Egy évi emelkedés 8.000 hektoliter. Elszász-Lotharingiában 1906-ban 1,381.000 hektolitert, 1907-ben 1.450.000 hektolitert termeltek — emelkedés 69.000 hektoliter. Csupán egy tartományban, Württembergben, csökkent a termelés — a fogyasztás itt sem — 42.000 hektoliterrel. Végeredményképpen a németországi sörtermelés 800.000 hektoliterrel emelkedett egyetlen esztendőben a fenti területeken.

Férfiak és nők alkoholizmusa. A férfiak az életben általában nagyobb tömegben rabjai az alkoholivás csunya és alacsony szenvedélyének, mint a nők. A statisztikusok tizszer annyira teszik az ivó férfiak számát, mint a nőkét. Érdekes és meglepő adatot közől e kérdésről dr. Hoppe, aki a berlini fogházak visszaeső bűnöseinek alkoholizmusáról a következő kis statisztikát állitotta össze:

Év	Férfi bűnös	Ebből szokványos ivó	Női bűnös	Ebből szokv. ivó
1904	2086	662	290	67
1905	2655	661	302	75
1904—1905	4741	1323 = 24·4%	592	142 = 24·5%

A visszaeső bűnösök között tehát nagyobb százaléku szokványos ivó volt, mint a hasonló férfiak között.

Alkohol és elmebaj. Németország elmebajos gyógyhelyeire iszákosság miatt és iszákosságból folyó őrültség miatt a legutóbbi 25 esztendő alatt ötszörösére, illetőleg háromszorosára szaporodott tömeget vettek föl. Míg 1877-ben ily cimen 12.863, illetőleg 2556 ember kerül be, addig 1901-ben 65.433, illetőleg 7394 ember. Eszerint tehát az alkoholmérgezettség ötszörös mérvüre a belőle folyó őrület háromszorosára emelkedett. *Vince Sándor.*

Szociális egészségügy.

Nyári betegségek. A legujabb orvosi megfigyelések mindinkább amellett szólnak, hogy az a hőemelkedés, mely évente, a nyári idő beállta val, a mi mérsékelt éghajlatunk alatt is föllép, nagyban befolyásolja szervezetünket, sőt sokféle veszedelmet is rejt magában. Fokozott mérvben szenved alatta a munkásosztály. Nemcsak akkor, a midőn arca verejtékében nehéz munkát kénytelen végezni, hanem akkor is, amidőn lakásán tartózkodik és napi fáradalmait kivánja kipihenni. Még pedig azért, mert a kapitalista-rendszer előidézte és makacsul fentartott lakásnyomor miatt, a munkás szük és nehezen átszellőzhető bérkaszárnyákban kénytelen többedmagával összezsufolva lakni és ezenfölül, mert a ma divó zárt épitési rendszer mellett, teljesen kizárt, hogy a lakások a falaikban a fölgyülemlett hőt gyorsan kibocsássák. Innen van az is, hogy a munkáslakásokban leméríhető levegő hőfoka mindig magasabb, mint a környező légkőré s hogy mindaz, aki ebben a tulhevített levegőben él vagy dolgozik, a tulhevités tüneteí alatt kénytelen szenvedni.

Különösen sinylik ezt meg a munkásgyermekek. Sőt nyugodt lélekkel mondhatjuk azt is, hogy a munkásgyermekek körében oly ijesztően nagy halandóság is nagyrészt a proletárlakásokban található tulhevített levegőnek a következménye. És ez természetes is. A mai társadalmi viszonyok kőzött még ha akarná is, csak ritkán van a munkásnő abban a helyzetben, hogy csecsemőjét szoptassa. Akár férjezett, akár hajadon, minden körülmények kőzött ő is kénytelen alig hogy a terhesség és a gyermekágy szenvedéseiből fölépült, kezemunkájával kereset után nézni. Mivel pedig a mi munkáltatóink kapzsi és szüklátókörü gondolkodása mellett szoptatási szobák — amelyekben a dolgozó munkásnők időnként gyermekeiket szoptathatnák — a gyárak mellett nincsenek: természetes, hogy az anyák kénytelenek szülőttjeiket mesterséges módon táplálni. Nem is szólva arról, hogy a mesterségés táplálék soha és semmi körülmények kőzött nem pótolhatja az anya- vagy dajkatejet és ez okból minden gyermek, amely mesterségesen táplálta tik, állandóan a megbetegedés nagy veszélyének van kitéve; a bélhurutban való megbetegedés veszélye a proletárgyermekeket már azért is nagyon fenyegeti, mivel az emlitettük tulmeleg lakásokban, különősen nyáron a számukra készletben tartott táplálék (tej, kávé, makk-kávé, leves, tápliszt), csaknem mind gyorsan megromlik, erjedésnek indul és ha a gyermekek belsejébe kerül, csakhamar gyomor, bélhurutokat, hasgőrcsőket, székrekedést, hasmenést sőt „frászt" is idéznek elő.

Ha még hozzá vesszük azt, hogy a legtőbb munkásnő, mert a gyermekápolás elemeire sem tanitották, rendszerint tulmelegen öltőzteti (dupla pelenkák, meleg párnák) és tartja gyermekét: akkor nyilvánvaló, hogy az állandóan tulmeleg légkőrben tartott, mozdulatlanságra kárhoztatott gyermekek testi hőmérséke mindig magasabb, mint az ugyanabban a szobában és kőrlégben tartozkodó felnőtt embereké. Ezen tulmelegen tartott gyermekek folyton izzadnak és ennek következtében igen gyorsan külőnféle bőrbántalmakat és kiütéseket kapnak, amelyek miatt testi fejlődésükben is csakhamar és annyival is inkább visszamaradnak, mert társadalmi és gazdasági okokból az anyatejjel való táplálkozástól is elestek és igy eleve is kevésbé ellentállók.

Azt, hogy az itt vázolt és mindenki előtt ismeretes lak- ás táplálkozási viszonyok valóban okozzák a csecsemő halandóságot, minden hosszabb fejtegetésnél jobban bizonyithatjuk azzal, hogy ha rámutattunk arra, miszerint Bourn-

villeben, a híres kertvárosban a csecsemőhalandóság az utolsó hat évben csak 7·8%-ot, ellenben a tőszomszédságában levő Birminghamben már 17%-ot tett ki.

Arról, hogy nálunk mily borzasztóan nagy a gyermekhalandóság az alábbi adatok tájékoztatnak [1]. Száz élve szülöttre jutt 7 éven aluli gyermekhalott az 1901—1908. évek átlagában:

Selmecbányán . . .	31·7
Baján	32·9
Szabadkán	42·6!
Ujvidéken	33·7!
Zomborban	36·7
Budapesten	24·8
Nagykanizsán . . .	34·3
Zentán	36·9!
Győngyösön	45·9!
Jászberényen	41·5!
Rimaszombatban .	40·1!
Gyulán	38·5
Nagykikindán . . .	39·6

Annak igazolására pedig, hogy a nyári meleg említettük káros következményei mely és mily nagy befolyást gyakorolnak a munkásgyermekek halandóságára, ideiktatjuk azokat a statisztikai adatokat, amelyek „Budapest halandósága 1907-ben" című hivatalos kiadványban találhatók.

Ha megvizsgáljuk, hogy az 1907. évben összesen meghalt 3300 egy éven aluli gyermeknek a halálozása miként oszlik meg az év egyes hónapokra akkor a következő képet kapjuk:

Január	284
Február	293
Március	296
Április	251
Május	285
Junius	210
Julius	285
Augusztus	317
Szeptember	287
Október	294
November	264
December	234

Igaz, hogy ezen számok szerint Budapesten is a nyári hónapokra, nevezetesen augusztusra csak a legmagasabb halálozási hányada; azonban fájdalom a különbség az igazi nyári hónap és az őszi vagy téli hónapok között, például október (294) és március (296) nem valami nagy. Ennek oka pedig egyszerűen az, hogy Budapesten a közismeretes rossz lakásviszonyok az egész éven át éreztetik egészségellenes hatásukat a proletárgyermekekre, míg más városokban leginkább csak a kifejezetten forró időszakban emelkedik a gyermekhalandóság. Budapesten tudniillik leginkább két betegség pusztítja a proletárgyermekeket a tüdőlob és a bélhurut. Mindkettőnek a keletkezésében pedig a lakás túlhevített levegője, a csecsemőknek túlmeleg ruhákban, bőlcsőben való tartása és a nem célszerű táplálkozás játszik nagy szerepet. Innen van az, hogy 1907-ben a 3300 egy éven aluli gyermek közül 903 bélhurutban és 595 tüdőlobban halt el. A bélhurutban történt elhalálozások az egyes hónapok szerinti megoszlása pedig világosan mutatja, hogy a hőnek mily nagy és veszedelmes a befolyása a csecsemők egészségére. Mert az ideiktatott számok szerint 1907-ben a julius—október hónapokban egyszerre óriási módon emelkedett a bélhurutban elhalt csecsemők halálozási száma:

Január	35
Február	35
Március	36
Április	35
Május	45
Junius	59
Julius	108!
Augusztus	164!
Szeptember	118!
Október	143!
November	76
December	49

Ha még hozzávesszük azt, hogy a 903 bélhurutban elhalt egy éven aluli gyermek közül 678 a főváros VI—X. kerületében, tehát a munkásnegyedekben lakott; hogy 616 gyermek oly lakásból való volt, amelyben 2—6 egyénnél több egyén lakott; hogy összesen csak 374

[1] L. A magyar városok statisztikai évkönyve. Szerkesztette dr. Thirring Gusztáv, a székesfővárosi statisztikai hivatal igazgatója.

bélhurutban meghalt gyermek emlőn, 529 pedig palackon, vegyesen illetve más mesterséges módon lett táplálva; akkor jogunkban áll a következőket állítani:

1. A budapesti gyermekhalandóság egyik főoka a lakásnyomor.

2. A rossz lakás — mivel benne a levegő állandóan tulhevített, mivel a csecsemők élelmezésére használt tápszerek benne könnyen megromolnak — hozzájárul ahoz, hogy a tűdőlobok és még inkább bélhurutok oly gyakoriak a gyermekek körében.

3. Ez okból szükséges, hogy a munkásság tőle telhetőleg mindent elkövessen, hogy az állam és a községek korszerű lakáspolitikát üzzenek és a megfelelő számu olcsó lakásokról gondoskodjanak.

4. A munkás kötelessége, hogy lakásának tisztaságára és annak gyakori szellőzésére nagy sulyt fektessen.

5. Az orvosok, bábák és egyéb a munkásréteggel érintkező körök kötelessége, hogy a rossz lakás, a kellően nem tisztított vagy szellőzött lakás egészségellenes voltára minél alaposabban és minél gyakrabban figyelmeztessék a munkásokat és hozzátartozóikat.

6. Ugyancsak az orvosok, bábák kötelessége, hogy a csecsemők mesterséges táplálkozásával járó nagy veszedelmekre oktassák ki az anyákat.

7. A rossz lakással járó veszedelmek elhárítására lakásfőlügyelet létesítendő, amely zsufolt, sötét, nedves, kellő légtartalommal nem rendelkező, jól nem szellőzhető házaktól a lakhatási engedélyt azonnal megvonja.

8. A község főladata, hogy nyári időben a jelentkező munkásnőknek elegendő mennyiségű jeget díjtalanul bocsásson rendelkezésére; hogy az amerikai városok mintájára kellő számu, az időjárás ellen védett, megfelelően lehűtött helyiségek álljanak azon munkásanyák részére, akik orvosi tanácsra gyermekeiket a lakásukban nem tarthatják.

Itt vetjük föl azt az eszmét, vajjon nem lehetne éppen Budapesten az állam vagy a község hozzájárulásával azt az Amerikában már bevált eljárást követni, hogy a nyári évadra egy hajót bocsássanak a munkáscsecsemők rendelkezésére a célból, hogy ezek egész napon át a viz fölötti hidegebb levegő élvezetébe juthassanak és a meleg lakásukkal járó veszélyektől megóvassanak. Miként a község főladatának tartja, hogy kisdedóvókat létesitsen, nem tulhajtott a követelés, hogy ily gyermekhajókról gondoskodjék és igy a gyermekhalandóságnak elejét vegye. Biztosra vehetjük, hogy egy ily hajó üzemben tartása sokkal kevesebb kiadással jár, mint a gyermekkórházak fentartása s ezenfölül hasznosabb is.

Dr. Pach Henrik.

Szövetkezeti mozgalom.

Áralakító munka az élelmiszer piacon. A fogyasztási szövetkezetekről sokan azt hiszik, hogy egyedüli céljuk a szövetkezetek köré tömörült fogyasztók háztartásának az előnyösebb ellátása. Ezért valahányszor a szövetkezeti mozgalomról szó esett, hallhattuk a kifogásokat is: a szövetkezet nem vehetí föl a versenyt azokkal a nagy tőkével rendelkező közvetitő kereskedőkkel, akik egymással versengve szolgálják ki a legpontosabban a fogyasztókat. Még mielőtt e kifogás megdöntése végett néhány számadatot bemutatnánk az olvasónak, el kell mondanunk azt, hogy a fogyasztási szövetkezeteknek nem az egyedüli célja a szövetkezet tagjai háztartásának olcsó ellátása, de ennél is fontosabb az, hogy az élelmiszerpiacon áralakító munkás végezzen, vagyis azokat a nagy tőkével rendelkező közvetitő kereskedőket arra kényszeritse, hogy áruikat olcsóbban bocsássák a fogyasztók rendelkezésére. Ha a szövetkezetek ezen törekvése sikerrel jár, akkor a szövetkezetek ellen elhangzott kifogások is megdőltek.

Szövetkezeteknek ezen munkája a fo-

gyasztók szervezéséből áll. Ha sikerül nekik a fogyasztók nagy tömegét maguk köré vonni és ezáltal a tömeges fogyasztást előmozdítani, akkor ez irányu akciójuk már a siker felé jár, mert a közvetítő kereskedelemtől elvont fogyasztók tömeges vásárlásukkal lehetővé teszik egyrészt azt, hogy e tömegvásárlás következtében a vásárolt áruk ára csökkenjen, de másrészt előmozdítják azt, hogy a közvetítő kereskedők a tőlük elvont fogyasztótömegek visszanyerése érdekében kénytelenek legyenek fölvenni a versenyt azzal a szövetkezettel, amely éppen a tömeges vásárlás következtében adhatja olcsóbban az árut, mint az a közvetítő kereskedő, aki a tömeges vásárlás előnyét is nélkülözi, de akinek a profithányadról sem szabad megfeledkeznie.

A fogyasztási szövetkezetek áralakító munkáját, a tömeges vásárlás előnyét leginkább akkor látjuk, ha a főváros munkásságának a fogyasztási szövetkezete által rendezett próbabevásárlások eredményeit figyelembe vesszük. Ezek a próbabevásárlások, amelyeket a szövetkezeti fiókok környékén lévő legolcsóbb kereskedők üzleteiben végeznek, a szövetkezetek áralakító munkájának igen fényes eredményét bizonyítják. Az Általános Fogyasztási Szövetkezet próbavásárlásai például, amelyek alkalmával egy kisebb háztartás egész heti élelmiszerszükségletét vásárolták be, a következő képet mutatják:

A próbavásárlás helye	Ár koronákban a kereskedőnél	Ár koronákban a szövetkezetnél
Csepelen	12.15	10.96
Ferencvárosban .	11.18	9.91
Óbudán	12.70	11.37
Óbudán	9.38	8.27
Soroksárpéterin .	9.04	7.12
Kispesten	7.69	6.85
Elemér-utcában .	9.54	9.08

Az áralakító munka ott kezdődik azután, hogy azon a környéken, ahol a fogyasztók szövetkezése megteremtette a szövetkezeti fiókot, a közvetítő kereskedők kénytelenek versenyezni a szövetkezeti árakkal, mert ellenkező esetben elveszítik fogyasztó közönségüket. Ez az oka azután annak, hogy egyes helyeken, mint például az Elemér-utcai próbabevásárlásnál is, az árkülönbözet egy 9·54 filléres bevásárlásnál mindössze 46 fillér. Ha azonban ezek a próbavásárlásokat nem a fiókok közvetlen közelében lévő és a legolcsóbb közvetítő kereskedőnél végeztek volna, hanem a fióktól a második, esetleg a negyedik utcában lévő kereskedőnél, akkor látnánk csak valójában azt a nagy árkülönbözetet, amely a fiók közelében és a jóval messzebb lévő kereskedők árai között van. Hogy ez a különbözet előállott, ez már a szövetkezetek áralakító munkájának eredménye, amelynek a hatása annál érezhetőbb lesz, mennél gyorsabban megy végbe a fogyasztók szövetkezése.

—

Az osztrák fogyasztási szövetkezetek most megtartott kongresszusán végre egyszer a Hangyát is igaz világításban mutatták be a külföld előtt. Mert eddig a nemzetközi kötelékben ugy szerepelt a magyar agráriusoknak ez az előörse, mint egyike azoknak a szövetkezeteknek, amelyek a szövetkezetek alapelvéhez hiven, a népjólét előmozdítására törekednek. Az osztrákok különben tudomásul vették Teszárs elvtársnak a Hangyáról szóló ismertetését és ma már azok is tudják „értékelni" a Hangya fogyasztó- és népellenes munkálkodását. Az osztrák szövetkezeti kongresszus egyik legfontosabb tárgya volt az, amely a munkásházak építését célozta és amelyet dr. Renner elvtárs ismertetett. Hogy a javaslatban foglaltak megvalósíthatók legyenek, szükségesnek tartja az előadó, hogy a szövetkezetek takarékbetétosztályainak a fejlesztésével egy nagy központi bank létesíttessék. A jelentés szerint Ausztriában 1423 fogyasztási szövetkezet van. Az osztrák szövetkezetek központjába azonban csak 515 szövetkezet tartozik. Ezek közül 424 szövetkezetnek 273.058 tagja és forgalmuk 1911-ben 85,366.140, tiszta nyereségük 4,264.603, takarékbetétük összege 13,659.644 korona volt. *Gb.*

—

VI. évfolyam 1911-12 11. szám

A jövő vámpolitikája.

Irta *Szende Pál.*

1917 nevezetes fordulópontot jelent a vámpolitika történetében. Ekkor jár le a legtöbb vámszerződés, igy tehát már a legközelebbi években el kell dőlnie annak a kérdésnek, hogy a mostani irány maradjon-e meg vagy döntő változások következzenek be.

A jelenlegi vámpolitika a magas védvámok jegyében áll. A vezető államok — Angliát kivéve — ugy mezőgazdasági, mint ipari termelésüket igen magas vámtételekkel védelmezik. Az állatbehozatal különleges szabályok alá esik, Németország és Ausztria-Magyarország kontingentálták az állat- és husbehozatalt, azaz megállapitottak egy bizonyos állat- és husmennyiséget, melynél többet évente a külföldről behozni nem lehet, azonkivül állategészségügyi rendszabályok örve alatt a kormánynak módja nyilik arra, hogy a hus- és állatbehozatalt még a szerződésekben megállapitott határokon belül is megnehezitse, illetőleg lehetetlenné tegye.

A vámpolitika jövő alakulása szempontjából főleg két államot kell tekintetbe vennünk: Angliát, mely még mindig a szabad kereskedelem alapján áll és Németországot. Az utóbbit nemcsak azért, mert a mezőgazdasági vámvédelem egyik leghatalmasabb fellegvára, hanem azért is, mivel magatartása döntően befolyásolja a monarchia vámpolitikáját is.

Anglia, mióta 1846-ban a gabonavámokat eltörölte, következetesen megmaradt a vámmentes forgalom elve mellett. A mult század második felében egymás után szüntette meg még fennálló ipari vámjait és a jelenlegi vámok (tea, dohány, szesz stb.) inkább pénzügyi, mint védelmi természetüek, t. i. nem a belföldi termelést akarják a külföldi verseny ellen megvédeni, hanem az állami jövedelmek szaporitását célozzák. A jelen század elején igen erős mozgalom indult meg a védvámrendszer behozatala (Tariff Reform) érdekében, melynek mozgató ereje és lelke Joseph Chamberlain, előbb a radikális párt vezére, később a konzervativ-unionista kabinet gyarmatügyi minisztere volt. Ez a mozgalom mélyreható gazdasági és szociális okokban leli magyarázatát. Anglia iparának az utolsó

évtizedekben veszélyes vetélytársai támadtak. Nemcsak az amerikai Egyesült Államok és Németország nyomultak óriási léptekkel az előtérbe, hanem egyéb kevésbé jelentékeny ipari államok is erős versenyt támasztottak az angol áruknak úgy az európai, mint a tengerentuli piacokon, sőt a verseny az angolokat saját szigethazájukban is felkereste és a külföldi iparcikkek behozatala egyre nagyobb mérveket öltött. Ez megdöbbentette az angol nagyipart és financtőkét és a verseny által legközvetlenebbül sujtott körökben az a hit kezdett lábra kapni, hogy a külföldi verseny megnövekedésének oka abban rejlik, miszerint Anglia szabad kaput nyit minden importnak. Lemondván arról, hogy a külföldi árucikkeket vámmal terhelje meg, képtelen a saját ipari termelése részére a külföldi államoktól bármily előnyt kieszközölni, mert azok vámpolitikai megszorításait hasonlóval nem viszonozza s így rájuk nyomást nem gyakorolhat. Előmozdította a védvámos agitációt az imperialisztikus irányzat megnövekedése is. A legtöbb ipari államban a termelés az utóbbi évtizedekben oly mértékben emelkedett, hogy az iparcikkeket belföldön elhelyezni nem volt lehetséges. A tőkeszaporodás szintén sokkal erősebb mérvű volt, semhogy a belföldön minden rendelkezésre álló tőkét gyümölcsözőleg be lehetett volna fektetni. Ezért a nagy államok ipara és tőkéje külföldi piacok megszerzésére vetette magát. Mivel Európán belül mindegyik állam vámokkal védi a saját területét, ennélfogva tengerentuli gyarmatok megszerzése lett a kormányok legfőbb törekvése, ahol az ipari és tőkefölösleg elhelyezést találhat. Anglia 1875 után Egyiptomot, Szudánt, Azsiában Birmát és Borneot csatolta már meglevő óriási gyarmatbirtokaihoz, befolyását úgy Azsiában, mint Afrikában ujabb területekre terjesztette ki s a bur háboruban egész Délafrika birtokát biztositotta magának. Franciaország Azsiában Tonkingot, Annamot és Cochinkinát foglalta el, befolyása alá vonta Sziámot, Afrikában pedig Szudán nagy részét, Tuniszt és legujabban Marokkót szerezte meg. A németeknek úgy Afrikában, mint az ausztrál-ázsiai szigettengerben csak a maradék jutott, pedig a német ipar kifelé való terjeszkedőképessége — expanzivitása — nagyobb, mint a többi államoké.

Ez a helyzet szülte a német imperializmust, mely minden áron, akár más hatalmak rovására is akarja Németország gyarmatbirtokát és ipari kivitelét fejleszteni és politikai befolyásra törekedik Kisázsiában, Délamerikában, Kinában stb. Ezek a törekvések Angliában erős ellenhatást váltottak ki s hasonló irányzatot eredményeztek. Az angol imperializmusnak voltak egyéb fontos, a brit világ birodalmi szervezetében rejlő okai. Anglia legjelentősebb gyarmatai Kanada, Ausztrália és Délafrika — India kivételével — nagy önállóságra tettek szert, ami néhol annyira nagy, hogy az anyaország termékeire is jogukban áll behozatali vámot vetni. Attól lehetett tartani, hogy a gyarmatok teljesen függetlenitik magukat és így fölmerült a kérdés, nem lehetne-e Anglia gazdasági politikájának oly uj irányt adni, mely a gyarmatokat szorosabban kapcsolja az anyaországhoz. Az imperiális irányzat következménye minden egyes

országban a fegyverkezés szédületes fokozása volt, mert a kapitalizmus érezte, hogy expanziós politikája sikerét végső esetben fegyverrel kell kierőszakolni, illetőleg fegyverrel kell megvédeni. A katonai és flottaköltségek óriási emelkedése viszont szociális kérdéseket tolt előtérbe, el kellett dönteni azt, hogy mily társadalmi osztályok viseljék ezeket a kiadásokat. Az adóteher emelése következtében szükségessé vált az alsóbb néprétegekben okozott elkeseredést politikai engedmények nyujtása és szociálpolitikai intézmények megteremtése által ellensulyozni.

Az angol védvámos politika vezetői azt hirdették, hogy a szabad kereskedelmi irány megszüntetése és a védvámok behozatala mindeme nehézségeket meg fogja oldani. Kettős irányu vámrendszert terveztek. Anglia akadályozza meg erős védvámokkal az idegen államok behozatalát, ezzel védje meg saját iparát és kényszerítse a vele forgalomban lévő államokat engedményekre. Viszont a gyarmatokkal szemben egy külön vámtarifa alkalmaztassék, mely a gyarmatokból behozott cikkeket vagy vámmentesen hagyja, vagy pedig alacsonyabb, ugynevezett különbözeti vagy kedvezményes vámokkal terhelí. Azt hirdették, hogy a gyarmatoknak nyujtott ez az óriási előny őket az anyaországgal szoros kapcsolatba fogja hozni, annyival inkább, mivel némely gyarmat termelését is sulyosan érintette az északamerikai, német és egyéb verseny. Végül szociális szempontokból is magasztalták a védvámrendszert, mert a vámbevétel emelkedése bőségesen fedezetet fog ugy a militarisztikus, mint a szociálpolitikai költségekre nyujtani és a nemzeti termelés megvédése fokozni fogja a munkaalkalmakat és emelni a munkabéreket.

A védvámos agitáció eleinte, a bur háboru győzelmes befejezésével járó imperialisztikus láz következtében nagy sikereket ért el. Később azonban ellanyhult. A jelentősebb iparágak közül olyanok, melyek nyersanyagok behozatalára voltak utalva, idegenkedtek a vámoktól. De egyéb iparágak körében is attól tartottak, hogy a védvámrendszer meg fogja a nyers anyagokat és a munkabéreket drágítani, ami azután az iparban folytonos nyugtalanságokat és sztrájkokat idézne elő. A gabona- és állatvámok kérdése mindig gyenge pontja volt a védvámos agitációnak. Az angol választóknak tulnyomó többsége munkás és a védvámosok tudták, hogy ezeknek a megnyerése nem lehetséges, ha az a kilátás fenyegeti őket, hogy az élelmiszerek meg fognak drágulni. Tehát vagy ugy nyilatkoztak, hogy az élelmiszerekre egyáltalában nem vetnek ki vámot, vagy pedig azt hirdették, hogy a gyarmatok vámmentesen fognak élelmiszereket behozni. Végül azt is mondták, hogy legrosszabb esetben is az élelmiszereknek csupán oly csekély mérvü megadóztatásáról lehet szó, amit a munkásság is könnyen elviselhet, főleg mivel az ipar fellendülése folytán kedvezőbbek lesznek a kereseti viszonyok. De az angol közvéleményben még mindig oly erős volt a kenyérdrágító gabonavámok iránti átöröklődött ellenszenv és a gyáripar tulnyomó része még annyira át volt hatva a szabad kereskedelmi rendszer — mely Angliának olcsó nyersanyagokat és élelmiszereket

biztosit — helyességétől, hogy a védvámos agitáció előbb az unionista pártot bontotta meg, az 1906. évi választásokon pedig a szabad kereskedelmet hirdető és a munkáspárttal szövetségben levő liberális párt óriási többséghez jutott.

A védvámos irányzat e sulyos csapás után csak akkor jutott ismét erőre, midőn az 1907. évi nagy ipari föllendülést (boom) követő időben jelentékeny hanyatlás állott be és egyes iparágakban a munkanélküliség régóta nem tapasztalt mértékben emelkedett. A német verseny növekedése és a kedvezőtlen konjunktura folytán a védvámos agitáció a gyárosok közül egyre több hivet szerzett, sőt a munkások egy része is hajlani kezdett feléje, mert a nagymérvü munkanélküliségtől megriasztva, azt hitték, hogy a védővámrendszer csakugyan képes a munkaalkalmakat fokozni és ugy találták, hogy a meglévő állapot még rosszabb, mint az élelmiszerek árának esetleges mérsékelt emelkedése. A gyarmatokkal való viszonylatokban is riasztó jelenségek merültek föl és ugy látszott, hogy a birodalom fönnállása érdekében a gyarmatokkal való kapcsolatot sürgősen uj alapokra kell helyezni. A fegyverkezési és szociálpolitikai költségek is egyre növekedtek. Mindeme okok folytán a védvámos irányzat rendkivül megerősödött s amikor 1909. év folyamán a kormány és a felsőház között a költségvetés miatt konfliktus tört ki és az alsóház feloszlatása szükségessé vált, nem látszott valószinütlennek, hogy egy védvámos többség fog az alsóházba visszakerülni, annyival is inkább, mivel az irek a konzervativ párttal való ellenséges viszonyuk dacára vámpolitikai föllogás tekintetében igen közel állanak hozzájuk. Csakugyan az 1910. évi januári választásokon a liberálisok többsége eltünt és csakis a munkáspárt és az irek segélyével tudott a miniszterium tovább kormányozni. De ekkor közbejött két tény, amely a védvámos agitációt néhány évre ismét megbénitotta és a szabad kereskedelmi irányzatot uj erőre juttatta. 1910 külkereskedelmi szempontból oly fényes év volt, hogy sok tekintetben még az 1907. évi nagy lendületet is fölülmulta. Ez a kedvező irányzat csekély ingadozásokkal napjainkig is eltart, sőt fokozódik, dacára annak, hogy az utolsó másfél évben Anglia forgalmát és kereskedelmét a világtörténelemben eddig páratlanul álló tömegsztrájkok és kizárások zavarták meg. Az ipar fölszabadult a lidércnyomás alól s a gyárosok nagy többsége átlátta, hogy az előbbi évek rossz üzletmenetének oka nem a vámok hiányában, hanem ettől függetlenül egyéb világpiaci okokban keresendő, hiszen a magas védvámokkal dolgozó Németország és Amerika szintén szenvedtek a megelőző krizis alatt. A munkások jórésze is kiábrándult a védvám-barátságából, belátta, hogy a munkanélküliség oka nem a vámnélküliségben keresendő. Maga a földbirtokosság is — a legfőbb arisztokráciát kivéve — nem igen lelkesedett a védővámért, mert Anglia ma már igen kevés gabonát termel, állattenyésztését pedig a jelenlegi rendszer mellett sem fenyegetheti óriási fejlettsége folytán semmineműverseny. De másik döntő ok volt az a taktikai sakkhuzás, mely az osztályellentétek kihasználásának helyesen fölismert és alkalmazott elvén nyugodott

és amely a liberális Asquith-kormány pénzügyminiszterének, Lloyd Georgenak nevéhez fűződik. Ő reá mutatott arra, hogy fegyverkezési és szociálpolitikai költségek fedezése céljából nem szükséges a fogyasztást megterhelni, mert van egy oly forrás, melyet az állam eddig még alig adóztatott meg és amelyből szinte kimeríthetetlen adójövedelmet szerezhet és ez: a nagybirtokosok földjáradéka. Az 1908—1909-iki költségvetésben a földjáradék megadóztatására vonatkozó intézkedések egyelőre igen mérsékeltek voltak, de a jég meg volt törve. A nagybirtok fölismerte a közelgő veszedelmet és a felsőház elvetette a költségvetést. Kitört a harc, mely a felsőház teljes vereségével végződött. A kormány 1910 decemberében ismét föloszlatta a házat és bár az uj választás a számarányokat kevéssé változtatta meg, az ország közvéleménye oly félreismerhetetlen módon nyilatkozott meg a szabad kereskedelem mellett, hogy a konzervatív ellenzék vezére, Balfour, a választási hadjárat folyamán kénytelen volt visszavonulót fujni és kijelenteni, hogy az unionista párt, ha hatalomra jut, a Tariff Reformot addig nem lépteti életbe, míg egy általános népszavazás mellette nem nyilatkozik. A védvámosok kudarcát elősegítette az is, hogy a kormány ellenkező programmja dacára fokozott mérvben folytatta a flottaépítést és igy azok, akik a védvámrendszerhez inkább az imperialisztikus eszmékkel való kapcsolata miatt ragaszkodtak, elfordultak az ellenzéktől.

Mindezek alapján a legnagyobb valószínűséggel lehet állitani, hogy Angliában a védvámos rendszer rövid időn belül diadalra nem jut. Ha a jelenlegi kedvező külkereskedelmi mérleg megmarad, akkor a védvámos agitáció még hatásra sem számithat, ellenkező esetben erősödni fog. A folytonos munkásmozgalmak ujabban az iparos közvélemény körében a kormányra nézve kedvezőtlen hangulatot szültek, amit az ellenzék a maga javára akar kiaknázni és uj vezére, Bonar Law, a közel napokban ismét magasra emelte a tarifareformnak Balfourtól eldobott zászlaját. A német verseny kiélesedése és a fegyverkezés folytatása erősíti az imperialisztikus hangulatot és féltékenységet, ami szintén a védvámos politikának malmára hajtja a vizet. A gyarmatokkal való vámunió utjából egy óriási akadály hárult el az ugynevezett kanadai viszonossági szerződés bukásával, mely esemény jelentőségét alig lehet eléggé méltányolni. Kanada és az Északamerikai Egyesült Államok kormánya 1911 január 21-én szerződést kötöttek, mely a két állam közötti kereskedelmi forgalmat a viszonosság (reciprocity) alapjára helyezte. Az egyezmény kimondta, hogy az Egyesült Államok kormánya jelentékeny engedményeket tesz Kanadából jövő nyersanyag- és élelmiszerbehozatal tekintetében és ezeket az engedményeket más állam igénybe nem veheti. Kanada a maga részéről hasonló kedvezményeket biztositott az Egyesült Államok kereskedelmének. Ha e szerződés létrejön, lehetetlenné teszi a brit birodalmi vámunió megalakulását, mert tulajdonképpen Kanada és az Északamerikai Egyesült Államok léptek egymással vámszövetségre. Az Egyesült Államok törvényhozása az egyezséget elfogadta és az 1911 julius 26-án törvényerőre emelke-

dett. Kanadában azonban a hangulat annyira az egyezmény ellen volt, hogy a liberális párti miniszterium kénytelen volt a házat feloszlatni. Az 1911 szeptemberben megtartott választások a liberálisok bukásával végződtek és a kormányra jutott konzervatívek az egyezményt levették a napirendről. A legutóbbi külpolitikai vitában az angol parlamentben többen hangoztatták, hogy a gyarmatok is építsenek hadihajókat és valószínű, hogy a gyarmati vámunió eszméje ezzel kapcsolatosan ismét előtérbe fog lépni.

Északamerikában minden jel arra mutat, hogy a védvámos irányzat a mai merevségében sokáig fönn nem tartható. Már az 1909. évi Payne-Aldrich-vámtarifa is az 1897. évi ugynevezett Dingley-féle tarifával szemben jelentékeny csökkenést mutat, de a közvéleményben egyre jobban terjed a védvámellenes hangulat és a republikánus párt népszerűtlenségének és főleg Taft elnök kedvezőtlen pozíciójának legfőbb oka abban rejlik, hogy megtagadta egy oly törvényjavaslat szentesítését, amelyben a kongresszus bizonyos vámok leszállítását határozta el. A drágaság az Egyesült-Államokban is egyre fokozódik, az élelmiszerek ára folyton emelkedik és ezért minden oly politikus vagy párt, mely népszerűségre pályázik, a trösztök megrendszabályozásán kívül a vámleszállítást hirdeti. Igy Roosevelt is, akit a republikánus párt nem jelölt az elnökségre, most ezzel a jelszóval igyekszik magának pártot toborozni és az a tény, hogy a demokrata párt hosszas ingadozások után nem Champ Clarkot, a képviselőház elnökét és a párt tulajdonképpeni vezérét, hanem a radikális irányzatot követő Woodrow Wilson new-yersey-i kormányzót jelölte, szintén arra mutat, hogy a demokrata pártban a komoly védvámellenes irány kerekedett felül. Azonkívül a közvélemény intelligensebb része Amerikában tisztában van azzal, hogy a trösztök elleni küzdelem teljesen eredménytelen a jelenlegi védvámrendszer mellett, mert ez biztositja részükre a belső piac korlátlan uralmát és ezért az ellenük való harcot nem kétséges értékű perekkel és birságokkal, hanem a vámok leszállításával kell megkezdeni. A védvámellenes irányzatnak kedvez az a tény is, hogy az Egyesült Államok ugy a közép-, mint a délamerikai államok jelentékeny részét egyre jobban befolyásuk körébe vonják, ami vámpolitikai engedményeket tesz szükségessé, ugy, hogy az imperialisztikus irányzat nem áll oly mereven a védvámok mellett, mint Európában.

Az európai államok közül Franciaország és Oroszország nem igen fognak eltérni az eddig követett rendszertől, bár egészen nyilvánvaló, hogy Franciaországban az utóbbi évek drágasági mozgalmai, melyek helylyel-közzel anarchisztikus jelleget öltöttek, a gabona- és állatvámokra rendkívül mérséklőleg fognak hatni.

Az európai vámpolitika kialakulására Németország magatartása fog döntő befolyást gyakorolni s az angol és északamerikai ipar és mezőgazdaság állásfoglalása is jórészt attól fog függni, hogy Németországban melyik irány kerekedik felül. Az osztrák-magyar monarchia vámpolitikája azon szoros gazdasági, pénzügyi és politikai kapcsolatnál fogva, melyben Németországgal állunk, valósággal függvénye

a német vámrendszernek. Viszont a mi magatartásunk pedig döntő befolyással van a balkáni gazdasági viszonyok alakulására. Németországban jelenleg az 1902. évi vámtarifa magas ipari és állatvámjai vannak érvényben. Ez a vámtarifa annak a szövetségnek az eredménye, mely 1902-ben a klerikális centrum, a nagybirtok érdekeit védő konzervativ párt, végül pedig a nemzeti liberális pártnak a vas- és acélipart képviselő szárnya között jött létre. Ez a vámtarifa ugynevezett lückenloser Zolltarif, amelynek semmi hézagja nincs, tudniillik egyformán magasan véd meg minden egyes érdekeltséget. A német közvélemény válasza erre a vámtarifára, amely parlamenti csíny és elnöki erőszak alapján jött létre, az 1903. évi választásokon $3^1/_4$ millió szocialista szavazat és 83 szocialista képviselő volt. A nagybirtok és a nagyipar politikai sulya és befolyása azonban oly erős volt, hogy a kormány merőben visszautasított minden oly lépést, melyet a részére fennálló hatáskörben a drágaság csökkentésére és a vámtarifa könnyítésére tehetett volna s hivatalosan állandóan a védővámok mérséklése ellen nyilatkozott. A közvéleménynek elkeseredettsége és feszültsége az 1912. évi januári választások eredményéből is látható. A konzervativ klerikális blokk ellen leadott szavazatok száma 12 millió szavazat közül körülbelül 7 milliót tett ki és igy a német választók $^3/_5$-e a jelenlegi vámpolitika ellen nyilatkozott. Különösen megsemmisítő vereséget szenvedtek a konzervativek és azok a kisebb pártok, amelyek a kenyérdrágaság és védvámrendszer leghangosabb hivei voltak. A nemzeti liberális pártnak egy része azonban, főleg amely a rajnamenti vas- és szénipar képviselőiből rekrutálódik, nem föltétlenül megbizható. Az ugynevezett schwere Industrie képviselője, a Zentralverband deutscher Industrieller munkásuszitás és védővámemelés tekintetében tultesz az agráriusok legszélsőbb szervezetein is és ezen magatartás miatt a Hansabundból is kivált. A feldolgozó iparok képviselői, az alacsony nyersanyag- és élelmiszerárak érdekében, viszont a vámcsökkentés hivei. Németországban a fegyverkezés költségei folytán az adóteher nagy mértékben emelkedik, ami a közvéleményt még fokozottabban ingerli a konzervativ-klerikális pártok ellen, melyek egyuttal a védvámrendszer támaszai is. A parasztságnak jelentékeny része már kezd kiszabadulni az agráriusok járma alól, mert mint Lujo Brentano meggyőzően kimutatta, a magas agrárvámok a kisbirtokosok jelentékeny részét tönkreteszik. Teljes bizonyossággal lehet állitani, hogy a jelenlegi vámok emeléséről szó sem lehet, ami okvetlenül bekövetkezett volna, ha a jelenlegi választásokon az agráriusok diadalmaskodnak, hiszen ezek 1902-ben a mostani vámtarifa tételeit is tul alacsonynak találták és az akkori kancellárt, Bülowot érdekeik elárulásával vádolták meg. Természetesen az a vámleszállitás, amely be fog következni, nem lesz rohamos, épp ugy, mint az 1892. évi ugynevezett Caprivi-szerződések, melyekre a német közvélemény agrárius része mint tatárjárásra, a liberálisok pedig mint paradicsomi időkre emlékeznek vissza, igen magas vámokat tartalmaztak.

Mindeme előzetes megállapitások módosulást szenvednek akkor,

ha — ami nincs teljesen kizárva — Németország és szövetségesei között egyrészt, másfelől pedig Anglia és szövetségesei között egy világháború tör ki. Bárminő legyen is ennek a háborunak az esélye, az annak nyomán beálló óriási pénzkrizis, áremelkedés és ipari pangás, lehetetlenné fogja tenni a német kormányra, hogy a háboru sulyos következményeit még egy árdrágító vámrendszerrel jobban sulyositsa.

Ausztriában és Magyarországon a vámpolitika jövendő irányzatának eldöntését a közös vagy önálló vámterület kérdése is bonyolitja. Mindkét állam vezetésében agráriusoknak van döntő befolyásuk. A magyar nagybirtokosoknak létérdeke, hogy a közös vámterület fentartassék, mivel a jelenlegi külterjes gazdálkodás mellett szükségük van a magas vámokkal biztositott osztrák piacokra. Az agráriusok vezető emberei közül ugyan sokan az önálló vámterület hiveinek vallják magukat, ezt nem kell komolyan venni, mert nyilatkozatuk vagy nem őszinte, vagy nem más, mint adott alkalommal a kormány mellének szegzett fenyegetés gazdasági engedmények kierőszakolására.

Az osztrák agráriusok szintén a közös vámterület hivei. Bár szeretnék a magyar importot kizárni, politikai okokon kivül még azért is maradnak a vámközösség álláspontján, mert attól tartanak, hogy magukra hagyva, igen nehezen tudnak a hatalmas osztrák ipar és az erősen szervezkedő munkásság együttes támadásaival szemben megállani, mig ellenben a magyar feudálisok szövetsége egyuttal a magyar parlament és a magyar kormány teljes támogatását is jelenti az agrár vámvédelem kérdéseiben. Az osztrák nagyipar természetesen a közös vámterület hive, mely Magyarországot Ausztria iparának gyarmati függésben szolgáltatja ki. A vámelkülönitési mozgalom az osztrák munkásságban sem talál tulságos rokonszenvre. Egyrészt általános elvi okokból, mert a szociáldemokrata pártok minden vámelkülönitésnek ellenségei és igy gyakorlati törekvésük az, hogy ha már a vámmentes forgalom meg nem valósitható, akkor legalább az egységes vámrendszer minél nagyobb területre terjedjen ki. Azonkivül az osztrák munkásság attól is tart, hogy a vámelkülönités az osztrák ipart kárositani és igy a munkásság anyagi jólétét és a munkaalkalmakat csökkenteni fogja. Magyarországon a gyáripar állásfoglalását két szempont határozza meg: az egyik a kifejlett kartellrendszer, a másik a kormánytól való üzleti függés és üzleti összeköttetés. A magyar kartellek a legbelsőbb viszonyban vannak az osztrák kartellekkel és e módon számitásukat sokkal egyszerübben találják meg, mintha az önálló vámterület felállitása folytán uj iparvállalatok versenyével kellene megküzdeniök. A legtöbb gyári vállalat fő jövedelme és támasza az állami megrendelés és állami szubvenció, különböző adó- és tarifakedvezmények. Ha a parlamenti erőviszonyok meg nem változnak, akkor a magyar kormány ragaszkodni fog a közös vámterülethez, mert a mai kormányzat egyedüli létjogosultsága abban rejlik, hogy az osztrák hatalmi tényezők és a dinasztia parancsait teljesiti. Ha a gyárosok állást is akarnának foglalni az önálló vámterület mellett, ez csupán egy platonikus tüntetés lehet, mert a kormány Magyarországon minden

ipari vállalatot bármely pillanatban vagy lehetetlenné tud tenni, vagy pedig sulyosan megkárosíthat, ha a gyáros vele ellentétbe kerül. A többi társadalmi osztályok ugyszólván valamennyien az önálló vámterület hivei. A szociáldemokrata párt is 1903-ban ez álláspontra helyezkedett oly indokolással, hogy az ország termelő erőinek kifejtése csak az ipar föllendülésétől várható, ennek pedig leghathatósabb eszköze Magyarországon az önálló vámterület létesítése. Mindeme társadalmi osztályoknak befolyása azonban a jelenlegi választójog alapján oly csekély, hogy a vámterület eldöntésének kérdésében nem eshetik latba. Ha egy demokratikus választójogi reform jön, természetesen az önálló vámterület kilátásai is jobbra fordulnak. Óvakodni kell azonban attól, hogy ezt a kérdést tulságosan dogmatikusan tárgyaljuk. Az önálló vámterület kétségtelenül fontos dolog, de az utóbbi évtizedben ezt a jelszót hangoztató politikusok és pártok részéről annyi visszaélés történt, hogy a legnagyobb óvatosságot kell kifejteni a megvalósítás körüli küzdelemben. Az önálló vámterület nem cél, hanem eszköz avégből, hogy a magyar ipar fölvirágozzék és a széles néprétegek helyzete javuljon. Ha ez az eredmény más uton gyorsabban és kisebb nehézségekkel érhető el, akkor a választás nem lehet kétséges. A dinasztia minden erejével oda fog törekedni, hogy a vámelkülönitést megakadályozza. Ha tehát a vámközösség föntartása ellenében olyan gazdasági és szociálpolitikai vivmányok nyerhetők, melyek legalább egyelőre pótolják az önálló vámterület kedvező hatásait és főképpen az élelmiszerdrágaságot lehetetlenné teszik, ugy oktalanság volna a konfliktust fölidézni, mely valószinüleg az önálló vámterület magyar hiveinek gyávasága és kétszinüsége folytán a jelenlegi állapot fentartásához vezetne.

Mikor arra kerül majd a sor, hogy Ausztria és Magyarország között a kiegyezési tárgyalások, a külföldi államokkal pedig az alkudozások megindittassanak, mindkét ország közvéleményében az agrárvámok leszállitásra való törekvés igen erős lesz. Mindkét kormány nehéz helyzetbe fog jutni, mert az agrár érdekcsoportok voltak eddig legerősebb támaszai a közös vámterületnek s az ellenük irányuló vámleszállitás csatarendbe fogja őket állitani. Ellenállásukra annál inkább lehet számitani, mivel az agrár vámok föntartásának kérdése náluk nem csupán zsebkérdés, hanem egyuttal a politikai hitel és megbizhatóság kérdése is. Ha leszállitják az agrárvámokat, megszüntetik az állatbehozatali tilalmakat, akkor ki fog tünni, hogy sem a föld nem sülyed el, sem az ég nem omlik össze, ki fog derülni az, hogy egy nagyon csekély érdekcsoportot kivéve a vámleszállitás kedvező hatással lesz az ország gazdasági fejlődésére. Ezt pedig nekik érdekükben van azért is megakadályozni, mert egyértelmű volna a társadalom nagy rétegére eddig gyakorolt befolyások elvesztésével. Kiderülne ugyanis, hogy a legmerevebb osztályönzésből kifolyólag nemzeti veszedelem rémképét festették a falra s igy zsákmányolták ki és vezették félre az ország lakosságát. Ez a szempont magyarázza meg, hogy az agráriusok oly élénken reagálnak minden legkisebb kisérletre, mely a mai rendszert át

akarja törni, még akkor is, ha a szóbanforgó intézkedés teljesen jelentéktelen és őket egyáltalában nem károsítja. Csak meg kell figyelni azt a dühös sajtóhadjáratot, amelyet lapjainkban azért indítottak, hogy a hadihajók legénysége részére minimális mennyiségben argentínai husi vásárolt a tengerészeti főparancsnok. Az osztrák agráriusok természetesen ebben magyar szaktársaikkal teljesen egyek lesznek és minden ellentét, ami a vámterület közösségéből származik, e ponton megszűnik. A közös kormány, valamint a dinasztia — eltekintve egyéb szempontokból — a vámvédelem csökkentésére igen nehezen határoznák el magukat, mert tudják, hogy ezzel föllngerelnék az osztrák és magyar feudálisokat, kikre a militarisztikus politika érdekében szükségük van. Az osztrák nagyipar is kényes helyzetbe jut. Egyrészt a nyersanyagok és élelmiszerek folytonos drágulása, a munkabérek emelkedése, a munkásság elkeseredettsége, az agráriusok politikai tulhatalma, mind abban az irányban hajtja őket, hogy befolyásukat az agrárvámok leszállítása érdekében érvényesítsék. Másrészt azonban 40 év óta a magyar nagybirtokosokkal testvériesen osztoznak Magyarország politikai és gazdasági kizsákmányolása tekintetében és attól kell félniök, hogy a magyar nagybirtok az ő támadásukat oly ponton fogja viszonozni, amely nekik a legfontosabb életérdekük: a vámterület közösségének megingatásában. Hozzájárul még a megoldás nehézségeihez a magyar politikai helyzet. Évek óta a választójog ügye tartja a magyar politikai és társadalmi osztályokat sakkban. Maga Tisza István a választójog miatt vedlett át merkantilistából agráriussá, mert nem akarta a nagybirtokosokat és a Kossuth-pártot maga ellen haragítani, nehogy a Justh-párt obstrukciójához csatlakozzanak. Az ő befolyására vezethető vissza, hogy a Khuen-Héderváry-kormány, mely eleinte demokratikus hurokat pengetett, teljesen a tulzó agrárius álláspontra állt. Mikor 1910 őszén gróf Aehrenthal külügyminiszter fontos külpolitikai okokból Szerbiának a vele kötendő szerződésben engedményeket akart volna adni és evégből bizonyos hangulatkeltésre volt szükség, a Héderváry-kormány titokban fölbiztatta Budapest székesfővárost, valamint az ipari és kereskedelmi egyesületeket, kérjék a kormánytól, hogy Szerbia részére a szerződésben élőállatbehozatal engedélyeztessék, ami különben eme testületeknek már régóta hangoztatott kívánságuk volt. Az agráriusok erre a sarkukra állottak, mire közbelépett Tisza István, a kormány gyáván meghátrált, a székesfőváros küldöttsége, mely azért jelent meg a miniszterelnöknél, hogy átadva neki a közgyülés határozatát, arra kedvező választ kapjon, merev elutasításra talált. Most, hogy az elkövetett parlamenti erőszak és alkotmánysértések folytán a kormány a nagybirtok egy részével ellentétbe jutott, bizonyára óvakodni fog attól, hogy a hangulatot a vámpolitikai engedményekkel még jobban kiélesítse. Végül megjegyzendő, hogy ugy az osztrák, mint a magyar ipar, főleg az ugynevezett schwere Industrie, mely a nyers anyagokat nem külföldről importálja, szive mélyén a magas ipari védvámok hive és bár a gyáripar vezetői taktikai okokból a nyilvánosság előtt az agrárvámok leszállítását hangoztatják, nagyon jól

ismerik azt a latin közmondást; ma nekem, holnap neked és ezért agrárellenes kirohanásaikat a legnagyobb óvatossággal kell fogadni.

Mint e fejtegetésekből látható, az agrárvámok leszállításának és az ujabb vámpolitikai irányzat létesítésének sulyos és jelentős akadályai vannak. Mégis meg kell ismételnünk a fentebb tett optimisztikus kijelentéseinket, hogy a két állam kormánya 1915-ben nem fognak elzárkózhatni ugy mezőgazdasági, mint ipari téren a védvámok leszállítása elől. A drágaság oly sulyosan nehezedik nemcsak az alsóbb osztályokra, hanem az értelmiségi foglalkozások, valamint a tisztviselői és alkalmazotti kar egészére, hogy a körükben támadt elkeseredést előre látó kormányzat figyelmen kivül nem hagyhatja. Azonkivül ugy nálunk, de különösen Ausztriában egyre nyilvánvalóbbá válik az a tény, hogy a jelenlegi agrárvámrendszer a kisbirtokosok nagy tömegeit is megkárosítja. Azok az óriási tüntetések, melyek Ausztriában a polgárság nagy szimpátiája mellett és a munkásság részvételével folytak le, nem maradtak hatás nélkül és ismétlődésük bizonyára döntő befolyást fog gyakorolni az osztrák kormány magatartására. Az 1911 juniusi osztrák választások lesujtó népitéletet mondtak a keresztény szociálista párt fölött, mely városi párt létére a hatalom megtartása érdekében teljesen az agráriusok uszályhordozójává szegődött. Ugy az osztrák, mint a magyar állam a folyton növekedő katonai kiadások miatt és a járadékpiacon beállt hanyatlás következtében állandó pénzügyi nehézségekben szenved és uj adónemek és bevételek forrásáról kénytelen gondoskodni. Minthogy ezek jórészt a szegényebb néposztályokat fogják terhelni, egész nyilvánvaló, hogy azok elkeseredettsége fokozódni fog és ennek az elkeseredésnek az enyhítésére föltétlenül szükséges lesz a megélhetés terhein könnyiteni. Pénzügyi, politikai és dinasztikus okok egyaránt kényszerítően fognak a változás előidézésében közreműködni.

A közfigyelmet most egyrészt a magyar alkotmányválság, másrészt a feszült külpolitikai helyzet foglalja le. Nem szabad azonban tekintetünket a vámpolitika jövendő alakulásáról egy pillanatra sem elvonni, hiszen az, ami most Magyarországon és külföldön történik, csak különböző nyilvánulása annak a nagy gazdasági küzdelemnek, amelyegyes osztályok és nemzetek között folyik. Marx már 1849-ben megmondta, hogy amint egy államon belül egy osztály kizsákmányolja a többieket, ugy zsákmányolja ki a nemzetközi forgalomban egyik állam a másikat és a vámpolitikának főfeladata, hogy nemzeti és nemzetközi kizsákmányolás eszközeit kigondolja és a gyakorlatban alkalmazza. Aki tehát a kizsákmányolás ellen küzd az egész vonalon, annak a vámpolitika tekintetében is állandóan résen kell lenni.

A szindikalizmus.

Irta *Ágoston Péter.*

IV. (Második közlemény.)

A mai jelentésben vett szindikalizmusról 1895 óta beszélhetünk Franciaországban. Ebben az évben alakult meg ugyanis a Confédération Générale du Travail, melynek az volt a célja, hogy az összes szakszervezeteket és munkástőzsdéket az 1891. évi bruxellesi nemzetközi kongresszus határozatának megfelelően egyesítse, de egyuttal az is, hogy őket a politikai pártoktól függetlenítse. Ezt a célt azonban csak részben sikerült elérnie, mivel a munkástőzsdék még 1902-ig külön irányt követtek. Ezért a szindikalizmus történetének két korszakát kell megkülönböztetnünk. Az elsőt, amelyben a munkástőzsdék, a Confédération Générale du Travailtól külön célokat is követnek és a másodikat, mely 1902-ben kezdődik, amelyben a szindikalizmus története egységes.

A) *A szindikalizmus első korszaka.*

1. 1895 és 1902 közt még külön története van a munkástőzsdéknek, mert a francia munkásmozgalom még nem egységes. Ebben az időben ugyanis három irányt lehetett egymástól megkülönböztetni: a kollektivista, a posszibilista és blanquista irányt. A kollektivisták a Fédération Nationaleban csoportositották a munkásságot s hozzájuk szitott a Guesde vezetése alatti szocialista párt is; a posszibilisták a munkástőzsdéket hódították meg. A blanquistáknak azonban semmiféle szervezetük nem volt, tehát nekik volt legnagyobb érdekük, hogy a munkásmozgalom egységessé váljék, mert csak ezen az uton juthattak be a munkásszervezetekbe. Amikor tehát az 1895. évi pártkongresszus kimondotta az összes francia munkásszervezetek tömörülését, ennek a határozatnak foganatosítása érdekében a legnagyobb agitációt a blanquisták végezték. Hogy befolyásukat kellően biztositsák, két irányban támadtak egyszerre: *a*) a kollektivista irányt annak hangoztatásával iparkodtak kiszoritani, hogy politikai pártoknak nem szabad befolyást engedni a munkásság szervezeteire; *b*) a munkástőzsdék erejét pedig azzal gyöngitették, hogy a nagy, az egységes szervezetnek a kicsi és széthuzó szervezetek fölötti előnyeit hangsulyozták.

A Fédération Nationale 1895-ben már nem volt életerős és igy az ez évi kongresszus határozatának végrehajtása ellen nem is gördültek akadályok a szövetség fönmaradása által. A Fédération Nationale fölbomlott, a hozzátartozó szervezetek beléptek a Confédération Générale du Travailba. Nem igy azonban a munkástőzsdék. Ezek a helyi nagyságok által erősen támogatott szervezetek nem adták föl a reményt, hogy a kongresszus határozata ellenére ők lehetnek a francia munkásság tulajdonképeni szervezetei. Ebben annál inkább bizhattak, mert a munkástőzsdék nagy hatalmat képviseltek minden francia vidéki helyen. Miután pedig lényeges elvi különbség a

két irány közt nem volt, egyelőre mindenféle eszközzel próbáltak szerencsét. Közben az egyesülésre vonatkozó határozatokat sem akadályozták meg. Innen van, hogy az 1897. évi Toulouseban tartott kongresszus ujra elhatározta az egyesülést, ami azonban az 1898. évi rennesi kongresszusig sem történt meg, ezért ettől kezdve az ezirányu törekvések egyidőre szüneteltek is.

Az egyesülés megtörténtének egyik lényeges akadálya Pelloutier Fernand volt, aki a munkástőzsdék élére kerülve, a maga anarchista eszméinek hatalmas propagandát csinált. Ez különösen azért volt lehetséges, mert a munkástőzsdékben egyesült irányzat nagyon sok elvet akként formulázott, mint a másik irány, de a belemagyarázott gondolat sokkal közelebb állott az anarchizmushoz, mint a szocializmushoz. A szocializmussal ellentétben álló elveket azonban nagyon kevéssé élezvén ki a később létrejött egyesülés számára mégis előkészitették a talajt. A fölmerült kérdések különben is más-más elv formulázását tevén szükségessé, a két irányzat egymással a nagy elvi csatákat nem is vivta végig.

Azok a tanok, amelyekben a munkástőzsdék hivei a maguk álláspontját leszögezték, legnagyobb részben a kezdetleges anarchizmusnak a szocializmussal egyenlő szövegü tanai, amelyek azonban csak a kollektivistáktól, de nem a szindikalistáktól választották el őket.[1] Igy semmi uj és a szindikalizmus elveitől semmi eltérés sincs abban az elvben, mely szerint a munkásság fölszabadítása csak a munkások saját müve lehet. Szintigy találkoznak abban a gondolatban, hogy: a munkásszervezetek arra valók, hogy az államban eleve egy szocialista államot alkossanak s igy a termelés és fogyasztás mai formáit kommunisztikus formákkal helyettesitsék. A szocializmus alapgondolatától még az a tétel sem idegen, mely az állam helyett a munkásszervezeteket kivánja az igazgatási teendőkkel megbizni.[2] A szociáldemokráciával, illetve a kollektivizmussal, mint Franciaországban nevezték, föltétlen ellentétbe inkább csak a taktikai kérdéseknél jutottak. Amig ugyanis a kollektivisták a munkásosztály uralmának megvalósitására a parlamentet és a politikai eszközöket is alkalmasnak tartották, addig ugy a munkástőzsdékben, mint a Confédération Générale du Travailban szervezettek csak a munkásszervezetekben látták annak eszközeit.

Azt lehetne tehát hinni, hogy tekintettel e csekély ellentétre a két rokon irány: a munkástőzsdék s a Confédération egyesült, ez azonban tévedés, mert 1898 után néhány évig föl sem merült az egyesülés gondolata. Sőt a munkástőzsdék kezdtek a különállásra berendezkedni. Gyakorlati kérdéseket vetettek föl, mint az utazási segélyek, a munkakimutatások; az 1900-iki kongresszuson pedig a

[1] Mert a szindikalizmus éppen ugy az anarchizmus befolyása alatt áll, mint a munkástőzsdék.

[2] Az állam megszünésének gondolata ugyanis már Engelsnél (Die Entwickelung des Socialismus von der Utopie zur Wissenschaft. IV. kiad. 40. old.) is föltalálható. Akivel azonos nézeten van Bebel és Kautsky. Viszont Bernstein azt tartja, hogy minél inkább elveszti az állam osztályjellegét, annál jobban kiterjeszti hatáskörét.

munkások képzésének kérdését. Ez utóbbi kérdésre vonatkozólag az a nézet domborodott ki közöttük, hogy még a munkásgyermekek képzését is a munkástőzsdéknek kellene átvenni. Ezt a gondolatot sem lehet anarchisztikusnak tekinteni, mert hiszen bizonyos az, hogy ugy Franciaországban, mint nálunk is az iskolai képzés csak a középosztály szükségleteire van tekintettel. Ez utóbbi gondolatnál gyakorlati megvalósíthatására való tekintettel, sokkal nagyobb jelentőségü a katonafillér gondolata. Ennek az volna a célja, hogy a munkások proletártestvéreiket a katonai szolgálat tartama alatt támogassák és velük összeköttetésben maradjanak.

Ezek a gondolatok nem lettek tényekké s igy semmiféle intézmény nem erősitette a munkástőzsdék szövetségének fönmaradását. Hogy ennek dacára megtartotta különállását, jóllehet államellenessége a viszonyok hatása alatt megnövekedett s igy még kevesebb elvi ellentét választotta el a szindikalizmustól, annak oka a francia politikai viszonyokban keresendő. S mégis a két irányzat egyesülésére a közvetlen lökést a francia politikai viszonyok adták meg. A Waldeck-Rousseau-kabinetbe ugyanis 1899-ben belépett Millerand. Ez a belépés uj szociálpolitikai irányt jelöl. Miután pedig minden a kormány által tervbe vett intézményt az állam tartott volna a kezében, ellenben költségeinek tetemes részét a munkásokra iparkodtak hárítani, természetes, hogy a Confédération, de különösen a munkástőzsdék emberei, akik közül az utóbbiak éppen az ellenkező állapotban voltak, ezt ellenezték. A munkástőzsdék ugyanis ugy az államtól, mint a községektől rendkivül nagy segélyeket élveztek s emellett mégis egészen függetlenek voltak. A kormány más javaslatai is ellenszenvet keltettek, igy különösen az, mely szerint a munkásszindikátusokat jogi személyiséggel ruházták volna föl, abból a célból, hogy üzleteket folytathassanak. A munkásságnak a tőzsdékhez tartozó része attól félt, hogy ha a javaslat törvénynyé lesz, akkor a szindikátusok eredeti céljuktól elterelődnek, s attól is, hogy sztrájk, boykott s más esetekben felelőssé fogják tenni anyagilag.

Ilyenképpen az összmunkásság a jóakaró állammal szemben bizalmatlanná vált, ami az államellenes irányzatokat erősitette. Miután azonban a munkástőzsdék továbbra is segélyben részesültek, a munkásság most már a munkástőzsdékkel szemben is bizalmatlankodni kezdett. Ezért az 1901. évi nizzai kongresszus már ugy határozott, hogy a munkástőzsdéket föl kell szabaditani az idegen befolyások alól. Ezt a határozatot megismételte az 1902. évi algieri kongresszus, s hogy ez minél könnyebben megtörténhessen, a Confédération Général du Fravoil-lal való egyesülést is kimondotta. Azonban hangsulyozta, hogy a szindikalista mozgalom lényegéhez az antimilitarista és antipatrióta meggyőződés hozzátartozik.

2. Még részletesebb áttekintés után is homályban marad az a kérdés, hogy a szindikalizmussal megegyező elvek dacára, miért nem történt meg előbb a két irány egyesülése. Azért, mert a munkástőzsdék körül csoportosulók nem tudták, hogy ők éppen ugy szindikalisták, mint azok, akik ez elnevezést egyedül maguknak

követelték. Ez öntudatlanságban bizonyos kezdetlegesség lévén, e mozgalom leghelyesebben Lagardelle szavaival jellemezhető, aki ezt a szindikalizmus előzményének nevezi, jóllehet ezzel egykoru. A Confédération Général du Travail öntudatossága elsősorban abban nyilvánult, hogy megalakulása óta határozattabban foglalt állást a politikai pártoknak a befolyása ellen s egyedüli munkásharci módként a tömegsztrájkot hirdette. A tömegsztrájk fogalma a munkásság szenvedőleges magatartását jelenti. A szindikalisták fölfogásában azonban több volt, mint ezt már az 1897. évi Toulouseban tartott kongresszus ki is mondotta, amikor a sabotage-t mint helyes harci eszközt elfogadta. Ez a határozat Lagardelle szerint elvi ellentmondás azzal az elvvel szemben, mely a műhelyt a társadalom alapsejtjének tekinti. Miután a sabotage éppen ennek az alapsejtnek a létét tamadja meg.

Ezután apró kérdések foglalták el a Confédération Générale du Travail kongresszusait, mignem az 1900. évi párisi kongresszus megint nagy elvi kérdéseket vetett fölszínre. E kongresszuson a szindikalistákat már két irányra osztva találjuk: a forradalmi szindikalistákra és reformistákra. Az a kérdés, amely a két részre való osztottságot feltárta, a szervezkedés kérdése volt. Arról volt ugyanis szó, hogy a munkásokat általános iparágak vagy különös iparágak szerint kell-e szervezni; vagyis, hogy a vasmunkások egy szervezetben vagy sok szervezetben legyenek-e, olyanformán, hogy a vasöntők, vasesztergályosok, gépészek stb. külön-külön szervezetet alkossanak-e? A forradalmi szindikalisták az első, a reformisták a második megoldás mellett foglaltak állást. Az első irányzat nyert többséget. A reformizmusnak azonban, mint a neve is mutatja, nem ebben van a lényege, hanem a forradalmi irányzat, az erőszak elvetésében.

A párisi kongresszus óta a szindikalizmus szerepe folyton nő, mert a szervezett munkások száma állandóan szaporodik. Erre való tekintettel megalapitották a Voix du peuple-t (Népszava), a szindikalisták lapját, mely a Waldeck-Rousseau kormány elleni küzdelemből hatalmasan kivevén részét a szindikalizmus népszerűségének emeléséhez hatalmasan hozzájárult. Egyuttal azonban a Millerand-esetből a parlamenti szocializmus ellen messzemenő következtetéseket vont le. E tulságosan merész általánositások terén az 1901. évi lyoni kongresszus is követte. A kongresszus ugyanis a többségi elvet elvetette, s a kisebbség vezérletének elvét tette magáévá. Miután a parlamentárizmus a többség elvén épül, el kellett hogy vesse a parlamentárizmus elvét is. Ugyanekkor kimondotta azt is, hogy a munkásmozgalomra nézve veszélyes a politikai pártokhoz való csatlakozás, mert megbontja a munkásság egységét. A kongresszushoz beterjesztett jelentés elismerte ugyan azt, hogy a munkásmozgalom a politikai mozgalom segitségével nőtt nagyra, de ez, mondja a jelentés, nem ok arra, hogy most már ne iparkodjék a munkásság ettől a szövetségtől szabadulni.

A politikai pártoktól függetlenitett munkásmozgalom célját a lyoni kongresszus a munka teljes hozadékának a munkások részére való megszerzésében jelölte meg. Miután pedig ugy ebben, mint

egyéb törekvéseiben is a munkásság szemben áll a többi társadalmi osztálylyal, a kongresszus helytelenítette azt, hogy munkásszervezetek segélyt fogadjanak el az államtól vagy a községektől.

A lyoni kongresszus az összes munkásszervezetek egyesítésének szükségességét is kimondotta, de ez csak a következő 1902. évi Montpellierben tartott kongresszus határozata után lett valósággá. Ez alkalommal a szindikalizmusnak addig kialakult alapelveit összefoglalják. Eszerint: a munkásság végcélja a vállalkozás és bérmunka megszüntetése. E cél érdekében a munkásságnak a politikai téren kívül kell küzdenie. Az összmunkásságnak az összes vállalkozókkal kell szemben állnia. A munkásságnak semmiben sem szabad magát más osztályok törekvéseivel azonosítania. Minden osztálynak külön lélektana, külön gondolatvilága, külön fölszabadító terve van. Miután a munkásosztály egészen előtő minden más társadalmi osztálytól, ha a maga eszméit meg akarja valósítani, akkor saját külön jellegének megfelelő utakon kell haladnia, külön eszközöket használnia.

A francia munkásságnak 1902-ben Montpellierben tartott kongresszusa az eddig is már egy irányban haladó munkásság egyesülését betetőzte. E kongresszus óta már csak egységes francia munkásszövetségről beszélhetünk.

B) *A második korszak.*

Az 1902. évi kongresszus határozatai szerint a Confédération Générale du Travail az egész francia munkásságot egyesíti magában. Ez azonban nem jelenti azt, mondja Lagardelle, hogy vezeti a francia munkásságot, sőt ellenkezőleg, a munkásság vezeti a szövetséget. De nem is szabad a szindikalista felfogás szerint a munkásságot vezetni, mert akkor a munkásság öntudatának ékessége veszítene, ami a harci készség ellanyhulását is jelentené. Másrészt nem jelenti ez az egyesülés azt sem, hogy a francia munkásmozgalom elveiben egységessé lett, sőt ellenkezőleg, a forradalmi és reformista irány, amely ettől kezdve egymással a Confédérationon belül küzdött, távolabb állott egymástól, mint a munkástőzsdék és a Confédération 1902 előtt.

Szinte az egyesüléssel egyidejüleg nyert erőben a reformista irány. Igen tekintélyes szervezetek, mint a vasutasok, kereskedelmi alkalmazottak, könyvkötők, mechanikusok tették magukévá ez irány elveit s igen hatalmas elméleti fegyvertárt nyertek a német szakszervezeti mozgalom irodalmából. A reformisták ugyanis, ugy mint a német szakszervezeti mozgalom irányitói, azt vallják, kogy a szakszervezeteknek elsősorban közelebbi céljai vannak, ugy mint: a munkaidő megrövidítése, a bérek fölemelése, a munkaföltétek javítása. E célok megvalósulására szolgálnak: a sztrájkok, a bojkottok, a kollektiv szerződések. Ezért a szakszervezeteknek legelső dolga legyen nagy pénzalapokat gyüjteni.

A forradalmi irány szerint a munkásszervezet se nem ügynökség, se nem jogi képviselet, hogy a munkásság jó szerződéseket kössön. A bér és a munkaidő különben is alárendelt jelentőségü,

mert az eredménynek gyorsan vagy egyszerre kell jönnie. Éppen ezért minden olyan eljárás és eszköz, amely a munkásság célját lassan viszi előre, elvetendő. Különösen elvetendő az állammal való minden összeköttetés, mert a munkásság ezáltal előbb-utóbb az állam gyámsága alá kerül. Különben is az állam közbenjárása a munkásságra demoralizálólag hat, mert a munkásság hozzászokik ahoz, hogy másra támaszkodjék. A munkásság nem érhet el eredményt, ha összegyűjtött tőkéinek erejét akarja a tőkésekéivel összemérni, mert annyi tőkét sohasem gyűjthet össze, tehát harci módja csak a szolidaritás lehet.

A reformista és forradalmi irány nyiltan először 1904-ben a Bourgesban tartott kongresszuson ütközött össze. Ez alkalommal azonban nem a föntemlített elvek körül folyt a harc, hanem akörül, hogy a kongresszusokon miképpen képviseltessék magukat a munkásszervezetek. A kongresszus kétharmad többsége azt az elvet fogadta el, hogy minden szervezet, a tagok számára való tekintet nélkül, küldhessen képviselőt. Ez a határozat a forradalmi irány győzelmét jelentette, mert ez vetí el a szám erejét a reformistákkal szemben. Az ő álláspontjuk szerint ember és ember, munkás és munkás nem egyenlő, tehát nem is lehet egyforma befolyást sem engedni. A vezetést a harcban kipróbált csoportnak kell magához ragadnia s nem a többségnek.

Meglepő, hogy emellett a politikai küzdelemre vonatkozó elveik azt tanitják, hogy a képviselő és a választók egymástól elválasztott lények. A választó és a választott egyaránt mással foglalkozik. Miután pedig a választó egyáltalán nem foglalkozik azokkal a kérdésekkel, amelyekkel a képviselő, öntudatlan és tájékozatlan lesz. A munkásmozgalomban minden munkásnak részt kell vennie s ezért az öntudatlanokra nincs szükség. Ez álláspont ellen mindenesetre föl lehet hozni azt, hogy következetlen. Annál inkább következetlen a kisebbség jelentőségére vonatkozó álláspont, mivel az elmaradt munkástömeget saját magára nézve is veszedelmesnek tartja. Vagyis látja s tudja, hogy az előre törő kisebbséget nem föltétlenül követi a többség. Pedig ezt mérlegelni kellene, mivel a munkások az üzemekben egymás mellett dolgozván, könnyen lehetséges, hogy a kisebbség semmit sem érhet el a többség passzivitása folytán.

Az 1904. évi Bourgesban tartott kongresszus a forradalmi vagy tulajdonképpeni szindikalizmusnak győzelme a reformista vagy közönséges szakszervezeti mozgalom fölött. Természetszerű, hogy ettől kezdve határozottabban és állandóbban fordul a pártpolitikai irány ellen, ugy annyira, hogy innen kezdve egy ujabb korszakot lehet megkülönböztetni a szindikalizmus történetében. Miután azonban ez a küzdelem még nem záródott le, ezért erről csak mint jelenről szólhatunk.

V.

A szindikalizmusról csak ugy nyerünk tiszta képet, ha ugy az eddig már ismertetett, mint a bourgesi kongresszus után még el-

fogadott elveket, tekintet nélkül az időbeli rendre, összefoglaljuk. Igaz ugyan, hogy a munkásmozgalomban is összezavaródnak a célok és eszközök és sokszor igen éles ellentétek merülnek föl az ugyanegy táborban küzdők közt is, mert nem veszik észre, hogy a célt és eszközt összetévesztik; ezért tehát sok tekintetben hívebb volna az adott rajz, ha nem iparkodnánk bele rendszert hozni. Mégis meg kell tennünk, mert a rendszer révén világosabb és érthetőbb lesz a leírás.

A szindikalizmusnál különösen nagyon lényeges, hogy ugy céljairól, mint a politikai küzdelemhez való viszonyáról külön emlékezzünk meg s külön vegyük vizsgálat alá eszközei tekintetében kifejtett álláspontját. Ehez képest a fejtegetéseket három részre osztjuk: *A*) a szindikalizmus céljai, *B*) eszközei, *C*) a politikai mozgalomhoz való viszonya.

A) A szindikalizmus céljainak ismertetése nem lehet a célok fölsorolása, hanem csak azoknak az elveknek ismertetése, melyeket a szindikalizmus vall. A szindikalizmus alapgondolata szintén az osztályharc. Csakhogy az osztályharc a szindikalizmus szempontjából nemcsak szükségesség, hanem kedvező eredmények forrása is. A szindikalizmus szerint az osztályharc a munkásság szoros szövetségét eredményezi, mert az uralkodó osztály támadásai összekovácsolják a munkásosztályt. A szindikalizmus szerint a munkásosztály mint összesség érdekét kell előtérbe állítani s nem egyes munkásszervezetek érdekét, mert csak ezzel lehet a munkásokat az általános érdekek iránt fogékonnyá tenni.

A munkásosztálynak az uralkodó osztály és az állam, melyet ez az osztály vezet, egyaránt ellensége. Éppen ezért a munkásoknak semmiféle állami tevékenységben, vagyis politikában nem szabad részt venni. Hanem csak az államra gyakorolt nyomással kell a reformokat kikényszeriteni. A politikai küzdelmekben való részvétel utján annál kevesebb eredményre nyilik kilátás, mert a demokrata és szocialista pártokban nemcsak munkások, hanem kispolgárok s kisbirtokosok képviselői is benne vannak. Már pedig a munkások érdekei semmiféle más osztály érdekével nem azonosak. A politikai küzdelemben ennélfogva azt a veszélyt látják, hogy a demokrácia révén összebékülnek a munkások más osztályokkal s igy az osztályharcot megszüntetik. Már pedig akkor a társadalomnak a munkásszakszervezetek általi kormányzása soha sem következhetik be.

Miután a szindikalizmus a munkásosztálynak minden más osztálylyal való kibékülésének ellensége s miután semmiféle összetartozást nem ismer az ugyanegy osztályhoz tartozáson kivül: szükségképp hazaellenes. E hazaellenesség alapja az osztályharc szükségessége, mely a más osztálybeliben mindig ellenséget lát. A hazaellenesség egyik legtöbbet vitatott álláspontja lévén a szindikalizmusnak a Mouvement Socialiste cimü lap körkérdést intézett 1905-ben a munkásokhoz arra nézve, hogy miért hazaellenesek. A feleletek lényege szerint azért, mert a munkásnak nincs hazája, akármely országhoz tartozik, egyformán függ a tőkéstől; s akármely nemzet fia, kény-

telen odamenni, ahol munka van s az országhatárok nem állítják meg vándorlását. Közönyösekké válnak tehát ránézve hazája intézményei, mert ugysem élvezheti őket. De ha élvezi is, ez intézmények akkor sem alkalmasak arra, hogy a többi osztálylyal ellentétes érdekeket ellensulyozza.

Griffuelhes, a Confédération Général du Travail titkára szerint a haza a hagyományok összessége. „A hagyományokat azonban nem érzem, mert nem értem." A haza nem ad megélhetést. A munkásnak pedig erején kívül nincs semmije, hogy megélhessen, erejét kell eladnia. Ez erőt is azonban igen sokszor az állam veszi igénybe, amikor besorozza a munkást. A katonaság csak arra való, hogy a tőkés termelési rendet föntartsa. Ez legjobban sztrájkok alkalmával tűnik szembe, amikor a katonasággal törik le a munkásság küzdelmeit. A katonaság legelső rendeltetése különben is, hogy a munkásság forradalmi szellemét és függetlenségét letörje. Ezért tehát arra kell törekedni, hogy a forradalmi szellem a hadseregben terjedjen. Gondoskodni kell arról, hogy a katonák sohase felejtsék el azt, hogy ők egyenruhába öltöztetett munkások, akik rövid idő mulva megint visszatérnek testvéreik közé. Ezért tehát ugy sztrájk, mint háboru esetén a katonamunkásnak meg kell tagadnia az engedelmességet.

A szindikalista mozgalom vezetését elejétől fogva a forradalmi irány ragadta magához és ez nyomta a francia munkásmozgalomra a maga bélyegét. Az enyhébb és a német mintát követő reformista irány nem tudott hatalomra szert tenni s az 1906. évi kongresszus óta, amikor a két irány egyesült, már csak elméleti jelentőségü. Az elméleti küzdelemnek azonban nincs vége s ennek tulajdonitható, hogy a szindikalizmus a politikai mozgalommal szembeni küzdelmét leszerelte. A reformisták a forradalmi irány ellen a következőket hozzák föl:

a) az antiparlamentarizmus, csak ugy mint a parlamentárizmus, politikai elmélet. Az antiparlamentarizmusról tehát épp oly kevéssé szabad a munkásszervezetekben szólani, mint a parlamentarizmusról;

b) az antipatriotizmus (hazaellenesség) és az anarchizmus, az állam kormányának a munkásszervezetek általi átvétele meg éppen politika.

Kétségtelenül jogosult álláspont a reformistáké s nyugodt viszonyok közt ennek a hatása nem is fog elmaradni. A reformista irány a forradalmi iránynyal szemben fölvetett ellenvetéseivel, tulajdonképpen a szociáldemokráciának ezt az elvét fogadta el: „Minden osztályharc politikai harc." Hogy ezen találkozás közelebb fogja-e hozni a francia mozgalmat a többi országokéhoz az nagyon bizonytalan, mivel ma az ellentét olyan nagy, hogy a francia szervezetek még a nemzetközi szakszervezeti titkársággal is egyenetlenségbe keveredtek azért, mivel az utóbbi nem akarta az antimilitarizmust, az általános sztrájk és a 8 órai munkaidő kérdését a nemzetközi összejöveteleken tárgyalni, sőt az 1907. évi krisztiániai kongresszus egyenesen azt mondotta ki, hogy az első két kérdés a szocialista pártokkal együtt tárgyalandó.

Ha a szindikalizmus lényegét vizsgáljuk, akkor azt kell látnunk, hogy az tulajdonképpen a mai állam teljes figyelmen kívül hagyása. Csak a munkásszervezetek fejlődésére és gyarapítására gondol s emellett elfelejti, hogy ezek fejlődése ma csak ugy van biztosítva, ha az állam hatalma ezt megtüri. Miután pedig az állam, illetve az uralkodó osztály ezt a fejlesztést saját érdekében kell, hogy megakadályozza, a munkásosztálynak föltétlenül befolyást kell szereznie az államra, mert ha nem teszi, akkor az uralkodó osztály a munkásszervezeteket tönkreteszi, még mielőtt kifejlődnének.

B) A szindikalizmus céljai felé a közvetlen cselekvés (direkt akció) utján halad. Ennek módjai a sztrájk, a bojkott, a szabotázs, a jegy [1] s minden cselekvés, ami a munkásosztályt céljaihoz közelebb viszi.[2] Ezeket az eszközöket a szindikalizmus mindig ugy használja, mint az osztályharc tudatos fegyvereit. A szindikalizmus azt tartja, hogy a sztrájkot és bojkottot, valamint a szabotázst a munkások nem folytathatják ugy, mint a tőkések az egymás elleni harcot, vagyis hogy ezek nem pénzeszsákok harcai egymás ellen, hanem osztályharc. Ezért sohasem aszerint kell a harcmodort alkalmazásba venni, hogy mennyi pénzt gyüjtött a munkásszervezet, hanem hogy milyen a harckedve. A szindikalizmus különös harci módjai azonban nem a kis sztrájkok, hanem az általános sztrájk és a szabotázs. A sabotage (szabotázs) tulajdonképpen az angol „go canny" vagyis „ne siess", avagy „rossz bérért, rossz munkát" rendszer továbbfejlesztése. Amíg azonban a „ne siess" csak szenvedőleges magatartást jelent, addig a szabotázs már cselekvő magatartássá lesz és mindennek az elpusztítását jelenti, ami a tőkésé, csupán csak arra ügyelvén, hogy emberben ne essék kár.

Gyakorlatilag a szabotázs a nagyobb jelentőségü, mert folyton alkalmazzák, elméletileg azonban sokkal többet foglalkoznak az általános sztrájkkal. Egészen a legujabb időig az általános sztrájk gondolata olyan erős volt, hogy a francia polgárság minden szindikalista kongresszus után attól félt, hogy a munkásság proklamálni fogja az általános sztrájkot. Ezt azonban nem tette, vagy ha tette is, senki sem engedelmeskedett, ugy hogy ma már az általános sztrájkkal való fenyegetődzés nem olyan hatályos, mint előbb volt. Természetesen ennek is meg van az oka. A francia munkásság ugyanis 1902 után nehány nagyszabásu sztrájkot küzdött végig. E sztrájkok sikere nagyban fokozta a munkásság önbizalmát és emelte a polgárság előtti tekintélyét. Ezen fölbuzdulva 1906 május 1-re kimondta a francia munkásság az általános sztrájkot. Párisban és a nagy városokban kitört a pánik, a polgárság és a munkásság egyaránt azt hitte, hogy vége a burzsoá uralomnak Franciaországban. A nagy nap elérkezett, munkásvér festette pirosra a föld porát, de május 2-án már a legtöbb helyen teljes lett a csönd.

[1] Mindezek közt a jegy vagy márka a legkisebb jelentőségü, mert még nem sikerült eddig az életbe átültetni. Az volna a módja, hogy a munkások csak olyan cikkeket vásároljanak, amelyeket a szakszervezet a maga bélyegzőjével ellátott.

[2] L. Szabó Ervin: A tőke és a munka harca (Modern könyvtár), f. 2. oldal.

Az a romantikus hit, hogy az általános sztrájkot csak proklamálni kell, szétfoszlott, s ezzel a francia munkásmozgalom egy ujabb korszakhoz érkezett, melyben több a realitás s kevesebb a vakhit. Igaz ugyan, hogy még ma is azt hiszik, hogy az általános sztrájk a munkásság uralma megteremtésének egyetlen eszköze, de azzal kezdenek már tisztában lenni, hogy az általános sztrájk olyan nehezen megvalósitható, hogy ennek előkészitése és biztositása a siker érdekében oda fogja vezetni a szindikalizmust, hogy egyedül a direkt akció, a politikától távoli eszközök utján célt érni nem lehet. Miután e kérdés a szindikalizmusnak a politikához való viszonyára vonatkozik, erről lejebb részletesen szólunk.

A szindikalizmus szerint az általános sztrájknak háromféle tulajdonsága van: *a*) az általános sztrájk céltudatos kissebségek munkájának eredménye; *b*) gazdasági fegyver, mely hatásosabb, mint a parlamenti akció; *c*) egyedül ez vezet a társadalmi forradalomhoz, mig minden más az osztályok kibékülését eredményezi. Miután azonban a társadalom vezetése csak cselekvés által szerezhető meg, ezért az általános sztrájk nem lehet csupán az ölbetett kezek forradalma. Viszont azonban azt is remélik, hogy e forradalmat a katonaság ölbetett kézzel fogja nézni. Hogy e reménye beválik-e vagy sem, azt majd a jövő fogja megmutatni.

C) A szindikalizmusnak a politikai s különösen a szocialista pártokhoz való viszonya majdnem évről-évre változik. Ha a mozgalom következetes volna alapelveihez, akkor minden eszközzel azon kellene dolgoznia, hogy a munkások ne politizáljanak. Ehelyett a szindikalizmus ma már inkább csak nem törődik azzal, ha a munkások politizálnak. Ezért a politikai munkásmozgalom hivei már az 1906. évben Amiensben tartott kongresszuson megkisérelték, hogy a semlegességet megtörjék. E célból azt az indítványt terjesztették elő, hogy mondja ki a kongresszus, miszerint arra való tekintettel, hogy a szakszervezetek arra valók, hogy a munkások politikai iskoláiul szolgáljanak, a munkásszakszervezeteknek (syndicats) a politikai mozgalommal karöltve kell haladniok. A kongresszus ezt az indítványt elvetette, jóllehet a Guésde vezetése alatti párt erős vitát provokált s élesen állitotta be azt a veszedelmet, mely az anarchizmushoz való közeledésből, mint a nem politizálás következménye előállhat.

A politikai mozgalomhoz való csatlakozás helyett a kongresszus kimondotta, hogy a munkás *más mint termelő* és *más mint polgár*. Mint munkásnak csak az a kötelessége, hogy a szindikat tagja legyen. A polgári, illetve politikai kötelességekről pedig a kongresszus nem nyilatkozott.

Az amiensi kongresszusról a szocialista párt és a szindikalizmus ellentétes érzelmekkel távoztak, de az 1908-ban Toulouseban tartott kongresszus meghozta a békét. Az itt elfogadott határozati javaslat szerint ugyanis az általános sztrájk a gazdasági és politikai küzdelemnek egyaránt eszköze.

A szindikalizmus és a politikai mozgalom ellentétei nem annyira az alapelvek, mint inkább a harcmodor tekintetében merültek fel,

s azok a támadások, melyeket a szindikalizmus a politikai mozgalom ellen irányzott, azokra a kellemetlenségekre vezethetők vissza, melyeket vezetőik a szocialista vezérektől szenvedtek. Mégis bizonyos, hogy a különbségeknek elvi alapja van. Az egész mozgalom egyik legfőbb alapelve ugyanis az, hogy a munkásság a maga felszabadítását csak magától várhatja s hogy éppen azért ezt nem bízhatja megbízottakra, hanem magának kell kivívnia. Ezt a küzdelmet, melyet a munkásságnak saját felszabadítása érdekében folytatnia kell közvetlen cselekvésnek nevezik. Griffuelhes[1] szerint: „Direkt akció a munkások saját akciója, vagyis olyan akció, melyet az érdekeltek maguk végeznek. Maga a munkás végzi az erőfeszítést. Maga cselekszik az őt uraló hatalmak ellen, hogy a kívánt előnyöket kivívja. A direkt akcióban a munkás maga vívja a harcot s ügyel arra, hogy senki más ne törődjék az ő fölszabadításával."

A direkt akciónak ez a meghatározása azonban, mint a szindikalista alapelvek sok más elve is nem adja teljesen hű képét a fogalomnak, mert nem fejezi ki a leglényegesebb elvet, a képviselőkkel szembeni bizalmatlanságot. Ez a bizalmatlanság a mai parlamenti rendszerből is folyik, mert a megválasztott képviselőt elszakítja választóitól és függetlenné teszi, ezért aztán az ellenkezőjét is teheti annak, amit választóinak ígért. Bármennyire igaz legyen is a szindikalistáknak ez az ellenvetése, annyi mégis kétségtelen, hogy ez csak nagyon kis jelentőségű mozzanat, amely miatt a törvényhozást figyelmen kívül hagyni nem szabad, mivel a törvények igen sok intézménynek életét elvághatják, fejlődését megakaszthatják. Éppen ezért nagyon kicsinyes szempont a pártküzdelmeket egyszerűen csak ugy tekinteni, mint amelyek arra valók, hogy a pártok vezetői beválasztassanak a parlamentbe, vagy hogy a képviselő valamit kijárjon a választóknak.[2] A törvényhozás körüli kérdések nem klikkek érvényesülésének, hanem osztályok érdekeinek védelme körül forognak. Az is mellékes, hogy a politikai pártban nemcsak munkások, hanem a velük egy meggyőződést valló más foglalkozásuak is helyet foglalnak.

A törvényeknek a társadalom fejlődésére gyakorolt befolyását a szindikalisták ma már kénytelenek lévén beismerni, azt hozzák föl saját harci módjuk mellett, hogy a törvényhozásra kívülről is lehet hatni és nem kell a parlamentben ülni. Ez az állítás igaz, csakhogy ha kívülről is lehet hatni, mennyivel inkább lehet kívülről és belülről jövő együttes erővel hatni. A szindikalisták ezzel szemben azonban azt hozzák föl, hogy a tömeg, ha egyszer választott, nem törődik többé a fölvetett kérdésekkel s igy forradalmi szelleme kialszik. Ezt az ellenvetést akkor is meg lehet tenni, ha a tömeg nem választ képviselőt. Komolyabbnak látszik az az észrevétel, mely a politikai demokrácia ellen irányul, azért, mert a politikában

[1] L'Action syndicaliste (Paris, 1908. Marcel Rivière) 23. old.

[2] Sokan ez utóbbiakra vezetik vissza a francia munkásoknak a politikai mozgalommal szembeni ellenszenvét, mert ez az ugynevezett intervencionizmus — kijárás — Franciaországban nagyon elterjedt.

a többség elve érvényesül, a többség pedig elnyomja a föltörekvő kisebbségeket. Azonban ez az ellenvetés sem állja meg a kritikát, mert a politikai pártmozgalom nem zárja ki a kisebbségek küzdelmét.

A szindikalizmusnak különösen az utóbbi elve az, mely ennek az anarchizmussal való rokonságát kidomborítja, főleg, ha figyelembe vesszük azt, hogy ez az elv megint csak félig világítja meg a szindikalizmus álláspontját. Mert nem csupán annyit akar mondani, mint amennyit mond. Nemcsak a kisebbség, hanem minden egyén külön érvényesülését is követeli. S ebben van meg az anarchizmussal való külső rokonsága. Elvi rokonság azonban nincs s így indokolatlan az a vád, hogy a szindikalizmus tulajdonképpen anarchizmus. A nem politizálás még nem államnélküliség vagy éppen államellenesség. Azt a körülményt Thoziar belga anarchistának következő összeállításával szokás megvilágítani:

A szindikalizmus elvei:	*Az anarchizmus elvei:*
A társadalmi kérdés munkáskérdés.	A társadalmi kérdés az egész emberiség problémája.
A másik osztály tagja: ellenség.	Minden tekintélyember ellenség, bármely osztály tagja.
A célt az osztálytudat kifejlődése révén érhetni el.	A célt az ember öntudatának kifejlődése révén érhetni el.
Kiindulási pont az összesség érdeke.	Kiindulási pont az egyén érdeke.
A küzdelemben anyagi érdekeik szerint csoportosulnak az emberek.	Az emberek bölcseleti nézeteik azonossága szerint csoportosulnak.
A jövő társadalmában a hivatás szerint csoportosult termelők fognak uralkodni.	A jövő társadalomban az összesség fog uralkodni.
A szakszervezetek fogják a társadalom igazgatását végezni.	A társadalmat nem szervezett testületek fogják igazgatni, hanem olyan csoportok, melyek rendeltetése ma még nem tudható.
A szindikalizmus gazdasági fatalizmusa a gondolkozást a cselekvés alá rendeli.	Az anarchista szabad akarat a cselekvés fölé rendeli az akaratot.
A szindikalizmus lényegében reformista.	Az anarchizmus nem reformista.

Ebben az összeállításban az anarchizmusnak ma vallott elveit kellett szem előtt tartani s nem a föderalizmus elveit. Bizonyos az, hogy így állítva be a szindikalizmust, az közelebb van a szocializmushoz, mint az anarchizmushoz s így a többség uralmának elvéhez, mint a kisebbség elvéhez. Másrészről ez a rokonság adva van minden közvetlen cselekvés (direkt akció) dacára, amikor szervezetekre építi a szindikalizmus a maga harcait s nem egyénekre, mint az anarchizmus.

VI.

A szindikalizmust és a szociáldemokráciát, a gazdasági és politikai mozgalmat igen sokan összemérik s számszerűen fejezik ki az egyiknek a másik fölötti előnyeit. Azt hiszem, ez igen nagy tévedés. Az a körülmény, hogy bizonyos időközben a sztrájkok hány százaléka volt eredményes Franciaországban és hány Németországban, még nem bizonyít semmit. Ha a franciaországi sztrájkok bizonyos időben több esetben jártak eredménynyel, mint a németországiak, ebből még nem okvetlenül következik, hogy a szindikalizmust helyesebbnek tartsuk, mint a szakszervezeti rendszert nagy sztrájkalapokkal. De talán megfordítva sem. Különben is az egyes munkásmozgalmak irányát nem egyedül a sztrájkeredmények befolyásolják, sőt a rendszer már a sztrájkok alatt megvan. A szindikalizmus ma Franciaországban adott rendszer, s nem egy ország munkásmozgalmába már utat talált, de nem azért, mert a francia példa vonz, hanem mert a politikai mozgalomban a munkásság nem nyerte kívánságainak oly mértékű kielégítését, mint azt remélte.

A szindikalizmus egyik módja a proletárság küzdelmének. Mindenütt meg fogják próbálni, ahol a polgári társadalom vezetőire vele hatni remélnek és élni fog mindenütt ott, ahol általa eredményeket elérni vélnek. Ott, ahol az államhatalom a demokrácia igényeinek megfelelően a legszélesebb rétegekig eloszlik, ott a szindikalizmusnak az a harcmodora, hogy tüntetőmeneteivel s lázongásaival megijessze a jogban részes osztályokat, több eredménynyel kecsegtet, mint ott, ahol kevesen tartják kezükben az állami hatalmat.

A munkásokhoz közel lakó iparos és kereskedő kényelmetlenebb helyzetben van, mint a falusi kastélyában, vagy a nagyváros villanegyedében épült palotájában lakó. A nagybirtok uralta országokban tehát az utcai fölvonulásoknak, melyektől csak a polgárságnak száll az inába a bátorsága, nem tudnak eredményt kiküzdeni, itt más eszközök kellenek. Itt nem az utca a harc tere, itt be kell a munkásságnak a parlamentbe jutni, hogy ezen keresztül hódítsa meg a falut. Ily országokban az általános sztrájk sem azokra hat, akik a hatalmat a kezükben tartják, hanem azokra, akik a hatalmasok uszályhordozói.

Különben is, ha a munkásságnak az a célja, hogy átvegye majd a társadalom kormányzását, akkor ezt a kormányzást olyan irányban kell előkészíteni, hogy ne egyszerre kelljen a rombolás és építés munkáját végezni. Igaz, hogy ez csak részben függ a munkásoktól, éppen ezért minden eszközzel oda kell törekednie, hogy ez irányban már előre is dolgozzák, nem pedig eldobni magától a helyes lehetőséget.

Láttuk, hogy a szindikalizmus speciális francia talajon nőtt, tudjuk, hogy a szociáldemokrácia a német és a mi viszonyaink szükségletéből fakadt. A szindikalizmus inkább csak rombol, a szociáldemokrácia inkább épít. Nálunk, ahol a polgárság erőtlen, még sok építeni való van, a szindikalizmusnak tehát nincs, s nem lehet talaja. A fejlődést még sok esetben a polgárság javára kell befolyá-

solnunk a feudalizmus ellen. De mi lesz, ha ez már nem lesz szükséges, mikor az egységes uralkodó osztály fog az egységes munkásosztálylyal szemben állani s küzdeni fog az uralomért az adott helyzet szerint választott legmegfelelőbb fegyverekkel és módon?!

A szociáldemokrata párt iskolareformja.[1]

Irta —c.

A szociáldemokrata párt mozgalma kezdettől fogva mély érdeklődéssel kísérte az iskolakérdést. Politikai harcának — vezessen az akár az ideiglenes programm, akár a társadalom átalakításának nagy célja irányában — eredménye a nagy tömegek kulturszintjétől függ. Az állandó agitáció lehetősége csak ott nyílik meg, ahol legalább is ismeretes a kulturmunkának technikai előfeltétele: az írás és olvasás tudása. S minél szélesebb és mélyebb még a polgári műveltségterjesztésnek munkája is, annál könnyebben építhet rá a szociáldemokrata mozgalom. Ez az önző szempont is amellett szól, hogy a szociáldemokrata párt minden igazi kulturajavító munkát örömmel lásson. De ennek az önző szempontnak lehetősége mélyebb kapcsolatokat sejtet. A mai polgári pártok egyike sem barátja a tudományos, semmiféle politikai céllal nem kevert művelő munkának. Bármennyire hangoztatják is a tudomány nevét, az iskolapolitika mindenütt ott rejtegeti — ha nyíltan nem hangoztatja — a mai iskola egyetlen célját, hogy nemzedéket neveljen a szocialisták ellen.

A népiskola rég ezeken a vizeken uszik és a magyar középiskolába is belekerült kifejezettebben ez a szellem attól az időtől fogva, amelyet a magyar politikai fejlődés vérválasztójának lehetne nevezni. Amióta a magyar munkásság szervezett ereje félelmetessé s politikai tényezővé vált, azóta egyre feketébb utakra mentik a még menthetőt a magyar polgári pártok is. De az egész világon így van. A polgári pártok és a tudomány, az emberré nevelés, a műveltség hamisítatlan terjesztése ellenséges viszonyban vannak egymással. Szabadságban jellemességre nevelő, tudományos eljárást tanító, kritikai gondolkodást követelő, az egész ember összes készségeit egyaránt kifejlesztő uj iskolát nem lehet várni ezektől a polgári pártoktól s az azok mögött elhelyezkedő társadalmi osztályoktól. Az ő céljuk az uralom embertömegek fölött s az uralomhoz szolgák kellenek, jó szolgákat pedig csak a műveletlenség juttathat nekik. A szociáldemokrata párt és a műveltségterjesztésnek őszinte, minden korlátozó feltétel nélkül való követelése mélyebb kapcsolatra vall a szocializmus és a kultura között. Hogy az agitáció könnyebb irni-olvasni tudó emberek között, mert több alkalmat teremt, hogy az elvont gondolkodáshoz szokott elme könnyebben

[1] Heinrich Schulz: Die Schulreform der Sozialdemokratie. Dresden. 1911. Kaden & Comp. M. 3. XIV. 263 oldal.

fog tájékozódni a társadalom tényeinek tudományos vizsgálatában, az valósággal elenyésző amellett a tény mellett, hogy a szocializmusban fogant, eddig még a legmagasabb s legmélyebb kulturideál s hogy egyedül a szociáldemokrata párt mozgalma termékenyített meg eddig óriási tömeget felvilágosító kulturmunkával. Ez a mélyebb kapcsolat jellemző a szociáldemokrata pártra s a mozgalom kulturreformja ebből a kapcsolatból nő ki.

A tudományos szocializmus adja meg azt az alapot, amelyen a szociáldemokrata párt kulturtörekvéseit valóra kell váltani. A szocializmus az uj társadalomnak szükségességét fejtette ki a jelen társadalom fejlődésének feltételeit vizsgálva, ennek az uj társadalomnak uj kulturája lesz, igazabban: csak akkor fog megszületni a kulturtársadalom. Azzal azonban, hogy a szociáldemokrata párt részt vesz a mai küzdelmekben, szüksége merül föl annak, hogy a mai viszonyokon belül is siettesse kulturtörekvéseinek megvalósulását. Mindkettőre eddig is igyekezett a szociáldemokrata párt, bár a kulturprogramm maga csak elvi kijelentésekben nyert kifejezést. Schulz munkája, aki a német szociáldemokrata párt mannheimi pártgyülésének (1906) egyik előadójául volt kiszemelve s aki már adott is ki egy kisebb füzetecskét,[2] amely elkészitett s külső körülmények miatt elmaradt előadását tartalmazza, a szociáldemokrata párt állásfoglalását fejtegeti a kulturkérdésben. A könyv jó tájékoztató s aki ezeket a kérdéseket meg akarja ismerni, bizalommal fordulhat a könyvhöz, amely bibliografiai jegyzetekkel a továbbtanulmányozásban is segit. Röviden szándékozunk ismertetni a könyvet, amely ezeket a szociáldemokrata pártra magára nézve is fontos kérdéseket ilyen széles alapon és kapcsolatban a pártirodalomban tudtunkkal először tárgyalja.

*

A polgári reform politikai szempontból is megbizhatatlan: a mai rendszert meg akarja tartani s azt hiszi, hogy foldozgatással segithet azokon a társadalmi bajokon, amelyeket már ő is kénytelen észrevenni. Iskola- és kulturpolitikája éppen ilyen kapkodó és rendszertelen. A szocializmus politikai törekvései a társadalom tudományos elemzésén alapulnak s gyökeres átalakitásra törekesznek rendszeres munkában. Kulturtörekvései is ebből a talajból nőnek ki s ez visz ezekbe is rendszert. Ez a rendszer a mai kulturintézményeket a maguk egészében hiányosaknak tartja s ezért törekszik oly változtatásokra, amelyek a mai társadalom megszünését föltételezik. De a mai társadalom keretén belül is igyekszik minden kulturát terjesztő és növelő javitásra. Ezek a törekvések éles ellentétben állanak a mai polgári pártok irányaival s igy minden kulturharc politikai harc is egyszersmind. Az iskola nem a legokosabb terv igazi kultura terjesztésére, hanem az osztályuralom eszköze az uralmon levő osztályok érdekeinek biztositására.

---

[2] Heinrich Schulz: Sozialdemokratie und Schule. Berlin, Vorwärts. 1907.

Polgári pedagógusok ezt hagyják figyelmen kívül s így reformtörekvéseiknek utópisztikus jellegük van. Sokszor ég bennük tiszteletreméltó vágy, hogy növeljék az emberiség kulturértékeit tökéletesebb iskolarendszerrel. De vágyaik beleütköznek fontosabb hatalmi érdekekbe s ezek fölényes gunynyal vagy kiközösítéssel intézik el a nagyon is álmodozó reformpedagógusokat.

A polgári pedagógusok elméleti álláspontja is szük. Önkéntelen s öntudatlan is azon az álláspontón vannak, amely a mai állam alakulásának kezdetén kettészakította az államot, testi munkában görnyedő rabszolgákra s hódítókra, akiknek egyik kiváltsága egyebek között a több kultura is lett. A szellemi és testi munka kettéválasztásán alapszik a kizsákmányolók és kizsákmányoltak mai társadalma s a polgári pedagógia törekvései ennek a kettéválasztásnak tényét nem veszik észre s örök időktől s örök időkre adottnak föltételezik.

A szocializmus társadalomelemző munkája a munka társadalomföntartó erejét bizonyította be minden kétséget kizáró módon. A termelő munka kulturértékéből következik tehát a munka fontos és központi szerepe a jövő iskolájában. A praktikus tevékenységből, amely megismerteti a tanulót a társadalmi munkálkodás főtípusaival, nőjjenek ki az elmélet föladatai. A szocializmus jövő célja — s minden nevelés a jövő nemzedéket jövő célokért alakítja — a társadalomnak e kettészakítását akarja megszüntetni s ez a cél megköveteli a jövő nemzedéknek részvételét a munkában s kulturában egyaránt. Egységes társadalom, amelyben mindenki munkával szerez jogot kulturéletre, az a cél, amelyre a szociáldemokrata párt törekszik s ennek a szolgálatában fog munkával munkára szoktatni a jövő iskolája. Ez az az elméleti alapvetés fővonásokban, amelyből Schulz könyvéből kiindul.

*

A jelen iskola szervezetét vizsgálja ezek után a szerző bő statisztikai anyaggal. Az összes iskolafajok fölszerelésük szegénységében vagy gazdagságában, épületeik rozogaságában vagy palotaszerűségében, tanterveikben, a tanerők fizetésében világosan föltárják azt, hogy milyen sulyt helyeznek rájuk az uralkodó osztályok osztályuralmuk biztosításában. Az elemi iskola a legárvább s egész berendezése bizonyítja az osztályuralom kulturátlanságát. A középiskolák s a főiskolák az uralkodó osztályok gyermekeit nevelik a közjogi és technikai uralomra. Az iskoláknak ez az osztályjellege erősen kiütközik azokban a számokban, amelyek az egy-egy tanulóra eső költséget fejezik ki.

1906-ban a Német birodalomban 60.584 nyilvános elemi iskola volt 9,737.262 tanulóval. A népiskola kiadásai 523 millió márkára rugnak. Egy-egy tanulóra 54 márka esik. Ugyanakkor a középiskola tanulója 279 márkába kerül. Vannak még ríkítóbb ellentétek, amelyekből bő adatokat idéz a szerző.

A nép kulturájának elhanyagolását jelenti a nagy iskolahiány.

Poroszországban 53.393 politikai község van, ezek közül 24.000-ben nem volt iskola.

Az iskola tulzsufoltsága nem biztat jó tanitáseredménnyel. A porosz középiskolák tanulói létszámának átlaga 1904/1905-ben 18 volt, a népiskolákban 58. Persze részletekben még rosszabb a kép. 1906-ban 13.387 osztályban átlag 77-en ültek.

E hátrányokhoz járul a sok osztatlan iskola (a porosz tanulók 10%-a ilyenbe jár) s a legritkább esetben találjuk meg a teljesen kiépitett nyolc osztályu elemi iskolát. A német iskolának vizsgálata is ahoz a belátáshoz vezet, hogy a mai társadalom uralkodó osztályai nem akarják a népkulturát. A német elemi iskola hátrányait csak növeli az egységes birodalmi iskolatörvény hiánya. Ahány város, annyi szokás s a kenyereért vándorló proletárok gyermekei nagyon megérzik a német iskolarendszer össze-visszaságát.

*

Ezen elméleti alapvetés a mai iskola osztályjellegének megállapitása után az iskola ujjáalakitására tér a szerző. A főszempontokat a szocializmus elméleti megállapitásai és a mai iskola hiányai adják meg. Az iskolaszervezet legyen egységes, szüntesse meg a kultura megszerzésének igazságtalan föltételeit (már amennyiben a maga körében teheti), tanterve és annak végrehajtása az embernevelés tiszta célját szolgálja minden felekezeti és politikai céltól menten. A tanitók kiképzése és anyagi ellátása kulturemberhez legyen méltó. Az iskolafelügyelet kapcsolja össze a társadalmat a tanitókkal, de ugy, hogy a szakértelemé maradjon szakkérdésekben a döntő szó s az iskola ne legyen idegen célok ütköző tere. Ezek szerint a szempontok szerint alakulnak a könyv következő fejezetei:

A mai német iskolarendszer elég tarka s igy első szempillantásra, mintha eleget tenne a legkülönbözőbb igényeknek. Hibája azonban, hogy rendszertelen s az egyes iskolafajok között nincs kapcsolat.

Schulz tervezete az iskolázást a korai gyermekévekben kezdi meg. A szülők a gyermeknevelésre nem alkalmasak, mert nem értenek hozzá vagy gondjaik mellett nem elég türelmesek vagy — s ez áll a munkásszülőkre — egész napon át kenyérszerző robotmunkában vannak elfoglalva. Az iskolának ebben az időben játszóhelynek kell lenni, mely lassan készit elő eszméltető tanitásra. A kisdedóvó — a szerző tervezete szerint — négy évfolyamból áll s a negyedik évtől a hetedikig foglalkoztatja a gyermeket. Ezután az általános elemi iskolába jut a tanuló, amely hat tanfolyamu s 8—14 évig kötelezi a tanulókat. Ezután következik a középiskola, amely négy tanfolyamu s elméleti és gyakorlati részre oszlik, ebbe 18 éves korukig járnak a tanulók. 18 éves korig kötelező a tanitás. Ezen épülne föl a főiskola különböző tipusa. Ez az egységes iskola mintája, amely a maga keretén belül bőségesen ad helyet különböző igények kielégitésére. Az iskolaszervezeti kérdésekhez tartozik a fiuk és lányok együttes nevelése is, amelyet Schulz pedagógiai szempontokból is követel.

A mai társadalom az iskolajárást is pénzkérdéssé teszi s ezzel utját vágja az okosabbak, felsőbb tanulmányokra alkalmasabbak természetes kiválasztását. Nem az értelmesség, hanem a jövedelem bizonyos nagyságának jele tehát az, ha valaki iskolákat járhatott. Az igazán rátermermetteknek kulturához juttatása követeli az iskola ingyenességét. Ezen persze nemcsak a tandijnélküliséget kell érteni, hanem a tanitás minden eszközének sőt a napközi iskolai ellátásnak ingyenességét is. A mai polgári államon belül is vannak elég érdekes kisérletek ezen kérdések megoldására. A szerző külön fejezetet szentel annak a megvilágitására, hogy ezen iskolaszervezetnek szem előtt tartásával a mai különböző iskolafajok értékét megvizsgálja s megmutassa azokat a törekvéseket, amelyek a haladást szolgálják.

Részletesen foglalkozik az iskolák felekezettelenségének követelményével. A mai felekezeti vallásoktatás az osztályuralom szolgálatában áll, engedelmes nyájat akar nevelni az uralmon levőknek. Kora ifjuságban megbontja a tanulók egyetértését, megterheli az ifju elméket érthetetlen dogmákkal s igy minden észszerü pedagógiai követelésnek ellentmond. A vallásos meggyőződés kérdését lelketlen katekizmus kérdések szájkosárává teszi. De nemcsak pedagogiai ok, hanem a közjog, az állampolgár joga is a felekezettelen iskola mellett szól. Az állam törvényei biztositják a lelkiismereti szabadságot s az iskola uton-utfélen alkalmazza a lelkiismereti kényszert. Részletesen ismerteti a vallásoktatást s annak kiküszöbölését célzó német törekvéseket.

A tantervváltozás szükségességét okolják meg a következő fejezetek, amelyek az iskola egészségügyét, az iskola tulajdonképpeni munkáját (der innere Schulbetrieb) tárgyalják.

A proletárnyomoruság egyre nagyobb mértékben való elterjedése a jövő nemzedék egészségét veszélyezteti. A társadalomnak már a gyermek megszületése előtt meg kell tennie a lépéseket ezirányban. Az anya- és csecsemővédelem azonban szociálpolitikai intézkedést kivánnak. Annál fontosabb, hogy az iskola minden lehetőt megtegyen az ifju nemzedék egészségének biztositására és fejlesztésére. A szociáldemokrata pártprogramm néphadseregre vonatkozó követelése azonban követeli az iskolában a tanulók kiképzését az ország védelmében és a néphadsereg céljaira. Részletesen tárgyalja a szerző azokat a módokat, amelyekkel az iskolai egészségügyre vonatkozó követeléseket meg lehet valósitani, az iskolaorvostól s az iskolaépület szükséges berendezéseitől az abnormális gyermekek neveléséig.

A szocializmus a nyilvános nevelő munkának elméleti alapon való gyakorlását követeli. A pedagógiára is követeli a szabad vizsgálódás jogát s minden bebizonyitott igazság alkalmazásának lehetőségét. A tudományos eredményeket föl kell használni a gyermekek érdekében, ezért kisérleti iskolák és osztályok fölállitását is követeli. Modernebb pedagógiai fölfogást igyekeznek érvényre juttatni a Landerziehungsheim-ok, amelyekbe azonban csak jómódu gyermek juthat a nagy költség miatt.

Az iskolai fegyelem eszközei közül kiküszöbölendőnek tartja a

szerző a botot és verést s itt figyelmezteti a proletár szülőket, hogy ők is igyekezzenek emberhez méltóbban irányitani gyermekeik magaviseletét.

A könyvnek legérdekesebb része a mai tanterv birálatával, e tanterv szükséges átalakitásával foglalkozik.

A tanterv a tanitás anyagát osztja föl. Az anyagkiválasztás egyaránt jellemzi az iskolákat s a mögöttük elhelyezkedő társadalmi osztályokat. A fölsőbb iskola — minden megszorítás mellett is — szabadabb, mint az elemi iskola. Rég megállapitott anyagon történik itt még mindig a tanitás. Baj még az is, hogy az elemi iskola lényegben a fölsőbb iskolákat utánozza, amelyek pedig más cél szolgálatában állanak, s igy tulságosan elméleti.

A szocialista jövő iskolareformja a tanterv ujjáalakitását fogja eredményezni. A nevelés célja ugyanis: mindenkit, a benne rejlő összes testi és szellemi erők és hajlamok teljes kifejlesztésével, képessé tenni arra, hogy a társadalom kulturájában tevékenyen s minden erejével résztvegyen. A társadalmi kultura azonban végső elemzésben a társadalmi termelésen, a munkán alapul. Ez az emberi munka vezette ki az emberiséget a barbárság állapotából a civilizáció mai fokára s ezen az alapon épül föl a mai kultura is. Az emberi fejlődés föltételeinek ez a megállapitása maga után vonja azt a követelményt, hogy a társadalmi munka, annak ismerete és gyakorlása a tanterv középponti része legyen. Nem egy uj tantárgyról van tehát szó, hanem a munka alapvető jelentőségéről, amelyből az elméleti megvilágitás szükségessége nő ki. A munkatanitás a jövő emberiség tanulóját fölvilágositja a termelés különböző viszonyairól és föltételeiről, értékessé teszi előtte a testi munkát, akár maga végzi, mert átlátja a termelés kapcsolatait, akár más végzi, mert szükségességéről és értékéről bebizonyosodott. A társadalom termelő munkájába való bevezetésnek nagy nevelő értéke is van. Ezt már az eddig Amerikában, Francia-, Norvég-, Svédországban megkezdett kisérletek is bizonyitják, amelyeket a szerző röviden ismertet. Fontos követelése lesz az uj tantervnek a müvészi nevelés, amely mélyreható átalakitásokat fog maga után vonni. A szociáldemokrata párt nem riad vissza semmiféle változástól, amely ilyen irányban javulást hozhat.

De a mostani tantervek egyes szakjaiban is lényeges változtatásokra van szükség. Különösen két szaknak mai kezelése vét minden pedagógiai érdek ellen. A természettudomány és történelem tantárgyai a mai iskolamunkában valósággal a politikai agitáció eszközei lettek. A természettudományoknak nagy, a világfölfogásokban is forradalmositó vivmányai s nagy fölfedezései az iskola számára nincsenek meg s az egész természetrajzi tanitás arra szolgál, hogy Mózes meséit a teremtésről igazolja. A természettudományok az iskolában a teológia szolgálatában állanak.

A történelemtanitás a szociáldemokrata párt ellen szolgáló agitáló szer. A Bismarck alájegyzésével 1889 május elsején közzétett „legmagasabb rendelet" egész szemérmetlen módon fejezi ki a történettanitásnak ezt a szocialisták ellen agitáló célját. Egy pár sorát közöljük:

„Már régebb idő óta foglalkoztat az a gondolat, hogy az iskolát egyes fokozataiban alkalmassá tegyem arra, hogy a szocialista és kommunista eszmék hirdetésének gátat emeljen. Az iskolának első sorban az istenfélelem és hazaszeretet ápolásával kell az állami és társadalmi viszonyok egészséges fölfogása számára alapot vetni. De nem zárkózhatom el annak megismerése elől, hogy az iskolának olyan időben, amelyben a szociáldemokrata tévelyeket és ferdítéseket erős buzgalommal terjesztik, fokozottabb megfeszítéssel kell előmozdítani annak megismerését, ami igaz, ami való és ami a világon lehetséges. Az iskolában arra a meggyőződésre kell juttatni az ifjuságot, hogy a szociáldemokrácia tanításai nemcsak az isteni parancsokkal s a keresztény erkölcstannal vannak ellentétben, hanem a valóságban kivihetetlenek s végső következményeikben egyszerre s az egészre egyaránt végzetesek."

Ennek a rendeletnek visszhangja az 1889 augusztus 30-án kiadott miniszteri rendelet lett, amely a fönt hangoztatott elveket a gyakorlatba is átviszi. A tanitóképezdékben ugyanis ezek szerint az elvek szerint kell a jövendő tanitókat nevelni.

Az iskola a mai hatalmasok törekvései folytán nem kulturtemplom, hanem kortestelep konzervativ és polgári pártok számára.

Pedig a történettanitásnak nagy céljai vannak az embernevelés egészében. Feladata megértetni az emberiség kulturájának fejlődését. Ehez pedig először is, meg utoljára is az igazságnak tudományos módszerrel történő kutatása szükséges s az igy nyert eredmények ismertetése a fontos. Minden hazamentő legendaszerzés s tudatos vagy tudattalan ferdítés merénylet azon ember ellen, akit a tanitvány személyében az iskola az emberi kultura közösségének tagjává akar tenni. A szociáldemokrata programm tehát olyan történettanitást követel, amely a tudományos kutatás eredményeivel s a történeti igazsággal összhangban van. Schulz, mint ritka kivételt idézi a polgári tudósok közül Paul Natorpot, aki a szociális pedagógiai fokozatairól érdekes könyvet irt s aki ebben a könyvben a következőképp nyilatkozik a történettanitás kérdésével foglalkozva az igazság s haza fogalmainak kapcsolatáról.

„Hogyha a hazának mindenek előtt valónak kell lennie ezen a földön, az bizonyosan nem jelenti azt, hogy az igazság előtt valónak, mintha a haza igazság nélkül megállhatna. A hazának mindenek fölött és mindenekelőtt igazsággal tartozunk. Nekünk, mint erkölcsös embereknek nincs hazánk, ha az, az igazságot nem tűri meg."[1] Ez bátor és igaz kijelentés.

A többi tantárgyak föladatainak rövid ismertetésével zárja be a szerző ezt a fejezetet.

*

A könyv hátralevő része az iskolakormányzattal, a tanitók társadalmi és állampolgári helyzetével s végül a mai pártok kulturtörekvéseivel foglalkozik. Az iskolakormányzat az iskolával rendel-

[1] Paul Natorp: Sozialpädagogik. 100 oldal. Németül is idézzük: „Soll uns das Vaterland über alles in der Welt gehen, so heisst das sicher nicht: auch über die Wahrheit; als ob ein Vaterland ohne Wahrheit bestehen könnte. Dem Vaterlande schulden wir über alles und vor allem Wahrheit; wir haben als sittliche Menschen kein Vaterland, wenn es die Wahrheit nicht verträgt."

kező jog kérdéseit tárgyalja. A mai állapotok zürzavaros képet mutatnak ebből a szempontból; előbb nem is lesz javulás ezen a téren, amíg az egész állami és községi élet nem demokratizálódik. A demokrácia uralma szünteti meg az ellentétet az ország nagy tömege és a kis uralkodó rétegek között. Ennek az érdeknek megszüntetésével lehet csak összhangba juttatni a társadalom és szakemberek jogát az iskolakérdésben. Szerző szerint minden iskola mellett egy iskolatanács volna alakítandó, felerészben a község lakosaiból és másik felében az iskola tanítóinak köréből, összeállítva megfelelő választás útján. Az országos iskolaügyet szintén ilyen iskolatanács intézné. A tanítóknak emellett persze megmaradna az a jogúk, hogy egyesületeikben szabadon foglalkozzanak a maguk ügyeivel. Az anyagi hozzájárulást az állam adja. Az iskolafölügyelet, amely ma elsősorban jogászok vagy teológusok kezében van, ilyenformán szükségtelenné válik. Az iskola vezetése szakembert kíván, akit a tanítók választanak a maguk köréből bizonyos időre.

A tanítók joggal panaszkodnak arról, hogy a társadalom, sőt a hivatalos világ nem értékeli őket. Ahol az iskolát szükséges, de nem veszélytelen rossznak tekintik, ott a tanító sem számíthat megbecsülésre és a tanító becsülete csak a szocialisztikus államban lesz elismerve. Addig is nincs helye semmiféle bürokratikus gőgnek a tanítás különböző közegei között. El kell tünniök a különbségeknek az egyetemi, a középiskolai tanár s elemiiskolai tanító között. A városi tanító ne nézze le falusi munkatársát, a férfi női kollegáját. Az igazgató és tanító között minden különbségnek meg kell szünnie. Ezt az egyféle értékelést elő fogja mozditani a német népiskolai tanítók königsbergi gyülésének (1904) az a követelése, amely a néptanítók számára egyetemi végzettséget követel. Ha nem is kell tulbecsülni a mai egyetem munkásságát, a szociáldemokrata párt azon a véleményen van, hogy a tanítónak kora tudományát ismernie kell s a legteljesebb kiképzésben kell részesülnie. A tanítók fizetésrendezését és emelését a szociáldemokrata párt mindenütt szorgalmazza s megvalósulásra juttatja.

A könyv befejezéseképp a szerző azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mit várhat a tanítóság az egyes német politikai pártoktól. A pártprogrammok vizsgálása és a nyomtatott s papiros-törekvéseknél még inkább: az egyes pártok ténykedésének ismertetése a tanítóságot is meggyőzheti arról, hogy igaz kulturpolitikát a mai körülmények között egyedül a szociáldemokrata párt akar. A tudományos kutatás szabadsága, a tudomány eredményeinek odajuttatása mindenkinek fentartás nélkül, az ember összes tehetségeinek teljes kifejlesztése azon célból, hogy a társadalom kulturájában mindenki tevékenyen résztvehessen és résztvegyen, ezeket a követeléseket ma csak a szociáldemokrata párt vallja s hogy megvalósitani akarja, annak záloga éppen az, hogy szociális termelés és demokratikus kormányzás nem lehetnek el általános kultura nélkül. A szociáldemokrata párt nem akar szocialista, hanem kulturiskolát. Minden politikát ki akar zárni onnan, bármily ártatlan jelszó alatt is merészkedik az be az iskolába. De az iskola

politikátlansága maga csak politikai harc árán fog megszületni. A szocialisták eszménye az iskoláról törhetetlen jellemű embereket akar, akik a tudományok és művészetek nagy kérdéseiben tájékozódva akarnak a társadalom hasznos munkásai lenni.

*

A könyv így nagy kapcsolatokban részletesebben fejti ki a szociáldemokrata pártprogramm megfelelő elvi kijelentéseit. Fejtegetései világosak, logikusak. Egészen természetes, hogy a tudományos szocializmus kutatásaiból nyerve a tájékozódást, nagy szemhatárt nyit meg. Polgári pedagógusok is haszonnal olvashatják a könyvet: mesterséges építményeik odvainál tovább fognak látni. Az elvtársaknak kétszeres kötelességük a szociáldemokrata párt kulturtörekvéseiben tájékozódniok, hogy a nagy cél tudata lelkesítse munkájukban s hogy a napi politika harcai közben is megállapíthassák azt a helyet, ahol kulturépítő munkásságukat legtöbb eredménnyel juttatják érvényre.

A belga munkáspárt kulturakciója.

Irta *Kósa Miklós.*

A belga munkáspárt tudvalevőleg nagy és elkeseredett harc előtt áll. A legutóbbi választás hihetetlen visszaélései és a klerikális kormány reakciós politikája ismét kiélesítette azt a forradalmi energiát, amely az 1902-es általános sztrájk óta inkább a tanítás és tanulás területeire szorítkozott.

Ebből az alkalomból különös érdekességet nyer az a tanulmány,[1] amelyben Henri de Man, a belga Munkásoktatási központ (Centrale d'Education Ouvrière) neves főtitkára az utolsó tíz év eredményeit a belga munkásság kulturális színvonala és az osztályöntudat elevenebb ébrentartása körül részletesen és hiteles adatokkal ismerteti. A kitűnő tudós megállapítása szerint épp az 1902-es általános sztrájk tanulságai folytán fordult a belga munkáspárt a belső szervezkedés és különösen a tudományos és politikai ismeretekkel való fölfegyverkezés felé. Ennek a munkának legjelentősebb fóruma épp a Munkásoktatási központ, az utolsó tíz év előhaladásáról pedig jóformán teljes képet ad az az ankét, amelyet a mult év augusztusában rendezett s amely az addig főnnálló tanítási szervezetekről számolván be, a Központ első programmpontját képezte. A többi programmpontok a következők: Nemzetközi hódító szervezet (l'Extension Socialiste) létesítése a szocialista eszméknek előadásokkal való mélyítésére; két vasárnapi felsőbb iskola létesítése; két

[1] Henri de Man: L'oeuvre d'éducation ouvrière du Parti ouvrier Belge. Le Mouvement Socialiste I., II. No. 240 et 241, Avril et Mai 1912.

szindikalista iskola alapítása; helyi és kerületi iskolák szocialista munkások számára; minden jelentősebb községben munkásoktatási bizottság alapítása; központi könyvtárhivatal és művészeti osztály szervezése és végül a könyvtárak eredményeinek egy központi szerv által való földolgozása.

1. Az első programmpont, a nagy oktatási ankét eredményeként megállapítást nyert, hogy a belga munkáspárt kebelében 32 művelődési egylet, 49 könyvtár, 71 drámai kör, 24 sportegylet, 25 gyermekcsoport és 69 ifjumunkás-kör működik.

2. A l'Extension Socialiste agitációjának dereka az utolsó télre esik; külföldi és belföldi előadók összesen 41 konferenciát tartottak, közöttük szentpétervári, párisi és berlini elvtársak is, természettudományi, irodalmi, egészségügyi, pedagógiai és természetesen a munkásmozgalom és a szocializmus elméletének köréből.

3. A két vasárnapi iskola Brüsszelben működik, egyik flamand, a másik francia nyelven. A két iskola programmja azonos; az előadások 9—1 óráig tartanak a brüsszeli Népház (Maison du Peuple) két nagy termében s egy történelmi és egy közgazdasági kurzusra oszlanak. Az előbbi a következő pontokból állt: A kapitalista termelési rendszer eredete, a kapitalista termelés működése, a bérkérdés és a jövendő termelési formák. A történelmi kurzus programmja: Az antik államok és a középkor gazdasági képe, a kapitalizmus megteremtődésének politikai következményei, a nagy burzsoáforradalmak és a XIX. század jellemzése a munkásmozgalom szempontjából. Az előadók sorában Vanderveldetől Van der Goesig ott találjuk a belga munkásság nemzetközileg elismert vezéreit.

4. A szindikalista iskolák (a francia nyelvű Brüsszelben, a flamand pedig Gandban) 30 hétre terjedtek, heti négy órával. Minden előadásból egy óra megbeszélésre van szánva, az előadások programmja pedig a következő: a szindikalista mozgalom története és általános elmélete, egy központi szövetség (Union Centrale) ügyvezetése, egy Union Centrale könyvvitele, a statisztika szindikalista szempontból, a munkáshigénia, a belga munkástörvényhozás, e munkástörvények gyakorlati magyarázata és egy ujság megszületése. A tanfolyamok minden hallgatója a költségek fedezeteül 40 frankot fizet.

5. A kerületi és helyi iskolák a Központ és a munkáspárt helyi vagy kerületi vezetőségének fölügyelete alatt működnek és havi 10—30 órát tartanak. A beiratás és hallgatás mindenhol díjmentes, kivéve az anversit, amely 30 frankot fizettet. Az irószereket a Központ fedezi és az összes könyvekről az iskolák titkársága utján önköltségen gondoskodik.

6. A helyi munkásoktatási szervezetek mintaképe a brüsszeli, amely a következő szakosztályokra oszlik: *a*) művelődési osztály, amely minden csütörtökön nagy előadásokat rendez, többször koncert kapcsán; *b*) művészeti osztály, amely havonta tart konferenciákat; *c*) Franklin-osztály, amely háromszor havonta zenei tárgyu fölolvasásokat rendez 10 centime (fillér) belépődij mellett; *d*) nyelvé-

szeti osztály, amely francia, flamand, német és angol, valamint gyorsírászati heti tanfolyamokat rendez. Beiratási díj (két részletben fizetendő) öt frank, amely azonban a szorgalmas növendékeknek a tanév befejeztével visszatéríttetik; e) könyvtári szakosztály, amely hetenként háromszor ingyen látogatható. A vidéki szervezetek szerényebb keretekben hasonlóképpen működnek.

7. A központi könyvtári hivatal és a művészeti osztály (L'Office Central des Bibliothéques et la Section d'Art) párhuzamosan működik. Az előbbi a Munkásoktatási Központ alá tartozik és főladatában áll többek között az összes munkáskönyvtárak szervezése, ellenőrzése és kiegészítése, alkalmi könyvtárak létesítése, megfelelő tisztviselőkről való gondoskodás, listák és katalógusok kiadása, konferenciák tartása az egyes könyvtárigazgatóságokkal, közvetítés és jelentéstétel a Munkásoktatási Központhoz. A művészeti szakosztály még a kezdet kezdetén áll és fölolvasásokkal egybekötött vidéki körutakon kívül eddig nem mutatott föl számbavehető eredményeket.

A Munkásbiztosítási központ tehát aránylag rövid fönnállása alatt az utolsó tíz év intenzív munkáját kiegészítette, teljessé és nyilvánvalóvá tette. A Központ titkársága a mult évben (magának az adminisztratív munkának jellemzéseül) 834 levelet, 1069 kártyát és 5112 nyomtatványt kapott s 1670 levelet, 2903 kártyát és számtalan nyomtatványt expediált. Ennél a tevékenységnél azonban sokkal nagyobbszabású és többet jelentő az a rengeteg szellemi energia, amelyet a Központ a belga munkásság közt szétárasztott és maradandóvá tett. Ilyen fölkészültség mellett alig maradhat fönt kétségünk annak a politikai agitációnak sikere iránt, amelyet a belga munkáspárt az érzelmi és értelmi erők egyesítésével készít elő annál is inkább, mert a klerikálisok a nyolcvanas évek elején éppen az iskolákban, a kulturális téren való felülkerekedésükkel verték le a liberálisokat és kerültek uralomra. Azóta a liberálisok kénytelen-kelletlen a szociáldemokratákkal együtt haladtak, legalább is ott és annyiban, ahol és amennyiben rájuk nézve nem volt veszélyes. Kétségtelen viszont, hogy most mikor a parlament elé összel megint egy fontos iskolajavaslat kerül, végleg tisztulni fognak az ellentétek és a munkásság a maga gazdasági és kulturális erejével biztosítani fogja magának a szabad tanítás lehetőségét az állami iskolákon belül is.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

Az ideológia. A szocialista irodalomban és napi sajtóban mindennapi kifejezés az ideológia szó. Mindenki olvasott már arról, hogy az emberek ideológiája megváltozik, ha megváltozik a termelésben elfoglalt helyzetük. Talán mégsem lesz fölösleges ennek a szónak az értelmét kissé tisztázni.

Egy ember ideológiája alatt mindenesetre valami lelki dolgot értünk. Valakinek a fölfogását, véleményét, hitét, valamiféle dologról, amely lehet igaz, lehet hamis is és az ember társadalmi helyzetének változásával változik. Az ideológia szó elveszítené ezt a jelentését, amelyet pedig mindenki többé-kevésbé tisztán ért alatta, hogy valami olyan vélemény, ami vonatkozásban áll az emberek társadalmi helyzetével és ezzel együtt változik, ha mindenféle emberi meggyőződést az ideológia körébe tartozónak állítanánk. Véleményünk szerint a logikai és matematikai tételekre vonatkozó emberi meggyőződéseket ki kell kapcsolni az ideológia fogalomköréből. Tudjuk, hogy sok elvtársunkban megvan a hajlandóság, hogy a tudomány minden ágában abszolut különbséget tegyen polgári és proletártudomány, vagy „polgári ideológia" és proletártudomány között. Ezt a fölfogást azonban alig lehet keresztülvinni.

Lehetetlen elsősorban is a logikai törvényeket az ideológia körébe utalni, vagyis olyanoknak tekinteni, amelyek változnak az emberek társadalmi helyzetével. Logikai törvények alatt értjük azokat az igazságokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy valamely állítás igaz-e vagy hamis, azokat a módszereket, amelyek segítségével ellenfeleink téves állításait megcáfoljuk és saját állításainkat bizonyítjuk, következtetünk. A logikai igazságoknak tehát minden ember számára, tartozzék az bármely osztályhoz is, igazságoknak kell lenniök, különben nemcsak a megértés, hanem a vitatkozás lehetősége is megszűnnék a különböző osztálybeli emberek számára. Holott a mindennapi tapasztalat mutatja, hogy a proletármunkás nagyon jól el tud igazodni azokon a gyakran komplikált gondolatmeneteken és következtetés láncolatokon, amelyekkel polgári emberek valamit bizonyítani akarnak, tehát ugyanugy következtet, mint azok, sőt az ő következtetéseik téves voltát is föl tudja esetleg ismerni és megcáfolni. Ez pedig lehetetlen volna, ha a polgári emberek logikája más volna, mint a munkásoké. A logikai igazságok tehát olyan természetűek, hogy nem tartozhatnak az ideológiába, nem változhatnék az emberek gazdasági helyzetének változásával.

Hasonlóképpen nem tartoznak az ideológiába a számtani és a matematikai alapon megállapított mechanikai, fizikai és kémiai igazságok sem. Hogy ötször öt huszonöt, ez olyan igazság, amelyet egyformán igazságnak tart és kell, hogy tartson minden ember, bármiképp változnék is meg a gazdasági helyzete, mert ezek az igazságok nem vonatkoznak gazdasági vonatkozással bíró tárgyakra. Igazságuk különben oly nyilvánvaló, kivétel alulok soha elő nem fordul és igy lehetetlen, hogy bárki is igazságuk elismerése alól, ha egyáltalán tud felőlük, kivonhassa magát. Ugyanigy áll a dolog a fizikai és kémiai igazságokkal is.

Valaki azzal állhatna elő, hogy ezen igazságok tulnyomó része a munkások számára nem igazság, hanem polgári ideológia, mert hisz a munkások nem is tudnak róluk semmit.

Ez azonban téves érvelés. Az ideológia igazi értelme; olyan megyőződések, akár igazak, akár tévesek, amelyek változnak az emberek gazdasági helyzetének a megváltozásával. Igaz, hogy a munkások tulnyomó része nem

bír tudomással a matematikai és természettudományi igazságok komplikáltabb alakjairól. De ha tudomást venne róluk, ha módjában volna tanulni és ezeknek az igazságoknak a tartalmát tudomásul venni és igaz voltukról meggyőződést nyerni, ez a megyőződése változatlanul megmaradna akkor is, ha a véletlen mesterré vagy gyárossá tenné.

Ugyanez áll a munkásosztály egészére is. A szocialista társadalom mérnökei ugyanazon igaz fizikai tételek alapján fognak hidakat építeni, mozdonyokat szerkeszteni, mint a mai burzsoá főlfogású mérnökök.

Ugyanígy áll a dolog a gyakran főlhozott történelmi ellenérvekkel is. Bizonyos, hogy vannak primitív gazdasági állapotban élő műveletlen népek, amelyek csak hétig tudnak számolni és a hetes számrendszert tanulják, akik számára a mi matematikánk nem érvényes. Ez azonban csak azt jelenti, hogy a matematikai ismeretek fejlődése, mint minden tudományos ismereté, a gazdasági viszonyoktól függ. A termelés alacsony fokán álló nép csak alacsonyrendű tudományos ismeretekkel bír. De más egy tudományág időbeli kifejlődése és más a tartalmát képező tételek igazságának elismerése vagy el nem ismerése. Voltak és vannak népek, amelyek nem ismernek matematikai és természettudományi tételeket; de ha megismerik őket, az egyének meggyőződése nem fog megváltozni az egyének gazdasági helyzetének változásával.

A logikai, matematikai és a természettudomány némely ága tehát nem tartozik az ideológia körébe. Minden egyéb meggyőződése az embereknek, hitbeli és tudománybeli egyaránt, ideológia, mert a bennük való hit változik az emberek gazdasági helyzetének változásával.

A mi főlfogásunk szerint tehát az, hogy valamely tanítás az ideológia körébe tartozik-e, nem magának az állításnak a tartalmától és értelmétől függ, hanem attól, hogy ez az állítás olyan természetű-e, hogy érinti az emberek gazdasági, illetve osztályhelyzetét és hogy annak folytán az osztályharcban álló emberek egyik része igaznak, a másik része hamisnak fogja tartani. A burzsoázia számtalan téves tételt igaznak tart azért, mert osztályérdekének kedvez, de számos helyes tételt is. És valószínű, hogy mi magunk is igaznak tartunk némely alapjában hamis tételt, mert az ember általában igaznak tartja azt, amit szeretne, hogy igaz legyen.

Ezek alapján a következő, azt hiszem pontos meghatározását adhatjuk az ideológiának: Az ideológia olyan — akár igaz, akár hamis tételek — összessége, amelyeket valamely osztály tagjai osztályérdekük miatt igaznak tartanak.

Ehez még egy nagyon fontos dolgot akarunk hozzáfűzni. Mint már főnn mondottuk, az emberek többsége valamely tételt nem azért tart igaznak, mert igazságáról gondolkozás vagy kísérlet révén meggyőződött, hanem érzelmei révén. Az emberek azt tartják igaznak, amit igaznak éreznek. A tömegeknek ezt a tulajdonságát az uralkodó osztályok minden időben arra használják föl, hogy saját ideológiájukat beleplántálják az alávetett osztályok lelkébe.

Erre a célra sokféle erőt használnak föl; előidézik a félelem érzelmét és általa fogadtatnak el bizonyos véleményeket; főlhasználták a vallásos érzelmet, a szellemek tiszteletét, az egyházat és az iskolát. Csak az agitátor tudja, hogy míly kitűnően sikerül gyakran a polgári ideológia átplántálása a munkások lelkébe. Hány munkás van ma is még, — a szocialista agitáció ellenére — aki meg van róla győződve, hogy a mai társadalmi rend örökkévaló és megmásíthatatlan, hogy ő hálával tartozik munkáltatójának, amiért az „kenyeret ad neki"; hogy épp ezért a munkásnak

alázatosnak kell lenni és a munkáltató szavára tűzbe menni stb. Az ilyen munkások voltaképp egy idegen ideológia alapján cselekszenek és épp ezért nagy károkat okoznak osztályuknak. Az emberek ugyanis mindig ideológiájuk szerint cselekszenek; nem azért, mert valóban helyes így vagy úgy cselekedni, hanem azért, mert azt hiszik, hogy így kell cselekedni. Nem az igaz belátás, hanem az érzelmek, amelyek számtalan esetben, mint a főnti munkásoknál, tévedésekre épülnek föl, vezetik az emberek cselekvését.

Ilyenformán azt is megmondhatjuk, hogy miben áll a szocialista agitáció, a szocialista nevelés: nem egyéb ez, mint a helyes ideológia beplántálása a munkáslelkekbe. Ha ez a munka teljesen el lesz végezve, ha minden proletár el lesz telve a proletár-ideológiával, vége lesz a munkásság szolgaságának. *Varga Jenő.*

—

Szakszervezeti mozgalom.

A nyomdászok szervezetének ünnepe. Szeptember hó 29-én ünnepelik meg a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szervezetük főnnállásának 50 éves jubileumát. A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző Egyesülete ezelőtt ötven évvel kizárólag olyan célzattal alakult, hogy az önsegély eszközeivel igyekezzék azokat a bajokat enyhíteni, amelyek a kapitalista társadalomban minden munkást egyformán sujtanak. Az egylet nem volt harci szervezet és így kezdetben a munkások gazdasági helyzetének emelésére nem tudott befolyást gyakorolni. Azonban az egyesületi élet hatása már akkor is megnyilvánult, amikor a segélyezéssel foglalkozó szervezet még nem is helyezett súlyt a tagok gazdasági nevelésére. A nyomdászok gazdasági harcait már azokban az években is erősíti a segélyző-egylet, amikor a magyar munkásság a modern szakszervezeti mozgalomtól teljesen távol állt.

A nyomdászok szervezetének fejlődése és átalakulása fényesen igazolja, hogy a segélyezések fejlesztése nem vezet a szakszervezeti mozgalom elposványosodásához. Amikor a kilencvenes évek elején a modern szakszervezeti mozgalom fejlődésnek indult, amikor az egyes szakmák munkásainak csak egy parányi töredéke ismerte föl a szervezkedés szükségességét, akkor a nyomdászok, a magyar viszonyokhoz mérten, már kifejlett, erős szervezetben voltak tömörítve. Azonban ez a szervezet nem zárkózott el a többi munkások harcaitól. A nyomdászok egy pillanatig sem hitték azt, hogy a többi munkás sorsa őket nem érdekli, hanem felismerve az egész munkásosztály szervezettségének végtelen fontosságát, tőlük telhetőleg minden szakma gazdasági harcait támogatták és úgy anyagilag, mint erkölcsileg előmozdították az elmaradt szakmák boldogulását.

A magyarországi szociáldemokrata-párt első kongresszusán a nyomdászok már bejelentik a párthoz való csatlakozásukat. Akkor a segélyző-egyletben tömörült tagoknak csak kicsiny csoportja volt szociáldemokrata. Azonban a szervezett nyomdászok és a párt között a viszony állandóan jó volt. Arra sohasem gondolhatott egyetlen polgári párt sem, hogy a nyomdászokat a saját céljaira felhasználja. Ellenkezőleg! A nyomdászok maguk gondoskodtak arról, hogy tagjaik nevelésével szorosan a szociáldemokrata párthoz fűzzék azokat, akik a szervezet kötelékébe tartoznak. A gazdasági és politikai mozgalom fontosságának helyes értékelésére az úgynevezett „anyaegylet" mellett megalakult szakegylet tanította meg a tagokat. A segélyezések kifejlett rendszere megkímélte a nyomdászokat a magyar szakszervezetek legnagyobb átkától, az óriási fluktuációtól és a szakegylet gondoskodott arról, hogy a szervezet tagjai öntudatos munkások legyenek. Így volt lehetséges, hogy a gazdasági-

lag legjobban szervezett nyomdászok a politikai jogok kiküzdéséért harcoló seregnek is a legelső soraiban küzdenek. A nyomdászok mint elvtársak is ugyanazokat a kiváló kvalitásokat viszik a mozgalomba, mint amelyeknek segélyével gazdasági szervezetűket mintaszerűvé tették, amelyeknek segélyével az egész országban lépésről-lépésre haladva, óriási eredményeket értek el a szakmájukhoz tartozó munkások gazdasági helyzetének biztosításánál. Ahol a nyomdászok a pártszervezeti életben dolgoznak, ott a rendszeres munka, a fegyelmezett együttműködés szükségességét és hasznosságát tanítják és ezeket az elveket igyekeznek érvényesíteni. A legutóbbi esztendők politikai harcai beigazolták, hogy az összmunkásság mindenkor számíthat a nyomdászok áldozatkészségére.

Az „anyaegylet" fejlődésének és igazán áldásos munkájának a szakegylet alakítása nem szabott gátat, hanem amint az előrelátható volt, előmozdította az erősödést. A jubiláló szervezetnek 1898-ban 3121 tagja volt. A tagok száma: 1903-ban 4140, 1906-ban 5305, 1908-ban 6318 és végül 1911-ben 7109. Az utolsó öt év segélyezési tételei bizonyítják, hogy mit jelent az „anyaegylet" a nyomdászok részére. A nyomdászok a saját erejükkel megvédték rokkant munkástársaikat a koldusbottól, gondoskodtak arról, hogy a beteg tagok necsak a munkásbiztosító alamizsnasegélyeivel tengődjenek és a munkanélküliek nagyarányu segélyezésével a szervezet ellenálló képességét óriási módon fokozták.

A rokkant-, özvegy- és árvasegélyre az „anyaegylet" bevételei és kiadásai (koronákban számítva) 1907-től a következők voltak:

	Bevétel	Kiadás
1907-ben	135.664·06	128.623·87
1908-ban	147.247·29	138.774·24
1909-ben	161.148·38	147.900·94
1910-ben	167·772·78	166.512·24
1911-ben	177·275·33	165.458·45
	789.107·84	747.269·74

A munkanélküli pénztár bevételei és kiadásai ugyanezen időben a következők voltak:

	Bevétel	Kiadás
1907-ben	155.157·93	79.923·87
1908-ban	168.489·47	106.521·27
1909-ben	170.002·29	136.993·29
1910-ben	167.772·75	155.296·73
1911-ben	177.275·30	136.705·68
	838.697·74	615.440·84

A betegpénztár kiadásai és bevételei a következők voltak:

	Bevétel	Kiadás
1907-ben	152·721·21	201.037·63
1908-ban	197.521·24	236.851·19
1909-ben	235.662·53	205.060.54
1910-ben	242.721·65	248.956·92
1911-ben	256.459·77	283.638·23
	1,085.086·40	1,175.544·51

Az összes segélyezési tételek végösszegei az öt utolsó esztendőben a következők:

Bevétel:

Rokkant-, özvegy- és árvasegély	789.107·84	kor.
Munkanélküli segély	838.697·74	„
Betegpénztár	1,085.086·40	„
Összesen . . .	2,712.891·58	kor.

Kiadás:

Rokkant-, özvegy- és árvasegély	747.269 74	kor.
Munkanélküli segély	615.440·84	„
Betegpénztár	1,175.544·51	„
Összesen . . .	2,538.255·09	kor.

Mennyi nyomortól és szenvedéstől kímélte meg a nyomdászok ezreit az a két és félmillió korona, amit csak az utolsó öt esztendőben a szervezet kifizetett! De a segélyezésnek mégsem volna semmi jelentősége, ha a nyomdászok szervezete nem volna egyuttal harci szervezet. Igy azonban a szervezet nem akarja a kifizetett segélyekkel a nyomdászokat a sorsukkal kibékíteni, hanem ellenkezőleg azért nyujt segélyt, hogy tagjai nagyobb erővel küzdhessenek az ellen a rendszer ellen, amely a munkásokat a csontig kizsákmányolja és ha nem tudja őket használni, akkor az utcára löki.

Szeptember 23-tól 29-ig lesznek együtt a nyomdászok vezetőemberei a nyomdai

munkások bizalmiférfiai. A szabad szervezet, a szakegylet és az „anyaegylet" fejlesztéséről lesz szó és a tanácskozásokat a jubileumi ünnepség zárja be. A nyomdászok büszke öntudattal, zavartalan örömmel ünnepelhetnek, mert a munka legnehezebb részét már elvégezték. A többi szakmák szervezett munkásai és a szociáldemokrata párt szeretettel köszönti a nyomdászokat az ünnep alkalmával, mert mindig „jó kollégák" és jó elvtársak voltak.

—

Az angol szakszervezetek politikai tevékenysége. Mielőtt az angol parlament szabadságra ment, elintézte a második olvasásban az Osborne-javaslatot, amelyet száz szótöbbséggel elfogadtak. A javaslat ugyanaz, amelyet a kormány már a mult évben beterjesztett. Nem jelenti egyáltalában az Osborne-ítéletek megszűntetését, a szakszervezeteknek régi jogaiba való visszahelyezését. A szakszervezetnek csak annyi jogot ad, hogy igen szűk határon belül a szervezetét politikai célokra használhassa. Az Osborne-ítélet megtiltja a már hetvenes években gyakorolt politikai tevékenységet, azt a politikai tevékenységet, amelyet mindaddig nem kifogásoltak, amíg azt a liberális pártok érdekében gyakorolták. Csak amikor a munkáspárt megjelent a színtéren, akkor fedezték föl a liberálisok azt az igazságtalanságot, amely a szakszervezeti tagokkal történik, akik nem tartoznak a szervezetűktől támogatott párthoz. Az Osborne-javaslat kísérlet arra nézve, hogy a liberális és konzervatív szakszervezeti embereket a legmesszebbmenő módon megvédelmezze és pedig olyan messzemenő módon, hogy politikai akcióért föllépő többség jogaiból kevés marad. Azt követeli elsősorban a szakszervezetektől, amelyek politikai tevékenységet akarnak kifejteni, hogy az alapszabályaikat változtassák meg. Azután, ha az előírt módon a tagok többségének határozata létrejön, politikai pénzalapot létesíthetnek, amelyet külön járulékokból fizetnek és ezt a többi pénzektől külön választva kell kezelni. De ehez a politikai pénzalaphoz a tagoknak nem kell hozzájárulniok, ha írásbeli nyilatkozattal kérik, hogy ez alól a járulékfizetés kötelezettsége alól mentessenek föl. Alapjában véve nem egyéb ez, mint törvényesítése az önkéntes politikai járulékok rendszerének, amelyet néhány szakszervezet az Osborne-ítélet kihirdetése után megkísérelt és amely a tagok politikai közönbösségén hajótörést szenvedett. Ennek a tevékenységnek a törvényesítéséhez járul még a szakszervezeteknek a kormány hivatalnokaitól való fokozódó fölügyelete, akikhez az alapszabálymódosításokat is be kell nyujtani jóváhagyás végett. Mondani sem kell: a munkáspártot teljesen elégedetlenül hagyta a javaslat; de azért remélik, hogy az őszszel tartandó bizottsági tárgyalásokon lényeges javitásokat érhetnek el.

Hogy ennek a reménynek van-e biztos alapja, hogy a lordok a javaslatot a parlament főloszlatásáig huzzák-halasztják-e, ezek olyan kérdések, amelyek ebben a pillanatban kevéssé érdekelnek. Sokkal fontosabbak azok a kérdések, hogy érdemes-e munkáspártnak engedmények reményében a liberális kormányt támogatni továbbra is és hogy valamely várható megoldás a munkáspártot megszabadíthatja-e a pénzügyi nehézségektől? Kétségtelen, hogy a munkáspártnak a Taff—Val-ügyben elért sikere ébrentartotta benne a reményt mindmáig, hogy majd sikerül neki az Osborne-ítéletektől teremtett helytelen állapotokat a világból kipusztítani. A gazdasági harcokról szóló 1906. évi törvény sajátságos körülmények között jött létre. Akkor a radikális elemek fölülkerekedtek a liberális kormányon; ezeknek nem volt érdekük, hogy a szakszervezeteket az akkori viszonyok föntartásával még jobban elkeseritsék

és mindenek előtt féltek a munkáspárt gyors megerősödésétől. Másként áll a dolog az Osborne-ítélettel. Az ítélet elvonta a munkáspárt pénzügyi alapját és elhárította azt a veszedelmet, amely a liberális pártszervezeteket a munkáspárt megerősödése folytán fenyegette. Legkevésbé valószínű, hogy a liberális kormány tesz valamit, amivel a szakszervezeteknek visszaadja a politikai tevékenységhez való föltétlen jogukat; az önfentartás ösztöne a politikai szervezetekben is első szerepet játszik. Valószínű, hogy a kormány a szakszervezeteknek csak a régi jogaik árnyékát adja vissza, hogy a politikai tevékenységre való jogukat annyira korlátozza, hogy az a szakszervezeteknek több keserűséget, mint örömet okoz és a munkáspárt pénzügyi erejét évekre megbénítja.

Ezekkel az állapotokkal szemben föl kell vetni ismét azt a kérdést, hogy a brit munkáspárt az igazi szervezeti elven nyugszik-e, hogy a brit szakszervezetek a politikai pártnak tartós alapot tudnak-e lerakni. Hogy erre a kérdésre igennel válaszolhassanak, többször rámutattak más országokra, ahol a szakszervezetek és a politikai mozgalom között a legszorosabb kapcsolat van. Nem szabad azért mégsem elfelejteni, hogy ezekben az országokban a szakszervezeteket a a párt teremtette, vagy az mozdította elő a keletkezésüket, hogy ott a szakszervezeti szocialisták fölvilágosodott munkások, akik készek olyan célokért áldozni, amelyek nem igérnek közvetlenül kézzelfogható gazdasági előnyöket. Mindez nincs így Nagybritanniában. Elmentek odáig, hogy dogmatikusan kijelentették, hogy a szakszervezetek politikai tevékenysége ad csak reményt arra, hogy egy független szocialista munkáspárt létrejöhessen ebben az országban. A német szervezkedési formának a megvalósítására volna szükség itt, de az nehézségekkel jár. A munkások és munkáltatók egy hónap óta biztosítójárulékot fizetnek, anélkül, hogy az ujítás miatt lázadás tört volna ki. Az angol munkások ugy megbarátkoztak a biztosítással, mint a kiskacsa a vízzel. Az a közömbösség, amelyel az angol munkásság az elméletek iránt viseltetik, nem egyéb mint rege. A brit munkás épp oly közel áll az elméleti dolgokhoz, mint más ország munkása; csak nagyrészük még a burzsoázia gondolatvilágában él; a szabadkereskedelem, a védvám és egyéb polgári politika köti le a figyelmüket. Erkölcsi, vallási és politikai nézeteik a középosztályéi. Hogy őket ez alól a befolyás alól kiszabadítsák, ez a nagybritanniai szocialista szervezetek föladata. Majd ha ez a föladat megoldódik, ha haladó szocialista neveléssel a tömegeknek a szociális és politikai célok érdekében való áldozatkészségét fölébresztik, csak akkor lehet remélni, hogy Nagybritanniában hatalmas politikai munkásmozgalom fejlődik.

Weltner Jakab.

Szociálpolitika.

Építőipari munkásvédelem. Építőipari munkásvédelemről rendelkezik a kereskedelemügyi minisztertől kiadott, az építőipar gyakorlásáról szóló törvénytervezet. Munkásvédelemről ez a tervezet is csakugy magyarmódra gondoskodik. Általános, semmitmondó meghatározásokból, a jövőben kiadandó rendeletek beigéréséből és semmire sem kötelező vagylagos rendelkezésekből áll az egész törvénytervezet látszatmunkásvédelme.

A tervezet 25. §-a értelmében „az építőiparosok kötelesek minden építési munkánál, amelyet vezetnek vagy végeznek, a szükséges védőkészülékekről gondoskodni, az építéshez használt anyagokat, gépeket és szerelvényeket kifogástalanul jó minőségben szerezni be és ezeket ugy alkalmazni, valamint a munkát akként szabályozni, hogy az alkalmazott munkások élete, testi épsége

és egészsége veszélyeztetve ne legyen.“ Ezt nevezik a kereskedelemügyi minisztériumban munkásvédelemnek.

A jövőben tehát az építőiparosok kötelesek az építkezéseknél a szükséges védőkészülékekről gondoskodni és kifogástalan szerelvényeket alkalmazni. A „reform“ tehát nem jelent egyebet, mint a mai állapot föntartását. Az építőiparosok ezidő szerint is kötelesek volnának védőkészülékekről gondoskodni, azonban nem teszik meg, mert senki sem kényszeriti őket a rendeletek betartására. Eddig a rendeletekre fütyültek, jövőben az általánosságokban rendelkező törvényt fogják figyelmen kivül hagyni. Igaz, hogy a föntidézett szakasz második bekezdése szerint a kereskedelemügyi miniszter köteles „mindennemü épitési munkára vonatkozólag az alkalmazott munkások életének, testi épségének és egészségének biztositása céljából rendeleti uton közelebbi határozatokat megállapitani“, azonban az ilyen rendeletek rendszerint sohasem születnek meg, vagy ha már napvilágot látnak, nincs köszönet bennük. A huszonnyolc évvel ezelőtt megalkotott ipartörvény szerint a kereskedelemügyi kormány köteles lett volna rendeletileg meghatározni azokat a veszélyes foglalkozásokat, amelyekben fiatalkoru munkások nem alkalmazhatók. Ez a rendelet, a magyar kormányok szociális érzékének nagyobb dicsőségére, még ma sem látott napvilágot. Ez lesz a sorsa az építőipari munkásvédelemre vonatkozó rendeletnek is. A törvénynek nem az a főladata, hogy rendeleteket beigérjen. A törvény hivatása az, hogy a lehető legrészletesebben rendelkezzék a munkásvédelem ügyében. Az építőiparban katasztrófaszerüen ismétlődő balesetek elhárítására szolgáló rendszabályokat törvényhozási uton kell megállapitani. A törvényben kell megállapitani, hogy az épitésnél használt anyagok, állványok, védőkészülékek, gépek és szerelvények jókarbantartásáért az épittető az építőiparossal egyetemlegesen felelős.

Mindkét építőtényező büntetőjogi felelősség terhe mellett köteles gondoskodni arról, hogy ezek az anyagok, védőkészülékek a munkások egészségét és életét ne veszélyeztessék. Törvény gondoskodjék az építkezés megkezdése előtt létesitendő egészséges, jól fűthető, e célra berendezett tartózkodási helyről, melyet a munkások munkaközi szünetekben használhatnak s ahol az étkezésükre szánt időt eltölthetik.

Törvény tiltsa el az egészségre ártalmas kokszkályhák, külőnféle savak és mérges festékek használatát, egyuttal szabályozza az épület kiszárításához alkalmazandó melegitő testek minőségét. A törvény rendelkezzék arról, hogy naponként a munka megkezdése előtt a munkához szükséges állványok, létrák, gépek, szerelvények és védőkészülékek biztonság tekintetében szakképzett, felelős közegek által megvizsgáltassanak. Törvény gondoskodjék megfelelő baleseti védőeszközökről, illetve bizza meg az erre hivatott országos közeget (véleményem szerint a baleseti terheket viselő Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztositó Pénztárt), hogy időközönként a technikai haladásnak megfelelően rendeletileg határozza meg az építkezéseknél alkalmazandó biztonsági intézkedéseket.

Térszűke miatt nem terjeszkedhetünk ki a modern építőipari munkásvédelmi törvények további részleteire. Ezuttal csak arra akarunk rámutatni, hogy a törvénytervezet rendelkező része mindenképpen hiányos és semmitmondó, szociálpolitikai szempontból teljesen értéktelen.

A 25. § harmadik bekezdése szerint a törvény, valamint az ennek alapján kiadandó rendeletekben megállapitott rendelkezések megtartását a királyi iparfelügyelő s ezeken kivül az épitési és közrendészeti hatóságok ellenőrzik. A tervezetnek ez a rendelkezése rávilágit

a benne rejlő célzatosságra. Munkásvédelmi törvények legfontosabb alkotó része a törvényes rendelkezések szigoru ellenőrzéséről szóló rész. A legjobb munkásvédelmi törvények teljesen értéktelenek, ha ellenőrzés hiján, nem kényszeritik a munkáltatókat a törvény becsületes végrehajtására. Már pedig lehetetlenséget kiván a törvény, ha a mi elégtelen személyzettel rendelkező, adminisztrációval és az iparfelügyelethez nem tartozó különféle tulmunkával megterhelt iparfelügyeletünktől az épitőipari üzemek rendszeres ellenőrzését is követeli.

Igaz, hogy a kereskedelemügyi miniszter a törvénytervezet 26. §-a szerint „az épitkezések ellenőrzésével szakképzett munkásokat is megbizhat, akik e megbizás körében a királyi iparfelügyelő közegeiként járnak el", azonban a rendelkezés ebben az értelemben teljesen értéktelen. Elsősorban mert nem kötelező és mert nélkülözi a modern szellemet. A tervezet szerint a kereskedelemügyi miniszter egyáltalán nem köteles szakképzett munkásokat az épitkezések ellenőrzésével megbizni, csak megbizhat — ha akar. Még kevésbé szól a törvény a kinevezendő épitkezési ellenőrök arányszámáról. Becsületes szándéku törvényben előre kell megállapitani a mindenkori épitkezések és a kinevezendő szakképzett ellenőrök közötti arányszámot. Előre kell biztositani a szakközegek legtágabb hatáskörét, az ellenőrzés technikai lehetőségét, nehogy a munkával való tulterhelés lehetetlenné tegye a rendszeres ellenőrzést.

A tervezet készitői azonban egyáltalában nem kivánják a komoly, célravezető épitőipari iparfelügyeletet. Ilyen ellenkeznek a magyar szociális törvényhozás eddigi gyakorlatával. Legalább erről tanuskodik a tervezet 26. §-ához füzött indokolás, amely szerint „a munkások az épitőipari szakfelügyeletben csak segéderőként szerepelnek, kiknek rendelkezési joguk nincs." Az indokolás előre biztositja a munkáltatókat, hogy nem kell tartaniok a munkás szakfelügyelők zaklatásaitól, „mert ezzel szemben elegendő védelmet nyujt az a tény, hogy a munkásvédelmi közegek megbizatása nem állandó és visszavonhatlan, hanem csak időleges és visszavonható. Ehez igazán nem kell kommentár.

Az épitőipari ellenőrzés rendszere csak abban az esetben lehet kielégitő, ha a megbizottak független közegei az iparfelügyeletnek. A megbizottak a munkásszervezetek választottaiból nevezendők ki. Megbizatásuk három évi időre terjedjen és csak fegyelmi uton legyen felbontható.

Azonfölül a törvény bizza meg az Országos Pénztárt, hogy az állam terhére külön épitőipari technikai közegeket alkalmazzon, akik mellé munkásokból és munkáltatókból választott ellenőrző közegek jelöltessenek ki. Az épitkezéseket ezek a különféle szakközegek rendszeresen és ismételve kötelesek időközönként, lehetőleg váratlanul megvizsgálni. Az épitőipari kihágások megtorlására külön épitőipari rendőrhatóság szervezendő.

A törvénytervezet szerint a munkásvédelmi rész ellen vétők az 1893. évi XXVIII. t.-c. 37. és 38. §-a értelmében büntetendők. Az idézett törvény szerinti büntetések maximális 600 és 2000 koronáig terjedő pénzbüntetésről szólnak. Ilyen büntetésekkel nem lehet a nagytőkés épitővállalkozókat tisztességes munkásvédelemre kényszeriteni. A munkásvédelmi törvények betartásának legbiztosabb garanciája a rendszeres, széles alapon szervezett ellenőrzés mellett a törvénynek szigoru büntető szankciója.

A törvény kimondottan állapitsa meg az épittető és az épitőiparos egyetemleges felelősségét. Azonfölül a törvény ellen vétők — ha a vétség máskülönben nem ütközik a büntető törvény-

könyv más rendelkezéseibe — legalább három hónapig terjedő fogházbüntetéssel és több ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sujtandók. Ismétlődő vétségeknél az építőipari jog elvonandó.

A törvénytervezetet általánosságban ugy kell módositani, hogy az építőipar gyakorlásáról szóló rész a munkásvédelmi résztől teljesen külön törvényben szabályoztassék. A folyton ismétlődő építőipari szerencsétlenségek kötelességévé teszik a kormánynak, hogy az építőipari munkásvédelemről minden tekintetben megfelelő modern törvényt terjesszen elő. A szakszervezeti tanács és az érdekelt építőipari munkások szakszervezetei ebben az irányban kivánják a kérdés megoldását, ilyen értelemben fogják a kereskedelemügyi kormánytól egybehivott ankéten az ügy rendezését követelni. Annak idején a szakszervezeti tanács és az építőipari munkások előterjesztését részletesen fogjuk ismertetni.

—

Munkanélküliség elleni biztositás Stuttgartban. Budapest főváros tanácsa már évekkel ezelőtt megigérte a munkanélküliség ügyének rendezését. A szociálpolitikai ügyosztály a kérdést tanulmány tárgyává tette, statisztikai kérdőiveket bocsátott ki, az adatokat átvette, azonban a nagyarányu készülődés a kérdés megoldását egy lépéssel sem vitte előre. Amig nálunk a tanulmányozás űrügye alatt az ügyet csendesen eltemetik, addig az előrelátó német városok egy tekintélyes része még a jó gazdasági konjunkturában igyekszik a munkanélküliség elleni biztositás kérdését megoldani.

Legutóbb Stuttgart város tanácsa valósitotta meg a munkanélküliség elleni biztositás egyik rendszerét. Az uj biztositási rend ez év október elsején lép életbe. A községtanács a biztositás céljaira egyelőre évi 100.000 márkát szavazott meg.

A szabályzat a genti rendszer alapján áll. Rendelkezéseiben általában liberálisabb szellem nyilatkozik meg, mint a porosz városok szabályzataiban. A biztositást igénybe vehetik elsősorban a munkanélküli segélyt nyujtó szakszervezetek tagjai, továbbá egyes takarékbetevők és e célra alakult takarékegyletek tagjai.

Az összes munkás- és alkalmazottszakszervezetek, amelyek tagjaiknak munkanélküli segélyt fizetnek — politikai vagy felekezeti programmjukra való tekintet nélkül — csatlakozhatnak a városi biztositáshoz. A csatlakozó szakszervezetek kötelesek alapszabályaikat a városi munkásügyi hivatalhoz benyujtani, a munkanélküli segélyezésről külön könyveket vezetni, az idevonatkozó adatokat külön fölszólitásra a városi közegeknek bemutatni.

A városi biztositási alap munkanélküli segélyt nyujt azoknak az alkalmazottaknak vagy munkásoknak, akik saját hibájukon kivül lettek munkanélkülivé és a munkanélküliség beállta előtt legalább egy évig állandóan Stuttgartban laktak. Munkaképtelenség, sztrájk, kizárás vagy betegség miatt beálló munkanélküliség esetén a segély nem folyósitandó. A fontos ok nélkül, munkahelyét saját akaratából elhagyó biztositott szintén elesik a városi segélytől.

A munkanélküliek tartoznak naponként az e célra kiadandó ellenőrző-lappal a községi munkásügyi hivatalnál jelentkezni. A segély a munkanélküliség hatodik napjától kezdődőleg folyósitandó. A segély megvonandó, ha a munkanélkülinek olyan munkát ajánlanak föl, amely előképzettségének, foglalkozásának, valamint testi erejének megfelel. Tanult szakmunkások rendszerint csak a szakmájuknál kinálkozó munkaalkalmat tartoznak elfogadni. A helyi viszonyok között szokásos alacsonyabb bérrel kinált munkaalkalmat vagy sztrájk és kizárás következtében

megürült munkahelyet — a segélyt élvező jogainak épségben tartása mellett — nem köteles elfogadni. A helyi viszonyok között szokásos bér alatt elsősorban az esetleges tarifaszerződésben megállapított munkabér, ennek hiányában az illető szakmában szokásos bér értendő.

A községi hozzájárulás rendszerint a szakszervezettől fizetett segély 50%-áig terjed, napi 1 márkát meg nem haladhat. Nős munkások minden 15 éven alóli gyermek után a szervezettől kapott segély további 5%-át élvezik. Az összes községi hozzájárulás a pótsegélylyel együtt nős munkásoknál legfőljebb a szervezeti segély 75%-áig, azaz napi 1·50 márkáig terjedhet. Szakszervezeti tagok mindaddig nem kapják a községi hozzájárulást, amíg a szervezetben alapszabályszerű segélyezésben részesülnek.

Az összes segélyeket — szervezeti segélyt és községi hozzájárulást — a szakszervezet fizeti ki, a községi pótlékot a bemutatott okmányok alapján minden hó végén a városi pénztár a szakszervezetnek visszatéríti.

A takarékelv szerinti segélyezés alapján a szervezetlen munkásoknak joguk a városi munkaügyi hivatalnál — legalább 1 márka értékig — kamatozó takarékkönyvet váltani. Az első takarékbetéttől számított három hónap után beálló munkanélküliség esetén, a betevő a naponként kiszedendő takarékösszeg 50%-ának erejéig terjedő segélyt kap a városi alaptól. Az összes takarékérték legfőljebb 100 márkáig, a napi segély 1 márkáig terjedhet. Eszerint a takarékalaphoz tartozók rendes segélye, legfőljebb 50 márkáig terjed. Családos takarékbetevők minden 15 éven aluli gyermek után 2 koronától számítandó 5%-os pótlékot élveznek. A pótlék legfőljebb napi 50 fillérig terjedhet.

Az egyes takarékbetevőkön kívül, e célra alakult takarékegyletek tagjai is részesülhetnek munkanélküli segélyben. Ezeknek az egyleteknek az ellenőrzésére vonatkozólag a szakszervezeteket illető szabályzatok érvényesek. Segélyek dolgában az egyes takarékbetevőket illető rendelkezések irányadók. A takarékegyleteket különösen a munkanélküli segélyt nem nyujtó szakszervezetek tagjaira (idénymunkásokra) való tekintettel szervezték.

A községi segélyezésből keletkező viták esetek, illetve panaszok elbírálására döntő bíróság alakítandó. A bíróság elnöke, a községtanács munkanélküli segélybizottságának mindenkori elnöke, tagjai, egy-egy a községtanácstól és a munkásügyi bizottságtól három évre választott munkáltató és munkásülnök. Ülnökké munkástitkárok és szakszervezeti tisztviselők is megválaszthatók.

A szabályzat csupán Stuttgart város területén lakó munkásokra vonatkozik. A városban dolgozó, azonban a városon kívül lakó munkásokra nézve a biztosításnak eme szűkkeblűsége rendkívül sérelmes. Stuttgart város képviselőtestülete a szociáldemokrata bizottsági tagok indítványára elhatározta, hogy a szomszédos községekkel tárgyalásokba bocsájtkozik, a biztosításnak a környék munkásaira való kiterjesztése ügyében. Remélhetőleg e tárgyalások hamarosan sikerre vezetnek. *Böhm Vilmos.*

—

Antialkoholizmus.

Az alkohol mint családromboló. Rég megállapított tény, hogy alkoholista szülők degenerált gyermekeknek adnak életet. Ezen régi megállapítást uj adatok tömegével igazolta egy strassburgi iskolaorvos, aki 138 gyengébb képességü gyermeket vizsgált meg és azok több mint 30%-ánál megállapította a szülők alkoholizált voltát. E 30%-nyi gyermek szüleinek alkoholizáltsága a szokottnál is nagyobb volt. De tapasztalt még mást is vizsgálódásai nyomán. Megállapította

hogy a gyermekek degeneráltságának óriási mérvben fokozója, hogy szüleik az alkoholizáltságon kívül még más betegségben is szenvednek. Az ilyen családokban rendesen több, szellemileg gyenge és degenerált gyermek akadt. A legtöbb esetben az apa részéről történt a degeneráltság öröklétessége. (38 iszákos apa és csak 3 iszákos anya akadt.) Ez nemcsak azt bizonyította, hogy az apák, illetve férfiak nagyobb mértékben rabjai az alkoholnak, hanem egyuttal azt is, hogy az alkoholizáló anyák gyermekei élettartam dolgában sokkal gyengébbek és ellentállásra képtelenebbek, mint vagy a szesztől teljesen, vagy csupán az anyai részen tartózkodó családból származó gyermekek.

A vizsgálat alá vett családoknál az

	ivóknál	absztinenseknél

éltek a gyermekek 48·7%-ban 65%-ban
elhaltak gyermekek 38·8% „ 30·2% „
hibásan születtek . 12·5% „ 4·8% „

Az alkoholista szülők gyermekei rövidebb életkoruaknak, szellemileg gyengébbeknek, testileg ellentállásra képtelenebbeknek, betegségre hajlandóbbaknak bizonyultak a vizsgálodások folyamán.

Az alkoholista szülők gyermekei nem csak testileg és szellemileg, de erkölcsileg is bünhődik harmad- és negyedizíglen szülők minden bünét, mely közös társadalmi büne a bünözőknek és a társadalmi rend minden hatalmi tényezőjének és amelynek következményei az egész társadalomra sujtanak le a bénák, hülyék, szellemi rokkantak és gonosztettekre hajlandók tömegében.

—

Az alkohol és a papok. A Máriaradnán lakó Szent Basilius-rendi papok szeszkontingenst kaptak a napokban a kontingens intézőségétől. Magas munkapárti intervenció — és ki tudja mi egyéb? — megteremtették végre az első magyar papi szeszgyárat. Vajjon mit szól ehez a papok antialkoholista lapja, melyre tudtunkkal busás pénzeket ad ki a belügyi és földmivelésügyi miniszterium?!

A fejenkénti tiszta szeszfogyasztás aránya az 1900—1905. években.

Franciaország	22·42 liter
Olaszország	14·13 „
Belgium	12·97 „
Anglia	10·84 „
Németország	9·24 „
Ausztria-Magyarország	9·00 „
Svédország	6·15 „
Svájc	11·99 „
Dánia	10·73 „
Oroszország	2·65 „
Norvégia	2·15 „
Finnország	1·07 „

(Abstinenter Arbeiter, Berlin 16. Juni 1908.)

—

Gyilkol az alkohol. Baden nagyhercegség statisztikai évkönyve szerint 1905-ben az összes községekben körülbelül 4000 ember halt meg. A halálozások okait illetőleg érdekes adathalmazt találunk az évkönyvben, mely szerint:

1895-ben mérgezés miatt 65-en iszákosság miatt 30-an
1896-ban „ „ 68-an „ „ 45-en
1897-ben „ „ 75-en „ „ 42-en
1898-ban „ „ 71-en „ „ 44-en
1899-ben „ „ 80-an „ „ 42-en
1900-ban „ „ 97-en „ „ 51-en
1901-ben „ „ 88-an „ „ 63-an
1902-ben „ „ 98-an „ „ 61-en
1903-ban „ „ 89-en „ „ 51-en
1904-ben „ „ 86-an „ „ 51-en

pusztultak el. Eszerint az 1895—1904-es átlagban 81·7 ember (64 férfi, 18 nő) esett mérgezésnek, 48·4 ember 43 férfi, 6 nő) az alkoholnak áldozatául évenként. Az 1900—1904-es évekre ez az átlag 91·6-re, illetőleg 56·2-re emelkedett.

—

Az alkohol és elmebaj. A porosz statisztikai szerint a következő volt az őrültek száma csupán a poroszországi elmegyógyintézetekben:

1903-ban 18.390 férfi, 12.415 nő, összesen 30.805
1904 „ 18.671 „ 12.830 „ „ 31.501
1905 „ 21.307 „ 13.842 „ „ 35.149

Ezek közül alkoholista volt:

Év	Férfi	Nő	Összesen
1903-ban	5283 = 28·73%	499 = 4·02%	5782 = 18·77%
1904-ben	5376 = 28·79%	470 = 3·66%	5846 = 18·56%
1905-ben	6051 = 28·40%	477 = 3·45%	6528 = 18·57%

A férfiőrültek közül tehát átlag 28·6% alkoholista, míg a női őrültek 3·7% a rabjai az alkoholnak. Az összes betegeknek 18·6%-a őrült, ami azt jelenti, hogy az őrültekházának lakóit $^1/_5$ részben az alkohol szállitja és termeli.

Vince Sándor.

Szövetkezeti mozgalom.

A szövetkezetek iránti bizalom megnyilvánulásáról. Amilyen fontos a szövetkezeti mozgalomban a fogyasztó erők tömörítése, a fogyasztó tagok számának a szaporítása, olyan, talán még nagyobb fontossággal bir az, hogy a fogyasztók a szövetkezetekkel szemben bizalommal viseltessenek. A tagoknak a szövetkezeteik iránti bizalma nemcsak abban merül ki, hogy bevásárlásaikat a szövetkezeteknél eszközlik, mert ez még nem a bizalom jele, hanem az, hogy milyen anyagi erővel támogatják a bevásárló érdekek védelmére alakított szövetkezeteket. Az egyes tagok bevásárlásainál bizalomra nem igen van szükség, mert ez anélkül is könnyen ellenőrizhető: az előnyös bevásárlás a próbavásárlások rendezésével, az áru jó minősége pedig az időnként megtartott vegyvizsgálatokkal.

Más kérdés azonban a bizalom kérdése ott, ahol anyagi áldozatok hozataláról, avagy pedig könnyen elérhető anyagi veszteségekről is lehet szó. Itt már fontos kérdés a bizalom kérdése, annál is inkább, mert az a fogyasztótömeg, amely a munkás fogyasztószövetkezetek tagjait képezi, a legtöbb esetben a legszegényebb emberek közül kerül ki. Bérmunkásokból áll, akik nem igen hozhatnak sem anyagi áldozatokat, de nem is kockáztathatnak semmit. Nem azért, mert nincsen mit, mert hiszen végtére a legszegényebb embernek is van néhány nélkülözhető fillére, amelynek a miként elhelyezésére éppen ezért sokkal nagyobb gond fordítandó. Viszont a szövetkezetek a köréje tömörült fogyasztók érdekeit csak akkor védhetik meg kellően, ha ezek a tagok anyagi erőhöz juttatják a szövetkezeteket. Minden szövetkezésnek pedig akkora az eredménye, amekkora erőt a szövetkezés tagjai ki tudnak fejteni. Minél nagyobb az erő, annál nagyobb az eredmény és viszont.

A szövetkezet iránti bizalom megnyilvánulása tehát ott kezdődik, mekkora összeg befizetésére volt bizalma a tagoknak, amint az itt következik. Az Általános Fogyasztási Szövetkezet tagjai a jegyzett üzletrészeik törlesztésére befizettek:

1909 juniusig	52.976·56 koronát,
1910 januárig	58.940·33 koronát,
1910 juniusig	63.277·26 koronát,
1911 januárig	69.854·— koronát,
1911 juniusig	77.770·74 koronát,
1912 januárig	94.270·83 koronát,
1912 juniusig	103.025·81 koronát.

Amint emelkedett a részjegyek befizetése, ugyanigy emelkedett a szövetkezeti eredmény is, mert a befizetett összegek emelkedésével fejlődött a mozgalom és szaporodtak a fióküzletek is. Amíg a szövetkezet befizetett részjegyeinek az összege 52.976 koronát tett ki, addig a fiókok száma 12 volt, a forgalom pedig, egész évben csak 529.204·11 koronát tett ki.

A befizetett részjegyek összegének 103 ezer koronára való emelkedése pedig azt eredményezte, hogy a fiókok száma 19-re emelkedhetett és mert a főváros 19 helyén végeztek a fiókok áralakító munkát, a forgalom meghaladta a havi 200 ezer koronát.

A fogyasztóknak a szövetkezeti mozgalom iránti bizalma azonban még sokkal szembetűnőbb, ha látjuk, hogy mekkora összegeket helyeztek el gyors egymásutánban a szövetkezet takarékbetéti osztályán és pedig:

1909 juniusig elhelyeztek 99.805·71 kor.
1910 juniusig elhelyeztek 147.726·59 kor.
1911 juniusig elhelyeztek 234.037·06 kor.
1912 juniusig elhelyeztek 362.921·79 kor.

Ezek az elhelyezett összegek mutatják leginkább azt a nagy bizalmat, amelylyel a szövetkezet tagjai szövetkezetük iránt viseltetnek, mert hiszen ennél a kérdésnél a tagokat képező és rossz anyagi viszonyok között élő fővárosi munkásságnak, ismerve a Magyarországon fennálló és idegen tőkével dolgozó

„m. sz." takarékpénztárak hírnevét, különösen meg kell válogatni azt a helyet, ahol nélkülözhető fillérjeit elhelyezi, de mert egyrészt látják azt, hogy az általuk megalapított és fentartott szövetkezet eddig mindig csak a tagok érdekét mozdította elő, másrészt pedig tudják azt, hogy a szövetkezet maga csak akkor életképes, fejlődőképes, a tagok érdekeit csak úgy védheti meg, ha nem szorul idegen tőkére, hanem saját tőkével rendelkezik, áldozatokat hoznak, mert ezzel az áldozattal is a maguk anyagi érdekét segítik elő: hozzájuttatják a szövetkezetet a nagybani és így olcsóbb bevásárláshoz, elhelyezett filléreik pedig biztos helyen kamatoznak.

—

Anglia szövetkezeti mozgalma 1911-ben. Az angolországi fogyasztási szövetkezetek most kiadott 44-ik évi jelentés szerintük Angliában 1531 fogyasztási szövetkezet és 2 nagybevásárló szövetkezet van. A szövetkezeti tagok száma 2,760.531. Forgalmuk az 1911. évben 2.605,286.211 korona. Tiszta nyereségük 290,946.246 koronára rugott, amely összeget a tagok között vásárlásaik arányában osztják fel. Az angol fogyasztási szövetkezetek mellett az angliai két nagybevásárló is igen jelentős emelkedést mutat fel. Forgalmuk 1911-ben 802,496.908 korona volt. E forgalom egyrészét természetesen a két nagybevásárló termelő üzemeinek a forgalma teszi ki és pedig 205,984.658 koronát. Hogy a nagybevásárló termelő üzemei milyen nagyméretűek, arra a foglalkoztatott munkások számából következtethetünk. Az 1911. évben foglalkoztatott munkások száma 21.652, az ezeknek kifizetett munkabér összege pedig 26,268.016 koronát tesz ki. Egy-egy munkás átlagos évi keresete 1213·18 koronát, azaz napi 4·04 koronát tesz ki, évi 300 munkanapot figyelembe véve. Az angol nagybevásárló termelő üzemeiben, amint azt a szövetkezeti mozgalomról szóló nemzetközi jelentések közlik, igen nagy súlyt helyeznek arra, hogy a foglalkoztatott munkások egészségi tekintetben hiányt ne szenvedjenek. Ezért az üzemek fürdőkkel, ebédlőhelyiségekkel és ruhatárakkal vannak felszerelve, de nagyon sok olyan üzem is van, ahol a munkásoknak olvasó- és társalgóterem is a rendelkezésére áll.

A nagybevásárló termelő üzemein kívül 112 munkás-termelő-szövetkezet van Angliában. E szövetkezetek tagjainak a száma 1911-ben 32.110, forgalmuk 73,873.960 korona volt. Érdekes, hogy amíg 1910-ben a szövetkezetek száma több volt (117), addig forgalmuk és az elért nyereség is kevesebb volt. Nyereségük 1910 ben 71,432.966 korona forgalom mellett 4,255.340 korona, míg 1911-ben 4,863.399 korona volt. A forgalomtöbbletnek is, meg a nyereségemelkedésnek is az az oka, hogy több apró szövetkezet egybeolvadt és így egyesülve nagyobb eredményt tudtak elérni. Ami különben minden egyesülésnek az eredménye.

—

Szövetkezeti kiállítás Berlinben. Azokat, akik a Berlinben most megtartott IX. szövetkezeti kongresszuson részt vettek, kellemes meglepetés érte. A drezdai egészségügyi kiállításon részt nem vett szövetkezetek által elkészített kiállítási anyagból a német szövetkezetek kiállítást rendeztek. A kiállítás legérdekesebb látnivalója volt a termelőszövetkezetek anyaga, azok egészségügyi berendezései, de igen nagy föltűnést keltettek a német szövetkezetek központja, valamint a nagybevásárló szövetkezet által kiállított azon statisztikai adatok, amelyekkel különben a drezdai kiállításon akarták bizonyítani, hogy miként kell a fogyasztók becsületes ellátásáról gondoskodni. A szövetkezetek különben e kiállítással magával azt is igazolták, hogy a német szövetkezeti mozgalom ma már az angol szövetkezeti mozgalommal egy sorban halad. *Gb.*

VI. évfolyam 1911-12 12. szám

Gazdaság és politikai munkásmozgalom Amerikában.

Irta *Bárd Imre.*

1905-ben, Chicagoban, az amerikai munkásmozgalom gazdasági és politikai szervezeteinek kiválóbb képviselői tanácskozásra gyültek össze és megalakitották az „Industrial Workers of the World" (A Világ Ipari Munkásai) nevü gazdasági szervezetet. E szervezet megalkotásának célja volt: megszüntetni a szakszervezetek körül évek óta duló testvérharcot, mely a politikai mozgalmat előbb megbénitotta, majd két pártra szakitotta szét; a gazdaságit pedig kiszolgáltatta az „American Federation of Labor" szocialistaellenes és kapitalista befolyás alá került korrupt vezetőségének.

Az Industrial Workers of the World (kezdőbetüvel irva: I. W. W.) szervezetének ezenkivül kettős célja volt. Az első, a régi szakmai szervezetek helyébe az uj viszonyoknak megfelelőbb iparági szervezeteket, industrial union-okat létesiteni. A tőkés termelési rendszer ugyanis Amerikában csaknem valamennyi iparágban a trösztökben szervezett termelésig fejlődött. Mig igy az egyes iparágak egy-egy tröszt tulajdonát képezték, mely trösztök kisajátitották az illető iparági termelést az egész országban s roppant gazdasági és politikai hatalmukkal a munkásság félelmes ellenfelévé nőtték ki magukat; addig az ugyanazon tröszt tulajdonát képező, iparágban dolgozó munkások, ha éppen szervezettek voltak is, számos, egymástól független, egymásra sokszor féltékeny, minden központi vezetést nélkülöző trade unionokban magukra hagyatva, rendszertelenül próbáltak védekezni a trösztök tulkapásai ellen.

A másik cél volt az amerikai munkásságot forradalmi szocialistákká, osztálytudatos munkásokká nevelni. Az amerikai munkásság gazdasági szervezkedése már akkor megkezdődött, mikor még a mai értelemben vett szocializmusnak csak előhirnökei voltak Európában. Mig azonban itt a mult század közepén a kapitalizmus megteremtette a szocialista politikai mozgalmakat is, addig odaát az ország speciális társadalmi viszonyai és kedvező gazdasági helyzete

— mikre most bővebben nem térhetünk ki — egyelőre megakasztották a munkásság politikai szervezkedését. Igy jött létre az a sajátságos helyzet, hogy a világ legfejlettebb kapitalista államában egész az utolsó évtizedig számbavehető szocialista mozgalom nem létezett. Ám változtak a körülmények. A szocializmus rövid néhány év alatt gyors fejlődésnek indult és ma már Amerikában is a társadalmi harcok a szocializmus jegyében folynak. A most érintett sajátos amerikai viszonyok nagy akadályokat gördítenek a szocialista agitáció elé, amidőn a pártnak nemcsak a tőkések gigászi hatalmával s a bevándorlott szervezetlen munkások bérlenyomó és sztrájktörő hadával kell megküzdenie, hanem még, a már szervezett munkásokat is a szocializmus számára külön kell meghódítania. A néhány év előtt közel négy millió tagot számláló, kitűnően szervezett „American Federation of Labor" (Amerikai Munkásszövetség) a szó szoros értelmében üldözte tagjai között a szocialistákat. Igy az ország munkásságának legjavát, a szervezett munkásokat magukat kell a szocialista pártnak osztálytudatosakká nevelni s megszüntetni azt a lehetetlen helyzetet, hogy az A. F. of L. tagjai osztályt alkossanak a munkásosztályban s a tőkések mellett még a szervezett munkások is küzdő ellenfelei legyenek a szocialista pártnak. Ezt a célt szolgálnák az iparági szervezetek, melyeknek főtörekvése a szocializmus megvalósítása s az amerikai munkásmozgalomnak forradalmosítása.

Már az eddigiekből is kitűnik, hogy az ipari unionizmus eme kettős programmja, az amerikai munkásmozgalom formai és tartalmi átalakítását célozza. Az iparágakkénti szervezkedés volna az a forma, mely az elavult szakmai szervezkedés hiányaitól menten sikerrel vehetné föl a harcot a nagy tőkével és egyben a szervezetek a forradalmi szocializmus elvei alapján képviselnék a szocializmust, mert bennük, mint ők vallják „testet ölt a szocializmus".

Az iparági szervezkedésnek ezzel a két programmjával akarunk most bővebben foglalkozni. Az imént elmondottakból is látható, hogy e kérdések általános érdekűek, mert a szakszervezetek továbbfejlesztésének problémája s a gazdasági és politikai harcnak egymáshoz való viszonya ma mindenütt vita tárgyát képezik és ha az elmondandók nálunk nem is aktuálisak még, minden esetre tanulságosak.[1]

Gazdasági és politikai harc.

Bár az ipari unionista mozgalomnak legfontosabb programmja a szakszervezeti formának iparágival való fölcserélése, erről legközelebb szólunk, mégis ugy maguk az I. W. W. hive, mint a mozgalom európai

[1] A szakszervezetek fejlődésének, illetve jövőbeni harcmodorának kérdéséről már két cikk jelent meg e lapban. (L. a Szocializmus ez évi juliusi és augusztusi számait) Varga Jenő vetette föl a kérdést: mi tévők legyenek a szakszervezetek a trösztök és kartellekkel szemben? Valami naiv megoldási módokat is ajánl. Ezt nála annál is inkább csodáljuk, mivel éppen neki — az „elmélet emberének" nevezi magát! — módjában állhatott volna a kérdéssel, elméletileg legalább, foglalkozni. Hogy tehát a további gyakorlatiatlan és éppen ezért meddő próbálgatásoknak elejét vegyük, helyénvaló lesz e cikk, mely a kérdés egy gyakorlati megoldási módját ismerteti. *B. I.*

ismerősei sokkalta többet foglalkoznak, az ipari unionizmus ugynevezett tartalmi programmjával: a politikai mozgalom teljes mellőzésével.

Az ipari unionisták feleslegesnek tartanak minden politikai mozgalmat. A gazdasági az egyedül célravezető. A gazdasági küzdelmet az ipari unionok vívják, azért minden ipari union magának a szocializmusnak megtestesítése.

Ezért a programmért karolták föl a franciaországi szindikalisták az I. W. W. ügyét a tavalyi budapesti kongresszuson is. Pedig sokkalta nagyobb lényegileg az ellentét az ipari unionizmus és szindikalizmus, mint az előbbi és például a német szakszervezetek között. Mennyivel közelebb állanak, sőt tényleg meg is valósították a német szakszervezetek kitünően és következetesen keresztülvitt centrális szövetségeikben az ipari unionizmus eszméjét, míg ugyanez a lazán összefüggő szindikátusokról korántsem mondható el. Igy tévednek a szindikalisták, midőn az ipari unionizmusban szindikalizmust látnak és helytelenül hivatkoznak az I. W. W. hivei is a szindikalizmusra, mint azonos programmu mozgalomra.

A konzervativ és politikától — legalább az utolsó négy évig — tartózkodó American Federation of Labor ebből a szempontból sokkal közelebb állott a forradalmi Confédération Général du Travailhoz, mint az Industrial Workers of the World.

De különben is annyira elütők a két ország társadalmi viszonyai, annyira mások a munkásmozgalmat irányító és befolyásoló gazdasági erők — Amerika a nagytőke és nagyipar tipikus országa, Franciaország pedig kistőkés, kisiparos állam! —, hogy még csak véletlenül sem lehet a két ország munkásmozgalma azonos ilyen lényeges tekintetekben.

A francia szindikalizmus inkább parlament-, mint politikaellenes. Amerikában a munkásság parlamenti szereplése eddig annyira jelentéktelen volt, hogy komoly antiparlamentarizmusról beszélni sem lehetett. A politikaellenesség sem általános. Haywood és az I. W. W. számbavehető vezetői, sőt a nagyobb I. W. W. a Socialist Partyval szimpatizál. Csak igy érthető, miért fogadták el a Socialist Party ezévi kongresszusán egyhangulag a következő platformot: „Politikai és gazdasági szervezkedés. A Szocialista Párt és a munkásunion egyformán szükségesek a munkásosztály fölszabadításáért vivott küzdelemben.“ Haywood és a kongresszus többi I. W. W.-ista tagjai ugyancsak a magukévá tették ezt a megállapitást. Mindebből pedig joggal következtethető, hogy az ipari unionizmus valójában nem politikaellenes és még csak nem is semleges a politikai mozgalommal szemben.

Miért hirdetik mégis a politikai küzdelem fölösleges voltát? Válaszunk a következő:

Az I. W. W. politikaellenes állásfoglalásának egyik oka, hogy tagjai néhány évvel ezelőtt a már teljesen föloszlott „Socialist Trade and Labor Alliance“ tagjaiból sorozódtak, kik, mintsem hogy az 1905. évben már egyedül számbavehető Socialist Partyt ismerjék el — eddigi pártjuk, a teljesen letört „Socialist Labor Party“ helyett — politikai pártjuknak, tartózkodtak mindenféle politikai állásfog-

lalástól. Maguk a fiatal I. W. W. Szocialista Párti alapitói és tagjai is helyesnek tartották ezt az álláspontot, mert igy vélték elkerülhetőnek a gazdasági mozgalomban a politikai pártok közt duló testvérharcok fölujitását.

Egy másik ok a Szocialista Pártnak a gazdasági mozgalmakkal szemben tanusitott tartózkodó magatartása. A Szocialista Párt legfőbb föladatának tartotta az American Federation of Labor megnyerését — a szocializmus számára. Ezért kimondotta, hogy „minden bona fide gazdasági szervezetet támogat", mert „a párt kötelessége a munkásszervezetek erkölcsi és anyagi támogatása a tőkés elnyomás ellen vivott minden védelmi és támadó küzdelmeiben . . ." Sőt Hillquit egyenesen abszurdnak minősit a politikai párt részéről minden nem semleges állásfoglalást; mert akármelyik gazdasági szervezethez való csatlakozás — beleavatkozás a gazdasági szervezetek belügyeibe, mit egy politikai párt sem engedhet meg magának. Mert ha például indosszálná a S. P. az I. W. W.-t, ez annyit jelentene, hogy a párt elitéli az A. F. of L.-t, azt rossznak tartja és viszont. Amde, kérdezhetnék akkor a szakszervezetek: „Kik Önök?" „Mi szocialisták vagyunk, igaz, de ami a mesterségünket illeti, némelyikünk munkáltató, mások kézművesek, olyikunk farmer és legtöbben ipari munkások — szervezettek és szervezetlenek. És mi megbizatásunk van nekünk arra, hogy a létező munkásszervezeteknek a szervezeti formáját mi diktáljuk? Abszolute semmi. Épp oly kevés, mint amennyi nekik van arra, hogy a mi dolgainkba avatkozzanak . . ." (Hillquit, 1912 január 12-én elmondott beszédéből.) Vagyis a politikai párt semlegességével szemben a semlegesség retorziójával él az I. W. W. is. Végül még egy okot hozhatunk föl az ipari unionizmus politikaellenes álláspontja megmagyarázásához. Ez az ok: a gazdasági és politikai mozgalomnak következetlen és indokolatlan ellentétbe állitása.

Gazdasági mozgalom alatt értjük általában azt a mozgalmat, melynek végső célja a termelési eszközöknek — a tőkések magántulajdonából való kisajátitása utáni — társadalmositása. A politikai mozgalom célja pedig az állami hatalom és szerveknek, az uralkodó osztály kezéből, az egész dolgozó társadalom befolyása alá juttatása. Már most az első pillanatra ugy látszik, mintha a két mozgalomnak egymáshoz legalább is kevés köze lenne. Valójában pedig ugy áll a dolog, hogy ha a modern munkásmozgalmat mint céljaiban egységes mozgalmat fogjuk föl, ugy a gazdasági, mint pedig a politikai mozgalomnak célja is egy: a szociális társadalom megteremtése. Ezt a célt szolgálják a termelés és politikai hatalomnak az egész társadalom számára való kisajátitása. És nemcsak a cél közös és egy, hanem az eszköz is, mely e célra vezet, egy: a munkásság szervezése.

A gazdasági és politikai mozgalom kettéválását nem kettős cél, nem is az e célok elérését segitő eszközök szükségképpeni különbsége idézte elő, hanem az a körülmény, hogy a mostani társadalom fejletlensége a végső cél közvetlen megvalósitását lehetetlenné tette. Vagyis a mai adott társadalmi viszonyok mellett a szo-

ciális társadalom nem lévén azonnal megvalósítható, a munkásság kénytelen a társadalom tökéletesebb formájához vezető fejlődést elősegíteni s közvetlenül oly célokért és oly eszközökkel küzdeni, mik legföljebb a társadalom előrehaladását biztosítják, de a végső célt csak így, közvetve szolgálják.

Csak erről a nézőpontról tekintve, érthetjük meg a közös végső célért küzdő munkásmozgalmak sokféleségét, taktikájuk egymástól való különbözőségét. Ezért más az agrár, kisiparos, nagytőkés stb. országok munkásmozgalmainak jellege, taktikája, közvetlen céljai, eszközei stb. És aszerint, amint valamely ország társadalmi viszonyai többé-kevésbé fejlettek, a munkásmozgalmai is közelebb vagy távolabb állanak a végcélhoz, más és más eszközökkel küzdenek.

Igy válik ketté a munkásmozgalom és keletkezik a bizonyos gazdasági előnyökért és bizonyos politikai jogokért küzdő munkástábor. De a két munkásmozgalmat korántsem a végső gazdasági és politikai célokért való küzdelem különbözteti meg egymástól!

Az, amit mi most gazdasági mozgalomnak nevezünk, tényleg nem más, mint rövidebb munkaidő, nagyobb bér, jobb munkafeltételekért való mozgalom. A politikai küzdelem célja pedig egyes politikai szabadságok, mint gyülekezési, sajtószabadság, választójog stb. kivívása. Nyilvánvaló tehát, hogy a munkásmozgalom nem a kettős végcélért való küzdelem miatt vált ketté, hanem a létező társadalmi viszonyok okozták a mozgalom kettéválását.

Ha tehát a társadalmi viszonyok indokolják a különálló gazdasági és politikai mozgalom szükségességét, ugy beszélni sem lehet arról, hogy e mozgalmak valamelyike fölösleges. Oly országokban, hol nincsenek meg a legelemibb politikai szabadságok, ott elsősorban azokért kell küzdenie a munkásságnak. Mert például gyülekezési, egyesülési, sajtószabadság nélkül a gazdasági szervezkedés is elképzelhetetlen. Itt elsősorban politikai célokat fog a munkásmozgalom szolgálni. És valóban csaknem minden ország történetében találunk időszakot, mikor a munkásmozgalom minden erejét és törekvését a politikai szabadságokért való küzdelem köti le. Ott pedig, hol a munkásság a polgári szabadságok és jogokért való küzdelemtől föl van már mentve, mint Amerikában, Angliában, ott a munkásság főleg a gazdasági előnyökért fog leginkább küzdeni.

Azokban az országokban, hol a munkások a legteljesebb politikai szabadságokat élvezik, merült föl először a gondolat, hogy a munkásság politikai mozgalma fölösleges, a szociális társadalom megvalósítása, a termelési eszközök kisajátításával, gazdasági uton történhetvén, egyedül a gazdasági mozgalom a célravezető és szükséges. A kérdés ilyetén beállításánál kezdődött az elméleti konfliktus a gazdasági és politikai mozgalom között.

Ha a termelési eszközök kisajátítása magával a társadalmi fejlődéssel egyszerre menne végbe, ugy csakugyan felesleges lenne a politikai hatalom megszerzése. Elégséges volna a szakmai, majd iparági szervezkedés a munkásság részéről és ha üt a gazdasági kisajátítás órája, a munkásság beül jogos örökébe és meglesz a szociális társadalom. Az élet azonban egész más helyzetet teremtett

s még ott is, hol a tőkés társadalom tetőpontját éri el — Amerikában —, a politikai küzdelem egyszerre parancsoló szükséggé vált a munkásságra nézve.

Amerikában és még Angliában is a munkás egyenlő és szabad polgárnak tudta magát s évtizedekig megelégedett a gazdasági szervezkedéssel; a politikai befolyást átengedte a tőkésosztálynak és hivatásos politikusainak. Ez országok munkássága minden ellenállását, reformtörekvéseit a gazdasági mozgalmak terén vívta meg. Hanem aztán ugyszólván egyszerre rájöttek ezen évtizedes álláspont tarthatatlan voltára, midőn a gazdasági elnyomatás és kizsákmányolás elleni védelem, csak gazdasági akcióval elégtelennek bizonyult.

A magántulajdon rendszere évezredes gyakorlat után a társadalmi erőknek oly elrendezkedését tette lehetővé, olyan társadalmi „Überbau"-t teremtett, melynek megváltoztatása s lerombolásához a gazdasági és politikai elnyomatás alatt nyögő, kulturától elmaradt munkásság kevesebb munkaidőért, nagyobb bérért küzdő szervezeteiben nem fejtheti ki teljes erejét. A gazdasági fejlődés már alig néhány ezer tőkés magántulajdonává tette a termelést és az alig ezernyi tőkéssel szemben a munkásság millióí ugylátszik épp oly tehetetlenek, mint voltak jobbágyőseik a kevésszámu feudális uraikkal szemben. Mert nemcsak a tőke lett urrá a népeken, de a tőkés társadalom nevelése, előítéletei, babonái és politikai hatalma is kőnél szilárdabb börtönöket képeznek a munkásság számára. Ennek megdöntése pedig egyformán hatalmas kultur és politikai mozgalmat kíván.

Amerika néhány trösztmágnása épp oly nyugodtan zsákmányolja ki az ország százmilliónyi munkásságát, mintha az amerikai társadalom minden intézménye értük és általuk léteznék. És ha Amerika munkássága eddig azt hihette, hogy a trade unionokban kellő védelmet talál a tőkések ellen, ugy a tőkés termelés hatalmas kifejlődése minden elméletnél érthetőbben tanitották meg arra, miképp a munkásságnak nemcsak egyes kisebb-nagyobb kapitalistával szemben kell védekeznie, hanem az egész kapitalista osztálylyal kell egyszerre felvennie a harcot. Ez meg nem jelenthet mást, mint a gazdasági harcok mellett az egész tőkés rendszert kivülről is megtámadó politikai küzdelem fölvételét. Ez a helyzet áll minden ország munkásmozgalmára. Banálisnak látszik a ráutalás, de megkérdjük itt, miért tartják a tőkések szükségesnek a gazdasági hatalom mellett a politikainak megtartását? Bizonynyal azért, mivel a politikai uralom a gazdaságinak legerősebb védelme és fentartója. Kell-e bizonyitanunk ezek után a kapitalista államnak a politikai mozgalom utján való megtámadás szükségességét?

Az itt kifejtett érvek helyességét nem tagadhatják sem a szindikalisták, sem az ipari unionisták. Ok azonban azt mondják: jó, szükséges a politikai hatalom megszerzése is, azonban ez elérhető a gazdasági küzdelem révén is, nincs szükség külön politikai mozgalomra; a gazdasági szervezetek egyszersmind politikai célokért is küzdenek.

Ha a fentebb elmondottak állnak, ugy ezen okoskodás helytelenségét könnyü kimutatni. Már utaltunk arra a tényre, hogy a most

folyó gazdasági küzdelem tulajdonképpen nem közvetlenül a végcél érdekében folyik, hanem ugynevezett reform-átmeneti követeléseikért. Ezekért a reformokért való küzdelem pedig annyira lefoglalja a gazdasági szervezeteket, hogy sem erejük, sem idejük nincs más, távolabbi célok megvalósítására. Emellett ez a gazdasági reformharc nem általánosan folyik, hanem egyes szakmákban szervezett munkásokért. A Vas- és fémmunkások szövetsége elsősorban a vas- és fémiparágban dolgozó munkások gazdasági helyzetén javíthat. A szimpátiából indított sztrájkok kétes sikeréről és célszerűségéről nemrég olvashattunk lesujtó kritikákat. Vagyis a gazdasági mozgalom természeténél fogva — részszerű. Ezzel szemben a politikai küzdelem mindig általános munkásérdekeket szolgál; s ezért a munkásság a politikai mozgalomban mindig mint egységes osztály szerepel. Az igazi osztályharc a politikai mozgalomban lép előtérbe.

Mindaddig, míg a tőkésosztály éppen politikai hatalmánál fogva törvényeket hozhat és hajtathat végre az egész munkásosztály ártalmára, mindaaddig elkerülhetetlenül szükséges a politikai harc. A szakszervezetek és iparági unionok, mint a gyakorlat mutatja, e ponton tehetetlenek.

Igy nyilvánvaló, hogy a munkásmozgalmat nem csak a végcél kiküzdéseért kell a politika terére is átvinni, hanem maguk a reformtörekvések is csak ugy valósíthatók meg, ha a munkásság kilép szakmai elzárkozottságából és mint egész és egységes osztály küzd ugy gazdasági, mint politikai téren. A 8 órás munkanap, a minimális bér, egészséges munkahely a szakszervezkedés állami elismerése és a többi reformokért való harc csak ugy lehet sikeres, ha kilép a gazdasági szervezetek szük keretéből és politikailag is küzd értük a munkásság. Sőt e reformok egy ország egész munkásságára kiterjedőleg csak politikai akcióval valósíthatók meg.

Talán minden további fejtegetésnél erősebb érvvel szolgálunk, ha idézzük Marx-nak a politikai mozgalomról tett néhány idevágó megjegyzését:

„Notabene ad „Political movement" — irja Marx F. Bolte-hez 1871. évi november hó 23-áról keltezett levelében:

„A munkásosztály politikai mozgalmának természetesen végcélja a politikai hatalom megdöntése és ehez természetesen szükséges a munkásosztály egy bizonyos fokig kifejlődött átmeneti szervezete, mely a gazdasági harcokból nő ki.

Másfelől minden mozgalom, melyben a munkásság mint osztály áll szemben az uralkodó osztálylyal és külső nyomást gyakorol rá — politikai mozgalom. Az a kisérlet, hogy egy gyárban vagy egy iparban sztrájkkal stb. az egyes kapitalistától rövidebb munkaidőt csikarjanak ki, tiszta gazdasági mozgalom, ezzel szemben az a mozgalom, amelynek célja a 8 órás munkanap törvényét kikényszeriteni, politikai mozgalom. Eképpen a munkásság szétszórt gazdasági mozgalmából politikai mozgalom fejlődik, azaz osztálymozgalom, hogy érdekeit általános formában keresztülvigye, olyan formában, melynek általános társadalmi kényszerítő ereje van . . .

Ahol a munkásosztály nincs eléggé kifejlődve szervezkedés tekintetében arra, hogy a kollektiv hatalommal szemben, azaz az uralkodó osztály politikai hatalma ellen döntő csatát vezessen, minden esetre eléggé iskolázottnak kell lennie a folytonos agitáció révén, az uralkodó osztálynak velünk szemben ellenséges politikája ellen. Ellenkező esetben azoknak játéklabdája lesz, mint Franciaországban a szeptemberi forradalom megmutatta . . ."

Hisszük, nem kell erőszakos magyarázgatásokhoz folyamodnunk, hogy a politikai és gazdasági harcnak egymáshoz való viszonyát,

mindkettőnek egyaránt szükséges voltát Marx szavai után még tovább bizonyítgassuk. Az elmélet a legteljesebben igazolja ezt az álláspontot. És a gyakorlat? Nos, a gyakorlati élet is oly hatalmas argumentummal szolgál, mi e kérdés fölötti minden további vitát üres szószaporítássá sülyeszt le.

Az utóbbi évek nagy sztrájkmozgalmai — ezek a legjellegzetesebben gazdasági harcok, csaknem kivétel nélkül politikai tendenciát vettek föl, jóllehet tisztán gazdasági célokért indultak; s a politikai mozgalmat, annak eszközeit vették igénybe, noha távol állottak minden politikai befolyástól. Sőt ott, hol politikai mozgalom eladdig ismeretlen volt, megteremtették azt s kétségtelen bizonyságául szolgáltak annak a fölfogásnak, miképen hathatósan szervezett, akcióképes politikai mozgalom nélkül a munkásosztály — legerősebb gazdasági, szervezeti dacára — tehetetlenségre van kárhoztatva. A nagyiparos államok, elsősorban Amerika és Anglia nagy gazdasági sztrájkjai nyujtották a példát.

A nagy sztrájkoknál tünik ki teljes mezitelenségében az osztályállam munkásellenes volta. Az állam katonasága, bírósága, törvényhozó és végrehajtó, egyszóval politikai hatalma és szervei állanak a tőkések mellé és megszünik a sztrájk elszigetelt érdekharc lenni; politikai harccá lesz, mert a munkásság már nem a tőkéssel és annak gazdasági fegyvereivel, hanem az osztályállam politikai hatalmával áll szemben. És ha a sztrájk az ország forgalmát, közlekedési eszközeit, a közélelmezést, világitást és a többi fontos közszükségleteket érinti, a munkabeszüntetés politikai hatása annyira nyilvánvaló lesz, hogy az állam egész politikai hatalmát veti latba a munkásság ellen. És már eleve intézkedik szigoru törvényekkel, hogy az ilyen sztrájkok megelőzhetők legyenek.

Mindebből pedig következik, hogy éppen a munkásmozgalom sikere érdekében elkerülhetetlenül szükséges a politikai akció. A gazdasági kisajátitás, mit általános sztrájkkal vélnek a szindikalisták és ipari unionisták megvalósitani, soha végbe nem mehet a politikai hatalom előzetesen történő megszerzése nélkül. A munkásság politikai befolyás és hatalom nélkül még csak el sem juthat egy általános sztrájk kivitelének eshetőségéhez.

Ezért szögezzük a szindikalistákkal és ipari unionistákkal szemben ezeket a tényeket, miből nyilvánvaló, hogy a szociális társadalom megvalósítása ugy gazdasági, mint politikai küzdelmet tesz szükségessé.

A munkásmozgalomnak szétvállása a kettős küzdelemben csak átmeneti és inkább látszólagos, külső. A termelésnek trösztökben való szervezése és ezzel a munkásság gazdasági mozgalmának nagyobb területre való átvitele egyrészt erőteljesebb politikai akciót kiván meg, másrészt a kétféle mozgalomnak a cselekvésben való egységesülését segíti elő. A politikai mozgalomnak, mint feleslegesnek, a munkásharcokból való kiküszöbölése magukat a gazdasági szervezeteket tenné tönkre s egyuttal az egész munkásmozgalmat végső céljától évtizedekre vetné vissza.

Nyolc esztendő békéje.

— Egy hatalmas könyvről. —

Irta *Révész Mihály.*

Hetek óta olvasok egy nagyon érdekes, egy nagyon vastag könyvet. Nyolcszázharminckét oldala van ennek a könyvnek. A Budapesti Könyvnyomdai Szakmunkások, Munkásnők és Segédmunkások Számára az 1910. Évben Megállapított Munkaidő- és Munkabérszabályzatok Tárgyalásai: — ez a címe; alkudozó beszédek, rideg számok közé csoportosított érvek gyüjteménye. Szürke, sőt unalmas könyv annak, akinek a számára a munkásmozgalom nem egyéb, mint a szegény embereknek, munkásembereknek a kenyérért való szakadatlan kiáltozása; de a legérdekesebb olvasmány annak az embernek, aki a munkásemberek szakadatlan kiáltozásából ki tudja érteni az elnyomottak osztályának a nagy világtörténelmi szerepét a termelés rettenetes anarchiájában, aki ebben a szakadatlan kiáltozásban észreveszi a levegőért, a szabad lélekzésért, a kulturáért való vágyat. Beszédek gyüjteménye ez, de szerfölött érdekes olvasmány is, mert imponálóan komolyak maguk ezek a harcos beszédek is. Nem ilyen érdekes olvasmánynak készült, nem is végigolvasásra szánták. A budapesti nyomdák gazdái megbizottainak és a nyomdai munkások képviselőinek a tárgyalásait adja ez a jegyzőkönyv, amit szóról-szóra adó gyorsirói jegyzetek alapján állitottak össze egyrészt a Budapesti Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete, másrészt a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Szakszervezete megbizásából ketten-ketten. Amint már ebből is megállapithatjuk: egyelőre unikum a magyar munkásmozgalomban. A munkaidő- és munkabérszabályzatokat ki szokták nyomatni, a lehetőséghez képest terjeszteni szokták, szakmai gyüléseken, értekezleteken meg szokták hányni-vetni az esetleg elavult intézkedéseket, a szaklap hasábjain állandó a kritika, kisért mindig a szakma figyelmesebb munkásainak a megjegyzése, magukon a munkatelepeken folyik állandóan a diskurzus a munkarendszabályzat, a munkabérszabályzat rendelkezéseiről, — de a szabályzat maga, ha a szövegezés stilusának a mesterei órák hosszu munkájával igyekeztek is szavakba, mondatokba, pontokba, szakaszokba önteni a megállapodásokat, még mindig állandóan vitatkozás tárgya lehet. Annak a könyvnek a bevezetője, amelyről ezek az ismertető soraink szólnak, hangsulyozza, hogy a hosszu tárgyalások jegyzőkönyvének a közrebocsátását célravezetőnek tartották a tárgyaló és szerződő felek, hogy ez a jegyzőkönyv állandóan mintegy e bérszabályzatok kommentárjaként szerepeljen. Tudni kell, hogy az árszabály 12. §-a a munkáltató és a munkások között fölmerülhető ellentétek könnyebb kiegyenlitése céljából ugynevezett olyan békéltető bizottság alakitását mondja ki, amelynek tagjait felerészben a főnökegyesület, felerészben a munkások választják; ennek a békéltető bizottságnak a hatásköre kiterjed „a bérszabályzat határozmányainak helyes értel-

mezése körüli, illetőleg elvi jelentőségű határozatok kimondására oly ügyekben, amelyek az egyik szerződő fél hozzájárulásával a békéltető bizottság elé utaltatnak". A bérszabályzat akármilyen preciz, körültekintő, az elképzelhető legminuciózusabban rendelkező legyen is, tökéletes nem lehet ugy, hogy elejét vegye a vitatkozásnak, olyan nézeteltérésnek, amely egyik-másik munkáltató és egyik-másik munkás között fölmerülhet. A szerződő felek egyikének a hozzájárulásával a paritás alapján működő ez a bizottság dönt az ilyen vitás ügyekben. De a munkabérszabályzatnak ez a kommentálója, a tárgyalásoknak ez a jegyzőkönyve, ez a vaskos könyv (amelyet a szerkesztők nyolcoldalasnál hosszabb tartalommutatóval láttak el) utját állja annak, hogy az ipari béke biztosítására rendszeresített békéltető bizottság állandóan ülésező bizottsággá, állandóan tárgyaló bírósággá váljon; a vitatkozó felek fölütik ennek a szürke betütengernek a tartalommutatóját, megkeresik azokat az oldalakat, amelyeken a szóbanforgó kérdésről mondották el — mindig nagy körültekintéssel — a tárgyaló felek a mondanivalóikat, elolvassák tehát az árszabálynak odavonatkoztatható rendelkezésén kivül az egymással szembenálló munkáltató- és munkás-képviselők érvelését, amely állandóan szolgál (csakugy odavetetten) az analógiák és a hivatkozások százaival — és a vélt igazságtalanság egyszeriben eltünhetik. Megbecsülhetetlen a szolgálata ennek a nagy könyvnek ebből a szempontból is, a gyakorlati, a mindennapos munka szempontjából.

Magasabb tekintetből, a munkásmozgalom nézőpontjából a munkásság hatalmasodásának, előre haladásának, céltudatossága erősödésének egyik dokumentumaként köszöntjük ezt a könyvet. Aki a magyarországi munkásmozgalom fejlődését nem futtában nézi, aki nem elégszik meg azzal a megállapitással, hogy 1848 a polgári osztályt fejleszthette ki, hogy a kiegyezés teremtette rendezettebb politikai és gazdasági állapotok utat adtak a munkásosztály kifejlődésének, módot adtak a követelései hangoztatásának, hogy a kezdet kezdetén voltak fegyelmezetlen és bukott sztrájkok, hogy az a reménytelen helyzet, amelyben a munkásmozgalom a hetvenes esztendőkben botorkált, a nyolcvanas esztendők elején az anarchizmus rémével fenyegetett, hogy 1890 után megkezdődnek a komolyabb szakmai szervezkedések, hogy a földmunkások fölrázása volt a következő esztendők célja, hogy ez után, 1900 körül, a szakmai szervezkedésnek országositása volt a főtörekvés, hogy a legutóbbi esztendők a politikai jogok megszerzéséért indított élethalál-harc izgalmakkal teljes esztendei voltak, — aki nem ilyen egy-két mondattal való történetét akarja annak a fél századnak, amelyet Magyarországon már végigharcolt a munkásság, aki kiváncsi a részletekre és aki követni szeretné lépésről-lépésre ezt a küzdelmet, az csak az ujságok labirintusában, esetleg a szóbeli hagyományok vagy ezek nyomán iródott tanulmányok megbizhatatlan tömegében botorkálhatna. Vonatkozik ez a neheztelő megállapitás nemcsak az évtizedek előtt való eseményekre, hanem a legutóbbi esztendőkre is: nagyon szegények vagyunk azokban a dokumentumokban, amelyek az

elnyomottak nagy küzdelmének az eredményeit mutatnák; csak a legutóbbi egy-két év, amely egyik-másik szervezetnek ünnepséget hozott valamilyen jubileummal, csak ezek teremtettek a mult nagy küzdelmeire emlékeztető és ezzel tanító munkásirodalmat. Mink azért örülünk ennek a könyvnek, mert megtaláltuk az avatatlan számára talán meghökkentő betütengerben azt a hü tükröt, amely a budapesti munkások egy mindenképpen jelentős csoportjának, egyuttal az egyik legfontosabb iparág állapotának az eleven képét mutatja. Az a töméntelen sok beszéd, amit fürge gyorsiró-kezek megörökitettek, amit a figyelmes szerkesztők összeillesztettek, az a sok konkrétum, szám, adat, amit ezek a beszédek megörökitettek, az a sok hivatkozás, utalás, analógia, amivel a vitatkozók tarkitották a beszédeiket — mindez olyan pompás, olyan hü képét adja a nyomdai ipar és ez ipar munkásai helyzetének, hogy pompásabbat kivánni sem lehet. Egy-egy pontnál beszél az előadó, a követelés teljesithetetlenségét bizonyitja, kinál helyette mást, megszólal az ellentábor embere, fölszólalnak ebből a csoportból is, abból is többen — olvasás közben (mert hosszu oldalakon keresztül folyik a kemény vita) el is feledkezünk arról, hogy száraz bérszabályzat tárgyalását olvassuk. Mit nem adnánk azért, ha ilyen könyvünk volna a magyar munkásmozgalom félszázadának minden esztendejéről, minden munkáscsoportjáról! . . .

Ki kellett adni ezt a könyvet — és kell is terjesztetni, a figyelmet föl kell hivni rá — egy harmadik szempontból is. A munkásmozgalmat nemcsak az ugynevezett vezérek, nemcsak az első sorokban állók „csinálják"; a tagszerzésnek, a szervezetben való megtartásnak, a meggyőződés mélyitésének szakadatlanul folyó és egyhangunak látszó munkáját a tömeg végzi, az ugynevezett közkatonák serege. Ezeknek a számára kell ez a hatalmas adattár, amely nem is csak a bérszabályzat magyarázója, hanem talán ebből a szempontból még inkább az érveknek hatalmas gyüjteménye, amely mindjárt az ellenérveket, a leghivatottabbak legjobban kifejtett ellenérveit, azután ugyancsak mindjárt az ezeknek dukáló feleleteket is megadja. Nem kell más, mint hogy csak a pincemühelyek egészségtelen voltáról, a rendszeres szellőztetés fontosságáról, vagy talán a szabadságolások ügyéről legyen szó — és, ugy-e, korántsem a legfontosabbakat emlitettük —, egyszerre évekre szóló érveket kapunk éspedig mindjárt szónoki kidolgozásban, mindjárt külföldi adatokkal, mindjárt az ellenérvek megcáfolásában. A munkásmeggyőződés mélyitésének, egyuttal a — vezérnevelésnek pompás könyve ez a jegyzőkönyv.

Mekkora a fejlődés negyven esztendő alatt, azóta, hogy Müveltséggel szabadokká! jelszóval alakulgatnak Magyarország nagyobb városaiban a nyomdászegyesületek, hogy 1870 legelején az első, szervezettnek látszó, csunya bukással végződött sztrájkot végigharcolták Budapest nyomdai munkásai! Milyen gyámoltalanság volt akkor, mekkora az önbizalom most, milyen tragikus volt a bukás akkor, mennyire egyszerü volt az eredmény megszerzése most! 1872-ben a munkások árszabálybizottságot választottak és akkor is a

főnökök testülete elé terjesztették a huszkrajcáros számolási alapot és kilencórás munkanapot kérő kívánalmaikat; hamarosan megérkezett erre a főnököknek a kívánalmak teljesítését végérvényesen megtagadó kijelentése; akkor még ugy csináltak sztrájkot, hogy a munkások tizennégy napra fölmondottak és ezt az időt agitálásra, a — főnökök meg tömörülésre, az ellentállás erősítésére használták föl; letelt a tizennégy nap, a munkások kiléptek, sajtó, hatóságok a főnökök mellett voltak — az első sztrájk ötheti kemény harc után a munkások bukásával végződött. Hosszu évek agitáló munkájával, ujabb sztrájkok nagy kockáztatásain és hetekig tartó tárgyalások kompromisszumain, esztendők toborzó munkájának a nehézségein át eljutottak a budapesti nyomdai munkások ehez az árszabályhoz. És ha már itt, a visszaemlékezéseknél tartunk, rá lehet mutatni arra, hogy kollektiv szerződés vagy ilyen szerződés kötésére mutató törekvés már ezt a bukott sztrájkot megelőzően huszonkét esztendővel volt Budapesten. Táncsics „Munkások Ujsága" cimü 1848-as lapja (amelyet kimeritően ismertettünk már a „Szocializmus"-ban) a 6. számában közli az 1848 április 30-án kelt, „Budapest' nyomdászatának összes személyzeté"-től aláirt és „a' ministeriumhoz beadott kérelmét", amely a munkásmozgalmunk keletkezése szempontjából fontos okmány és amely bizonyos tekintetben a későbbi esztendők viszonyainak a szabályozása dolgában is utmutató lehetett; legalább az első nyomdász-évkönyv, a Záhonyi (Barázda) Alajos 1867-es „Zsebleltár"-a, amely annak az időnek a nagy elmaradottságában a nyomdai viszonyokban a világító fáklya volt, közli ezt az 1848-as „árszabály"-t, hiszen a kiegyezés évében, a nagy ipari föllendülésben nem jutottak hozzá munkások és munkáltatók a megegyezéshez, a munkarend megállapitásához. Nagyon érdekes okmány ez a „kérelem", különösen ha talán együtt olvassuk azzal az — árszabálytervezettel, amelynek az alapján 1910-ben tárgyaltak a nyomdák és a munkások megbizottai. Tisztelt ministerium — ez a megszólitás és a hosszu tervezet igy kezdődik:

Ha valaki egyenlőségre törekedik, ugy kivált a' nyomdák' tulajdonosai ismerhetik kötelességük gyanánt azt gyakorlatban mutatni, mert általuk terjednek az emberek közé a' gondolatok, elvek, mellyek az egyenlő jogokat életbe léptetni segitik, és mi könyvnyomó segédmunkások ezennel ki is nyilatkoztatjuk, hogy teljesen egyenlő jogunk van a' törvények' korlátai közt azt követelni, hogy a' nyomdatulajdonosok, fáradtságunknak illő gyümölcsét adják; mert mi munkások adjuk a' sajtó-tulajdonosoknak minden nyereségüket; és mert mind azon szép és jó, mi a' szivet nemesiti, a lelket felvilágositja, kezeinken megy keresztül, 's belőle ránk is ragad. — Ennél fogva munkabérünknek megjavitását igazságosan kérni, sőt követelni is jogunknak tartjuk, annál is inkább, mert semmi tulságost nem kivánunk, hanem csak méltányosságot óhajtunk.

Tizórás munkaidőt kiván ez a kérelem, amelyben már a bizalmiférfi-rendszerről is szó van és amely állandóan hivatkozik a szakma külföldi munkásainak a hasonlithatatlanul jobb helyzetére. „1848-ban, a népek tavasza rövid epizódjában, a pesti nyomdai munkások felbátorodtak és arra merészkedtek, hogy hozzá akartak szólni a munkabérek megállapitásához; ezt a törekvést hamar elnyomta a világosi

fegyverletétel után következett általános elnyomatás" — mondotta a legujabb árszabálytárgyalások legutolsó ülésén a tárgyalások elnöke, Hirsch Lipót [825. o.], aki negyven esztendővel ezelőtt maga is egyike volt a budapesti munkásmozgalom vezetőembereinek. El kell olvasni ezt a szellemes, fölényességével és könnyed volta mellett is tartalmasságával megható záróbeszédet, hogy kellően értékelhessük azt a hatalmas könyvet, amely az ő elnökségével lefolytatott negyvenhárom hosszu ülés vitatkozásait tartalmazza. „Nem ismerem valamennyi nagy európai esemény történetét — így kezdte és ezzel jellemezte legjobban az árszabály születését —, de ha kezdjük a sanstefanói békétől az algezirasi kongresszusig, talán egy tárgyalás sem tartott annyi ideig, mint ennek az árszabálynak a tárgyalása." (És mennyi minden történt az árszabálybizottság ülésezései előtt, még inkább a tárgyalások befejezése után!)

*

Negyvenkilenc hosszu ülésnapon keresztül folyt a vitatkozás. Kezdődtek a tárgyalások 1910 március hó 14-én és a szakmunkások munkaidő- és munkabérszabályzata negyvenhárom ülés után, a munkásnők és segédmunkások árszabályai pedig külön hat ülés után július 6-án fejeződtek be. (Hogy a könyv csak most, egy-két hónapja, a tárgyalások befejeződése után két esztendőre jelent meg, az folyik e jegyzőkönyvnek, mint az árszabály kommentátorának a természetéből; mindkét oldalról ketten-ketten szerkesztették és egynéhány reviziós kézen kellett átmenniök az átírt sztenogrammoknak, a kiszedett kéziratoknak, hogy ez a kommentáló könyv mindenképpen hiteles legyen.)

A munkások árszabály-tervezetének általános kritikájával kezdődtek a tárgyalások, miután az elnök azt az óhajtását fejezte ki, hogy a tárgyalások menetének az olajág legyen a jelképe. Klasszikus vita pőrgött le e jegyzőkönyv tanusága szerint mindjárt ezen a legelső vita-napon. A munkáltatók megbizottja bizonyos szónoki fogással, udvarias koncessziókkal bár, izekre akarja szedni a tárgyalások alapjául szolgáló tervezetet és számainak csoportosításával korántsem nehéz neki ad absurdum vinni a vitát, vitatni azt, hogy a munkások követeléseinek a teljesedésével vége a nyomdai iparnak. Ezzel telik el az első ülés (és munkáltatói részről bizonyos obstrukciós színe is van az első fölszólalásoknak); a munkások megbizottja rögtön kész a felelettel és a határtalan követelés vádjával szemben mindjárt ott van a kemény válasz: szeszélyes lehet a tervezet, teljesíthetetleneknek látszhatnak a követelések, de . . . „Budapesten a megélhetés ma-holnap alig lesz lehetséges; ezen azután mi abszolute nem tudunk segíteni más módon, mint hogy a munkaadóknál lépünk föl kivánságainkkal, mert más ut nincs részünkre". Ezen az első ülésen még a tárgyalások időrendjét szabták meg és megállapíthatjuk, amennyiben erről egy kis vita is volt, hogy — a munkások képviselői akartak többet tárgyalni. A második üléssel kezdődtek meg a részletes, pontonkint való tárgyalások. Ezeknek a soroknak a célja természetesen nem lehet az, hogy a tárgyalások tartalmát adja (az árszabály kritikája meg pláne természetesen nem ide tartozik), legfőlebb csak az, hogy a vitatkozások jellemzőire hivja föl a figyelmet. A természete sem olyan, hogy végigolvasásra, egyfolytában való végigolvasásra szánták volna a szerkesztői ezt a vaskos könyvet — a ma elfoglalt embere nehezen találna időt a hónapokon át való tanulmányozásra; az időnkint fölmerülő témák, más szakmák hasonló tárgyalásai alkalmával való időszerűségek adják majd egyesek

kezébe ezt a kötetet egynéhány oldalnak egynéhány órán át való tanulmányozásra, vagy pedig a munkatelepeken nézeteltérések alkalmával való vitatkozások. Gondoljunk csak arra, milyen kincsestár ez a jegyzőkönyv, amelyet annyi ember érvelő és vitatkozó tehetségének az adatai tarkítanak; száz és száz, ezer és ezer ember gondolatai, kívánságai és követelései szorítják a vitatkozó felek mindegyikét; munkáltató és munkás, akinek mindegyiknek más-más az érintkező köre, más-más az ismerete, a tanulmánya, a hangulata, kicserélí az eszméit, a tapasztalatait; külföldet járt, a külföld ugyane szakmájának a viszonyaival ismerős valamennyi; el kell csak olvasni a szabadságolás kérdésének a tárgyalása alkalmával az amerikai viszonyokra való utalást [a 64—73. oldalon]; törvényeket, mindenkit kötelező szabályokat csináltak, de nem ugy, mint a törvényhozó, aki abszolut szempontokból mérlegel és szűr le igazságokat az iróasztalánál vagy a tárgyalások zöldasztalainál, hanem a köznapi élet küzdelmeiben résztvéve, ugy, hogy a vitatkozók a törvényt csináló tárgyalásra a munkahelyről — a nyomdából vagy a szervezet irodájából — mennek el és a tárgyalások megszakításakor oda is térnek vissza. Az eleven életnek a tükre ez a jegyzőkönyv — el kell csak olvasni azt a hosszu vitát, ami a napilapelőállításról [581—627. o.], a gépszedésről [644—669. o.], a körforgógépeknél dolgozó gépmesterek munkaidejéről és munkabéréről szól. Nemcsak magának az iparágnak és a szakma munkásai körülményeinek az eleven képét adják a tárgyalások, hanem bizonyos fejezetei nélkülözhetetlenek a szakma munkáitól más körben forgó emberekre is. A legjobb ujságiró-tankönyv — ha ugyan volna ilyen — nem magyarázhatná olyan körülményesen a napilapelőállításának bonyolódott technikáját, igy például speciálisan (hogy csak egyet emlitsünk) a szedőgépek használhatóságát és teljesitőképességét, mint ennek a könyvnek azok az oldalai, amelyek a szedőgépek körül foglalatoskodó munkásokról szólnak — és ekkor nemcsak ujságtechnikát adnak, hanem egyuttal mindjárt a szedőgép technikáját is; még arról is folyik a vita [a 677. oldalon], hogy a gépszedés céljaira a magyar nyelv-e a legkönnyebb; munkáltató-részről — direkt tapasztalatokra támaszkodva — állapitották meg, hogy a géppel való tömegszedésre nézve a magyar nyelv a legegyszerűbb, mert az összes rendelkezésre álló gomb legkevésbé ebben a nyelvben van igénybe véve; szerepe ennek a díjazás kisebbítése szempontjából volna; ez a gépszedésről való vitatkozás fontos azért is, mert az itt folytatott tárgyalásokon hányták-vetették meg jó-bőven először a szedőgéppel való munkán tett tapasztalatokat.

De ne térjünk ki a részletekre. Az árszabály minden egyes pontjához fűzött megjegyzések mind ilyen fontosak és tanulságosak. Mert hiszen nemcsak speciális nyomdász-követelésekről volt szó. Folyt a tárgyalás huszonegy tömött nagy oldalon keresztül [57—78. o.] a szabadságolásról, hosszu oldalakon keresztül a munkahelyek higiénikus berendezéséről, a tanoncokról, az uzsonnaidőről, a különórákról, a bizalmiférfiakról, május elsejének megünnepléséről ésatöbbi, amiknek az anyagát minden szakma munkásai nagy haszonnal használhatják föl akár az agitálás munkájában, akár tárgyalások alkalmával; sőt, mivelhogy a legjobban kifejlődött munkásszervezettől elért eredményekről van szó, a magyarországi szociálpolitika, az ipari viszonyok jövőben való szabályozása is nagyon sok anyagot nyerhet ebben a derék munkában, amely bizonyos helyeken a bizony elkerülhetetlen szárazságban a szellemességnek, a derűnek, itt-ott a humornak az oázisát is adja.

Nyolcszázoldalasnál jóval nagyobb a kötet, mégsem lehet egészen teljes; a sok kapacitálás, a sok szóvita, az erős érvek csoportositása csak nagyon ritkán járt mindjárt az illető pont vagy szakasz dolgának az elintézésével; minduntalan

megakad a tárgyalás és az elnök jelenti, hogy a munkáltató-rész vagy a munkás-rész visszavonul tanácskozásra; az egy véleményen lévők teljesen maguk között vannak és megvitatják, lehet-e engedni a másik részről merevnek mondott álláspontból; ilyen megszakítás nagyon sokszor van, némelyik szakasznál mind a két rész visszavonul tanácskozásra, bizonyos szakaszoknál többször is; a dolog természeténél fogva ezeknek a külön tárgyalásoknak az anyagát nem adja ez az árszabály-jegyzőkönyv, bár hiszen az illető csoport vezetőszónokának a beszéde mindig rámutat ezeknek a külön tárgyalásoknak a természetére is. Hogy mégis, ezen kívül is, mind a két részről milyen munka, az érvelésnek, a meggyőzésre való törekvésnek milyen munkája folyt a majdnem félszáz ülésen, arra elég csak egy szembeszökő adat: a névmutató az egyik munkás bizottsági tag nevénél négyszáznegyven oldalszámot, az egyik munkáltató bizottsági tag nevénél háromszázhatvanegy oldalszámot mutat; és ezek között a főlszólalások között oldalakra szóló beszédek is vannak!

Egyaránt nagyszerű könyve ez a hatalmas árszabály-jegyzőkönyv a nyomdaipar mostani állásának és a nyomdai munkások hatalmas szervezettségének; hűségesen mutatja azokat a fáradságokat és azokat az eredményeket egyaránt, amelyek egy hatalmas iparág zavartalan fejlődését és ez iparág nyolc esztendőre való békéjét biztosítják.

A német szociáldemokrata párt kongresszusa.

Irta *Weltner Jakab.*

A hatalmas német párt parlamentjének tanácskozásait feszült érdeklődéssel kíséri minden esztendőben az egész világ szervezett munkássága. A németországi szociáldemokrata párt kongresszusain bontakozik ki egész nagyságában az a gigászi munka, amelyet a német munkások százezrei végeznek, hogy aláaknázzák a kapitalista társadalmi rendet és hogy a munkásságot előkészítsék, éretté tegyék az uj társadalmi rend megteremtésére és vezetésére.

Az egész világ munkásságának példaképül szolgál az a rendszeres munka, amelylyel a német párt minden esztendőben uj területet hódít a népeket elnyomó kizsákmányolóktól és buzdításul szolgál az a teremtő munka, amelylyel az ujonnan megnyert százezrek müveltségét és osztályöntudatát fejleszti.

A német pártszervezetekben müködő több százezer szociáldemokrata munkás alkotja a német párt folytonos fejlődésének sziklaszilárd alapját. Ezt bizonyította be legfényesebben a legutóbbi választás. Amikor 1907-ben, a választás alkalmával, nagy nemzeti hadjáratra egyesültek az összes polgári pártok és „lelovagolták" a „hazátlan bitangokat", a német párt vezetősége kiadta a jelszót: Meg kell erősíteni a szervezeteinket, hogy teljesen a saját erőnkből mutathassunk föl sikereket. A német munkások lázas munkával erősítették meg szervezeteiket. 1906-ban 384.327 tagja volt a pártszervezeteknek; 1907-ben 530.466 volt a tagok száma; 1908-ban

587.336; 1909-ben 633.309; 1910-ben 720.038; 1911-ben 836.562 és végül 1912-ben 970.112 munkás volt a pártszervezetekben, köztük 130.371 nő.

Igy készültek a „lelovagoltak" az 1912. évi választásokra és ennek a munkának köszönhető, hogy a választások eredménye gyanánt a szociáldemokrata képviselők száma több mint kétszerte nagyobb lett és a szociáldemokratákra leadott szavazatok száma 3,259.020-ról 4,250.329-re emelkedett. Öt esztendő alatt kerek egymillióval szaporodott a „hazátlanok" tábora.

Néhány kiragadott szám is fogalmat ad arról, hogy milyen erők dolgoznak a német pártmozgalomban. A pártnak jelenleg 89 napilapja van. A pártlapok közül csak 8 készül magántulajdonban levő nyomdákban, a többi lapot 56 pártnyomdában állítják elő. A nőmunkások lapját is beleszámítva, a pártlapoknak 1,478.042 előfizetőjük van. A pártlapok egy esztendő alatt 171.577 uj előfizetőt nyertek. A pártlapok bevétele egy esztendőben csupán az előfizetőktől 8,888.834 márka volt; a hirdetésekből 6,830.496 márka. A központi pártlapnak, a Vorwärtsnek, 165.500 előfizetője van. A párt tudományos lapja, a Neue Zeit, 10.300 példányban jelenik meg; a nők lapja, a Gleichheit, 107.000 példányban, az ifjumunkások lapja, az Arbeiter-Jugend, 80.100 példányban, a párt élclapjának, a Der Wahre Jacobnak, 380.500 előfizetője van. A pártkönyvkereskedésnek utolsó évi bevétele 790.709 márka volt. A májusi emléklap 425.000 példányban jelent meg. Több agitációs irat 100.000 példányban: köztük a Warum musst du Sozialdemokrat sein 155.000 példányban és a Grundsätze und Forderungen 100.000 példányban. A központi párt bevétele 1912-ben 1,697.630 márka volt, a kiadás 1,753.636 márka. Ebből csupán a választásokra 910.977 márkát költöttek. Az agitációra 321.941 márka kiadás volt. Az agitáció kolosszális méreteit bizonyitja, hogy a pártszervezetek egy esztendő alatt 67.889 gyülést (tag- és nyilvános gyülés együtt) tartottak és 114,375.000 röpiratot, naptárt és brosurát osztottak szét.

A nevelés munkájáról is érdemes néhány szót irni. Az elmult évben a választások miatt nem nyitották meg a pártiskolát. Azonban 327 oktatásügyi bizottság működött a birodalomban. Egy statisztikai fölvétel alapján — 560 helységbe küldtek kérdőíveket — kitünt, hogy 244 helységben a párt és szakszervezetek közösen szervezik az oktatást. 244 bizottság jelentést tett a bevételeiről és kiadásairól is. A jelentés szerint e bizottságok 647.139 márka bevételből 618.390 márkát fordítottak az oktatásra. A 244 bizottság működési területén 243 sorozatos előadást és 1857 egyes előadást tartottak. Az ifjumunkások részére (a legtöbb helyen külön oktatási bizottság működik) 3411 előadást, 1623 művészestélyt és ünnepélyt tartottak. Az előadásokat 131.738 ifjumunkás és 9637 fölnőtt hallgatta. Az estélyeken és ünnepélyeken 124.306 ifjumunkás és 60.302 fölnőtt vett részt.

Szeptember 15—22-én ennek a hatalmas pártnak képviselői tanácskoztak azon, hogy milyen eszközökkel fejlesszék még nagyobbra

mozgalmukat. Ezuttal a német birodalom legtipikusabb ipari városában, a vörös Szászország ipari centrumában, Chemnitzben tanácskozott a pártgyülés. A legkifejlettebb kapitalizmus városában nagy ipartelepek övezték körül a kongresszus helyét és a gépek bugása, a pörölyök zenéje mellett tanácskoztak a küldöttek, hogy a leigázott munkát szabaddá és termékenynyé tegyék az egész emberiség boldogságára.

Bármely oldalról jövünk is abba a völgykatlanba, amelyben Chemnitz fekszik, mindenütt a gyárkémények százai fogadnak. Ezen a városon meglátszik, hogy a munkáskezek tették nagygyá és hatalmassá. Amikor délben és este a gyárakból kiömlik a munkások áradata, akkor szemléltető módon áll előttünk — mint sehol más városban —, hogy ennek a munkáshadseregnek csak akarnia kellene s egy pillanat alatt hatalmába vehetné az egész várost. Chemnitz 310.000 lakosa közül 120.000 ipari munkás. A szakszervezeteknek 40.000 tagjuk és hatalmas szakszervezeti házuk van. A pártlapnak 60.000 előfizetője bizonyítja, hogy Chemnitz a vörös Szászország legjobban szervezett városa.

Hatalmas gyülések előzték meg vasárnap a pártkongresszust. A chemnitzi munkások tízezrei mentek el zuhogó esőben azokra a gyülésekre, amelyeken a pártgyülésre jött külföldi vendégek beszéltek. Este a „Sportpalast" óriási termében mintegy hatezer munkás jelenlétében nyitották meg a kongresszust. A párt ismertebb embereit meleg szeretettel üdvözölte a munkásság. Bebelt szünni nem akaró tapssal fogadják. A német szociáldemokrata pártnak ez a kiváló előharcosa meghatva köszöni meg a munkások szeretetének megnyilvánulását. Az utóbbi évek gyászos családi eseményei és különösen nejének halála nagyon megtörték Bebelt. Akik a legutóbbi nemzetközi kongresszuson még friss erőben látták a német párt legagilisabb vezetőjét, azok csak fájdalommal gondolhatnak arra, hogy mennyit kellett szenvednie, hogy ereje ilyen gyorsan megtört.

A német pártgyülés, a szociáldemokra párt ellenségeinek nagy bánatára, a legszilárdabb egység képét mutatta. Az az ellentét, amely a revizionisták és a radikálisok között a legutóbbi pártgyüléseken szenvedélyes vitákat provokált, most ugylátszik, mintha teljesen megszünt volna. A gyakorlati munkában megszünnek azok az ellentétek, amelyeket a párt teoretikusai veszedelmesnek tartottak a pártra. A német pártgyülés tanácskozásain kitünt, hogy a párt az osztályharc elhomályosítását, az osztályellentétek elsimítását nem türi, hogy a szociáldemokrácia végcélját mindig szem előtt tartja, de azért nem idegenkedik a gyakorlati munkától sem és minden eszközt fölhasznál arra, hogy a munkásság gazdasági helyzetét javítsa és politikai befolyását növelje.

Simán, minden élesebb összeütközés nélkül intézték el a pártvezetőségnek a haladó néppárttal a pótválasztásokra vonatkozó megegyezésének ügyét. A pártgyülés nagy többsége helyesnek fogadta el Scheidemannak azt az érvelését, hogy a megegyezés az osztályharc alapelvének megsértése nélkül megerősítette a munkások befolyását és csökkentette a német birodalom konzervatív több-

ségének a hatalmát. A német munkásságnak életérdeke volt, hogy a fosztogató fekete-kék blokk uralmát megtörjék és a szabad fejlődésnek utat nyissanak.

A pártszervezeti szabályzatok fölött való vita is teljesen egyetértő határozatra vezetett. A Ledebour vezetése alatt álló frakció, amely a pártmozgalom erejének növelése érdekében szükségesnek tartotta a pártvezetőség tagjainak szaporítását, megnyugodott abban, hogy a pártvezetőség mellett egy 35 tagból álló pártválasztmány működik, amelynek véleményét a pártvezetőségnek minden fontosabb országos ügyben meg kell hallgatnia.

Az ifjumunkások nevelésének különös fontosságát tüntette föl a pártgyülés azzal, hogy külön határozati javaslatban tette minden szervezet kötelességévé, hogy az ifjumunkások szervezésére és nevelésére törekedjék. A pálinkára kimondott szigoru bojkott megismétlése ismét hozzájárul majd ahhoz, hogy az agráriusok érdekében történt adóemelés hatástalan legyen.

A gyakorlati agitáció keretébe tartozik az imperializmus és a háborus őrület ellen történt tiltakozás, a drágaság ügyében elfogadott határozati javaslat, amely élesen megbélyegzi a kormánynak az uzsorások érdekében való tétlenségét és a népellenes adó és vámpolitikát. A porosz és bajor kormányoknak az élelmiszerek drágaságának enyhítésére tett intézkedései igazolják, hogy a német pártgyülésnek és a német munkásságnak a fosztogatás ellen való tiltakozása nem maradt hatástalan. A „Lothringen" tárnában történt bányaszerencsétlenség, a bányászoknak tömeges lemészárlása tette aktuálissá a bányamunkások védelmére irányuló határozati javaslat elfogadását. Hué megdöbbentő adatokkal bizonyította be, hogy a bányatulajdonosok maffiája hazug rágalmakkal takarja el azt, hogy a munkások életbiztonságával egy bányában sem törődnek.

A Hildebrand-eset tárgyalása hosszu időt foglalt le a pártgyülés tanácskozásából. Hildebrandot a solingeni pártszervezet indítványára egy választott bíróság négy szóval három ellen kizárta a pártból. A kizárás indoka az, hogy Hildebrand egyik munkájában ellentétbe került a párt alapelveivel. Hildebrand a pártgyüléshez felebbezett és a kongresszus panaszbizottsága őt szóval négy ellen megerősítette a kizárást. A pártgyülés hét órai vita után tulnyomó többséggel hozzájárult a bizottság javaslatához, mert beigazoltnak vette, hogy miután Hildebrand könyvében a gyarmatok kiterjesztésének szükségességét hangoztatja és a mezőgazdasági védvámok mellett foglal állást: ezzel az imperialisztikus politikát igazolja és ellentétbe kerül a párt alapelveivel.

Ezzel a nem éppen kellemes aktussal fejeződött be a kongresszus. De ennek ellenére is imponáló egységgel, az erő tudatával és a biztos fejlődés reményével. A küldöttek elszélednek a nagy német birodalomban — amelynek a választásokon leszavazott minden harmadik polgára a szociáldemokrata jelöltre adta szavazatát —, hogy tovább folytassák a toborzó munkát. A jövő esztendőben uj adatok, uj számok fogják hirdetni a német szociáldemokrata párt szédítő erejét és a teljesített kulturmunka hatalmas nagyságát.

Szociálpolitikai kongresszusok.

Irta *Bőhm Vilmos.*

Négy nemzetközi, polgári szociálpolitikai egyesület tanácskozott a szeptember 5—12-ig terjedő héten Zürichben. A polgári szociálpolitikai egyesületek munkálkodása, propaganda szempontjából ezuttal is eléggé értékes volt. Gyakorlati eredményeket a tanácskozásoktól nem várhatunk, mert a gyakorlati szociálpolitika terjedelmét sohasem kongresszusi határozatok, hanem a társadalmi tényezők erőviszonyai szabályozzák.

Polgári elemek a szociálpolitika térfoglalását az uralkodó osztályok jóindulatának tulajdonitják, némelyek a munkásvédelmi törvényhozásban a társadalmi mozgalmak hathatós ellenszerét ismerik föl. A valóságban a szociális alkotások egyrészt a polgári társadalom önző érdekeinek fölismeréséből, másrészt a szervezkedő munkásosztály társadalmi befolyásának gyarapodásából fakadnak.

A kapitalisztikus termelés, a technikai fejlődés, a gépmunka rohamos térfoglalása gyökeresen megváltoztatta a termelő erő szerepét. A tökéletesitett technikai eszközök a munka produktivitásának fokozását szolgálják. A technikai berendezkedés, a szervezett üzemrendszer, az egyéni munkateljesítménynek a legmagasabbfoku kihasználását célozza. A legraffináltabb szerkezetü gépek bevezetésével párhuzamosan a különböző bérrendszerek kényszeritik a munkást a munkateljesítmény mértéktelen emelésére. A termelő munkának lázas fokozása természetszerüleg a munkaerő testi és szellemi kizsákmányolásához vezet.

Az egyéni munkateljesítmény tulhajtott fölcsigázása, a munkaerővel folytatott rablógazdálkodás azonban hovatovább a munkaerőállomány teljes katasztrófájához vezet. Kezdetben csökkenti az egyéni munkaerő teljesitőképességét, később egész nemzedékek egészséges fejlődését gátolja meg.

Ennek a veszedelemnek a fölismerése, a munkaerő közgazdasági értékének mérlegelése kényszeritette a szociálpolitikát a polgári társadalom tényezőire. A munkaképesség korai pusztulása, az ipari munkásság félelmetesen növekedő halálozási aránya, a csecsemők, gyermekek nagyarányu elhalálozása, a népesség egészségi viszonyainak megromlása, a megbetegedési esetek katasztrófaszerü elterjedése, a tüdővész és más népbetegségek pusztitása, végül a balesetek számának rohamos emelkedése világositotta föl a polgári társadalom értelmesebb elemeit a mértéktelen kizsákmányolás, a munkaerőpusztitás közgazdasági és társadalmi veszedelméről. A munka harcmezején elesettek száma messze fölülmulja a modern gyilkolófegyverekkel fölszerelt háboruk legrémesebb pusztitásait. Egynéhány adat eléggé megvilágitja a balesetek okozta borzalmas emberpusztitást.

	Balesetek száma	Halállal végződött
Ausztriában: ipar és bányászat 1909-ben	129186	1252
Németországban: ipar, bányászat és mezőgazdaság 1910-ben	672961	8857

	Balesetek száma	Halállal végződött
Magyarországon: ipar,[1] mezőgazdaság és bányászat 1910-ben --- --- --- ---	50971	824

A balesetek száma azonban csak a munka harcmezején hirtelen eleseiteket öleli föl. Hogy mekkora rombolás emberi javakban, pusztítás egészségben és kulturában kíséri a kapitalizmust profitszerző útjában, ezt számokban kifejezni lehetetlenség. Különösen a gyermek- és női munka meghonosításának következményei sujtják végzetesen a munkaerőpiacot, ezek ejtették gondolkodóba a fölvilágosodottabb polgári elemeket. Ezért hirdették elsősorban a kevésbé szervezett tehát védtelenebb női és gyermekmunkások védelmének szükségességét, mely propagandájuk nemzetközi egyezményen alapuló többé-kevésbé értékes törvényekben nyert szankciót.

A különben minden elismerésre méltó polgári szociálpolitikusok, tehát ha öntudatlanul is, elsősorban a kapitalizmus önző érdekeit szolgálják. Minden ténykedésükben a polgári társadalom érdekeihez alkalmazkodnak. Az a tény, hogy a szociálpolitika menete gyorsabb ütemben halad, hogy a törvényhozási intézkedések mélyebben hatolnak a termelés menetébe, messzebb mennek a munkaerő védelmében, amint azt a polgári szociálpolitikusok tábora kívánná, az kizárólag a szociálpolitikában legjobban érdekelt fél, a munkásosztály társadalmi erejének tulajdonítható.

Az angol kapitalizmus is a néppusztítás rémes borzalmain keresztül emelkedik világhatalommá. Engels: „Az angol munkásosztály helyzete" című művében mesteri tollal rajzolja meg az angol tőke világuralmának munkásvérrel történt megalapozását. 1720-ban az angol alsóház a fejlődő kapitalizmus védelmében még megtiltja a munkások szervezkedését. Idevonatkozó határozatát 1744-ben, később 1762-ben megujítja és megerősíti. A féktelen kizsákmányolás borzalmas következményei azonban az angol kapitalisták törvényhozását is észretéríti. 1753-ban az alsóház már a gyermekmunka szabályozásáról rendelkezik. 1795-ben, 1805-ben és 1809-ban az ipari központokban tanyát ütött rettenetes nyomor hatása alatt egynéhány képviselő a szövők minimális munkabérének megállapítását célzó törvényt terjeszt a parlament elé, amelyet a tőkések parlamentje annak idején még elvetett.

Azóta a munkásosztály hatalmas szervezettsége korszakalkotó szociálpolitikára kényszerítette az angol parlamentet. A gazdasági és politikai szervezkedés egynéhány évtized alatt a félénk, inkább tapogatódzó gyermekvédelmi törvénytől — egy halom szociális törvényen keresztül — a munkanélküliség elleni biztosítás és a bányászok minimális bérmegállapító törvényéig hajtotta az angol szociálpolitikai törvényhozást.

Hasonló folyamat vonul végig az összes ipari államokban. A munkásosztály befolyásának növekedésével Németország, Francia-

[1] Sajnos és szégyenteljes, hogy pontos baleseti statiszka nálunk nem található. Az ipari statisztika sem teljes, mert csak az Országos Pénztárnál bejelentett baleseteket öleli föl. Az 1910-ben az iparban előfordult halálos baleseteket pedig még nem dolgozták föl, tehát ezek helyébe az 1909. évi adatokat állitottuk be.

ország, Belgium, Hollandia, Svájc, a Skandináv államok, Ausztria, az ausztráliai államok, a legutóbbi időben a Balkán államok, az Egyesült-Államok, sőt látszatra Magyarország is, egymásután alkotják meg a munkaerő védelmét szolgáló különböző törvényeket. A törvényhozás a kapitalizmus okozta veszedelmeket természetesen csak a leggyöngédebb eszközökkel igyszik ellensulyozni. Az orvoslás mértékét azonban mindenkor a munkásosztály gazdasági és politikai hatalma szabályozza.

Mindezek megállapítása nem csökkenti a polgári szociálpolitikai tevékenység értékét. A polgári szociálpolitikusok legfőbb érdeme, hogy a szociális védelem eszméjét, a szociálpolitika szükségességét a tudomány eszközeivel alapozzák meg, az eszmét széles körökben népszerüsitik, nemzetközi megállapodásokkal bizonyos kérdések nemzetközi rendezését segitik elő. A nemzetközi rendezés lehetőségét is inkább az ipari államok egymásközötti versenye biztositja, mint a szociálpolitikai egyesületek akciója. A szervezettebb munkásosztálytól hajtott államok ugyanis örömmel hozzájárulnak a nemzetközi rendezéshez, mert versenyképességüket biztositja, ha a többi államok termelő ágazatai hasonló, tőlük tehernek talált kötelezettségeket vállalnak. A kezdeményezés dicsősége mindazonáltal a szociálpolitikai egyesületeké marad.

A legrégibb és a gyakorlati sikerekben leggazdagabb a Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesülete. Tevékenységét siker koronázta, a nők éjjeli munkájának és a fehér foszfor használatának eltiltásáról szóló 1906. évi szeptember 26-án kelt nemzetközi egyezménynek, a legfontosabb ipari államok által történt elfogadása. A nők éjjeli munkáját tiltó egyezményt elfogadták Anglia, Franciaország, Németország, Svájc, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Ausztria, Magyarország, Spanyolország, Svédország, Olaszország, Görögország, Törökország, Japán és India. A fehér foszfor használatának tilalma 15 országra terjed ki.

A zürichi kongresszus a munkásvédelem több fontos kérdésével foglalkozott, nevezetesebb határozatait az alábbiakbnn közöljük:

„A II. bizottság javaslata alapján az értekezlet állást foglalt a festők és mázolóktól, továbbá a sokszorositó iparban szokásos munkamód ellen és olyan intézkedéseket követelt, amelyek az ólommérgezés eseteit csökkentik, illetőleg teljesen kizárják. Az értekezlet kidolgozta azokat az alapelveket, amelyek ferrosilíciummal kapcsolatos veszélyek elhárítására alkalmasak és elhatározta, hogy ezeket az erre vonatkozó javaslatokat az összes kormányoknak megküldi és figyelmükbe ajánlja.

A bányaüzemekben, alagut épitkezéseknél és a kőbányákban dolgozó munkások védelmére nemzetközi rendszabályok hozatalát tartja szükségesnek. Azokra a nagy veszélyekre való tekintettel, amelyeknek a bányamunkások és az alagutak épitésével foglalkozó munkások a bányaféreggel való fertőzés esetén ki vannak téve, továbbá tekintettel azokra a nagy eredményekre, amelyeket a munkások helyes kezelésével ezen a téren elértek, az értekezlet nagyon kivánatosnak tartja, hogy nemzetközi egyezmény-

nyel korlátozzák a bányaféreggel való fertőzést. Az irodát az értekezlet fölkéri, hogy külön bizottságot alakítson, amely a szükséges alapelveket kidolgozva, előkészítse a nemzetközi egyezményt. Az értekezlet a lépfene ügyének tárgyalására, továbbá a higanymérgezés kérdésének megvitatására külön bizottságot tart szükségesnek, amelynek a legközelebbi küldöttgyülésen jelentést kell tenni. A IV. bizottság kijelölt egy külön bizottságot, amelynek az a föladata, hogy a kikötőmunkások munkaidejére vonatkozólag fölvételeket eszközöljön. Az értekezlet ezt a bizottságot megbízta, hogy a kikötőmunkások maximális megterhelésének ügyével is foglalkozzék. A II. bizottság javaslata alapján megbízza az állandó egészségügyi tanácsot, hogy szakférfiak bevonásával dolgozzon ki emlékiratot, amelyben megjelöli azokat az alapelveket, amelyek a caissonmunkások és a buvárok megvédésére alkalmasak. Az értekezlet fölkéri az irodát, hogy az állandó egészségügyi tanács és szakférfiak bevonásával a munkások betegségi eseteire és a halálozásra vonatkozó statisztika különböző fölvételeinek módjaival foglalkozzék és ennek alapján tegyen javaslatot arra, hogy milyen módon lehetne az egységes statisztikai fölvételeket elérni. A különböző országos csoportok fölhívatnak arra, hogy a saját államukban a munkások betegségére és elhalálozására vonatkozó statisztikai fölvételek rendszeréről legkésőbb 1913 július hó 1-ig a legközelebbi küldöttgyülésnek jelentést tegyenek.

A III. bizottság javaslatára az értekezlet kötelességévé teszi a különböző országokban működő csoportoknak, hogy a truckrendszer minden formája (a béreknek természetben való kifizetése, a munkáltatók részéről létesített fogyasztási szövetkezetekben vásárlásra szolgáló utalványok, stb. stb.) ellen, amely alkalmas arra, hogy a munkások és munkásnők munkabérét még jobban lenyomja: a saját kormányuknak a létező munkásvédtörvények figyelembe vételével törvényjavaslatot nyujtsanak be. E törvényjavaslatok a következő alapelveken nyugodjék: a természetben való bérfizetés vagy a munkáltatók fogyasztó szövetkezeteiben vásárlásra jogosító utalványok minden iparágban, az összes műhelyekben és az otthonmunkánál is eltiltandók. Elítélendő a kártérítésre szolgáló minden büntetés, kivéve, ha a kárt szándékosan okozták. Ilyen esetekben a levonás csak akkor engedhető meg, ha a bíróság megállapítja, hogy a kárt szándékosan okozták."

Brentano tanár (München) indítványára az értekezlet óriási többséggel elfogadta a következő határozati javaslatot:

„Némely országban olyan nyugdíj vagy más segélyezésre szolgáló pénztárak vannak, amelyekbe a munkásoknak és alkalmazottaknak járulékokat kell fizetniök; ha ilyen helyeken a munkaviszony bármily okból megszünik, akkor a tagok elvesztenek minden igényt a pénztárak szolgálmányaira. A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének oda kell hatnia, hogy törvényesen kimondassék, hogyha az ilyen járulékfizetésre kötelezett munkásokat vagy alkalmazottakat elbocsátják, akkor a befizetett járulékaikat vissza kell fizetni.

Hasonló módon szükségesnek tartja az értekezlet olyan törvények

hozatalát, amelyek meggátolják azt, hogy a munkáltatóktól épített munkáslakásokat arra használják föl, hogy a munkások a saját érdekeik védelmére szolgáló törvényes jogaikat ne alkalmazhassák.

A IV. bizottság legfontosabb javaslatai — amelyeket az értekezlet elfogadott — a megszakítás nélkül üzemben levő ipartelepek munkaidejére vonatkoztak. Az értekezlet mindenekelőtt kimondta, hogy a luganoi értekezlet határozataira és a Londonban működő speciális bizottság tapasztalataira támaszkodva az éjjel és nappal üzemben levő ipartelepeken a nyolcórás schichtrendszer a legjobb és a legmegfelelőbb. Az értekezlet ezt a rendszert a munkások testi és erkölcsi jóléte érdekében és a szociális és gazdasági érdek szempontjából a legmelegebben ajánlja. Az értekezlet fölhívja az irodát, hogy a svájci szövetségtanácshoz intézzen kérést, hogy az érdekelt államokat hívja össze értekezletre, hogy a föntiekre vonatkozólag nemzetközi egyezményt létesítsenek. Az értekezletnek az a nézete, hogy az üveggyárakban szerzett eddigi tapasztalatok alapján már elérkezett az az idő, hogy a legfőlebb heti 56 órás munkaidő és a megszakítás nélkül 24 óráig tartó heti szünidő alapján nemzetközi egyezmény létesüljön. Az értekezlet ezután állást foglalt az egészségre ártalmas üzemekben való alkalmaztatás és munkaidő dolgában a vasuti alkalmazottak, a távirónál, a telefonnál alkalmazottak érdekében, a munkásszünidő dolgában és a munkaidőnek szombaton való megrövidítése érdekében."

Az otthonmunka kongresszus minta törvénytervezetet dolgoztatott ki, amelyet minden kormánynak elküldenek. A kongresszus többi határozatai az otthonmunkások és a velők közvetett érintkezésben álló fogyasztók védelmét és az otthonmunka állami fölügyeletét célozzák. A legfontosabb az elfogadott határozatok közül a második és a harmadik bizottság javaslata, amelyeket az alábbiakban szószerint közlünk.

A II. bizottság javaslata:

„I. Ankétek. Állam és magánosoktól rendezett ankétekkel, a gyakorló orvosok és a tanítók segítségével rendszeres munkát kell végezni az otthonmunkával foglalkozók egészségügyének kikutatására. E cél megkönnyítésére minden községben jegyzéket kell vezetni az otthonmunkásokról.

II. Munkásvédelem. A tett védelmi intézkedéseknek mindkét nemre ki kell terjedniök, mert a tapasztalat azt igazolja, hogy a csak nőkre kiterjedő védőintézkedés bizonyos fokig káros hatású a nőkre.

a) Olyan otthonmunka, amely esetleg mérgezésekre vezethet: eltiltandó.

b) Gépüzemre a háziiparban csak akkor adható engedély, ha előzőleg egészségügyi és technikai vizsgálat volt a telepen.

c) Az otthonmunkával foglalkozók egészségügyi viszonyai megjavítandók. Az erre irányuló intézkedések a helyi egészségügyi hatóságok engedélyével lépnek életbe.

d) A munkásvédő törvények és a munkásbiztosító törvények az otthonmunkásokra is kiterjesztendők.

III. A fogyasztók védelme. *a*) Az élelmiszerek és dohányáruk gyártása otthonmunkával eltiltandó.

b) A ragályos betegségek kötelezően bejelentendők.

c) Az otthonmunkásoktól készített ruhák és szövöttáruk lehetőleg fertőtlenítendők. Fertőtlenítendő minden áru, ha az otthonmunkás vagy valamely társa fertőző betegségben szenvedett.

d) Az áruk megsemmisítendők, ha a közegészségügyre ártalmasnak látszik forgalombahozataluk. Ez esetben az otthonmunkás kártalanítandó. Ugyszintén kártalanítandó az az otthonmunkás is, akit a fertőzés veszélye miatt a munkától eltiltanak.

IV. Fölügyelet. *a*) Külön állami fölügyelet alakítandó az orvosok, tanítók és a munkások, valamint a munkásnők bevonásával. Ilyen ellenőrzés hiányában az iparfölügyelet kiterjesztendő az otthonmunkára.

b) A fölügyeletnek a munkásszervezetek, az orvosok és a tanítók segítségét kell igénybevennie az ellenőrzés megkönnyítése és a védőintézkedések végrehajtása érdekében.

c) Az otthon foglalkoztatott gyermekek egészségügyének javítására, az iskolásgyermekek orvosi vizsgálatához hasonlóan, az összes otthon dolgozó gyermekek is állandó fölügyelet alatt tartandók.“

A III. bizottság javaslata:

„1. Az otthonmunka gazdasági, szociális és higiénikus bajainak leküzdése a szakszervezeti és a törvényhozó munka egyesített céltudatos összműködését követeli meg.

2. Az értekezletnek az a nézete, hogy a törvényes intézkedések megfelelő gazdasági szervezetek nélkül nehezen hajthatók végre.

3. Az értekezlet azt vallja, hogy az otthonmunkások és munkásnők helyzetének megjavítására az erős gazdasági szervezet a legjobb eszköz.

4. Tekintve azonban, hogy a jelen pillanatban az otthonmunkások szervezése még a legtöbb államban és a legtöbb szakmában nem megfelelő, az értekezlet annak a nézetének ad kifejezést:

a) hogy az otthonmunkások között rendszeres propaganda szervezendő oly célból, hogy őket a gazdasági szervezkedés hasznáról és a szolidaritás szükségességéről meggyőzzék;

b) hogy a törvényhozás beavatkozása az otthonmunka szabályozására mindenütt szükséges a létező bajok orvoslására.

5. Az értekezlet azt kívánja, hogy a hozott törvények:

a) a szakszervezeti mozgalom utjából minden akadályt elhárítsanak;

b) hogy a szakszervezetek a bérhivatalok alakításánál közreműködjenek;

c) hogy a szakszervezetekkel kötött kollektiv szerződések az otthonmunkásokra vonatkozóan törvényes kötelező erővel birjanak és hatásuk bizonyos előföltételek mellett az adott kerületben az illető szakma összes munkásaira kiterjesztessék.

5. A szakszervezeteknek külőnös figyelmébe ajánlandó, hogy a fogyasztószövetkezetekkel és a vevők ligáival az otthonmunkások érdekében egyezséget kössenek.“

A munkásbiztosítás nemzetközi értekezlete a következő kérdéseket tárgyalta:

1. A szociális biztosítás kiterjesztése a nagyobb javadalmazásu, a félig önálló és a kisjövedelmü, de önálló egyénekre. 2. A kötelező járadékbiztosítás, kiegészitve a népbiztosítással. 3. A szociális biztosítás terhei. 4. Nemzetközi statisztika, a balesetek terén.

Az összes kérdések és az elfogadott határozatok a mi viszonyaink között különös fontossággal bírnak, alkalomadtán külön cikkben fogjuk azokat ismertetni.

A munkanélküliség elleni küzdelem nemzetközi értekezlete egy polgári egyesületnél természetes tartózkodással tárgyalta a hatáskörébe tartozó ügyet. Ott még olyan kérdés fölött rendeztek tudományos alapon szervezett elméleti vitát, amelyet a szakszervezetek játszi könnyedséggel, már évtizedekkel ezelőtt megoldottak. Azt kutatták, hogy kit kell munkanélkülinek tekinteni. Nem ok nélkül kerülték a gyakorlati megoldást, nem ok nélkül mélyedtek el e tudományos kérdés taglalásába.

A polgári szociálpolitika félénksége tükröződik vissza a kongresszus tanácskozásain. A munkanélküliség ugyanis mélyen elevenébe vág a kapitalizmusnak. A munkanélküliség enyhítése a munkaerő védelmét szolgálja ugyan, azonban közvetlenül csökkenti a profitot. Ezt pedig a tőke nem tűri el.

Nem tűri el, mert a munkanélküliség elleni küzdelem csökkenti az ipari tartalékshereget, a munkaerőkínálatot, tehát megakadályozza a munkabérek leszorítását. A munkanélküliek segélyezése kitartást ad a munkásnak, fölöslegessé teszi a munkaerőnek olcsó áron való kínálkozását. Ilyen messzemenő védelmet azonban a profitját féltő tőke saját jószántából sohasem fog nyujtani.

Érthető tehát, hogy a kapitalizmus kirendeltségeitől, a hatóságoktól támogatott polgári egyesületek ebben a kérdésben csupán a tanulmányozás határáig merészkednek. A nemzetközi kongresszus is ebben a szük keretben tárgyalta a kérdést. Elhatározta egy nemzetközi munkaközvetitési statisztika szorgalmazását; szükségesnek találták egyes iparágak és gyárak munkanélküliségének monografikus földolgozását, a munkanélküliség okainak és leküzdési eszközeinek a földerítését. Végül elhatározták, hogy a legközelebbi kongresszus napirendjére a munkanélküliség elleni biztositás kérdését is kitüzik. Azonfölül meghallgatták Ferenczi dr.-nak a be- és kivándorlás szabályozásáról szóló értékes tanulmányát — azonban a munkanélküliség elleni küzdelem gyakorlati részét egyáltalában nem tárgyalták.

Nem vonjuk kétségbe a kongresszuson résztvett polgári szociálpolitikusok jóhiszeműségét, csupán annak megállapitására szoritkozunk ehelyütt is, hogy polgári szociálpolitikusok csak a polgári osztály közvetlen érdekeihez simuló szociálpolitikát hirdethetnek. Kétségtelen, hogy a munkanélküliség elleni küzdelem szintén érdeke a polgári társadalomnak. A polgárságnak százféle érdeke kapcsolódik bele a munkanélküliség enyhitését célzó mozgalomba. Ezt az érdekközösséget azonban még csak elvétve ismerik föl. Az általános érdekközösséget elnyomja a pillanatnyi érdek, amely azt kivánja, hogy a munkaerő ára a munkanélküli tartaléksereg kínálkozásával mesterségesen leszálljon. Ez az érdek nem engedi meg a munkanélküliség enyhitését, tehát megakadályozza a polgári szociálpolitikának gyakorlati érvényesülését.

A polgári szociálpolitikának kellő megvilágitása, kellő értékére

való leszállítása azonban nem csökkenti a szociális hét jelentőségét, csupán annak fölösleges túlbecsülését igyekszik megakadályozni. A szociális hét tanácskozásai elmélet és propaganda szempontjából teljesen kielégítők voltak. A propagált eszmék legmesszebbmenő megvalósítása az érdekelt munkásosztály föladata marad. A munkásosztály szociálpolitikáját nem korlátozza az uralkodóosztályok, a kapitalizmus mindennapi érdeke. A szocialista szociálpolitika vezéreszméje a dolgozó népesség legmesszebbmenő védelme. Ez a védelem nem ismer más határsorompót, mint a munkásosztály érdekeit, amelyek a gyakorlati életben csak a proletárság gazdasági és politikai hatalmának erősödésével érvényesülhetnek.

Hogyan él a külföldön az ipari munkás?

Irta *Marczevicz Lajos.*

A proletariátus küzdelmének az a célja, hogy megjavítsa a dolgozók életföltételeit. Határos tehát a lelki komiszsággal, ha a munkásságnak ezt a törekvését polgári oldalról durva anyagiasságnak minősítik, mert hiszen a szellemi kulturjavakban való részesedésnek éppenséggel előföltételei a rövidebb munkaidő és a magasabb bér. De még magának a polgári osztálynak az álláspontjából is megtámadhatatlan ez a törekvés, mert csak egészséges, erőteljes és művelt munkássággal lehet a világpiacon sikeresen versenyezni. Ha egyes kapitalisták nagyobb haszonra is tesznek szert azzal, hogy munkásaikat a legvégsőig kiszipolyozzák, a polgári osztálynak, mint összességnek mégis fontos érdeke, hogy az ugynevezett munkásanyag, éppen az állandó kizsákmányolás érdekében lehetően jól táplált és egészséges legyen. Ezért az egyes haladottabb államokban állandó figyelemmel kisérik a proletariátus életviszonyait és időről-időre statisztikai fölvételekkel számolnak be az ez irányu vizsgálódások eredményeiről. Az angol kereskedelemügyi kormánytól elrendelt ilyen irányu legutóbbi vizsgálódásoknak a főbb eredményeit dr. Karl von Tyszka („Die Lebenshaltung der arbeitenden Klassen", Jena 1912) egy 69 oldalra terjedő üzetben foglalta össze. A vizsgálódások öt évről szólnak (1905—1909) és kiterjednek Angliára, Németországra, Franciaországra és az északamerikai Egyesült-Államokra. A kiküldött bizottságok meglátogattak Angliában 94, Németországban 33, Franciaországban 30, Belgiumban 15 és Amerikában 28 helységet és jelentéseiket, amelyek rendkívül érdekes adatokat tartalmaznak a külföldi proletariátus munka- és életviszonyairól, a megfigyelések színhelyén készitették.

Munkabérjövedelem és munkaidő. Az öt ipari állam munkabéreinek és munkaidejeinek összehasonlításából kitünik, hogy Európában Anglia fizeti a legmagasabb munkabéreket és itt van a legrövidebb munkaidő. Aztán következik Német-

ország, Franciaország és végül Belgium. Amerikában még magasabbak a bérek és rövidebb a munkaidő, mint Angliában. A következő táblázat szemléltető képet nyujt a fölsorolt államok néhány szakmájának átlagos heti béreiről és munkaidejéről:

Szakma	Anglia		Németország		Franciaország		Belgium		Egyesült-Államokban	
	hetibér sh.[1]	heti munkaórák	hetibér sh.	heti munkaórák	hetibér sh.	heti munkaórák	hetibér sh.	heti munkaórák	hetibér sh.	heti munkaórák
Építő ipar:										
Kőműves	38—41	52½	27—31	59	22—29	64½	21—24	67½	110—125	46
Ács	36—39	53	27—31	59	24—30	64	20—25	67½	69—90	47¾
Festő	32—38	53½	24—30	59	21—26	63	19—22	68¼	65—85	47½
Asztalos	36—39	53	24—27	58	24—26	63¾	20—23	67¼	69—90	47¾
Vasipar:										
Szerelő	32—36	53	26—32	59½	24—29	60¼	20—23	60½	63—75	56¼
Vasesztergályos	32—36	53	27—33	59½	24—30	60¼	21—24	60½	63—75	56¼
Kovács	32—36	53	29—33	59½	25—32	60½	20—25	60½	68—85	56
Nyomdaipar:										
Betűszedő	28—33	52½	25—26	54	23—29	59½	19—23	59¾	69—81	49
Segédmunk. az építőiparban	24—27	52½	20—24	59	16—20	64¾	15—18	67½	50—69	48¾
Segédmunk. a vasiparban	18—22	53	18—22	59½	16—19	60¼	13—16	60½	38—44	56¼

Ha már most az angolországi munkabéreket és munkaidőket 100 egységnek vesszük, akkor a többi államok munkabérei és munkaidejei — százalékokban kifejezve — a következőképpen viszonylanak az angolországiakhoz:

	Angolország		Németország		Franciaország		Belgium		Amerika	
	bér	órák	bér	órák	bér	órák	bér	órák	bér	órák
Kőműves	100	100	75	112	65	123	58	129	285	88
Ács	100	100	77	111	72	121	60	127	210	90
Festő	100	100	78	110	69	118	58	128	217	89
Asztalos	100	100	68	108	66	120	58	127	210	90
Szerelő	100	100	85	112	78	114	63	114	203	106
Vasesztergályos	100	100	88	112	80	114	66	114	203	106
Kovács	100	100	90	112	84	114	66	114	225	106
Betűszedő	100	100	83	103	85	113	69	114	246	93
Segédmunkás építőipar	100	100	86	112	71	123	65	129	231	93
Segédmunkás vasipar	100	100	100	112	87	114	73	114	203	106
Átlag:										
Építőipar	100	100	75	110	69	120	59	128	243	89
Vasipar	100	100	85	112	81	114	66	114	213	106
Összesen	*100*	*100*	*83*	*111*	*75*	*117*	*63*	*121*	*232*	*96*

A legmagasabb béreket tehát Amerika fizeti és pedig az építőiparban, ahol egy kőműves átlag 110—125 shillinget keresett egy héten, ami az angolországi kőműves bérével szemben 185%-kal több. Az építőipari munkások után következnek a betűszedők, akiknek átlagos heti keresete 69—81 shilling (146%-kal több mint Angolországban). A vasipari munkások átlagos bére 113%-kal több, mint

[1] 1 shilling = 1 Márka = 1·20 korona.

Angliában. Az európai bérek messze mögötte maradnak az amerikaiaknak. A legmagasabb béreket Angliában fizették. A szárazföldi államok között még Németország fizeti a legmagasabb béreket. Az építőiparban 25%-kal, a vasiparban 15%-kal és a nyomdaiparban 17%-kal alacsonyabbak a bérek itt, mint Angliában. Franciaországban az építőipari munkások bérei 31%-kal alacsonyabbak, mint Angliában és 6%-kal, mint Németországban. A vasipari munkások bérei 19%-kal, illetve 4%-kal alacsonyabbak, mint Angliában és Németországban. A nyomdaipari bérek 15%-kal alacsonyabbak, mint Angliában és 2%-kal magasabbak, mint Németországban. A legalacsonyabb béreket Belgiumban fizették. Az építőiparban 41%-kal alacsonyabbak a bérek, mint Angliában és 16%-kal, mint Németországban; a vasiparban 34%-kal és a nyomdaiparban 31%-kal alacsonyabbak, mint Angliában (19, illetve 14 százalékkal, mint Németországban). A munkaidők hosszusága az egyes országokban megforditott arányban áll a bérek magasságával. A legrövidebb munkaidőket a legmagasabb bérek országában, Amerikában találjuk, a leghosszabb munkaidőket pedig Belgiumban, aztán Franciaországban. Az európai államok között Angliában vannak a legrövidebb munkaidők. Minél magasabb tehát valamely országban a munkabér, annál rövidebb a munkaidő. A legalacsonyabb béreket a leghosszabb munkaidejü országban fizetik.

Az amerikai munkás keresete tehát jelentékenyen magasabb, mint az angolé, de ebből még sem szabad arra következtetni, hogy az életmódja is minden tekintetben jobb, mint emezé, mert a pénznek az egyes országokban egészen különböző a vásárlási értéke. Az élelmicikkeknek és egyéb szükséges tárgyaknak az árai, valamint a lakásbérek magassága jelentékenyen befolyásolják az egyforma bérek vásárlóképességét.

Lakásbérek és lakásmód. Az erre vonatkozó vizsgálódásokból kitünik, hogy az angol munkás olcsóbban lakik, mint az amerikai. Az angliai lakásbérekhez azonban hozzászámitják a községi adót is és ha ezt leszámitjuk, akkor aránytalanul olcsóbb az angol munkás lakása, mint az amerikaié. A francia és a belga munkások még olcsóbban laknak. A megfigyelések szerint munkáslakásokért fizettek átlag hetenként (shillinget):

	Angolországban	Németországban	Franciaországban	Belgiumban	Amerikában
2 helyiségért	3—4	3—4	2—3	2	—
3 „	4—5	4—5	3—4	2—3	7—10
4 „	5—6	4—6	4	3—4	9—12
5 „	6—7	—	—	—	12—15

Az egyes nagyobb városokban természetesen teljesen eltérő a lakások ára az itt föltüntetett összegektől. Berlinben például fizettek 2 helyiséges lakásért hetenként átlag 4—6 shillinget, 3 helyiségesért 6—8—9 shillinget; Londonban 2 helyiségesért 6 és 3 helyiségesért 7—8 shillinget; Párisban 2 helyiségesért 3—6, 3 helyiségesért 4—8 shillinget; Brüsszelben 1 helyiségesért 1—3,

2 helyiségesért 2—4 shillinget; Newyorkban pedig 3 helyiségesért 9—14 shillinget. Ha most az angol lakásbérekből levonjuk az ugynevezett községi díjat, ami körülbelül a bér 18%-ának felel meg és 100 egységnek vesszük az angol lakásbéreket, akkor — százalékokban kifejezve — a következőképpen viszonylanak a többi országok lakásbérei Angolországhoz:

Angolország	Németország	Franciaország	Belgium	Amerika
100	123	98	74	207

Az amerikai munkás tehát többet kénytelen ugyan a lakására költeni, mint az angol, de jóval — 132%-kal — magasabb is a bére. A francia munkás valamivel — 2%-kal — olcsóbban lakik, mint az angol, de sokkal alacsonyabb is — 25%-kal — a bére. A belga 26%-kal fizet kevesebbet a lakásáért, mint az angol, de 43%-kal alacsonyabb is a bére. Az amerikai és angol munkások azonfölül hasonlíthatatlanul nagyobb kényelemben laknak, mint európai szárazföldi társaik. Az amerikai és angol szakmunkások nagy része 2—3—4 szobás családi házakban laknak, míg a szárazföldi munkások tulnyomó részében bérkaszárnyákban és egy vagy legfőljebb két helyiséges levegőtlen odukban kénytelenek meghuzódni. A vizsgálódások kiterjedtek arra is, hogy miképpen oszlik el az egyes nagyobb városok népessége a lakásokban. Ennél a pontnál aztán érdekes összehasonlításra nyílik alkalom London és Budapest között. Londonban lakott 1905-ben:

1 helyiségben a népesség	6·7%-a
2 „ „ „	15·5%-a
3 „ „ „	16·6%-a
4 „ „ „	15·2%-a
5 és több helyiségben a népesség	46·0%-a

Budapesten[1] ellenben 1906-ban:

1 és 2 helyiségben a népesség	48·2%-a
3 „ „ „	17·0%-a
4 „ „ „	10·4%-a
5 „ „ „	7·0%-a
6 „ „ „	7·6%-a

Londonban tehát a népesség két harmada 4 és több helyiségből álló lakásokban lakik, míg Budapesten a fele 1 és 2 helyiséges „lakás"-nak csufolt odukban huzódik meg. Ha olyan lakóhelyiséget, amelyben két embernél több lakik, tulzsufoltnak nevezünk, akkor Londonban a lakásoknak 16·6 százalékát találták tulzsufoltaknak, míg ellenben Budapesten lakik szobánként három és negyedmagával 273.000 ember, négynél többedmagával pedig 290.000 ember, és ezek közül több mint tizedmagával 15.000 ember, vagyis Budapesten a népességnek több, mint 60%-a tulzsufolt lakásokban él.

Élelmicikkek és táplálkozás. A munkások jövedelmének nagyobbik részét azonban mégis az élelem emészti föl. Ha a munkásoknak az egyes országokban az élelmi cikkekre fordított kiadásait egymással össze akarjuk hasonlítani, akkor elsősorban

[1] Dr. Pikler J. Gyula: Az 1911. évi budapesti lakásszámlálás főbb eredményei:

számba kell venni a táplálkozás módjában mutatkozó különbözőségeket. Az amerikai munkás például másképpen táplálkozik, mint a német és ez megint másképp, mint a francia. Mindez pedig módfölött megnehezítette annak a pontos megállapítását, hogy az egyes országokban a munkások átlag mennyit költenek a legfontosabb élelmicikkekre. A legfontosabb élelmicikkek abszolut árát tekintve, aránylag még legolcsóbban Belgiumban és Angliában élnek a munkások. Jelentékenyen magasabbak az árak Franciaországban és Németországban, legmagasabbak Északamerikában. A liszt és husnemüeket Németországban fizetik a legdrágábban. Amerikában különösen drága a liszt, tej, kenyér és cukor. Megvizsgáltak Angolországban 1944, Németországban 5046, Franciaországban 5605, Belgiumban 1859 és Amerikában 7616, összesen 22.070 háztartást. Az összehasonlitásokból mindenekelőtt kiderült, hogy emelkedő jövedelemnél a táplálkozásra forditott abszolut kiadások fokozódnak ugyan, de az összkiadásokkal szemben csökken az élelmicikkekre költött összeg, ami annyit jelent, hogy a rosszul fizetett munkás bérének jelentékeny részét élelmicikkek beszerzésére kénytelen forditani. Nagyobb jövedelemnél föltétlenül többet költ ugyan élelemre, ámde még mindig tekintélyes összege marad egyéb szükségletekre. Ugyanez áll a lakásra, fütésre és világitásra forditott kiadásoknál. Enni és lakni azonban muszáj. Ha már most a rosszul fizetett munkás ennek a két legfontosabb szükségletnek csak valamelyest is akar eleget tenni, akkor ruhára alig marad neki valami, szellemi szükségleteire azonban semmi.

A munkások táplálkozását az egyes országokban érdekesen illusztrálják az alábbi számok. Ha a fölsorolt élelmicikkekből az angol munkás fogyasztását 100 egységnek vesszük, akkor egy munkás fogyasztása:

	Németországban	Franciaországban	Belgiumban	Amerikában
Kenyér, liszt	89	89	131	60
Hus, hal	90	98	106	162
Tojás	90	82	67	166
Tej	130	77	88	121
Sajt	78	86	70	58
Vaj, zsir	115	97	125	118
Burgonya	148	91	212	136
Cukor	41	36	25	98

Ezek a számok azonban nemcsak a táplálkozás mikéntjét, hanem egyszersmind a jövedelem és az egyes cikkek áraínak a magasságát is visszatükröztetik. Belgiumban, Angolországban és Amerikában a munkás lényegesen jobban táplálkozik, mint Német- és Franciaországban. Végeredményben pedig: az európai szárazföldi munkás jövedelme csekélyebb, kiadása ellenben nagyobb mint az angolé (Belgium kivételével). Az angol munkás ennélfogva jobban élhet, mint francia, német és belga osztályostársa. Északamerikában ugyan jelentékenyen nagyobb a munkabér, de ezzel szemben a kiadások messze tulszárnyalják az európai munkások kiadásait.

Ezek Tyszka könyvének a főbb adatai, amelyekből azonban nemcsak azt tudjuk meg, hogy mennyi az amerikai, az angol, a német munkás keresete, jövedelme, hogyan lakik, mennyit fizet a lakásáért, hogyan táplálkozik és milyen hosszu a munkaideje, de egyszersmind azt is, hogy a földesuri uralomtól agyonnyomorított és fejlődésében erőszakosan meggátolt Magyarországon milyen baromi sorsa van a munkásságnak.

Munkások és a sport.

Irta *Ferdinand Reinhold.*

Angolország a modern sportok hazája és az angol sportok művelői az angol munkások. Newcastle bányamunkásaiból, Manchester, Blackburn, Liverpool textilmunkásaiból, Sheffield, Birmingham és Woolwich vasmunkásaiból, továbbá Southampton és Portsmouth kikötőmunkásaiból toborzódnak Angolország legjobb labdarugói és könnyüsulyu atlétái. A férfiak és ifjak tizezrei, akik szombatról-szombatra összemérik erejüket a zöld mezőkön, munkások és alkalmazottak. A diákok, burzsoáifjak és lordok fiai viszonylag elenyésző töredékei az aktiv sportembereknek. Még inkább áll ez a nézőkre. A proletárokból kerülnek ki azok a százezrek, akik a sporthelyeket körülállják. Ama száztizennyolcezer néző közül, akik Angolország és Skócia játékát egy shilling belépődij mellett végignézték, legalább 90% munkás és álkalmazott volt. Lázas érdeklődéssel olvassák az angol munkások napról-napra a polgári lapok hosszu sporttudósításait. Ha Newcastle United Birminghamba megy, hogy Aston Villa ellen fölvegye a harcot, akkor Newcastleban százezrek alig tudják az eredményt megvárni. Ezrek és ezrek sereglenek össze az ujságházak körül, hogy a győzelmi hirt minél előbb megtudják.

Ilyen nagy szerepe van a labdajátéknak az angol munkások életében. Semmi kétség: sok fizikai és erkölcsi előnyt köszönhetnek neki, de mindezeket az előnyöket egy hatalmas hátrány tulszárnyalja. Ami az ókori Róma cézárainak a cirkuszjáték volt, az ma a sport az angol burzsoáziának. De mindenekelőtt a labdajáték: eszközt lát benne, amelylyel a proletárság figyelmét elterelheti a politikai tevékenységtől és kiölhet belőle minden egyéb érdeklődést. Hogy a szakszervezetek távolról sem erősödnek olyan gyorsan, mint ahogy ez az angol proletárság óriási tömegeinek megfelelne, hogy a munkások évtizedek óta idegenkednek a politikai élettől és hogy olyan nehezen lehet őket a párt számára megnyerni, annak nem utolsó oka a sport iránti szenvedélyük, amelyet Angolország uralkodó osztályai tudatosan támogatnak.

Ami most Angolországban van, az nálunk is hamarosan meg lesz. A szárazföldi ipari államokban gyorsan terjed a labdarugás sportja, gyorsan keriti hatalmába a dolgozó népek tömegeit. Vegyük

csak Ausztriát. Körülbelül husz esztendeje, hogy ez a játék Angliából átjött. Eleinte csak az ugynevezett jobb családok fiai üzték, de a játékban rejlő tendencia: a teljesítőképességet mindig magasabbra fokozni, arra kényszerítette a burzsoá játékosokat, hogy az alsóbb néprétegekből meritsenek uj eröket. Tiz év előtt még rikordszámba ment, ha egy játéknál ezer fizető néző volt jelen, de amikor 1912-ben Ausztria Magyarországgal mérközött Bécsben, már tizenháromezer néző sereglett össze. Éppugy mint Angolországban, Ausztriában is tulnyomóan munkásokból és alkalmazottakból kerül ki a játékosok és nézők zöme. És nemcsak a nagyvárosokat ragadta meg ez a sport. Gomba módjára szaporodtak el a kisebb városokban és helységekben a különböző sportkörök. Ahová az ipar bevonult, oda a labdarugás is nemsokára befészkeli magát. Csak egy bizonyos fejlődési fokban ismerte föl az uralkodó osztály ennek a sportnak a jelentőségét. Lassanként rájöttek, hogy a proletárságnak a sport iránt fokozódó érdeklődését fölhasználhatják arra, hogy a politika és szervezkedés iránt való érdeklődését letompitsák. Ezt bizonyos fokig el is érték már Németországban és Ausztriában. Németországban az uj „középosztály" alkotja a játékosok és nézők nagyobb tömegét. Nagyiparosok alapitanak köröket, hercegek vállalják a védnökségeket és tüznek ki díjakat, nagyon gyakran katonai hatóságok is résztvesznek a sportjátékok rendezésében. Nem csoda hát, ha Németország labdajátékosai lelkes hazafiak. Ugyanez áll Ausztriára is, habár a nemzetiségi ellentétek a fejlődést lassitják és némiképpen megbénitják. Várjunk tehát addig, amig a dolgok odáig fejlődnek, mint Angliában? Nem. De milyen álláspontra helyezkedjünk ezzel a fejlődéssel szemben? A proletárságot visszatartani ettől a sporttól, ezt könnyebb mondani, mint megtenni. Az ilyen irányu agitáció talán meglassitaná a labdajáték terjedését, de nem tartóztatná föl. Csak az ismeri ennek a sportnak a hatalmas vonzóerejét, amelyet a tömegre gyakorol, aki maga is labdarugó volt. Nincs olyan sport, amelyet a labdarugáshoz lehetne hasonlitani. Tisztán sportszempontból itélve, ez a játék minden más tömegsportot messzi a háttérbe szorit. Nem a fogadások csábitják a tömegeket — a fogadások ritkaságok a labdarugásnál —, hanem a játékban rejlő varázserő. A labdarugósport nemcsak azért tömegsport, mert tömegek üzik és tömegek nézik, hanem mert megfelel a modern proletárság pszichológiájának. Nem ember ember ellen harcol itt; tömegerők állanak egymással szemben. Közösség közösséggel áll szemben, mindakettő tervszerü szervezettel. A munkamegosztás és együttmunkálkodás a vezérlő eszméi, a szolidaritás az alapgondolata ennek a játéknak. Önzés és labdarugóverseny teljességgel kizárják egymást. Az egyéniség teljesen fölolvad a harcoló közösségben. Csak ahol az együttharcolás érdeke maga megkivánja ezt, ott érvényesül az egyéni cselekvés. Olyan játék ez, amely gyors áttekintést, a leggyorsabb itéletet követeli és amelyben a harc sohasem szünetel, mert minden másodpercben változik a helyzet. Olyan játék ez, amely a játékos és a néző figyelmét állandóan lekötí. Akit egyszer a játék szelleme magával ragadott, azt nem egykönnyen engedi el.

Egészségügyi vonatkozásban is kiállja az összehasonlítást a labdarugás minden más sporttal. Más sportokhoz hasonlítva és azoknak a számához, akik résztvesznek benne, csak nagyon ritkák a balesetek. A játékosok szabad és tiszta levegőn mozognak, szél és eső edzi testüket, a szaladgálás erősíti szívüket, tüdejüket és idegeiket. Ami azonban a labdarugást a nép sportjává avatta, az az egyesek számára való olcsósága. Ahol rendelkezésre áll megfelelő szabad tér, ott elegendő, ha összeáll 22 fiatalember és 10 koronáért vásárol egy labdát. Most már megkezdődhetik a játék, igaz, hogy kezdetlegesen, de mégis kielégíti az ifjak minden kívánságát. Igy megy ez aztán egész éven keresztül és ez a játék egyeseknek mindössze 50 fillérbe kerül. Ilyen körülmények között nem nagy sikerrel kecsegtetne a tömegeknek a labdajátéktól való visszatartására irányuló kísérlet. De tulajdonképpen nincs is szükség arra, hogy ezt megtegyük. Csak hadd leljék örömüket a munkások olyan játékban, amely testileg és erkölcsileg emeli őket és háttérbe szorítja azokat a kevésbbé hasznos játékokat, amelyeknek a nagy tömeg ma még hódol.

A játék örömeinek azonban nem szabad szenvedélylyé fajulniok, amelyek aztán a sportot fölébe helyezik a saját osztály életérdekeinek. Az a veszedelem, hogy a sportszenvedélyt kihasználhatnók a a munkásoknak a saját osztályérdekeiktől való eltérítésre, nem éppen kicsinylendő. A fejlődöttebb ország megmutatja a hátramaradottabb jövőjének a saját képét. A szárazföld burzsoáziája nem egykönnyen enged ki kezéből olyan eszközt, amely Angolországban oly „pompás" eredményeket hozott.

Olyan sport, amelynek ilyen méretei vannak és amely a proletárság életében olyan nagy szerepet játszik, kell, hogy egy pártot érdekeljen, amely a munkások összességére hatni akar. Ami a munkás életében szerepet játszik, annak jelentősége van a szociáldemokrácia szemében is. Ezért kell nekünk a munkások és az alkalmazottak felé kiáltani: Találjatok élvezetet a játékban, de ne feledjétek el, hogy proletárok vagytok, ne feledkezzetek meg a saját osztályotokkal szemben való kötelességeitekről.

SZEMLE.

Elméleti szocializmus.

A kereskedelmi mérleg jelentősége. A napilapok hasábjain mostanában siránkozó közlemények jelennek meg arról, hogy Magyarország kereskedelmi mérlege milyen rossz, mennyivel több értékű árut kénytelen az ország behozni, mint amennyi értékűt kivisz és ennek folytán az országnak tönkre kell menni. A Népszava is hasonló szellemben tárgyalja a külkereskedelmi mérleg adatait, ezért szükségesnek tartom ezt a kérdést egy kicsit behatóbban megvizsgálni.

Valamikor, ezelőtt körülbelül 400 évvel, az a balvélemény volt a közgazdaságtanban uralkodó, hogy valamely ország annál gazdagabb, minél több az aranya és ezüstje. Ennek folytán az államok gazdasági politikájának főcélja az volt, hogy az ország arany- és ezüst-

állományát szaporítsák. Erre a célra igyekeztek a kivitelt előmozdítani, a behozatalt korlátozni és ezáltal az ország aranyállományát szaporítani. Azt a közgazdasági rendszert, amely ezt hirdette, merkantilizmus-nak nevezik. Ebből a korból maradt meg mostanáig az a balhit, hogy a passzív kereskedelmi mérleg minden körülmények között káros valamely ország közgazdaságára nézve.

Hogy ez mennyire nem így van, bizonyítja Anglia példája. Anglia kereskedelmi mérlege évtizedek óta nagy mértékben passzív. Az utolsó évtizedben a kiviteli többlet évente körülbelül 160 millió fontra, vagyis körülbelül évente 4000 millió koronára rugott. Ennek ellenére egyetlen angol közgazdásznak sem jut eszébe ebből a körülményből Anglia közgazdasági romlására következtetni.

Anglia az utolsó évtizedben tehát 4000 millió koronával több értékű árut kapott külföldről, mint amit kivitt. Ennek ellenére az ország nem adósodott el a külfölddel szemben, és pedig azért nem, mert a kereskedelmi mérleg nem azonos a fizetési mérleggel.

Fizetési mérleg alatt értjük annak az összeállítását, hogy valamely országnak egy évben mennyi fizetési kötelezettsége van a külfölddel szemben és mennyi követelése van külföldi adósoktól. Ha valamely ország fizetési mérlege passzív, úgy ezt aranykivitellel ki kell fizetni, vagy pedig az így keletkezett adósság után kamatot fizetni.

A külkereskedelmi mérleg természetesen egy része a fizetési mérlegnek. Ha a külkereskedelmi mérleg passzív egyenleggel záródik, úgy ez az egyenleg a fizetési mérlegben mint passzív tétel — amelyet ki kell fizetni — szerepel. De valamely ország fizetési mérlege aktív lehet, vagyis több pénzt kaphat külföldről, mint amennyit fizetni tartozik, ha más külföldi jövedelmi forrásai vannak. Így van ez például Angliánál!

Angliának külföldi követelései és bevételei a külföldre szállított áruk eladási árán kívül főleg külföldön elhelyezett tőkéinek hozadékából és a gyarmatokon élő angolok kereseti fölöslegéből származik. Angliának — mint minden nyugateurópai régi kapitalista államnak — óriási tőkéi vannak külföldi iparvállalatokban, külföldi vasutakban elhelyezve; óriási összegeket kölcsönözött külföldi államoknak, amely összegeknek a kamata évről-évre Anglia fizetési mérlegében mint bevétel szerepel.

Hasonlóképpen óriási jövedelme van Angliának a gyarmataiból; a háromszáz millió lakossággal bíró Indiának összes főhivatalnokai angolok, akik óriási fizetésüknek tetemes részét nem költik el, hanem családjuknak Angliába küldik, vagy odahaza pénzintézeteknél elhelyezik. Ilyen módon Anglia fizetési mérlege — az évente 4000 millió korona hiányt fölmutató kereskedelmi mérleg ellenére — aktív, vagyis Anglia legalább annyi pénzt kap külföldről, mint amennyit kifizet. Az a 4000 millió korona értékű árutöbblet tehát, amelyet Anglia évente behoz, nem azt jelenti, hogy Anglia eladósodik, hanem ellenkezőleg: azt jelenti, hogy Anglia régebben a külföldön elhelyezett tőkéi kamata fejében, valamint gyarmatai kizsákmányolása révén évente 4000 millió korona árut kap ingyen a külföldtől.

Magyarország passzív külkereskedelmi mérlege persze más megítélés alá esik. Magyarországnak nincsenek külföldön elhelyezett tőkéi és nincsenek gyarmatai. Ennek ellenére van egy nevezetes külföldi pénzforrása az áruk eladásán kívül és ez a külföldön dolgozó magyar kivándorlók által megtakarított és hazaküldött pénz. Hogy mekkora ez az összeg, ezt nem tudjuk, de mindenesetre évente több száz millió koronára rug.

Más országok, például Olaszország és Svájc, rengeteg külföldi pénzjövedelemre

tesznek szert a külföldi utazók révén, akik százezer számra keresik föl az országot és százmilliókat költenek ott el anélkül, hogy pénzt kivinnének az országból. Szóval a kereskedelmi mérleg alakulásából az ország fizetési mérlegére következtetést vonni nem lehet. Annál kevésbé lehetséges következtetést vonni az ország közgazdasági állapotára és haladására. Nemcsak passzív kereskedelmi, hanem passzív fizetési mérleg mellett is kedvező lehet valamely ország közgazdasági helyzete, mint a következő meggondolás mutatja:

Tegyük föl, hogy valamely ország évente 1000 millió koronával passzív fizetési mérleggel bír, vagyis a külfölddel szemben évről-évre 1000 millió korona uj adósságot csinál.

Ez egyáltalán nem baj, ha az ország ezt az 1000 millió koronát nem élte föl, hanem tőkeként a termelésben alkalmazta. Ez esetben ugyan évről-évre egy milliárd korona uj adósságot csinál, de ugyanennyivel vagy esetleg még többel szaporodik a vagyona, tehát helyzete az adósságcsinálás által egyáltalán nem rosszabbodott.

Ennél a kérdésnél a magángazdasági szempont teljesen megegyezik az államgazdasági szemponttal. Vegyünk egy kereskedőt: ha valamely évben több árut vásárolt, mint amennyit eladott, akkor kereskedelmi mérlege passzív. Nyilvánvaló azonban, hogy ezért nem kell neki tönkremenni, mert hisz az áru, amivel többet vásárolt, megvan neki. Fizetési mérlege is igen könnyen passzív lehet, ha ebben az évben, vagy minden évben több pénzt kellene neki kifizetni, mint amennyit bevett: ez esetben adóssága szaporodik, de nem kell tönkremennie, mert lehetséges, hogy sok árut fölhalmozott és árujának egy részét természetben befektetésre, épitkezésre, tőkésitésre használta föl. Passzív kereskedelmi és passzív fizetési mérleg ellenére vagyona szaporodhatik. És a kereskedő helyzetét nem is itéljük meg sohasem kereskedelmi vagy fizetési mérlege alapján, hanem mindenkor vagyonmérlege alapján, hogy szaporodott-e vagyona ebben az évben vagy sem.

Egyedül ez volna a helyes eljárás valamely ország gazdasági helyzetének megitélésénél is. Itt is nem a kereskedelmi, sem a fizetési, hanem csakis a vagyonmérleg alapján lehet eldönteni, vajjon szegényedett vagy gazdagodott-e és nincs semmi értelme pusztán a kereskedelmi mérleg passzivitása alapján az ország romlásán keseregni.

Persze, valamely ország vagyonmérlegét megcsinálni nagyon nehéz, szinte keresztülvihetetlen föladat. Keresztülvihetetlen részben az adatok hozzáférhetetlensége, részben a megbecsülés teoretikus nehézségei folytán. Ha valamely ország vagyonmérlegét akarjuk megcsinálni, ugy persze csak az egyes állampolgárok külföldi tartozásait kell számba venni; a belföldi tartozások nem számitanak, mert hisz az egész ország szempontjából mindegy, hogy az ország polgárai közt hogyan oszlik meg a vagyon. A tényleges vagyon fölbecsülésének azonban nagy elvi nehézségei vannak. Polgári tudósok a vagyonba rendesen beleszámitják az összes földbirtokok forgalmi árát. Ez azonban nem helyes: a föld nem vagyon; ára csak azért van, mert lefoglalása által munkanélküli jövedelemre, járadékra lehet szert tenni: egy kommunista társadalomban a földnek az értéke csak annyi volna, mint az a munkamennyiség, amely a jelen pillanatban föl van benne halmozva. Hasonlóképpen egészen fiktiv jellegü a telekérték, valamint igen sok bánya és közlekedési vállalat értéke, amelyeknél nem a tényleg birtokukban lévő vagyon, hanem a kizsákmányolási monopólium képezi a gazdagság alapját.

Az ország szempontjából hasonlóképp nem vagyon az sem, hogy sok tőke-

pénzes államadósági, községi, vasuti kötvényekkel bir; ezek a magánember számára vagyont képeznek, az ország egészére nézve természetesen nem, mert ezek a papirok csak azt jelentik, hogy tulajdonosaiknak joguk van az ország összes jövedelméből évente egy bizonyos részt maguknak lefoglalni. Vagyont csak azok a dolgok képeznek, amelyekben munkamennyiség van fölhalmozva és valamely ország helyzetét csak akkor tudnók megitélni, ha évente ilyen vagyonmérleget tudnánk készíteni. Minthogy ez nem áll módunkban, alig tudunk valami biztosat mondani valamely országnak, mint gazdasági egésznek gazdasági fejlődéséről.

A kereskedelmi mérleg alakulása azonban semmiesetre sem alkalmas arra, hogy belőle valamely ország közgazdasági haladására vagy romlására következtessünk. Amivel persze nem akarom azt állitani, hogy Magyarország gazdasági állapota az utolsó évtizedben nem romlott; csak azt akarom hangsulyozni, hogy pusztán a kereskedelmi, vagy akár a fizetési mérleg alapján ezt nem lehet eldönteni, mert nem tudjuk, hogy mennyi tőke halmozódott föl az országban, több-e, mint amennyi uj adósságot csinált, vagy kevesebb.

Varga Jenő.

Szakszervezeti mozgalom.

A szakszervezeti harcok jövő kilátásai. „Szürke minden elmélet, csak az élet fája zöldül!“ Ez a klasszikus mondás válasz lehetne Varga és Garami elvtársak, a szakszervezetek jövő taktikájáról a Szocializmusban irt elmélkedéseikre. Sokat, nagyon sokat lehetne irni és beszélni a szakszervezetek harcainak jövő kilátásairól, de mégis csak az élet, a viszonyok irányitják a munkásmozgalmak összes küzdelmeit. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy ne elmélkedjünk, ne törődjünk a jövővel, hanem végezzük napi munkánkat és várjuk nyugodtan, mit hoznak a viszonyok Nézetem, hogy Varga és Garami elvtársak hasznos munkát végeztek, mert ha nem is osztom nézetüket, annyi bizonyos, hogy vitájuk gondolkodóba ejti a szakszervezeti vezetőket és utóbbiaknak alkalmat adnak, hogy többet foglalkozzanak taktikai kérdésekkel. A tőke koncentrációja, a kartellek és trőszt ők fejlődése mindig hálás téma marad, még akkor is, ha a jövő küzdelmek alakulásait nem látjuk tisztán.

Varga elvtárs a kartellek és trősztök hatalmát állitotta elénk és attól fél, hogy a szakszervezetek idővel nem birnak megmérkőzni ezzel a hatalommal. Más taktikát ajánl tehát. És ez a leghálátlanabb dolog, mert hiszen taktikát évtizedekre előre megállapitani lehetetlen. Garami elvtárs válaszol is Varga elvtárs uj, illetve a jövő módszereire és fölösleges, hogy én is foglalkozzam velük. Csak egyet akarok leszögezni. Varga elvtárs módszerei közt a „szabotázs“ is szerepel. Fejtegetései odairányulnak, hogy ha a szakszervezetek már sehogy sem boldogulhatnak a hatalmas trősztökkel, vegyék elő a szabotázst, romboltassák le a gépeket, munkaszerszámokat stb., szóval, a szakszervezetek vegyék át a szindikalista harci eszközöket. De joggal kérdezhetjük, hogy a szakszervezeteink kénytelenek lesznek öreg korukban szindikalista eszközökkel dolgozni, miért idegenkedünk most a szindikalizmustól?! Nem jobb lenne, ha mindjárt berendezkednénk a szindikalizmusra? Garami elvtárs elmondta véleményét a szabotázsról, én csak hozzáfüzöm, hogy az a harci eszköz, amely már születésénél csütörtököt mondott, nem élesztheto föl a jövőben sem. Akármiképp alakulnak a viszonyok, a szakszervezeti mozgalom összes küzdelmeiben csak azokat az eszközöket alkalmazhatja, amelyek a multban is kitünően beváltak. A szindikalista eszközök pedig éppen nem biztatóak. A szabotázs még sohasem hozott a munkások szá-

mára állandó vívmányokat és semmi kilátás nincs arra, hogy a szindikalisták ezen harci eszköze a jövőben jobban beváljék, mint a multban.

De vajjon megokolt-e egyáltalán az a félelem, amelyet Varga elvtárs, sőt Garami elvtárs is tanusít. Mindketten féltik a szakszervezeteket a trösztöktől. „Bárhol kezdjenek is a munkások bérmozgalmat a trószt hatalmi körében, mindig egy és ugyanazon nagy hatalommal találja szemben magát. Bármennyi anyagi eszközt halmoz is föl a szakszervezet, a trösztöt kibőjtölni nem tudja, mint régente a szegény izolált munkáltatókat." Ezt irja Varga elvtárs, Garami elvtárs még ráduplázás és a következőket mondja: Meg kell látnunk és ki kell mondanunk, hogy a kapitalista termelés legfölső csucsát jelentő kartellekkel és trösztökkel szemben a munkásság szakmai, gazdasági szervezkedése és küzdelme nem tud megbirkózni. A tőkés termelés ez a szervezettsége azt a határsorompót jelenti, amelyen tul a munkásság gazdasági szervezettségének ereje, a szakszervezeti harc a legjobb esetben is védelmi pozicióba szorul."

Hát ezek bizony szomoru kilátások. Szerencsére azonban, a cikkiró elvtársak tulzottan sötét színben látják a jövőt. A kapitalizmus fejlődésében és koncentrálásában senki sem kételkedik és mi okunk van arra, hogy a munkásmozgalom erősödésében kételkedjünk? Varga és Garami elvtársak nem vették figyelembe, hogy a szakszervezetek ma még aránylag gyöngék, hogy a munkások még csak 25 %-a van szervezve. És ha szervezeteink gyöngeségük mellett is nagy eredményeket tudtak kivívni, ha tudták az egész vonalon a béreket emelni és a munkaidőt rövidíteni, mi lesz akkor, ha a munkások 90 %-a lesz szervezve? Én bizom benne, hogy akkor még a hatalmas trösztökkel is szembe tudnak szállani. Abban pedig éppenséggel nem szabad kételkednünk, hogy valaha sikerül, ha nem is valamennyi, de legalább a munkások nagy részét szervezni.

Igaz, hogy a szervezési munka roppant nehéz és ennél a munkánál előnyben vannak a munkáltatók, mert míg például valamely nagy iparágat csak 50 munkáltató képviseli, addig ugyanebben az iparágban 50.000 vagy még több munkás dolgozik. Az 50 munkáltató néhány nap alatt szervezhető, viszont az 50.000 munkás szervezése évekre terjedő megfeszitett munkát igényel. Ezek a viszonyok, a munkáltatók egyik nagy erősségét képezik, de látva a szakszervezetek és különösen Németország szakszervezetei taglétszámának rohamos emelkedését, nincs okunk a lemondásra. Egyébként, hogy a németországi szakszervezetek vezetőinek mi a véleménye a jövőről, erről tanuképp idézem Schmid Róbertet, aki az 1911-ben Drezdában tartott szakszervezeti kongresszuson, a jelenlévők helyeslése mellett a következőket mondotta:

„Ki kételkedik még abban, hogy a németországi nagyiparosok központi szövetsége hatalmas politikai és gazdasági szervezet, hogy oly hatalmat képvisel, amelyel számolnunk kell. De vajjon ok ez arra, hogy ijedezve félre álljunk, a hatalom előtt térdre esve, kijelentsük: nem tehetünk semmit? És igaz-e az, hogy elértük a szakszervezeti fejlődés utolsó időszakát, hogy a jövőben a kartellek és munkáltatószervezetek uralkodnak? Én ezt nem hiszem; a mi erőink is gyarapodnak; és a gazdasági harcok nagyobbodnak; minden sztrájk nemcsak a munkásokon, hanem a munkáltatókon is érzékeny sebeket ejt; bármilyen hatalmas a mi vasiparunk az ő nyugdijintézményeivel, amelyeknek célja a munkásokat jámborrá tenni; az ő sárga szervezeteivel, amelyeknek főcélja a munkások árulása, az ő hatalma sem megdönthetlen és a bányatulajdonosok hatalma sem legyőzhetlen a munkásmozgalmak harcaiban. Azt remélem

hogy nincs messze az az idő, midőn a németországi nagyiparosok központi szövetsége elismeri a tarifaszerződéseket; kényszerítve lesz erre, mert másképp nem boldogul. Szomoru lenne a munkásmozgalomra nézve, ha ez a kilátásunk nem volna, ha tehetetlenül állnánk, mert ugy hisszük, hogy a vállalkozó gazdasági hatalma fölöttünk áll. Nem kicsinylem a vállalkozók erejét. Ők élvezik a politikai befolyás minden előnyét és nagy támaszuk a gazdasági fejlődés; de ennél a fejlődésnél bízom a munkások ébredésére, akik már ma is olyan erőket fejlesztettek, hogy bátran nézhetünk a jövő elé.“ [1]

Ha nem tévedek, akkor Schmidt Róbertnek fönti kijelentései válaszul szolgáltak Kautsky a „Weg zur Macht“ cimü munkájára, minden esetre azonban azt igazolják, hogy Németországban is fölmerültek hasonló nézetek, mint milyeneket Varga és Garami nálunk vallanak. De a praktikus munkát végző szakszervezeti vezető, aki munkájának sikerét ugyszolván naponta látja, aki azt is látja, hogy a szakszervezeti mozgalmat semmiféle támadás nem birta gyöngiteni, nem jőhet más következtetésre, mint Schmidt Róbert.

Hogy milyenek lesznek a jövő harcai, azt csak sejteni tudjuk. Anglia és Németország munkásmozgalmai máris óriási harcokba keveredtek a nagy tőkével, de e harcok kimeneteléből nem lehet következtetni a jövőre. Anglia szakszervezetei különösen a koncentráció terén nem tartottak lépést a nagyiparosokkal. Németország szervezetei pedig, a bányamunkások legutóbbi sztrájkját kivéve, szépen fejezték be harcaikat.

Garami elvtárs azon állitása, hogy a szakszervezetek bizonyos határsorompóhoz érkeznek, amely további működésüket meddővé teszi, már azért sem állhatja meg helyét, mert az ellenkezne a természetszerű fejlődéssel. Ugyanis a szakszervezeteket a tőkés termelési rendszer szülte, nem egyesek akaratából, hanem a viszonyok kényszerítő hatása folytán alakultak. És vajjon képzelhető-e, hogy a modern termelési rendszer hatása alatt alakult szakszervezetek éppen akkor váljanak tehetetlenekké, midőn ez a termelési rendszer a legjobban kifejlődve, a leghatalmasabb lesz? Jósolgatni nem akarok, de valószinűnek tartom, hogy a szakszervezetek lesznek azok, amelyek a munkások fölszabadítási harcában a döntő szerepet viszik. Szervezett hatalom áll majd szervezett hatalommal szemben és valószinűnek tartom azt is, hogy a szakszervezetek gazdasági harca politikai osztályharccá fejlődik. Tehát nem tétlenségre kárhoztatott sorompóhoz jutnak szakszerveteteink, hanem ellenkezően, nemcsak gazdasági, hanem politikai téren is harcolnak a munka fölszabadításáért.

Jászai Samu.

[1] Lásd: „Protokoll der Verhandlungen des achten Kongresses der Gewerkschaften Deutschlands.“ 217. o.

Kőzségi ügyek.

A kötelező ravatalozás. A napról-napra tengődés állandó küzdelmei között időnként följajdul Budapest munkássága a temetkezési hiénák garázdálkodásaitól. Egy egy botrány révén egyes ujságcikkek itt-ott élesen támadják a halál uzsorásainak a fosztogatásait, az elkeseredés hangja megszólaltatja néhanapján a hatóságot is, a fölzudulás elültével azonban a szabadjára eresztett indulat lassan-lassan visszaterelődik régi folyásába. A tömeg zugolódik, a temetkezési vállalatok pedig folytatják üzelmeiket mindaddig, amig a temetkezés mai rendszerét föl nem váltja a nagyvárosi életből kifejlődött uj temetkezési rendszer: a kötelező ravatalozás.

A városok ezideig alig törődtek a temetkezésügygyel, legtöbbnyire beérték egyedül városi temetők létesitésével és nem igen gondoltak arra, hogy ezt a fontos közegészségügyi és szociálpolitikai kérdést összhangzásba

hozzák a mai gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyokkal. Nem vitatható, hogy a városi temetők létesítése rendkívül fontos közegészségügyi intézkedést jelent, egyedül ezzel azonban még nem tettek eleget a városok — a temetkezésügyet illetőleg — a lakossággal szemben tartozó kötelességüknek. A nagyobb ipari és kereskedelmi központok és lakosaiknak gazdasági és társadalmi viszonyai többnyire tulfejlődték már a temetkezések meglévő formáit és külsőségeit, a változott körülmények ujabb követelményei tehát más irányban is szükségessé teszik a városok beavatkozását.

A halottak eltemetését sokáig egyházi kötelességnek tekintették és ezen fölfogás alapján az egyházak a temetkezésügyet igen jelentős és jövedelmező vállalkozássá fejlesztették. Innen van, hogy a városok — ha a temetkezésügyet bármilyen formában és mértékben községi kezelésbe akarják venni — rendesen élesen szembekerülnek az egyházakkal. De olyan helyeken is, ahol a halottszállítás és temetésrendezés nincsen az egyházak kezében, hanem magánvállalkozást képez, a városoknak ott is a legkülönfélébb nehézségekkel kell megküzdeniök. Ezen temetkezési vállalatok — éppen ugy, mint egyéb közszükséglet kielégítésére szolgáló magánvállalat — igazgatóságaikat befolyásos egyénekből állitják össze. Az igy fölfegyverzett vállalatok a befolyás, a hatalom és tőke erejénél fogva monopóliummá teszik ezt az iparágat. A temetkezési vállalatok ezen mérhetetlen befolyásának tulajdonitható, hogy a városok a legtöbb esetben alig képesek velük szemben föllépni. A lakosság panaszai, igényei és kivánságai alig találnak kielégitést és nagyon sok helyen nagy harcok árán juthattak el csak odáig, hogy a vállalatokkal szemben a temetkezési osztályok díjainak a megállapitásába és a díjtételek pontos betartására nézve a város kellő befolyást, illetőleg ellenőrzési jogot biztositott magának. Ezen körülményeknek tulajdonitható, hogy a városok ezideig közömbösek voltak a temetkezésügygyel szemben és amint a „Mitteilungen der Zentralstelle des Deutschen Städtetages“ cimü közlöny II. kötetének 1910 augusztus 13-án megjelent száma kimutatja, csak alig találunk néhány olyan németországi várost, melyek már régtől fogva községi kezelésben végzik a temetkezéseket. Csupán Aachen, Bonn, Fürth, Heilborn, Karlsruhe, Stuttgart, Ulm és Wiesbaden városok tekintették a temetkezést kezdettől fogva (évszázadok óta) községi föladatnak, a többi városok közül pedig Dortmund 1881 óta, München 1819 óta, Offenbach 1832 óta, Hanau 1834 óta, végül Iserlohn 1841 óta vette a temetésügyet községi kezelésbe. Csak ujabban, amióta a közszükségletek kielégitését többnyire a városok igyekeznek maguknak lefoglalni, hogy egyrészt azokat jobban és előnyösebben lássák el, másrészt pedig, hogy az igy előálló jövedelmet az összesség javára biztositsák, azóta hódit tért a városok körében is az a törekvés, hogy a temetkezésügyet városi kezelésbe vegyék.

A temetkezésügynek községi kezelésbe való vétele azonban nem merülhet ki csak a halottszállitás és temetésrendezés monopolizálásában, elvégre a temetésnek nemcsak az utolsó akkordjai szorulnak reformra, hanem meg kell változtatni annak egész mai rendszerét, külső formáit és lefolyását is. Fontos szociálpolitikai és higiéniai szempontok követelik, hogy minden halottat — kivétel nélkül — a hatóság kezelése és fölügyelete alá kell helyezni, ehez képest a halál megállapitásával egyidejüleg a halottat a magánlakásból el kell távolitani. A fővárosnak tehát ki kellene mondania a hullaházban való ravatalozási kényszert. Amit megcsinált Bamberg, Bromberg,

Freiburg i. B., Fürth, Giessen, Gotha, Heidelberg, Karlsruhe, Mannheim München, Nordhausen és Augsburg, azt megcsinálhatja Budapest is.

Budapesten ezidő szerint csak a következő esetekben kötelező a halottaknak a hullaházba való beszállítása: *a)* ha a lakásviszonyok olyanok, hogy az élők a hullától el nem különíthetők; *b)* ha az elhalálozás valamely vendéglőben történt; *c)* idegen helyről vasuton, hajón vagy tengelyen ideszállított hullák, azok kivételével, melyekre nézve a hatóság engedélyt ad arra, hogy azok eltemetése a családi lakásból történhessék; *d)* Dunából kifogott, vagy másutt talált hullák; *e)* olyan hullák, melyek valamely járványos betegség megállapítása céljából boncolandók; *f)* járványok idejében a hatóság által különösen meghatározandó esetekben. Ezen intézkedések azonban hiányosak és a budapesti életkörülményeknek ma már nem megfelelők. Budapesten ugyanis a lakosság legnagyobb része szűkös lakásviszonyokra van utalva. Az ilyen családoknál — még ha kétszobás lakással rendelkeznek is, tehát ha az élők a halottól el is különíthetők — az életfolyás azért a halott közvetlen közelében bonyolódik le. Ugyanazon lakásban, melyben a halott fekszik — eszik, iszik, alszik és tartózkodik a többi családtag is. Ha figyelembe vesszük már most, hogy a hulla a levegőn az egyenlőtlen, állandóan változó és magas hőmérséklet mellett gyorsan oszlásnak indul, annyira, hogy a hullán a levegő két napon át olyan elváltozásokat idéz elő, mintha azt négy napon át vízben, vagy tizennégy napon át földben tartották volna, önként következik tehát ebből, hogy a hullát, mint az élőkre veszedelmes emberi maradványt a környezetből sürgősen el kell távolítani. Elvégre a pietásnak is sokkal inkább megfelel, ha a halál megállapítása után a halottat azonnal a célnak megfelelő alkalmas helyre szállítják, mintha a lakásban tartják, ahol az oszlási processzus megindulásával a környezetre kellemetlen és — miután bacillusokat tartalmaz — veszélyessé is válik. Ezekhez csatlakozik még az a nagyon fontos szempont is, hogy a hozzátartozókban — akik nem egyszer a hosszadalmas ápolás terhe alatt különben is végképpen kimerültek — a halott látása fokozottabb lelki izgalmakat okoz. A családi házból rendezett temetések ezenkívül alkalmat szolgáltatnak még a ragályos betegségek terjesztésére is. A temetkezési vállalkozók a gyászházat rendszerint földíszítik, a szobákat, konyhát, falakat, udvart és kaput drapériákkal vonják be. Ezek a drapériák állandóan használatban vannak, azokat használat után sohasem fertőtlenítik, hanem rendszerint az egyik gyászházból közvetlen a másikba viszik és így nem egyszer a ragályos betegségeket egyik helyről a másikra hurcolják.

Nem szabad elfelejteni még azt sem, hogy a nagyobb városokban manapság a temetők igen messze esnek a város belsejétől és így a gyászolók a halottat — miután erre fizikailag képtelenek — gyalogszerrel nem kísérhetik, kocsin kell nekik a temetőbe menniök ami nagyon költséges és a legtöbb család anyagi erejét fölülmulja. De az ilyen temetésekben alig lehet valami ünnepélyességet fölfedezni. A gyakran emlegetett pietás itt nagyon kevéssé érvényesül és nem nagy ünnepélyesség nyilatkozik meg abban, ha az utcán végigszáguldó halottaskocsit csupán 1, esetleg 2 egyfogatu bérkocsi vagy omnibusz — ugyancsak galoppban — „kíséri". A kisvárosi ember talán igen — de a budapesti nem ütközik meg a halottak kiszállításának ilyen módja fölött, mert tudja, hogy a temetkezési vállalkozónak sürgős a dolga, neki sietni kell, mert messze a temető, kénytelen tehát hajtani és nyargalni, hogy még egy, esetleg két fordulót csinálhasson. A vállalkozó részére ez csak

üzlet, aki egyébbel, mint vállalatának a rentabilitásával nem törődik és csak akkor hajlandó lassu léptekben is haladni, — ha ezért megfizetik. Ilyen temetést azonban csak a vagyonosabbak rendezhetnek, annak költségeit csakis ők birják el.

Budapest azonban tulfejlődött már az ilyen nagy, ünnepélyes temetési menetek korszakán. Itt nagy ipari és kereskedelmi élet forr, ahol a nagy vállalatok, gyárak, vasutak és hajóállomások között állandó az összeköttetés és a lakosság százezrei életföltételeiknek megszerzése végett a legkülönfélébb közlekedési eszközöket állandóan frekventálják. Ez a nagyszabásu és néhány sorban könnyen nem jellemezhető, óriási gazdasági, társadalmi és kulturális életműködés pedig csakis az utca állandó igénybevételével bonyolitható le. Az ilyen város utcáin nincsen hely a gazdasági életfolyást és közlekedést zavaró nagy temetkezési menetek számára.

Ezen állapotok elől csakis a hullaházban való ravatalozási kényszerrel lehet kitérni, melynél a halottat erre a célra szolgáló kocsin a legrövidebb a hullaházba szállitják, a hozzátartozók pedig a körülményeknek és anyagi helyzetüknek a legmegfelelőbb módon — mindenesetre sokkal olcsóbban mint manapság — jutnak ki a temetőbe. A halottat kiszállitáskor a halottasházban helyezik el, ami által a temetkezési ünnepség sulypontja a temetőbe helyeződik át. A hozzátartozók itt gyülekeznek és itt várják be a temetési aktus kezdetét.

Sokan vannak, akik a temetkezés ilyen elrendezését nagyon ridegnek tartják és idegenkedve gondolnak arra, hogy halottjukat komor hullaházba kelljen elhelyezniök. Budapesten ugyan manapság már szaporodik a hullaházban való ravatalozások száma, ez a szokás azonban nem terjedhet el általánosan, mert a főváros a ravatalozó termek igénybevételéért magas használati díjakat állapit meg. De még ha teljesen díjmentessé is tennék a hullaház használatát, fakultativ ravatalozás mellett a lakosságnak jelentékeny része előítélet és egyéb okok folytán mindig idegenkednék attól és gátat vetne ezen szokás elterjedése elé. Hisz Németországban Kőln, Krefeld, Bochum és még néhány város díjmentesen nyujtják a hullaházat és a lakosságnak mégis csak alig egy százaléka veszi azt igénybe éppen azért, mert a hullaház használata nem kötelező. A hullaházban való ravatalozásnak az előnyei csakis a kötelező ravatalozás mellett érvényesülhetnek. A lakosságnak egy bizonyos része a fakultativ ravatalozás mellett — azon hitben, hogy halottjuk iránt való ragaszkodásukat ilyképpen dokumentálják, a legmegfelelőbben — mindenkor hajlandók arra, hogy a temetkezést ne a hullaházból, hanem a gyászházból rendezze. Ezáltal azonban a lakosságnak a másik része bizonyos morális kényszer alá kerül. Ők sem akarnak vétení a pietás ellen és nagyon sokszor olyanok, kiknek lakás és anyagi viszonyaiknál fogva kevésbé áll módjukban, megtartják a halottat a lakásban, ameddig csak lehet.

De nemcsak az itt elmondott szempontokból, hanem anyagilag is előnyösebb a kötelező ravatalozás a mai állapotnál. Mannheimban például kötelező ravatalozás mellett a következő díjtételek vannak érvényben:

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.
	márka		
a) 15 évnél idősebb főlnőttek — ---	150	100	30
b) 6—10 év között levő gyermek	100	70	25
c) 6 évesnél fiatalabb gyermek	50	40	8

Ezen díjak ellenében a város a következő szolgálatokat nyujtja: 1. A temetésrendezés körül főlmerülő, a temetkezési osztálynak megfelelő összes személyi szolgáltatásokat; 2. a temetkezési osztálynak megfelelő koporsót és egyéb

járulékait; 3. a halott elszállítását a gyászházból a hullaházba; 4. főlügyeletet a hullaház fülkéjében; 5. halottas kocsit.

Budapesten ugyanilyen szolgáltatásokkal járó temetés 95 koronába, Bécsben pedig — ahol a temetésrendezés ugyan részben községi kezelésben van, de nincsen kötelező ravatalozás — 65 koronába kerül.

Az eddigiekből következik, hogy a temetkezésügy mai rendszere tovább főnn nem tartható Budapesten, mert olyan terheket ró a lakosság zömére melyet az elviselni nem képes. És ha csak némiképpen is ismerjük azon kinövéseket és visszaéléseket, melyek a mai temetési rendszer hajtásai és amelyek a temetkezések körül napról-napra lejátszódnak, akkor kétségtelenné válik, hogy ezen rendszerváltozás másképen, mint a hatóság erélyes közbelépésével el sem képzelhető. Tullépi az itt szűkre szabot, kereteket, hogy az e téren ismert visszaéléseket mind ismertessük, elég arra utalni, hogy a napilapok ismételve hoznak hírt a temetkezési vállalatok alkalmazottainak főlháborító eljárásáról, mely néha egyenesen csalás és zsarolás címén való eljárás megindítását szükségessé.

A leghelyesebb lenne — ez lesz egyébként a temetkezésügynek a mai fogalmak szerint a legvégső állomás is — ha a halottak eltakarítása és a vele járó költségek kizárólag a községet, vagy az államot terhelnék. A halott eltakarításának módját higiéniai és szociálpolitikai szempontok határozzák meg, mely szempontok azt követelik, hogy a halottak eltemetéséről az állam vagy a község gondoskodjék. Csak akkor részesülhet majd minden halott egyenlő elbánásban. A község és az állam nem tehetnek ekkor külömbséget polgár és polgár között, a temetkezések mind egyformák és a külsőségek a maiaknál egyszerűbbek lesznek majd.

Ezidő szerint a legközvetlenebb teendő, hogy a mai temetkezési rendszer helyett olyant létesítsünk, mely a lakosság szempontjából a mainál jobb és olcsóbb, mely megfelel a mai higiéniai, de még a szociálpolitikai követelményeknek is és amely belekapcsolható a mai társadalmi, kulturális és gazdasági életfolyásba. Hisz a mai temetkezési rendszernek nemcsak a vállalkozók féktelen versenye, nemcsak az ügynökök lelketlensége és agyafurtsága, valamint a közönség tudatlansága a hibája. Ujjal kellene főlcserélni azt akkor is, ha a vállalkozók és ügynökök a legelőzékenyebbek és a közönség a legtájékozottabb is lenne. Arról van szó, hogy a mai temetkezési formákat és külsőségeket tulfejlődtek már a létező gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyok. A megoldást tehát csakis ezen tényezők egybekapcsolódásában találhatjuk. A mai rendszert kell tehát végképpen megszűntetni, ennek pedig csak egy módja van: a hullaházban való kötelező ravatalozás.

Szántó Béla.

Szociális egészségügy.

Rákbetegség és foglalkozás. A megfigyelés és a statisztika egyaránt igazolják, hogy Európában a mult század közepe óta lényegesen megnövekedett az emberi élet átlagos tartama. Ez korántsem a véletlen dolga. Mert köztudomásu, hogy ugyancsak a mult század közepe óta főleg a munkáselemnek és a szocialista sajtónak követelései és fáradozásai következtében ugy az államok, mint a községek mindjobban kénytelenek törődni a közegészségügygyel s ahol csak tehetik, létesítenek vízvezetékeket, csatornázást, élelmiszer-ellenőrzőállomásokat stb., tehát azokat a közegészségügyi berendezéseket, amelyeknek határozottan nagy higiénikus szerepük van.

Fájdalom, ez a javulás nálunk még alig érezhető. Mi még a fertőző betegségek elleni küzdelem terén is messzire elmaradtunk más államok mögött. Pedig külföldön a ragályos betegségek is már

korántsem olyan közveszélyesek, mint Magyarországon, ahol, eltekintve az ugynevezett gyermekbetegségektől, még a tüdővész, ez az igazi proletárbetegség, még mindig évente 70.000-nél több embert dönt legjobb korában a sírba. Közállapotaink sivársága, a közegészségügy iránti érzék szomoru hiánya és szükkeblüség magukkal hozzák azt, hogy még mindig nem jött el annak az ideje, hogy mint a legtöbb külföldi államban, nálunk is közpénzen létesittessenek tüdővész elleni szanatóriumok, üdülőházak, erdei telepek, betegkonyhák és egyéb már bevált intézmények. Egy okkal több, hogy az osztálytudatos munkásság az orvosok szavára hallgasson és a ragályos betegségek elleni küzdelemből azt a részt, amely az egyének magatartásával, az egyéni védekezéssel igyekszik a fertőző betegségek utjait állani, magára vállalja és annak betartására az elvtársakat szüntelenül buzditsa és sarkallja...

Mert éppen a ragályos betegségek ellen sokat tehet a munkás, ha azokat szemelőtt tartja, amiket az orvosok neki védekezésül ajánlanak. A munkások, a jelenlegi közismeretes nagy lakásnyomorból eredő viszonyok dacára, még is nagyban csökkenthetők a vörheny, a kanyaró, a hagymáz, a difteria megbetegedetteinek a számát, ha azokat a lakásokat, amelyekben fertőző beteg van, mindaddig kerülik, amig a közismeretes „vörös cédula" az ajtón látható, illetve, amig tudomásunk nincs arról, hogy a fertőzött lakást nem fertőtlenitette a hatóság; továbbá, ha elvből minden lakásváltoztatásnál az ingyenes hatósági fertőtlenitést követelik és ha testük, lakásuk, műhelyük tisztántartására állandóan ügyelnek.

A munkás egyéni védekezésére már azért is nagy szükség van, mert nélküle még a legmesszebre menő hatósági gondoskodás sem tudja az összes, elsősorban a munkásosztályt fenyegető, egészségellenes veszedelmeket elhárítani. Itt van pl. az annyira hirhedt félelmetes rákbetegség. Az orvosok minden erőlködése és fáradozása dacára még nem ismerik a rákbetegség előidézőjét. Azt azonban tudják, hogy a rákos betegek száma az utolsó időben mindjobban szaporodik, hogy különösen a munkások körében föltünően gyakori. Nemcsak azok a munkások, akik a kátrányanilin-, naftol-, paraffin-, brikettgyárakban dolgoznak, akik dohánynyal, arzénnel foglalkoznak, hanem főleg azok, akik szeszesitalt mértéktelenül fogyasztanak: az alkoholisták. Ezen épp oly meglepő, mint megdöbbentő jelenség igazolására főlemlitjük hogy az 1901—1904. évekre vonatkozó angol halálozási statisztikától vett adatok szerint, ha általánosságban az angol férfiak halandósága 100, akkor az alábbi foglalkozásokra kiszámitott rákhalandósági viszonyszámok a következők:

Vendéglősök	110
Zenészek	119
Utazók, házalók . . .	137
Kocsisok	149
Tengerészek	154
Sörfőzők	175
Napszámosok.	182

Ezen számokból tehát világosan kitünik, hogy azok a foglakozásbeli emberek, akik sokat isznak, föltünően gyakran betegednek meg rákban!

De van még egy megfigyelés, amely az iszákosság és a rák közötti összefüggést bizonyitja. Köztudomásu, hogy a rák leginkább a szervezet oly részében lép föl laggyakrabban, amelyeket hosszabb időn át valamely mechanikus, vegyi vagy hőbeli izgalom érte. A férfiaknál igen gyakori az oly rettenetes kinokkal járó bárzsingrák. Az orvosok véleménye szerint azért, mert a magaskoncentrációju szeszes italok sürü élvezete vegyileg izgatja a bárzsingot és hajlamositja a rákbetegségre. Egy nyomós okkal több, hogy a munkásság körében a legerélyesebb propagandát indítsuk az alkoholizmus ellen, mert ez a szó

igazi értelmében legnagyobb, legalattomosabb és legkérlelhetetlenebb ellenfele a munkásnak.

Az a munkás tehát, aki a mértéktelen ivástól lemond, tőle telhetőleg elejét veszi annak, hogy bárzsingrákot kapjon. És mivel tapasztalat szerint a föntemlített gyárakban foglalkoztatott munkásoknál észlelt rákok is leginkább a munkás védtelen, **fődőtlen bőrrészein**, tehát az arcon, a kezeken, alkaron vagy lábakon, lépnek föl: jogos a főltevés, hogy az a munkás, aki testének bőrét nagy gonddal ápolja, tisztítja s ha valamelyes elváltozást lát rajta, **azonnal** az orvosához siet és annak tanácsát megszívleli, legjobban megelőzheti az ipari rákot. De nemcsak a saját, hanem kartársainak az érdekeit védi az a munkás, aki íly „bőrbetegséggel" azonnal az orvoshoz siet, mert ha valóban kiderülne az, hogy bizonyos foglalkozások a rákos betegségek kitörését előidézik, akkor vagy a megfelelő óvó- és védintézkedések megtételére lehetne a munkáltatókat és a hatóságokat kényszeríteni, vagy pedig az íly rákokat a kártalanítandó betegségek sorába lehetni vonni.

A rákos betegség mostanában ismét nagyon foglalkoztatja a tudósokat. Németországban **Czerny** heidelbergi tanár kezdeményezésére közadakozásból nagy korházat (Samariterhaus in Heidelberg) létesítettek, ahol nemcsak a kizárólagosan rákos betegekből álló emberanyagot gondosan kezelik és megfigyelik, hanem egyben nagyarányu állatkisérletek és a statisztika segítségével iparkodnak a rák főlötti homályt eloszlatni. Ezen intézet kiadványai nagy becscsel birnak, mert lépésről-lépésre előbbre viszik a rákra vonatkozó ismereteinket. A munkásokat leginkább a következők érdekelhetik. A **rák nem őröklékeny és nem ragadós.** A faiparbeli és a kertészmunkások körében igen gyakori, a bányamunkásoknál igen ritka. A rák előszeretettel azon testrészeket támadja meg, amelyek huzamos időn át mechanikai, vegyi vagy hőokozta behatásoknak voltak kitéve. Innen van az is, hogy az alsó ajk oly gyakran megbetegszik, mert közismeretes, hogy a maró dohánynedv és a beretvasérülések leginkább az ajkot izgatják. Figyelemre méltó az is, hogy a rák főlötte gyakran kórosan elváltozott bőr- vagy nyálkahártya részekben lép föl, különösen égések, marások utáni **hegeken.** Nem oly gyakran látjuk, hogy **sérülések** után is lépnek föl rákok. Itt azonban az okozati összefüggés csak akkor van megadva és megállapítható, ha a rák a sérülés utáni 1-2 éven belül és ugyanabban a testrészben lép föl, amelyet valamely sérülés ért.

A rák annál biztosabban gyógyítható, minél korábban kerül orvosi kezelés alá. Ha ezt szemmel tartjuk, akkor a rákbetegség okozta nagy halandóságot tetemesen csökkenthetjük. A legtöbb rákbajos csak azért pusztul el, mert baját eltitkolja vagy nem fordul az orvoshoz, hanem inkább kuruzslóknak hisz és azoknak tanácsát követi. Különösen a nők esnek abba a végzetes hibába, hogy lehetőleg szeretik eltitkolni bajukat. Egy okkal több, hogy minden jó férj hitvesének egészsége főlött őrködjön s ha a legcsekélyebb bajt észre veszi, azonnal orvost hivasson. Emberi és hitvesi kötelességet teljesit, ha minél előbb orvosi segítségről — amelyet a betegsegélyezési pénztárak amugy is ingyen kötelesek nyujtani — gondoskodik.

Már ezen egynéhány megjegyzésből kitűnik, hogy a rákbetegség megelőzése és a rákhalandóság csökkentése javarészben **kulturkérdés.** Oly értelemben, hogy ott, ahol az embereket a rák gyógyithatásáról főlvilágositják, ahol az orvosi és korházi kezelés ellen i mivel sem indokolt ellenszenvet legyőzik, ott egyben a gyógyithatatlan állapotban csak kezelés alá kerülő rákbetegek száma is okvetetlenül jelentéktelen lesz. Mert ne feledjük el, hogy nálunk még csaknem 20%-a a rákbetegnek oly későn fordul az orvosokhoz, hogy azokon még a radikális, nehézséget nem ismerő, modern

sebészet sem tud és nem kíván segíteni. Még egy okkal több, hogy a munkásság a rákbetegségről itt mondottakról minél előbb tudomást vegyen és azokat az elvtársak körében tovább terjessze.

Dr. Pach Henrik.

Antialkoholizmus.

Az alkohol és a mezőgazdasági termelés. A magyar orvosok és természetvizsgálók püspökileg kompromittált, veszprémi kongresszusa alkalmával a Társadalmi Muzeum szükséges, hasznos és a munkásságra nézve igen értékes tanulságokat kínáló népegészségügyi kiállítást rendezett.

A kiállítás anyagában ott találjuk az emberi testről, a foglalkozással járó egészségi ártalmakról, a balesetvédelemről, az iparfelügyeletről, a munkásbiztosításról, a munkásjóléti intézményekről, a tisztaságról, a táplálkozásról, a gyermekegészségügyről, a fertőző betegségekről, a tűdővészről és az alkoholizmusról szóló tanulságos figyelmeztető lapokat, ábrákat, grafikonokat, képeket, statisztikai és magyarázó táblákat. A kiállítás tájékoztató füzetében az alkoholizmus című fejezetben a következő figyelemreméltó adatokat olvassuk:

„Sör- és szeszgyártásra a magyar állam területén évenként kerekszámban 1 millió métermázsa árpát, $1^1/_4$ millió métermázsa tengerit és egyéb gabonát, $2^1/_2$ millió métermázsa burgonyát és $3^1/_2$ millió métermázsa cukorrépát használunk fel. E mezei terményeknek előállítására mintegy 300.000 hold szántóföld termését áldozzuk fel, ami hazánk 21 millió hold szántóföld-területének mintegy 15%-a. Az élelmiszerek általános drágasága kétségtelen nem tesz jó szolgálatot a nép élelmezésének, ha oly nagy területet, mint két nagy vármegye szántóföldje együttvéve, elvonunk az élelmezés vagy az állatok takarmányozása elől."

A kiállítás összeállítása és a kiállított anyagok tájékoztatójának értelmes, gondos és tanulságos megírása Szántó Mihály miniszteri osztálytanácsos, a muzeumi igazgató munkája. Hasznos és értékes munkát végezne a Társadalmi Muzeum, ha ezen népegészségügyi kiállításával az egész országot beutazná és megfelelő előadások egyidejű rendezésével különösen a munkásság körében végezne tanító és felvilágosító missziót. A szükséges anyagi és más eszközök rendelkezésére állván, — egy értékes és hasznos országos akció megvalósítása igazán csak az erre való akaraton és a célul kitűzött törekvések őszinteségén múlnék.

Községi politika és alkohol. Az alkohol ellen elsősorban az államnak volna kötelessége és érdeke harcolni. Az állam ezen érdekét és kötelességét elmulasztja, mert az alkoholból nagy haszna van, — lévén az alkoholadó jövedelme bevételeinek hatalmas hányada. Ostoba és rövidlátó politika ez az állam részéről, mert rablógazdálkodásának szomoru következményeit polgárainak összessége, végeredményében tehát az államháztartás is megsínyli.

Az állam példája ragadós a községekben. Amit az állam tesz nagyban, — azt teszik a községek kicsiben. A községek sem harcolnak intézményeikkel az alkohol ellen, mert a községi adójövedelmekben jelentős tétel az alkohol. A községek is rossz üzletet csinálnak, mikor megtörői, sőt cinkosai lesznek az alkoholtőke garázdálkodásainak. Ezt az igazságot az alábbi számok is igazolják:

Hamburg városa szegényügyi költségekre $6^1/_2$ millió márkát költ. Ezen összegből az alkohol következtében előálló nyomor költségei 1 millió márkát emésztenek meg.

Halle városa az alkohol okozta nyomor enyhítésére évi 200.000 márkát költ.

Berlinben a városi költségvetést évi 300.000 márkával terheli csupán az iszákos apák elhagyott családjainak támogatása.

Bréma városa az alkoholizmus áldozatainak kórházi ápolására 186.772 márkát kénytelen fordítani.

Ezen speciális kiadásokon kívül egy egész sereg más, számszerűleg kimutatható teher szakad a városok nyakába állandóan. A ki nem mutatható erkölcsi és anyagi károkon kívül, lakosságának egyre szörnyűbb degenerálódásával fizet az a községi politika, amely vagy gonosz osztályönzésből vagy ostobaság mián nem megy harcba az alkohol ellen.

—

Az alkohol gyilkol. A svájci egészségügyi hivatal az ország 18 legnagyobb községére kiterjedő vizsgálat eredményeként megdöbbentő statisztikáját tette közzé az alkohol emberpusztító hadjáratának. Megállapítható e statisztikából, hogy az alkohol nemcsak előmozdítója, emelője a halálozási arányszámnak, hanem egyenesen közvetlen oka is, sokszor igen magas százalékban, a halálozásoknak. Érdekes e statisztika, mert kiterjedt az elhalálozottak életkorára is és mert az összes halálozások és az alkoholokozta gyilkosságok közötti szomoru arányszámot is megállapította. E szerint minden 1000 természetes halálozásra 7 alkoholméreg okozta halálozás esik. A statisztika egy évről szóló része a következő:

Az elhalt férfiak		
kora	összesen	száma alkohol-mérgezésben
20—39 évig	1187	86 = 7·2%
40—59 évig	1761	247 = 14%
60 éven tul	1964	111 = 5·7%

—

Elivott milliók. Dr. Magnus Hirschfeld számításai szerint Berlin népe évente 225 millió márka értékű alkoholt fogyaszt. Burns angol statisztikus szerint egy belga ember évenként 55 gallon, (4·5 l.), egy angol 32·5 gallon, egy német 27 gallon sört iszik meg. Münchenben 1885-ben 944 korcsma volt, 1906-ban *2015.* Ma minden 269 lakosra esik egy korcsma.

—

Az alkohol és gyermekhalálozás. Németországban tudvalevőleg rettenetesen emelkedik az alkoholfogyasztás. Ezzel egyszersmind növekszik a bűntetteknek és az elmegyógyintézetek lakóinak a száma is, — és növekszik az alkoholtőkének az államhatalomra való befolyása. Ez általános és rovatunkban már számszerűleg ismertetett szomoruságoknál veszedelmesebb és pusztítóbb jelenség azonban, hogy a gyermekhalálozási számarány is ijesztő mérveket öltött. Poroszországban pl. 1816-ban az ujszülött gyermekek 16·9% pusztult el évente, 1875-ben ez a szám 22·3%-ra emelkedett. Az 1905. évben e szám *42·6 %-ra szökött föl.* Az összehasonlítás kedvéért érdemes följegyezni, hogy az északamerikai Egyesült Államokban e szám 9·7%, az alkohol ellen állami intézményekkel és törvényekkel védekező skandináv államokban pedig: Dániában 13·4%, Svédországban 10·3%, Norvégiában 9·3%. A nyomoruságnak, a pusztulásnak, a borzalomnak mily szörnyű bizonyságai jutnának vajjon köztudomásra, ha a magyarországi alkoholfogyasztásnak és következményeinek statisztikája nyilvánosságra kerülne. A m. a magyar királyi statisztikai hivatal, politikai célok eszköze lévén, nemcsak ezen intim vonatkozásu, hanem még az 1900. évi a foglalkozásoknak nemzetiség szerint való eloszlását feltüntető statisztikát sem hozza nyilvánosságra. A mindenkori kormányok félnek a szégyenletükben való elsülyedéstől.

Vince Sándor.

Szövetkezeti mozgalom.

A főváros munkásságának szövetkezetéről. Talán sehol a világon nincsen olyan jó talaja a szövetkezeti mozgalomnak, mint Magyarországon. Itt minden és mindenki összeesküdött a fogyasztótömeg ellen. Kezdve az élelmiszerkereskedőktől föl egészen a kormányokig, amelyek különben nálunk mindig azok közül kerülnek ki, akik egyuttal termelők, tehát érdekük, hogy a mezőgazdasági termékek ára minél magasabbra szálljon. Ilyen körülmények mellett természetes, hogy a fogyasztók, akik sehol sem találnak védelemre, maguk gondoskodnak erről. Fogyasztó érdekeik védelmére fogyasztási szövetkezeteket alakítanak. Magyarországon körülbelül 1600 fogyasztási szövetkezet van. Ezek legnagyobb része azonban az agráriusok exponensei, azok kezében van és nem szolgálnak egyéb célt, mint azt, hogy terményeiket ezen szövetkezetek révén jól értékesíthessék. Talán alig van 10 olyan szövetkezet Magyarországon, amely egyedül a fogyasztók érdekét védi és amely mindentől függetlenül küzd az élelmiszeruzsora, az élelmiszerhamisítás és ennek az okozója, a profit ellen.

Ez utóbbiak sorába tartozik a főváros munkásságának alig néhány éve megalakult fogyasztási szövetkezete, de amely szövetkezet máris igen jelentős helyet foglal el azok között a szövetkezetek között, amelyek a szövetkezeti eszmét és nem az agrárius érdekeket szolgálják.

A most kiadott évi jelentés szerint az 1910/11-ik üzletév 1,359.672·89 koronnek a szövetkezetnek a forgalma tona forgalmával szemben 1911/12-ben 65·14% forgalomemelkedést mutat föl és 2,245.400·24 koronát tesz ki. Tagjainak a száma 3961-gyel emelkedett és ma 16.265-öt tesz ki. Az a tény, hogy az elért 885.727·35 korona forgalomemelkedés 3961 tag belépése mellett állott elő, azt igazolja, hogy a szövetkezeti tagok ebben az esztendőben sokkal nagyobb sulyt helyeztek arra, hogy a már belépett tagok minden szükséletüket a szövetkezet utján szerezzék be, mint arra, hogy uj tagokat gyűjtsenek. És ez sokkal is fontosabb a szövetkezeti mozgalomban. Mert a vásárló tagok szaporodásával emelkedhet csak a mozgalom, erősbödhet az intézmény. A tagoknak a forgalom emelésére irányuló törekvése azonban még mindig sok kívánni valót hagy maga után, mert ha ez a 16.265 szövetkezeti tag hetenként csak 5 korona értékű árut vásárolt volna, akkor a forgalomnak 2,245.400·24 korona helyett 4,228.900 koronára kellett volna emelkedni. Ha már most ekkora forgalom mellett az 1910/11. évi 15.301·98 korona tiszta haszonnal szemben ebben az évben a tiszta haszon, amely a vásárló tagok között lesz kiosztva, 23.995·35 korona, legalább is még egyszer ekkora összeget takaríthattak volna meg a szövetkezett fogyasztók és fordíthatták volna saját céljaikra.

A szövetkezet 19 fiókja között olyan fiók is van, amelynek a forgalma az évi 200.000 koronát meghaladja, míg éppen 10 azoknak a száma, amelyek forgalma százezer és százkilencvenkilenc ezer között mozog.

A szövetkezeti tagoknak szövetkezetükhöz való bizalmát igazolja az, hogy az elmult esztendőben a jegyzett részjegyek fejében 103.025·81 koronát, míg takarékbetétek fejében 362.921·79 koronát fizettek be. Ezek a betétek 1286 tag tulajdonát képezik.

Az elmult esztendőben a szövetkezet óriási átalakuláson ment keresztül. A tagszaporulat ujabb fiókok fölállítását kívánta. Ez viszont a központi raktár kibővítését. Ugyanekkor állitották föl a cukorőrlőmalmot és a kávépörköldét is és igy lassan-lassan kezd már áttérni a fővárosi munkások fogyasztószövetkezete a termelésre is, a szövet-

kezet különben nemcsak a fővárosban, de a vidéken is terjeszkedik, toboroz híveket a szövetkezeti eszmének, állít föl fiókokat. A vidéki szövetkezetek száma hat. A vidéki mozgalom még igen nagy hasznára lehet a központban lakó fogyasztóknak, amennyiben ezek révén a központ egyes árukat, terményeket közvetlenül a termelőktől szerezhet be. Az elmult esztendőben a szövetkezet 1,014.217 liter tejet közvetített el a fogyasztóknak és az eladott liszt értéke 513.317, a cukoré pedig 366.961 korona volt. Nemrég kezdette meg a szövetkezet az élő és levágott baromfiárusítást, mig ez év november havától kezdődőleg fölveszi a harcot a husuzsorával szemben is. Vajjon sikerül-e, az attól függ, hogy a fogyasztók mekkora erőt tudnak kifejteni. *Gb.*

Olaszország legnagyobb fogyasztási szövetkezete a milanói fogyasztási szövetkezet, 1911-ben 85.796 frankot fizetett ki tagjainak nyereségrészesedés fejében. Ezt az összeget 11,001.337 frank forgalom mellett érte el. A szövetkezet tagjainak a száma 14.582. Olaszországban 1910-ben összesen 1764 fogyasztási szövetkezet állott fönn. Ezen szövetkezetek alaptőkéje 1910-ben 5½ millió frankot tett ki. Most először sikerült elérni az olasz szövetkezeteknek, hogy lehetőleg hű képét adják az olasz szövetkezeti mozgalomnak. Igy volt megállapitható, hogy 1516 szövetkezetnek az 1910. évi forgalma 105,698.894 frankot tett ki. A fogyasztási szövetkezetek mellett a mezőgazdasági szövetkezetek a legszámottevőbbek Olaszországban. 1910-ben 926 mezőgazdasági szövetkezet állott fönn 161.115 taggal. Részjegyeik összege 12 millió, tartalékalapjuk pedig 4 millió frankot tett ki. A termelő szövetkezetek száma 564, tagjaik száma 70.719, részjegyeik értéke 15½ millió, tartalékalapjuk pedig 3 millió frank.

A szövetkezeti termelés fejlesztése Angliában. Az angol nagybevásárló szövetkezet már évekkel ezelőtt fölállította textilárugyárát, most azonban azt kiegészitve Radelife-ben (Lancashire) egy nagyobbszabásu szövőüzemet állitott föl. Az uj üzemben 50 szövőszék mellett 150—200 munkást foglalkoztat. Az összes gépek elemi erővel hajtatnak. A gyárhelyiség világos, lakályos termekből áll, ahol nagy sulyt helyeznek arra, hogy a foglalkoztatottak testi épsége minden tekintetben megvédessék. A nagybevásárló nemrég vásárolt meg egy nagyobb földterületet 660.000 koronáért, ahol gyümölcstermesztéssel foglalkoznak. A terület nagysága 551 hektár, az itt termelt gyümölcsöt konzervárunak fogják földolgozni.

Szövetkezeti mozgalom Svájcban. A svájci szövetkezeti központ most kiadott jelentése szerint 1911-ben 319 fogyasztási szövetkezet volt, 224.231 taggal, a szaporulat 11.909, a fiókok száma 1,081. Forgalmuk 1911-ben 96,635.723·80 kor. A forgalomemelkedés 1910-zel szemben 8,448.629 korona. Nyereségvisszatérités fejében kifizettek 6,629.524 koronát. Tartalékalapjuk 8 millió, a befizetett részjegyek összege pedig 3,203.000 korona. Közlönyük a „Genossenschaftliche Volksblatt" német nyelven, hetenként 149.000 példányban jelenik meg.

Szövetkezeti mozgalom számokban. Az alábbi táblázat igen érdekes képét adja annak, hogy Európa két legnagyobb szövetkezeti mozgalma miként halad egymás mellett.

	Anglia	Németország
Szövetkezetek száma amelyek a stat. szerepelnek	1.407	1.134
Tagok száma — — — —	2,640.091	1,313.422
Forgalom márkában — —	1,496,049.380	355,563.974
Tiszta nyereség márkában	233,878.400	21,979.675
Részjegyek értéke márkában	665,075.140	25,078.584
Tartalékalap márkában —	47,257.400	9,806.170
Alkalmazottak száma — —	90.347	19.073
Az elárusitásnál — — —	67.115	15.897
A termelésnél — — — —	22.232	3.176

Gb.